

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

92116

หน่วยที่ 8 - 15

ประมวลสาระชุดวิชา

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ การสหกรณ์และธุรกิจชุมชน

Fundamentals of Co-operatives and Community Business

ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

92116

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์

และธุรกิจชุมชน

Fundamentals of Co-operatives and Community Business

หน่วยที่ 8-15

(ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3)

ประมวลสาระชุดวิชา

สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

ISBN 978-616-2801-7

คณะกรรมการกลุ่มปรับปรุงชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์และธุรกิจชุมชน

รองศาสตราจารย์วิลาวัลย์ ศิลปศร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ศิริลักษณ์ นามวงศ์

รองศาสตราจารย์ (พิเศษ) พลโท ดร.วีระ วงศ์สรรค์

รองศาสตราจารย์ ดร.วรชัย สิงหฤกษ์

รองศาสตราจารย์สงเสริม หอมกลิ่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.รังสรรค์ ปิติปัญญา

อาจารย์ ดร.สงกรานต์ สมบุญ

อาจารย์นำฝน สีสงค์

อาจารย์ ดร.วินิตา แก้วแก้ว

อาจารย์ ดร.สิบวงศ์ ชื่นสมบัติ

นางสาวนุชนาฏ มินพกิจ

ประธานกรรมการ

กรรมการและบรรณาธิการ

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านเนื้อหา

กรรมการด้านวัดผลการศึกษา

กรรมการด้านเทคโนโลยีการศึกษา

เลขานุการ

ผู้ร่วมปรับปรุง

รองศาสตราจารย์ ดร.อภิญา วนเศรษฐ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาวิรัตน์ สีระสาร

อาจารย์ ดร.บริบูรณ์ ปิ่นประยงค์

อาจารย์ ดร.ปรีชา สิทธิกรณ์ไกร

อาจารย์ ดร.พัชรี ผาสุข

อาจารย์วรัญญา ชูสกุล

สรวนอิชิตท์

วิจัยที่ระดมทุนโดยมูลนิธิสรวนอิชิตท์

จัดพิมพ์โดย

สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. 2525

ปรับปรุงครั้งที่ 1 พ.ศ. 2546

ปรับปรุงครั้งที่ 2 พ.ศ. 2556

ปรับปรุงครั้งที่ 3 พ.ศ. 2565

พิมพ์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2565 จำนวนพิมพ์ 200 เล่ม

จัดจำหน่ายโดย

ศูนย์อิชิตท์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ปากเกร็ด นครปฐม 11000

ข้อมูลบรรณานุกรม

ประมวลสารชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์และธุรกิจชุมชน - Fundamentals of co-operatives

and community business/ สถาบันราชภัฏนครราชสีมาและสรวนอิชิตท์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

--ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 3

หน้าปีที่ 6-8

1. สรวนอิชิตท์. 1. ชุดวิชาความรู้

(1) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สถาบันราชภัฏนครราชสีมาและสรวนอิชิตท์.

HD296

304

STOU 9916 CCT

ISBN 978-974-10-2801-7

บทบรรณาธิการ

ผู้เรียบเรียง

บรรณาธิการ

ผู้ออกแบบ

พิมพ์

พจนานุกรมศัพท์ สรวนอิชิตท์ ฉบับภาษาไทย

พจนานุกรมศัพท์ สรวนอิชิตท์

พจนานุกรมศัพท์ สรวนอิชิตท์

พจนานุกรมศัพท์ สรวนอิชิตท์

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

คำนำ

ชุดวิชา ๑๓๑6 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์และธุรกิจชุมชน มีเนื้อหาเกี่ยวกับความหมาย คำนิยาม คุณสมบัติ หลักการ และวิธีการของสหกรณ์ ประวัติความเป็นมาของสหกรณ์ โครงสร้าง วัตถุประสงค์ ประเภทของสหกรณ์และธุรกิจชุมชน การจัดตั้ง การดำเนินงาน การบริหารงานสหกรณ์และธุรกิจชุมชน บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนกับสหกรณ์และธุรกิจชุมชน กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์และธุรกิจชุมชน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์และธุรกิจชุมชน แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน สหกรณ์ ขบวนการสหกรณ์

ทั้งนี้ ได้แบ่งประมวลสารชุดวิชาออกเป็น 3 เล่ม สำหรับเล่มแรก จะครอบคลุมเนื้อหาหน่วยที่ 1-7 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่กล่าวถึง แนวคิดเกี่ยวกับการสหกรณ์ แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน การสหกรณ์และธุรกิจชุมชนในต่างประเทศ การสหกรณ์ในประเทศไทย ธุรกิจชุมชนในประเทศไทย การดำเนินงานและการบริหารงานสหกรณ์ และการดำเนินงานและการบริหารงานธุรกิจชุมชน

ส่วนเล่มที่สอง จะครอบคลุมเนื้อหาหน่วยที่ 8-15 ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของเนื้อหาที่กล่าวถึง การดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตร การดำเนินงานของสหกรณ์สหกรณ์และสหกรณ์สหกรณ์สหกรณ์ การดำเนินงานของสหกรณ์วิสาหกิจและสหกรณ์บริการ บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนกับการสหกรณ์และธุรกิจชุมชน บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการส่งเสริมวัฒนธรรม บทบาทธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการส่งเสริมวัฒนธรรม กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์และธุรกิจชุมชน และแนวทางการพัฒนาสหกรณ์และธุรกิจชุมชน

สำหรับชุดการสอนทางไกลประจำชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์และธุรกิจชุมชน ประกอบด้วย 1) คู่มือการศึกษา (Study Guide) ที่กำหนดแนวทางการศึกษาของชุดวิชา ประกอบด้วยแบบประเมินผลแบบก่อนเรียน/หลังเรียน แบบการสอบประจำหน่วย/ตอน สาระสำคัญ และกิจกรรมประจำหัวเรื่องที่กำหนดให้ฝึกศึกษาค้นคว้าหาเรื่อง และ 2) ประมวลสารชุดวิชา (Course Comprehensive Text: CCT) ซึ่งเป็นสำเนาเรียนด้วยตนเองที่บรรจุเนื้อหา กรณีศึกษา ตลอดจนสาระที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์และธุรกิจชุมชน และ 3) แบบกิจกรรมการศึกษาชุดวิชา (Course Bulletin) ซึ่งเป็นแบบกิจกรรมที่กำหนดให้ฝึกศึกษาค้นคว้าเพื่อประเมินความรู้

ขอให้นักศึกษาตั้งใจศึกษาสำเนาเรียนเนื้อหาของแต่ละหน่วยให้เข้าใจอย่างเป็นอย่างดี เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่ได้รับจากการศึกษานี้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิต และใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ

คณะกรรมการหลักสูตรปริญญาตรี
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์และธุรกิจชุมชน

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	(3)
รายละเอียดชุดวิชา.....	(9)
วิธีการศึกษา.....	(11)
หน่วยที่ 8 การดำเนินงานของสหกรณ์ภาคเกษตร.....	8-1
แผนการสอนหน่วยที่ 8.....	8-2
แผนการสอนตอนที่ 8.1 สหกรณ์การเกษตร.....	8-4
เรื่องที่ 8.1.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์การเกษตร.....	8-6
เรื่องที่ 8.1.2 ประวัติ รูปแบบของสหกรณ์การเกษตร และโครงสร้าง ขบวนการสหกรณ์การเกษตร.....	8-11
เรื่องที่ 8.1.3 การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร.....	8-20
เรื่องที่ 8.1.4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ การเกษตร.....	8-29
แผนการสอนตอนที่ 8.2 สหกรณ์นิคม.....	8-40
เรื่องที่ 8.2.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์นิคม.....	8-42
เรื่องที่ 8.2.2 ประวัติ และรูปแบบของสหกรณ์นิคม.....	8-46
เรื่องที่ 8.2.3 การดำเนินงานของสหกรณ์นิคม.....	8-49
เรื่องที่ 8.2.4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์นิคม.....	8-59
แผนการสอนตอนที่ 8.3 สหกรณ์ประมง.....	8-69
เรื่องที่ 8.3.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์ประมง.....	8-71
เรื่องที่ 8.3.2 ประวัติ และรูปแบบของสหกรณ์ประมง.....	8-75
เรื่องที่ 8.3.3 การดำเนินงานของสหกรณ์ประมง.....	8-77
เรื่องที่ 8.3.4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ประมง...	8-84
บรรณานุกรม.....	8-93

หน่วยที่ 9 การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน	9-1
แผนการสอนหน่วยที่ 9	9-2
แผนการสอนตอนที่ 9.1 สหกรณ์ออมทรัพย์	9-4
เรื่องที่ 9.1.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์ออมทรัพย์	9-6
เรื่องที่ 9.1.2 ประวัติ และโครงสร้างของสหกรณ์ออมทรัพย์	9-11
เรื่องที่ 9.1.3 การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์	9-19
เรื่องที่ 9.1.4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงาน สหกรณ์ออมทรัพย์	9-24
แผนการสอนตอนที่ 9.2 สหกรณ์เครดิตยูเนียน	9-30
เรื่องที่ 9.2.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์เครดิตยูเนียน	9-32
เรื่องที่ 9.2.2 ประวัติ และโครงสร้างของสหกรณ์เครดิตยูเนียน	9-39
เรื่องที่ 9.2.3 การดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียน	9-47
เรื่องที่ 9.2.4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงาน สหกรณ์เครดิตยูเนียน	9-55
บรรณานุกรม	9-59
หน่วยที่ 10 การดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้าและสหกรณ์บริการ	10-1
แผนการสอนหน่วยที่ 10	10-2
แผนการสอนตอนที่ 10.1 สหกรณ์ร้านค้า	10-4
เรื่องที่ 10.1.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์ร้านค้า	10-6
เรื่องที่ 10.1.2 ประวัติ ประเภท และโครงสร้างของสหกรณ์ร้านค้า	10-10
เรื่องที่ 10.1.3 การดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้า	10-15
เรื่องที่ 10.1.4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ร้านค้า ...	10-27
แผนการสอนตอนที่ 10.2 สหกรณ์บริการ	10-38
เรื่องที่ 10.2.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์บริการ	10-40
เรื่องที่ 10.2.2 ประวัติ รูปแบบ และโครงสร้างของสหกรณ์บริการ	10-43
เรื่องที่ 10.2.3 การดำเนินงานของสหกรณ์บริการ	10-48
เรื่องที่ 10.2.4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์บริการ ...	10-56
บรรณานุกรม	10-62

แผนการสอนตอนที่ 14.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชน	14-71
เรื่องที่ 14.4.1 กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้ของกระทรวงพาณิชย์.....	14-75
เรื่องที่ 14.4.2 กฎหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน.....	14-83
เรื่องที่ 14.4.3 กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม ...	14-86
เรื่องที่ 14.4.4 กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม	14-90
บรรณานุกรม	14-94
หน่วยที่ 15 แนวทางการพัฒนาสหกรณ์และธุรกิจชุมชน	15-1
แผนการสอนหน่วยที่ 15.....	15-2
แผนการสอนตอนที่ 15.1 แนวทางการพัฒนาสหกรณ์ไทย.....	15-4
เรื่องที่ 15.1.1 สถานการณ์ของขบวนการสหกรณ์.....	15-6
เรื่องที่ 15.1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์.....	15-16
เรื่องที่ 15.1.3 แนวทางการพัฒนาสหกรณ์.....	15-23
แผนการสอนตอนที่ 15.2 แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนไทย	15-38
เรื่องที่ 15.2.1 สถานการณ์ของธุรกิจชุมชนไทย	15-40
เรื่องที่ 15.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชน.....	15-50
เรื่องที่ 15.2.3 แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน.....	15-54
บรรณานุกรม	15-67

รายละเอียดชุดวิชา

1. คำอธิบายชุดวิชา

92116 ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์และธุรกิจชุมชน

(Fundamentals of Co-operatives and Community Business)

ความหมาย ค่านิยม อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการของสหกรณ์ ประวัติความเป็นมาของสหกรณ์ โครงสร้าง วัตถุประสงค์ ประเภทของสหกรณ์และธุรกิจชุมชน การจัดตั้ง การดำเนินงาน การบริหารงานสหกรณ์และธุรกิจชุมชน บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนกับสหกรณ์และธุรกิจชุมชน กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์และธุรกิจชุมชน ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์และธุรกิจชุมชน แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน สหกรณ์ ขบวนการสหกรณ์

2. วัตถุประสงค์

2.1 เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมาย อุดมการณ์ หลักการ วิธีการสหกรณ์ และประวัติความเป็นมาของการสหกรณ์

2.2 เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน และประวัติความเป็นมาของธุรกิจชุมชน

2.3 เพื่อให้มีความรู้เกี่ยวกับโครงสร้าง การดำเนินงาน การบริหารงาน และจรรยาบรรณวิชาชีพของสหกรณ์และธุรกิจชุมชน

2.4 เพื่อให้มีความรู้เรื่องปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาธุรกิจสหกรณ์และธุรกิจชุมชน

3. รายชื่อหน่วยการสอน

หน่วยที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการสหกรณ์

หน่วยที่ 2 แนวคิดเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน

หน่วยที่ 3 การสหกรณ์และธุรกิจชุมชนในต่างประเทศ

หน่วยที่ 4 การสหกรณ์ในประเทศไทย

หน่วยที่ 5 ธุรกิจชุมชนในประเทศไทย

หน่วยที่ 6 การดำเนินงานและการบริหารงานสหกรณ์

หน่วยที่ 7 การดำเนินงานและการบริหารงานธุรกิจชุมชน

หน่วยที่ 8 การดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตร

หน่วยที่ 9 การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน

หน่วยที่ 10 การดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้าและสหกรณ์บริการ

แผนการสอนหน่วยที่ 8

การดำเนินงานของสหกรณ์ภาคเกษตร

ตอนที่

- 8.1 สหกรณ์การเกษตร
- 8.2 สหกรณ์นิคม
- 8.3 สหกรณ์ประมง

แนวคิด

1. สหกรณ์การเกษตร เกิดจากการรวมตัวกันของผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตร จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น
2. สหกรณ์นิคม เกิดจากการรวมตัวกันของผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตร ซึ่งไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง หรือมีที่ดินไม่เพียงพอสำหรับการประกอบอาชีพ จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ เป็นสหกรณ์การเกษตรในรูปแบบหนึ่งที่มีการดำเนินการจัดสรรที่ดินทำกินให้แก่สมาชิก มีการจัดสร้างปัจจัยพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการดำเนินการจัดหาสินเชื่อ ปัจจัยการผลิตและสิ่งของที่จำเป็น การแปรรูปการเกษตร การส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งกิจการให้บริการสาธารณูปโภคแก่สมาชิก
3. สหกรณ์ประมง เกิดจากการรวมตัวกันของผู้ประกอบอาชีพประมง จัดตั้งและจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพซึ่งชาวประมงแต่ละคนไม่สามารถแก้ไขได้ตามลำพัง ชาวประมงเหล่านี้จึงรวมตัวกันโดยยึดหลักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 8.1 "สหกรณ์การเกษตร" แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญ ประวัติ รูปแบบ โครงสร้างขบวนการ การดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 8.2 "สหกรณ์นิคม" แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญ ประวัติ รูปแบบ การดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์นิคมได้

- เมื่อศึกษาตอนที่ 8.3 “สหกรณ์ประมง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญ ประวัติ รูปแบบ การดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ประมงได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

- ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 8
- อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 8 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 8.1-8.3
- อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 8.1-8.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
- ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 8 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
- ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 8
- ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
- รับชมรายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
- ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 8

สื่อการสอน

- คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 8
- ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 8
- รายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
- วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
- E-Learning (ถ้ามี)
- การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

- ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
- ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
- การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 8.1

สหกรณ์การเกษตร

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 8.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 8.1.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์การเกษตร
- 8.1.2 ประวัติ รูปแบบของสหกรณ์การเกษตร และโครงสร้างขบวนการสหกรณ์การเกษตร
- 8.1.3 การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร
- 8.1.4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตร

แนวคิด

1. สหกรณ์การเกษตร คือ องค์กรที่กลุ่มผู้ประกอบการอาชีพเกษตรกรรมรวมตัวกันจัดตั้งขึ้น ดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ โดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สหกรณ์การเกษตรช่วยให้เกษตรกรที่อยู่ในชุมชนหรือสังคมนั้นมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สังคมมีความสุข เนื่องจากเกษตรกรมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
2. สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้ จัดทะเบียนจัดตั้งเป็นสหกรณ์แห่งแรกในรูปแบบสหกรณ์การเกษตรอย่างกว้างได้ 3 รูปแบบ คือ สหกรณ์การเกษตรทั่วไป สหกรณ์การเกษตรในเขตพัฒนา และสหกรณ์การเกษตรรูปแบบพิเศษ แบ่งตามรูปแบบสหกรณ์การเกษตรเฉพาะได้ 8 รูปแบบ คือ สหกรณ์การเกษตรทั่วไป สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดิน สหกรณ์ผู้ใช้น้ำ สหกรณ์โคนม สหกรณ์ผู้เลี้ยงสัตว์ สหกรณ์เพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. (สกต.) สหกรณ์กองทุนสวนยาง (สกย.) และสหกรณ์การเกษตรสมาชิก ในประเทศไทย มีเพียงสหกรณ์การเกษตรที่มีโครงสร้างของสหกรณ์ครบทั้ง 3 ระดับ
3. การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรตามวัตถุประสงค์มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น ธุรกิจสินเชื่อทำให้สหกรณ์การเกษตรมีปริมาณธุรกิจรวมมากที่สุด

4. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรเกิดจากปัจจัยทั้งภายในและภายนอกสหกรณ์ สำหรับแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรนั้น สหกรณ์การเกษตรจะพัฒนาได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่สหกรณ์ต้องมีสมาชิกและคณะกรรมการดำเนินการที่เข้าใจอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ มีการจัดระบบบริหารที่โปร่งใส และมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.1.1 “ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์การเกษตร” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์การเกษตรได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.1.2 “ประวัติ รูปแบบของสหกรณ์การเกษตร และโครงสร้างขบวนการสหกรณ์การเกษตร” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายประวัติ รูปแบบของสหกรณ์การเกษตร และโครงสร้างขบวนการสหกรณ์การเกษตรได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.1.3 “การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.1.4 “ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตร” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรได้

เรื่องที่ 8.1.1

ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์เป็นความหวังของเกษตรกรที่มีปัญหาทางเศรษฐกิจ โดยยึดมั่นในอุดมการณ์ของการช่วยตนเองด้วยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เป็นการช่วยตนเองโดยการรวมพลังกันดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม จัดตั้งเป็นองค์การทางธุรกิจที่ยึดคติในการดำเนินงานแต่ละคนเพื่อหมู่คณะและหมู่คณะเพื่อแต่ละคนความสำเร็จทางเศรษฐกิจของชุมชนอันเกิดจากการสหกรณ์ ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมกัน สหกรณ์การเกษตรเป็นสหกรณ์ประเภทแรกที่เกิดขึ้นในประเทศไทยด้วยความหวังของภาครัฐที่จะใช้ระบบสหกรณ์แก้ปัญหาทางเศรษฐกิจให้กับเกษตรกรภายในประเทศ จากข้อมูลกรมส่งเสริมสหกรณ์ ณ วันที่ 31 ธันวาคม 2563 สหกรณ์การเกษตรมีจำนวน 3,217 แห่ง สมาชิกสหกรณ์การเกษตรมีจำนวน 6,194,702 คน ซึ่งนับได้ว่าทั้งจำนวนสหกรณ์และจำนวนสมาชิกของสหกรณ์การเกษตรมีจำนวนมากสูงสุดเป็นอันดับหนึ่ง เมื่อเปรียบเทียบกับสหกรณ์ทั้ง 7 ประเภท สหกรณ์การเกษตรมีสาระสำคัญอย่างไร นักศึกษาจะได้ทราบจากการศึกษาเนื้อหาต่อไปนี้

1. ความหมายของสหกรณ์การเกษตร

ความหมายของสหกรณ์การเกษตร (Agricultural Cooperative) มีผู้รู้ นักวิชาการ และหน่วยงานได้ให้คำนิยามและความหมายไว้ดังนี้

ประยงค์ สายประเสริฐ (2536, น. 2) ให้ทัศนะไว้ว่า สหกรณ์การเกษตร หมายถึง สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่สมาชิกที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปตามสภาพท้องถิ่นและลักษณะการประกอบอาชีพ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการให้บริการต่างๆ แก่สมาชิก ได้แก่ การให้เงินกู้ การรับฝากเงิน การจัดหาวัสดุการเกษตร และเครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่าย การรวบรวมผลิตผลการเกษตรและผลิตภัณฑ์ของสมาชิกรวมมาจัดจำหน่าย หรือแปรรูปออกจำหน่าย การจัดระบบส่งน้ำ ระบายน้ำ การใช้น้ำ การส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการเกษตร และอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการให้บริการอื่นๆ แก่สมาชิก

ประเสริฐ จรรยาสุภาพ (2545, น. 66) ให้ทัศนะไว้ว่า สหกรณ์การเกษตร หมายถึง สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยเกษตรกร มีหน้าที่ในการส่งเสริมการผลิตเพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้แก่เกษตรกรที่เป็นสมาชิก ทำหน้าที่เป็นสหกรณ์อเนกประสงค์ (Multipurpose Cooperative) ให้บริการด้านสินเชื่อ รับฝากเงิน จัดหาวัสดุ อุปกรณ์การเกษตร และสินค้าที่จำเป็นในการบริโภค รวบรวมผลผลิตการเกษตรจำหน่าย หรือแปรรูปบริการปรับปรุงบำรุงที่ดิน เป็นต้น

ส่งเสริม หอมกลิ่น (2546, น. 6) ให้ทัศนะไว้ว่า สหกรณ์การเกษตร หมายถึง สหกรณ์ประเภทที่กลุ่มคนผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตร รวมตัวกันจัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกัน

ด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน ตั้งแต่การรวมกันจัดหาปัจจัยการผลิตประกอบด้วย แรงงาน ที่ดิน เงินทุน และวัสดุอุปกรณ์การเกษตร รวมกันแนะนำส่งเสริมการผลิต รวมกันแปรรูป รวมกันจัดจำหน่ายผลผลิต รวมกันในการจัดหาสินค้าอุปโภคบริโภค และรวมกันออมเงิน และจัดสวัสดิการอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์กับกลุ่มผู้ประกอบอาชีพทางการเกษตร

โอภาวดี เข้มทอง (2548, น. 29) ให้ทัศนะไว้ว่า สหกรณ์การเกษตร เป็นสหกรณ์ประเภทที่กลุ่มคนผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมารวมตัวกันจัดตั้งขึ้น เพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมร่วมกัน ด้านใดด้านหนึ่งหรือหลายด้าน อาทิ การรวมกันหาปัจจัยการผลิตร่วมกัน รวมกันขายผลผลิต แปรรูป และขายผลิตภัณฑ์ร่วมกัน รวมกันส่งเสริมการออมและกระจายสินเชื่อเพื่อการผลิตให้กันและกัน รวมไปถึงการรวมกันทำกิจกรรมเพื่อการสาธารณสุขประโยชน์แก่สังคม ชุมชน และสิ่งแวดล้อม

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2563, น. 2) ให้คำนิยาม สหกรณ์การเกษตร หมายถึง สหกรณ์ซึ่งมีลักษณะทั่วไปของสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่สมาชิกที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีการดำเนินงานที่แตกต่างกันไปตามสภาพท้องถิ่นและลักษณะการประกอบอาชีพ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม รวมทั้งการให้บริการต่างๆ แก่สมาชิก ได้แก่ การให้เงินกู้ การรับฝากเงิน การรวบรวมผลิตผลการเกษตรและผลิตภัณฑ์ของสมาชิมาจัดการจำหน่ายหรือแปรรูปออกจำหน่าย การจัดหาวัสดุการเกษตรและเครื่องอุปโภคบริโภคมาจำหน่าย การจัดระบบส่งน้ำ ระบายน้ำ การใช้น้ำ การส่งเสริมเผยแพร่วิชาการเกษตร และอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการให้บริการอื่นๆ แก่สมาชิก

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2564) ให้ความหมาย สหกรณ์การเกษตร คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ผู้มีอาชีพทางการเกษตรรวมกันจัดตั้งขึ้น และจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลต่อนายทะเบียนสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น

จากคำนิยามและความหมายของสหกรณ์การเกษตรที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า สหกรณ์การเกษตร คือ องค์กรที่กลุ่มผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมรวมตัวกันจัดตั้งขึ้น ดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ โดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2. วัตถุประสงค์ของสหกรณ์การเกษตร

การสหกรณ์เป็นที่ยอมรับกันทั่วโลกว่าเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพอย่างหนึ่งในการพัฒนาความเป็นอยู่และยกระดับการครองชีพของประชาชน ส่งเสริมการศึกษา ความสามัคคี พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ การปกครองในระบบประชาธิปไตย ทั้งในประเทศกำลังพัฒนาและในประเทศที่พัฒนาแล้ว สำหรับประเทศไทยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทุกฉบับได้ให้ความสำคัญและสนับสนุนงานสหกรณ์ตลอดมา การจัดตั้งองค์กรในรูปของสหกรณ์การเกษตร โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์มีบทบาทหน้าที่เข้ามาแนะนำ ส่งเสริม และสนับสนุนเพื่อให้เกษตรกรใช้อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์เป็นเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร มีดังนี้

- 1) จัดหาทุนให้สมาชิกกู้ยืม เพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพและค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำและเหมาะสม
- 2) ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์ โดยวิธีการรับฝากเงินจากสมาชิกประเภทประจำและประเภทออมทรัพย์
- 3) ช่วยเหลือสมาชิกในด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ตลอดจนสิ่งของอื่นที่จำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิกในราคาถูก
- 4) ดำเนินการในด้านการตลาดโดยการรวบรวมพืชผลและผลิตผลของสมาชิก เพื่อจัดจำหน่ายให้ได้ราคาดีและเป็นธรรมในด้านการชั่ง ตวง วัด
- 5) ให้ความช่วยเหลือในด้านวิชาการ ส่งเสริมเผยแพร่วิชาการเกษตรแผนใหม่แก่สมาชิก เพื่อลดต้นทุนผลิตและได้รับผลผลิตสูงขึ้น โดยการแนะนำพันธุ์พืชที่เหมาะสม แนะนำวิธีการใช้ปุ๋ยและสารเคมี กำจัดศัตรูพืช ตลอดจนเครื่องมือเครื่องใช้และเครื่องทุ่นแรงต่างๆ เช่น รถไถนา รถแทรกเตอร์ เครื่องสูบน้ำ ฯลฯ บริการแก่สมาชิกโดยคิดค่าบริการในราคาที่เหมาะสม

กล่าวโดยสรุป สหกรณ์การเกษตรมีวัตถุประสงค์ ในการรวมกลุ่มสมาชิกเพื่อร่วมกันรวบรวมพืชผลแปรรูปสินค้าเกษตร จัดจำหน่ายปัจจัยการผลิต ตลอดจนสินค้าเกษตรเป็นหลัก ทำให้สมาชิกมีปัจจัยการผลิตเพิ่มขึ้นจากการกู้เงินสหกรณ์ในอัตราดอกเบี้ยต่ำมาประกอบอาชีพ ทำให้มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือมีที่ดินมากกว่าเดิม ทั้งได้รับความรู้เกี่ยวกับการใช้เทคโนโลยีในการผลิต ตั้งแต่การใช้พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ การใช้ปุ๋ย การใช้สารปราบศัตรูพืช การเก็บรักษาผลผลิตอย่างมีคุณภาพ ผลผลิตที่ได้จึงเป็นไปตามความต้องการของตลาด ส่งผลให้สหกรณ์และบุคคลในครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และการอนามัย

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์การเกษตรจัดตั้งโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินธุรกิจแบบอเนกประสงค์ ส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือส่วนรวม โดยใช้หลักคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามตามพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวม ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ ประโยชน์ที่ได้รับจากสหกรณ์การเกษตรเกิดจากการที่สหกรณ์การเกษตรสามารถช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ได้ดังนี้

3.1 ด้านเงินทุน เมื่อเกษตรกรรวมกันเป็นสหกรณ์ สามารถสร้างความเชื่อถือให้กับธนาคารและบุคคลต่างๆ ไปเพราะการรวมกันเป็นสหกรณ์เป็นการรวมกันตามกฎหมาย มีความรับผิดชอบร่วมกัน ธนาคารหรือบุคคลต่างๆ ย่อมให้ความเชื่อถือและให้กู้เงินมาได้ การกู้เงินจากธนาคารย่อมเสียดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำกว่ากู้จากนายทุน ดังนั้นเมื่อสหกรณ์กู้เงินมาในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำก็สามารถที่จะให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกไปลงทุนเพื่อการเกษตรได้ ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่ากู้จากนายทุน

นอกจากนี้ ถ้าหากสมาชิกช่วยกันสะสมเงินโดยวิธีการถือหุ้น หรือฝากกับสหกรณ์ก็ยิ่งจะเป็นการดียิ่งขึ้น เป็นการเพิ่มทุนในสหกรณ์ และสหกรณ์สามารถที่จะนำเงินจำนวนนี้ไปให้สมาชิกที่เดือดร้อนกู้

ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้นสมาชิกก็อาจจะเสียดอกเบี้ยถูกลงไปอีก เพราะเป็นเงินของสมาชิกเอง ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสหกรณ์จะสามารถช่วยแก้ปัญหาของเกษตรกรในด้านเงินทุนได้อย่างแน่นอน

3.2 ด้านที่ดินทำกิน เมื่อเกษตรกรรวมตัวกันเป็นสหกรณ์แล้ว ปัญหาในด้านที่ทำกิน สหกรณ์อาจให้เงินกู้แก่สมาชิกเพื่อนำไปบุกเบิกปรับปรุงที่ดินหรือซื้อที่ดินการเกษตร ในกรณีที่สมาชิกไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง หรือมีที่ดินทำกินน้อย ดังนั้น จะเห็นได้ว่าถ้าเกษตรกรรวมตัวกันเป็นสหกรณ์จะสามารถแก้ไขปัญหาในเรื่องที่ดินทำกินได้

3.3 ด้านปัญหาในเรื่องการผลิต เกษตรกรขาดความรู้ในการผลิตสมัยใหม่ที่ต้องการในเรื่องของการใช้ปุ๋ย ใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช วิธีการปลูก การคัดเลือกพันธุ์ ฯลฯ ทำให้ผลผลิตที่ได้รับต่ำ ไม่คุ้มกับการลงทุน และชนิดของพืชที่เพาะปลูก ตลอดจนขนาดและคุณภาพยังไม่เป็นไปตามความต้องการของตลาด ปัญหานี้จะแก้ไขได้เมื่อเกษตรกรรวมกันเป็นสหกรณ์จะสามารถขอความช่วยเหลือจากหน่วยราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องได้ง่าย เพราะการรวมกันเป็นกลุ่มมีจำนวนมาก เมื่อเจ้าหน้าที่มาให้คำแนะนำชี้แจงก็ทำได้ทั่วถึง ประหยัดเวลาไม่ต้องออกไปเที่ยวชี้แจงให้แต่ละบ้าน หรืออาจขอความร่วมมือจากหน่วยราชการอื่นในการให้คำปรึกษาแนะนำให้สมาชิกสหกรณ์

นอกจากนี้ เมื่อสหกรณ์มีฐานะดีขึ้นก็อาจจัดจ้างเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ในด้านการเกษตรมาประจำที่สหกรณ์ เพื่อคอยให้คำแนะนำกับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกก็ได้ เจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ทางด้านเกษตรคอยให้ความรู้และคำแนะนำทางด้านเกษตร ความเข้าใจในหลักวิชาการแผนใหม่ ตลอดจนการวางแผนการผลิตให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงกับความต้องการของตลาด นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้กลุ่มแม่บ้านสหกรณ์ทำอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว

3.4 ด้านต้นทุนในการผลิตสูง สาเหตุหนึ่งที่ทำให้ต้นทุนในการผลิตสูง เนื่องจากเกษตรกรขาดความรู้ในการใช้ปุ๋ย ใช้สารเคมีปราบศัตรูพืช ฯลฯ ที่ถูกต้อง อีกสาเหตุหนึ่ง คือ การที่เกษตรกรต่างคนต่างซื้อ ทำให้ต้องซื้อสินค้าในราคาที่แพง ทั้งนี้เพราะเมื่อเกษตรกรต่างคนต่างซื้อพ่อค้าย่อมกำหนดราคาของสินค้าได้ ถ้าไม่ซื้อเพราะเห็นว่าราคาแพงไป พ่อค้าก็ไม่สนใจเพราะสามารถขายให้ผู้อื่นได้ซึ่งไม่กระทบกระเทือนรายได้แม้แต่อย่างใด แต่เกษตรกรกลับต้องแย่เพราะ ถ้าไม่ซื้อจากพ่อค้าก็ไม่มีปัจจัยการผลิตใช้ ผลเสียหายย่อมเกิดขึ้นกับตัวเกษตรกรเอง เพราะจะไปหาซื้อปัจจัยการผลิตที่อื่นก็อาจไม่ทันกับฤดูกาล หรือก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพิ่มขึ้น คิดแล้วอาจจะมีต้นทุนการผลิตที่สูงกว่า ผลสุดท้ายก็ต้องซื้อจากพ่อค้า ทั้งที่รู้ว่าปัจจัยการผลิตชนิดนั้นๆ มีราคาแพงกว่าราคาที่ขายจริง

เมื่อเกษตรกรรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะจัดจ้างเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการสหกรณ์เพื่อสำรวจดูว่าเกษตรกรที่เป็นสมาชิกต้องการอะไรบ้าง ตัวอย่างเช่น ปุ๋ย สหกรณ์จะสำรวจว่าสมาชิกสหกรณ์จะใช้ปุ๋ยยี่ห้ออะไร จำนวนเท่าไร จะใช้เมื่อใด เมื่อฝ่ายจัดการสหกรณ์รวบรวมจากสมาชิกทั้งหมดแล้วจะได้จำนวนมาก การรวมกันซื้อจำนวนครั้งละมากๆ สหกรณ์ย่อมมีโอกาสต่อรองกับพ่อค้าได้มากขึ้น ผลที่ได้รับก็คือเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์จะสามารถซื้อของต่างๆ ได้ถูกกว่าเกษตรกรอื่นๆ ซึ่งต่างคนต่างซื้อ และเมื่อถึงสิ้นปีหากสหกรณ์มีกำไรก็จะนำเงินจำนวนนี้มาแบ่งปันให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์อีกด้วย การขาดปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็น เช่น ระบบชลประทาน ถนน และทางลำเลียงที่สะดวกในการคมนาคมขนส่ง ข้าราชการข้อมูลทางการเกษตร ปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็น และเป็น

ปัญหาใหญ่ที่มีความสำคัญต่อการเกษตรอย่างมาก และปัญหาเหล่านี้เกษตรกรแต่ละคนคงไม่สามารถที่จะแก้ไขได้ แต่เมื่อรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรสามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกันได้

3.5 ด้านการตลาด เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตได้ราคาต่ำถูกเอาเปรียบในการชั่ง ตวง วัด ถูกกดราคารับซื้อ ปัญหาเหล่านี้เกิดจากการที่เกษตรกรต่างคนต่างขายผลผลิตผลของตนเองตามลำพัง ในท้องที่ถ้าทราบใดซึ่งยังเป็นอยู่อย่างนี้ปัญหาเหล่านี้ก็ไม่สามารถแก้ไขได้ แต่ถ้าเกษตรกรรวมกันเป็นสหกรณ์และให้สหกรณ์เป็นผู้จัดการขายแทนจะทำให้ผลผลิตผลราคาสูงขึ้นอย่างแน่นอน ยกตัวอย่างง่ายๆ สมมติว่าในท้องที่ที่เกษตรกรอยู่ผลิตข้าวเปลือกได้ปีละ 10,000 เกวียน เกษตรกรทุกคนตกลงว่าจะไม่แยกกันขาย แต่จะมอบให้สหกรณ์เป็นผู้ขายแต่เพียงผู้เดียว พ่อค้าจะไปซื้อข้าวเปลือกที่ใดก็ได้ไม่ต้องมาติดต่อกับสหกรณ์ ทำให้สหกรณ์มีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้า ถ้าพ่อค้าให้ราคาต่ำสหกรณ์ก็จะไม่ขาย รอไว้ขายในราคาดีขึ้น ที่ทำเช่นนี้ได้เนื่องจากการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ สหกรณ์มีเงินทุนส่วนหนึ่งที่น่าไปใช้สร้างฉาง เพื่อใช้เก็บผลผลิตผลของสมาชิก มีเงินทุนสำหรับทอรองจ่ายแก่สมาชิกที่ฝากผลิตผลรอไว้ขาย และสมาชิกที่ถูกเอาเปรียบในเรื่องการชั่ง ตวง วัด เพราะสหกรณ์เป็นของสมาชิก สมาชิกสามารถจะชั่ง ตวง วัด ผลผลิตผลของตนเองจนแน่ใจว่าถูกต้องแล้ว

นอกจากนั้น สหกรณ์อาจร่วมกับสหกรณ์อื่นตั้งโรงสีสีข้าวขายเป็นข้าวสาร ซึ่งเกษตรกรอาจจะไม่เคยคิดถึงว่าข้าวสารกับข้าวเปลือกนั้นราคาต่างกันมาก ซึ่งกำไรส่วนนี้ควรจะตกกับเกษตรกรแต่ไปตกกับพ่อค้าซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเสียดายมาก ดังนั้น ถ้าหากเกษตรกรสามารถรวมกันได้แล้ว เกษตรกรจะต้องมีรายได้ที่ดีขึ้นอย่างแน่นอน แม้จะเป็นพืชผลอื่นๆ ก็เช่นเดียวกันไม่ว่าจะเป็นข้าวโพด ปอ ถั่ว หรือผลิตผลทางการเกษตรอะไรๆ ก็ตาม ก็สามารถที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการสหกรณ์ได้

3.6 ด้านปัญหาสังคม สาเหตุปัญหาสังคมส่วนหนึ่งเป็นผลกระทบมาจากปัญหาเศรษฐกิจข้างต้น จะเห็นได้ว่าถ้าเกษตรกรรวมกันเป็นสหกรณ์ และใช้วิธีสหกรณ์แก้ปัญหา จะทำให้สมาชิกสหกรณ์ที่อยู่ในชุมชนหรือสังคมนั้น มีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สังคมมีแต่ความสุข ปราศจากโจรผู้ร้าย เพราะทุกคนทราบว่าคุณภาพชีวิตดีและทำการศึกษาสูงขึ้นไปซึ่งความสุข ความเจริญของสังคม นอกจากนั้นยังทำให้สังคมได้รับการศึกษาสูงขึ้น มีสุขภาพอนามัยที่ดี เนื่องจากเกษตรกรมีฐานะดีขึ้นดังที่กล่าวแล้ว

3.7 ด้านการศึกษาอบรม สหกรณ์จัดให้มีการศึกษาอบรมแก่สมาชิก คณะกรรมการ ผู้จัดการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์อยู่เสมอ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบถึงอุดมการณ์ หลักการ วิธีการสหกรณ์ สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล

โดยสรุปแล้ว สหกรณ์การเกษตรช่วยให้เกษตรกรผู้เป็นสมาชิกที่อยู่ในชุมชนหรือสังคมนั้นมีคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สังคมมีความสุข บุตรหลานสมาชิกได้รับการศึกษาสูงขึ้น มีสุขภาพอนามัยที่ดี เนื่องจากการร่วมดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์ทำให้สมาชิกมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สหกรณ์การเกษตรมีความสำคัญในฐานะที่เป็นองค์การช่วยดำเนินธุรกิจรวมทางด้านเศรษฐกิจแทนสมาชิก มีหน้าที่และบทบาทสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งชุมชนและประเทศชาติ

กิจกรรม 8.1.1

1. สหกรณ์การเกษตรมีความหมายว่าอย่างไร
2. สหกรณ์การเกษตรอำนวยความสะดวกต่อสมาชิกสหกรณ์อย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 8.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.1 เรื่องที่ 8.1.1)

เรื่องที่ 8.1.2

ประวัติ รูปแบบของสหกรณ์การเกษตร และโครงสร้างขบวนการ สหกรณ์การเกษตร

ประเทศไทยได้นำวิธีการสหกรณ์มาใช้ใน พ.ศ. 2459 มีการจัดตั้งสหกรณ์หาทุนขึ้นเป็นสหกรณ์ประเภทแรก และได้วิวัฒนาการมาเป็นสหกรณ์การเกษตรซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาจนถึงปัจจุบัน การจัดตั้งสหกรณ์แต่เดิมนั้นเป็นสหกรณ์ชั้นปฐมขนาดเล็กระดับหมู่บ้านดำเนินงานให้บริการแก่สมาชิกเฉพาะด้าน หรือเอกประสงค์ ซึ่งไม่อาจดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากปริมาณธุรกิจไม่เพียงพอ ประกอบกับอิทธิพลทางความคิดในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรแบบเอกประสงค์ที่ประสบความสำเร็จในประเทศญี่ปุ่นและประเทศอินเดีย ทำให้นโยบายของภาครัฐด้านสหกรณ์เปลี่ยนแปลงไปโดยผลักดันความคิดในเรื่องธุรกิจและดำเนินธุรกิจแบบเอกประสงค์ ซึ่งต่อมาใน พ.ศ. 2511 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และยกเลิกพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 กฎหมายฉบับนี้อนุญาตให้สหกรณ์ประเภทหาทุนสามารถควบเข้าเป็นสหกรณ์เดียวกันได้ การควบสหกรณ์หาทุนซึ่งเป็นสหกรณ์แบบเอกประสงค์เข้าด้วยกันเป็นสหกรณ์การเกษตรแบบเอกประสงค์มีการประกอบธุรกิจหลายด้าน เพื่อให้มีปริมาณธุรกิจมากพอที่จะทำให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้

1. ประวัติของสหกรณ์การเกษตร

การสหกรณ์เกิดขึ้นในประเทศไทยในปลายสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อประมาณ พ.ศ. 2457 ชาวนาในสมัยนั้นส่วนมากมีฐานะยากจนและมีหนี้สินล้นพ้นตัว การทำนาในขณะนั้นต้องใช้ทุนรอนในการผลิตมากขึ้นกว่าที่เคยทำมา ด้วยแต่เดิมการค้าขายยังไม่เจริญก้าวหน้าชาวนาส่วนมากจึงเพียงปลูกข้าวพอเลี้ยงครอบครัวไปชั่วปีหนึ่งๆ ต่อมาเมื่อมีการค้าขายภายในประเทศและติดต่อทำการค้าขายกับชาวต่างประเทศมากขึ้น ข้าวจึงเป็นสินค้าสำคัญที่ประเทศไทยเริ่มส่งไปขายยังต่างประเทศมากขึ้น ภาครัฐในขณะนั้นจึงคิด

ที่จะแก้ไขภาวะเศรษฐกิจในการครองชีพของชาวนาให้สูงขึ้น โดยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติได้เชิญ นายเบอร์นาร์ด ฮันเตอร์ (Bernard Hunter) หัวหน้าธนาคารแห่งมัทราสเข้ามาสำรวจในหลักการเกี่ยวกับเรื่องนี้ การที่นายเบอร์นาร์ด ฮันเตอร์ เข้ามาสำรวจตรวจตราและให้ความคิดเห็นเพื่อตั้งธนาคารให้กู้ยืม แห่งชาติคราวนั้น เป็นมูลเหตุทำให้กระทรวงพระคลังมหาสมบัติบังเกิดความคิดที่จะนำเอาวิธีการสหกรณ์ เข้ามาใช้ในประเทศไทยเพื่อแก้ไขภาวะความเป็นอยู่ของราษฎรชาวนาที่ได้รับความเดือดร้อนในเรื่อง หนี้สินและยากจนให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ในขณะนั้น นายเบอร์นาร์ด ฮันเตอร์ แนะนำว่าสมาคมซึ่งประชาชน รวบรวมกันจัดตั้งขึ้นเพื่อทำการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เรียกว่า "Co-operation" ซึ่งพระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เป็นอธิบดีกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ และดำรงตำแหน่งนายทะเบียนสหกรณ์ ในขณะนั้น ได้ทรงบัญญัติศัพท์ภาษาไทยขึ้นแทนไว้อย่างแนบเนียนตรงความหมายและใช้กันมาจนตราប់ แท้ทุกวันนี้ว่า "สหกรณ์" นั้นเป็นหลักประกันอันมั่นคง สมควรที่ธนาคารรูปนี้จะให้สมาคมสหกรณ์ดังกล่าว กู้ยืมเงินเป็นอย่างยิ่ง

ภาครัฐได้ทดลองจัดตั้งสหกรณ์ประเภทหาทุนไร้ไฟเฟิน (Raiffeisen) ของประเทศเยอรมนี ซึ่ง เหมาะสมต่อการช่วยเหลือชาวนาขนาดเล็กอย่างยิ่ง เนื่องจากสหกรณ์แบบนี้มีท้องที่ดำเนินการจำกัด สมาชิกมีบ้านเรือนใกล้เคียงกันรู้จักกันดีและควบคุมซึ่งกันและกันได้ จึงมีการทดลองจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นใน พื้นที่ตำบลวัดจันทร์ อำเภอเมืองพิษณุโลก จังหวัดพิษณุโลก เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2459 ชื่อว่า "สหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้" ในรูปของสหกรณ์หาทุนที่มีขนาดเล็กในระดับหมู่บ้านตั้งขึ้นในหมู่ เกษตรกรที่มีรายได้ต่ำและมีหนี้สินมาก มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 16 คน มีทุนดำเนินงานจำนวน 3,080 บาท จากค่าธรรมเนียมแรกเข้า 80 บาท และเป็นทุนจากการกู้แบงก์สยามกัมมาจล (ธนาคารไทยพาณิชย์ใน ปัจจุบัน) 3,000 บาท จากสหกรณ์สมาคมแรกของประเทศไทยซึ่งขณะนั้นยังไม่เรียกเป็นสหกรณ์การเกษตร หลังจากนั้นได้มีการจัดตั้งสหกรณ์หาทุนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 จึงได้ควบสหกรณ์หาทุนหลายๆ สหกรณ์เข้าเป็นสหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอ เพื่อให้มีขนาด ภารกิจใหญ่ขึ้นสามารถบริการสมาชิกได้มากขึ้น

มูลเหตุของการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรก็เนื่องจากแนวคิดในการที่จะแก้ไขปัญหาของเกษตรกร ซึ่งเราพอจะสรุปปัญหาของเกษตรกรได้ดังนี้

- 1) ขาดแคลนเงินทุน เงินทุนที่ใช้ประกอบอาชีพมีไม่เพียงพอ ต้องกู้ยืมจากพ่อค้าหรือนายทุนใน ท้องถิ่นซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยแพง
- 2) ขาดแคลนที่ดินทำกิน เกษตรกรบางรายมีที่ดินทำกินน้อย บางรายไม่มีที่ดินทำกินเป็นของ ตนเอง ต้องเช่าที่ดินผู้อื่นทำกินโดยเสียดอกเบี้ยแพง และถูกเอารัดเอาเปรียบจากการเช่า ทำให้มีรายได้น้อย ไม่เพียงพอแก่การครองชีพ มีภาวะหนี้สินและมีฐานะยากจน
- 3) ขาดปัจจัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็น เช่น ระบบชลประทาน ถนน และทางลำเลียงที่สะดวกในการ คมนาคมขนส่ง ข้าราชการข้อมูลทางการเกษตร
- 4) ปัญหาการผลิต เกษตรกรขาดความรู้ในเรื่องการผลิตสมัยใหม่ที่ถูกต้องในเรื่องการใช้ปุ๋ย สาร เคมีกำจัดแมลง สารเคมีปราบศัตรูพืช ทำให้ผลผลิตที่ได้รับต่ำไม่คุ้มกับการลงทุน ต้นทุนการผลิตสูง นอกจากนั้นชนิดของพืชที่เพาะปลูกตลอดจนขนาดและคุณภาพยังไม่เป็นไปตามความต้องการของตลาด

5) ปัญหาการตลาด เกษตรกรจำหน่ายผลิตผลได้ในราคาต่ำ ถูกเอาเปรียบในเรื่องการชั่ง ตวง วัด ถูกกดราคาซื้อ เพราะหลังฤดูเก็บเกี่ยวพืชผลปริมาณผลผลิตมาก เกษตรกรจำเป็นต้องขายผลิตผลในทันทีที่เก็บเกี่ยว เนื่องจากขาดยุ้งฉางเก็บรักษา ผลิตผลเน่าเสียง่าย ขาดเงินใช้จ่ายในครอบครัว จำเป็นต้องใช้จ่ายเงินเพราะมีหนี้สินมาก

6) ปัญหาสังคม จากปัญหาเศรษฐกิจข้างต้นมีผลกระทบต่อสังคมในชุมชนทำให้คุณภาพชีวิตและฐานะความเป็นอยู่ต่ำกว่าคนที่ประกอบอาชีพอื่น ขาดการศึกษา สุขภาพอนามัยไม่ดีเท่าที่ควร และขาดความปลอดภัยในทรัพย์สิน

2. รูปแบบของสหกรณ์การเกษตร

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 33/1 สหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนตามมาตรา 33 แบ่งประเภทได้ดังต่อไปนี้ 1) สหกรณ์การเกษตร 2) สหกรณ์นิคม 3) สหกรณ์ประมง 4) สหกรณ์ร้านค้า 5) สหกรณ์บริการ 6) สหกรณ์ออมทรัพย์ 7) สหกรณ์เครดิตยูเนียน และ 8) สหกรณ์อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง โดยลักษณะของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน วัตถุประสงค์ และขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการที่จะพึงดำเนินการได้ของสหกรณ์แต่ละประเภทตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ทั้งนี้ ใน พ.ศ. 2564 ยังไม่มีการประกาศกฎกระทรวง กำหนดประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนออกมาใหม่ การแบ่งประเภทของสหกรณ์ในประเทศไทยในปัจจุบัน ยังเป็นไปตามกฎกระทรวง กำหนดประเภทสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน พ.ศ. 2548 ลงวันที่ 29 มิถุนายน 2548 ที่กำหนดประเภทสหกรณ์ไว้ 7 ประเภท สหกรณ์การเกษตรถือเป็นสหกรณ์ประเภทหนึ่งตามกฎหมายดังกล่าว

แต่สหกรณ์การเกษตรยังมีความแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรนั้นๆ สหกรณ์การเกษตรอาจแบ่งได้หลายรูปแบบตามแนวคิดของนักวิชาการด้านสหกรณ์ และตามหน่วยงานราชการที่เข้าไปปฏิบัติงานแนะนำส่งเสริมสหกรณ์กำหนด เช่น แบ่งตามกลุ่มบุคคลที่สหกรณ์ให้บริการ แบ่งตามอาณาเขตการให้บริการ แบ่งตามหน้าที่ของการให้บริการ แบ่งตามขนาดสหกรณ์ แบ่งตามหน้าที่หลักหรือกิจกรรมทางธุรกิจ เป็นต้น ในประมวลสาระชุดวิชานี้จึงใช้คำว่ารูปแบบของสหกรณ์การเกษตร แทนคำว่าประเภทของสหกรณ์การเกษตร ทั้งนี้สหกรณ์การเกษตรสามารถแบ่งเป็นรูปแบบต่างๆ ได้ดังนี้

2.1 แบ่งตามรูปแบบสหกรณ์การเกษตรอย่างกว้าง การแบ่งรูปแบบสหกรณ์การเกษตรอย่างกว้างแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

2.1.1 **สหกรณ์การเกษตรทั่วไป** คือ สหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอ อยู่ในอำเภอต่างๆ ของประเทศไทย อยู่ในความควบคุมของกรมส่งเสริมสหกรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อดำเนินธุรกิจร่วมกันทั้งในด้านสินเชื่อ ด้านการซื้อ และด้านการบำรุงที่ดิน เงินทุนมาจากสมาชิกสหกรณ์เอง ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรระดับอำเภอ จัดตั้งและควบคุมโดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ ดำเนินธุรกิจแบบอเนกประสงค์ ใช้เงินทุนของสหกรณ์ และกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และเงินทุนส่งเสริมการสหกรณ์ ซึ่งปัจจุบันเรียกว่า เงินกองทุนพัฒนาสหกรณ์ (กพส.)

2.1.2 **สหกรณ์การเกษตรในเขตพัฒนา** คือ สหกรณ์การเกษตรในเขตเร่งรัดพัฒนาชนบท (รพช.) ของสำนักเร่งรัดพัฒนาชนบท และสหกรณ์การเกษตร กปร. กลาง ในเขตพื้นที่การดำเนินงานของ

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) โดยกองบัญชาการทหารสูงสุดที่เข้าไปจัดตั้งสหกรณ์ในเขตแทรกซึม จุดประสงค์สำคัญ ก็คือ ต้องการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านสหกรณ์ เงินทุนส่วนใหญ่มาจากราชการ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรในเขตเร่งรัดพัฒนาชนบท ของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท การจัดตั้งสหกรณ์นี้ เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกรมส่งเสริมสหกรณ์ และส่วนราชการต่างๆ ที่ประสงค์จะใช้วิธีการสหกรณ์เข้าดำเนินงานในพื้นที่รับผิดชอบ โดยใช้เงินทุนของส่วนราชการนั้นๆ ดำเนินงาน

2.1.3 สหกรณ์การเกษตรรูปแบบพิเศษ คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามกลุ่มอาชีพโดยเฉพาะของเกษตรกร ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับผลิตผลเฉพาะอย่าง เช่น กลุ่มผู้ผลิต-ผู้ปลูก ได้แก่ สหกรณ์ผู้ผลิตไม้ดอกและไม้ประดับแห่งประเทศไทย สหกรณ์ผู้ผลิตโบายสูบ กลุ่มชาวไร่-ชาวนา ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรสวนส้มบางมด สหกรณ์การเกษตรชาวไร่อ้อย กลุ่มผู้เลี้ยงโคนม-กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ สหกรณ์โคนม สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคเนื้อ สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกร และสหกรณ์ผู้เลี้ยงไก่ เป็นต้น

2.2 แบ่งตามรูปแบบสหกรณ์การเกษตรเฉพาะ การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรซึ่งจัดตั้งในหมู่สมาชิกที่ประกอบอาชีพแตกต่างกันไปตามสภาพท้องถิ่น สหกรณ์การเกษตรจึงสามารถแบ่งเป็นรูปแบบเฉพาะได้เป็น 8 รูปแบบ ตามที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จำแนกไว้ ดังนี้

2.2.1 สหกรณ์การเกษตรทั่วไป เป็นประเภทสหกรณ์การเกษตรที่นายทะเบียนสหกรณ์ได้จัดประเภทไว้เป็นสหกรณ์ชนิดจำกัด มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกและสหกรณ์ เพื่อส่งเสริมการกินดีอยู่ดี อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการให้บริการต่างๆ สมาชิกสหกรณ์ประกอบด้วยเกษตรกร มีหน้าที่ในการจัดหาและให้บริการแก่สมาชิกในด้านการผลิตการเกษตร เช่น การจัดหาเงินทุน การจัดหาวัสดุเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ มาจำหน่ายให้สมาชิกในราคาถูก การรวบรวมผลิตผลออกจำหน่าย และการแปรรูปผลิตผลออกจำหน่ายให้ได้ราคาดี เช่น สหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงดอยอินทนนท์ จำกัด สหกรณ์การเกษตรแม่ทา จำกัด สหกรณ์การเกษตรท่าวังผา จำกัด สหกรณ์การเกษตรพนมสารคาม จำกัด และสหกรณ์การเกษตรปรัง จำกัด เป็นต้น

2.2.2 สหกรณ์การเกษตรปฏิบัติที่ดิน เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามโครงการจัดส่งเสริมสหกรณ์ในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและกรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้ร่วมดำเนินการสำรวจและจัดตั้งในเขตปฏิรูปที่ดินทุกแห่งในจังหวัดต่างๆ เช่น สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินเมืองพะเยา จำกัด สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินชุมพลบุรี จำกัด สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินสนามไชยเขต จำกัด สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินลำทะเมนชัย จำกัด สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินเมืองฉะเชิงเทรา จำกัด สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินชาดบุรีรัมย์ จำกัด และสหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินกันทรลักษ์ จำกัด เป็นต้น

2.2.3 สหกรณ์ผู้ใช้น้ำ เป็นสหกรณ์การเกษตรที่มีสมาชิกเป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งดำเนินงานเกษตรกรรมอยู่ในแดนดำเนินงานของสหกรณ์ ลักษณะที่สำคัญคือเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลที่อยู่ในละแวกเดียวกัน และมีความประสงค์จะใช้น้ำชลประทานเพื่อประกอบอาชีพการเกษตร โดยร่วมมือกันจัดระบบการส่งน้ำ ระบายน้ำ ตลอดจนให้การบำรุงรักษาตู้และระบบการส่งน้ำ และสิ่งสาธารณประโยชน์ที่ใช้ร่วมกัน ทำให้มีการใช้น้ำอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

สหกรณ์ผู้นำจัดตั้งขึ้นโดยความร่วมมือระหว่างสำนักงานพลังงานแห่งชาติกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งได้ดำเนินการจัดหาเงินเพื่อการเพาะปลูก โดยจัดตั้งสถานีสูบน้ำขึ้นบริเวณฝั่งของแหล่งน้ำที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสามารถส่งน้ำให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี เช่น สหกรณ์ผู้นำหนองปรังสามัคคี จำกัด สหกรณ์ผู้นำจันจว้า จำกัด สหกรณ์ผู้นำชัยบุรี จำกัด สหกรณ์ผู้นำอำเภอสายบุรี จำกัด สหกรณ์ผู้นำฝายยางประสาธน์ จำกัด สหกรณ์ผู้นำฝายร่องเปาอำเภอบ้านลาด จำกัด และ สหกรณ์ผู้นำสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านสาม จำกัด เป็นต้น

2.2.4 สหกรณ์โคนม เป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์การเกษตร มีสมาชิกสหกรณ์เป็นเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนม รวมตัวกันจัดตั้งเพื่อช่วยให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือตนเองในการประกอบอาชีพ ให้มีรายได้ที่แน่นอน และมีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้นกว่าเดิม ดำเนินธุรกิจเพื่ออำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพแก่สมาชิกผู้เลี้ยงโคนม และเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต เพื่อการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคนม และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของโคนม รวมถึงการสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรเกษตรกรโคนม สหกรณ์โคนมมีการดำเนินการส่งเสริมให้สมาชิกผลิตน้ำนมดิบที่มีคุณภาพได้มาตรฐานแนวทางในการทำการเกษตร เช่น สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) สหกรณ์โคนมม่วงเหล็ก จำกัด สหกรณ์โคนมวังน้ำเย็น จำกัด สหกรณ์โคนมวาริชภูมิ จำกัด สหกรณ์โคนมศรีบุญชู จำกัด สหกรณ์โคนมแม่ใจ จำกัด และสหกรณ์โคนมชะอำ-ห้วยทราย จำกัด เป็นต้น

2.2.5 สหกรณ์ผู้เลี้ยงสัตว์ เป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์การเกษตร มีสมาชิกเป็นผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ชนิดต่างๆ รวมตัวกันจัดตั้งเพื่อดำเนินธุรกิจในการอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพแก่สมาชิก เช่น สหกรณ์ผู้เลี้ยงสัตว์พัทลุง จำกัด สหกรณ์การเกษตรผู้เลี้ยงสัตว์ระยอง จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงไก่ไข่เชียงใหม่-ลำพูน จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงสัตว์ปฏีรูปที่ดินนาอิน จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคและการเกษตรจัดชัยฟาร์ม จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรตระการพิชผล จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรพังงา จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคเนื้อเขียงยืน จำกัด และสหกรณ์การเลี้ยงปลุสัตว์ กรป. กลาง ชุมพร จำกัด เป็นต้น

2.2.6 สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. (สกต.) เป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์การเกษตร ผู้ที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. จะจำกัดไว้เฉพาะเกษตรกรที่เป็นลูกค้า ธ.ก.ส. เพื่อไม่ให้ซ้ำซ้อนกับสหกรณ์การเกษตรอื่นที่มีอยู่แล้ว สกต. เป็นสหกรณ์การเกษตรในระดับจังหวัดจึงเป็นสหกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่ สกต. ไม่ดำเนินธุรกิจสินเชื่อแต่เน้นที่ธุรกิจด้านการตลาดผลิตผลและปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรสมาชิก องค์กรสูงสุดของบรรดา สกต. ทั่วประเทศได้จดทะเบียนและดำเนินการในรูปของบริษัทจำกัด เช่น สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. กาศสินธุ์ จำกัด สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. เชียงใหม่ จำกัด สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. ยะลา จำกัด และสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. ศรีสะเกษ จำกัด เป็นต้น

2.2.7 สหกรณ์กองทุนสวนยาง (สกย.) เป็นสหกรณ์การเกษตรแต่มีรูปแบบการดำเนินธุรกิจแตกต่างจากสหกรณ์การเกษตรทั่วไปบ้าง โดยธุรกิจที่สำคัญ คือ ธุรกิจการรวบรวมยางพารา เพื่อทำการผลิตยางแผ่นและจำหน่ายต่อไป เช่น สหกรณ์กองทุนสวนยางอรัญคามวารี จำกัด สหกรณ์กองทุนสวนยาง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.) โดยกองบัญชาการทหารสูงสุดที่เข้าไปจัดตั้งสหกรณ์ในเขตแทรกซึม จุดประสงค์สำคัญ ก็คือ ต้องการจัดตั้งเป็นหมู่บ้านสหกรณ์ เงินทุนส่วนใหญ่มาจากราชการ ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรในเขตเร่งรัดพัฒนาชนบทของสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท การจัดตั้งสหกรณ์นี้ เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างกรมส่งเสริมสหกรณ์ และส่วนราชการต่างๆ ที่ประสงค์จะใช้วิธีการสหกรณ์เข้าดำเนินงานในพื้นที่รับผิดชอบ โดยใช้เงินทุนของส่วนราชการนั้นๆ ดำเนินงาน

2.1.3 สหกรณ์การเกษตรรูปแบบพิเศษ คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามกลุ่มอาชีพโดยเฉพาะของเกษตรกร ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับผลิตผลเฉพาะอย่าง เช่น กลุ่มผู้ผลิต-ผู้ปลูก ได้แก่ สหกรณ์ผู้ผลิตไม้ดอกและไม้ประดับแห่งประเทศไทย สหกรณ์ผู้ผลิตใบยาสูบ กลุ่มชาวไร่-ชาวนา ได้แก่ สหกรณ์การเกษตรสวนส้มบางมด สหกรณ์การเกษตรชาวไร่อ้อย กลุ่มผู้เลี้ยงโคนม-กลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ ได้แก่ สหกรณ์โคนม สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคเนื้อ สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกร และสหกรณ์ผู้เลี้ยงไก่ เป็นต้น

2.2 แบ่งตามรูปแบบสหกรณ์การเกษตรเฉพาะ การจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรซึ่งจัดตั้งในหมู่สมาชิกที่ประกอบอาชีพแตกต่างกันไปตามสภาพท้องถิ่น สหกรณ์การเกษตรจึงสามารถแบ่งเป็นรูปแบบเฉพาะได้เป็น 8 รูปแบบ ตามที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้จำแนกไว้ ดังนี้

2.2.1 สหกรณ์การเกษตรทั่วไป เป็นประเภทสหกรณ์การเกษตรที่นายทะเบียนสหกรณ์ได้จัดประเภทไว้เป็นสหกรณ์ชนิดจำกัด มีจุดมุ่งหมายเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกและสหกรณ์เพื่อส่งเสริมการกินคืออยู่ดี อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งการให้บริการต่างๆ สมาชิกสหกรณ์ประกอบด้วยเกษตรกร มีหน้าที่ในการจัดหาและให้บริการแก่สมาชิกในด้านการผลิตการเกษตร เช่น การจัดหาเงินทุน การจัดหาวัสดุเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ มาจำหน่ายให้สมาชิกในราคาถูก การรวบรวมผลิตผลออกจำหน่าย และการแปรรูปผลิตผลออกจำหน่ายให้ได้ราคาดี เช่น สหกรณ์การเกษตรโครงการหลวงดอยอินทนนท์ จำกัด สหกรณ์การเกษตรแม่ทา จำกัด สหกรณ์การเกษตรท่าวังผา จำกัด สหกรณ์การเกษตรพนมสารคาม จำกัด และสหกรณ์การเกษตรปรง จำกัด เป็นต้น

2.2.2 สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดิน เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามโครงการจัดส่งเสริมสหกรณ์ในเขตปฏิรูปที่ดิน โดยสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมและกรมส่งเสริมสหกรณ์ ได้ร่วมดำเนินการสำรวจและจัดตั้งในเขตปฏิรูปที่ดินทุกแห่งในจังหวัดต่างๆ เช่น สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินเมืองพะเยา จำกัด สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินชุมพลบุรี จำกัด สหกรณ์ปฏิรูปที่ดินสนามไชยเขต จำกัด สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินลำทะเมนชัย จำกัด สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินเมืองฉะเชิงเทรา จำกัด สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินชาวนุรักษ์บุรี จำกัด และสหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดินกันทรลักษ์ จำกัด เป็นต้น

2.2.3 สหกรณ์ผู้ใช้น้ำ เป็นสหกรณ์การเกษตรที่มีสมาชิกเป็นผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ซึ่งดำเนินงานเกษตรกรรมอยู่ในแดนดำเนินงานของสหกรณ์ ลักษณะที่สำคัญคือเป็นการรวมกลุ่มของบุคคลที่อยู่ในละแวกเดียวกัน และมีความประสงค์จะใช้น้ำชลประทานเพื่อประกอบอาชีพการเกษตร โดยร่วมมือกันจัดระบบการส่งน้ำ ระบายน้ำ ตลอดจนให้การบำรุงรักษาดูแลระบบการส่งน้ำ และสิ่งสาธารณประโยชน์ที่ใช้ร่วมกัน ทำให้มีการใช้น้ำอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ

สหกรณ์ผู้ใช้น้ำจัดตั้งขึ้นโดยความร่วมมือระหว่างสำนักงานพลังงานแห่งชาติกับกรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งได้ดำเนินการจัดหาน้ำเพื่อการเพาะปลูก โดยจัดตั้งสถานีสูบน้ำขึ้นบริเวณฝั่งของแหล่งน้ำที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ ซึ่งสามารถส่งน้ำให้เกษตรกรทำการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี เช่น สหกรณ์ผู้ใช้น้ำหนองปรongsลามัคคี จำกัด สหกรณ์ผู้ใช้น้ำจันจว้า จำกัด สหกรณ์ผู้ใช้น้ำชัยบุรี จำกัด สหกรณ์ผู้ใช้น้ำอำเภอสายผึ้ง จำกัด สหกรณ์ผู้ใช้น้ำฝายยางประสบสุข จำกัด สหกรณ์ผู้ใช้น้ำฝายร่องเปาอำเภอบ้านด่าน จำกัด และ สหกรณ์ผู้ใช้น้ำสถานีสูบน้ำด้วยไฟฟ้าบ้านส้ม จำกัด เป็นต้น

2.2.4 สหกรณ์โคนม เป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์การเกษตร มีสมาชิกสหกรณ์เป็นเกษตรกรผู้ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนม รวมตัวกันจัดตั้งเพื่อช่วยให้เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมสามารถช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือตนเองในการประกอบอาชีพ ให้มีรายได้ที่แน่นอน และมีมาตรฐานการครองชีพสูงขึ้นกว่าเดิม ดำเนินธุรกิจเพื่ออำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพแก่สมาชิกผู้เลี้ยงโคนม และเพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต เพื่อการพัฒนาอาชีพการเลี้ยงโคนม และการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตของโคนม รวมถึงการสร้างเสริมความเข้มแข็งให้กับองค์กรเกษตรกรโคนม สหกรณ์โคนมมีการดำเนินการส่งเสริมให้สมาชิกผลิตน้ำนมดิบที่มีคุณภาพได้มาตรฐานแนวทางในการทำการเกษตร เช่น สหกรณ์โคนมหนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์) สหกรณ์โคนมมวกเหล็ก จำกัด สหกรณ์โคนมวังน้ำเย็น จำกัด สหกรณ์โคนมวาริชภูมิ จำกัด สหกรณ์โคนมศรีบุญชู จำกัด สหกรณ์โคนมแม่ใจ จำกัด และสหกรณ์โคนมชะอำ-ห้วยทราย จำกัด เป็นต้น

2.2.5 สหกรณ์ผู้เลี้ยงสัตว์ เป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์การเกษตร มีสมาชิกเป็นผู้ประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ชนิดต่างๆ รวมตัวกันจัดตั้งเพื่อดำเนินธุรกิจในการอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพแก่สมาชิก เช่น สหกรณ์ผู้เลี้ยงสัตว์พัทลุง จำกัด สหกรณ์การเกษตรผู้เลี้ยงสัตว์ระยอง จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงไก่ไข่เชียงใหม่-ลำพูน จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงสัตว์ปฏิรูปที่ดินนาอิน จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคและการเกษตรจัดรีฟาร์ม จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรตระการพืชผล จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรพังงา จำกัด สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคเนื้อเชียงใหม่ จำกัด และสหกรณ์การเลี้ยงปลุกสัตว์ ทร. กลาง ชุมพร จำกัด เป็นต้น

2.2.6 สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. (สกต.) เป็นสหกรณ์ประเภทสหกรณ์การเกษตร ผู้ที่เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. จะจำกัดไว้เฉพาะเกษตรกรที่เป็นลูกค้า ธ.ก.ส. เพื่อไม่ให้ซ้ำซ้อนกับสหกรณ์การเกษตรอื่นที่มีอยู่แล้ว สกต. เป็นสหกรณ์การเกษตรในระดับจังหวัดจึงเป็นสหกรณ์การเกษตรขนาดใหญ่ สกต. ไม่ดำเนินธุรกิจสินเชื่อแต่เน้นที่ธุรกิจด้านการตลาดผลิตผลและปัจจัยการผลิตให้แก่เกษตรกรสมาชิก องค์กรสูงสุดของบรรดา สกต. ทั่วประเทศได้จดทะเบียนและดำเนินการในรูปของบริษัทจำกัด เช่น สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. กาศสินธุ์ จำกัด สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. เชียงใหม่ จำกัด สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. ยะลา จำกัด และสหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. ศรีสะเกษ จำกัด เป็นต้น

2.2.7 สหกรณ์กองทุนสวนยาง (สกย.) เป็นสหกรณ์การเกษตรแต่มีรูปแบบการดำเนินธุรกิจแตกต่างจากสหกรณ์การเกษตรทั่วไปบ้าง โดยธุรกิจที่สำคัญ คือ ธุรกิจการรวบรวมยางพารา เพื่อทำการผลิตยางแผ่นและจำหน่ายต่อไป เช่น สหกรณ์กองทุนสวนยางอรัญคามวารี จำกัด สหกรณ์กองทุนสวนยาง

กลุ่มหนองใหญ่พัฒนา จำกัด สหกรณ์กองทุนสวนยางเทพทองพัฒนา จำกัด สหกรณ์กองทุนสวนยางคลองช้าง จำกัด สหกรณ์กองทุนสวนยางพรุฑีกาพัฒนา จำกัด และสหกรณ์กองทุนสวนยางธารโต จำกัด เป็นต้น

2.2.8 สหกรณ์การเกษตรสมาชิก เป็นประเภทสหกรณ์การเกษตรรูปแบบหนึ่งตามที่ทะเบียนสหกรณ์ได้จัดประเภทไว้และเป็นสหกรณ์ชนิดจำกัด เกิดจากการรวมตัวกันของเกษตรกรทางภาคอีสานที่มีฐานะยากจน มีจุดประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก และเพื่อเรียกร้องรัฐบาลเมื่อมีความเดือดร้อนในเรื่องที่ดินทำกิน เช่น สหกรณ์การเกษตรสมาชิกปราสาท จำกัด สหกรณ์การเกษตรสมาชิกบ้านเขื่อนร่วมใจ จำกัด สหกรณ์การเกษตรสมาชิกเกษตรกรรายย่อยป่าดิว จำกัด และสหกรณ์การเกษตรสมาชิกเกษตรกรรายย่อยกุดชุม จำกัด เป็นต้น

นอกจากนี้ ตามวิวัฒนาการของขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยจะมีการแบ่งสหกรณ์การเกษตรออกเป็น 2 รูปแบบ คือ สหกรณ์รูปแบบต่างๆ ที่ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียวอย่างหนึ่งเท่านั้น เรียกว่า “สหกรณ์เอกประสงค์” และสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายในการยกระดับเศรษฐกิจและสังคมให้กับเกษตรกรที่เป็นสมาชิกในฐานะผู้ผลิต โดยการจัดการบริการเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในหลายๆ ด้าน เช่น ด้านสินเชื่อ ด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการบริการและสวัสดิการอื่นๆ เรียกว่า “สหกรณ์อเนกประสงค์” ในปัจจุบันสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่ดำเนินธุรกิจในรูปแบบสหกรณ์อเนกประสงค์

3. โครงสร้างของขบวนการสหกรณ์การเกษตร

ขบวนการสหกรณ์การเกษตรเกิดจากการรวมกลุ่มกันของสหกรณ์การเกษตรขั้นปฐม (สหกรณ์ท้องถิ่น) สหกรณ์การเกษตรขั้นมัธยม (สหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด) และสหกรณ์การเกษตรขั้นสูง (สหกรณ์การเกษตรระดับชาติ) เป็นขบวนการสหกรณ์ ทำให้เกิดพลังในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ของสหกรณ์ ในประเทศไทยขบวนการสหกรณ์การเกษตรมีความร่วมมือในรูปแบบขบวนการสหกรณ์การเกษตรที่เบาบาง สาเหตุสำคัญประการหนึ่ง คือ เรื่องของความซ้ำซ้อนในการดำเนินธุรกิจระหว่างชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัด และชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ การรวมกันให้เป็นเอกภาพด้วยโครงสร้างที่เป็นชุมนุมไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากสหกรณ์ที่เป็นตัวแทนในชุมนุมสหกรณ์ต่างรักษาผลประโยชน์ของตนเองมากกว่า ขณะที่สหกรณ์การเกษตรแต่ละแห่งมีเอกภาพสูงในการบริหารงาน โครงสร้างของขบวนการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย เป็นโครงสร้างสหกรณ์แบบสหพันธ์สหกรณ์ หรือชุมนุมสหกรณ์ที่รวมกันจากสหกรณ์ขั้นปฐมเป็นลำดับขั้น

สหกรณ์แบบสหพันธ์สหกรณ์ (Cooperative Federation) เป็นองค์การกลางทางสหกรณ์ที่มีสหกรณ์ท้องถิ่นเป็นสมาชิก โดยที่องค์การกลางนี้อาจเกิดจากการรวมตัวกันของสหกรณ์การเกษตรในระดับท้องถิ่นเป็นสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด (ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด) แล้ว สหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด จะรวมตัวกันเป็นสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ (ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับชาติ) แต่ความเป็นจริงในทางปฏิบัติขบวนการสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย สหกรณ์การเกษตรระดับท้องถิ่นสามารถสมัครเป็นสมาชิกชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ได้ โดยไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิกชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด เพื่อให้เห็นภาพของขบวนการสหกรณ์การเกษตรใน

ประเทศไทยได้ชัดเจนขึ้น จึงยกตัวอย่างโครงสร้างของชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด ดังภาพที่ 8.1

ภาพที่ 8.1 โครงสร้างของชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด

ที่มา: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. (2560).

จากภาพที่ 8.1 โครงสร้างของชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด เป็นองค์การที่เกิดจากการรวมตัวของชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัดทั่วประเทศ ซึ่งมีสมาชิกเป็นสหกรณ์การเกษตรและเกษตรกร ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 จดทะเบียนจัดตั้งเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2495 มีสถานะเป็นนิติบุคคลใช้ชื่อว่า “สหกรณ์ชายส่งแห่งประเทศไทยจำกัดสินใจ” และขอจดทะเบียนเปลี่ยนชื่อเป็น “ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด” เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา ใช้ชื่อย่อว่า “ชสท.” โดยมีสมาชิกเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรหรือชุมนุมสหกรณ์จังหวัด ครอบคลุมสหกรณ์การเกษตรจำนวนประมาณ 3,900 สหกรณ์ มีสมาชิกรวมกันกว่า 6,000,000 ครัวเรือน ในครั้งเริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2495 “สหกรณ์ชายส่งแห่งประเทศไทย จำกัดสินใจ” มีสำนักงานตั้งอยู่ในตำบลลุมพินี อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 (จดทะเบียนที่กระทรวงสหกรณ์ ซึ่งต่อมา พ.ศ. 2506 ยุบเลิกกระทรวงสหกรณ์และโอนงานทั้งหมดไปเป็นของกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ)

สหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย จำกัด สิ้นใช้ จัดได้ว่าเป็นสหกรณ์ระดับสูงหรือเป็นศูนย์กลางของร้านสหกรณ์ทั่วประเทศทำหน้าที่ซื้อขายสินค้า เครื่องอุปโภคบริโภคส่งให้แก่สหกรณ์ในอำเภอและจังหวัดต่างๆ ซึ่งมีสหกรณ์ที่จดทะเบียนเป็นจำนวนมากในสมัยนั้น (พ.ศ. 2497 มีสหกรณ์ได้รับการจดทะเบียนถึง 10,338 สหกรณ์ เป็นสหกรณ์ประเภทต่างๆ ถึง 22 ประเภท ตั้งอยู่ในท้องที่ 65 จังหวัด) โดยการสั่งซื้อสินค้าจากโรงงาน แหล่งผลิตหรือร้านขายส่งขนาดใหญ่ในกรุงเทพฯ และใกล้เคียงเป็นการลดต้นทุนของสหกรณ์ ได้มีการติดต่อกับชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย (เซ็นโน) มีการรวบรวมผลผลิต เช่น ข้าวโพด ถั่ว เพื่อส่งออกและมีการนำสินค้าเข้าจากต่างประเทศเพื่อจำหน่าย ผลปรากฏว่าได้ผลดีแต่เมื่อมีกำไรไม่สามารถปันผลคืนกำไรให้กับสหกรณ์ด้วยกันได้เพราะมีข้อบังคับ เพราะเหตุนี้จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์ขายส่งแห่งประเทศไทย จำกัด สิ้นใช้ และขอจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงชื่อต่อกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติในขณะนั้น โดยเปลี่ยนชื่อเป็น “ชุมนุมสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย จำกัด” เมื่อวันที่ 22 สิงหาคม พ.ศ. 2512

ชุมนุมสหกรณ์การขายและการซื้อแห่งประเทศไทย จำกัด มีฐานะเป็นชุมนุมสหกรณ์ระดับชาติ โดยโอนสมาชิกเดิมมาเป็นสมาชิกของชุมนุมสหกรณ์ใหม่ และต่อมาได้มีการขยายรับสหกรณ์ท้องถิ่นเป็นสมาชิกทั่วประเทศ มีทั้งสหกรณ์การเกษตร (สหกรณ์หาทุนที่ควบกัน) สหกรณ์นิคม สหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน รวมทั้งชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัด ธุรกิจในช่วงนี้ได้ขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวาง ได้มีการติดต่อกับสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยเป็นประจำ มีการนำเข้าปุ๋ยมาจำหน่าย จนกระทั่งได้มีการเจรจาเกี่ยวกับการร่วมทุนระหว่างสหกรณ์ไทยกับชุมนุมสหกรณ์การเกษตรญี่ปุ่นและขอจดทะเบียนก่อตั้งบริษัทร่วมลงทุนขึ้น เมื่อวันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2513 ใช้ชื่อว่า “บริษัท ที.เจ.ซี เคมี จำกัด” เพื่อประกอบกิจการโรงงานผลิตสารปราบศัตรูพืช เพื่อจำหน่ายแก่สหกรณ์สมาชิกและเกษตรกรทั่วไป ทุนจดทะเบียนครั้งแรก 5 ล้านบาท ต่อมาเพิ่มเป็น 60 ล้านบาท ฝ่ายไทยถือหุ้น 51% ฝ่ายญี่ปุ่นถือหุ้น 49% การดำเนินงานของบริษัท มีความก้าวหน้าจนถึงปัจจุบัน

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2518 ชุมชนสหกรณ์ฯ มีโครงการซื้อไซโลเพื่อเก็บและอบข้าวโพดส่งไปขายต่างประเทศ จำเป็นต้องกู้เงินจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร แต่ข้อบังคับของธนาคารฯ ไม่สามารถให้กู้ได้เพราะชุมนุมสหกรณ์ฯ มีร้านสหกรณ์เป็นสมาชิก (จะให้กู้เฉพาะสถาบันที่มีเกษตรกรเป็นสมาชิกเท่านั้น) จึงจำเป็นต้องจัดให้มีการประชุมใหญ่และมีมติให้คืนหุ้นที่ร้านสหกรณ์ถือไว้ให้แก่ร้านสหกรณ์ทั้งหมด คงเหลือไว้แต่หุ้นของสหกรณ์การเกษตร และขอจดทะเบียนเปลี่ยนข้อบังคับและเปลี่ยนชื่อเป็น “ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด” เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา ปัจจุบันชุมนุมสหกรณ์ฯ ได้ย้ายที่ทำการจากแขวงลุมพินี เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร จากที่ทำการเดิมตำบลลุมพินี อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร มาก่อสร้างสำนักงานแห่งใหม่เลขที่ 79 ถนนงามวงศ์วาน แขวงลาดยาว เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900 ตรงข้ามมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ “ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด” มีวัตถุประสงค์ส่งเสริมให้สหกรณ์สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามวิธีการสหกรณ์ที่ไม่หวังผลกำไร เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สหกรณ์และสังคมส่วนรวมทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐานของสังคมและจริยธรรมอันดีงามอันมีการประหยัด เป็นต้น รวมทั้งในข้อต่อไปนี้

- 1) ดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการและอุตสาหกรรม เพื่อประโยชน์ของชุมนุมสหกรณ์
- 2) ให้สวัสดิการหรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว
- 3) ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก
- 4) ขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศ หรือบุคคล

อื่นใด

- 5) ให้สินเชื่อ ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับจำนองหรือรับจำนำ ซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก
- 6) จัดให้ได้มา ซื้อ ถือกรรมสิทธิ์หรือทรัพย์สิน ครอบครอง กู้ ยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอนสิทธิ การเช่า หรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนองหรือจำนำ ขายหรือจำหน่ายด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน

7) ดำเนินกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับหรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของชุมนุม สหกรณ์

8) ส่งเสริมการพัฒนาสังคม ได้แก่ การศึกษา การพละนาแม่และทางจิตใจ ให้ร่วมกันเป็นสังคม ที่มีสันติสุข

9) การกระทำต่างๆ ตามที่ชุมนุมสหกรณ์กำหนดไว้ใช้บังคับหรือระเบียบของชุมนุมสหกรณ์ ชุมชน สหกรณ์อาจร่วมธุรกิจหรือร่วมลงทุนกับสหกรณ์สมาชิก หรือสหกรณ์อื่น หรือชุมนุมสหกรณ์อื่น หรือ นิติบุคคลอื่น หรือบุคคลอื่น ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบของชุมนุมสหกรณ์ที่ได้รับการเห็นชอบจากที่ ประชุมใหญ่

ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด มีวิสัยทัศน์ในการเป็นศูนย์กลางความร่วมมือ ของสหกรณ์การเกษตรที่ให้บริการแก่สมาชิกอย่างครบวงจร ในด้านการส่งเสริมการผลิต การจัดหาปัจจัย การผลิต การตลาด ให้องค์ความรู้และสวัสดิการ ตามอุดมการณ์สหกรณ์ เพื่อผลสัมฤทธิ์ทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม

กิจกรรม 8.1.2

1. สหกรณ์การเกษตรที่จัดตั้งขึ้นแห่งแรกในประเทศไทยมีชื่อว่าอย่างไร และจัดอยู่ใน สหกรณ์การเกษตรรูปแบบใด
2. สหกรณ์การเกษตรแบ่งออกเป็นกี่รูปแบบ อยู่ในรูปแบบสหกรณ์ใดบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 8.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.1 เรื่องที่ 8.1.2)

เรื่องที่ 8.1.3

การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร

การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร มีจุดมุ่งหมายเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น และช่วยแก้ปัญหาของเกษตรกรในด้านต่างๆ ได้แก่ การขาดแคลนเงินทุน การขาดแคลนที่ดินทำกิน การขาดปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็น ปัญหาการผลิต ปัญหาการตลาด และปัญหาสังคม เหล่านี้เป็นปัญหาที่สหกรณ์การเกษตรช่วยแก้ไขได้และเป็นวิธีการแก้ไขในระยะยาว การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรจะดำเนินธุรกิจอยู่บนพื้นฐานการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรของสมาชิก หรือส่งเสริมสนับสนุนการทำเกษตรของสมาชิกรวมถึงการส่งเสริมสภาพความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น ตั้งแต่การจัดหาปัจจัยการผลิต การส่งเสริมแนะนำการผลิต จนถึงการตลาดผลผลิตของสมาชิก และการทำธุรกิจอื่นๆ ตามจุดมุ่งหมายข้างต้น

1. ลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร

การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรมีวัตถุประสงค์เพื่อการส่งเสริมสนับสนุนการทำเกษตรของสมาชิก และการส่งเสริมสนับสนุนชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิก สหกรณ์การเกษตรมีการดำเนินงานในลักษณะของสหกรณ์อเนกประสงค์ สามารถจำแนกได้หลายลักษณะตามการดำเนินธุรกิจของแต่ละสหกรณ์ ซึ่งหน่วยงานราชการที่เข้าไปดำเนินการแนะนำส่งเสริมก็ยังมีแบ่งลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรที่แตกต่างกัน ในเนื้อหานี้จะแบ่งลักษณะการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร ดังนี้

1.1 ธุรกิจสินเชื่อ เป็นการให้เงินกู้แก่สมาชิก สหกรณ์จะใช้หลักการให้เงินกู้แก่สมาชิก โดยมีการแนะนำและมีการควบคุมการใช้เงินกู้ สหกรณ์จะดำเนินธุรกิจนี้ให้สอดคล้องกับการส่งเสริมการเกษตร ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย และธุรกิจรวบรวมผลผลิตผล ซึ่งสหกรณ์จะจ่ายเงินกู้แก่สมาชิกเป็นเงินสด หรือสิ่งของที่จำเป็น หรือจ่ายทั้งในรูปเงินสดและสิ่งของแล้วแต่ความจำเป็นและความต้องการของสมาชิก เงินกู้ของสหกรณ์แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1.1 *เงินกู้ระยะสั้น* เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายดำเนินงานในการเกษตรสำหรับฤดูกาลหนึ่งๆ เช่น ค่าพันธุ์พืช ปุ๋ย สารเคมีปราบศัตรูพืช อาหารสัตว์ ค่าเครื่องมือ เป็นต้น

1.1.2 *เงินกู้ระยะปานกลาง* เพื่อใช้ในการลงทุนในสินทรัพย์การเกษตร ซึ่งปกติจะใช้ประโยชน์ได้นานกว่าฤดูกาลหนึ่งๆ เช่น ค่าบุกเบิกหรือปรับปรุงที่ดิน ซ่อมที่ดินการเกษตร การปรับปรุงแหล่งน้ำ ซ่อมสัตว์ใช้งาน เป็นต้น

1.2 *ธุรกิจรับฝากเงิน* เป็นการรับฝากเงินจากสมาชิก เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมทรัพย์ ซึ่งสหกรณ์จะรับฝากเงินจากสมาชิก ได้แก่ เงินฝากออมทรัพย์ และเงินฝากประจำ การรับฝากเงินเป็นแหล่งที่สามารถระดมเงินทุนโดยส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมเงิน โดยการสะสมและฝากเงินไว้กับสหกรณ์เพื่อไว้ใช้จ่ายในอนาคต ซึ่งสหกรณ์จะคำนวณดอกเบี้ยของเงินที่ฝากไว้ตามอัตราและเงื่อนไขของประเภท

เงินฝาก การระดมเงินฝากของสหกรณ์ยังเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้สหกรณ์มีเงินทุนไว้หมุนเวียนในกิจการ ซึ่งจัดเป็นแหล่งเงินทุนภายในที่เป็นหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์ โดยมีดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นจ่ายให้กับสมาชิก ถือเป็นแหล่งเงินทุนที่ต้นทุนต่ำกว่าแหล่งอื่น

1.3 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย หรือธุรกิจการซื้อ โดยสหกรณ์การเกษตรจะดำเนินการจัดหาสิ่งของที่จำเป็นมาขายแก่สมาชิก

1.3.1 การจัดหา การจัดหาสินค้ามาจำหน่ายเป็นธุรกิจที่จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาให้สมาชิกหรือเกษตรกร สามารถซื้อสินค้าที่จะนำมาเป็นต้นทุนในการผลิต ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคให้ได้ ในราคาที่เหมาะสม ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าในด้านราคาและคุณภาพ อีกทั้งสมาชิกจะได้เงินเฉลี่ยคืนจากธุรกิจหากสหกรณ์มีผลกำไรจากการดำเนินงานในรอบปี ตามส่วนที่สมาชิกได้ซื้อสินค้าจากสหกรณ์

1.3.2 การจำหน่าย สหกรณ์จะขายด้วยเงินสด ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้สหกรณ์ไม่เสี่ยงกับความสูญเสีย และเพื่อความสะดวกของสมาชิก สหกรณ์จึงใช้วิธีโอนเงินกู้ของสมาชิกหรือใช้เงินฝากมาชำระค่าสิ่งของ หรือหักเงินค่าผลิตผลการเกษตรที่สหกรณ์ขายได้มาชำระค่าสิ่งของ

1.4 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต หรือธุรกิจการขาย เป็นการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกเพื่อขาย เนื่องจากผลผลิตของสมาชิกที่ได้เก็บเกี่ยวแล้ว หากนำไปจำหน่ายให้พ่อค้าสมาชิกอาจถูกกดราคา ถูกเอารัดเอาเปรียบในเรื่องการชั่ง ตวง วัด ดังนั้นสหกรณ์จึงเป็นแหล่งที่สามารถจะรวบรวมผลผลิตของสมาชิกเพื่อเป็นผู้จัดการขายแทนผลผลิตของสมาชิกแต่ผู้เดียว อันจะทำให้ได้ราคาดีและเหมาะสม เนื่องจากสหกรณ์มีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าได้มากกว่าตัวของสมาชิกจะนำไปจำหน่ายเองโดยลำพัง สหกรณ์จะพยายามหาตลาดเพื่อขายผลิตผลการเกษตรของสมาชิกให้ได้ราคาที่เป็นธรรม ซึ่งมีการดำเนินงานดังนี้

1.4.1 การรวบรวม วิธีการรวบรวมผลผลิตผลการเกษตรจากสมาชิก 3 วิธี คือ

1) การซื้อขาย สหกรณ์จะจ่ายค่าผลิตผลเป็นเงินสดแก่สมาชิกทันทีที่สมาชิกนำผลิตผลการเกษตรมาส่งแก่สหกรณ์

2) การฝากขาย สหกรณ์ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของสมาชิกเท่านั้น

3) การรวมกันขาย สหกรณ์จะนำผลิตผลการเกษตรของสมาชิกรวมเป็นกองกลาง และสมาชิกมอบกรรมสิทธิ์ในผลิตผลให้สหกรณ์เป็นผู้จัดการขายตามที่เห็นสมควร โดยสหกรณ์จะคิดค่าธรรมเนียมการจัดการขายจากสมาชิกเพียงเท่าที่คุ้มกับค่าใช้จ่ายนั้น

1.4.2 การจำหน่ายตลาดภายในประเทศ สหกรณ์จะจัดการตลาดและการขายเอง หรือทำสัญญาขายกับโรงงาน หรือมอบให้ชุมนุมสหกรณ์ระดับจังหวัดดำเนินการเพื่อประโยชน์ในการขายผลิตผลการเกษตรของสมาชิกให้ได้ราคาดี

1.5 ธุรกิจแปรรูปผลผลิต โดยสหกรณ์การเกษตรจะดำเนินการแปรรูปผลผลิตของสมาชิก เพื่อเพิ่มมูลค่าผลิตผลของสมาชิก มีจุดประสงค์เพื่อช่วยแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพของสมาชิก เกิดจากการที่สมาชิกเก็บรวบรวมผลผลิตแล้วนำไปแปรรูปให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นของผลผลิต เพื่อจะได้นำไปจำหน่ายให้ได้ราคาที่ดีขึ้น สหกรณ์อาจมีโรงงานแปรรูปตามความจำเป็น เพื่อประโยชน์ในการขายผลิตผลการเกษตรของสมาชิกให้ได้ราคาดี

ส่วนใหญ่แล้วธุรกิจแปรรูปผลผลิตของสหกรณ์จะเชื่อมโยงต่อเนื่องกับธุรกิจรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์ เช่น สหกรณ์การเกษตรรวบรวมข้าวเปลือกของสมาชิก นำมาเข้าโรงสีข้าวของสหกรณ์ เพื่อการแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร สหกรณ์โคนมรวบรวมน้ำนมดิบจากสมาชิกมาแปรรูปเป็นนมกล่องยูเอเอสที หรือนมพลาสเจอร์ไรซ์ สหกรณ์กองทุนสวนยางรับน้ำยางดิบมาแปรรูปเป็นยางแผ่นรมควัน หรือสหกรณ์โคนมนำวัตถุดิบต่างๆ มาแปรรูปเป็นอาหารสัตว์ เป็นต้น

1.6 ธุรกิจให้บริการและการส่งเสริมการเกษตร เป็นธุรกิจที่สำคัญที่ต้องจัดบริการแก่สมาชิก เพื่อประโยชน์แก่สมาชิก การบริการสหกรณ์มีวัตถุประสงค์ที่จะจัดให้มีเครื่องมือ เครื่องจักรกล เกี่ยวกับการผลิตทางการเกษตร หรือเกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมในครอบครัว หรือจัดให้มีโรงงานอุตสาหกรรมเพื่อการแปรรูปผลผลิต หรือผลิตสินค้าที่มีคุณภาพที่ตลาดต้องการ สำหรับไว้บริการหรืออำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิก ในการประกอบอาชีพ สหกรณ์จะติดตั้งเครื่องสูบน้ำ หรือสร้างทำนบเหมืองฝายตลอดจนจัดระบบส่งน้ำ เพื่อให้การใช้น้ำเกิดประโยชน์แก่การเพาะปลูกของสมาชิกอย่างทั่วถึง โดยสหกรณ์จะเรียกเก็บเงินค่าบริการจากสมาชิกตามสมควร

สำหรับการส่งเสริมการเกษตร เพื่อให้สมาชิกได้เพาะปลูกพืชตามที่ตลาดต้องการ และลดปัญหาในการขายผลผลิตของเกษตรกร เนื่องจากความไม่แน่นอนของราคา การส่งเสริมเผยแพร่ความรู้การเกษตรแก่สมาชิก การวางแผนการเพาะปลูกให้สมาชิกโดยแนะนำให้สมาชิกเพาะปลูกพืชที่ตลาดต้องการ รวมทั้งการปรับปรุงให้มีคุณภาพตามต้องการของตลาดภายในและภายนอกประเทศ ซึ่งจะช่วยให้การขายผลผลิตการเกษตรของสมาชิกได้ราคาดี การให้บริการและส่งเสริมการเกษตรเป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีจุดประสงค์เพื่อช่วยแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพทางการเกษตรของสมาชิก โดยให้บริการต่างๆ ซึ่งมีค่าบริการในราคาพอสมควร

นอกจากนี้ สหกรณ์การเกษตรยังดำเนินการให้การศึกษาอบรม ความจริงแล้วการให้การศึกษาอบรมไม่ถือเป็นธุรกิจแต่เป็นหน้าที่สำคัญของสหกรณ์ที่จะต้องให้การศึกษาอบรมแก่สมาชิก รวมทั้งกรรมการดำเนินการ ผู้จัดการ และพนักงาน/เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ เพื่อให้ทราบถึงอำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบหลักและวิธีการสหกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้การประกอบธุรกิจของสหกรณ์เป็นไปด้วยดีและประสบความสำเร็จ

โดยสรุป สหกรณ์การเกษตรเป็นสถาบันของเกษตรกรจะทำหน้าที่เริ่มตั้งแต่การจัดหาปัจจัยการผลิต การแนะนำส่งเสริมกระบวนการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดี มีคุณภาพ ปริมาณมากคุ้มค่างับต้นทุนการผลิต และยังทำหน้าที่ด้านการแปรรูปและการตลาดแทนสมาชิกได้ด้วย ซึ่งถ้าสหกรณ์ได้มีการดำเนินการร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว จะสามารถช่วยเหลือเกษตรกรตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการผลิต นอกจากนั้น ยังจัดหาสินค้าอุปโภคและบริโภคที่จำเป็นมาจำหน่ายให้แก่สมาชิกในราคายุติธรรมด้วย เมื่อสมาชิกสหกรณ์มีรายได้เพิ่ม มีเงินได้มากขึ้น และมีเงินเหลือจากการลงทุน การอุปโภค และการบริโภคแล้ว สมาชิกสหกรณ์ยังสามารถนำเงินมาออมโดยการฝากเงินไว้กับสหกรณ์การเกษตรได้ด้วย

2. ผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร

สหกรณ์การเกษตรดำเนินธุรกิจแบบเอกประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินธุรกิจร่วมกันช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือส่วนรวมโดยใช้หลักคุณธรรมและจริยธรรมอันดีงามตามพื้นฐานของมนุษย์ เพื่อให้ประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนรวมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ จากรายงานผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์การเกษตร ประจำปี 2563 (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2564, น. 51-58) สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงินในภาพรวมของสหกรณ์การเกษตร (ไม่รวมชุมนุมสหกรณ์การเกษตร) รวบรวมข้อมูลรายงานการสอบบัญชีสหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินธุรกิจ ไม่ดำเนินธุรกิจ และหยุดดำเนินธุรกิจ ณ วันที่ 30 กันยายน 2563 มีสาระสำคัญดังนี้

2.1 จำนวนสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตรมีจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 3,002 แห่ง ลดลงจากปีก่อน 59 แห่ง หรือลดลงร้อยละ 1.93 โดยสหกรณ์การเกษตรทั่วไปมีจำนวนสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 56.40 รองลงมา คือ สหกรณ์การเกษตรกองทุนสวนยาง และสหกรณ์การเกษตรผู้ใช้น้ำ คิดเป็นร้อยละ 17.36 และ 12.29 ของจำนวนสหกรณ์ทั้งสิ้น รายละเอียดดังตารางที่ 8.1

ตารางที่ 8.1 จำนวนสหกรณ์การเกษตร จำแนกตามประเภทย่อย ปี 2562-2563

ประเภทย่อย	จำนวนสหกรณ์					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ
สก.การเกษตรทั่วไป	1,693	66.40	1,709	55.83	(16)	(0.94)
สก.กองทุนสวนยาง	521	17.36	535	17.48	(14)	(2.62)
สก.ผู้ใช้น้ำ	369	12.29	388	12.68	(19)	(4.90)
สก.การเกษตรปฏิรูปที่ดิน	136	4.53	135	4.41	(1)	(0.74)
สก.ผู้เลี้ยงสัตว์	104	3.46	108	3.53	(4)	(3.70)
สก.โคนม	90	3.00	94	3.07	(4)	(4.26)
สก.เพื่อการตลาดสุกค้า ธ.ก.ส.	76	2.53	75	2.45	(1)	(1.33)
สก.การเกษตรสมาชิกรายย่อย	13	0.43	17	0.55	(4)	(23.53)
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	3,002	100	3,061	100	(59)	(1.93)

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 51.

2.2 จำนวนสมาชิก สหกรณ์การเกษตรมีสมาชิกทั้งสิ้น 6,261,625 คน ลดลงจากปีก่อน 66,601 คน หรือลดลง ร้อยละ 1.05 พิจารณาเปรียบเทียบในระหว่างปี พบว่า จำนวนสมาชิกในแต่ละประเภทย่อยของ สหกรณ์การเกษตรมีสัดส่วนที่ใกล้เคียงกับปีก่อน รายละเอียดดังตารางที่ 8.2

ตารางที่ 8.2 จำนวนสมาชิกสหกรณ์การเกษตร จำแนกตามประเภทย่อย ปี 2562-2563

ประเภทย่อย	จำนวนสมาชิก					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
สก.การเกษตรทั่วไป	2,137,755	34.14	2,165,281	34.21	(27,526)	(1.27)
สก.กองทุนสวนยาง	109,914	1.76	112,556	1.78	(2,642)	(2.35)
สก.ผู้ใช้น้ำ	83,291	1.33	88,657	1.40	(5,366)	(6.05)
สก.การเกษตรปฏิรูปที่ดิน	70,271	1.12	70,107	1.11	164	0.23
สก.ผู้เลี้ยงสัตว์	21,910	0.35	22,581	0.36	(671)	(2.97)
สก.โคนม	19,135	0.31	19,389	0.31	(254)	(1.31)
สก.เพื่อการตลาดสุกค้า ธ.ก.ส.	3,814,066	60.91	3,842,042	60.71	(27,976)	(0.73)
สก.การเกษตรสมัครรายย่อย	5,283	0.08	7,613	0.12	(2,330)	(30.61)
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	6,261,625	100	6,328,226	100	(66,601)	(1.05)

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 52.

2.3 การถือหุ้นของสมาชิก สมาชิกของสหกรณ์การเกษตรมีการลงทุนในหุ้นเรือนหุ้นของสหกรณ์ เพื่อใช้เป็นทุนหมุนเวียนในการดำเนินธุรกิจ โดยมีทุนเรือนหุ้นทั้งสิ้น จำนวน 66,761.40 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน จำนวน 2,323.51 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 3.61 โดยสหกรณ์การเกษตรทั่วไปมีจำนวนสูงสุด คิดเป็นร้อยละ 88.72 ของมูลค่าทุนเรือนหุ้นทั้งสิ้น รายละเอียดดังตารางที่ 8.3

ตารางที่ 8.3 จำนวนทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์การเกษตร จำแนกตามประเภทย่อย ปี 2562 - 2563

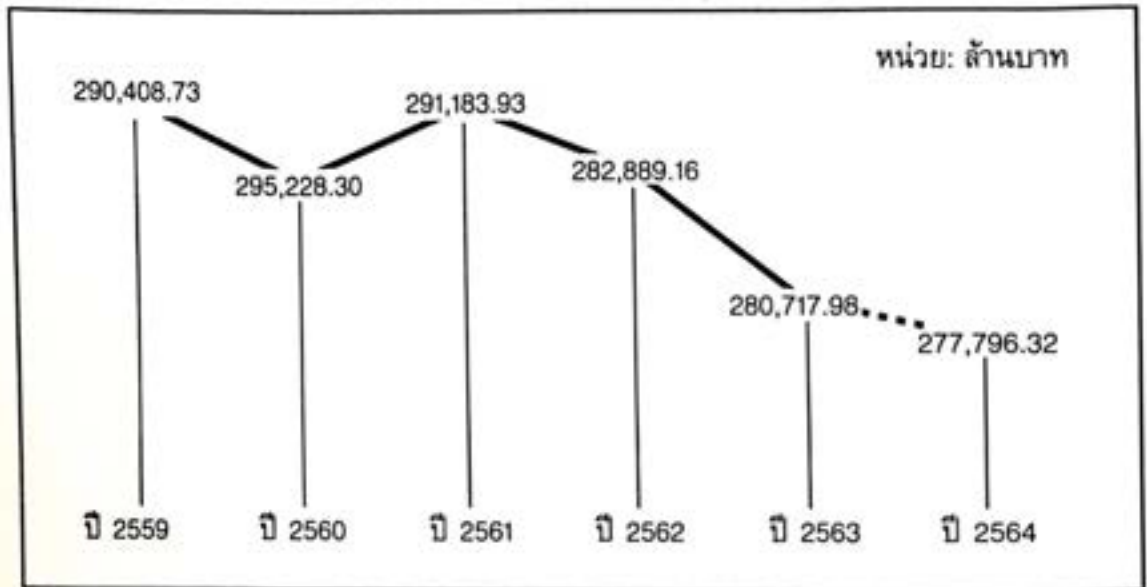
ประเภทย่อย	จำนวนทุนเรือนหุ้น					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
สก.การเกษตรทั่วไป	59,230.49	88.72	57,153.14	88.70	2,077.35	3.63
สก.กองทุนสวนยาง	738.22	1.11	721.86	1.12	16.36	2.27
สก.ผู้ใช้น้ำ	621.08	0.93	609.42	0.95	11.66	1.91
สก.การเกษตรปฏิรูปที่ดิน	1,211.90	1.82	1,142.86	1.77	69.04	6.04
สก.ผู้เลี้ยงสัตว์	162.66	0.24	147.66	0.23	15.00	10.16
สก.โคนม	1,885.43	2.82	1,768.58	2.74	116.85	6.61
สก.เพื่อการตลาดสุกค้า ธ.ก.ส.	2,893.43	4.33	2,874.89	4.46	18.54	0.64
สก.การเกษตรสมัชชารายย่อย	18.19	0.03	19.48	0.03	(1.29)	(0.64)
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	66,761.40	100	64,437.89	100	2,323.51	3.61

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 53.

2.4 การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตรการดำเนินธุรกิจ 6 ด้าน ประกอบด้วย ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจรับฝากเงิน ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ธุรกิจแปรรูปผลผลิต และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร ทั้ง 6 ธุรกิจ มีมูลค่าการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในรอบปีทั้งสิ้น 280,717.98 ล้านบาท ลดลงจากปีก่อน 2,171.18 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 0.77 ธุรกิจที่มีมูลค่ารวมสูงสุด คือ ธุรกิจสินเชื่อ ร้อยละ 34.74 รองลงมาเป็นธุรกิจรับฝากเงิน ร้อยละ 23.91 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น

หากพิจารณาอัตราการเติบโตของมูลค่าธุรกิจของสหกรณ์ตามประเภทย่อย พบว่า ในระหว่างปี สหกรณ์การเกษตรทั่วไป สหกรณ์ผู้เลี้ยงสัตว์ และสหกรณ์เพื่อการตลาดสุกค้า ธ.ก.ส. อัตราการเติบโตของมูลค่าธุรกิจหดตัวลงถึงร้อยละ 0.93, 6.74 และร้อยละ 9.63 ตามลำดับ หากพิจารณาเฉพาะธุรกิจพบว่า สหกรณ์ที่มีสัดส่วนการดำเนินธุรกิจด้านรวบรวมผลผลิตมากที่สุด ได้แก่ สหกรณ์เพื่อการตลาดสุกค้า ธ.ก.ส. สหกรณ์กองทุนสวนยาง สหกรณ์โคนม และสหกรณ์ปฏิรูปที่ดิน ร้อยละ 73.12, 55.58, 45.33, 38.36 และร้อยละ 37.74 ตามลำดับ ในขณะที่สหกรณ์การเกษตรทั่วไป และสหกรณ์สมัชชารายย่อยมีสัดส่วนการดำเนินธุรกิจด้านสินเชื่อสูงสุด ร้อยละ 42.70 และ 44.90 ส่วนสหกรณ์ผู้เลี้ยงสัตว์ดำเนินธุรกิจด้านจัดหาสินค้ามาจำหน่ายสูงสุด ร้อยละ 30.62

ผลจากการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรที่ผ่านมา ในรอบ 5 ปี (ปี 2559-2563) จะเห็นได้ว่ามูลค่าธุรกิจของสหกรณ์มีอัตราเพิ่มขึ้น-ลดลงสลับกัน และคาดการณ์ว่าปี 2564 สหกรณ์การเกษตรจะมีมูลค่าธุรกิจหดตัวลง จำนวน 277,796.32 ล้านบาท หรือลดลง 1.04 ดังภาพที่ 8.2

ภาพที่ 8.2 มูลค่าธุรกิจรวมสหกรณ์การเกษตร ในรอบ 5 ปี (2559-2563) และคาดการณ์ ปี 2564
ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 55.

รายละเอียดการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร ในปี 2563 มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 ธุรกิจสินเชื่อ สหกรณ์การเกษตรให้สินเชื่อแก่สมาชิกในระหว่างปีทั้งสิ้น จำนวน 97,519.02 ล้านบาท หรือร้อยละ 34.74 ของมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 1.65 โดยสหกรณ์การเกษตรทั่วไป มีการให้บริการสินเชื่อมากที่สุด ร้อยละ 94.37 รายละเอียดการให้สินเชื่อ ดังนี้

1) เงินให้กู้ยืมแก่สมาชิก ระหว่างปีให้เงินกู้แก่สมาชิกจำนวน 95,887.10 ล้านบาท หรือร้อยละ 98.33 ของเงินให้กู้ระหว่างปีทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 2,186.37 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.33 ณ โดยสหกรณ์การเกษตรทั่วไปให้กู้ระหว่างปีสูงสุด ร้อยละ 94.32 รองลงมา คือ สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดิน ร้อยละ 2.53 ของเงินให้กู้แก่สมาชิกระหว่างปี ณ วันสิ้นปี มีเงินให้กู้แก่สมาชิกคงเหลือ 181,483.90 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 2.66

2) เงินให้กู้ยืมแก่สหกรณ์อื่น ระหว่างปีให้เงินกู้แก่สหกรณ์อื่นจำนวน 1,631.92 ล้านบาท หรือร้อยละ 1.67 ของเงินให้กู้ระหว่างปีทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน 598.43 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 26.83 ณ วันสิ้นปี มีเงินให้กู้ยืมแก่สหกรณ์อื่นคงเหลือ 1,519.65 ล้านบาท ลดลงจากปีก่อน 156.66 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 9.35

2.4.2 ธุรกิจรับฝากเงิน การรับฝากเงินเป็นแหล่งที่สามารถระดมเงินทุนโดยส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมเงิน โดยการสะสมและฝากเงินไว้กับสหกรณ์เพื่อไว้ใช้จ่ายในอนาคต ซึ่งสหกรณ์จะ

คำนวณดอกผลของต้นเงินที่ฝากไว้ตามอัตราและเงื่อนไขของประเภทเงินฝาก การระดมเงินฝากของสหกรณ์ยังเป็นอีกวิธีหนึ่ง ที่ทำให้สหกรณ์มีเงินทุนไว้หมุนเวียนในกิจการ ซึ่งจัดเป็นแหล่งเงินทุนภายในที่เป็นหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์โดยมีดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นจ่ายให้กับสมาชิก ถือเป็นแหล่งเงินทุนที่ต้นทุนต่ำกว่าแหล่งอื่น สหกรณ์การเกษตรมีเงินรับฝากระหว่างปี จำนวน 67,124.70 ล้านบาท หรือร้อยละ 23.91 ของมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน 1,759.42 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 2.55 ประกอบด้วยเงินรับฝากออมทรัพย์ เงินรับฝากออมทรัพย์พิเศษ และเงินรับฝากประจำ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเงินรับฝากจากสมาชิกจำนวน 55,847.76 ล้านบาท หรือร้อยละ 83.20 ของเงินรับฝากระหว่างปีทั้งสิ้น ณ วันสิ้นปีสหกรณ์การเกษตร มีเงินรับฝากคงเหลือจำนวน 95,471.87 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 3.59 ประกอบด้วยเงินรับฝากจากสมาชิก ร้อยละ 89.86 เงินรับฝากจากสหกรณ์อื่น ร้อยละ 4.83 และเงินรับฝากจากที่อื่นๆ ร้อยละ 5.31 รายละเอียดการรับฝากเงิน ดังนี้

1) รับฝากเงินจากสมาชิก ระหว่างปีรับฝากเงินจากสมาชิกจำนวน 55,847.76 ล้านบาท หรือร้อยละ 83.20 ของเงินรับฝากระหว่างปีทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน 1,701.17 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 2.96 สิ้นปีมีเงินรับฝากจากสมาชิกคงเหลือ 85,790.51 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 3,999.03 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.89

2) รับฝากเงินจากสหกรณ์อื่น ระหว่างปีรับฝากเงินจากสหกรณ์อื่นจำนวน 3,783.32 ล้านบาท หรือร้อยละ 5.64 ของเงินรับฝากระหว่างปีทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน 486.76 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 11.40 สิ้นปีมีเงินรับฝากจากสหกรณ์อื่นคงเหลือ 4,611.30 ล้านบาท ลดลงจากปีก่อน 275.38 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 5.64

3) รับฝากเงินจากอื่นๆ ระหว่างปีรับฝากเงินจากบุคคลอื่นที่ไม่ใช่สมาชิกและไม่ใช่สหกรณ์อื่นรวมทั้งสิ้น 7,493.62 ล้านบาท หรือร้อยละ 11.16 ของเงินรับฝากระหว่างปีทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 428.51 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้น ร้อยละ 6.07 สิ้นปีมีเงินรับฝากจากอื่นๆ คงเหลือ 5,070.06 ล้านบาท ลดลงจากปีก่อน 414.45 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 7.56

2.4.3 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย การจัดหาสินค้ามาจำหน่ายเป็นธุรกิจที่จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาให้สมาชิกหรือเกษตรกรสามารถ ซื้อสินค้าที่จะนำมาเป็นต้นทุนในการผลิต ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคให้ได้ในราคาที่เหมาะสม ไม่ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าในด้านราคาและคุณภาพ อีกทั้งสมาชิกจะได้เงินเฉลี่ยคืนจากธุรกิจหากสหกรณ์ มีผลกำไรจากการดำเนินงานในรอบปี ตามส่วนที่สมาชิกได้ซื้อสินค้าจากสหกรณ์

ในระหว่างปีสหกรณ์การเกษตรได้จัดหาสินค้ามาจำหน่ายจำนวน 43,909.00 ล้านบาท หรือร้อยละ 15.64 ของมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน 3,305.97 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 7.00 โดยจำหน่ายสินค้าของสหกรณ์เป็นทั้งเงินสดและให้สินเชื่อ สิ้นปีสหกรณ์มีลูกหนี้การค้าจำนวน 10,766.85 ล้านบาท ซึ่งได้ตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญไว้จำนวน 1,511.40 ล้านบาท สินค้าที่จำหน่ายได้มากที่สุด คือ สินค้าประเภทน้ำมันมูลค่า 23,107.77 ล้านบาท รองลงมา คือ สินค้าประเภทการเกษตรมูลค่า 16,749.63 ล้านบาท และสินค้าทั่วไปมูลค่า 3,889.42 ล้านบาท ตามลำดับ

2.4.4 ธุรกิจรวบรวมผลผลิตผล ผลผลิตผลของสมาชิกที่เก็บเกี่ยวแล้ว หากนำไปจำหน่ายให้พ่อค้า สมาชิกอาจถูกกดราคา ถูกเอาเปรียบในเรื่องการชั่ง ตวง วัด ดังนั้น สหกรณ์จึงเป็นแหล่งที่สามารถจะรวบรวมผลผลิตของสมาชิก เพื่อเป็นผู้จัดการขายผลผลิตแทนสมาชิกแต่ผู้เดียว อันจะทำให้ได้ราคาดีและเหมาะสม เนื่องจากสหกรณ์มีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าได้มากกว่าตัวของสมาชิกจะนำไปจำหน่ายเองโดยลำพัง ระหว่างปีสหกรณ์การเกษตรได้รวบรวมผลผลิต/ผลิตภัณฑ์ทั้งสิ้นจำนวน 56,825.36 ล้านบาท หรือร้อยละ 20.24 ของมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 1,554.18 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้นร้อยละ 2.81 ผลผลิตที่รวบรวมได้สูงสุด ได้แก่ ข้าวเปลือก รองลงมา คือ ยางพาราและน้ำมันดิบ ตามลำดับ

2.4.5 ธุรกิจแปรรูปผลผลิตผล เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีจุดประสงค์เพื่อช่วยแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพของสมาชิก เกิดจากการที่สมาชิกเก็บรวบรวมผลผลิตแล้วนำไปแปรรูปให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นของผลผลิต เพื่อจะได้นำไปจำหน่ายให้ราคาที่ดีขึ้น ระหว่างปีสหกรณ์การเกษตรได้มีการแปรรูปผลผลิตทั้งสิ้นจำนวน 15,005.12 ล้านบาท หรือร้อยละ 5.35 ของมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน 237.51 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 1.56 ผลผลิตที่นำมาแปรรูปให้ได้มูลค่ามากที่สุด ได้แก่ ผลผลิตการเกษตร 7,237.17 ล้านบาท รองลงมา คือ ผลผลิตปศุสัตว์ 3,952.09 ล้านบาท และผลผลิต/ผลิตภัณฑ์อื่น 3,797.63 ล้านบาท

2.4.6 ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีจุดประสงค์เพื่อช่วยแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพของสมาชิก โดยให้บริการต่างๆ ซึ่งมีค่าบริการในราคาพอสมควรระหว่างปีสหกรณ์การเกษตร ให้บริการและส่งเสริมการเกษตรแก่สมาชิกจำนวน 344.78 ล้านบาท หรือร้อยละ 0.12 ของมูลค่าธุรกิจ รวมทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน 10.40 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 3.01

โดยสรุป ผลการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร จำนวน 3,002 แห่ง ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 1.93 มีสมาชิกทั้งสิ้น 6,261,625 คน ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 1.05 การดำเนินธุรกิจในรอบปี 2563 มีมูลค่าทั้งสิ้น 280,717.98 ล้านบาท ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 0.77 โดยเป็นการให้บริการสินเชื่อสูงสุด ร้อยละ 34.74 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น การดำเนินงานภายในรอบปีก่อนให้เกิดกำไรสุทธิทั้งสิ้น 3,119.25 ล้านบาท ซึ่งลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 13.85 พิจารณาในภาพรวมในการดำเนินงานที่ก่อให้เกิดผลกำไรสุทธิของสหกรณ์การเกษตรจะมีจำนวนลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 0.97 ในขณะที่สหกรณ์การเกษตรที่ดำเนินงานมีผลขาดทุนสุทธิมีจำนวนเพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 22.06

ในการดำเนินงานสหกรณ์ได้นำเงินทุนที่ได้มาไปลงทุนในรูปแบบต่างๆ ทั้งที่ก่อให้เกิดรายได้ และไม่ก่อให้เกิดรายได้ ส่วนใหญ่เป็นการลงทุนเพื่อให้บริการแก่สมาชิกของสหกรณ์เองถึงร้อยละ 76.09 เป็นการให้สินเชื่อแก่สมาชิกในระยะสั้นที่ถึงกำหนดชำระภายใน 1 ปี ร้อยละ 57.56 ซึ่งสมาชิกได้นำเงินกู้ยืมดังกล่าวไปใช้เพื่อประกอบอาชีพด้านการเกษตร ชำระหนี้สินเดิม และใช้จ่ายในครัวเรือน ณ วันสิ้นปีมีหนี้สินของสมาชิกทั้งสิ้น 192,309.35 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 2.89 คิดเป็นหนี้สินเฉลี่ยต่อสมาชิก 30,712.37 บาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 3.99 เมื่อเปรียบเทียบระหว่างเงินออมของสมาชิก และหนี้สินของสมาชิกจะเห็นว่า สหกรณ์การเกษตรมีอัตราเงินออมเฉลี่ยต่อสมาชิกน้อยกว่าอัตราหนี้เฉลี่ยต่อสมาชิก 6,349.38 บาทต่อคน ซึ่งมีอัตราลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 1.21 ทั้งนี้สหกรณ์มีการบริหารจัดการ

ด้านการติดตามหนี้จากสมาชิกให้เป็นไปตามเงื่อนไข ทำให้สามารถเรียกเก็บหนี้ได้ตามกำหนด ร้อยละ 60.11 เกิดภาวะหนี้คงค้าง ร้อยละ 39.89

ดังนั้น สหกรณ์การเกษตรจึงควรเฝ้าระวังไม่ให้เกิดความเสี่ยงด้านสภาพคล่องทางการเงิน รวมทั้งการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียนที่ก่อให้เกิดรายได้ ด้านการลงทุนต่างๆ การฝากเงินกับสหกรณ์อื่น ควรพิจารณาถึงความคุ้มค่า และที่สำคัญความเสี่ยงและปัญหาในการไถ่ถอน เมื่อเกิดภาวะขาดสภาพคล่องทางการเงิน แม้ว่าจะได้รับผลตอบแทนที่สูงก็ตาม ทั้งนี้ สหกรณ์ควรจะได้ศึกษาข้อมูลจากสภาวะเศรษฐกิจทางการเงินที่ผู้สอบบัญชีได้ตรวจสอบบัญชีประจำปี เป็นตัวชี้การเปลี่ยนแปลงการบริหารในอนาคต เพื่อป้องกันความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น

กิจกรรม 8.1.3

1. สหกรณ์การเกษตรดำเนินธุรกิจทั้งหมดที่ด้าน อะไหล่บ้าง
2. การดำเนินธุรกิจด้านใดที่ทำให้สหกรณ์การเกษตรมีปริมาณธุรกิจรวมมากที่สุด

(โปรดทำกิจกรรม 8.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.1 เรื่องที่ 8.1.3)

เรื่องที่ 8.1.4

ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตร

การดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรไทยสามารถพัฒนาให้ดำเนินธุรกิจในลักษณะอเนกประสงค์ สามารถดำเนินธุรกิจได้หลายลักษณะ มีการจัดระบบการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ให้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทั้งในระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ แต่ในสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นสหกรณ์การเกษตรแต่ละแห่งยังมีความเป็นอิสระในการดำเนินธุรกิจตามลักษณะพิเศษของสหกรณ์ที่กฎหมายสหกรณ์กำหนดไว้ สหกรณ์การเกษตรส่วนมากไม่คำนึงถึงการให้บริการในลักษณะอเนกประสงค์ที่จะช่วยพัฒนาความเป็นอยู่ของสมาชิกสหกรณ์ให้สูงขึ้นได้ จึงไม่สามารถช่วยแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์ได้อย่างจริงจังตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์ สภาพการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรในปัจจุบันที่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรมีสาเหตุมาจากการที่สหกรณ์การเกษตรต้องประสบกับปัญหาอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกสหกรณ์ที่มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์

1. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร

ต้นนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย (2564) ประเด็นปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในสหกรณ์การเกษตร มีหลายประการด้วยกัน ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีส่วนทำให้เกิดประเด็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของสหกรณ์การเกษตร ดังนี้

1.1 ปัญหาด้านสมาชิก

1.1.1 *ขาดคุณสมบัติตามข้อบังคับของสหกรณ์* สาเหตุมาจากการขาดความเข้มงวดในการรับสมัครสหกรณ์ หรือมีการเล่นพรรคเล่นพวก ทำให้ได้สมาชิกที่ขาดคุณสมบัติตามข้อบังคับของสหกรณ์ สมาชิกเหล่านี้มักจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ ขอกู้ยืมเงินแล้วไม่ส่งเงินตามสัญญาซื้อวัสดุการเกษตรจากสหกรณ์ไปจำหน่าย ทำให้สมาชิกที่มีความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตดังกล่าวไม่มีโอกาสที่จะได้ ซึ่งเป็นผลเสียหายต่อสมาชิกและภาพพจน์ของสหกรณ์

1.1.2 *สมาชิกขาดความภักดีต่อสหกรณ์* สมาชิกไม่เข้าร่วมประชุมใหญ่ทำให้ไม่สามารถรับรู้ความเป็นไปของสหกรณ์ เกี่ยวกับการจำหน่ายผลิตผลก็เช่นกัน สมาชิกมักจะนำผลิตผลไปจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลางในกรณีที่พ่อค้าคนกลาง รับซื้อผลิตผลในราคาที่สูงกว่าที่สหกรณ์ตั้งไว้เพียงเล็กน้อย

1.1.3 *สมาชิกขาดความร่วมมือและส่งเสริมงานสหกรณ์* ปัญหาที่สำคัญ คือ ธุรกิจการให้เงินกู้แก่สมาชิก ถ้าสมาชิกไม่ให้ความร่วมมือในการส่งเงินกู้คืนให้แก่สหกรณ์ ส่งเงินกู้ช้าก็จะเป็นผลเสียต่อสมาชิกโดยส่วนรวม เพราะสหกรณ์ไม่มีเงินที่จะนำไปส่งคืนแก่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และไม่ได้รับอนุมัติให้ขยายวงเงินกู้ในปีต่อไป ทำให้สถานการณ์ทางการเงินของสหกรณ์ต้องชะงักตัว

1.1.4 *สมาชิกไม่ศรัทธาในงานสหกรณ์* เกษตรกรที่เข้ามาเป็นสมาชิกโดยการถูกชักจูงหลังจากที่เป็นสมาชิกแล้วเมื่อสหกรณ์ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้ได้ในเวลาอันสมควรสมาชิกเหล่านี้ก็จะเกิดความเบื่อหน่าย และขาดความศรัทธาในงานสหกรณ์

1.2 ปัญหาด้านคณะกรรมการดำเนินการ

1.2.1 *ขาดประสิทธิภาพในการบริหารงานสหกรณ์* คณะกรรมการบางคนไม่รับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของตนเอง และยังมีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานสหกรณ์ไม่กว้างพอ ไม่สามารถติดตามควบคุมติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายจัดการได้

1.2.2 *ไม่อุทิศเวลาเพื่องานสหกรณ์* คณะกรรมการบางคนแสวงหาผลประโยชน์จากสหกรณ์ในทางการเงินหรือเข้ามาเพื่อสร้างฐานอำนาจทางการเมือง ทำให้เหลือคณะกรรมการที่จะอุทิศตนเพื่องานสหกรณ์มีน้อยมาก

1.2.3 *ไม่ทำตัวให้เป็นอย่างดีที่ดีแก่สมาชิก* คณะกรรมการบางคนมีหนี้ค้ำชำระอยู่กับสหกรณ์ ทำให้สมาชิกเอาเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ทำให้คณะกรรมการไม่กล้าออกไปติดตามทวงหนี้จากสมาชิกที่ค้างชำระ

1.2.4 *ขาดความซื่อสัตย์* เช่น คณะกรรมการนำเงินของสหกรณ์มาใช้ส่วนตัว พิจารณาอนุมัติเงินกู้ให้เฉพาะญาติพี่น้องของตนเอง ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม สมาชิกสหกรณ์ขาดความเลื่อมใสศรัทธากับสหกรณ์

1.2.5 ปัญหาอื่นๆ เช่น คณะกรรมการได้รับเลือกตั้งโดยที่ตัวเองไม่สมัครใจ ทำให้ต้องเข้ารับตำแหน่งด้วยความจำใจ ความตั้งใจที่จะทำงานอุทิศตนให้เกิดประโยชน์กับสหกรณ์จึงมีน้อย และการที่คณะกรรมการเข้ามาทำงานในสหกรณ์วันละหลายคน ทั้งที่งานในสหกรณ์มีน้อยมากทำให้สหกรณ์มีภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูง

1.3 ปัญหาด้านการจัดการ

1.3.1 การจัดการขาดประสิทธิภาพและทุจริต งานจัดการเป็นงานที่ต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีความรับผิดชอบจึงต้องจ้างในอัตราเงินเดือนสูง เนื่องจากสหกรณ์มีทุนน้อยทำให้ไม่สามารถจ้างผู้จัดการสหกรณ์ที่มีความสามารถได้ ในทางปฏิบัติจึงมักจะทำให้คณะกรรมการทำหน้าที่การจัดการด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง ทำให้เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์มีจำนวนน้อย พนักงานสหกรณ์หนึ่งคนจึงต้องทำงานหลายหน้าที่โอกาสทุจริตจึงมีได้โดยง่าย

1.3.2 การจัดการขาดการประสานงาน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่ไม่รู้ขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละหน่วย ทำให้เกิดปัญหาการก้าวก่ายหน้าที่ซึ่งกันและกัน

1.4 ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ของทางราชการ หน่วยงานที่รับผิดชอบต่อสหกรณ์โดยตรง ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานสหกรณ์ที่ทำงานใกล้ชิดสมาชิกมากที่สุดในส่วนภูมิภาค ได้แก่ สหกรณ์อำเภอ สหกรณ์จังหวัด ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้

1.4.1 การกำหนดขอบเขตหน้าที่กว้างเกินไป การที่เจ้าหน้าที่ของทางราชการมีความรับผิดชอบหลายด้านเกินไปทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างครบทุกอย่าง ทำให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้มีหน้าที่ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือ การให้การศึกษาอบรมหลักการสหกรณ์ให้แก่สมาชิกได้รับทราบ

1.4.2 ขาดความเข้มงวดในการตรวจสอบ สืบเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบมากเกินไป ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบ กำกับ แนะนำทางด้านการบริหารของสหกรณ์ได้อย่างละเอียด จึงเปิดโอกาสให้มีการทุจริตในสหกรณ์มากขึ้น

1.4.3 การโยกย้ายเจ้าหน้าที่บ่อยเกินไป การโยกย้ายข้าราชการบ่อยเกินไปทำให้เกิดผลเสียต่อการประสานงานต่อระหว่างเจ้าหน้าที่คนเดิมกับเจ้าหน้าที่คนใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานสหกรณ์เป็นงานที่จะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาที่ต้องดำเนินการติดต่อกันเป็นเวลายาวนาน

1.5 ปัญหาด้านการดำเนินธุรกิจ ธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรที่มีปัญหา มีดังนี้

1.5.1 ธุรกิจสินเชื่อ มีปัญหาเมื่อจำนวนเงินที่ให้สมาชิกกู้ยืมน้อยเกินไปไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน นอกจากนี้สมาชิกไม่ส่งชำระหนี้ได้ตามสัญญา ซึ่งมีสาเหตุมาจากการประกอบการเกษตรที่ไม่ได้ผลไม่เข้าใจหลักการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ดีพอ สมาชิกจึงนำเงินกู้ที่ได้รับจากสหกรณ์ไปใช้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์

1.5.2 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย คือ ธุรกิจในการจัดหาวัสดุการเกษตรมาจำหน่ายแก่สมาชิกของสหกรณ์การเกษตร มีความสำคัญรองลงมาจากธุรกิจการให้กู้เงิน ปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1) สินค้าที่สหกรณ์จัดมาจำหน่ายให้แก่สมาชิกมีมูลค่าเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับความต้องการซื้อสินค้าทั้งหมดของสมาชิก

1. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร

สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย (2564) ประเด็นปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในสหกรณ์การเกษตร มีหลายประการด้วยกัน ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีส่วนทำให้เกิดประเด็นปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของสหกรณ์การเกษตร ดังนี้

1.1 ปัญหาด้านสมาชิก

1.1.1 *ขาดคุณสมบัติตามข้อบังคับของสหกรณ์* สาเหตุมาจากการขาดความเข้มงวดในการรับสมัครสหกรณ์ หรือมีการเล่นพรรคเล่นพวก ทำให้ได้สมาชิกที่ขาดคุณสมบัติตามข้อบังคับของสหกรณ์ สมาชิกเหล่านี้มักจะเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นใหญ่ ขอกู้ยืมเงินแล้วไม่ส่งเงินตามสัญญาซื้อวัสดุการเกษตรจากสหกรณ์ไปจำหน่าย ทำให้สมาชิกที่มีความต้องการใช้ปัจจัยการผลิตดังกล่าวไม่มีโอกาสที่จะได้ ซึ่งเป็นผลเสียหายต่อสมาชิกและภาพพจน์ของสหกรณ์

1.1.2 *สมาชิกขาดความภักดีต่อสหกรณ์* สมาชิกไม่เข้าร่วมประชุมใหญ่ทำให้ไม่สามารถรับรู้ความเป็นไปของสหกรณ์ เกี่ยวกับการจำหน่ายผลิตผลก็เช่นกัน สมาชิกมักจะนำผลิตผลไปจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลางในกรณีที่พ่อค้าคนกลาง รับซื้อผลิตผลในราคาที่สูงกว่าที่สหกรณ์ตั้งไว้เพียงเล็กน้อย

1.1.3 *สมาชิกขาดความร่วมมือและส่งเสริมงานสหกรณ์* ปัญหาที่สำคัญ คือ ธุรกิจการให้เงินกู้แก่สมาชิก ถ้าสมาชิกไม่ให้ความร่วมมือในการส่งเงินกู้คืนให้แก่สหกรณ์ ส่งเงินกู้ช้าก็จะเป็นผลเสียต่อสมาชิกโดยรวม เพราะสหกรณ์ไม่มีเงินที่จะนำไปส่งคืนแก่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และไม่ได้รับอนุมัติให้ขยายวงเงินกู้ในปีต่อไป ทำให้สถานการณ์ทางการเงินของสหกรณ์ต้องชะงักตัว

1.1.4 *สมาชิกไม่ศรัทธาในงานสหกรณ์* เกษตรกรที่เข้ามาเป็นสมาชิกโดยการถูกชักจูงหลังจากที่เป็นสมาชิกแล้วเมื่อสหกรณ์ไม่สามารถอำนวยความสะดวกให้ได้ในเวลาอันสมควรสมาชิกเหล่านี้ก็จะเกิดความเบื่อหน่าย และขาดความศรัทธาในงานสหกรณ์

1.2 ปัญหาด้านคณะกรรมการดำเนินการ

1.2.1 *ขาดประสบการณ์ในการบริหารงานสหกรณ์* คณะกรรมการบางคนไม่รับบทบาทและอำนาจหน้าที่ของตนเอง และยังมีวิสัยทัศน์ในการบริหารงานสหกรณ์ไม่กว้างพอ ไม่สามารถติดตามควบคุมติดตามตรวจสอบการดำเนินงานของฝ่ายจัดการได้

1.2.2 *ไม่อุทิศเวลาเพื่องานสหกรณ์* คณะกรรมการบางคนแสวงหาผลประโยชน์จากสหกรณ์ในทางการเงินหรือเข้ามาเพื่อสร้างฐานอำนาจทางการเมือง ทำให้เหลือคณะกรรมการที่จะอุทิศตนเพื่องานสหกรณ์มีน้อยมาก

1.2.3 *ไม่ทำตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่สมาชิก* คณะกรรมการบางคนมีหนี้ค้างชำระอยู่กับสหกรณ์ ทำให้สมาชิกเอาเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี ทำให้คณะกรรมการไม่กล้าออกไปติดตามทวงหนี้จากสมาชิกที่ค้างชำระ

1.2.4 *ขาดความซื่อสัตย์* เช่น คณะกรรมการนำเงินของสหกรณ์มาใช้ส่วนตัว พิจารณาอนุมัติเงินกู้ให้เฉพาะญาติพี่น้องของตนเอง ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม สมาชิกสหกรณ์ขาดความเลื่อมใสศรัทธากับสหกรณ์

1.2.5 ปัญหาอื่นๆ เช่น คณะกรรมการได้รับเลือกตั้งโดยที่ตัวเองไม่สมัครใจ ทำให้ต้องเข้ารับตำแหน่งด้วยความจำใจ ความตั้งใจที่จะทำงานอุทิศตนให้เกิดประโยชน์กับสหกรณ์จึงมีน้อย และการที่คณะกรรมการเข้ามาทำงานในสหกรณ์วันละหลายคน ทั้งที่งานในสหกรณ์มีน้อยมากทำให้สหกรณ์มีภาระค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูง

1.3 ปัญหาด้านการจัดการ

1.3.1 การจัดการขาดประสิทธิภาพและทุจริต งานจัดการเป็นงานที่ต้องใช้ผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีความรับผิดชอบจึงต้องจ้างในอัตราเงินเดือนสูง เนื่องจากสหกรณ์มีทุนน้อยทำให้ไม่สามารถจ้างผู้จัดการสหกรณ์ที่มีความสามารถได้ ในทางปฏิบัติจึงมักจะทำให้คณะกรรมการทำหน้าที่การจัดการด้วยอีกตำแหน่งหนึ่ง ทำให้เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์มีจำนวนน้อย พนักงานสหกรณ์หนึ่งคนจึงต้องทำงานหลายหน้าที่โอกาสทุจริตจึงมีได้โดยง่าย

1.3.2 การจัดการขาดการประสานงาน เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากการที่ไม่รู้ขอบเขตอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละหน่วย ทำให้เกิดปัญหาการก้าวก่ายหน้าที่ซึ่งกันและกัน

1.4 ปัญหาด้านเจ้าหน้าที่ของทางราชการ หน่วยงานที่รับผิดชอบต่อสหกรณ์โดยตรง ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบงานสหกรณ์ที่ทำงานใกล้ชิดสมาชิกมากที่สุดในส่วนภูมิภาค ได้แก่ สหกรณ์อำเภอ สหกรณ์จังหวัด ปัญหาที่เกิดขึ้นจากเจ้าหน้าที่ดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้

1.4.1 การกำหนดขอบเขตหน้าที่กว้างเกินไป การที่เจ้าหน้าที่ของทางราชการมีความรับผิดชอบหลายด้านเกินไปทำให้ไม่สามารถปฏิบัติงานได้อย่างครบทุกอย่าง ทำให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้มีหน้าที่ที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือ การให้การศึกษาอบรมหลักการสหกรณ์ให้แก่สมาชิกได้รับทราบ

1.4.2 ขาดความเข้มงวดในการตรวจสอบ สืบเนื่องมาจากเจ้าหน้าที่มีหน้าที่ต้องรับผิดชอบมากเกินไป ทำให้ไม่สามารถตรวจสอบ กำกับ แนะนำทางด้านการบริหารของสหกรณ์ได้อย่างละเอียด จึงเปิดโอกาสให้มีการทุจริตในสหกรณ์มากขึ้น

1.4.3 การโยกย้ายเจ้าหน้าที่บ่อยเกินไป การโยกย้ายข้าราชการบ่อยเกินไปทำให้เกิดผลเสียต่อการประสานงานต่อระหว่างเจ้าหน้าที่คนเดิมกับเจ้าหน้าที่คนใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานสหกรณ์เป็นงานที่จะต้องใช้เวลาในการเรียนรู้ เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาที่ต้องดำเนินการติดต่อกันเป็นเวลาหลายปี

1.5 ปัญหาด้านการดำเนินธุรกิจ ธุรกิจของสหกรณ์การเกษตรที่มีปัญหา มีดังนี้

1.5.1 ธุรกิจสินเชื่อ มีปัญหาเมื่อจำนวนเงินที่ให้สมาชิกกู้ยืมน้อยเกินไปไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน นอกจากนี้สมาชิกไม่ส่งชำระหนี้ได้ตามสัญญา ซึ่งมีสาเหตุมาจากการประกอบการเกษตรที่ไม่ได้ผลไม่เข้าใจหลักการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ดีพอ สมาชิกจึงนำเงินกู้ที่ได้รับจากสหกรณ์ไปใช้ไม่ถูกต้องตามวัตถุประสงค์

1.5.2 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย คือ ธุรกิจในการจัดหาวัสดุการเกษตรมาจำหน่ายแก่สมาชิกของสหกรณ์การเกษตร มีความสำคัญรองลงมาจากธุรกิจการให้กู้เงิน ปัญหาที่เกิดขึ้นมีดังนี้

1) สินค้าที่สหกรณ์จัดหาจำหน่ายให้แก่สมาชิกมีมูลค่าเพียงเล็กน้อย เมื่อเทียบกับความต้องการซื้อสินค้าทั้งหมดของสมาชิก

2) การจัดหาสินค้ามาจำหน่ายแก่สมาชิก สหกรณ์ไม่ได้มีการสำรวจความต้องการของสมาชิกเสียก่อน ทำให้สินค้าบางรายการขายไม่ได้ เสื่อมคุณภาพ มีผลเสียต่อทุนหมุนเวียนของสหกรณ์

1.5.3 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต มีปัญหาดังนี้

1) สหกรณ์ไม่สามารถรับซื้อผลผลิตการเกษตรจากสมาชิกได้ตามเป้าหมาย ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยหลายอย่าง เช่น สหกรณ์ขาดเงินทุนดำเนินงาน สมาชิกสหกรณ์ไม่ให้ความร่วมมือ

2) สหกรณ์ขาดอุปกรณ์การตลาด เช่น รถยนต์ โรงสี โกดังเก็บสินค้า เครื่องชั่งตวง วัด ที่ได้มาตรฐานและทันสมัย ทั้งนี้เนื่องจากขาดเงินทุนในการจัดหา

1.6 ปัญหาอื่น ๆ

1.6.1 การผลิตของสหกรณ์การเกษตรส่วนใหญ่จะเป็นผลผลิตทางการเกษตรซึ่งขึ้นกับสภาพพื้นที่ สภาพดินฟ้าอากาศ ไม่สามารถควบคุมได้

1.6.2 ที่ตั้งสำนักงานของสหกรณ์อยู่ห่างไกลชุมชน

1.6.3 การจัดเก็บเอกสารในสำนักงานสหกรณ์ขาดความเป็นระเบียบ ยากแก่การค้นหาเปิดช่องทางให้มีการทุจริตได้ง่าย ในกรณีที่เอกสารเกิดชำรุดสูญหาย

2. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร

ข้อเสนอแนะเพื่อเป็นแนวทางแก้ไขปัญหาในการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร มีดังนี้

2.1 การแก้ไขปัญหาด้านบุคคล

2.1.1 ด้านสมาชิก สมาชิกของสหกรณ์การเกษตรบางส่วนไม่ได้ประกอบอาชีพทางด้านเกษตร มีสาเหตุมาจากปัจจัย 2 ประการ คือ

1) ความรีบเร่งในการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรในขั้นแรก ต้องหาสมาชิกสหกรณ์ให้ครบตามจำนวนเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาล

2) การพิจารณาบุคคลเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์ การสมัครเข้าเป็นสมาชิกสหกรณ์มักมีการเล่นพรรคเล่นพวก วิธีการแก้ไข คือ ชี้แจงปัญหาและข้อเท็จจริงให้กับสมาชิกที่ไม่ได้ประกอบอาชีพการเกษตรลาออกจากการเป็นสมาชิก เพราะมีคุณสมบัติไม่ครบถ้วนตามระเบียบข้อบังคับของการจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตร และในการคัดเลือกสมาชิกครั้งต่อไปควรต้องเข้มงวดมากขึ้น ส่วนปัญหาเกี่ยวกับสมาชิกขาดความภักดี ไม่ให้ความร่วมมือ และไม่ศรัทธาต่อสหกรณ์ สหกรณ์สามารถแก้ไขได้โดยจัดให้มีการศึกษาอบรมในเรื่อง อุดมการณ์ หลักการณ์ และวิธีการสหกรณ์แก่สมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

2.1.2 ด้านคณะกรรมการดำเนินการ ปัญหาที่สำคัญ คือ คณะกรรมการขาดความรู้ความสามารถในหลายด้าน ขาดความซื่อสัตย์ และไม่อุทิศเวลาให้กับงานสหกรณ์อย่างแท้จริง วิธีการแก้ไข คือ การเลือกตั้งคณะกรรมการจะต้องเลือกตั้งจากผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์เกี่ยวกับการบริหารงานสหกรณ์ เป็นผู้ที่สามารถเสียสละเวลาให้กับสหกรณ์ได้อย่างเต็มที่ที่มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีความเต็มใจที่จะเข้ามาบริหารงานสหกรณ์ การเลือกตั้งคณะกรรมการแต่ละครั้งควรมีเจ้าหน้าที่สหกรณ์อำเภอ หรือเจ้าหน้าที่จากสำนักงานสหกรณ์จังหวัดให้คำแนะนำและควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด

ปัญหาที่สำคัญ คือ สหกรณ์มีทุนไม่เพียงพอที่จะจัดจ้างเจ้าหน้าที่ ผู้จัดการที่มีความรู้ความสามารถได้ แนวทางแก้ปัญหา คือ รัฐบาลต้องให้ความช่วยเหลือโดยการให้เงินสนับสนุนสหกรณ์เพื่อใช้สำหรับเป็นเงินค่าจัดจ้างผู้จัดการ หรือเจ้าหน้าที่บางตำแหน่งที่มีความจำเป็น

2.1.3 ด้านเจ้าหน้าที่ คือ เจ้าหน้าที่ของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับงานสหกรณ์ มีแนวทางแก้ปัญหา ดังนี้

1) พิจารณาเพิ่มอัตรากำลังของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ให้มากยิ่งขึ้นเพื่อให้เหมาะสมกับงานที่รับผิดชอบ โดยเฉพาะอัตรากำลังในระดับอำเภอ ไม่สมควรอย่างยิ่งที่จะปล่อยให้มีความว่างโดยไม่มีผู้ปฏิบัติงาน

2) จัดให้การศึกษาอบรม และสัมมนาวิชาการแก่เจ้าหน้าที่เพื่อเพิ่มพูนความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน

3) ปัญหาเรื่องการโยกย้ายข้าราชการบ่อยเกินไป สามารถแก้ไขได้โดยคัดเลือกเจ้าหน้าที่ที่มีภูมิสำเนาอยู่ในตำบลนั้นให้ปฏิบัติงานสหกรณ์ในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อป้องกันการขอโยกย้ายภายหลัง หรืออาจกำหนดระยะเวลาไม่น้อยที่สุดที่ข้าราชการจะต้องปฏิบัติงานในท้องถิ่นนั้นๆ ไว้ตายตัวก็ได้

2.1.4 การตรวจสอบแนะนำ ควรเพิ่มอัตรากำลังในการตรวจสอบบัญชีของสหกรณ์ให้มากขึ้น ในการตรวจสอบบัญชีสหกรณ์ไม่ควรตรวจสอบเฉพาะเอกสารของสหกรณ์ แต่เจ้าหน้าที่ควรออกเดินสอบถามสมาชิกรายบุคคล ทั้งนี้เพื่อจะได้ทราบแนวทางการปฏิบัติงานของสหกรณ์ได้ดียิ่งขึ้น

2.2 การแก้ไขปัญหาด้านธุรกิจ

2.2.1 ธุรกิจสินเชื่อ ปัญหาที่เกิดขึ้น คือ สมาชิกไม่ส่งชำระเงินกู้คืนตามสัญญา แนวทางแก้ปัญหา คือ

1) ก่อนถึงกำหนดชำระหนี้ไม่น้อยกว่า 15 วัน สหกรณ์ควรออกหนังสือเตือนให้สมาชิกรำเงินมาชำระหนี้

2) ให้ประธานกลุ่มช่วยออกติดตามเร่งรัดการชำระหนี้

3) เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมสหกรณ์เรียกประชุมกลุ่ม เพื่อเร่งรัดการชำระหนี้

4) ออกติดตามถึงบ้านเรือนเป็นรายคน

5) ใช้หนังสือเรียกพบเป็นรายบุคคล ในกรณีที่สมาชิกยังฝ่าฝืนควรดำเนินคดีจนถึงที่สุด เพื่อไม่ให้เป็นตัวอย่างแก่สมาชิกคนอื่น ๆ ก่อนจะให้เงินกู้แก่สมาชิกแต่ละครั้งควรปฏิบัติ ดังนี้

- พิจารณาค่าขอกู้โดยละเอียด

- พิจารณาประวัติการชำระหนี้

- ตรวจสอบการใช้เงินกู้ของสมาชิก กรณีที่สมาชิกใช้เงินกู้จากสหกรณ์ไม่ถูกต้อง

ตามวัตถุประสงค์ที่ขอกู้ ควรเรียกเงินกู้นั้นคืน

2.2.2 ธุรกิจรับฝากเงิน สหกรณ์ควรวางวิธีการประชาสัมพันธ์ กระตุ้นให้สมาชิกรำเงินมาฝากไว้กับสหกรณ์เพิ่มขึ้น เช่น จัดหารางวัลประจำปีให้แก่สมาชิกที่นำเงินมาฝากกับสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ

2.2.3 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต สหกรณ์การเกษตรจะสามารถรวบรวมผลผลิตออกขายได้มากน้อยแค่ไหนนั้น ต้องแก้ไขปัญหาดังกล่าวไปพร้อมๆ กัน คือ

- 1) สหกรณ์จะต้องมีเงินทุนพอเพียงในการรับซื้อ
- 2) มีตลาดขายสินค้า
- 3) มีอุปกรณ์การตลาดที่พร้อม เช่น โกดังเก็บสินค้า ยานพาหนะ
- 4) เจ้าหน้าที่สหกรณ์มีความรู้เรื่องธุรกิจการค้าและมีความซื่อสัตย์
- 5) ต้องได้รับความร่วมมือจากสมาชิก

2.3 การแก้ไขปัญหาในด้านอื่น ๆ

2.3.1 สภาพดินฟ้าอากาศ สภาพพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำ ควรแนะนำให้สมาชิกทำกิจกรรมอย่างอื่นที่ต้องการน้ำน้อย เช่น การปลูกผัก การเลี้ยงสัตว์ สำหรับสภาพพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำมาก สหกรณ์ควรเร่งจัดระบบคันคลองส่งน้ำโดยขอความช่วยเหลือจากสมาชิกให้ช่วยเสียดินบางส่วน

2.3.2 ที่ตั้งสำนักงานของสหกรณ์ การจัดตั้งสำนักงานสหกรณ์ควรคำนึงถึงการคมนาคมที่สะดวกติดต่อได้ง่าย มีความปลอดภัย

2.3.3 การจัดเก็บเอกสารในสำนักงานสหกรณ์ เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ควรให้คำแนะนำแก่เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์เกี่ยวกับการจัดเก็บเอกสารตามระบบงานสารบัญ ตามความสำคัญของเอกสาร และข้อมูลแต่ละประเภท

3. แนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตร

กอบชัย จิมกุล (2564) ให้ทัศนะแนวความคิดเกี่ยวกับรูปแบบใหม่ของสหกรณ์การเกษตรว่า บทบาทของสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์เกษตรมักเล่นบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้กับสมาชิกแทนการเป็นหน่วยแข่งขันทางเศรษฐกิจ โดยทั่วไปแล้วสหกรณ์การเกษตรจะเป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้ซึ่งไม่สามารถมีแหล่งเงินทุนกู้ยืมที่มีต้นทุนอย่างสมเหตุสมผล หรือผู้ซึ่งไม่สามารถจัดซื้อ หรือขายสินค้าได้ราคาตลาดอย่างเหมาะสมตามโครงสร้างตลาดที่เป็นอยู่ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เกษตรกรหรือสมาชิกมุ่งเน้นถึงส่วนของผลกำไรให้กับตนเองมากกว่าการปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงานของตัวองค์กรให้มีความเข้มแข็งทางการเงิน สาเหตุ คือ การขาดแรงกระตุ้นในการแข่งขันระหว่างสหกรณ์เองด้วย สหกรณ์การเกษตรไม่ค่อยสนับสนุนในเรื่องของการวัดผลเทียบเคียงกับประสิทธิภาพการดำเนินงานที่ดีกว่าในกลุ่มสหกรณ์เดียวกัน ผล คือ สหกรณ์เหล่านั้นมีค่าใช้จ่ายดำเนินงานที่สูงกว่าที่ควรจะเป็น สหกรณ์การเกษตรไม่มองตนเองเน้นไปที่ประสิทธิภาพผลการดำเนินงาน ทิศทางความสำเร็จของสหกรณ์การเกษตรควรจะให้น้ำหนักกับคุณภาพของผลการดำเนินงานมากกว่าขนาดของมวลสมาชิก หรือปริมาณของการดำเนินงาน

การขาดความเข้มแข็งในการบริหารงาน และผลการปฏิบัติงานทางการเงินที่เปราะบางของสหกรณ์การเกษตรมักถูกกล่าวกันว่า เป็นผลมาจากการขาดความรู้ความเข้าใจในหลักการและคุณค่าของสหกรณ์ที่เพียงพอ แต่โดยเนื้อแท้จริงแล้วความรู้ความเข้าใจนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของแรงขับในการปฏิบัติงานเท่านั้น ส่วนที่สำคัญที่สุด ก็คือ ด้านเศรษฐกิจ สำหรับมิติใหม่แล้วควรจะยอมรับว่าความสำเร็จหรือล้มเหลวของสหกรณ์ ขึ้นอยู่กับว่าสหกรณ์ดำเนินงานเพื่อวัตถุประสงค์ทางด้านเศรษฐกิจได้ดีมากน้อยเพียงใด เมื่อศึกษาถึงความสำเร็จของสหกรณ์ในบางประเทศแล้วก็สนับสนุนว่าสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยควรจะต้องคิดถึงวิธีการดำเนินงานใหม่ๆ รูปแบบของสหกรณ์ในปัจจุบันมีวัตถุประสงค์หลักทางด้านสังคมมากกว่า

ทางด้านเศรษฐกิจ จึงยากที่จะมั่นใจได้ว่าสหกรณ์จะยืนหยัดต่อสู้ด้วยตนเองภายใต้สภาพแวดล้อมที่มีการแข่งขันมากขึ้นทุกที โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคของการค้าเสรีนี้ ความสามารถในการแข่งขันเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องคำนึงถึงไม่เฉพาะแวดวงสหกรณ์เท่านั้น แต่เป็นปัจจัยสำคัญระดับประเทศด้วย

3.1 อุปสรรคต่อการบรรลุเป้าหมายทางด้านเศรษฐกิจของสหกรณ์การเกษตร สรุปได้ดังนี้

3.1.1 สหกรณ์การเกษตรทำหน้าที่เสมือนผู้อำนวยความสะดวกในการรวบรวมสินค้า และกระจายเงินทุนไม่ใช่หน่วยเศรษฐกิจที่แข่งขันได้ โดยทั่วไปสหกรณ์การเกษตรเป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกรที่เข้าถึงแหล่งเงินทุนในระบบได้ยาก หรือสามารถจัดหาอุปกรณ์ทางเกษตร และขายผลิตผลได้ในราคาที่เหมาะสมได้ยาก กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็คือ เกษตรกรหรือสมาชิกสหกรณ์จะมีแนวโน้มให้ความสนใจกับผลประโยชน์ของตนเองที่ได้รับจากสหกรณ์มากกว่าที่สนใจว่าสหกรณ์ในฐานะองค์กรควรจะได้รับพัฒนาให้มีความเข้มแข็งทางการเงินได้อย่างไร นอกจากนี้สหกรณ์ยังอยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมที่ไม่ได้กีดกันจากการแข่งขัน ไม่มีมาตรฐานเพื่อเป็นการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานระหว่างสหกรณ์ เป็นผลให้สหกรณ์มีต้นทุนการดำเนินงานมากกว่าที่ควรจะเป็น อาจกล่าวได้ว่าสหกรณ์ภาคการเกษตรเองไม่ได้มองตนเองว่าเป็นองค์กรที่ต้องมีผลการดำเนินงานที่ดี “การที่ขบวนการสหกรณ์การเกษตรจะประสบผลสำเร็จได้นั้น ควรให้ความสำคัญกับคุณภาพของผลการดำเนินงาน การพิจารณาถึงจำนวนสมาชิกหรือปริมาณธุรกิจ”

3.1.2 อนาคตสหกรณ์ยังไม่มีการประหยัดต่อขนาดเท่าที่ควร แม้ว่าจำนวนสหกรณ์จะมีเพิ่มขึ้นทุกปี สหกรณ์การเกษตรก็ยังคงเป็นสหกรณ์ที่มีขนาดเล็กเกินไปที่จะทำให้เกิดการประหยัดต่อขนาด สหกรณ์มีกระจายไปทั่วในพื้นที่ต่างๆ แต่กลับไม่มีการรวมตัวกันระหว่างสหกรณ์ในระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ นอกจากนี้สหกรณ์จำนวนมาก โดยเฉพาะสหกรณ์ที่มีขนาดเล็กยังประสบปัญหาด้านค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานสูงมาเป็นระยะเวลานานแล้ว

3.1.3 ทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์สามารถไถ่ถอนคืนได้เมื่อออกจากสหกรณ์ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการเพิ่มผลิตภาพของสหกรณ์ ในสหกรณ์การเกษตรไม่มีการซื้อขายหุ้น (ทุนเรือนหุ้น) ระหว่างสมาชิก เนื่องจากทุนเรือนหุ้นเหล่านี้สามารถไถ่ถอนคืนได้ สมาชิกจึงไม่ตระหนักถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเติบโตของสหกรณ์ที่สะท้อนจากมูลค่าหุ้น หรือราคาตลาดของหุ้น ดังนั้น จึงไม่เพียงแต่สนับสนุนให้สหกรณ์กู้ยืมมากขึ้น ยังทำให้สมาชิกขาดแรงจูงใจที่จะลงทุนพัฒนาผลิตภาพของตนเอง โดยเฉพาะในแง่ของบุคลากรและเทคโนโลยีสารสนเทศ

3.1.4 การบูรณาการแนวคิดยังเกิดขึ้นน้อย สหกรณ์การเกษตรมักดำเนินธุรกิจด้านการตลาด และการจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์เป็นธุรกิจหลักของสหกรณ์ สหกรณ์จะให้บริการแก่สมาชิกตั้งแต่การจัดหาเมล็ดพันธุ์ ธุรกิจเกี่ยวกับด้านการตลาด ตัวอย่างเช่น ธุรกิจด้านการขนส่ง และสารเคมีปราบศัตรูพืช แต่ยังมีการขยายขอบเขตธุรกิจออกไปเพื่อลดโครงสร้างทางด้านต้นทุนยังเกิดขึ้นน้อย การดำรงอยู่ของสหกรณ์ขึ้นอยู่กับ การดำเนินธุรกิจหลัก และสหกรณ์ต้องยอมรับผลกำไรที่ต่ำโดยไม่ได้ขยายธุรกิจออกไปในห่วงโซ่ของมูลค่าทางธุรกิจ (Value Chain) การไม่สนใจการจัดห่วงโซ่อุปทานจะทำให้ต้นทุนของสหกรณ์เพิ่มสูงขึ้น เนื่องจากไม่มีการบริหารในด้านต้นทุนการขนส่ง ต้นทุนการเก็บรักษาสินค้า รวมทั้งด้านสินค้าคงเหลือร่วมกัน

ในบางประเทศได้เริ่มมีสหกรณ์รุ่นใหม่เกิดขึ้นและมีผลการดำเนินงานทางด้านเศรษฐกิจที่ค่อนข้างดี โดยไม่ละทิ้งคุณค่าของสหกรณ์ ปัจจัยสำคัญของความสำเร็จดังกล่าวก็คือ ความเห็นชอบของสมาชิกที่จะให้สหกรณ์มุ่งดำเนินงานเพื่อวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจมากกว่า ทั้งนี้แนวความคิดต่างที่จะสนับสนุนสหกรณ์ในรูปแบบใหม่

3.2 แนวทางพัฒนาการดำเนินงานรูปแบบสหกรณ์การเกษตรทางเลือกใหม่ สรุปได้ดังนี้

3.2.1 มีการจัดสรรผลประโยชน์ใหม่ระหว่างความต้องการของสมาชิกและสหกรณ์ เพื่อจูงใจให้สมาชิกต้องการลงทุนมากขึ้น ควรมีการแบ่งแยกโครงสร้างด้านทุนของสหกรณ์ออกเป็น 2 ชั้น เป็นอย่างน้อย คือ ชั้นหุ้นสมาชิกชั้นหุ้นทุน หุ้นสมาชิกจะเป็นสิ่งสนับสนุนโครงสร้างการบริหารงานดั้งเดิมของสหกรณ์ ซึ่งก็คือ การควบคุมตามแนวทางประชาธิปไตยในรูปของหนึ่งคนหนึ่งเสียง ซึ่งสิทธิในการออกเสียงเป็นเครื่องผูกมัดสมาชิกและอิสระจากการลงทุน ส่วนหุ้นทุนจะให้สิทธิและเป็นเกณฑ์แก่สมาชิกในการขายผลผลิตและลงทุนเพื่อเพิ่มมูลค่าของในผลผลิตของทุน หุ้นทุนนี้ควรซื้อขายและโอนเปลี่ยนมือได้แทนการได้ถอนคืน และจะได้เงินคืนตามมูลค่ากิจการเมื่อเลิกกิจการ

3.2.2 การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิภาพโดยการรวมกิจการ สหกรณ์ส่วนใหญ่ควรพัฒนาการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพโดยการรวมกิจการ จากประสบการณ์ของประเทศที่ประสบความสำเร็จในด้านการพัฒนาสหกรณ์ ชี้ให้เห็นว่าจำนวนสหกรณ์ในระดับท้องถิ่นและระดับภูมิภาคมีการลดลงเป็นจำนวนมาก เนื่องจากมีการควบรวมและเปลี่ยนจากสหกรณ์รูปแบบเดิมเป็นสหกรณ์รูปแบบใหม่ นอกจากนี้รัฐบาลสถาบันการเงินของรัฐ และชุมนุมสหกรณ์การเกษตรควรสนับสนุนการควบสหกรณ์ระหว่างสหกรณ์ปฐมภูมิและสหกรณ์ทุติยภูมิ โดยทั้งให้การสนับสนุนด้านการเงิน กฎหมาย และด้านการบริหารงานของสหกรณ์

3.2.3 การบูรณาการในแนวตั้งบนห่วงโซ่อุปทานของอาหารและปัจจัยการผลิต การจัดให้มีการบูรณาการทางธุรกิจในแนวตั้งนั้น เป็นกลยุทธ์ที่สำคัญที่จะทำให้สหกรณ์สามารถเพิ่มราคาผลผลิตและลดต้นทุนได้ สหกรณ์การเกษตรควรป้อนผลผลิตให้ถึงลูกค้าโดยตรงเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลผลิต โดยผ่านกระบวนการบริหารห่วงโซ่อุปทาน นอกจากนั้นในด้านโครงสร้างทุนเรือนหุ้นใหม่ของสหกรณ์ที่ประกอบด้วยหุ้นสมาชิกและหุ้นทุนนั้น อาจกระตุ้นให้เกษตรกรเกิดการลงทุน เพื่อสร้างระบบการเกษตรแบบบูรณาการแนวตั้งสำหรับลดต้นทุนในการดำเนินการและเพิ่มกำไรของสหกรณ์

3.2.4 ระบบแฟรนไชส์การบริหารสหกรณ์สาขาเพื่อสร้างมาตรฐานการบริหารที่มีคุณภาพ รัฐบาลและชุมชนสหกรณ์การเกษตร ควรร่วมมือกันพัฒนารูปแบบการบริหารงานสหกรณ์การเกษตร แบบแฟรนไชส์แก่สหกรณ์ต่างๆ ระบบแฟรนไชส์จะวางมาตรฐานกระบวนการธุรกิจต่างๆ ให้กับสหกรณ์ ตั้งแต่การจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ การบัญชี การตรวจสอบบัญชี การควบคุมภายใน จนถึงงานด้านบุคลากร เป็นต้น

3.2.5 การมีเป้าประสงค์ทางด้านเศรษฐกิจ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดต่อความสำเร็จของสหกรณ์รูปแบบใหม่ เนื่องจากทั้งสหกรณ์และรัฐบาลควรสนับสนุนให้เกิดการจัดสรรผลประโยชน์ใหม่ การรวมกิจการ การบูรณาการธุรกิจแนวตั้ง และการแฟรนไชส์การบริหาร เพื่อให้มั่นใจว่าสหกรณ์สามารถปรับตัวและเติบโตภายใต้ภาวะเศรษฐกิจใหม่ได้

นอกจากนี้ ด้านบุคลากรการส่งเสริมและพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการ และกำหนดคุณสมบัติของผู้ดำรงตำแหน่งกรรมการสหกรณ์และผู้จัดการให้เหมาะสม มีการให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร

ในการบริหารงานสหกรณ์แก่พนักงานอย่างสม่ำเสมอ ทั้งในรูปคู่มือการปฏิบัติงาน การอบรมและการศึกษา
 ดูงาน มีระบบการตรวจสอบและประเมินผลการปฏิบัติงานของพนักงาน ปรับปรุงระบบเงินเดือนและ
 สวัสดิการของพนักงานให้เท่าเทียมกับภาคเอกชนด้านการดำเนินธุรกิจ รัฐต้องสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง
 ธนาคารสหกรณ์ เพื่อเป็นแหล่งเงินทุนโดยเฉพาะของสหกรณ์ ใช้เครือข่ายของสหกรณ์เพื่อช่วยเหลือซึ่ง
 กันและกันในด้านเงินทุน พัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารเพื่อใช้ในการตัดสินใจในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์
 และให้บริการแก่สมาชิกสหกรณ์ สหกรณ์ต้องมีระบบการติดตามการกู้เงินของสมาชิกอย่างเป็นระบบและ
 เปิดเผย ตรวจสอบได้ ด้านสมาชิกสหกรณ์สร้างความเข้าใจในหลักการของสหกรณ์ และวัตถุประสงค์
 แก่สมาชิก แทนการใช้การได้เงินกู้มาเป็นเป้าหมาย

4. ปัจจัยที่ทำให้สหกรณ์การเกษตรประสบความสำเร็จ

ปัจจัยที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรให้ประสบความสำเร็จ มีดังนี้

4.1 ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรให้ประสบความสำเร็จ

4.1.1 สมาชิก เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าสหกรณ์ถือกำเนิดมาจากการรวมกลุ่มของบุคคลที่
 มีความอ่อนแอทางเศรษฐกิจที่คล้ายกัน การรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งสหกรณ์ จึงมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อปลดปล่อย
 ปัญหาดังกล่าว ด้วยเหตุนี้การที่สหกรณ์จะประสบความสำเร็จได้ตามความมุ่งหมาย สมาชิกทุกคนจึงจะ
 ต้องเข้าใจหลักและวิธีการของสหกรณ์มีอุดมการณ์ทางด้านสหกรณ์ เสียสละมีความสามัคคีและเข้ามาสมัคร
 เป็นสมาชิกสหกรณ์ด้วยความสมัครใจปราศจากการบังคับใดๆ มีความรู้ความเข้าใจในหลักการสหกรณ์ว่า
 สหกรณ์เป็นการรวมคน ดังนั้นคนที่มาร่วมกันจำเป็นต้องเข้าใจถึงความมุ่งหมายในการรวมกัน รู้ถึงสิทธิ
 และหน้าที่ รวมทั้งหลักและวิธีการสหกรณ์จึงจะทำให้ดำเนินกิจการได้โดยราบรื่น มีความมั่นคงและเข้มแข็ง
 สามารถอำนวยประโยชน์ให้สมาชิกได้สมความมุ่งหมาย ดังนั้น ควรอบรมให้บุคคลที่จะมาร่วมกันตั้งสหกรณ์
 รู้เรื่องดังกล่าวด้วย

4.1.2 เจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการสหกรณ์ ในบรรดาเจ้าหน้าที่ฝ่ายจัดการสหกรณ์ของสหกรณ์
 ซึ่งประกอบด้วย ผู้จัดการ ผู้ช่วยผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ ของสหกรณ์ ถือว่าผู้จัดการมีความ
 สำคัญสูงที่สุด เพราะเป็นบุคคลที่จะต้องรับผิดชอบในการบริหารงาน และสั่งงานประจำวันตามนโยบายที่
 คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กำหนดไว้ สหกรณ์ต้องทำธุรกิจต้องมีผู้รับผิดชอบการดำเนินงานและ
 ควบคุมกิจการของสหกรณ์อย่างใกล้ชิด ต้องทำงานให้สหกรณ์เต็มเวลา ผู้จัดการสหกรณ์ควรมีประสบการณ์
 ในการดำเนินธุรกิจ มีความสามารถ ซื่อสัตย์ ขยันขันแข็ง และมีความรู้ในอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการ
 สหกรณ์ สหกรณ์จึงจำเป็นต้องพิจารณาคัดเลือกหาคนที่มีความสมบัติที่เหมาะสมมาปฏิบัติหน้าที่ผู้จัดการ
 สหกรณ์ ดังนั้น ผู้จัดการที่ดีควรจะต้องมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) ต้องมีความรู้ มีไหวพริบ มีความสามารถในการแก้ปัญหา
- 2) ต้องมีความชำนาญในการใช้หลักมนุษย์สัมพันธ์ที่ดีต้องนับถือความเป็นคนของคน
- 3) มีศิลปะในการจูงใจให้คนทำงาน
- 4) มีความซื่อสัตย์สุจริต
- 5) เข้าใจหน้าที่ในการบริหารงานของผู้จัดการ

- 6) มีความสามารถในการติดต่อกับคน
- 7) ต้องรู้และเข้าใจในหลักวิธีการสหกรณ์ระเบียบข้อบังคับของสหกรณ์ที่ตนเกี่ยวข้อง
- 8) ต้องใจเย็นและควบคุมอารมณ์ได้

4.1.3 คณะกรรมการดำเนินการ คณะกรรมการมีบทบาทต่อการกำหนดนโยบายและแนวทางดำเนินงานของสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการที่ดีจึงควรมีคุณสมบัติดังนี้

- 1) มีความรู้และมีประสบการณ์ด้านธุรกิจการค้า
- 2) มีความรู้เกี่ยวกับหลักและวิธีการดำเนินงานของสหกรณ์
- 3) มีความซื่อสัตย์
- 4) มีความเสียสละและอุทิศเวลาให้กับสหกรณ์

4.1.4 ทุนดำเนินงานของสหกรณ์ การที่สหกรณ์ไม่สามารถดำเนินธุรกิจครบวงจรตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ สาเหตุหนึ่ง ก็คือ การที่สหกรณ์ขาดเงินทุนดำเนินงานโดยเฉพาะสหกรณ์การเกษตรจะต้องใช้เงินทุนจำนวนมากในการดำเนินงาน เช่น สหกรณ์ขาดเงินทุนเพียงพอที่จะแก้ไขปัญหาด้านการตลาด การรับซื้อหรือรับจำหน่ายผลิตผล ทำให้ขาดอำนาจต่อรองในด้านการตลาด มีผลกระทบต่อรายได้ของสมาชิกโดยตรง ทุนดำเนินงานได้มาจากค่าหุ้น เงินรับฝาก เงินกู้ยืม เงินช่วยเหลือจากบุคคลอื่นๆ และกำไรที่สะสมไว้ สหกรณ์จึงควรประมาณการไว้ว่าจะได้เงินทุนเป็นจำนวนเท่าใด จะได้จากไหน และถ้าไม่เพียงพอจะหาเพิ่มเติมได้โดยวิธีใด

4.1.5 ปริมาณธุรกิจที่เพียงพอ สหกรณ์ต้องมีรายจ่ายจากการดำเนินธุรกิจ รายจ่ายบางประเภทคงที่ไม่ว่าจะทำธุรกิจมากน้อยเท่าใด เช่น เงินเดือน ค่าสิทธิหรือ เป็นต้น ดังนั้น สหกรณ์จะต้องทำธุรกิจให้มากพอจนมีรายได้คุ้มกับรายจ่าย ผู้ริเริ่มตั้งสหกรณ์จึงต้องประมาณดูว่าสหกรณ์สมควรทำธุรกิจกับสมาชิกในด้านไหนมากน้อยเพียงใด ตลอดจนการโฆษณาเชิญชวนหรือชักชวนให้สมาชิกมาทำธุรกิจกับสหกรณ์ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้

4.2 ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรให้ประสบความสำเร็จ

4.2.1 นโยบายของรัฐบาล จุดกำเนิดของสหกรณ์ในประเทศไทยมาจากรัฐบาลซึ่งมีความประสงค์ที่จะปลดปล่อยหนี้สินของเกษตรกร โดยวิธีการจัดตั้งสหกรณ์หาทุนเพื่อให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อนำไปชดใช้หนี้สิน ดังกล่าว สหกรณ์ในประเทศไทยจึงถูกโอบอุ้มโดยรัฐบาลมาตลอด ปัจจุบันงานพัฒนาสหกรณ์จึงขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนของรัฐบาลในเรื่อง ต่อไปนี้

- 1) การปรับปรุงระบบชลประทาน
- 2) การส่งเสริมการเกษตร
- 3) การประกันราคาสินค้าพืชผลการเกษตร
- 4) การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

4.2.2 สถาบันการเงิน สถาบันการเงินที่ให้เงินกู้แก่สหกรณ์การเกษตรกู้ยืมมากที่สุด คือ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) การดำเนินงานต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ต้องอาศัยเงินทุนจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเป็นส่วนใหญ่

4.2.3 การให้การศึกษาอบรมทางด้านสหกรณ์ เป็นเรื่องที่สำคัญมากต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของสหกรณ์ การจัดตั้งสหกรณ์ในหมู่สมาชิกที่มีความรู้แต่ขาดแคลนทุนในการดำเนินงานย่อมมีโอกาสประสบความสำเร็จมากกว่าการจัดตั้งสหกรณ์ในหมู่สมาชิกที่ขาดความรู้แต่มีทุนดำเนินงานมากมาย

4.2.4 ระบบการตลาด การตลาดเป็นปัจจัยภายนอกที่มีความสำคัญต่อการกำหนดรายได้ของเกษตรกร เพราะถ้าระบบการตลาดไม่ดีเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ขายสินค้าได้ในราคาที่ต่ำ ซึ่งจะทำให้เกิดผลเสียต่อฐานะความเป็นอยู่ของสมาชิกโดยตรง ปัญหาตลาดเป็นปัญหาที่รัฐบาลจะต้องให้ความสนใจอย่างจริงจัง และมีนโยบายที่แน่นอนในการแก้ไข ปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐบาลและเอกชนหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนี้แต่ปัญหา คือ ข้าราชการการตลาด การเผยแพร่ข้อมูลการตลาดเพื่อให้เกษตรกรได้รับข้อมูลที่เป็นปัจจุบัน และสามารถนำไปคาดคะเนในอนาคต

กิจกรรม 8.1.4

ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการดำเนินงานสหกรณ์การเกษตรให้ประสบความสำเร็จประกอบด้วยปัจจัยใดบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 8.1.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.1 เรื่องที่ 8.1.4)

1) จัดที่ดินให้แก่เกษตรกรที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง หรือมีที่ดินไม่เพียงพอสำหรับการประกอบอาชีพโดยวิธีการสหกรณ์ อาศัยประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 พระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 และมติคณะรัฐมนตรี

2) ส่งเสริมการจัดตั้งและการดำเนินงานของสหกรณ์นิคม

2. วัตถุประสงค์ของสหกรณ์นิคม

สหกรณ์นิคมมีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกับสหกรณ์การเกษตร คือ มีการดำเนินธุรกิจที่ให้บริการแก่สมาชิกคล้ายคลึงกัน เช่น ด้านสินเชื่อ จัดหาปัจจัยการผลิตและสิ่งของที่จำเป็น แปรรูป และส่งเสริมการเกษตร แต่มีส่วนที่แตกต่างกัน คือ เรื่องที่ดิน เพราะสหกรณ์การเกษตรมักจัดตั้งในพื้นที่ที่เกษตรกรมีที่ดินเป็นของตนเองอยู่แล้ว จะมีเกษตรกรที่เช่าที่ดินผู้อื่นทำกินบ้างเป็นส่วนน้อย ส่วนในสหกรณ์นิคมรัฐเป็นเจ้าของที่ดินในครั้งแรกแล้วจึงนำไปจัดสรรให้แก่เกษตรกรในภายหลัง สหกรณ์นิคมจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน ดังนี้

1) ครอบครองและจัดสรรที่ดินให้แก่สมาชิกเป็นที่อยู่อาศัย ประกอบอาชีพเป็นของตนเอง และสร้างหมู่บ้าน การคมนาคม สิ่งสาธารณูปโภคต่างๆ ตลอดจนปรับปรุงบำรุง ที่ดินเพื่อความสะดวกและเหมาะสม

2) จัดให้สมาชิกครอบครองทำกินในที่ดินที่จัดสรรและส่งเสริมอาชีพทางเกษตรกรรม ให้เป็นผลดีทั้งในด้านวิธีการ ปริมาณ และคุณภาพ

3) ติดตั้งเครื่องสูบน้ำหรือปิดกั้นทำนบ เขื่อนฝาย จัดระบบการส่งน้ำระบายน้ำและอำนวยความสะดวกใช้น้ำเพื่อประโยชน์แก่อาชีพการเกษตรและการอยู่อาศัย

4) ให้เงินกู้หรือสินเชื่อแก่สมาชิก เพื่อประกอบอาชีพหรือใช้จ่ายในทางที่จำเป็น

5) จัดให้มีเครื่องทุ่นแรง หรืออุปกรณ์การผลิตและการแปรรูป ตลอดจนจัดหาสถานที่เก็บผลผลิตและพาหนะสำหรับขนส่งไว้เพื่อบริการตามความจำเป็น

6) จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้เกี่ยวกับการเกษตร และสิ่งของอย่างอื่นที่บรรดาสมาชิกต้องการ รวมทั้งเครื่องอุปโภคบริโภคที่จำเป็นมาจำหน่าย

7) รวบรวมผลผลิตทางการเกษตรและผลิตภัณฑ์จากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น หรือบุคคลอื่นมาเพื่อจำหน่าย หรือแปรรูปออกจำหน่าย

8) ส่งเสริมการประหยัดทรัพย์ การช่วยตนเอง การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในหมู่สมาชิก

9) ร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน กับบรรดาสหกรณ์ทั้งปวงอย่างเข้มแข็งในทุกวิถีทางที่จะเป็นไปได้ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระหว่างประเทศ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่สมาชิกและส่วนรวม

10) รับฝากเงินจากสมาชิก ฝากหรือรับฝากเงินจากสหกรณ์อื่น

11) ทดลอง ค้นคว้า ส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการเกษตร หัตถศึกษา อุตสาหกรรม ในครัวเรือน หรือการประกอบอาชีพอย่างอื่นในหมู่สมาชิกและครอบครัวสมาชิก รวมทั้งส่งเสริมให้มีความรู้ในการผลิตทางอุตสาหกรรมเพื่อให้สินค้ามีคุณภาพดีขึ้น

12) ให้การสงเคราะห์โดยตรง หรือดำเนินธุรกิจเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกและครอบครัวเกี่ยวกับความมั่นคงในการประกอบอาชีพ การประสภภัยพิบัติต่างๆ ความสะดวกสบายในการอยู่อาศัย สุขภาพอนามัย และความเป็นอยู่ในสังคม

13) กระทำการต่างๆ ตามที่อนุญาตไว้ในกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กล่าวข้างต้น รวมทั้งการถือกรรมสิทธิ์ หรือทรัพย์สินหรือครอบครอง ชื่อ แลกเปลี่ยน โอนหรือรับโอน เช่า หรือให้เช่า เช่าซื้อหรือให้เช่าซื้อ จำนองหรือรับจำนอง จำนำหรือรับจำนำขายหรือจำนำยืมซึ่งทรัพย์สิน ตลอดจนดำเนินการอย่างอื่น บรรดาที่เกี่ยวกับหรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ด้วย

กล่าวโดยสรุป การจัดตั้งสหกรณ์นิคมมีวัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินธุรกิจให้บริการแก่สมาชิกในด้าน การประกอบอาชีพเพื่อให้มีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เหตุที่รัฐบาลสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้น บนพื้นที่สหกรณ์นิคมเนื่องจากมีความประสงค์ที่จะส่งเสริมราษฎรที่เข้ามาอยู่ในนิคมสหกรณ์ ให้มีอาชีพ ทางการเกษตรที่มั่นคงและมีรายได้สูงขึ้น และมีสถาบันของตนเองในการเป็นสื่อกลางที่จะให้บริการด้าน ต่างๆ แก่สมาชิก ดำเนินธุรกิจในรูปแบบของเนกประสงค์ โดยมีรัฐช่วยสนับสนุนส่งเสริมในการดำเนินงาน เพื่อจะได้บังเกิดผลดีแก่สมาชิก

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากสหกรณ์นิคม

สหกรณ์นิคมมีเจตนารมณ์เพื่อจัดหาที่ดินเพื่อเป็นที่ดินทำกินแก่สมาชิก รวมกันสร้างผลผลิตและ ปรับปรุงที่ดิน ให้สามารถทำการเกษตรได้ ตลอดจนจัดหาสิ่งจำเป็นแก่การประกอบการในสหกรณ์มา แบ่งปันกันด้วยการพึ่งพากัน ทำให้สมาชิกสหกรณ์มีสถาบันที่เป็นสื่อกลางในการขอรับบริการต่างๆ จาก รัฐบาล และเป็นสถาบันที่อำนวยความสะดวกในด้านการจัดหาสินเชื่อ การรวมกันซื้อ การรวมกันขาย การส่งเสริมการเกษตร และการฝึกอบรม ซึ่งเป็นการเสริมสร้างให้เกิดระบบที่ดีในการจัดหา การผลิต และ การตลาด โดยสมาชิกเพื่อสมาชิกในการประกอบอาชีพอย่างมั่นคงจนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สหกรณ์นิคม จะอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิก ดังนี้

1) เป็นสื่อกลางในการขอรับหรือบริการต่างๆ จากรัฐบาล

2) เป็นสื่อกลางระหว่างรัฐบาลกับสมาชิกสหกรณ์ในการปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น เรียกเก็บเงิน เพื่อช่วยทุนของรัฐ

3) เพื่อให้เกษตรกรในนิคมมีสถาบันของตนเอง ที่จะจัดทำและอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น การจัดหาสินเชื่อ

4) การรวมกันซื้อ-ขาย การส่งเสริมการเกษตรและการฝึกอบรม ซึ่งเป็นการเสริมสร้างให้เกิด ระบบที่ดีในการจัดการการผลิตและการตลาด โดยสมาชิกของสหกรณ์นิคมเป็นเจ้าของ เป็นผู้ดำเนินการ และเป็นผู้ประโยชน์ ซึ่งจะทำให้สหกรณ์นิคม สามารถเผชิญกำลังประกอบอาชีพอย่างมั่นคง มีรายได้และมี ฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

รัฐสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นในนิคม เนื่องจากรัฐมีความประสงค์จะส่งเสริมราษฎรที่เข้า มาอยู่ในนิคม ให้มีอาชีพทางการเกษตรที่มั่นคงและมีรายได้สูงขึ้น สามารถดำรงชีพครอบครัวอยู่ได้ตาม ทัศนภาพ และมีสถาบันของตนเองในการเป็นสื่อกลางที่จะให้บริการด้านความสะดวกต่างๆ แก่สมาชิก ซึ่ง ทางราชการมีนโยบายที่จะจัดสหกรณ์นิคมให้เป็นสหกรณ์ขนาดใหญ่ ดำเนินธุรกิจในรูปของเนกประสงค์ โดย มีรัฐเป็นที่เล็งช่วยสนับสนุนส่งเสริมให้สหกรณ์นั้น ดำเนินธุรกิจตามแผนงานและระเบียบข้อบังคับ

1. ลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์นิคม

การดำเนินงานของสหกรณ์นิคม ทั้ง 3 รูปแบบจะดำเนินงานเหมือนกับสหกรณ์การเกษตร โดยทั่วไป แต่ที่แตกต่างกัน ก็คือ มีการดำเนินการจัดสรรที่ดินทำกินให้ราษฎร การจัดสร้างปัจจัยพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกให้ผู้ที่อยู่อาศัยควบคู่ไปกับการเกษตร การส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งกิจกรรมให้บริการสาธารณสุขโรคแก่สมาชิก จัดตั้งขึ้นในบริเวณพื้นที่ของนิคมสหกรณ์นั้นๆ

สหกรณ์นิคม มีงานหลักของสหกรณ์นิคมสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ งานจัดที่ดิน และงานจัดสหกรณ์ มีรายละเอียดดังนี้

1.1 งานจัดที่ดิน (ในส่วนของงานจัดที่ดินเป็นงานที่ดำเนินการโดยหน่วยงานของรัฐ) ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดหาที่ดินมาปรับปรุงสภาพแล้วจัดสรรให้ราษฎรที่ประสบปัญหาขาดแคลนที่ดินทำกินได้เข้าไปทำกินและอาศัย จัดบริการเพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้ที่ดินและที่อยู่อาศัย เช่น ถนน แหล่งน้ำ โรงเรียน สถานอนามัย ตลาด ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งแบ่งขั้นตอนการดำเนินการได้ดังนี้

1.1.1 การจัดหาที่ดิน การจัดหาที่ดินมาจัดสรรให้ราษฎรทำการเกษตร โดยวิธีการสหกรณ์นั้นสามารถแบ่งออกได้ 3 แบบ คือ

1) การจัดที่ดินในรูปนิคมสหกรณ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์อาศัยพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 เป็นหลักในการปฏิบัติ กล่าวคือ กรมส่งเสริมสหกรณ์จะประสานงานกับคณะกรรมการดำเนินการจำแนกประเภทที่ดิน เพื่อขอรับพื้นที่คณะกรรมการดำเนินการฯ ได้จำแนกไว้เป็นที่จัดสรรเพื่อการเกษตรนำมาจัดสรรให้ราษฎรเข้าทำกิน

2) การจัดที่ดินในรูปสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน รัฐจัดสรรงบประมาณส่วนหนึ่งให้กรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นทุนจัดซื้อที่ดินเพื่อนำมาจัดสรรให้ราษฎร โดยคำนึงถึงความเดือดร้อนหรือความต้องการของราษฎร และราษฎรดังกล่าวไม่สามารถจัดซื้อที่ดินด้วยกำลังทรัพย์หรือความสามารถของตนได้ กรมส่งเสริมสหกรณ์จึงทำหน้าที่จัดหาที่ดินแปลงใหญ่หรือแปลงเล็กแปลงน้อยแต่ติดต่อกันเป็นผืนเดียว เพื่อนำมาให้สหกรณ์ได้เช่าหรือเช่าซื้อตามกำลังความสามารถของสมาชิกผู้ได้รับจัดสรร

การจัดที่ดินลักษณะนี้ อาศัยประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในลักษณะของการเช่าทรัพย์หรือเช่าซื้อเป็นหลักปฏิบัติ นอกจากกฎหมายดังกล่าวแล้ว นับแต่ พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา พระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 ยังครอบคลุมมาถึงสภาพที่ดินที่รัฐได้มาในลักษณะนี้ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นที่ราชพัสดุตามกฎหมายจึงต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติที่ราชพัสดุ พ.ศ. 2518 ด้วย

3) การจัดที่ดินในรูปสหกรณ์เช่าที่ดิน สืบเนื่องมาจากที่สงวนหวงห้ามของรัฐที่เป็นพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมทั้งในสภาพที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ หรือป่าตามมติของคณะรัฐมนตรี (ป่าเตรียมการสงวน) ถูกราษฎรเข้าไปบุกรุกทำกินจนเต็มพื้นที่ และรัฐไม่สามารถฟื้นฟูสภาพป่าให้คงเดิมได้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์โดยกรมป่าไม้จึงเสนอนโยบายต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อมอบที่ดินที่มีสภาพดังกล่าวให้ส่วนราชการที่มีหน้าที่ในการจัดที่ทำกินให้แก่ราษฎร นำที่ดินไปจัดสรรให้แก่ราษฎร การจัดที่ดินลักษณะนี้ยังคงต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507

อนึ่ง ตามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานที่ดินส่วนพระองค์จำนวนหนึ่ง เพื่อจัดสรรให้แก่ราษฎรทำการเกษตร โดยมีพระราชดำริว่าควรจัดสรรให้ราษฎรเช่าและตกทอด

ทางมรดกไปยังลูกหลานต่อไป เพื่อมิให้การโอนซื้อขายกันจนทำให้ที่ดินตกไปอยู่แก่ผู้ที่มีได้ประกอบอาชีพทางการเกษตร ที่ดินจำนวนนี้กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้นำมาจัดสรรให้ราษฎรในรูปสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดินตามพระราชประสงค์ด้วย

1.1.2 การวางแผนและปรับปรุงที่ดิน การวางแผนและปรับปรุงที่ดินทางราชการจะดำเนินการสำรวจสภาพทั่วๆ ไปในพื้นที่โครงการที่จะจัดตั้งนิคมสหกรณ์ เพื่อให้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะของพื้นที่สภาพภูมิอากาศ แหล่งน้ำ การคมนาคม ตลอดจนลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม สำหรับประกอบการพิจารณาจัดตั้งนิคมสหกรณ์ และเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาสหกรณ์ต่อไปเมื่อเห็นว่ามีลู่ทางปรับปรุงที่ดินดังกล่าวได้

กรมส่งเสริมสหกรณ์จะจัดส่งเจ้าหน้าที่ออกไปทำการสำรวจรายละเอียดเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมอีกครั้งหนึ่ง หากเห็นสมควรในการใช้ที่ดิน การขนส่ง และการจัดทำสาธารณูปโภคในที่ดินจัดสรรควรทำอย่างไรบ้าง บริเวณไหนควรจะปลูกอะไรจึงจะเหมาะสมกับลักษณะและสมรรถนะของดิน ควรจัดสรรที่ดินให้ครอบครัวละกี่ไร่ จึงจะมีรายได้พอแก่การครองชีพ งานต่างๆ ที่ต้องทำในขั้นนี้เป็นงานด้านวิชาการ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ที่ดินมากหรือน้อยเกินไปเหล่านี้ เป็นต้น เมื่อได้วางแผนผังการใช้ที่ดินแล้ว ทางราชการจะดำเนินการสร้างบริการสาธารณะตามผังที่กำหนดไว้ เช่น ถนน การชลประทาน โรงเรียน สถานอนามัย และรวมถึงการสำรวจแบ่งแปลงที่ดินเพื่อเตรียมไว้จัดสรร

1.1.3 การคัดเลือกราษฎรเข้าเป็นสมาชิกเพื่อรับการจัดสรรที่ดิน

1) การจัดที่ดินในรูปของนิคมสหกรณ์ เมื่อได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสหกรณ์แล้ว คณะกรรมการดำเนินการซึ่งแต่งตั้งตามมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 มีหน้าที่พิจารณาคัดเลือกผู้ที่จะเข้าเป็นสมาชิกนิคม โดยยึดหลักเกณฑ์และวิธีการซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้กำหนด รวมทั้งให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นด้วย

คุณสมบัติโดยทั่วไปของผู้ที่จะเป็นสมาชิกนิคมสหกรณ์ มีดังนี้

- (1) เป็นเกษตรกร บรรลุนิติภาวะ และมีสัญชาติไทย
- (2) เป็นผู้ซื่อสัตย์ สุจริต และมีความประพฤติดี
- (3) ขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพ
- (4) ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย หรือมีหนี้สินล้นพ้นตัว
- (5) มีร่างกายสมบูรณ์ ไม่เป็นบุคคลทุพพลภาพ หรือวิกลจริต จิตพินเพื่อน

ไม่สมประกอบ

- (6) ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง หรือมีเพียงเล็กน้อยไม่พอแก่การครองชีพ
- (7) ไม่เป็นสมาชิกนิคมสหกรณ์อื่น และสมัครใจเป็นสมาชิก

เมื่อคณะกรรมการดำเนินการคัดเลือกได้คัดเลือกผู้สมัครเข้าเป็นสมาชิกนิคมสหกรณ์แล้วจะประกาศรายชื่อผู้ผ่านการคัดเลือกตามลำดับคะแนนจากสูงไปหาดำ โดยถือับลำดับก่อนหลังดังต่อไปนี้

- (1) มีหลักฐานเกี่ยวกับสิทธิครอบครอง (ส.ค.) อยู่ในเขตจัดนิคมสหกรณ์และยินยอมเวนคืนที่ดินให้แก่ทางราชการ โดยไม่ขอรับเงินค่าชดเชยแต่อย่างใด

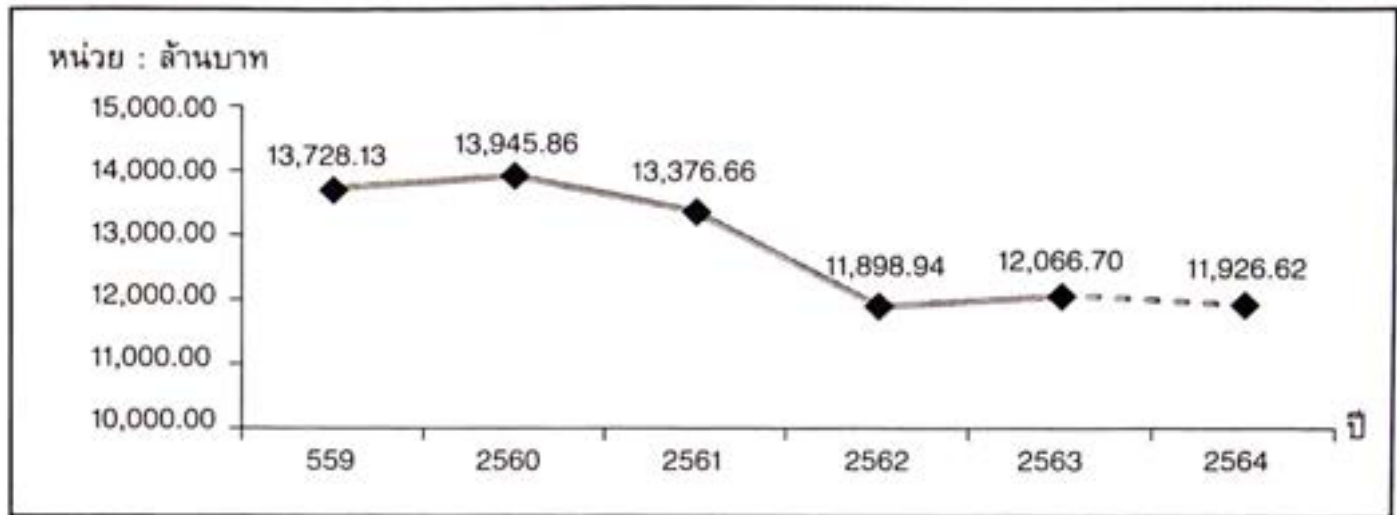
ตารางที่ 8.6 จำนวนทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์นิคม จำแนกตามภูมิภาค ปี 2562 - 2563

ภูมิภาค	ทุนเรือนหุ้น					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
กรุงเทพและปริมณฑล	65.62	2.50	63.15	2.53	2.47	3.91
ภาคกลาง	127.06	4.83	124.14	4.97	2.92	2.35
ภาคตะวันออก	367.03	13.96	356.11	14.26	10.92	3.07
ภาคตะวันตก	94.44	3.59	94.55	3.79	(0.11)	(0.12)
ภาคเหนือ	1,438.25	54.70	1,329.87	53.26	108.38	8.15
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	221.39	8.42	209.80	8.40	11.59	5.52
ภาคใต้	315.48	12.00	319.35	12.79	(3.87)	(1.21)
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	2,629.27	100	2,496.97	100	132.30	5.30

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 91.

2.4 การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ สหกรณ์นิคมดำเนินธุรกิจ 6 ด้าน ประกอบด้วย ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจรับฝากเงิน ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ธุรกิจแปรรูปผลผลิต และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร ทั้ง 6 ธุรกิจ มีมูลค่าการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในรอบปีทั้งสิ้น จำนวน 12,066.70 ล้านบาท หรือ 1,005.56 ล้านบาท/เดือน เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 1.41 ธุรกิจสินเชื่อ มีมูลค่าสูงสุด จำนวน 4,103.77 ล้านบาท หรือร้อยละ 34.01 รองลงมาเป็นธุรกิจรับฝากเงิน จำนวน 2,655.28 ล้านบาท หรือร้อยละ 22.01 และรวบรวมผลผลิต จำนวน 2,363.83 ล้านบาท หรือร้อยละ 19.59

ผลจากการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นิคมที่ผ่านมา ในรอบ 5 ปี (ปี 2559-2563) จะเห็นได้ว่ามูลค่าธุรกิจของสหกรณ์มีแนวโน้มลดลง และพิจารณาแนวโน้มในปี 2564 คาดว่าสหกรณ์นิคมจะมีมูลค่าธุรกิจ 11,926.62 ล้านบาท ดังภาพที่ 8.3

ภาพที่ 8.3 มูลค่าธุรกิจรวมสหกรณ์นิคม ในรอบ 5 ปี (2559-2563) และคาดการณ์ ปี 2564

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 93.

รายละเอียดการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นิคม ในปี 2563 มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 ธุรกิจสินเชื่อ สหกรณ์นิคมให้เงินกู้ระหว่างปี จำนวน 4,103.77 ล้านบาท หรือร้อยละ 34.01 ของมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 139.02 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้น ร้อยละ 3.51 โดยกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีมูลค่าธุรกิจสินเชื่อสูงสุด ร้อยละ 47.62 รองลงมาภาคกลางซึ่งใกล้เคียงกับภาคตะวันออกเฉียงใต้เป็นร้อยละ 44.72 และ 42.12 ตามลำดับ ในขณะที่ภาคอื่นๆ มีธุรกิจสินเชื่ออยู่ระหว่างร้อยละ 11.38-40.99

2.4.2 ธุรกิจรับฝากเงิน การรับฝากเงินเป็นแหล่งที่สามารถระดมเงินทุนโดยส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมเงิน โดยการสะสมและฝากเงินไว้กับสหกรณ์เพื่อไว้ใช้จ่ายในอนาคต ซึ่งสหกรณ์จะคำนวณดอกเบี้ยของต้นเงินที่ฝากไว้ตามอัตราและเงื่อนไขของประเภทเงินฝาก การระดมเงินฝากของสหกรณ์ยังเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้สหกรณ์มีเงินทุนไว้หมุนเวียนในกิจการ ซึ่งจัดเป็นหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์ โดยมีดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นจ่ายให้กับสมาชิก ถือเป็นแหล่งเงินทุนที่ต้นทุนต่ำกว่าแหล่งอื่น สหกรณ์นิคมมีธุรกิจรับฝากเงินทั้งสิ้น จำนวน 2,655.28 ล้านบาท หรือร้อยละ 22.01 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 3.83 โดยภาคเหนือมีมูลค่าธุรกิจรับฝากเงินสูงสุด ร้อยละ 26.24 ในขณะที่ภาคอื่นๆ มีธุรกิจรับฝากเงิน อยู่ระหว่างร้อยละ 8.77-23.60

2.4.3 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย การจัดหาสินค้ามาจำหน่ายเป็นธุรกิจที่จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาให้สมาชิกหรือเกษตรกรสามารถ ซื้อสินค้าที่จะนำมาเป็นต้นทุนในการผลิต ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคให้ได้ในราคาที่เหมาะสม ไม่ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าในด้านราคาและคุณภาพ อีกทั้งสมาชิกจะได้เงินเฉลี่ยคืนจากธุรกิจ หากสหกรณ์มีผลกำไรจากการดำเนินงานในรอบปี ตามส่วนที่สมาชิกได้ซื้อสินค้าจากสหกรณ์ สหกรณ์นิคมมีธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายทั้งสิ้น จำนวน 2,363.83 ล้านบาท หรือร้อยละ 19.59 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 3.17 โดยกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมี

ตารางที่ 8.4 จำนวนสหกรณ์นิคม จำแนกตามภูมิภาค ปี 2562 - 2563

ภูมิภาค	จำนวนสหกรณ์					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ
กรุงเทพและปริมณฑล	8	9.64	8	9.52	-	-
ภาคกลาง	4	4.82	4	4.76	-	-
ภาคตะวันออก	11	13.25	11	13.10	-	-
ภาคตะวันตก	8	9.64	8	9.52	-	-
ภาคเหนือ	28	33.74	28	33.33	-	-
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	9	10.84	9	10.72	-	-
ภาคใต้	15	18.07	16	19.05	(1)	(6.25)
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	83	100	84	100	(1)	(1.19)

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2564). น. 89.

2.2 จำนวนสมาชิก สหกรณ์นิคมมีสมาชิกทั้งสิ้น 190,812 คน ลดลงจากปีก่อน 4,781 คน หรือลดลง ร้อยละ 2.44 โดยสมาชิกของสหกรณ์นิคม ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือ 63,953 คน หรือร้อยละ 33.52 รองลงมาเป็นภาคใต้ จำนวน 36,448 คน หรือร้อยละ 19.10 และกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 6,445 คน หรือร้อยละ 3.38 ของจำนวนสหกรณ์ทั้งสิ้น รายละเอียดดังตารางที่ 8.5

ตารางที่ 8.5 จำนวนสมาชิกของสหกรณ์นิคม จำแนกตามภูมิภาค ปี 2562 - 2563

ภูมิภาค	จำนวนสมาชิก					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
กรุงเทพและปริมณฑล	6,445	3.38	6,425	3.28	20	0.31
ภาคกลาง	12,292	6.44	12,470	6.38	(178)	(1.43)
ภาคตะวันออก	31,950	16.74	32,739	16.74	(789)	(2.41)
ภาคตะวันตก	12,797	6.71	12,810	6.55	(13)	(0.10)
ภาคเหนือ	63,953	33.52	64,190	32.82	(237)	(0.37)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	26,927	14.11	26,765	13.68	162	0.61
ภาคใต้	36,448	19.10	40,194	20.55	(3,746)	(9.32)
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	190,812	100	195,593	100	(4,781)	(2.44)

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 90.

2.3 การถือหุ้นของสมาชิก ทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์นิคม มีจำนวนทั้งสิ้น 2,629.27 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 5.30 ส่วนใหญ่อยู่ในภาคเหนือ จำนวน 1,438.25 ล้านบาท หรือร้อยละ 54.70 รองลงมาเป็นภาคตะวันออก จำนวน 367.03 ล้านบาท หรือร้อยละ 13.96 และภาคใต้ จำนวน 315.48 ล้านบาท หรือร้อยละ 12.00 ของทุนเรือนหุ้นทั้งสิ้น รายละเอียดดังตารางที่ 8.6

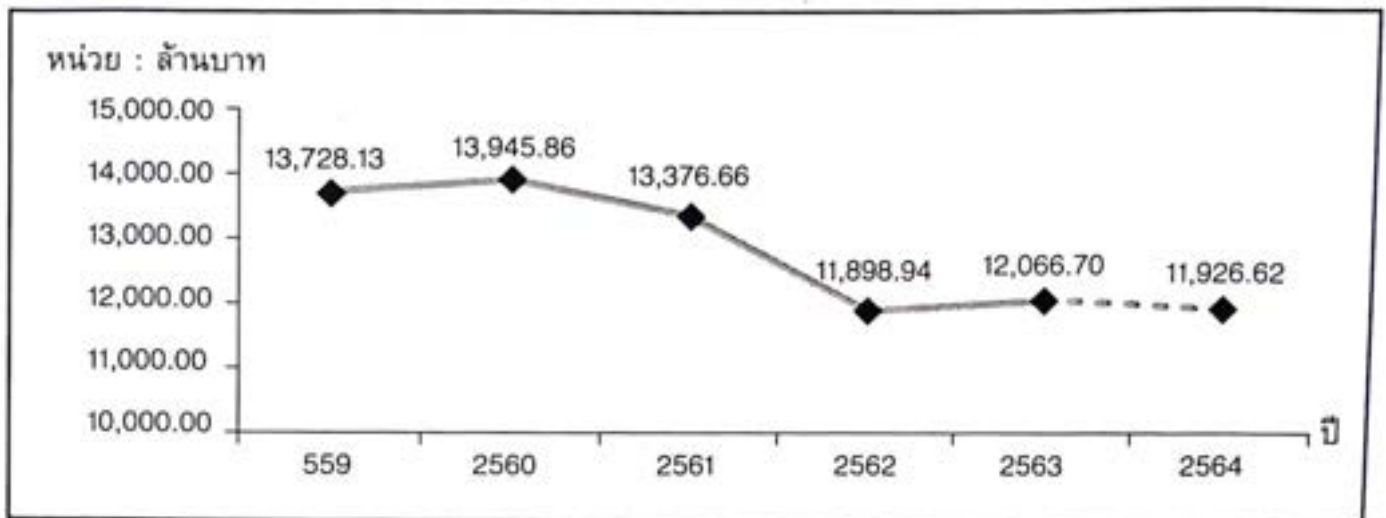
ตารางที่ 8.6 จำนวนทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์นิคม จำแนกตามภูมิภาค ปี 2562 - 2563

ภูมิภาค	ทุนเรือนหุ้น					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
กรุงเทพและปริมณฑล	65.62	2.50	63.15	2.53	2.47	3.91
ภาคกลาง	127.06	4.83	124.14	4.97	2.92	2.35
ภาคตะวันออก	367.03	13.96	356.11	14.26	10.92	3.07
ภาคตะวันตก	94.44	3.59	94.55	3.79	(0.11)	(0.12)
ภาคเหนือ	1,438.25	54.70	1,329.87	53.26	108.38	8.15
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	221.39	8.42	209.80	8.40	11.59	5.52
ภาคใต้	315.48	12.00	319.35	12.79	(3.87)	(1.21)
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	2,629.27	100	2,496.97	100	132.30	5.30

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 91.

2.4 การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ สหกรณ์นิคมดำเนินธุรกิจ 6 ด้าน ประกอบด้วย ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจรับฝากเงิน ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ธุรกิจแปรรูปผลผลิต และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร ทั้ง 6 ธุรกิจ มีมูลค่าการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในรอบปีทั้งสิ้น จำนวน 12,066.70 ล้านบาท หรือ 1,005.56 ล้านบาท/เดือน เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 1.41 ธุรกิจสินเชื่อ มีมูลค่าสูงสุด จำนวน 4,103.77 ล้านบาท หรือร้อยละ 34.01 รองลงมาเป็นธุรกิจรับฝากเงิน จำนวน 2,655.28 ล้านบาท หรือร้อยละ 22.01 และรวบรวมผลผลิต จำนวน 2,363.83 ล้านบาท หรือร้อยละ 19.59

ผลจากการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นิคมที่ผ่านมา ในรอบ 5 ปี (ปี 2559-2563) จะเห็นได้ว่ามูลค่าธุรกิจของสหกรณ์มีแนวโน้มลดลง และพิจารณาแนวโน้มในปี 2564 คาดว่าสหกรณ์นิคมจะมีมูลค่าธุรกิจ 11,926.62 ล้านบาท ดังภาพที่ 8.3

ภาพที่ 8.3 มูลค่าธุรกิจรวมสหกรณ์นิคม ในรอบ 5 ปี (2559-2563) และคาดการณ์ ปี 2564

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, (2564), น. 93.

รายละเอียดการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นิคม ในปี 2563 มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 ธุรกิจสินเชื่อ สหกรณ์นิคมให้เงินกู้ระหว่างปี จำนวน 4,103.77 ล้านบาท หรือร้อยละ 34.01 ของมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อน 139.02 ล้านบาท หรือเพิ่มขึ้น ร้อยละ 3.51 โดยกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมีมูลค่าธุรกิจสินเชื่อสูงสุด ร้อยละ 47.62 รองลงมาภาคกลางซึ่งใกล้เคียงกับภาคตะวันออกเฉียงใต้เป็นร้อยละ 44.72 และ 42.12 ตามลำดับ ในขณะที่ภาคอื่นๆ มีธุรกิจสินเชื่ออยู่ระหว่างร้อยละ 11.38-40.99

2.4.2 ธุรกิจรับฝากเงิน การรับฝากเงินเป็นแหล่งที่สามารถระดมเงินทุนโดยส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออมเงิน โดยการสะสมและฝากเงินไว้กับสหกรณ์เพื่อไว้ใช้จ่ายในอนาคต ซึ่งสหกรณ์จะคำนวณดอกเบี้ยของต้นเงินที่ฝากไว้ตามอัตราและเงื่อนไขของประเภทเงินฝาก การระดมเงินฝากของสหกรณ์ยังเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้สหกรณ์มีเงินทุนไว้หมุนเวียนในกิจการ ซึ่งจัดเป็นหนี้สินหมุนเวียนของสหกรณ์ โดยมีดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นจ่ายให้กับสมาชิก ถือเป็นแหล่งเงินทุนที่ต้นทุนต่ำกว่าแหล่งอื่น สหกรณ์นิคมมีธุรกิจรับฝากเงินทั้งสิ้น จำนวน 2,655.28 ล้านบาท หรือร้อยละ 22.01 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 3.83 โดยภาคเหนือมีมูลค่าธุรกิจรับฝากเงินสูงสุด ร้อยละ 26.24 ในขณะที่ภาคอื่นๆ มีธุรกิจรับฝากเงิน อยู่ระหว่างร้อยละ 8.77-23.60

2.4.3 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย การจัดหาสินค้ามาจำหน่ายเป็นธุรกิจที่จัดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาให้สมาชิกหรือเกษตรกรสามารถ ซื้อสินค้าที่จะนำมาเป็นต้นทุนในการผลิต ตลอดจนเครื่องอุปโภคบริโภคให้ได้ในราคาที่เหมาะสม ไม่ถูกเอาเปรียบ จากพ่อค้าในด้านราคาและคุณภาพ อีกทั้งสมาชิกจะได้เงินเฉลี่ยคืนจากธุรกิจ หากสหกรณ์มีผลกำไรจากการดำเนินงานในรอบปี ตามส่วนที่สมาชิกได้ซื้อสินค้าจากสหกรณ์ สหกรณ์นิคมมีธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายทั้งสิ้น จำนวน 2,363.83 ล้านบาท หรือร้อยละ 19.59 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 3.17 โดยกรุงเทพมหานครและปริมณฑลมี

มูลค่า ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายสูงสุด ร้อยละ 40.92 ในขณะที่ภาคอื่นๆ มีธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย อยู่ระหว่างร้อยละ 15.10-31.12

2.4.4 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ผลผลิตของสมาชิกที่ได้เก็บเกี่ยวแล้ว หากนำไปจำหน่ายให้ พ่อค้า สมาชิกอาจถูกกดราคา ถูกเอาเปรียบในเรื่องการชั่ง ตวง วัด ดังนั้น สหกรณ์จึงเป็นแหล่งที่สามารถ จะรวบรวมผลผลิตของสมาชิก เพื่อเป็นผู้จัดการขายผลผลิตแทนสมาชิกแต่ผู้เดียว อันจะทำให้ได้ราคาดี และเหมาะสม เนื่องจากสหกรณ์มีอำนาจในการต่อรองราคากับพ่อค้าได้มากกว่าตัวของสมาชิกจะนำไป จำหน่ายเองโดยลำพัง สหกรณ์นิคมมีธุรกิจรวบรวมผลผลิตทั้งสิ้น จำนวน 1,851.17 ล้านบาท หรือร้อยละ 15.34 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 10.14 โดยภาคตะวันตกมีมูลค่าธุรกิจรวบรวมผลผลิต สูงสุด ร้อยละ 40.16 ในขณะที่ภาคอื่นๆ มีธุรกิจรวบรวมผลผลิตอยู่ระหว่างร้อยละ 6.90-29.67 ยกเว้น กรุงเทพมหานครและปริมณฑลที่ไม่มีธุรกิจรวบรวมผลผลิต

2.4.5 ธุรกิจแปรรูปผลผลิต การแปรรูปผลผลิต เป็นกิจกรรมหนึ่งที่มีจุดประสงค์เพื่อช่วย แก้ปัญหาในการประกอบอาชีพของสมาชิก เกิดจากการที่สมาชิกเก็บรวบรวมผลผลิตแล้วนำไปแปรรูปให้ เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นของผลผลิต เพื่อจะได้นำไปจำหน่ายให้ได้ว่าราคาที่ดีขึ้น สหกรณ์นิคมมีธุรกิจแปรรูปผลผลิต ทั้งสิ้น จำนวน 1,075.50 ล้านบาท หรือร้อยละ 8.91 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 25.03 โดยภาคใต้มีมูลค่าธุรกิจแปรรูปผลผลิตสูงสุด ร้อยละ 37.45 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีธุรกิจแปรรูปผลผลิต ร้อยละ 7.53 ภาคเหนือมีธุรกิจแปรรูป ผลิตร้อยละ 3.23 และภาคตะวันตกมีธุรกิจแปรรูปผลผลิต ร้อยละ 1.87 ส่วนภาคอื่นๆ ที่เหลือมีธุรกิจแปรรูปผลผลิตน้อยมาก ยกเว้นกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ที่ไม่มีธุรกิจแปรรูปผลผลิต

2.4.6 ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร สหกรณ์นิคมมีธุรกิจให้บริการและส่งเสริม การเกษตรทั้งสิ้น จำนวน 17.15 ล้านบาท หรือร้อยละ 0.14 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 12.24 โดยกรุงเทพมหานครและปริมณฑล มีมูลค่าธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตรสูงสุด ร้อยละ 2.69 ในขณะที่ภาคอื่นๆ มีธุรกิจให้บริการ และส่งเสริมการเกษตรอยู่ระหว่างร้อยละ 0.07-0.27 ยกเว้น ภาคตะวันออกและภาคตะวันตกที่ไม่มีธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร

โดยสรุป ผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์นิคม ประจำปี 2563 รวบรวมข้อมูลได้ ทั้งสิ้น 83 แห่ง จำนวนสมาชิกทั้งสิ้น 190,812 คน ทุนดำเนินงานทั้งสิ้นจำนวน 12,170.83 ล้านบาท สหกรณ์นิคม จัดหาทุน โดยได้จากเงินกู้ยืมและเครดิตการค้า ร้อยละ 38.86 ทุนของสหกรณ์ ร้อยละ 26.04 เงินรับฝาก จากสมาชิก ร้อยละ 23.65 และเงินรับฝากจากสหกรณ์อื่นและแหล่งอื่น ร้อยละ 5.12 เงินทุนส่วนใหญ่ นำไปใช้เพื่อช่วยเหลือสมาชิก และสหกรณ์อื่นที่เดือดร้อนเป็นเงินกู้ยืม-สุทธิ ร้อยละ 64.79 เงินสดและ เงินฝากธนาคาร/สหกรณ์อื่น ร้อยละ 13.65 ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์-สุทธิ ร้อยละ 10.95 สินทรัพย์อื่น ร้อยละ 5.41 ลูกหนี้-สุทธิ ร้อยละ 2.79 สินค้าคงเหลือ ร้อยละ 2.26 และเงินลงทุน ร้อยละ 0.15 การดำเนินงานในภาพรวมของสหกรณ์นิคม มีรายได้ทั้งสิ้น 6,529.86 ล้านบาท ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 6,691.08 ล้านบาท หรือร้อยละ 102.47 ของรายได้ทั้งสิ้น ทำให้ขาดทุนสุทธิจำนวน 161.22 ล้านบาท หรือร้อยละ (2.47) ของ รายได้ทั้งสิ้น จำแนกเป็นสหกรณ์ที่มีกำไร 53 แห่ง จำนวน 151.64 ล้านบาท และสหกรณ์ที่ประสบผล ขาดทุน 30 แห่ง จำนวน 312.86 ล้านบาท

สหกรณ์นิคมต้องคำนึงถึงเรื่องการใช้เงินทุน ให้เพียงพอกับค่าใช้จ่ายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในด้านเจ้าหน้าที่ รวมทั้งการบริหารจัดการลูกหนี้ ให้มีประสิทธิภาพ และขยายธุรกิจให้เติบโต เพิ่มทุนสำรองให้เหมาะสมต่อการรองรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น ด้านการลงทุนในสินทรัพย์ของสหกรณ์ต้องคำนึงถึงการเพิ่มมูลค่าในสินทรัพย์เหล่านั้น การวางแผนงาน การวิเคราะห์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ รวมทั้งการติดตามเร่งรัดลูกหนี้ให้ชำระหนี้เป็นไปตามกำหนดสัญญา คณะกรรมการดำเนินงานและปฏิบัติงานของสหกรณ์ ควรนำวิธีการบริหารจัดการสหกรณ์ใหม่ๆ มาใช้เพื่อสร้างอัตราการเติบโตของธุรกิจให้สูงขึ้น ในปีต่อไปๆ อย่างต่อเนื่อง และสามารถขยายกิจการของสหกรณ์ให้เกิดประโยชน์ต่อสมาชิกได้มากที่สุด

กิจกรรม 8.2.3

การดำเนินธุรกิจด้านใดที่ทำให้สหกรณ์นิคมมีปริมาณธุรกิจรวมมากที่สุด

(โปรดทำกิจกรรม 8.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.2 เรื่องที่ 8.2.3)

เรื่องที่ 8.2.4

ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์นิคม

สหกรณ์นิคมเป็นองค์การธุรกิจรูปแบบหนึ่ง ซึ่งการบริหารและการดำเนินงานก็เหมือนธุรกิจอื่นๆ ทั่วไป ปัจจุบันสหกรณ์ต้องแข่งขันกับธุรกิจอื่นๆ มากมาย สหกรณ์นิคมจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงตัวเองอยู่เสมอเพื่อความอยู่รอด และความเจริญก้าวหน้าของสหกรณ์

1. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสหกรณ์นิคม

ปัญหาของสหกรณ์เราสามารถแยกได้เป็น 2 ประเด็น คือ ปัญหาภายในสหกรณ์ และปัญหาภายนอกหรือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง จึงขอนำเสนอปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสหกรณ์นิคมดังต่อไปนี้

1.1 ปัญหาภายในสหกรณ์นิคม แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ

1.1.1 **ปัญหาด้านบุคคล** ในการดำเนินงานของสหกรณ์นิคมมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานซึ่งประกอบด้วยบุคคล 4 ฝ่ายด้วยกัน คือ

1) สมาชิกสหกรณ์ ไม่มีความเข้าใจในอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์อย่างแท้จริง ขาดการมีส่วนร่วม ขาดความมีวินัยของสมาชิก และความรู้สึกในเรื่องของการเป็นเจ้าของสหกรณ์

มีน้อย เพราะคิดว่าสหกรณ์นิคมเป็นของรัฐ และคิดว่ารัฐจะต้องดำเนินการสนับสนุนทุกด้าน จึงเป็นสาเหตุให้สมาชิกสหกรณ์นิคมไม่กระตือรือร้นในการให้ความร่วมมือกับสหกรณ์ และอาจส่งผลให้สหกรณ์นิคมดำเนินการไม่บรรลุวัตถุประสงค์

2) คณะกรรมการดำเนินการ คณะกรรมการส่วนใหญ่ไม่รับบทบาทหน้าที่ของตนเองมีเพียงแต่ประธานเท่านั้นที่เป็นหลักในการดำเนินงาน และยังพบว่ามีการแสวงหาประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่

3) ฝ่ายจัดการสหกรณ์ ซึ่งประกอบด้วย ผู้จัดการและพนักงานฝ่ายต่างๆ ขาดความรู้ความสามารถในการดำเนินธุรกิจสหกรณ์ สหกรณ์ขาดการพัฒนาบุคลากรด้วยการศึกษาอบรมอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาความสามารถของผู้จัดการ และพนักงาน เนื่องจากสหกรณ์มีขนาดเล็กการจัดการฝึกอบรม เพื่อเพิ่มขีดความสามารถ และพัฒนาศักยภาพของผู้จัดการและพนักงานจึงทำได้ยาก ภาครัฐดำเนินการได้ไม่เพียงพอ

4) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ เจ้าหน้าที่ภาครัฐจึงมีบทบาทในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ในช่วงแรกเริ่มของการจัดตั้งสหกรณ์ ถ้าสหกรณ์มีการดำเนินงานที่เข้มแข็งก็จะสามารถยืนหยัดอยู่ได้ด้วยตนเอง แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในสหกรณ์นิคม เนื่องจากสมาชิกสหกรณ์เคยชินกับการอุปถัมภ์ของภาครัฐ และเจ้าหน้าที่ภาครัฐเองก็อาจหลงลืมขอบเขต อำนาจหน้าที่ และบทบาทของตนทำให้การดำเนินงานของสหกรณ์นิคมส่วนใหญ่อยู่ภายใต้การกำกับของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่ยังมุ่งตรวจสอบเรื่องทุจริตมากกว่าเรื่องอื่น ไม่รู้ถึงสาเหตุปัญหาที่สหกรณ์ประสบอยู่อย่างลึกซึ้ง มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารธุรกิจน้อย จึงไม่สามารถแนะนำส่งเสริมสหกรณ์ให้มีผลประกอบการที่ดี ทำให้สมาชิกเข้าร่วมทำธุรกิจน้อยลง

1.1.2 การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นิคม ในด้านการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นิคม บางครั้งสหกรณ์นิคมไม่สามารถจะให้บริการแก่สมาชิกได้ตามวัตถุประสงค์ เช่น ไม่สามารถจัดหาสินค้ามาบริการแก่สมาชิกตามความต้องการ ไม่สามารถหาตลาดในการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่าย ไม่สามารถหาทุนให้สมาชิกนำไปประกอบอาชีพ ขาดการมีส่วนร่วมกับธุรกิจอย่างต่อเนื่องจากสมาชิก ทั้งหมดนี้มาจากหลายสาเหตุ เช่น สภาพพื้นที่ ความภักดีของสมาชิกต่อสหกรณ์ ความสามารถในการบริหารจัดการทางธุรกิจของสหกรณ์ ทุนในการดำเนินงาน ความสามารถในการวางแผนนโยบายของกรรมการ และความสามารถในการบริหารจัดการของฝ่ายจัดการในสหกรณ์ เป็นต้น เนื่องจากสหกรณ์นิคมเกิดขึ้นภายใต้การสนับสนุนส่งเสริมของหน่วยงานภาครัฐหลังจากการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับเกษตรกร

1.1.3 ทุนของสหกรณ์นิคม ทุนเป็นส่วนสำคัญในปัจจัยการผลิต และเป็นปัจจัยในการบริหารจัดการธุรกิจสหกรณ์ ทุนในการดำเนินงานของสหกรณ์นิคมนอกจากทุนภายในของสหกรณ์ ซึ่งได้แก่ ทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง และเงินรับฝาก ยังต้องอาศัยทุนภายนอก ซึ่งเป็นเงินกู้ที่สหกรณ์กู้ยืมมาจากภายนอกสหกรณ์เป็นทุนให้สมาชิกสหกรณ์นำไปประกอบอาชีพ แหล่งเงินกู้ภายนอกของสหกรณ์นิคม ได้แก่ สหกรณ์อื่น หรือสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ซึ่งเป็นแหล่งทุนภายนอกที่สำคัญของสหกรณ์นิคม แต่ด้วย ธ.ก.ส. มักเข้มงวดกับสหกรณ์ขนาดเล็กทำให้บางครั้งไม่อนุมัติเงินทุนในระยะแรกแก่สหกรณ์นิคม สหกรณ์นิคมส่วนใหญ่จึงขาดแคลนเงินทุนในการนำไปดำเนิน

ธุรกิจ ไม่ว่าจะนำไปดำเนินธุรกิจสร้างปัจจัยพื้นฐานหรือการนำไปให้สมาชิกกู้เป็นทุนในการประกอบอาชีพ เมื่อไม่มีเงินทุนก็จะทำให้การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นิคมหยุดชะงัก เพราะทั้งสหกรณ์นิคมและสมาชิกสหกรณ์เป็นส่วนประกอบซึ่งกันและกัน

1.2 ปัญหาภายนอกสหกรณ์นิคม แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น

1.2.1 การจัดที่ดินของสหกรณ์นิคม ที่ดินที่ออกพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งนิคมสหกรณ์และที่ดินป่าเสื่อมโทรม ที่คณะรัฐมนตรีมีมติให้นำมาจัดสรรให้ราษฎรนั้น โดยข้อเท็จจริงไม่ใช่ที่ดินปลอดการครอบครอง ส่วนใหญ่มีราษฎรเช่าทำกินอยู่แล้ว การวางผังการใช้ที่ดินจึงทำได้ยาก และมีผู้เสียประโยชน์คอยขัดขวางเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงาน

1.2.2 การสร้างปัจจัยพื้นฐานของสหกรณ์นิคม การบุกเบิกการก่อสร้างปรับปรุงบำรุงที่ดินให้เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเกษตร ตลอดจนก่อสร้างปัจจัยพื้นฐาน เช่น ถนน สะพาน และสิ่งสาธารณูปโภคอื่นๆ ต้องลงทุนและใช้เทคนิคทางช่างสูงเกินกำลังที่สมาชิกจะช่วยตนเองได้ รัฐจำเป็นต้องเข้าไปดำเนินการในการสร้างปัจจัยพื้นฐาน

1.2.3 กฎหมายในเรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน ขาดองค์ความรู้ทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการดำเนินธุรกิจเมื่อเกิดปัญหาขึ้นเกี่ยวกับกฎหมายไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทันท่วงทีต้องขอความช่วยเหลือจากส่วนกลางเป็นหลักซึ่งทำให้เกิดความล่าช้า นอกจากนี้ในสหกรณ์นิคมและสหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน เมื่อสมาชิกปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์นิคมและนิคมสหกรณ์เรียบร้อยแล้ว สมาชิกจะได้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ซึ่งจะเกิดปัญหาตามมา คือ สมาชิกจะขายที่ดินให้แก่บุคคลอื่นซึ่งไม่ใช่สมาชิกสหกรณ์ รวมทั้งการขายสิทธิ์ที่ดินทำกินของสมาชิกสหกรณ์เช่าที่ดิน ส่งผลให้สหกรณ์นิคมอ่อนแอในทุกด้าน คือ ไม่มีสมาชิกจริงทำให้การดำเนินการทำได้ยากลำบาก ไม่มีการหวงแหนปรับปรุงบำรุงที่ดินเท่าที่ควร ไม่มีการปฏิบัติตามระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์นิคม ไม่มีการให้ความร่วมมือกับนิคมสหกรณ์ และในที่สุดความเป็นสหกรณ์นิคมก็หมดไป

1.2.4 การส่งเสริมสหกรณ์ของภาครัฐ ปัจจัยแห่งความสำเร็จหรือความล้มเหลวของสหกรณ์นิคมขึ้นอยู่กับรัฐเป็นสำคัญ ภาวะดังกล่าวจึงกลายเป็นหน้าที่ของรัฐโดยเฉพาะกรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งเป็นองค์กรหลักในการแนะนำ ส่งเสริมการดำเนินงานของสหกรณ์ แม้รูปแบบวิธีการเข้าไปแนะนำ ส่งเสริมสหกรณ์นิคมในปัจจุบันจะเปลี่ยนแปลงไป สหกรณ์นิคมยังคงต้องพึ่งภาครัฐในการพัฒนา แต่ก็มีข้อจำกัดมากมายจึงทำให้เกิดการพัฒนาที่ล่าช้าในสหกรณ์นิคม เช่น การไม่รู้สภาพปัญหาในเชิงลึก หรือสภาพปัญหาที่แท้จริง ความไม่ต่อเนื่องของการแก้ปัญหาสหกรณ์นิคมหลายแห่งจึงไม่สามารถพัฒนาตนเองได้ทันกับธุรกิจอื่น การดำเนินการตามนโยบายของรัฐส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบบริเวณสหกรณ์นิคม เป็นต้น

2. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของสหกรณ์นิคม

สมาชิกเป็นทั้งจุดเริ่มต้นและเป้าหมายของสหกรณ์นิคม จึงจะขอกล่าวถึงสมาชิกสหกรณ์นิคมเป็นสำคัญโดยมุ่งที่จะสร้างความเข้าใจถึงความสำคัญของสมาชิกที่มีต่อการพัฒนากิจการของสหกรณ์นิคม บทบาทสำคัญๆ ที่สมาชิกควรทำดังนี้

บทบาทของสมาชิก คือ “การกระทำของสมาชิกที่มีผลต่อสหกรณ์ด้านต่างๆ ทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ส่วนคำว่า “ความยั่งยืน” มีองค์ประกอบที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1) ความต่อเนื่อง หรือการคงอยู่เป็นระยะเวลาอันยาวนานจากจุดกำเนิดจนถึงปัจจุบัน

2) ความเจริญก้าวหน้า ซึ่งหมายถึง มีการเติบโตมีพัฒนาการที่ดีขึ้นทำให้คาดการณ์ได้ว่าจะยังคงอยู่ได้ต่อไปในอนาคต ดังนั้น ความยั่งยืนของสหกรณ์ในที่นี้ จึงหมายถึง การที่สหกรณ์สามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างต่อเนื่องจากอดีต และยังคงดำรงอยู่ได้อย่างมีการพัฒนาการต่อไปในอนาคต

ความสัมพันธ์ของการพัฒนาสมาชิกและพัฒนาสหกรณ์ สมาชิกมีความสำคัญหรือมีบทบาทต่อความยั่งยืนของสหกรณ์ และสหกรณ์ต้องการการสนับสนุนจากสมาชิกอย่างจริงจังจึงจะสามารถแสดงบทบาทในการพัฒนาสมาชิกได้อย่างแท้จริงและยั่งยืน หากสมาชิกไม่ลงทุนและใช้ประโยชน์จากสหกรณ์ สหกรณ์ก็ไม่สามารถพัฒนาหรือจัดหาสิ่งที่ดีกว่ามาให้บริการแก่สมาชิกได้ ผลที่ตามมาคือสมาชิกไม่ได้ประโยชน์และไม่เกิดการพัฒนาอย่างที่ควรจะเป็น ในทางตรงกันข้ามถ้าสมาชิกลงทุนและใช้บริการของสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอรวมถึงเอาใจใส่ในการดูแลกิจการของสหกรณ์ธุรกิจของสหกรณ์ก็จะเจริญเติบโตสามารถจัดหาบริการที่ดีมาให้บริการแก่สมาชิกได้มากขึ้นและต่อเนื่องทำให้สมาชิกพัฒนาดีขึ้น

บทบาทของสมาชิกที่มีผลต่อความยั่งยืนของสหกรณ์ บทบาทที่สมาชิกควรทำกับสหกรณ์เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสหกรณ์และตัวสมาชิกเองมีหลายประการในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะเรื่องสำคัญๆ ดังนี้

2.1 ทำความเข้าใจอย่างถ่องแท้ถึงแนวคิดและหลักการของสหกรณ์ สหกรณ์เป็นองค์การของสมาชิกที่จัดตั้งขึ้นภายใต้ความต้องการที่จะช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันทำกิจกรรมร่วมกันด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ รับผิดชอบ เห็นใจกัน และไว้วางใจกัน บนรากฐานแห่งความสามัคคีและยุติธรรม

2.2 ทำกิจกรรมกับสหกรณ์ คุณประโยชน์หลักของการรวมตัวเป็นสหกรณ์ คือ “การมีอำนาจต่อรองเพิ่มขึ้น” และ “การมีความประหยัดจากขนาดกิจกรรมที่ใหญ่ขึ้น” ดังนั้น ยิ่งสมาชิกใช้บริการหรือทำกิจกรรมกับสหกรณ์มากขึ้นเท่าไรก็จะยิ่งทำให้อำนาจการต่อรองของสหกรณ์ดีขึ้น มีผลต่อไปถึงความประหยัดจากขนาดของการทำกิจกรรม ทำให้สหกรณ์สามารถจัดบริการที่ดีกว่าเดิมได้ ซึ่งสุดท้ายก็จะกลายเป็นประโยชน์คืนกลับไปสู่สมาชิก ในทางตรงกันข้ามถ้าสมาชิกไม่ใช้บริการของสหกรณ์ สหกรณ์ก็จะไม่มีอำนาจไปต่อรองเอาประโยชน์กลับมาให้สมาชิกได้เลย สหกรณ์ก็จะกลายเป็นองค์การที่ไม่มีประโยชน์แต่อย่างใด ดังนั้น เมื่อสมาชิกต้องการทำกิจกรรมที่สหกรณ์มีบริการอยู่ ก็ควรที่จะใช้บริการของสหกรณ์แทนที่จะไปใช้บริการจากธุรกิจเอกชนอื่น

2.3 เลือกคนดีมีความสามารถเป็นกรรมการ เนื่องจากสมาชิกแต่ละท่านไม่มีเวลามากพอที่จะเข้ามาดูแลบริหารงานของสหกรณ์ จำเป็นต้องเลือกสมาชิกด้วยกันที่เป็นคนดีและมีความสามารถเป็นตัวแทนของตนในฐานะกรรมการดำเนินการ ซึ่งบทบาทนี้ถือว่ามีความสำคัญมากต่อความเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ในทางตรงกันข้ามสหกรณ์จะพบกับความถดถอย

2.4 ตรวจสอบและให้คำแนะนำการดำเนินงานของสหกรณ์ การติดตามดำเนินงานและให้ข้อเสนอแนะหรือแสดงออกถึงความต้องการแก่กรรมการผ่านช่องทางต่างๆ เพื่อให้กรรมการนำไปพิจารณา

ปรับปรุงการดำเนินงานให้ดีขึ้นอย่างต่อเนื่องซึ่งการดำเนินการลักษณะนี้ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพการดำเนินงานของสหกรณ์นั่นเอง

2.5 ขยายแนวคิดเรื่องสหกรณ์ผู้อื่น เรื่องนี้มักได้รับการละเลยจากสมาชิกโดยทั่วไปเนื่องจากมองว่าไม่ใช่หน้าที่ของสมาชิก และไม่น่าจะเกี่ยวข้องกับความเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่องของสหกรณ์ แต่ในความเป็นจริงแล้วหน้าที่หรือบทบาทนี้ จะช่วยให้ขบวนการสหกรณ์สามารถขยายฐานสมาชิกออกไปได้กว้างขวางมากขึ้น โดยอาจเป็นการช่วยเพิ่มสมาชิกสหกรณ์ของตนเองมากขึ้นหรือช่วยให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ใหม่เพิ่มขึ้น ซึ่งสหกรณ์เหล่านี้จะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันทำให้กิจการสหกรณ์ของตนเองเจริญเติบโตและมีความมั่นคงมากขึ้น

สมาชิกและสหกรณ์ต่างก็มีบทบาทในการพัฒนาซึ่งกันและกันให้ประโยชน์ต่อกัน ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดจะเป็นผู้รับผลประโยชน์จากอีกฝ่ายหนึ่งอย่างเดียวนั้นไม่ได้ และการกระทำดังกล่าวจะนำพาสหกรณ์ไปสู่ความล้มเหลว และผู้ที่เสียหายที่แท้จริงก็คือสมาชิกนั่นเอง ดังนั้น สมาชิกจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงแนวคิดและวิธีการสหกรณ์อย่างถ่องแท้ ใ้บริการจากสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ เลือกสรรคนที่มีคุณภาพเข้ามาเป็นกรรมการบริหารสหกรณ์ตรวจสอบ และให้คำแนะนำการดำเนินงานแก่สหกรณ์ ตลอดจนช่วยเผยแพร่แนวคิดสหกรณ์สู่บุคคลอื่นและสาธารณชนเท่าที่จะทำได้

3. แนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์นิคม

3.1 แนวทางพัฒนาการดำเนินงานภายในสหกรณ์นิคม สหกรณ์นิคมมีจุดแข็งเหนือกว่าสหกรณ์ประเภทอื่น คือ พื้นที่ของสมาชิกสหกรณ์นิคมติดต่อกันเป็นผืนใหญ่ สามารถกำหนดเขตเศรษฐกิจหรือทำการเกษตรในลักษณะรวมกันเพื่อทำประโยชน์ร่วมกันได้สะดวกสมาชิกใกล้ชิดกันเป็นกลุ่มก้อน สามารถสร้างจิตสำนึกได้ และเห็นผลอย่างรวดเร็ว ดังนั้น ควรดำเนินงาน 3 ประเด็น คือ

3.1.1 ด้านบุคคลของสหกรณ์นิคม ในการดำเนินงานของสหกรณ์นิคมมีบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานซึ่งประกอบด้วย บุคคล 4 ฝ่ายด้วยกัน คือ

1) สมาชิกสหกรณ์ คือ เจ้าของสหกรณ์จะต้องปลูกฝังอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์อย่างแท้จริง ตลอดจนวิธีการดำเนินงานของสหกรณ์นิคม สิทธิ หน้าที่ของสมาชิกแก่สมาชิกให้เข้าใจอย่างถูกต้อง และสามารถปฏิบัติได้ด้วยจิตสำนึกของการเป็นสมาชิกสหกรณ์ที่ดี

2) คณะกรรมการดำเนินการ คือ ตัวแทนของเจ้าของจะต้องปลูกฝังจิตสำนึกเช่นเดียวกับสมาชิกสหกรณ์ และจะต้องสร้างความเป็นผู้นำ ทั้งความเป็นผู้นำทางสหกรณ์และผู้นำทางธุรกิจ เพื่อให้สหกรณ์สามารถให้บริการสนองตอบสมาชิกได้ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ นอกจากนั้น คณะกรรมการดำเนินการต้องเข้าใจในอำนาจ หน้าที่ ระเบียบ ข้อบังคับ การบริหารงานสหกรณ์ และการควบคุมภายในของสหกรณ์ด้วย

3) ฝ่ายจัดการสหกรณ์ คือ ผู้ปฏิบัติตามนโยบายของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ จะต้องปลูกฝังให้เข้าใจและสามารถปฏิบัติได้ในเรื่องธุรกิจแบบสหกรณ์ การให้บริการแก่สมาชิก และการบริหารธุรกิจสหกรณ์

4) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ คือ ผู้เข้ามาแนะนำส่งเสริมให้สหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจอยู่ได้ตามวัตถุประสงค์ของการจัดตั้งสหกรณ์ โดยไม่พึ่งพาการช่วยเหลือจากภาครัฐมากเกินไป เจ้าหน้าที่จึงควรตระหนักถึงบทบาท ขอบเขตภารกิจในการปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ไม่ล่วงล้ำก้าวล่วงอำนาจในการตัดสินใจของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ หรือมติที่ประชุมใหญ่ที่มาจากพื้นฐานของถูกต้องตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายสหกรณ์

3.1.2 การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นิคม ธุรกิจของสหกรณ์นิคมอยู่บนพื้นฐานเดียวกับสหกรณ์ประเภทอื่น จะแตกต่างกันที่การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์แต่ละประเภท ธุรกิจของสหกรณ์นิคมก็จะเป็นเช่นเดียวกับสหกรณ์การเกษตร การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นิคม ประกอบด้วย 2 ส่วนใหญ่ ๆ คือ สมาชิกสหกรณ์นิคมมาทำธุรกิจกับสหกรณ์ และสหกรณ์นิคมสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้ ซึ่งโดยพื้นฐานแล้วสมาชิกของสหกรณ์นิคมจะเป็นผู้ที่มีที่ดินทำกินน้อย หรือไม่มีที่ทำกินมารวมตัวกัน

ดังนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกของสหกรณ์นิคมต้องใช้อุดมการณ์สหกรณ์อย่างจริงจังในการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในการสร้างสหกรณ์ให้เป็นองค์การที่ให้บริการแก่สมาชิกได้อย่างดีที่สุด โดยสมาชิกต้องร่วมกันซื้อของจากสหกรณ์ รวบรวมผลผลิตให้สหกรณ์ขาย มีความซื่อสัตย์ มีระเบียบวินัย ปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์ ในอีกส่วนหนึ่งนั้น ตัวสหกรณ์นิคมเองต้องสามารถให้บริการตามความต้องการของสมาชิกได้ในทุกธุรกิจอย่างมีประสิทธิภาพ เมื่อความสัมพันธ์ทั้ง 2 ส่วนสามารถกระทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์นิคมจะสามารถดำเนินไปโดยสมาชิกสหกรณ์จะเห็นประโยชน์อย่างแท้จริงในการรวมตัวกันเป็นสหกรณ์นิคม

3.1.3 ทุนค่านิมนงานของสหกรณ์นิคม สหกรณ์นิคมมีทุนดำเนินงานอยู่ 2 ทุน คือ 1) ทุนภายใน จากทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง เงินรับฝาก และ 2) ทุนภายนอก จากเงินกู้ที่สหกรณ์กู้ยืมมาจากภายนอกสหกรณ์เป็นทุนให้สมาชิกสหกรณ์นำไปประกอบอาชีพ ทุนภายในและทุนภายนอกดังกล่าวนั้น สหกรณ์นิคมจะนำมาเป็นทุนให้สมาชิกกู้ยืมไปใช้ตามวัตถุประสงค์ ในระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้แก่สมาชิก ซึ่งทั้งทุนภายในและทุนภายนอกมีต้นทุนทางธุรกิจต่างกัน ทำให้เมื่อดำเนินธุรกิจไปแล้ว เมื่อสิ้นปีจะมีส่วนเหลือมในการทำธุรกิจที่แตกต่างกัน ทั้งยังมองเห็นสภาพความมั่นคงของสหกรณ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือ หากสหกรณ์ใดให้เงินกู้แก่สมาชิกโดยใช้ทุนภายในเป็นส่วนใหญ่ก็จะทำให้มีส่วนเหลือมทางการทำธุรกิจมากกว่าสหกรณ์ที่ใช้ทุนภายนอกเป็นทุนให้สมาชิกกู้

แต่ในความเป็นจริง ทั้งทุนภายในและทุนภายในสหกรณ์มีความสำคัญต่อการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ หากทุนภายในไม่เพียงพอจะต้องใช้ทุนภายนอกมาเป็นส่วนประกอบ ดังนั้น ในการเพิ่มทุนภายในให้เพิ่มขึ้นโดยการเพิ่มทุนเรือนหุ้นหรือโดยวิธีการต่างๆ จัดสรรทุนสำรองให้มากขึ้นหากมีกำไรสุทธิ และสหกรณ์โดยความร่วมมือของสมาชิกรับฝากเงินไว้กับสหกรณ์ประเภทเงินฝากต่างๆ ความเหมาะสมจะเป็นการเพิ่มทุนภายในให้มากขึ้น สร้างความมั่นคงให้แก่สหกรณ์และจะมีผลทำให้ส่วนเหลือมทางธุรกิจเพิ่มขึ้นกว่าการใช้ทุนภายนอก

3.2 แนวทางพัฒนาการดำเนินงานภายนอกสหกรณ์นิคม แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น

3.2.1 *การจัดที่ดินของสหกรณ์นิคม* นโยบายของรัฐบาลได้กำหนดใช้วิธีการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม เป็นมาตรการในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของเกษตรกร ภายใต้สถานการณ์ปัจจุบันเกษตรกรยังเป็นกลุ่มคนกลุ่มใหญ่ของประเทศที่เป็นกลุ่มคนที่ยากจนที่สุด รัฐจึงควรให้ความสนใจอย่างจริงจัง ไม่เฉพาะแต่เพียงเร่งกระจายสิทธิการถือครองที่ดินไปสู่มือเกษตรกรเท่านั้น ควรรวมถึงการมีระบบการเกษตรที่ดีมีประสิทธิภาพ ช่วยเพิ่มรายได้ให้กับเกษตรกรด้วย สิ่งที่สำคัญที่สุดรัฐต้องเร่งทบทวนนโยบายที่ดินและการปฏิรูปที่ดินใหม่อย่างจริงจัง กำหนดนโยบายและกลยุทธ์โดยไม่ต้องเกรงใจกลุ่มสูญเสียผลประโยชน์ มิฉะนั้นปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ปัญหาการร้องเรียนของเกษตรกรกลุ่มต่างๆ จะไม่มีวันหมดไป

3.2.2 *การสร้างปัจจัยพื้นฐานของสหกรณ์นิคม* การปรับปรุงบำรุงที่ดิน เป็นสิ่งที่รัฐจะต้องร่วมมือกับสหกรณ์นิคม ทำการปรับปรุงบำรุงที่ดินในนิคมสหกรณ์ซึ่งได้จัดสรรให้แก่สมาชิก ในเรื่องปัจจัยโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบชลประทาน ถนน สะพาน เสาไฟฟ้า ระบบน้ำประปา ซึ่งในแต่ละปีจะมีงบประมาณของทางราชการในเรื่องการปรับปรุงบำรุงที่ดินน้อยมากไม่เพียงพอแก่ความต้องการของสมาชิกสหกรณ์ในการปรับปรุงบำรุงที่ดินของตนเอง ดังนั้นทางราชการควรมีการบูรณาการกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งได้แก่ นิคมสหกรณ์ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสร้างปัจจัยพื้นฐานในการสร้างสาธารณูปโภค โดยความร่วมมือของสมาชิกนิคมสหกรณ์และสหกรณ์นิคม

3.2.3 *แนวทางในการพัฒนาให้กฎหมายมีผลต่อกรรมสิทธิ์ในที่ดิน* ควรมีการทบทวนการให้กรรมสิทธิ์ที่ดินแก่สมาชิกสหกรณ์นิคม และสมาชิกสหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน เพราะเมื่อสมาชิกได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแล้ว จะมีผลทำให้สหกรณ์นิคมอ่อนแอลง ควรให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นของสหกรณ์นิคม แต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์แก่สมาชิก เพียงแต่ให้ตกทอดได้ทางมรดก เพื่อให้สหกรณ์นิคมเป็นองค์การของเกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินอย่างแท้จริง

3.2.4 *การส่งเสริมสหกรณ์ของภาครัฐ* นโยบายการส่งเสริมสหกรณ์ของภาครัฐมีผลกระทบต่อการทำงานของสหกรณ์นิคม การกำหนดนโยบาย แผนงาน กฎระเบียบ มาตรการใดๆ เพื่อการส่งเสริมสหกรณ์นิคม ภาครัฐควรตระหนักถึงความเป็นไปได้ที่จะเกิดผลประโยชน์แก่สมาชิกสหกรณ์นิคมอย่างสูงสุด โดยไม่ส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ในบริเวณพื้นที่โดยรอบสหกรณ์นิคม ดังนั้น การกำหนดนโยบาย แผนงาน ตลอดจนวิธีการส่งเสริมสหกรณ์ของรัฐ จึงควรเกิดจากการมีส่วนร่วมจากสหกรณ์นิคม และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากทุกภาคส่วน เพราะนโยบาย แผนงาน และวิธีการส่งเสริมสหกรณ์ มีความสำคัญต่อการพัฒนาสหกรณ์นิคมในระยะยาว

4. ปัจจัยที่ทำให้สหกรณ์นิคมประสบความสำเร็จ

จากกระแสความเปลี่ยนแปลงในยุคปัจจุบันส่งผลให้ผู้บริหารต้องสร้างวิสัยทัศน์และปรับเปลี่ยนการบริหารงานให้สอดคล้องกับสภาพการณ์ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ซึ่งสมาชิกเลือกขึ้นมาเป็นตัวแทนของตนในการบริหารงานของสหกรณ์ ต้องมีความรับผิดชอบในการบริหารจัดการ และดำเนินการ

ทั้งปวงของสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพ การบริหารงานในปัจจุบันมิใช่เป็นเรื่องที่กระทำได้ง่าย คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ต้องรับรู้ถึงสภาพแวดล้อมต่างๆ และปรับตัวทั้งในด้านของตนเองและการบริหารงานเพื่อให้สหกรณ์สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานสหกรณ์ ให้ประสบผลสำเร็จนั้นย่อมเป็นที่ปรารถนาของผู้บริหารและสมาชิกสหกรณ์ กล่าวกันว่าสหกรณ์ใดที่มีความมั่นคงก็มีโอกาสประสบผลสำเร็จในการบริหารงานได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ สำหรับปัจจัยสำคัญที่เสริมสร้างให้สหกรณ์มีความมั่นคงอาจพิจารณาได้ดังนี้

4.1 มีระบบการบริหารจัดการที่ดี กล่าวคือ คณะกรรมการดำเนินการต้องปฏิบัติงานด้วยความโปร่งใสเป็นที่เชื่อถือศรัทธาแก่สมาชิก มีคุณธรรม มีความรับผิดชอบ มีความเสมอภาคในการให้บริการ เปิดโอกาสให้สมาชิกได้มีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและตรวจสอบการทำงานของกรรมการได้มากขึ้น ตลอดจนมีการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพและประเมิณผล โดยการสนับสนุนให้สหกรณ์มีระบบการควบคุมภายในที่ดีและเพียงพอต่อการปฏิบัติงานด้านต่างๆ รวมทั้งมีการสรรหาฝ่ายจัดการที่มีความรู้ความสามารถ มีการติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานตามระบบและปรับปรุงให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป นอกจากนี้คณะกรรมการดำเนินการต้องรู้จักใช้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหารงาน เพื่อช่วยในการตัดสินใจและสามารถกำหนดนโยบายแผนงานงบประมาณได้อย่างเหมาะสม

4.2 มีเสถียรภาพทางการเงินที่มั่นคง เสถียรภาพทางการเงินของสหกรณ์อาจวัดได้จากอัตราส่วนทางการเงินต่างๆ ที่สำคัญประกอบกัน เช่น การวัดสภาพคล่อง (ความสามารถในการชำระหนี้ระยะสั้น) การวัดประสิทธิภาพในการบริหารสินทรัพย์การวัดความสามารถในการก่อหนี้ (แหล่งเงินทุนมีความมั่นคงและไม่มีความเสี่ยง) และการวัดสมรรถภาพในการหากำไรหากสหกรณ์ มีเสถียรภาพทางการเงินสูงก็ย่อมแสดงได้ว่าสหกรณ์มีความมั่นคงทางการเงินมาก สหกรณ์ที่มีเงินทุนเพียงพอต่อการดำเนินงานเพื่อสามารถให้บริการสมาชิกได้อย่างทั่วถึงและตรงตามความต้องการ ถ้าจำเป็นต้องมีการกู้ยืมเงินก็ต้องพิจารณาแหล่งเงินกู้ให้เหมาะสม หรือถ้าจะให้กู้ยืมก็ต้องพิจารณาสถาบันการเงินที่ไม่มีความเสี่ยง

4.3 มีการร่วมมือจากสมาชิกสหกรณ์ สมาชิกสหกรณ์มีส่วนในการเสริมสร้างความมั่นคงของสหกรณ์โดยมีการตรวจสอบการทำงานของกรรมการสหกรณ์ เช่น ให้ความสำคัญในการเข้าร่วมประชุมใหญ่เพื่อรับทราบผลการดำเนินงานกำหนดนโยบายคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินการอย่างระมัดระวังและมีคุณสมบัติที่เหมาะสมให้ความร่วมมือในการสอบทานยืนยันยอดหุ้น เงินรับฝาก เงินให้สมาชิกกู้ (หากไม่ถูกต้องสมาชิกต้องทักท้วง) และไม่เปิดโอกาสให้พนักงานกระทำการทุจริตได้ เช่น นำสมุดเงินฝากสมาชิกไว้ที่สำนักงานสหกรณ์ เป็นต้น

4.4 มีระบบตรวจสอบที่มีคุณภาพ โดยทั่วไปแล้วการตรวจสอบจะเป็นการประเมินวิเคราะห์และเปรียบเทียบข้อมูลในการปฏิบัติงานด้านต่างๆ อย่างไรก็ตามนอกจากระบบตรวจสอบแล้วยังมีปัจจัยที่สำคัญอีกหลายประการที่มีส่วนในการเสริมสร้างความมั่นคงให้กับสหกรณ์ เช่น คน โดยคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่

4.4.1 สมาชิกสหกรณ์ สมาชิกสามารถตรวจสอบการทำงานของสหกรณ์ได้และมีส่วนช่วยตรวจสอบให้สหกรณ์มีความมั่นคง โดยเข้าร่วมประชุมใหญ่เพื่อรับทราบผลงานกำหนดนโยบายคัดเลือกคณะกรรมการดำเนินการ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้สอบบัญชีภาคเอกชนอย่างระมัดระวังและมีคุณสมบัติที่

เหมาะสม ให้ความร่วมมือในการสอบทานยืนยันยอดหุ้น เงินรับฝากเงินให้สมาชิกกู้ (หากไม่ถูกต้องต้องหักทวง) และไม่เปิดโอกาสให้พนักงานกระทำการทุจริตได้ เช่น นำสมุดเงินฝากสมาชิกไว้ที่สำนักงานสหกรณ์ เป็นต้น

4.4.2 คณะกรรมการดำเนินการ ถือเป็นผู้บริหารระดับสูงที่เป็นตัวแทนของเจ้าของ หรือสมาชิก เมื่อได้รับความไว้วางใจจากสมาชิก จึงควรมีความรับผิดชอบต่อสมาชิกดูแลผลประโยชน์ของสมาชิก และอำนวยความสะดวกการบริหารให้เป็นไปอย่างดี และยึดแนวทางในการบริหารกิจการสหกรณ์นิคม ดังนี้

1) สนับสนุนให้มีระบบการควบคุมภายในที่ดีและเพียงพอต่อการควบคุมการปฏิบัติงานด้านต่างๆ และมีการติดตามประเมินผลว่ามีการปฏิบัติตามระบบการควบคุมที่กำหนดไว้หรือไม่ ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าการควบคุมแบบเดิมจะเพียงพอและช่วยลดความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นได้หรือไม่ และมีการปรับปรุงระบบการควบคุมให้ทันสมัย และมีประสิทธิภาพสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งจะช่วยให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จได้ในระดับที่ต้องการ

2) คณะกรรมการดำเนินการเป็นผู้ที่บริหารงานอย่างโปร่งใส

3) กรรมการต้องรู้จักการใช้ข้อมูลทางบัญชีในการบริหาร เพื่อช่วยลดความผิดพลาดในการตัดสินใจ และสามารถกำหนดนโยบายแผนงานงบประมาณได้อย่างเหมาะสม

4) กรรมการต้องเลือกฝ่ายจัดการและผู้ตรวจสอบภายในที่มีคุณสมบัติเหมาะสม และมีความเป็นอิสระเพื่อจะสามารถรายงานผลการปฏิบัติงานด้วยข้อมูลที่แท้จริงแล้วยังขึ้น

ตัวอย่างการใช้รูปแบบของสหกรณ์นิคม ในปัจจุบันเห็นได้จากการที่ชุมชนคลองโยง อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม ประสบปัญหาการถือครองที่ดินตลอดมา จนกระทั่งมีการผลักดันและเรียกร้องให้รัฐออกโฉนดชุมชนโดยให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินเป็นโฉนดของสหกรณ์ หมายถึง ชื่อโฉนดจะเป็นชื่อสหกรณ์แต่มีสมาชิกสหกรณ์เป็นเจ้าของบริหารจัดการที่ดินร่วมกัน ซึ่งสหกรณ์ยอมรับรูปแบบโฉนดชุมชนมาใช้ในสหกรณ์มาโดยตลอด กรณีปัญหาที่ดินของสหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง จำกัด สืบเนื่องจากกรณีที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ดำเนินโครงการช่วยเหลือเกษตรกรให้มีที่ดินทำกินของตนเอง โดยนำเงินทุนช่วยเหลือเกษตรกรไปจัดซื้อที่ดินให้เกษตรกรสมาชิกได้เช่าซื้อที่ดิน แต่เนื่องจากพื้นที่เดิมมีสภาพเป็นที่ราชพัสดุ ซึ่งตามมติคณะรัฐมนตรี (ครม.) เมื่อวันที่ 25 ธันวาคม 2554 ระบุว่าที่ดินราชพัสดุไม่ควรโอนกรรมสิทธิ์ให้แก่สหกรณ์นิคมหรือองค์กรอื่นใด ควรดำเนินการจัดทำสัญญาเช่า ทำให้ไม่สามารถโอนที่ดินดังกล่าวให้เป็นกรรมสิทธิ์ของชาวบ้านแม้จะทำการเช่าซื้อก่อนหน้านี้หลายสิบปี ต่อมาเมื่อเข้าร่วมกับเครือข่ายปฏิรูปที่ดินแห่งประเทศไทย (คปท.) กระทรวงการคลังแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาที่ดิน และเมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2553 ครม. มีมติให้กรมธนารักษ์โอนกรรมสิทธิ์ที่ดินราชพัสดุคลองโยง เนื้อที่ 1,803 ไร่เศษ ให้สหกรณ์เช่าที่ดินคลองโยง จำกัด เพื่อนำไปบริหารจัดการเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกตามวัตถุประสงค์เดิม ซึ่งสหกรณ์ดังกล่าวมีความประสงค์นำที่ดินเข้าสู่โครงการโฉนดชุมชน

โฉนดชุมชน หมายความว่า หนังสืออนุญาตให้ชุมชนร่วมกันบริหารจัดการการครอบครอง และใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐเพื่อสร้างความมั่นคงในการอยู่อาศัยและการใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชน ซึ่งชุมชนมีหน้าที่ต้องดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้โดยกฎหมาย อีกทั้งยอมรับการปฏิบัติตามแนวทางการจัดการที่ดินภายใต้นโยบายรัฐบาลการถือครองที่ดิน

ในรูปแบบโฉนดชุมชนของรัฐบาล ซึ่งต้องดำเนินการตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี วัตถุประสงค์หลัก เพื่อจัดสรรที่ดินให้เกษตรกรที่เป็นสมาชิกใช้ประโยชน์ ในการประกอบอาชีพการเกษตรอย่างแท้จริง จะนำไปจำหน่ายจ่ายโอนให้แก่บุคคลอื่นมิได้ เว้นแต่การโอนสิทธิให้แก่ทายาทหรือผู้มีสิทธิรับมรดกของสมาชิกเท่านั้น

ความสำเร็จของสหกรณ์การเช่าที่ดินคลองโยง จำกัด เกิดจากการที่ชุมชนประสบปัญหาการถือครองที่ดินมาตลอด จนกระทั่งมีการผลักดันและเรียกร้องให้รัฐออกโฉนดชุมชน และนำไปสู่การรับรองในนโยบายโครงการนำร่องการออกโฉนดชุมชนของรัฐบาล โดยชุมชนคลองโยงเป็นหนึ่งในโครงการนำร่องดังกล่าว ซึ่งถือเป็นความสำเร็จระดับหนึ่งของชุมชนในการจัดการที่ดิน โดยปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จดังกล่าว คือ

1) ความเข้มแข็งของชุมชน มีการรวมตัวของชุมชนเพื่อเสนอวิธีการจัดการที่ดินโดยชุมชน โดยมีการรวมตัวกันทั้งตามลักษณะฐานทรัพยากร คือ การใช้ประโยชน์ในที่ดินของชุมชน และการรวมตัวกันตามลักษณะการปกครองท้องถิ่นในรูปของหมู่บ้าน และเทศบาลตำบล จนนำไปสู่การรวมตัวกันในรูปแบบสหกรณ์อย่างเป็นทางการที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งในการแก้ไขปัญหา

2) ชุมชนมีกฎระเบียบ จารีตประเพณีของคนในชุมชนในการจัดการที่ดิน มีการกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้นมาใหม่ เป็นรูปของสหกรณ์การเช่าที่ดินคลองโยง จำกัด ที่มีการบริหารจัดการโดยคณะกรรมการดำเนินการ ที่มาจากการเลือกของคนในชุมชน

3) การร่วมมือกับเครือข่ายชุมชนอื่นที่ประสบปัญหาสิทธิในที่ดินเช่นเดียวกัน สหกรณ์ยังมีการร่วมมือกับเครือข่ายชุมชนอื่นที่ประสบปัญหาสิทธิในที่ดินเช่นเดียวกัน เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์แนวทางการแก้ไขปัญหา เพื่อสร้างความแข็งแกร่งในการปกป้องสิทธิของชุมชนและเรียกร้องสิทธิจากรัฐ รวมทั้งมีการช่วยเหลือแนะนำทางวิชาการจากนักวิชาการซึ่งเป็นคนในพื้นที่

กิจกรรม 8.2.4

จงอธิบายปัจจัยที่ทำให้สหกรณ์นิคมประสบความสำเร็จ มาพอเข้าใจ

(โปรดทำกิจกรรม 8.2.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.2 เรื่องที่ 8.2.4)

แผนการสอนตอนที่ 8.3

สหกรณ์ประมง

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 8.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 8.3.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์ประมง
- 8.3.2 ประวัติ และรูปแบบของสหกรณ์ประมง
- 8.3.3 การดำเนินงานของสหกรณ์ประมง
- 8.3.4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ประมง

แนวคิด

1. สหกรณ์ประมง คือ องค์กรที่กลุ่มผู้ประกอบอาชีพประมงรวมตัวกันจัดตั้งขึ้น ดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ โดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อผลักดันให้สมาชิกมีการรวมกลุ่มเพื่อให้ได้รับการบริการที่ดี มีอำนาจต่อรองในการจัดหาปัจจัยการผลิต ทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำมาลงทุนประกอบอาชีพ สามารถซื้อวัสดุอุปกรณ์และสิ่งของจำเป็นที่สหกรณ์นำมาจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม
2. สหกรณ์ประมงพิชณูโลก จำกัด เป็นสหกรณ์ประมงแห่งแรกที่จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2492 สหกรณ์ประมงแบ่งตามลักษณะพื้นที่และชนิดของการจับสัตว์น้ำของสมาชิก แบ่งเป็น 3 รูปแบบ คือ สหกรณ์ประมงน้ำเค็ม สหกรณ์ประมงน้ำจืด และสหกรณ์ประมงน้ำกร่อย
3. สหกรณ์ประมงใช้ปัจจัยในการดำเนินงานที่สำคัญ คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการเหมือนองค์กรธุรกิจอื่น ในปี 2563 ปริมาณธุรกิจที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานได้มากที่สุด คือ ธุรกิจรวบรวมผลิตผล คิดเป็นร้อยละ 38.67 ของปริมาณธุรกิจรวม ส่วนใหญ่เป็นการรวบรวมอยู่ในประเภทสัตว์เลี้ยงเพื่อขาย ร้อยละ 97.47 ซึ่งเป็นการรวบรวมปลามากที่สุด ร้อยละ 60.36 รองลงมาเป็น กุ้ง ร้อยละ 36.09 และ สัตว์น้ำ ร้อยละ 1.02 ของมูลค่าธุรกิจรวบรวมผลิตผลทั้งสิ้น ตามลำดับ
4. สถานการณ์การประมงและปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ส่งผลกระทบต่อการทำงานของสหกรณ์ประมง การพัฒนาการดำเนินงานอย่างมีกลยุทธ์ทางธุรกิจและต่อสมาชิก จิตสำนึกของความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิกเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สหกรณ์ประมงประสบความสำเร็จ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.1 “ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์ประมง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญของสหกรณ์ประมงได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.2 “ประวัติ และรูปแบบของสหกรณ์ประมง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายประวัติ และรูปแบบของสหกรณ์ประมงได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.3 “การดำเนินงานของสหกรณ์ประมง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการดำเนินงานสหกรณ์ประมงได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.4 “ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ประมง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ประมงได้

เรื่องที่ 8.3.1

ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์ประมง

ประเทศไทยมีพื้นที่ตั้งอันเหมาะสมและอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำคลองมากมาย ตลอดจนมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลทั้งภาคตะวันออก ตะวันตก และภาคใต้ อาชีพประมงจึงเป็นกิจกรรมเพื่อการยังชีพของประชาชนทุกภาคของประเทศ แต่ชาวประมงมักต้องประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ ทั้งจากการขาดแคลนเงินทุนในการประกอบการ การขายราคาสัตว์น้ำที่จับได้จากการประมงในราคาที่ไม่ยุติธรรม การที่จะต้องผูกพันกับเจ้าของแพปลาในท้องถิ่น ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง วัสดุอุปกรณ์การประมงมีราคาแพง การขาดความรู้ความเข้าใจในด้านวิชาการ ด้านเทคนิควิธีการในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อให้ได้ผลผลิตมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นข้อเสียเปรียบโดยไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ จากปัญหาที่เกิดขึ้นชาวประมงจึงรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของตน โดยการรวมตัวกันจัดตั้งองค์การที่มีตนเองเป็นเจ้าของในรูปของสหกรณ์ประมง

1. ความหมายของสหกรณ์ประมง

ความหมายของสหกรณ์ประมง (Fishery Cooperative) มีผู้รู้ นักวิชาการ และหน่วยงาน ได้ให้คำนิยาม และความหมายไว้ดังนี้

ประเสริฐ จรรยาสุภาพ (2545, น. 67) ให้ทัศนะไว้ว่า สหกรณ์ประมง (Fishery Cooperative) หมายถึง สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ชาวประมง เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดชายทะเล มีหน้าที่คล้ายคลึงกับสหกรณ์การเกษตร แต่ที่แบ่งประเภทสหกรณ์ประมงต่างจากสหกรณ์การเกษตร เพราะเห็นว่ามีลักษณะอาชีพที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด และถือเป็นการให้ความสำคัญแก่การประมงเป็นพิเศษ จุดประสงค์ของสหกรณ์ประมงนอกจากให้บริการสินเชื่อแก่สมาชิกชาวประมงแล้ว ยังมุ่งจัดหาวัสดุอุปกรณ์การประมง การตลาดผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ เป็นต้น

จิตรกร สามประดิษฐ์ (2546, น. 187) ให้ทัศนะไว้ว่า สหกรณ์ประมง หมายถึง องค์การซึ่งกลุ่มบุคคลที่มีอาชีพการประมงร่วมกันจัดตั้งขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพประมง ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

โอภาวดี เข็มทอง (2548, น. 38) ให้ทัศนะไว้ว่า สหกรณ์ประมง ได้แก่ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในกลุ่มเกษตรกรที่ประกอบอาชีพประมงโดยมีวัตถุประสงค์ในการรวมตัวกันแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพประมง ด้วยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2563, น. 2) ให้คำนิยาม สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายสหกรณ์ในหมู่สมาชิกประกอบอาชีพด้านการเลี้ยงสัตว์น้ำ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม รวมทั้งการให้บริการต่างๆ แก่สมาชิก ได้แก่ การให้เงินกู้ การรับฝากเงิน การรวบรวมผลผลิตของสมาชิกมาจัดจำหน่ายหรือ

แปรรูปออกจำหน่าย การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ การให้บริการทำเรือ รวมถึงการสงเคราะห์ ตามสมควรแก่สมาชิกที่ประสบภัยพิบัติในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการประมงแก่ สมาชิก

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2564) ให้ความหมาย สหกรณ์ประมง คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ชาว ประมง เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ซึ่งชาวประมงแต่ละคนไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วง ไปได้ตามลำพัง บุคคลเหล่านี้จึงรวมกันโดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

จากคำนิยามและความหมายของสหกรณ์ประมงที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า สหกรณ์ ประมง หมายถึง สหกรณ์ที่เกิดจากการรวมตัวของเหล่าสมาชิกที่มีอาชีพประมงร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์ของ ตนเองเพื่อประกอบธุรกิจตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งสหกรณ์โดยดำเนินธุรกิจการรับฝากเงิน การ ให้เงินกู้ การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย การรวบรวมผลผลิต การแปรรูปผลผลิต และการให้บริการ และ ส่งเสริมการเกษตรแก่สมาชิก สหกรณ์ประมงเป็นผู้ให้บริการแก่สมาชิกในด้านต่างๆ เช่น การจัดหาทุน ดำเนินงาน การจัดหาเครื่องมือในการประกอบอาชีพ การจัดหาพันธุ์สัตว์น้ำการรวบรวมผลผลิตของสมาชิก ออกจำหน่าย การให้บริการด้านทำเทียบเรือ และการให้บริการปัมน้ำมัน

2. วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงจัดตั้งขึ้นในหมู่ชาวประมงเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ซึ่ง ชาวประมงแต่ละคน ไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ตามลำพัง จึงรวมตัวกันโดยยึดหลักการช่วยตนเองและ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เนื่องจากชาวประมงมักจะประสบปัญหา ดังนี้

1) ขาดแคลนเงินทุน การประกอบอาชีพทางการประมงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำประมงทะเล ต้องลงทุนสูง มีการเสี่ยงต่อการลงทุนมากกว่าการประกอบอาชีพการเกษตรอื่นๆ ชาวประมงส่วนใหญ่จะ กู้เงินจากนายทุนซึ่งเป็นเจ้าของแพลานในท้องถิ่นมาเป็นทุนดำเนินงาน โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องขายสัตว์น้ำ หรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำให้เจ้าของแพลานนั้นๆ ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าจะต้องถูกกดราคาซื้อขายเป็นอย่างมาก

2) ขาดเทคนิคในการเพาะเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันปริมาณความต้องการสัตว์น้ำเพื่อบริโภคในประเทศ และส่งจำหน่ายต่างประเทศ มีมากขึ้นเป็นผลให้ปริมาณสัตว์น้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเพิ่มจำนวนไม่ทัน กับความต้องการ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ชาวประมงจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทั้ง น้ำจืดและน้ำเค็มเพื่อให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น

3) เครื่องมือ วัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการประมงมีราคาสูง รวมทั้งน้ำมันเชื้อเพลิงที่ใช้ในการ ออกเรือจับปลา มีราคาสูงด้วย

4) ขาดความรู้ในด้านการจัดการ ชาวประมงส่วนใหญ่ขาดความรู้ในด้านการจัดการ การจำหน่าย ตลอดจนการหาตลาด เป็นต้น

สหกรณ์ประมงสามารถแก้ไขปัญหาข้างต้นให้สำเร็จลุล่วงได้โดยการนำหลักการและวิธีการสหกรณ์ มาปรับใช้ในการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือให้ชาวประมงมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มี รายได้ทัดเทียมผู้ประกอบอาชีพอื่นๆ และมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ

สหกรณ์ประมงจึงจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) รวบรวมสัตว์น้ำหรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำจากสมาชิกมาจัดการจำหน่าย หรือนำมาแปรรูปออกจำหน่ายเพื่อให้ได้ราคาดี
- 2) จัดหาวัสดุสิ่งของรวมทั้งบริการที่ใช้ในการประมง และสิ่งของจำเป็นอื่นๆ ที่สมาชิกต้องการมาจำหน่ายแก่สมาชิก
- 3) ให้เงินกู้แก่สมาชิก
- 4) รับฝากเงินจากสมาชิก
- 5) เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและธุรกิจเกี่ยวกับการประมง
- 6) ให้การสงเคราะห์ตามควรแก่สมาชิกและครอบครัวที่ประสบภัยพิบัติในการประกอบอาชีพ

กล่าวโดยสรุป สหกรณ์ประมงมีวัตถุประสงค์ในการผลักดันให้สมาชิกมีการรวมกลุ่มเพื่อได้รับการบริการที่ดี มีอำนาจต่อรองในการจัดหาปัจจัยการผลิตมาช่วยในธุรกิจของตน ทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินทุนที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำมาลงทุนประกอบอาชีพ ซึ่งวัสดุอุปกรณ์และสิ่งของจำเป็นที่สหกรณ์นำมาจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม เมื่อมีผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์สหกรณ์จะรวบรวมขายให้ในราคาที่สูง บริการรับฝากเงินเพื่อความสะดวกปลอดภัยให้แก่สมาชิก และสมาชิกได้รับการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพประมงตามหลักวิชาการแผนใหม่ ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงกับความต้องการของตลาด รวมถึงความรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของทุกคนตามหลักการและวิธีการสหกรณ์

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากสหกรณ์ประมง

จากปัญหาที่ชาวประมงประสบอยู่ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จึงเป็นเรื่องยากที่ชาวประมงแต่ละคนจะแก้ปัญหาได้สำเร็จตามลำพังตนเอง หนทางที่จะสำเร็จได้ชาวประมงจะต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาโดยการรวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์ประมง และจดทะเบียนให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ทั้งนี้เมื่อจัดตั้งเป็นสหกรณ์ประมงแล้ว สหกรณ์ประมงสามารถดำเนินงาน และให้บริการต่างๆ ที่อำนวยความสะดวกต่อสมาชิก ดังนี้

3.1 ธุรกิจสินเชื่อ หรือการให้กู้เงิน สหกรณ์จะจัดหาเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยที่เป็นธรรมมาให้สมาชิก กู้ไปลงทุนประกอบอาชีพทำการประมง โดยสหกรณ์จะพิจารณาจากแผนการดำเนินงาน หรือแผนการใช้เงินกู้ของสมาชิกประกอบการให้เงินกู้

3.2 ธุรกิจเงินรับฝาก สหกรณ์ประมงดำเนินการรับเงินฝาก เพื่อความสะดวกปลอดภัยให้แก่สมาชิก เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักและเห็นคุณค่าประโยชน์ของการออมทรัพย์ และเพื่อให้เป็นการระดมทุนในสหกรณ์ สหกรณ์จะรับฝากเงินจากสมาชิก 2 ประเภท คือ เงินฝากออมทรัพย์ และเงินฝากประจำ โดยสหกรณ์จ่ายดอกเบี้ยให้อัตราเดียวกับธนาคารพาณิชย์

3.3 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย หรือการจัดหาวัสดุอุปกรณ์การประมง และสิ่งของจำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิก โดยจะสำรวจความต้องการของสมาชิกก่อนแล้วสหกรณ์จะเป็นผู้จัดหาจำหน่ายต่อไป ซึ่งจะทำให้สหกรณ์สามารถซื้อวัสดุในราคาที่ถูกลงกว่าที่สมาชิกแต่ละคนจะซื้อเอง

3.4 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต สหกรณ์ประมงดำเนินการรวบรวมผลผลิตให้แก่สมาชิก เช่น รวบรวมสัตว์น้ำที่สมาชิกจับได้ หรือที่สมาชิกทำการเพาะเลี้ยง เพื่อจำหน่ายแก่พ่อค้าคนกลาง หรือจำหน่ายในตลาดกลางของสหกรณ์ ทำให้มีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น สามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้น

3.5 ธุรกิจแปรรูปผลผลิต สหกรณ์ประมงดำเนินการแปรรูปสัตว์น้ำให้แก่สมาชิก เช่น การแปรรูปปลาสด เป็นปลาต้ม ปลาแห้ง ปลาแดดเดียว ฯลฯ ซึ่งเป็นผลผลิตสัตว์น้ำที่สมาชิกเพาะเลี้ยง หรือจับได้ เพื่อจำหน่ายในตลาดกลางของสหกรณ์ ทำให้ผลผลิตของสมาชิกจะขายได้ราคาสูงขึ้น

3.6 ธุรกิจให้บริการ สหกรณ์ประมงที่มีทุนดำเนินงานมากอาจจัดให้มีธุรกิจการบริการแก่สมาชิก เช่น สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่สมาชิก และเพื่อให้สหกรณ์ดำเนินธุรกิจเกี่ยวข้องกับสมาชิกให้มากที่สุด เช่น ตลาดกลางจำหน่ายสินค้าเพื่อจัดจำหน่ายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ เป็นต้น

สหกรณ์ประมงดำเนินการส่งเสริมการประกอบอาชีพ สหกรณ์อาจจะจัดจ้างเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญด้านการประมง หรืออาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยราชการอื่นในการให้การศึกษา แนะนำ ส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องการประมงตามหลักวิชาการแผนใหม่ ตลอดจนให้มีความรู้ในด้านการวางแผนการประกอบอาชีพการประมง ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงกับความต้องการของตลาดอีกด้วย

นอกจากนี้ สหกรณ์ประมงยังให้การศึกษาอบรม สหกรณ์จะจัดให้มีการศึกษาอบรมแก่สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการผู้จัดการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่สหกรณ์อยู่เสมอเพื่อจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้ทราบถึงสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลตามหลักวิธีการสหกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ประสบผลสำเร็จได้ด้วยดีและถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป สหกรณ์ประมงอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิก ทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำมาลงทุนประกอบอาชีพ ซื้อวัสดุอุปกรณ์และสิ่งของจำเป็นที่สหกรณ์นำมาจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม เมื่อมีผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์สหกรณ์จะรวบรวมขายให้ในราคาที่สูงขึ้น บริการรับฝากเงินเพื่อความสะดวกปลอดภัยให้แก่สมาชิก และสมาชิกจะได้รับการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการประมง ตามหลักวิชาการแผนใหม่ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงกับความต้องการของตลาด รวมถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของทุกคนตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ แต่อย่างไรก็ตาม สหกรณ์จะช่วยสมาชิกได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกมาใช้บริการและอุดหนุนสหกรณ์ด้วยความรักดีเท่านั้น

กิจกรรม 8.3.1

1. สหกรณ์ประมงมีความหมายว่าอย่างไร
2. สหกรณ์ประมงอำนวยความสะดวกต่อสมาชิกสหกรณ์อย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 8.3.1 ในคู่มือการศึกษาคอนที่ 8.3 เรื่องที่ 8.3.1)

เรื่องที่ 8.3.2

ประวัติ และรูปแบบของสหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงพืชน้ำโลก จำกัด เป็นสหกรณ์ประมงแห่งแรกได้จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2492 เป็นสหกรณ์ประมงประเภทน้ำจืด ดำเนินการจัดสรรที่ทำกิน การจำหน่าย การแปรรูป และขออนุญาตสัมปทานให้สมาชิกจับสัตว์น้ำได้โดยสะดวก สหกรณ์ประมงที่จัดตั้งขึ้นมีวัตถุประสงค์และโครงสร้างคล้ายกับสหกรณ์การเกษตร แต่รัฐให้ความสำคัญกับอาชีพประมง จึงให้มีประเภทสหกรณ์ประมงแตกต่างไปจากสหกรณ์การเกษตร

1. ประวัติของสหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงแห่งแรกได้จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2492 ชื่อว่า “สหกรณ์ประมงพืชน้ำโลก จำกัด” ในท้องที่ลำคลองกรังโป่งนก อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิจิตร เป็นสหกรณ์ประมงประเภทน้ำจืด มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 54 คน โดยสหกรณ์ได้ดำเนินการจัดสรรที่ทำกินให้สมาชิก ช่วยเหลือสมาชิกในด้านการจำหน่าย การแปรรูปสัตว์น้ำ ขออนุญาตสัมปทานให้สมาชิกจับสัตว์น้ำได้โดยสะดวก แนะนำเทคนิคการจับสัตว์น้ำ และละเว้นการจับสัตว์น้ำที่ยังไม่ได้ขนาดเพื่อสงวนพันธุ์สัตว์น้ำ การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีจนถึง พ.ศ. 2513 ทางราชการมีนโยบายให้คลองต่างๆ ทั่วประเทศเป็นของรัฐ สาธารณะ การจับสัตว์น้ำเป็นไปโดยเสรี การดำเนินงานสหกรณ์จึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร ปัจจุบันสหกรณ์นี้ได้ควบเข้ากับ “สหกรณ์การเกษตรพรหมพิราม จำกัด”

สำหรับการจัดตั้งสหกรณ์ประมงประเภทน้ำเค็มได้เริ่มจัดตั้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2495 ชื่อว่า “สหกรณ์ประมงกลาง จำกัด” ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดหาทุนจำหน่ายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์แปรรูป จัดหาวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประมง

2. รูปแบบของสหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงมีรูปแบบการดำเนินงานที่สมาชิกของสหกรณ์ประกอบอาชีพด้านเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยนำไปจำหน่ายในเชิงธุรกิจเป็นหลัก ซึ่งอาจมีการเสียค่าการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตามส่วน โดยสามารถจำแนกสหกรณ์ประมงตามลักษณะพื้นที่และสัตว์น้ำที่เพาะเลี้ยง สหกรณ์ประมงในประเทศไทยไม่มีรูปแบบที่แยกออกอย่างชัดเจน แต่อาจแบ่งออกได้ 3 รูปแบบใหญ่ๆ ดังนี้

2.1 สหกรณ์ประมงน้ำเค็ม เป็นสหกรณ์ที่สมาชิกมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำในทะเลนอกน่านน้ำ (น่านน้ำสากล) และในน่านน้ำไทย (ประมงน้ำลึก) หมายถึง สหกรณ์ประมงที่ตั้งอยู่ใกล้พื้นที่ชายฝั่งที่เป็นน้ำเค็มแถบชายฝั่งและในทะเลอ่าวไทยและอันดามันซึ่งกินพื้นที่จังหวัดชลบุรี จันทบุรี ตราด ระยอง นครศรีธรรมราช กระบี่ สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต พังงา ปัตตานี และสงขลา สมาชิกสหกรณ์ประมงน้ำเค็มจะ

เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มและหาโดยวิธีธรรมชาติในทะเล เช่น ปลา กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ กุ้งกุลาดำ ปู ปลาหมึก หอยแมลงภู่ หอยแครง หอยนางรม เป็นต้น

2.2 สหกรณ์ประมงน้ำจืด เป็นสหกรณ์ประมงที่สมาชิกมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำจืด การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด เกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ประมงน้ำจืดจะมีการดำเนินงานในการประกอบอาชีพด้านเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำตามลักษณะพื้นที่ เช่น สหกรณ์ประมงที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณพื้นที่แม่น้ำลำคลองที่เป็นน้ำจืด เกษตรกรจะประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด เช่น ปลานิล ปลาสลิด ปลาตะเพียนขาว ตะพาน้ำ กุ้งก้ามกราม ปลาหมอ ปลาดุก ปลาช่อน กบ เป็นต้น

สหกรณ์ประมงที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณพื้นที่น้ำจืด เช่น แม่น้ำนครนายก แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำตาปี แม่น้ำระยอง แม่น้ำสุพรรณบุรี แม่น้ำเลย แม่น้ำกระบุรี แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำมูล แม่น้ำปิตตานี แม่น้ำกก แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำน่าน บึงพลาญชัย คลองลำตะคอง เป็นต้น

2.3 สหกรณ์ประมงน้ำกร่อย เป็นสหกรณ์ประมงที่สมาชิกมีอาชีพจับสัตว์น้ำกร่อย ในลักษณะของการทำประมงชายฝั่งทะเลไม่เกิน 300 เมตรจากฝั่ง หรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกร่อย เช่น กุ้งกุลาดำ หอยนางรม หอยแครง หอยแมลงภู่ และปลาน้ำกร่อย เช่น ปลากระพงขาว ปลากระพงแดง ปลาดุก ปลาสวาย ปลากด เป็นต้น

สหกรณ์ประมงที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณพื้นที่น้ำกร่อย (ปลาสองน้ำ) ซึ่งเป็นสัตว์น้ำทะเลโดยธรรมชาติ แต่สามารถอาศัยในน้ำจืดได้ โดยอาศัยชุกชุมอยู่ตามปากแม่น้ำ ลำคลอง แพร่กระจายอยู่ตามชายทะเลในอ่าวไทย เช่น แถบทะเลสาบสงขลา และทะเลน้อยในจังหวัดพัทลุง เป็นต้น

กิจกรรม 8.3.2

สหกรณ์ประมงที่จัดตั้งขึ้นแห่งแรกในประเทศไทยมีชื่อว่าอย่างไร และจัดอยู่ในสหกรณ์ประมงรูปแบบใด

(โปรดทำกิจกรรม 8.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.3 เรื่องที่ 8.3.2)

เรื่องที่ 8.3.3

การดำเนินงานของสหกรณ์ประมง

การดำเนินงานของสหกรณ์ประมงต้องใช้ปัจจัยในการดำเนินงานเหมือนองค์การธุรกิจทั่วไป คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ ร่วมกับการบริหารจัดการ เพื่อให้งานของสหกรณ์ประสบความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์การดำเนินงานของสหกรณ์ นอกจากจะต้องคำนึงถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องในสหกรณ์ ทุนดำเนินงาน และวัสดุอุปกรณ์แล้ว ยังต้องคำนึงถึงอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์

1. ลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์ประมง

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ประมงเริ่มต้นจากการให้สินเชื่อแก่สมาชิกไปลงทุนในการประกอบอาชีพประมง โดยสหกรณ์รวบรวมสินค้าและวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพที่สมาชิกต้องการมาจำหน่าย เมื่อสมาชิกสามารถจับสัตว์น้ำหรือมีผลผลิตจากสัตว์น้ำมาจำหน่าย สหกรณ์ก็มีแพปลาและธุรกิจรวมขาย โดยเป็นตัวแทนของสมาชิกในการขายผลผลิตให้แก่ตลาด และฝากส่วนที่เหลือไว้กับสหกรณ์เพื่อเป็นทุนแก่ตัวสมาชิกเอง และทำให้สหกรณ์มีทุนดำเนินงานไปดำเนินธุรกิจอื่นต่อไป

สหกรณ์ประมงดำเนินงานโดยจัดบริการต่างๆ ให้สมาชิก ดังนี้

1.1 ธุรกิจสินเชื่อ สหกรณ์ประมงจะจัดหาเงินทุนให้สมาชิกกู้ไปลงทุนประกอบอาชีพทำการประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ฯลฯ ในอัตราดอกเบี้ยที่เป็นธรรม โดยสหกรณ์จะพิจารณาจากแผนการดำเนินงานหรือแผนการใช้จ่ายเงินกู้ของสมาชิกประกอบการให้เงินกู้

1.2 ธุรกิจรับเงินฝาก สหกรณ์ประมงบริการรับฝากเงินเพื่อความสะดวกปลอดภัยให้แก่สมาชิก เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักและเห็นคุณประโยชน์ของการออมทรัพย์ และเพื่อให้เป็นการระดมทุนในสหกรณ์ สหกรณ์จะรับฝากเงินจากสมาชิก 2 ประเภท คือ เงินฝากออมทรัพย์ และเงินฝากประจำ

1.3 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย สหกรณ์ประมงดำเนินธุรกิจขายหรือการจัดหาวัสดุอุปกรณ์การประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและสิ่งของจำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิก โดยจะสำรวจความต้องการของสมาชิกก่อนแล้วสหกรณ์จะเป็นผู้จัดหาจำหน่ายต่อไป ซึ่งจะทำให้สหกรณ์สามารถซื้อวัสดุในราคาที่ถูกลงกว่าที่สมาชิกแต่ละคนจะซื้อเอง

1.4 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต หรือการรวบรวมผลผลิตให้แก่สมาชิก การขายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำของสมาชิกนั้น ถ้าสมาชิกขายด้วยตนเองอาจถูกกดราคาหรือขายได้ในราคาที่ไม่เป็นธรรม ดังนั้น สหกรณ์ประมงจึงมีธุรกิจด้านการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่าย โดยให้สมาชิกนำสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำเหล่านั้นไปจำหน่าย ซึ่งจะทำให้การจำหน่ายดังกล่าวได้ราคายุติธรรมขึ้น ทำให้มีอำนาจในการต่อรองมากขึ้นเป็นประโยชน์ต่อสหกรณ์ คือ สหกรณ์ได้ค่าบริการจากสมาชิกและสมาชิกขายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำได้ในราคาที่สูงขึ้น

1.5 ธุรกิจให้บริการ สหกรณ์ประมงที่มีทุนดำเนินงานมาก อาจจัดให้มีธุรกิจบริการแก่สมาชิก เช่น สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ตลาดกลางจำหน่ายสินค้าเพื่อจัดจำหน่ายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ เป็นต้น เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่สมาชิก และสหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก ให้มากที่สุด

สหกรณ์ประมงดำเนินการส่งเสริมการประกอบอาชีพ สหกรณ์อาจจะจัดจ้างเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญด้านการประมง หรืออาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยราชการอื่น ในการให้การศึกษาแนะนำ ส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องการประมงตามหลักวิชาการแผนใหม่ ตลอดจนให้ความรู้ ในด้านการวางแผนการประกอบอาชีพการประมง ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงกับความต้องการของตลาดอีกด้วย

นอกจากนี้ การให้การศึกษาอบรม สหกรณ์จะจัดให้มีการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การประมงตามหลักวิชาการแผนใหม่ ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงตามความต้องการของตลาดแก่สมาชิก รวมถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของคณะกรรมการดำเนินการผู้จัดการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่สหกรณ์อยู่เสมอ เพื่อจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ทราบถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ประสบผลสำเร็จ ได้ด้วยดี เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายสหกรณ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2. ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงเกิดจากการรวมตัวกันของหมู่ชาวประมง เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพด้านการเลี้ยงสัตว์น้ำ ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม รวมทั้งการให้บริการแก่สมาชิก ได้แก่ การให้เงินกู้ การรับฝากเงิน การรวบรวมผลิตผลของสมาชิกมาจัดจำหน่าย หรือแปรรูปออกจำหน่าย การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ การให้บริการท่าเรือ รวมถึงการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิก ที่ประสบภัยพิบัติในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการประมงแก่สมาชิก

จากรายงานผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ประมง ประจำปี 2563 (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2564, น. 125-132) สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงินในภาพรวมของสหกรณ์ประมง (ไม่รวมชุมนุมสหกรณ์ประมง) รวบรวมข้อมูลรายงานการสอบบัญชีสหกรณ์ประมงที่ดำเนินธุรกิจ ไม่ดำเนินธุรกิจ และหยุดดำเนินธุรกิจ ณ วันที่ 30 กันยายน 2563 มีสาระสำคัญดังนี้

2.1 จำนวนสหกรณ์ ณ วันสิ้นปี สหกรณ์ประมงมีจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 63 แห่ง ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 4.55 ส่วนใหญ่สหกรณ์ประมงอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 17 แห่ง หรือร้อยละ 26.98 โดยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี 4 แห่ง ส่วนใหญ่ เป็นประเภทสหกรณ์ผู้เพาะเลี้ยงกุ้ง เนื่องจากส่วนใหญ่ในจังหวัดจันทบุรีเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำและราบชายฝั่ง เหมาะสำหรับทำอาชีพเกษตรกรรมและทำประมง รองลงมาอยู่ในภาคใต้ จำนวน 15 แห่ง หรือร้อยละ 23.81 ส่วนภาคกลางมีจำนวนสหกรณ์น้อยที่สุด 2 แห่ง หรือร้อยละ 3.17 ของจำนวนสหกรณ์ประมงทั้งสิ้นรายละเอียดดังตารางที่ 8.7

ตารางที่ 8.7 จำนวนสหกรณ์ประมง จำแนกตามภูมิภาค ปี 2562 - 2563

ภูมิภาค	จำนวนสหกรณ์					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ
ภาคกลาง	2	3.17	2	3.03	0	0.00
กรุงเทพและปริมณฑล	5	7.94	5	7.58	0	0.00
ภาคเหนือ	5	7.94	5	7.58	0	0.00
ภาคตะวันตก	9	14.29	10	15.15	(1.00)	(10.00)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	10	15.87	11	16.66	(1.00)	(9.09)
ภาคใต้	15	23.81	15	22.73	0	0
ภาคตะวันออก	17	26.98	18	27.27	(1.00)	(5.56)
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	63	100	66	100	(3.00)	(4.55)

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 126.

2.2 จำนวนสมาชิก สหกรณ์ประมงมีสมาชิกคงเหลือทั้งสิ้นจำนวน 11,692 คน ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 2.94 ของจำนวนสมาชิกประมงทั้งสิ้น โดยสหกรณ์ประมงในภาคใต้มีสมาชิกมากที่สุด จำนวน 3,959 คน หรือร้อยละ 33.86 ขณะที่สหกรณ์ประมงในภาคกลางมีสมาชิกจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 160 คน หรือร้อยละ 1.37 ของจำนวนสมาชิกสหกรณ์ประมงทั้งสิ้น หากพิจารณาเปรียบเทียบ ในปี 2563 กับ ปี 2562 เป็นรายภาค พบว่า ส่วนใหญ่เกือบทุกภาคมีจำนวนสมาชิกลดลง ยกเว้นในภาคใต้และภาคเหนือ ที่มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น รายละเอียดดังตารางที่ 8.8

ตารางที่ 8.8 จำนวนสมาชิกของสหกรณ์ประเภท จำแนกตามภูมิภาค ปี 2562 - 2563

ภูมิภาค	จำนวนสมาชิก					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
ภาคกลาง	160	1.37	177	1.47	(17)	(9.60)
กรุงเทพและปริมณฑล	640	5.47	650	5.40	(10)	(1.54)
ภาคเหนือ	1,059	9.06	1,054	8.75	5	0.47
ภาคตะวันตก	1,460	12.49	1,744	14.48	(284)	(16.28)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1,004	8.59	1,056	8.77	(52)	(4.92)
ภาคใต้	3,959	33.86	3,906	32.42	53	1.36
ภาคตะวันออก	3,410	29.16	3,459	28.71	(49)	(1.42)
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	11,692	100	12,046	100	(354)	(2.94)

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 12.

2.3 การถือหุ้นของสมาชิก สมาชิกสหกรณ์ประเภทมีเงินสะสมค่าหุ้น 270.73 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 4.86 โดยสหกรณ์ประเภทมีเงินสะสมค่าหุ้นในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑล มีเงินสะสมค่าหุ้นมากที่สุด 112.06 ล้านบาท หรือร้อยละ 41.39 รองลงมาอยู่ในภาคตะวันออก 58.57 ล้านบาท หรือร้อยละ 21.63 ขณะที่สหกรณ์ประเภทมีเงินสะสมค่าหุ้นน้อยที่สุด 1.78 ล้านบาท หรือร้อยละ 0.65 ของเงินสะสมค่าหุ้นทั้งสิ้น หากพิจารณาเปรียบเทียบ ในปี 2563 กับปี 2562 เป็นรายภาค พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเงินสะสมค่าหุ้นเพิ่มขึ้นมากที่สุด ร้อยละ 71.10 ส่วนในเขตกรุงเทพและปริมณฑลมูลค่าลดลง ร้อยละ 0.04 รายละเอียดดังตารางที่ 8.9

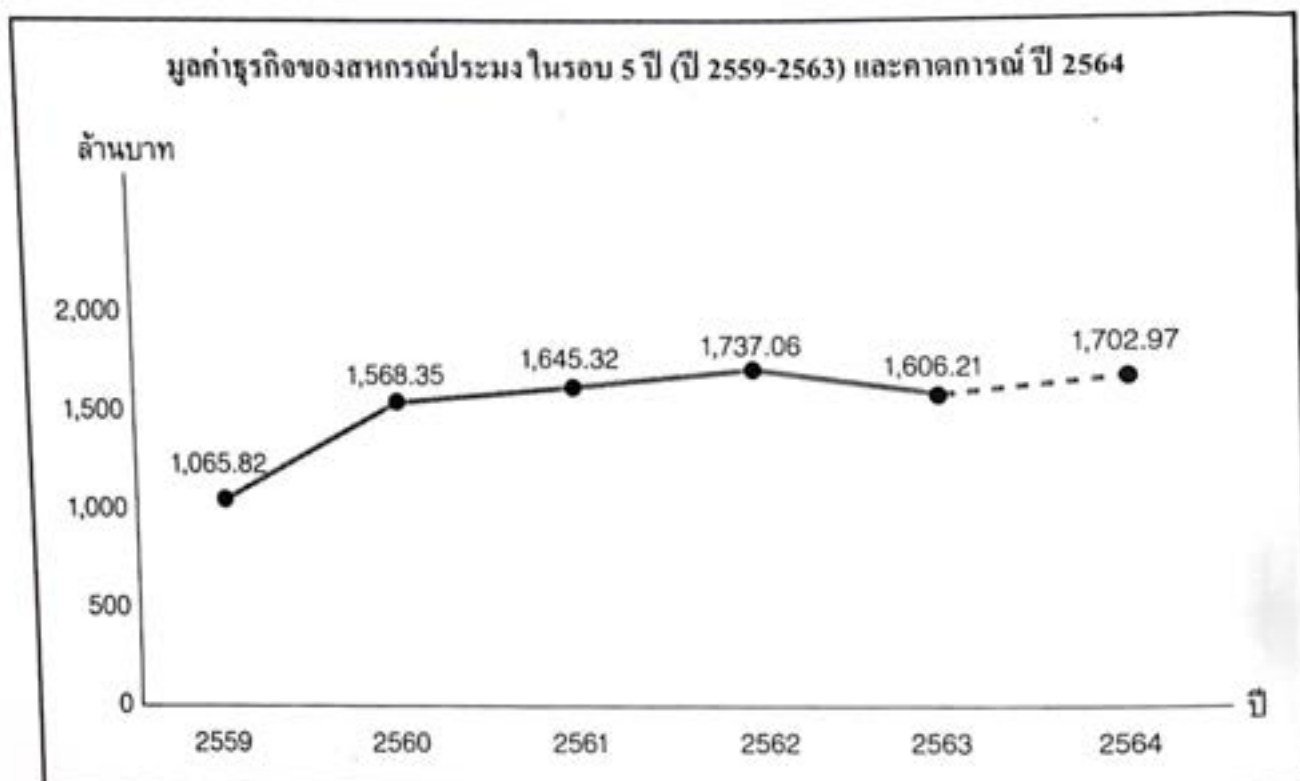
ตารางที่ 8.9 จำนวนทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์ประมง จำแนกตามภูมิภาค ปี 2562 - 2563

ภูมิภาค	ทุนเรือนหุ้น					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
ภาคกลาง	1.78	0.65	1.49	0.58	0.29	19.46
กรุงเทพและปริมณฑล	112.06	41.39	112.10	43.42	(0.04)	(0.04)
ภาคเหนือ	21.41	7.91	20.77	8.05	0.64	3.08
ภาคตะวันตก	29.28	10.82	28.85	11.17	0.43	1.49
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	20.19	7.46	11.80	4.57	8.39	71.10
ภาคใต้	27.44	10.14	26.70	10.34	0.74	2.77
ภาคตะวันออก	58.57	21.63	56.47	21.87	2.10	3.72
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	270.73	100	258.18	100	12.55	4.86

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 129.

2.4 การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ สหกรณ์ประมงการดำเนินธุรกิจ 6 ด้าน ประกอบด้วย ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจรับฝากเงิน ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ธุรกิจแปรรูปผลผลิต และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร ทั้ง 6 ธุรกิจ มีมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้น 1,606.21 ล้านบาท เฉลี่ย 133.85 ล้านบาทต่อเดือน ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 7.53 โดยธุรกิจรวบรวมผลผลิต มีมูลค่ามากที่สุด 621.05 ล้านบาท หรือร้อยละ 38.67 ขณะที่ธุรกิจแปรรูปผลผลิตมีมูลค่าน้อยที่สุด ร้อยละ 2.06 ของมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้น หากพิจารณาเปรียบเทียบปี 2563 กับปี 2562 เป็นรายภาค พบว่า เกือบทุกภาคมีมูลค่าธุรกิจลดลง โดยภาคใต้มีมูลค่าธุรกิจลดลงมากที่สุด ร้อยละ 22.53 ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมูลค่าธุรกิจเพิ่มขึ้นมากที่สุด 3.01 เท่า

ผลจากการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ประมงที่ผ่านมา ในรอบ 5 ปี (ปี 2559-2563) สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจเพิ่มขึ้น ตั้งแต่ปี 2560-2562 ส่วนในปี 2563 มีมูลค่าธุรกิจลดลง เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ประกอบกับความไม่แน่นอนทางการเมือง ทำให้เศรษฐกิจยังไม่ฟื้นตัวหรือฟื้นตัวต่ำ และคาดการณ์ว่ามูลค่าธุรกิจ ปี 2564 จะเพิ่มขึ้นจากปี 2563 ร้อยละ 6.02 รายละเอียดดังภาพที่ 8.4

ภาพที่ 8.4 มูลค่าธุรกิจรวมสหกรณ์ประมง ในรอบ 5 ปี (2559-2563) และคาดการณ์ ปี 2564

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 134.

รายละเอียดการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ประมง ในปี 2563 มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 ธุรกิจสินเชื่อ สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ 220.52 ล้านบาท หรือร้อยละ 13.73 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 1.58 ซึ่งสินเชื่อทั้งหมดเป็นการให้เงินกู้ยืมแก่สมาชิก และได้นำเงินที่กู้ยืม ไปใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพ เช่น การลงทุนเลี้ยงสัตว์น้ำ และซื้อพันธุ์พืช ปุ๋ย สารเคมี กำจัดศัตรูพืช เป็นต้น และคาดการณ์ว่า ปี 2564 ธุรกิจสินเชื่อมูลค่าเพิ่มขึ้นประมาณ ร้อยละ 3.80 อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และเศรษฐกิจทั้งภายในและนอกประเทศ ยังไม่ฟื้นตัว อาจทำให้สมาชิกต้องการเงินเพื่อไปลงทุนเพิ่มเติม ซึ่งสหกรณ์ควรติดตามสถานการณ์และวางแผนล่วงหน้า อย่างรอบคอบในการขยายธุรกิจ โดยคำนึงถึงความเสี่ยงในการเรียกเก็บหนี้ไม่ได้ตามกำหนดอาจส่งผลกระทบต่อสภาพคล่องทางการเงิน

2.4.2 ธุรกิจรับฝากเงิน สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ 90.70 ล้านบาท หรือร้อยละ 5.65 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 53.57 ส่วนใหญ่เป็นเงินรับฝากประเภทออมทรัพย์และออมทรัพย์พิเศษ โดยเป็นเงินรับฝากจากสมาชิกมากที่สุด 71.42 ล้านบาท หรือร้อยละ 78.74 ของธุรกิจรับฝากเงินทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 34.35 รองลงมาเป็นเงินรับฝากสหกรณ์อื่น 19.28 ล้านบาท หรือร้อยละ 21.26 เพิ่มขึ้นจากปี 2562 เท่ากับ 2.27 เท่า และคาดการณ์ว่าปี 2564 ธุรกิจรับฝากเงินมูลค่าลดลง ประมาณร้อยละ 14.21 เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งอาจส่งผลให้สมาชิกมีความจำเป็นต้องใช้เงินออมในการดำรงชีวิตประจำวัน

2.4.3 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ จำนวน 550.59 ล้านบาท หรือร้อยละ 34.28 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 10.75 โดยมูลค่าสินค้าที่จัดจำหน่าย ได้มากที่สุด เป็นสินค้าประเภทการเกษตร 405.38 ล้านบาท หรือร้อยละ 73.63 ของสินค้าทั้งหมด ซึ่งอาหารสัตว์เป็นสินค้าที่จำหน่ายได้มากที่สุดของประเภทการเกษตร ร้อยละ 85.04 ของมูลค่าสินค้าประเภทการเกษตร หรือร้อยละ 62.61 ของมูลค่าสินค้าที่จำหน่ายทั้งสิ้น รองลงมาเป็นประเภทสินค้าทั่วไปและน้ำมันเชื้อเพลิง ร้อยละ 14.79 และ 11.58 ตามลำดับ และคาดการณ์ว่าปี 2564 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย มูลค่าลดลงประมาณร้อยละ 23.37

2.4.4 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ 621.05 ล้านบาท หรือร้อยละ 38.67 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 15.28 โดยเกือบทั้งหมดเป็นการรวบรวมสัตว์เลี้ยงเพื่อขาย ร้อยละ 97.47 ของมูลค่าธุรกิจรวบรวมผลผลิตทั้งสิ้น ส่วนใหญ่เป็นการรวบรวมอยู่ในประเภทสัตว์เลี้ยงเพื่อขาย ร้อยละ 97.47 ซึ่งเป็นการรวบรวมปลามากที่สุด ร้อยละ 60.36 รองลงมาเป็น กุ้ง สัตว์น้ำ ร้อยละ 36.09 และร้อยละ 1.02 ของมูลค่าธุรกิจรวบรวมผลผลิตทั้งสิ้นตามลำดับ และคาดการณ์ว่าปี 2564 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต/ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าลดลงประมาณ ร้อยละ 3.57

2.4.5 ธุรกิจแปรรูปผลผลิต สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ 33.19 ล้านบาท หรือร้อยละ 2.06 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 50.18 เป็นประเภทแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรทั้งหมด คือ ร้อยละ 99 ของมูลค่าธุรกิจแปรรูปผลผลิตการเกษตร และคาดการณ์ว่าปี 2564 ธุรกิจแปรรูปผลผลิต มูลค่าลดลงประมาณร้อยละ 40.80

2.4.6 ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ 90.16 ล้านบาท หรือร้อยละ 5.61 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 10.11 และคาดการณ์ว่าปี 2564 ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตรลดลงประมาณร้อยละ 0.87

โดยสรุป ผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ประมง ประจำปี 2563 สหกรณ์ประมงทั่วประเทศ (ไม่รวมชุมนุมสหกรณ์ประมง) ที่มีสถานะดำเนินธุรกิจ ไม่ดำเนินธุรกิจ และหยุดดำเนินธุรกิจ ประจำปี 2563 มีจำนวนทั้งสิ้น 63 แห่ง ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 4.55 สมาชิกทั้งสิ้น 11,692 คน ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 2.64 โดยสมาชิกลงทุนร่วมกับสหกรณ์ไว้ในรูปของทุนเรือนหุ้นคงเหลือ 270.73 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 4.86 ผลการดำเนินธุรกิจโดยรวมมีมูลค่าทั้งสิ้น 1,606.21 ล้านบาท ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 7.53 ธุรกิจรวบรวมผลผลิตมูลค่ามากที่สุด 621.05 ล้านบาท หรือร้อยละ 38.59 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 15.28 รองลงมาเป็นจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ร้อยละ 34.22 และธุรกิจสินเชื่อ ร้อยละ 13.71

ผลการดำเนินงานมีรายได้ทั้งสิ้น 1,391.05 ล้านบาท ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 10.05 และค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 1,349.47 ล้านบาท ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 12.05 ส่งผลกำไรสุทธิ 41.58 ล้านบาท หรือร้อยละ 2.99 ของรายได้ทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปี 2562 เท่ากับ 2.44 เท่า โดยสหกรณ์ประมงที่มีผลกำไร 45 แห่ง หรือร้อยละ 71.43 ของจำนวนสหกรณ์ประมงทั้งสิ้น เป็นเงิน 52.99 ล้านบาท ขาดทุนสุทธิ 18 แห่ง หรือร้อยละ 28.57 เป็นเงิน 11.41 ล้านบาทหากพิจารณาเงินทุนดำเนินงานทั้งสิ้น 1,153.61 ล้านบาทลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 0.86 เงินทุนส่วนใหญ่ได้มาจากการก่อหนี้สินทั้งสิ้น 939.41 ล้านบาท หรือร้อยละ 81.43

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.1 “ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์ประมง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญของสหกรณ์ประมงได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.2 “ประวัติ และรูปแบบของสหกรณ์ประมง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายประวัติ และรูปแบบของสหกรณ์ประมงได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.3 “การดำเนินงานของสหกรณ์ประมง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการดำเนินงานสหกรณ์ประมงได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 8.3.4 “ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ประมง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ประมงได้

เรื่องที่ 8.3.1

ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์ประมง

ประเทศไทยมีพื้นที่ตั้งอันเหมาะสมและอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำลำคลองมากมาย ตลอดจนมีพื้นที่ติดชายฝั่งทะเลทั้งภาคตะวันออก ตะวันตก และภาคใต้ อาชีพประมงจึงเป็นกิจกรรมเพื่อการยังชีพของประชาชนทุกภาคของประเทศ แต่ชาวประมงมักต้องประสบปัญหาในการประกอบอาชีพ ทั้งจากการขาดแคลนเงินทุนในการประกอบการ การขายราคาสัตว์น้ำที่จับได้จากการประมงในราคาที่มิยุติธรรม การที่จะต้องผูกพันกับเจ้าของแพปลาในท้องถิ่น ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง วัสดุอุปกรณ์การประมงมีราคาแพง การขาดความรู้ความเข้าใจในด้านวิชาการ ด้านเทคนิควิธีการในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อให้ได้ผลผลิตมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นข้อเสียเปรียบโดยไม่สามารถจะหลีกเลี่ยงได้ จากปัญหาที่เกิดขึ้นชาวประมงจึงรวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของตน โดยการรวมตัวกันจัดตั้งองค์การที่มีตนเองเป็นเจ้าของในรูปของสหกรณ์ประมง

1. ความหมายของสหกรณ์ประมง

ความหมายของสหกรณ์ประมง (Fishery Cooperative) มีผู้รู้ นักวิชาการ และหน่วยงาน ได้ให้คำนิยาม และความหมายไว้ดังนี้

ประเสริฐ จรรยาสุภาพ (2545, น. 67) ให้ทัศนะไว้ว่า สหกรณ์ประมง (Fishery Cooperative) หมายถึง สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ชาวประมง เพื่อแก้ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดชายทะเล มีหน้าที่คล้ายคลึงกับสหกรณ์การเกษตร แต่ที่แบ่งประเภทสหกรณ์ประมงต่างจากสหกรณ์การเกษตร เพราะเห็นว่ามีลักษณะอาชีพที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด และถือเป็นการให้ความสำคัญแก่การประมงเป็นพิเศษ จุดประสงค์ของสหกรณ์ประมงนอกจากให้บริการสินเชื่อแก่สมาชิกชาวประมงแล้ว ยังมุ่งจัดหาวัสดุอุปกรณ์การประมง การตลาดผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ เป็นต้น

จิตรกร สามประดิษฐ์ (2546, น. 187) ให้ทัศนะไว้ว่า สหกรณ์ประมง หมายถึง องค์การซึ่งกลุ่มบุคคลที่มีอาชีพการประมงร่วมกันจัดตั้งขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพประมง ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

โอภาวดี เข้มทอง (2548, น. 38) ให้ทัศนะไว้ว่า สหกรณ์ประมง ได้แก่ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในกลุ่มเกษตรกรที่ประกอบอาชีพประมงโดยมีวัตถุประสงค์ในการรวมตัวกันแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพประมง ด้วยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2563, น. 2) ให้คำนิยาม สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายสหกรณ์ในหมู่สมาชิกประกอบอาชีพด้านการเลี้ยงสัตว์น้ำ ทั้งนี้เพื่อช่วยให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม รวมทั้งการให้บริการต่างๆ แก่สมาชิก ได้แก่ การให้เงินกู้ การรับฝากเงิน การรวบรวมผลผลิตผลของสมาชิกมาจัดจำหน่ายหรือ

แปรรูปออกจำหน่าย การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ การให้บริการทำเรือ รวมถึงการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกที่ประสบภัยพิบัติในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการประมงแก่สมาชิก

กรมส่งเสริมสหกรณ์ (2564) ให้ความหมาย สหกรณ์ประมง คือ สหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ชาวประมง เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ซึ่งชาวประมงแต่ละคนไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ตามลำพัง บุคคลเหล่านี้จึงรวมกันโดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

จากคำนิยามและความหมายของสหกรณ์ประมงที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า สหกรณ์ประมง หมายถึง สหกรณ์ที่เกิดจากการรวมตัวของเหล่าสมาชิกที่มีอาชีพประมงร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์ของตนเองเพื่อประกอบธุรกิจตามวัตถุประสงค์หลักของการจัดตั้งสหกรณ์โดยดำเนินธุรกิจการรับฝากเงิน การให้เงินกู้ การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย การรวบรวมผลผลิต การแปรรูปผลผลิต และการให้บริการ และส่งเสริมการเกษตรแก่สมาชิก สหกรณ์ประมงเป็นผู้ให้บริการแก่สมาชิกในด้านต่างๆ เช่น การจัดหาทุนดำเนินงาน การจัดหาเครื่องมือในการประกอบอาชีพ การจัดหาพันธุ์สัตว์น้ำการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกออกจำหน่าย การให้บริการด้านท่าเทียบเรือ และการให้บริการปัมน้ำมัน

2. วัตถุประสงค์ในการจัดตั้งสหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงจัดตั้งขึ้นในหมู่ชาวประมงเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ซึ่งชาวประมงแต่ละคน ไม่สามารถแก้ไขให้ลุล่วงไปได้ตามลำพัง จึงรวมตัวกันโดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เนื่องจากชาวประมงมักจะประสบปัญหา ดังนี้

- 1) ขาดแคลนเงินทุน การประกอบอาชีพทางการประมงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำประมงทะเลต้องลงทุนสูง มีการเสี่ยงต่อการลงทุนมากกว่าการประกอบอาชีพการเกษตรอื่นๆ ชาวประมงส่วนใหญ่จะกู้เงินจากนายทุนซึ่งเป็นเจ้าของแพลานในท้องถิ่นมาเป็นทุนดำเนินงาน โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องขายสัตว์น้ำหรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำให้เจ้าของแพลานนั้นๆ ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าจะต้องถูกกดราคาซื้อเป็นอย่างมาก
- 2) ขาดเทคนิคในการเพาะเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันปริมาณความต้องการสัตว์น้ำเพื่อบริโภคในประเทศและส่งออกต่างประเทศ มีมากขึ้นเป็นผลให้ปริมาณสัตว์น้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเพิ่มจำนวนไม่ทันกับความต้องการ จึงจำเป็นต้องมีชาวประมงจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ทั้งน้ำจืดและน้ำเค็มเพื่อให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น
- 3) เครื่องมือ วัสดุ และอุปกรณ์ที่ใช้ในการประมงมีราคาสูง รวมทั้งน้ำมันเชื้อเพลิงที่ใช้ในการออกเรือจับปลามีราคาสูงด้วย
- 4) ขาดความรู้ในด้านการจัดการ ชาวประมงส่วนใหญ่ขาดความรู้ในด้านการจัดการ การจำหน่าย ตลอดจนการหาตลาด เป็นต้น

สหกรณ์ประมงสามารถแก้ไขปัญหาข้างต้นให้สำเร็จลุล่วงได้โดยการนำหลักการและวิธีการสหกรณ์มาปรับใช้ในการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งเป็นการช่วยเหลือให้ชาวประมงมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีรายได้ทัดเทียมผู้ประกอบการอาชีพอื่นๆ และมีความมั่นคงในการประกอบอาชีพ

สหกรณ์ประมงจึงจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน ดังนี้

- 1) รวบรวมสัตว์น้ำหรือผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำจากสมาชิกมาจัดการจำหน่าย หรือนำมาแปรรูปออกจำหน่ายเพื่อให้ได้ราคาดี
- 2) จัดหาวัสดุสิ่งของรวมทั้งบริการที่ใช้ในการประมง และสิ่งของจำเป็นอื่นๆ ที่สมาชิกต้องการมาจำหน่ายแก่สมาชิก
- 3) ให้เงินกู้แก่สมาชิก
- 4) รับฝากเงินจากสมาชิก
- 5) เผยแพร่ความรู้ทางวิชาการและธุรกิจเกี่ยวกับการประมง
- 6) ให้การสงเคราะห์ตามควรแก่สมาชิกและครอบครัวที่ประสบภัยพิบัติในการประกอบอาชีพ

กล่าวโดยสรุป สหกรณ์ประมงมีวัตถุประสงค์ในการผลักดันให้สมาชิกมีการรวมกลุ่มเพื่อได้รับการบริการที่ดี มีอำนาจต่อรองในการจัดหาปัจจัยการผลิตมาช่วยในธุรกรรมของตน ทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำมาลงทุนประกอบอาชีพ ซื้อวัสดุอุปกรณ์และสิ่งของจำเป็นที่สหกรณ์นำมาจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม เมื่อมีผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์สหกรณ์จะรวบรวมขายให้ในราคาที่สูง บริการรับฝากเงินเพื่อความสะดวกปลอดภัยให้แก่สมาชิก และสมาชิกได้รับการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพประมงตามหลักวิชาการแผนใหม่ ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงกับความต้องการของตลาด รวมถึงความรู้เกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของทุกคนตามหลักการและวิธีการสหกรณ์

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากสหกรณ์ประมง

จากปัญหาที่ชาวประมงประสบอยู่ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น จึงเป็นเรื่องยากที่ชาวประมงแต่ละคนจะแก้ปัญหาได้สำเร็จตามลำพังตนเอง หนทางที่จะสำเร็จได้ชาวประมงจะต้องร่วมมือกันแก้ปัญหาโดยการรวมกลุ่มกันเป็นสหกรณ์ประมง และจดทะเบียนให้ถูกต้องตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ทั้งนี้เมื่อจัดตั้งเป็นสหกรณ์ประมงแล้ว สหกรณ์ประมงสามารถดำเนินงาน และให้บริการต่างๆ ที่อำนวยประโยชน์ต่อสมาชิก ดังนี้

3.1 ธุรกิจสินเชื่อ หรือการให้กู้เงิน สหกรณ์จะจัดหาเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยที่เป็นธรรมมาให้สมาชิก ไปลงทุนประกอบอาชีพทำการประมง โดยสหกรณ์จะพิจารณาจากแผนการดำเนินงาน หรือแผนการใช้เงินกู้ของสมาชิกประกอบการให้เงินกู้

3.2 ธุรกิจเงินรับฝาก สหกรณ์ประมงดำเนินการรับเงินฝาก เพื่อความสะดวกปลอดภัยให้แก่สมาชิก เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักและเห็นคุณค่าประโยชน์ของการออมทรัพย์ และเพื่อให้เป็นการระดมทุนในสหกรณ์ สหกรณ์จะรับฝากเงินจากสมาชิก 2 ประเภท คือ เงินฝากออมทรัพย์ และเงินฝากประจำ โดยสหกรณ์จ่ายดอกเบี้ยให้อัตราเดียวกับธนาคารพาณิชย์

3.3 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย หรือการจัดหาวัสดุอุปกรณ์การประมง และสิ่งของจำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิก โดยจะสำรวจความต้องการของสมาชิกก่อนแล้วสหกรณ์จะเป็นผู้จัดหามาจำหน่ายต่อไป ซึ่งจะทำให้สหกรณ์สามารถซื้อวัสดุในราคาที่ถูกลงกว่าที่สมาชิกแต่ละคนจะซื้อเอง

3.4 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต สหกรณ์ประมงดำเนินการรวบรวมผลผลิตให้แก่สมาชิก เช่น รวบรวมสัตว์น้ำที่สมาชิกจับได้ หรือที่สมาชิกทำการเพาะเลี้ยง เพื่อจำหน่ายแก่พ่อค้าคนกลาง หรือจำหน่ายในตลาดกลางของสหกรณ์ ทำให้มีอำนาจในการต่อรองมากขึ้น สามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้น

3.5 ธุรกิจแปรรูปผลผลิต สหกรณ์ประมงดำเนินการแปรรูปสัตว์น้ำให้แก่สมาชิก เช่น การแปรรูปปลาสด เป็นปลาคัม ปลาแห้ง ปลาแดดเดียว ฯลฯ ซึ่งเป็นผลผลิตสัตว์น้ำที่สมาชิกเพาะเลี้ยง หรือจับได้ เพื่อจำหน่ายในตลาดกลางของสหกรณ์ ทำให้ผลผลิตของสมาชิกจะขายได้ราคาสูงขึ้น

3.6 ธุรกิจให้บริการ สหกรณ์ประมงที่มีทุนดำเนินงานมากอาจจัดให้มีธุรกิจบริการแก่สมาชิก เช่น สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิงเพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่สมาชิก และเพื่อให้สหกรณ์ดำเนินธุรกิจเกี่ยวข้องกับสมาชิกให้มากที่สุด เช่น ตลาดกลางจำหน่ายสินค้าเพื่อจัดจำหน่ายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ เป็นต้น

สหกรณ์ประมงดำเนินการส่งเสริมการประกอบอาชีพ สหกรณ์อาจจะจัดจ้างเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญด้านการประมง หรืออาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยราชการอื่นในการให้การศึกษา แนะนำส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องการประมงตามหลักวิชาการแผนใหม่ ตลอดจนให้ความรู้ในด้านการวางแผนการประกอบอาชีพการประมง ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงกับความต้องการของตลาดอีกด้วย

นอกจากนี้ สหกรณ์ประมงยังให้การศึกษาอบรม สหกรณ์จะจัดให้มีการศึกษาอบรมแก่สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการผู้จัดการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่สหกรณ์อยู่เสมอเพื่อจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ได้ทราบถึงสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลตามหลักวิธีการสหกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ประสบผลสำเร็จได้ด้วยดีและถูกต้อง

กล่าวโดยสรุป สหกรณ์ประมงอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิก ทำให้สมาชิกมีแหล่งเงินกู้ที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำมาลงทุนประกอบอาชีพ ซื้อวัสดุอุปกรณ์และสิ่งของจำเป็นที่สหกรณ์นำมาจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม เมื่อมีผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์สหกรณ์จะรวบรวมขายให้ในราคาที่สูงขึ้น บริการรับฝากเงินเพื่อความสะดวกปลอดภัยให้แก่สมาชิก และสมาชิกจะได้รับการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพการประมง ตามหลักวิชาการแผนใหม่ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงกับความต้องการของตลาด รวมถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของทุกคนตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ แต่อย่างไรก็ตาม สหกรณ์จะช่วยสมาชิกได้ก็ต่อเมื่อสมาชิกมาใช้บริการและอุดหนุนสหกรณ์ด้วยความภักดีเท่านั้น

กิจกรรม 8.3.1

1. สหกรณ์ประมงมีความหมายว่าอย่างไร
2. สหกรณ์ประมงอำนวยความสะดวกต่อสมาชิกสหกรณ์อย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 8.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.3 เรื่องที่ 8.3.1)

เรื่องที่ 8.3.2

ประวัติ และรูปแบบของสหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงพืชน้ำโลก จำกัด เป็นสหกรณ์ประมงแห่งแรกได้จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2492 เป็นสหกรณ์ประมงประเภทน้ำจืด ดำเนินการจัดสรรที่ทำกิน การจำหน่าย การแปรรูป และขออนุญาตสัมปทานให้สมาชิกจับสัตว์น้ำได้โดยสะดวก สหกรณ์ประมงที่จัดตั้งขึ้นมีวัตถุประสงค์และโครงสร้างคล้ายกับสหกรณ์การเกษตร แต่รัฐให้ความสำคัญกับอาชีพประมง จึงให้มีประเภทสหกรณ์ประมงแตกต่างไปจากสหกรณ์การเกษตร

1. ประวัติของสหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงแห่งแรกได้จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2492 ชื่อว่า “สหกรณ์ประมงพืชน้ำโลก จำกัด” ในท้องที่ลำคลองกรังโป่งนก อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิจิตร เป็นสหกรณ์ประมงประเภทน้ำจืด มีสมาชิกแรกตั้งจำนวน 54 คน โดยสหกรณ์ได้ดำเนินการจัดสรรที่ทำกินให้สมาชิก ช่วยเหลือสมาชิกในด้านการจำหน่าย การแปรรูปสัตว์น้ำ ขออนุญาตสัมปทานให้สมาชิกจับสัตว์น้ำได้โดยสะดวก แนะนำเทคนิคการจับสัตว์น้ำ และละเว้นการจับสัตว์น้ำที่ยังไม่ได้ขนาดเพื่อสงวนพันธุ์สัตว์น้ำ การดำเนินงานเป็นไปด้วยดีจนถึง พ.ศ. 2513 ทางราชการมีนโยบายให้คลองต่างๆ ทั่วราชอาณาจักรเป็นที่สาธารณะ การจับสัตว์น้ำเป็นไปโดยเสรี การดำเนินงานสหกรณ์จึงไม่ได้ผลเท่าที่ควร ปัจจุบันสหกรณ์นี้ได้ควบเข้ากับ “สหกรณ์การเกษตรพรหมพิราม จำกัด”

สำหรับการจัดตั้งสหกรณ์ประมงประเภทน้ำเค็มได้เริ่มจัดตั้งครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2495 ชื่อว่า “สหกรณ์ประมงกลาง จำกัด” ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดหาทุนจำหน่ายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์แปรรูปจัดหาวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประมง

2. รูปแบบของสหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงมีรูปแบบการดำเนินงานที่สมาชิกของสหกรณ์ประกอบอาชีพด้านเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ โดยนำไปจำหน่ายในเชิงธุรกิจเป็นหลัก ซึ่งอาจมีการเสียค่าการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติตามส่วน โดยสามารถจำแนกสหกรณ์ประมงตามลักษณะพื้นที่และสัตว์น้ำที่เพาะเลี้ยง สหกรณ์ประมงในประเทศไทยไม่มีรูปแบบที่แยกออกอย่างชัดเจน แต่อาจแบ่งออกได้ 3 รูปแบบใหญ่ๆ ดังนี้

2.1 สหกรณ์ประมงน้ำเค็ม เป็นสหกรณ์ที่สมาชิกมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำในทะเลนอกน่านน้ำ (น่านน้ำสากล) และในน่านน้ำไทย (ประมงน้ำลึก) หมายถึง สหกรณ์ประมงที่ตั้งอยู่ใกล้พื้นที่ชายฝั่งที่เป็นน้ำเค็มแถบชายฝั่งและในทะเลอ่าวไทยและอันดามันซึ่งกินพื้นที่จังหวัดชลบุรี จันทบุรี ตราด ระยอง นครศรีธรรมราช กระบี่ สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต พังงา ปัตตานี และสงขลา สมาชิกสหกรณ์ประมงน้ำเค็มจะ

เพาะเลี้ยงสัตว์น้ำเค็มและหาโดยวิธีธรรมชาติในทะเล เช่น ปลา กุ้งแชบ๊วย กุ้งกุลาดำ กุ้งกุลาดำ ปู ปลาหมึก หอยแมลงภู่ หอยแครง หอยนางรม เป็นต้น

2.2 สหกรณ์ประมงน้ำจืด เป็นสหกรณ์ประมงที่สมาชิกมีอาชีพในการจับสัตว์น้ำจืด การเพาะเลี้ยง สัตว์น้ำจืด เกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ประมงน้ำจืดจะมีการดำเนินงานในการประกอบอาชีพด้านเพาะ เลี้ยงสัตว์น้ำตามลักษณะพื้นที่ เช่น สหกรณ์ประมงที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณพื้นที่แม่น้ำลำคลองที่เป็นน้ำจืด เกษตรกรจะประกอบอาชีพเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำจืด เช่น ปลานิล ปลาสลิด ปลาตะเพียนขาว ตะพาน้ำ กุ้ง ก้ามกราม ปลาหมอ ปลาดุก ปลาช่อน กบ เป็นต้น

สหกรณ์ประมงที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณพื้นที่น้ำจืด เช่น แม่น้ำนครนายก แม่น้ำจันทบุรี แม่น้ำตาปี แม่น้ำระยอง แม่น้ำสุพรรณบุรี แม่น้ำเลย แม่น้ำกระบุรี แม่น้ำแม่กลอง แม่น้ำมูล แม่น้ำปัตตานี แม่น้ำกก แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำน่าน บึงพลาญชัย คลองลำตะคอง เป็นต้น

2.3 สหกรณ์ประมงน้ำกร่อย เป็นสหกรณ์ประมงที่สมาชิกมีอาชีพจับสัตว์น้ำกร่อย ในลักษณะ ของการทำประมงชายฝั่งทะเลไม่เกิน 300 เมตรจากฝั่ง หรือเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำกร่อย เช่น กุ้งกุลาดำ หอยนางรม หอยแครง หอยแมลงภู่ และปลาน้ำกร่อย เช่น ปลากะพงขาว ปลากะพงแดง ปลาดุก ปลาสวาย ปลากด เป็นต้น

สหกรณ์ประมงที่ตั้งอยู่ใกล้บริเวณพื้นที่น้ำกร่อย (ปลาสองน้ำ) ซึ่งเป็นสัตว์น้ำทะเลโดยธรรมชาติ แต่สามารถอาศัยในน้ำจืดได้ โดยอาศัยชุกชุมอยู่ตามปากแม่น้ำ ลำคลอง แพร่กระจายอยู่ตามชายทะเลใน อ่าวไทย เช่น แถบทะเลสาบสงขลา และทะเลน้อยในจังหวัดพัทลุง เป็นต้น

กิจกรรม 8.3.2

สหกรณ์ประมงที่จัดตั้งขึ้นแห่งแรกในประเทศไทยมีชื่ออย่างไร และจัดอยู่ในสหกรณ์ประมง รูปแบบใด

(โปรดทำกิจกรรม 8.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.3 เรื่องที่ 8.3.2)

เรื่องที่ 8.3.3

การดำเนินงานของสหกรณ์ประมง

การดำเนินงานของสหกรณ์ประมงต้องใช้ปัจจัยในการดำเนินงานเหมือนองค์การธุรกิจทั่วไป คือ คน เงิน และวัสดุอุปกรณ์ ร่วมกับการบริหารจัดการ เพื่อให้งานของสหกรณ์ประสบความสำเร็จบรรลุตามวัตถุประสงค์การดำเนินงานของสหกรณ์ นอกจากจะต้องคำนึงถึงบุคคลที่เกี่ยวข้องในสหกรณ์ ทุนดำเนินงาน และวัสดุอุปกรณ์แล้ว ยังต้องคำนึงถึงอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์

1. ลักษณะการดำเนินงานของสหกรณ์ประมง

การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ประมงเริ่มต้นจากการให้สินเชื่อแก่สมาชิกไปลงทุนในการประกอบอาชีพประมง โดยสหกรณ์รวบรวมสินค้าและวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพที่สมาชิกต้องการมาจำหน่าย เมื่อสมาชิกสามารถจับสัตว์น้ำหรือมีผลผลิตจากสัตว์น้ำมาจำหน่าย สหกรณ์ก็มีแพปลาและธุรกิจรวมขาย โดยเป็นตัวแทนของสมาชิกในการขายผลผลิตให้แก่ตลาด และฝากส่วนที่เหลือไว้กับสหกรณ์เพื่อเป็นทุนแก่ตัวสมาชิกเอง และทำให้สหกรณ์มีทุนดำเนินงานไปดำเนินธุรกิจอื่นต่อไป

สหกรณ์ประมงดำเนินงานโดยจัดบริการต่างๆ ให้สมาชิก ดังนี้

1.1 ธุรกิจสินเชื่อ สหกรณ์ประมงจะจัดหาเงินทุนให้สมาชิกกู้ไปลงทุนประกอบอาชีพทำการประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ฯลฯ ในอัตราดอกเบี้ยที่เป็นธรรม โดยสหกรณ์จะพิจารณาจากแผนการดำเนินงาน หรือแผนการใช้เงินกู้ของสมาชิกประกอบการให้เงินกู้

1.2 ธุรกิจรับเงินฝาก สหกรณ์ประมงบริการรับฝากเงินเพื่อความสะดวกปลอดภัยให้แก่สมาชิก เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักและเห็นคุณประโยชน์ของการออมทรัพย์ และเพื่อให้เป็นการระดมทุนในสหกรณ์ สหกรณ์จะรับฝากเงินจากสมาชิก 2 ประเภท คือ เงินฝากออมทรัพย์ และเงินฝากประจำ

1.3 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย สหกรณ์ประมงดำเนินธุรกิจขายหรือการจัดหาวัสดุอุปกรณ์การประมง การเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำและสิ่งของจำเป็นมาจำหน่ายแก่สมาชิก โดยจะสำรวจความต้องการของสมาชิกก่อนแล้วสหกรณ์จะเป็นผู้จัดหามาจำหน่ายต่อไป ซึ่งจะทำให้สหกรณ์สามารถซื้อวัสดุในราคาที่ถูกกว่าที่สมาชิกแต่ละคนจะซื้อเอง

1.4 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต หรือการรวบรวมผลผลิตให้แก่สมาชิก การขายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำของสมาชิกนั้น ถ้าสมาชิกขายด้วยตนเองอาจถูกกดราคาหรือขายได้ในราคาที่ไม่เป็นธรรม ดังนั้น สหกรณ์ประมงจึงมีธุรกิจด้านการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่าย โดยให้สมาชิกนำสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำเหล่านั้นไปจำหน่าย ซึ่งจะทำให้การจำหน่ายดังกล่าวได้ราคายุติธรรมขึ้น ทำให้มีอำนาจในการต่อรองมากขึ้นเป็นประโยชน์ต่อสหกรณ์ คือ สหกรณ์ได้ค่าบริการจากสมาชิกและสมาชิกขายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำได้ในราคาที่สูงขึ้น

1.5 ธุรกิจให้บริการ สหกรณ์ประมงที่มีทุนดำเนินงานมาก อาจจัดให้มีธุรกิจบริการแก่สมาชิก เช่น สถานีบริการน้ำมันเชื้อเพลิง ตลาดกลางจำหน่ายสินค้าเพื่อจัดจำหน่ายสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ เป็นต้น เพื่อเป็นการอำนวยความสะดวกแก่สมาชิก และสหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับสมาชิก ให้มากที่สุด

สหกรณ์ประมงดำเนินการส่งเสริมการประกอบอาชีพ สหกรณ์อาจจะจัดจ้างเจ้าหน้าที่ที่มีความชำนาญด้านการประมง หรืออาจขอความช่วยเหลือจากหน่วยราชการอื่น ในการให้การศึกษาแนะนำ ส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องการประมงตามหลักวิชาการแผนใหม่ ตลอดจนให้มีความรู้ ในด้านการวางแผนการประกอบอาชีพการประมง ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงกับความต้องการของตลาดอีกด้วย

นอกจากนี้ การให้การศึกษาอบรม สหกรณ์จะจัดให้มีการศึกษาอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การประมงตามหลักวิชาการแผนใหม่ ให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพและปริมาณตรงตามความต้องการของตลาดแก่สมาชิก รวมถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของคณะกรรมการดำเนินการผู้จัดการ ตลอดจนเจ้าหน้าที่สหกรณ์อยู่เสมอ เพื่อจะช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้ทราบถึงสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของแต่ละบุคคลตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ประสบผลสำเร็จ ได้ด้วยดี เป็นไปตามข้อกำหนดของกฎหมายสหกรณ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2. ผลการดำเนินงานของสหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงเกิดจากการรวมตัวกันของหมู่ชาวประมง เพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพด้านการเลี้ยงสัตว์น้ำ ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้สมาชิกดำเนินกิจการร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อันจะทำให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและทางสังคม รวมทั้งการให้บริการแก่สมาชิก ได้แก่ การให้เงินกู้ การรับฝากเงิน การรวบรวมผลิตผลของสมาชิกมาจัดจำหน่าย หรือแปรรูปออกจำหน่าย การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการประกอบอาชีพ การให้บริการท่าเรือ รวมถึงการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิก ที่ประสบภัยพิบัติในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมและให้ความรู้เกี่ยวกับการประมงแก่สมาชิก

จากรายงานผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ประมง ประจำปี 2563 (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2564, น. 125-132) สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางการเงินในภาพรวมของสหกรณ์ประมง (ไม่รวมชุมนุมสหกรณ์ประมง) รวบรวมข้อมูลรายงานการสอบบัญชีสหกรณ์ประมงที่ดำเนินธุรกิจ ไม่ดำเนินธุรกิจ และหยุดดำเนินธุรกิจ ณ วันที่ 30 กันยายน 2563 มีสาระสำคัญดังนี้

2.1 จำนวนสหกรณ์ ณ วันสิ้นปี สหกรณ์ประมงมีจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 63 แห่ง ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 4.55 ส่วนใหญ่สหกรณ์ประมงอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 17 แห่ง หรือร้อยละ 26.98 โดยอยู่ในจังหวัดจันทบุรี 4 แห่ง ส่วนใหญ่ เป็นประเภทสหกรณ์ผู้เพาะเลี้ยงกุ้ง เนื่องจากส่วนใหญ่ในจังหวัดจันทบุรีเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำและราบชายฝั่ง เหมาะสำหรับการทำอาชีพเกษตรกรรมและทำประมง รองลงมาอยู่ในภาคใต้ จำนวน 15 แห่ง หรือร้อยละ 23.81 ส่วนภาคกลางมีจำนวนสหกรณ์น้อยที่สุด 2 แห่ง หรือร้อยละ 3.17 ของจำนวนสหกรณ์ประมงทั้งสิ้นรายละเอียดดังตารางที่ 8.7

ตารางที่ 8.7 จำนวนสหกรณ์ประมง จำแนกตามภูมิภาค ปี 2562 - 2563

ภูมิภาค	จำนวนสหกรณ์					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ	แห่ง	ร้อยละ
ภาคกลาง	2	3.17	2	3.03	0	0.00
กรุงเทพและปริมณฑล	5	7.94	5	7.58	0	0.00
ภาคเหนือ	5	7.94	5	7.58	0	0.00
ภาคตะวันตก	9	14.29	10	15.15	(1.00)	(10.00)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	10	15.87	11	16.66	(1.00)	(9.09)
ภาคใต้	15	23.81	15	22.73	0	0
ภาคตะวันออก	17	26.98	18	27.27	(1.00)	(5.56)
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	63	100	66	100	(3.00)	(4.55)

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 126.

2.2 จำนวนสมาชิก สหกรณ์ประมงมีสมาชิกคงเหลือทั้งสิ้นจำนวน 11,692 คน ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 2.94 ของจำนวนสมาชิกประมงทั้งสิ้น โดยสหกรณ์ประมงในภาคใต้มีสมาชิกมากที่สุด จำนวน 3,959 คน หรือร้อยละ 33.86 ขณะที่สหกรณ์ประมงในภาคกลางมีสมาชิกจำนวนน้อยที่สุด จำนวน 160 คน หรือร้อยละ 1.37 ของจำนวนสมาชิกสหกรณ์ประมงทั้งสิ้น หากพิจารณาเปรียบเทียบ ในปี 2563 กับ ปี 2562 เป็นรายภาค พบว่า ส่วนใหญ่เกือบทุกภาคมีจำนวนสมาชิกลดลง ยกเว้นในภาคใต้และภาคเหนือ ที่มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้น รายละเอียดดังตารางที่ 8.8

ตารางที่ 8.8 จำนวนสมาชิกของสหกรณ์ประมง จำแนกตามภูมิภาค ปี 2562 - 2563

ภูมิภาค	จำนวนสมาชิก					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ	คน	ร้อยละ
ภาคกลาง	160	1.37	177	1.47	(17)	(9.60)
กรุงเทพและปริมณฑล	640	5.47	650	5.40	(10)	(1.54)
ภาคเหนือ	1,059	9.06	1,054	8.75	5	0.47
ภาคตะวันตก	1,460	12.49	1,744	14.48	(284)	(16.28)
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	1,004	8.59	1,056	8.77	(52)	(4.92)
ภาคใต้	3,959	33.86	3,906	32.42	53	1.36
ภาคตะวันออก	3,410	29.16	3,459	28.71	(49)	(1.42)
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	11,692	100	12,046	100	(354)	(2.94)

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 12.

2.3 การถือหุ้นของสมาชิก สมาชิกสหกรณ์ประมงมีเงินสะสมค่าหุ้น 270.73 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 4.86 โดยสหกรณ์ประมงในพื้นที่กรุงเทพและปริมณฑล มีเงินสะสมค่าหุ้นมากที่สุด 112.06 ล้านบาท หรือร้อยละ 41.39 รองลงมาอยู่ในภาคตะวันออก 58.57 ล้านบาท หรือร้อยละ 21.63 ขณะที่สหกรณ์ประมงในภาคกลางมีเงินสะสมค่าหุ้นน้อยที่สุด 1.78 ล้านบาท หรือร้อยละ 0.65 ของเงินสะสมค่าหุ้นทั้งสิ้น หากพิจารณาเปรียบเทียบ ในปี 2563 กับปี 2562 เป็นรายภาค พบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเงินสะสมค่าหุ้นเพิ่มขึ้นมากที่สุด ร้อยละ 71.10 ส่วนในเขตกรุงเทพและปริมณฑลมูลค่าลดลง ร้อยละ 0.04 รายละเอียดดังตารางที่ 8.9

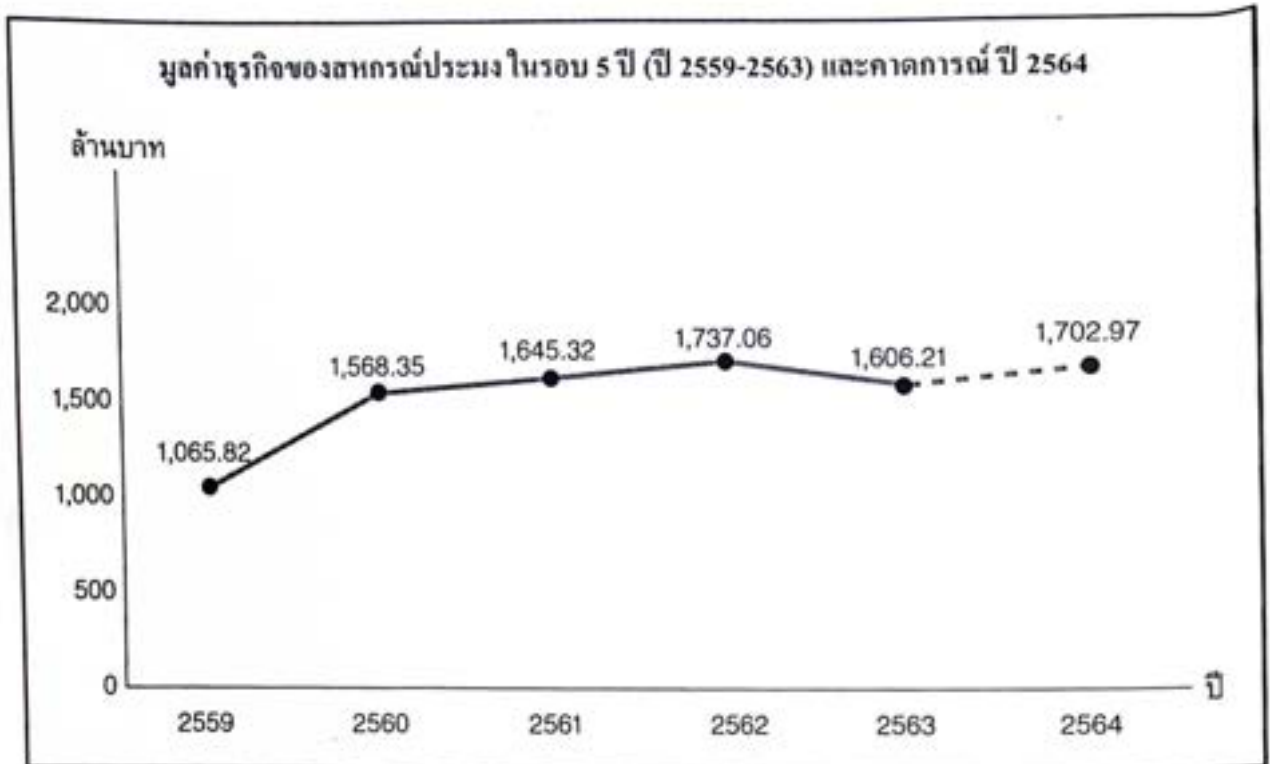
ตารางที่ 8.9 จำนวนทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์ประมง จำแนกตามภูมิภาค ปี 2562 - 2563

ภูมิภาค	ทุนเรือนหุ้น					
	ปี 2563		ปี 2562		เพิ่มขึ้น/(ลดลง)	
	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ	ล้านบาท	ร้อยละ
ภาคกลาง	1.78	0.65	1.49	0.58	0.29	19.46
กรุงเทพและปริมณฑล	112.06	41.39	112.10	43.42	(0.04)	(0.04)
ภาคเหนือ	21.41	7.91	20.77	8.05	0.64	3.08
ภาคตะวันตก	29.28	10.82	28.85	11.17	0.43	1.49
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	20.19	7.46	11.80	4.57	8.39	71.10
ภาคใต้	27.44	10.14	26.70	10.34	0.74	2.77
ภาคตะวันออก	58.57	21.63	56.47	21.87	2.10	3.72
รวมสหกรณ์ทั้งสิ้น	270.73	100	258.18	100	12.55	4.86

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 129.

2.4 การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ สหกรณ์ประมงการดำเนินธุรกิจ 6 ด้าน ประกอบด้วย ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจรับฝากเงิน ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ธุรกิจแปรรูปผลผลิต และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร ทั้ง 6 ธุรกิจ มีมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้น 1,606.21 ล้านบาท เฉลี่ย 133.85 ล้านบาทต่อเดือน ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 7.53 โดยธุรกิจรวบรวมผลผลิต มีมูลค่ามากที่สุด 621.05 ล้านบาท หรือร้อยละ 38.67 ขณะที่ธุรกิจแปรรูปผลผลิตมีมูลค่าน้อยที่สุด ร้อยละ 2.06 ของมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้น หากพิจารณาเปรียบเทียบปี 2563 กับปี 2562 เป็นรายภาค พบว่า เกือบทุกภาคมีมูลค่าธุรกิจลดลง โดยภาคใต้มีมูลค่าธุรกิจลดลงมากที่สุด ร้อยละ 22.53 ขณะที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีมูลค่าธุรกิจเพิ่มขึ้นมากที่สุด 3.01 เท่า

ผลจากการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ประมงที่ผ่านมา ในรอบ 5 ปี (ปี 2559-2563) สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจเพิ่มขึ้น ตั้งแต่ปี 2560-2562 ส่วนในปี 2563 มีมูลค่าธุรกิจลดลง เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ประกอบกับความไม่แน่นอนทางการเมือง ทำให้เศรษฐกิจยังไม่ฟื้นตัวหรือฟื้นตัวต่ำ และคาดการณ์ว่ามูลค่าธุรกิจ ปี 2564 จะเพิ่มขึ้นจากปี 2563 ร้อยละ 6.02 รายละเอียดยังภาพที่ 8.4

ภาพที่ 8.4 มูลค่าธุรกิจรวมสหกรณ์ประมง ในรอบ 5 ปี (2559-2563) และคาดการณ์ ปี 2564
ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 134.

รายละเอียดการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ประมง ในปี 2563 มีรายละเอียดดังนี้

2.4.1 ธุรกิจสินเชื่อ สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ 220.52 ล้านบาท หรือร้อยละ 13.73 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 1.58 ซึ่งสินเชื่อทั้งหมดเป็นการให้เงินกู้ยืมแก่สมาชิก และได้นำเงินที่กู้ยืม ไปใช้ในการลงทุนประกอบอาชีพ เช่น การลงทุนเลี้ยงสัตว์น้ำ และซื้อพันธุ์พืช ปุ๋ย สารเคมี กำจัดศัตรูพืช เป็นต้น และคาดการณ์ว่า ปี 2564 ธุรกิจสินเชื่อมูลค่าเพิ่มขึ้นประมาณ ร้อยละ 3.80 อย่างไรก็ตาม เนื่องจากสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคโควิด-19 และเศรษฐกิจทั้งภายในและนอกประเทศ ยังไม่ฟื้นตัว อาจทำให้สมาชิกต้องการเงินเพื่อไปลงทุนเพิ่มเติม ซึ่งสหกรณ์ควรติดตามสถานการณ์และวางแผนล่วงหน้า อย่างรอบคอบในการขยายธุรกิจ โดยคำนึงถึงความเสี่ยงในการเรียกเก็บหนี้ไม่ได้ตามกำหนดอาจส่งผลกระทบต่อสภาพคล่องทางการเงิน

2.4.2 ธุรกิจรับฝากเงิน สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ 90.70 ล้านบาท หรือร้อยละ 5.65 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 53.57 ส่วนใหญ่เป็นเงินรับฝากประเภทออมทรัพย์และออมทรัพย์พิเศษ โดยเป็นเงินรับฝากจากสมาชิกมากที่สุด 71.42 ล้านบาท หรือร้อยละ 78.74 ของธุรกิจรับฝากเงินทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 34.35 รองลงมาเป็นเงินรับฝากสหกรณ์อื่น 19.28 ล้านบาท หรือร้อยละ 21.26 เพิ่มขึ้นจากปี 2562 เท่ากับ 2.27 เท่า และคาดการณ์ว่าปี 2564 ธุรกิจรับฝากเงินมูลค่าลดลง ประมาณร้อยละ 14.21 เนื่องจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งอาจส่งผลให้สมาชิกมีความจำเป็นต้องใช้เงินออมในการดำรงชีวิตประจำวัน

2.4.3 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ จำนวน 550.59 ล้านบาท หรือร้อยละ 34.28 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 10.75 โดยมูลค่าสินค้าที่จัดจำหน่าย ได้มากที่สุด เป็นสินค้าประเภทการเกษตร 405.38 ล้านบาท หรือร้อยละ 73.63 ของสินค้าทั้งหมด ซึ่งอาหารสัตว์เป็นสินค้าที่จำหน่ายได้มากที่สุดของประเภทการเกษตร ร้อยละ 85.04 ของมูลค่าสินค้าประเภทการเกษตร หรือร้อยละ 62.61 ของมูลค่าสินค้าที่จำหน่ายทั้งสิ้น รองลงมาเป็นประเภทสินค้าทั่วไปและน้ำมันเชื้อเพลิง ร้อยละ 14.79 และ 11.58 ตามลำดับ และคาดการณ์ว่าปี 2564 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย มูลค่าลดลงประมาณร้อยละ 23.37

2.4.4 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ 621.05 ล้านบาท หรือร้อยละ 38.67 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 15.28 โดยเกือบทั้งหมดเป็นการรวบรวมสัตว์เลี้ยงเพื่อขาย ร้อยละ 97.47 ของมูลค่าธุรกิจรวบรวมผลผลิตทั้งสิ้น ส่วนใหญ่เป็นการรวบรวมอยู่ในประเภทสัตว์เลี้ยงเพื่อขาย ร้อยละ 97.47 ซึ่งเป็นการรวบรวมปลามากที่สุด ร้อยละ 60.36 รองลงมาเป็น กุ้ง สัตว์น้ำ ร้อยละ 36.09 และร้อยละ 1.02 ของมูลค่าธุรกิจรวบรวมผลผลิตทั้งสิ้นตามลำดับ และคาดการณ์ว่าปี 2564 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต/ผลิตภัณฑ์มีมูลค่าลดลงประมาณ ร้อยละ 3.57

2.4.5 ธุรกิจแปรรูปผลผลิต สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ 33.19 ล้านบาท หรือร้อยละ 2.06 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 50.18 เป็นประเภทแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรทั้งหมด คือ ร้อยละ 99 ของมูลค่าธุรกิจแปรรูปผลผลิตการเกษตร และคาดการณ์ว่าปี 2564 ธุรกิจแปรรูปผลผลิต มูลค่าลดลงประมาณร้อยละ 40.80

2.4.6 ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร สหกรณ์ประมงมีมูลค่าธุรกิจ 90.16 ล้านบาท หรือร้อยละ 5.61 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 10.11 และคาดการณ์ว่าปี 2564 ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตรลดลงประมาณร้อยละ 0.87

โดยสรุป ผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ประมง ประจำปี 2563 สหกรณ์ประมงทั่วประเทศ (ไม่รวมชุมนุมสหกรณ์ประมง) ที่มีสถานะดำเนินธุรกิจ ไม่ดำเนินธุรกิจ และหยุดดำเนินธุรกิจ ประจำปี 2563 มีจำนวนทั้งสิ้น 63 แห่ง ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 4.55 สมาชิกทั้งสิ้น 11,692 คน ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 2.64 โดยสมาชิกลงทุนร่วมกับสหกรณ์ไว้ในรูปของทุนเรือนหุ้นคงเหลือ 270.73 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2562 ร้อยละ 4.86 ผลการดำเนินธุรกิจโดยรวมมีมูลค่าทั้งสิ้น 1,606.21 ล้านบาท ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 7.53 ธุรกิจรวบรวมผลผลิตมูลค่ามากที่สุด 621.05 ล้านบาท หรือร้อยละ 38.59 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 15.28 รองลงมาเป็นจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ร้อยละ 34.22 และธุรกิจสินเชื่อ ร้อยละ 13.71

ผลการดำเนินงานมีรายได้ทั้งสิ้น 1,391.05 ล้านบาท ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 10.05 และค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น 1,349.47 ล้านบาท ลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 12.05 ส่งผลกำไรสุทธิ 41.58 ล้านบาท หรือร้อยละ 2.99 ของรายได้ทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปี 2562 เท่ากับ 2.44 เท่า โดยสหกรณ์ประมงที่มีผลกำไร 45 แห่ง หรือร้อยละ 71.43 ของจำนวนสหกรณ์ประมงทั้งสิ้น เป็นเงิน 52.99 ล้านบาท ขาดทุนสุทธิ 18 แห่ง หรือร้อยละ 28.57 เป็นเงิน 11.41 ล้านบาทหากพิจารณาเงินทุนดำเนินงานทั้งสิ้น 1,153.61 ล้านบาทลดลงจากปี 2562 ร้อยละ 0.86 เงินทุนส่วนใหญ่ได้มาจากการก่องหนี่สินทั้งสิ้น 939.41 ล้านบาท หรือร้อยละ 81.43

ของทุนดำเนินงานทั้งสิ้น และส่วนของทุนสหกรณ์มีเพียงร้อยละ 18.57 สำหรับการใช้จ่ายของเงินทุนส่วนใหญ่ อยู่ในรูปเงินสดและเงินฝากธนาคารและเงินฝากสหกรณ์ ร้อยละ 28.98 รองลงมาเป็น เงินให้กู้ยืมแก่สมาชิกสุทธิ ร้อยละ 24.50 ของสินทรัพย์ทั้งสิ้น

สหกรณ์ประมงควรพิจารณาหาแนวทางการบริหารจัดการลูกหนี้และเงินลงทุนให้มีประสิทธิภาพ และใช้ประโยชน์จากทรัพย์สินให้คุ้มค่า รวมทั้งคำนึงถึงความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต จากการลงทุน และควรรักษาสภาพคล่องทางการเงินให้เหมาะสม เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อเงินรับฝาก นอกจากนี้ การวางแผนค่าใช้จ่ายให้สัมพันธ์กับรายได้ เพื่อให้มีส่วนเหลือระหว่างรายได้และค่าใช้จ่าย เกิดผลกำไร และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับธุรกิจส่งผลตอบแทนกลับคืนสู่สมาชิก

กิจกรรม 8.3.3

การดำเนินธุรกิจด้านใดที่ทำให้สหกรณ์ประมงมีปริมาณธุรกิจรวมมากที่สุด

(โปรดทำกิจกรรม 8.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.3 เรื่องที่ 8.3.3)

เรื่องที่ 8.3.4

ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ประมง

ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปัญหาจำนวนเรือประมง ปัญหาการทำประมงที่ผิดกฎหมายทำลายทรัพยากร ปัญหาประมงพาณิชย์ ปัญหาประมงชายฝั่ง ปัญหาต้นทุนและแรงงานประมง ปัญหาการถ่ายเทของน้ำในแม่น้ำมีน้อย อันสืบเนื่องมาจากการเปิดประตูน้ำเป็นเวลานาน การเกิดความเปลี่ยนแปลงของวงจรชีวิตสัตว์น้ำ ปลาหลายชนิดสูญพันธุ์ไปและเกิดสภาพดินเขิน และฝักคอบขาวในลำน้ำมีมาก ทำให้น้ำเน่าเหม็นในบางพื้นที่ อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาในการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ล้วนส่งผลกระทบต่อการค้าประมงของสหกรณ์ประมง

1. สถานการณ์การประมงและปัญหาของการทำประมงในเขตเศรษฐกิจจำเพาะของไทย

จากนโยบายของรัฐที่ได้จัดให้มีการจัดการการอนุรักษ์ การลดความสูญเสีย ธุรกิจแปรรูปสัตว์น้ำ ควบคุมวงจร เพิ่มขีดความสามารถส่งออก ฟันฟูทะเลไทย การค้าและสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของชุมชน ส่วนนโยบายรัฐในการจัดการประมง ได้จัดให้มีการควบคุมจำนวนเรือประมงและเครื่องมือทำประมง การให้สิทธิทำประมงและเพาะเลี้ยงแก่ชาวประมงในท้องถิ่น ควบคุมและแก้ไขคุณภาพสิ่งแวดล้อม ประเมินผล

และตรวจสอบสภาวะทรัพยากรประมงพัฒนาและฟื้นฟูแหล่งประมง ปรับปรุงประสิทธิภาพเรือ และแรงงาน พร้อมทั้งส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจประมง และพัฒนาข่าวสารและการประชาสัมพันธ์มาโดยตลอด แต่อย่างไรก็ตาม ประมงไทยก็ยังเจอกับปัญหาอยู่เสมอ เช่น ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมง ปัญหาจำนวนเรือประมง ปัญหาการทำประมงที่ผิดกฎหมายทำลายทรัพยากร ปัญหาประมงพาณิชย์ ปัญหาประมงชายฝั่ง และปัญหาดันทุนและแรงงานประมง เป็นต้น

โดยสถานการณ์การประมงในเขตเศรษฐกิจจำเพาะของไทยที่ผ่านมา พบว่า

1.1 ทรัพยากรสัตว์น้ำทะเลเสื่อมโทรม สาเหตุมาจากการเสื่อมโทรมของทรัพยากรสัตว์น้ำเกิดได้ทั้งจากธรรมชาติและจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ โดยการเสื่อมโทรมตามธรรมชาติ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงกระแสน้ำ การพังทลายของดินตามชายฝั่งทะเล การเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิของน้ำในทะเล และการเกิดคลื่นลมอย่างรุนแรง สาเหตุตามธรรมชาติเหล่านี้ส่งผลต่อแหล่งวางไข่ แหล่งที่อยู่อาศัย ขบวนการห่วงโซ่อาหาร ซึ่งทำให้การดำรงชีวิตของสัตว์น้ำเปลี่ยนแปลงไป ส่วนสาเหตุที่เกิดจากการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ ได้แก่ การทำประมงมากเกินไป ดังจะเห็นได้จากการเพิ่มขึ้นของจำนวนเรือประมง ประสิทธิภาพของเรือประมง และเครื่องมือประมงมีมากกว่าจำนวนทรัพยากรในธรรมชาติจะอำนวยให้ เนื่องมาจากการทำประมงทะเลให้ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง จึงมีผู้สนใจเข้ามาลงทุนประกอบอาชีพนี้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการฝ่าฝืนมาตรการอนุรักษ์ทรัพยากรสัตว์น้ำ การทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำและการดำเนินนโยบายที่ผิดพลาด ขาดการประสานงานของภาครัฐ

1.2 แหล่งทำการประมงลดลง ระบบกฎหมายแนวใหม่ที่มีการประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะ (Exclusive Economic Zone: EEZ) มีผลกระทบต่อบริเวณการทำประมงของไทย จากที่เคยทำประมงอยู่ในอ่าวไทย ทะเลอันดามัน ทะเลจีนใต้ และอ่าวเบงกอล ภายหลังที่ประเทศเพื่อนบ้านยอมรับแนวกฎหมายใหม่และประกาศเขตเศรษฐกิจจำเพาะของประเทศตน บริเวณการทำประมงของไทยถูกจำกัดอยู่แค่เฉพาะในอ่าวไทย และทะเลอันดามัน ปัญหาที่ตามมา คือ เรือประมงบางส่วนกลับเข้ามาทำประมงในเขตน่านน้ำไทย ซึ่งทำให้ทรัพยากรลดจำนวนลง ผลผลิตที่ได้ไม่คุ้มกับการลงทุน และเรือประมงบางส่วนลักลอบจับสัตว์น้ำในเขตน่านน้ำประเทศเพื่อนบ้าน เสี่ยงต่อการถูกจับกุมและอาจเสียทรัพย์สินหรือชีวิตและส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศด้วย

1.3 ปัจจัยการผลิตมีราคาสูง และขาดแคลนค่าใช้จ่ายของการทำประมง โดยเฉพาะเรืออวนลาก คิดเป็นค่าใช้จ่ายประมาณร้อยละ 40-60 ของต้นทุนทั้งหมดในการทำประมง ซึ่งในภาวะที่ราคาน้ำมันแพงเรือประมงเหล่านี้จึงได้รับผลกระทบ ทำให้เรือประมงจำนวนมากต้องหยุดการทำประมงหรือลดจำนวนเที่ยวที่ออกทำการประมงลง ปัญหาที่ตามมา คือ การว่างงาน การขาดเสถียรภาพของรายได้ ทั้งยังส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมเกี่ยวเนื่องอื่นๆ เช่น โรงงานแปรรูปสัตว์น้ำ และโรงงานเชิงอีกด้วย นอกจากนี้การขาดแคลนแรงงานเป็นปัญหาใหญ่ของการประมงพาณิชย์ในปัจจุบัน เนื่องจากกิจการประมงต้องใช้แรงงานจำนวนมาก แต่ผลตอบแทนไม่มากเหมือนในอดีตทำให้หาลูกเรือยาก ยิ่งต้องออกไปทำประมงไกลๆ มีความเสี่ยงภัยทำให้คนไทยไม่นิยมทำงานในเรือประมง ลูกเรือประมงไทยส่วนใหญ่จะใช้ลูกเรือเป็นชาวต่างด้าว

1.4 ราคาสัตว์น้ำตกต่ำ การนำเข้าสัตว์น้ำจากต่างประเทศที่มีคุณภาพดีและราคาเปรียบเทียบต่ำกว่า ทำให้ราคาสัตว์น้ำจากการประมงภายในประเทศมีราคาตกต่ำ

นอกจากนี้ปัญหาของการทำประมงในเขตเศรษฐกิจจำเพาะของรัฐชายฝั่งเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่

1) **ความไม่เป็นเอกภาพของผู้ประกอบการประมงไทย** การออกไปทำประมงนอกน่านน้ำ โดยกระทำในลักษณะต่างคนต่างไป และแย่งกันเสนอผลประโยชน์หรือยอมรับเงื่อนไขที่ประเทศเจ้าของทรัพยากรกำหนด โดยไม่คำนึงว่าจะปฏิบัติตามได้หรือไม่ เพราะต่างมุ่งหวังที่จะได้สัมปทานในการจับสัตว์น้ำเท่านั้น กองเรือประมงไทยจึงอยู่ในฐานะผู้ตั้งรับในการเจรจาต่อรอง

2) **ไม่มีองค์กรใดที่มีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมการทำประมงของกองเรือประมงไทย** กลุ่มชาวประมงยังขาดการประสานงานที่ดีในการเจรจาทางการประมงร่วมกับรัฐชายฝั่ง ทำให้เรือประมงบางกลุ่มละเมิดข้อตกลงที่ทำไว้กับประเทศเจ้าของแหล่งทำการประมง

3) **ประเทศต่าง ๆ ได้กำหนดนโยบายที่ชัดเจน**ว่าจะยุติการให้สัมปทานการทำประมง แต่จะส่งเสริมให้มีการทำการประมงแบบร่วมทุน เพื่อให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมประมงในประเทศของตน สัตว์น้ำที่จับได้ต้องนำขึ้นทำในประเทศ เพื่อให้เกิดอุตสาหกรรมต่อเนื่องแล้วจึงส่งออกมายังประเทศไทย ซึ่งลักษณะการลงทุนแบบนี้ ผู้ประกอบการประมงของไทยส่วนใหญ่ยังไม่มีความพร้อม

4) **มาตรฐานของเรือประมงไทยต่ำกว่าที่สากลกำหนด** ทั้งในส่วนของภาชนะบรรจุปลาและสัญลักษณ์ของลูกเรือประมง นอกจากนี้ยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน เช่น ท่าเทียบเรือประมง น้ำลึก และการบริหารจัดการท่าเรือประมง ซึ่งในอนาคตสิ่งเหล่านี้จะถูกนำมาใช้สำหรับการกีดกันทางการค้าในตลาดโลก ทำให้สัตว์น้ำที่จับได้โดยเรือประมงไทยอาจมีปัญหาในการจำหน่าย

5) **ประเทศไทยยังขาดมาตรการที่รัดกุมและเหมาะสมในการป้องกันไม่ให้เกิดการลักลอบทำการประมงในต่างประเทศ** เรือประมงไทยส่วนหนึ่งยังคงลักลอบทำการประมงในต่างประเทศ และถูกจับกุม นอกจากนี้บางส่วนยังละเมิดระเบียบ ข้อบังคับ ตามสัญญาการทำประมง/การร่วมทุน ทำให้มีผลต่อความเชื่อถือต่อประเทศเจ้าของน่านน้ำ/ผู้ให้ร่วมทุน

6) **นโยบายและเงื่อนไขในการอนุญาตให้เรือประมงต่างชาติ** ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานความเป็นไปได้ในเชิงเศรษฐกิจ

7) **มีความเสี่ยงในการลงทุน** เนื่องจากความไม่แน่นอนทางการเมืองภายในประเทศและระหว่างประเทศ และเมื่อผู้ประกอบการขาดความมั่นใจในการลงทุน ทำให้การพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีวิธีการทำประมง การพัฒนาเรือ เครื่องมืออุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการเดินเรือ และการทำประมงไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

ส่วนปัญหาประมงที่พบทางแถบจังหวัดภาคใต้ ยกตัวอย่าง พื้นที่จังหวัดแถบลุ่มน้ำปากพนัง พบว่าปริมาณของสัตว์น้ำในพื้นที่ต่างๆ ของการทำประมงพื้นบ้านลดลงไปมาก ทำให้จับสัตว์น้ำได้น้อย มีผลกระทบต่อการดำรงชีวิตด้านเศรษฐกิจอย่างยิ่ง เหตุของปัญหา คือ การถ่ายเทของน้ำในแม่น้ำปากพนังมีน้อย อันสืบเนื่องมาจากการเปิดประตูน้ำอุทกวิทยาประสิทธิ์เป็นเวลานาน เกิดความเปลี่ยนแปลงของวงจรชีวิตสัตว์น้ำปลาหลายชนิดสูญพันธุ์ไปและเกิดสภาพดินเลนและผักตบชวาในลำน้ำมีมาก ทำให้น้ำเน่าเหม็นในบางพื้นที่ อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาในการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ

กรณีของประมงพื้นบ้านริมฝั่งทะเลเหตุสำคัญที่ทำให้ปริมาณสัตว์น้ำลดลงไปโดยเฉพาะอย่างยิ่งปลา คือ เรืออวนลากขนาดใหญ่ เรืออวนรุน และเรือคันไชปู การจับปลาดังกล่าวนี้จะจับได้ปริมาณมาก

สัตว์น้ำขนาดเล็กก็ถูกจับด้วย ดังนั้น จึงทำให้ปริมาณของสัตว์น้ำลดลงอย่างรวดเร็ว และขาดห่วงโซ่วงจรการขยายพันธุ์ของสัตว์น้ำริมฝั่งทะเล ส่วนประมงปากอ่าวทะเลที่สัตว์น้ำลดลง มีสาเหตุจากการระบายของน้ำเช่นเดียวกับกับประมงลำน้ำและป่าชายเลนอันเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำถูกทำลายจำนวนมาก ปัญหาต่อมา คือ ปัญหามลพิษ ปัญหานี้สืบเนื่องมาจากการใช้สารเคมีในการทำเกษตรต่างๆ ทั้งการปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลี้ยงกุ้ง (นากุ้ง) น้ำจากนากุ้งส่งผลต่อการเกิดสภาพน้ำเสียในแหล่งน้ำ ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องน้ำใช้ อีกทั้งส่งผลกระทบต่อการใช้และประมงและการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำด้วย

2. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสหกรณ์ประมง

ประเทศไทยเป็นประเทศหนึ่งที่เป็นผู้นำในภาคการประมงของโลก โดยข้อมูลจาก FAO (Food and Agriculture Organization of the United Nations) ปี 2558 ไทยติดอันดับ 1 ใน 20 ของการประมงโลก เมื่อพิจารณาถึงอัตราการเจริญเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (Gross Domestic Product: GDP) ภาคการประมงของประเทศกับอัตราการเจริญเติบโตมูลค่าธุรกิจของสหกรณ์ประมง จะเห็นว่าในรอบ 5 ปี (ปี 2557-2561) อัตราการเจริญเติบโต GDP ของภาคการประมงและอัตราการเจริญเติบโตมูลค่าธุรกิจของสหกรณ์ประมงมีอัตราการหดตัวในช่วงปี 2557 เนื่องจากต้นทุนที่สูงขึ้นจากราคาน้ำมัน ปัญหาจากโรคตายด่วนในกุ้ง (Shrimp Early Mortality Syndrome: EMS) และเกิดวิกฤตทางการเมือง สถานการณ์เริ่มดีขึ้นในช่วงปี 2558-2559 โดยในปี 2558 ราคาน้ำมันในตลาดโลกลดลงมากจากปี 2557 ในขณะที่เดียวกันโรคตายด่วนในกุ้งทะเลได้คลี่คลายไปทางที่ดี และวิกฤตทางการเมืองดีขึ้น แต่ในช่วงปี 2560-2561 อัตราการเจริญเติบโต GDP ภาคการประมงและอัตราการเจริญเติบโตมูลค่าธุรกิจของสหกรณ์มีอัตราการหดตัวอีกครั้ง เนื่องจากอียูประกาศให้ใบเหลืองกับไทยในการทำประมงผิดกฎหมาย ขาดการรายงาน และไร้การควบคุม (Unreported and Unregulated Fishing) หรือ IUU Fishing และรัฐบาลออกกฎหมาย บังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัด รวมถึงปัญหาการชะลอตัวทางเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้า ทำให้ส่งผลกระทบต่อส่งออกสินค้าประมงไปยังกลุ่มประเทศสหภาพยุโรป (European Union: EU) และส่งผลกระทบต่อประมงพื้นบ้าน

เอกชัย เกิดสวัสดิ์ (2564) ให้ข้อเสนอว่า จากการพิจารณามูลค่าธุรกิจของสหกรณ์ประมง ในปี 2561 และการคาดการณ์ในปี 2562 จะเห็นว่า ธุรกิจรวบรวมผลผลิตมีความน่าสนใจ เนื่องจากผลการดำเนินงานมีการขยายไปในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะการรวบรวมผลผลิตกุ้ง ที่มีการอัตราการเติบโตที่สูงขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา 10.89 เท่า ของมูลค่าของการรวบรวมผลผลิตกุ้ง หรือร้อยละ 39.83 ของธุรกิจการรวบรวมผลผลิตทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับผลผลิตกุ้งในภาพรวมของประเทศที่มีปริมาณเพิ่มสูงขึ้นในปี 2561 อยู่ที่ 273,804 ตัน เพิ่มขึ้นร้อยละ 7.32

หากพิจารณาเปรียบเทียบระหว่างการรวบรวมผลผลิตกุ้งของสหกรณ์ประมงในรอบ 5 ปี (ปี 2557-2561) และการพยากรณ์ในปี 2562 กับข้อมูลการส่งออกกุ้งในปี 2557-2561 และการพยากรณ์ในปี 2562 ของกรมประมงและกรมศุลกากร พบว่า มูลค่าการรวบรวมผลผลิตกุ้งของสหกรณ์ประมงมีแนวโน้มสูงขึ้น ตั้งแต่ปี 2558-2561 และคาดการณ์ว่าในปี 2562 มูลค่าการรวบรวมผลผลิตกุ้งจะเพิ่มสูงถึง

320.49 ล้านบาท ซึ่งสอดคล้องกับมูลค่าการส่งออกกุ้งของประเทศไทยปี 2558 มูลค่าการส่งออกลดลง และเพิ่มสูงขึ้นจากปี 2558-2560 แต่ในปี 2561 มูลค่าการส่งออกลดลง เนื่องจากปัญหาการชะลอตัวทางเศรษฐกิจของประเทศคู่ค้า และการติดใบเหลือง (IUU Fishing) ทำให้ส่งผลกระทบต่อ การส่งออกสินค้าประมงไปยังกลุ่มประเทศกลุ่มอียู แต่คาดการณ์ว่าในปี 2562 มูลค่าการส่งออกกุ้งจะเพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากปัจจัยที่ไทยสามารถปลดใบเหลือง (IUU Fishing) ของกลุ่มประเทศ EU ได้สำเร็จ ซึ่งจะส่งผลให้การส่งสินค้าประมงไปยังกลุ่มประเทศ EU เพิ่มสูงขึ้น และจะส่งผลให้สหกรณ์ประมงที่เลี้ยงกุ้งสามารถเพิ่มผลผลิต และมีรายได้เพิ่มขึ้นในการทำธุรกิจรวบรวมกุ้ง

ดังนั้น สหกรณ์ประมงควรมีมาตรการป้องกัน เพื่อลดผลกระทบความแปรปรวนของภูมิอากาศต่อการเลี้ยงกุ้ง ลดต้นทุนการผลิต ต้นทุนการดำเนินงาน เนื่องจากสัดส่วนต้นทุนทางธุรกิจกับรายได้ของธุรกิจ มีสัดส่วนใกล้เคียงกัน ทำให้ผลกำไรธุรกิจไม่คุ้มค่ากับการดำเนินของธุรกิจ รัฐบาลควรส่งเสริมให้มีการบริโภคภายในประเทศมากขึ้น และหาช่องทางตลาดเพิ่มขึ้น และเตรียมการรองรับการผลิตกุ้งให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและมาตรฐานของประเทศคู่ค้า เช่น มาตรฐาน Best Aquaculture Practices (BAP) ของสหรัฐอเมริกา มาตรฐาน Aquaculture Stewardship Council (ASC) ของ EU และสร้างความเชื่อมั่นในระบบตรวจสอบย้อนกลับของไทยต่อไป

นอกจากนี้ จากการศึกษาที่ประมงไทยเจอกับอุปสรรค ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรประมง ปัญหาจำนวนเรือประมง ปัญหาการทำประมงที่ผิดกฎหมายทำลายทรัพยากร ปัญหาประมงพาณิชย์ ปัญหาประมงชายฝั่ง ปัญหาต้นทุนและแรงงานประมงมาโดยตลอด ส่วนปัญหาประมงไทยที่พบมาก จะอยู่ทางแถบจังหวัดในภาคใต้ กรุงเทพฯ และปริมณฑล ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อสหกรณ์ประมง เช่น ปัญหาการถ่ายเทของน้ำในแม่น้ำมีน้อย อันสืบเนื่องมาจากการเปิดประตูน้ำเป็นเวลานาน การเกิดความเปลี่ยนแปลงของวงจรชีวิตสัตว์น้ำ ปลาหลายชนิดสูญพันธุ์ไป ลำน้ำเกิดสภาพดินแข็ง และผักตบชวาในลำน้ำมีมาก ทำให้น้ำเน่าเหม็นในบางพื้นที่ อันเป็นเหตุให้เกิดปัญหาในการเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ

ผลกระทบเกี่ยวเนื่องทั้งทางตรง และทางอ้อมที่ส่งผลต่อธุรกิจของสหกรณ์ประมง ได้แก่

2.1 สหกรณ์ประมงอาจจะขาดแคลนเงินทุนภายใน การประกอบอาชีพทางการประมงโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำประมงทะเลต้องลงทุนสูง มีการเสี่ยงต่อการลงทุนมากกว่า ประกอบอาชีพการเกษตรอย่างอื่น ๆ ชาวประมงส่วนใหญ่จะกู้เงินจากนายทุน ซึ่งเป็นเจ้าของแพปลาในท้องถิ่นมาเป็นทุนดำเนินงาน โดยมีข้อผูกพันที่จะต้องขายสัตว์น้ำหรือ ผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำให้เจ้าของแพปลานั้นๆ ซึ่งเป็นที่แน่นอนว่าจะถูกตรวจคาร์บอนเป็นอย่างมาก

2.2 สหกรณ์ประมงอาจจะขาดเทคนิคในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ปัจจุบันประมาณความต้องการสัตว์น้ำเพื่อบริโภคภายในประเทศและส่งจำหน่ายต่างประเทศมีมากขึ้น เป็นผลให้ปริมาณสัตว์น้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติเพิ่มจำนวนไม่ทันกับความต้องการ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ชาวประมงจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำทั้งน้ำจืดและน้ำเค็มเพื่อให้มีผลผลิตเพิ่มขึ้น

2.3 สหกรณ์ประมงอาจจะจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ประมงที่มีราคาสูงมาก รวมทั้งน้ำมันเชื้อเพลิงที่ใช้ในการออกเรือจับปลาที่มีราคาสูงด้วย

2.4 สหกรณ์ประมงอาจจะขาดความรู้ในด้านการจัดการ เนื่องจากสมาชิกที่เป็นชาวประมงส่วนใหญ่มักขาดความรู้ในด้านการจัดการการจำหน่าย ตลอดจนการหาตลาด เป็นต้น

2.5 ผลกระทบจากนโยบายภาครัฐ ด้านโครงสร้างเศรษฐกิจภาคเกษตรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการประมงไม่มีการปรับปรุงมาเป็นเวลานานจนทำให้ระบบบริหารจัดการทรัพยากรประมงของประเทศไทยไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน และไม่สามารถนำทรัพยากรประมงที่มีอยู่มาใช้ประโยชน์ได้อย่างยั่งยืน

2.6 สหกรณ์ประมงอาจจะได้รับผลกระทบจากสิ่งแวดล้อม ด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไปส่งผลกระทบต่อสหกรณ์ ในประเด็นดังต่อไปนี้

1) ผลกระทบจากการใช้เรืออวนลากและเรืออวนรุน ในพื้นที่ขาดการควบคุมจนทำให้ตัวอ่อนของสัตว์น้ำตาย ผลกระทบจากอวนรุนที่ขาดการควบคุม จนทำให้ปะการังซึ่งเป็นที่อยู่อาศัยของตัวอ่อนถูกทำลาย

2) ผลกระทบจากการปิดประตูน้ำของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ ทำให้สัตว์น้ำน้ำเค็มที่ทำการเพาะเลี้ยงไม่สามารถมีชีวิตรอดอยู่ในน้ำจืด

3) ผลกระทบจากภาวะน้ำเปรี้ยวที่เกิดจากการปล่อยน้ำจากการทำการเกษตร ทำให้สัตว์น้ำอาจจะตายได้จากสภาพความเป็นกรดของน้ำ

4) ผลกระทบจากเชื้อไวรัสและเชื้อแบคทีเรียในบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำที่อาจก่อให้เกิดโรคกับสัตว์น้ำที่ทำการเพาะเลี้ยงได้ ในที่สุดโรคทำให้สัตว์น้ำตายก่อนวัยอันควร และการระบาดของโรคทำให้สัตว์น้ำที่เลี้ยงในฟาร์มตายเป็นจำนวนมาก

5) ผลกระทบจากภาวะมลพิษทางน้ำที่เกิดจากอุทกภัยหรือน้ำท่วม เนื่องจากสารเคมีจากภาคอุตสาหกรรมที่มากับน้ำท่วม รวมทั้งผักตบและขยะซึ่งทำให้สัตว์น้ำบางชนิดที่ทำการเพาะเลี้ยงไม่ได้รับออกซิเจนในระดับที่จะสามารถอยู่รอดได้

6) ผลกระทบจากภาวะมลพิษทางน้ำที่เกิดจากวาทกภัยหรือพายุที่ได้พัดพาความชุ่มชื้นจากอ่าวไทยเข้าฝั่ง ทำให้ฝนตกตามชายฝั่งจนทำให้เรือประมงล่มก่อนที่จะสามารถนำสัตว์น้ำไปจำหน่าย ทำให้สภาพน้ำมีสภาพความเป็นกรดและเป็นด่างที่เปลี่ยนแปลงไป เนื่องจากการพัดพาของพายุที่เกิดการหมุนตัว นอกจากนี้พายุก็ยังเป็นที่มาในการพัดพาขยะอีกด้วย

7) ผลกระทบจากมลพิษทางน้ำที่เกิดจากกระแสน้ำ เนื่องจากฝั่งทะเลอ่าวไทยส่วนใหญ่จะไหลเรียบแนวชายฝั่งจากใต้ขึ้นเหนือและมีอิทธิพลต่อพื้นที่ชายฝั่ง ทำให้พื้นที่ปากแม่น้ำจะมีอิทธิพลของกระแสน้ำขึ้นน้ำลงมาผสมอีกแรงจนทำให้สัตว์น้ำจืดที่ทำการเพาะเลี้ยงไม่สามารถมีชีวิตรอดได้ในน้ำเค็ม และสัตว์น้ำอาจถูกพัดพาหายไปทะเลได้

8) ผลกระทบจากฝั่งทะเลอันดามัน กระแสน้ำจะไหลแรงในแนวเหนือ-ใต้มากกว่าในแนวทิศตะวันออก-ตะวันตก มีผลต่อการสะสมของตะกอนที่ชายฝั่งจนทำให้สัตว์น้ำเค็มบริเวณดังกล่าวที่ทำการเพาะเลี้ยงไม่สามารถอาศัยอยู่ได้ในสภาพน้ำที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้ในบางช่วงอาจมีน้ำป่าไหลหลาก

3. แนวทางพัฒนาการดำเนินงานของสหกรณ์ประมง

สหกรณ์ประมงควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานของสหกรณ์ เพื่อรองรับกับทิศทางการเงินสหกรณ์ประมง ดังนี้ (ปรับปรุงจาก กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2555, น. 86)

3.1 คณะกรรมการดำเนินการและผู้จัดการสหกรณ์ประมง ควรดำเนินงานอย่างมีกลยุทธ์ในการดำเนินงานทางธุรกิจและต่อสมาชิก ดังนี้

- 1) มีการวางแผนการถือใช้นโยบายทางการเงินของรัฐบาลแก่เกษตรกรอย่างเหมาะสม
- 2) ต้องดำเนินงานอย่างมีกลยุทธ์ทางธุรกิจและต่อสมาชิกในการยกระดับฐานะความเป็นอยู่ให้แก่สมาชิก เช่น ควรให้ความช่วยเหลือสมาชิกในด้านการเงินด้วยการให้มีเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ
- 3) มีแผนการตลาดและแผนการบริหารจัดการที่ชัดเจน เพื่อป้องกันการล้มละลายของธุรกิจ และสามารถจะประคองธุรกิจสหกรณ์ประมงได้อย่างต่อเนื่อง โดยการมีแผนกลยุทธ์ของสหกรณ์
- 4) มีการพิจารณาการควบคุมค่าใช้จ่ายดำเนินงานโดยเฉพาะในส่วนที่พอจะควบคุมได้ก่อน เช่น ค่าน้ำค่าไฟฟ้า ค่าจ้างพนักงาน เป็นต้น
- 5) มีการลดต้นทุนสหกรณ์ ด้วยการว่าจ้างจำนวนบุคลากรเหมาะสมกับขนาดของธุรกิจลดต้นทุน (Cost Reduction) ในการจัดซื้อสินค้ามาจำหน่ายในสหกรณ์ประมง เช่น อาหารสัตว์ น้ำมันเชื้อเพลิง น้ำมันหล่อลื่น เป็นต้น ด้วยการรวมกันซื้อคราวละมากๆ
- 6) มีการปรับปรุงการควบคุมสินค้าคงคลังหรือสต็อกสินค้า โดยการใช้เทคโนโลยีควบคุมเพื่อไม่ให้สินค้าค้างสต็อกมากเกินไป
- 7) มีการวางแผนในบางสถานการณ์ที่คาดไม่ถึงที่อาจเกิดขึ้นโดยการกักตุนสินค้าไว้บางส่วน เพื่อป้องกันสินค้าขาดมือที่อาจเกิดขึ้นได้
- 8) มีการพิจารณากิจกรรมบางเรื่องว่าสหกรณ์ควรทำเองหรือให้หน่วยงานภายนอกเป็นผู้ดำเนินการ
- 9) มีการปรับปรุงคุณภาพสินค้าที่นำมาจำหน่ายที่จะไม่หมดอายุอย่างรวดเร็ว และไม่มีสิ่งปนเปื้อนโดยเฉพาะจากเชื้อโรค
- 10) ต้องสร้างความแตกต่าง (Differentiation) ในตัวสินค้าที่นำมาจำหน่าย เพื่อลดปัญหาคู่แข่งทางธุรกิจ และควรให้การบริการลูกค้าที่รวดเร็ว (Quick Response) อยู่เสมอ

3.2 หน่วยงานราชการและรัฐวิสาหกิจที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรออกนโยบายที่ชัดเจน โดยการดูแลสภาพแหล่งน้ำพื้นที่ลุ่มน้ำให้เหมาะกับการเจริญเติบโตของสัตว์น้ำเพราะจะเป็นการเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำได้ ดังนี้

- 1) มีความคุมการปิด-เปิดประตูน้ำให้เหมาะสมกับการเลี้ยงดูสัตว์น้ำของเกษตรกร
- 2) มีการดำเนินการกวาดชั้นเรือจับปลาขนาดใหญ่ให้จริงจังตามกฎหมาย
- 3) มีการทำให้ป่าชายเลนมีความอุดมสมบูรณ์ดังเดิม
- 4) มีการควบคุมเกี่ยวกับการใช้สารเคมีในการเกษตรและกรณีอื่นๆ เพราะเป็นที่มาของการลดปริมาณสัตว์น้ำและปัญหาน้ำอุปโภค เพื่อนำไปดำเนินการในการทำอาชีพประมงพื้นบ้าน

5) มีการควบคุมจำนวนเรือประมงและทำการลดจำนวนเรือประมง ให้มีจำนวนเหมาะสมกับพื้นที่น่านน้ำ

6) มีการส่งเสริมการใช้กระชังแบบถุงพลาสติกที่สามารถเคลื่อนย้ายสัตว์น้ำได้ กรณีเจอกับสภาพน้ำเปรี้ยว เป็นต้น

7) มีการรณรงค์การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศแก่สหกรณ์ ในด้านการบริหารจัดการที่ทันสมัย มาประยุกต์ใช้ในการตัดสินใจที่สามารถดำเนินธุรกิจได้ดี ที่จะสามารถเผชิญกับการแข่งขันทางธุรกิจอย่างรุนแรง ในปัจจุบันโดยเฉพาะระบบตลาดที่แน่นอน เพื่อให้สามารถทราบความต้องการทั้งในประเทศและต่างประเทศได้อย่างต่อเนื่องและอย่างชัดเจน

4. ปัจจัยที่ทำให้สหกรณ์ประมงประสบความสำเร็จ

ความสำเร็จในการบริหารจัดการสหกรณ์ประมงเกิดจากปัจจัยที่สำคัญ 5 ประการ ประกอบด้วย 1) จิตสำนึกของความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิก 2) ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของบุคคลในสหกรณ์ 3) ความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการของคณะกรรมการดำเนินการและฝ่ายจัดการ 4) ทุนดำเนินงานของสหกรณ์ประมง และ 5) ปัจจัยภายนอกที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการสหกรณ์ประมง มีรายละเอียดดังนี้

4.1 จิตสำนึกของความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสมาชิก เพราะสหกรณ์เกิดจากการรวมตัวของชาวประมงที่มีอุดมการณ์สหกรณ์เหมือนกัน มารวมตัวกันตามหลักการสหกรณ์ และร่วมกันดำเนินธุรกิจตามวิธีการสหกรณ์ โดยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจที่ประสบอยู่ ซึ่งด้วยแนวคิดในลักษณะนี้สมาชิกสหกรณ์ประมงจะต้องเข้าใจและร่วมกันดำเนินการในกิจกรรมของสหกรณ์ด้วยจิตสำนึกที่เชื่อมั่นในคุณค่าของสหกรณ์ ดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์ด้วยจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของและการมีส่วนร่วมด้วยความเต็มใจ

4.2 ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของบุคคลในสหกรณ์ บุคคลคนในสหกรณ์ประมง ประกอบด้วยสมาชิกสหกรณ์ประมง คือ เจ้าของสหกรณ์ประมง คณะกรรมการดำเนินการ คือ ตัวแทนของเจ้าของฝ่ายจัดการ คือ คณะทำงานที่นำนโยบายจากที่ประชุมใหญ่และที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการมาสู่การปฏิบัติ เพื่อให้สหกรณ์ประมงสามารถดำเนินงานสนองต่อความต้องการของสมาชิกได้อย่างสมบูรณ์

4.3 ความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการของคณะกรรมการดำเนินการและฝ่ายจัดการ การบริหารจัดการสหกรณ์ประมง ควรมีฝ่ายจัดการที่เป็นมืออาชีพบริหารงานอยู่บนพื้นฐานของคุณค่าสหกรณ์ เนื่องจากในปัจจุบันเป็นยุคของข้อมูลข่าวสารและสารสนเทศ การดำเนินกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจและสังคมใดๆ ในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งบนโลกสามารถเชื่อมโยงข่าวสารให้ทั่วโลกรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนของ 10 ประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ย่อมส่งผลกับการดำเนินงานสหกรณ์ การได้ปรับเปลี่ยนแนวคิด ทักษะ และได้รับความรู้ในด้านการบริหารจัดการให้ทันกับกระแสการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคมในยุคปัจจุบัน เป็นสิ่งที่คณะกรรมการดำเนินการและฝ่ายจัดการจะต้องศึกษาและปรับตัว เพื่อให้ทันต่อโลกธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

4.4 ทุนดำเนินงานของสหกรณ์ประมง ความสำเร็จของสหกรณ์ประมงนั้น ทุนดำเนินงานเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นจากทุนเรือนหุ้นของสมาชิกเอง หรือการฝากเงินไว้กับสหกรณ์ ตลอดจนการใช้เครดิตของสหกรณ์ประมงกู้ยืมเงินทุนจากสถาบันการเงินอื่นๆ มาใช้ในการบริหารจัดการที่ต้องการสภาพคล่อง และการไม่เสี่ยงในการบริหารจัดการ

4.5 ปัจจัยภายนอกที่เอื้ออำนวยต่อการบริหารจัดการสหกรณ์ประมง ปัจจัยภายนอกที่มีผลกระทบกับการบริหารงานของสหกรณ์ คือ กฎหมาย ภาวะการณ์ของตลาดสัตว์น้ำ ราคาน้ำมันเชื้อเพลิง ต้นทุนผลผลิตของสัตว์น้ำ คุณภาพของสิ่งแวดล้อม สภาพดินฟ้าอากาศของแต่ละภาคในแต่ละปี ตลอดจนการบูรณาการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กิจกรรม 8.3.4

สหกรณ์ประมงควรมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานภายใต้สถานการณ์ทางการเงินและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 8.3.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 8.3 เรื่องที่ 8.3.4)

บรรณานุกรม

- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564, 4 ธันวาคม). รายงานผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของสหกรณ์การเกษตร ประจำปี 2562. สืบค้นจาก https://statistic.cad.go.th/download/report_info/62/ka-set_2_62.pdf
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564, 4 ธันวาคม). รายงานผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของสหกรณ์นิคม ประจำปี 2562. สืบค้นจาก https://statistic.cad.go.th/download/report_info/62/nikom_2_62.pdf
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564, 4 ธันวาคม). รายงานผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของสหกรณ์ประมง ประจำปี 2562. สืบค้นจาก https://statistic.cad.go.th/download/report_info/62/pramong_2_62.pdf
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564, 4 ธันวาคม). รายงานผลการดำเนินงานและฐานะทางการเงินของสหกรณ์ภาคการเกษตร ประจำปี 2563. สืบค้นจาก https://statistic.cad.go.th/download/report_info/63/Agri_63.pdf
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2550). การสหกรณ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ: ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2564, 4 ธันวาคม). ประเภทของสหกรณ์. สืบค้นจาก <https://www.cpd.go.th/cpdth2560/component/k2/item/185>
- กอบชัย ฉิมกุล. (2564, 4 ธันวาคม). ความคิดเกี่ยวกับรูปแบบใหม่ของสหกรณ์การเกษตร. สืบค้นจาก https://www.cad.go.th/cadweb_org/ewt_news.php?nid=2712&filename=index
- จิตรกร สามประดิษฐ์. (2546). หน่วยที่ 12 สหกรณ์นิคม. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์* หน่วยที่ 8-15 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี: สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- จิตรกร สามประดิษฐ์. (2546). หน่วยที่ 13 สหกรณ์ประมง. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์* หน่วยที่ 8-15 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี: สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. (2564, 4 ธันวาคม). "ประวัติชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด". สืบค้นจาก <http://www.sahakomthai.com/coophailand/index.php/about/history>
- เบญจวรรณ สอาดพรรค. (2526). หน่วยที่ 4 โครงสร้างและประเภทต่างๆ ของสหกรณ์. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์* หน่วยที่ 1-7 (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ประยงค์ สายประเสริฐ. (2536). *การจัดการสหกรณ์การเกษตร*. เชียงใหม่: สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้
- ประเสริฐ จรรยาสุภาพ. (2545). *การสหกรณ์*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

- ลดาสิริ อุดมธนะ. (2564, 4 ธันวาคม). "ทิศทางทางการเงินและแนวทางการเฝ้าระวังสหกรณ์ประมงในอีก 5 ปี ข้างหน้า". สืบค้นจาก https://www.cad.go.th/ewtadmin/ewt/statistic/download/information_fish.pdf
- ศิริลักษณ์ นามวงศ์. (2556). หน่วยที่ 6 การดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์* หน่วยที่ 1-7 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2). นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สงเสริม หอมกลิ่น. (2546). หน่วยที่ 8 สหกรณ์การเกษตร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์* หน่วยที่ 8-15 (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี: สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย. (2564, 4 ธันวาคม). *ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญต่อการพัฒนาสหกรณ์ไทย*. สืบค้นจาก <https://www.coop.in.th/article.php?aid=5600>
- เอกชัย เกิดสวัสดิ์. (2564, 24 ธันวาคม). "สถานการณ์ด้านเศรษฐกิจของสหกรณ์ประมงกับทิศทางแนวโน้ม ปี 2562". สืบค้นจาก https://www.cad.go.th/ewt_news.php?nid=40060
- โอภาวดี เข้มทอง. (2548). หน่วยที่ 2 แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์. ใน *ตำราชุดฝึกอบรมทางไกลผ่านความถี่ม หลักสูตรการเพิ่มสมรรถนะนักส่งเสริมสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร Module 1 สหกรณ์ : เครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม*. โครงการความร่วมมือระหว่างกรมส่งเสริมสหกรณ์และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

หน่วยที่ 9

การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์และ สหกรณ์เครดิตยูเนียน

รองศาสตราจารย์วิลาวัลย์ ศิลปพร

ชื่อ

รองศาสตราจารย์วิลาวัลย์ ศิลปพร

วุฒิ

บธ.บ., วท.ม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ตำแหน่ง

อาจารย์ประจำพิเศษ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

หน่วยที่ปรับปรุง

หน่วยที่ 9

แผนการสอนหน่วยที่ 9

การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน

ตอนที่

- 9.1 สหกรณ์ออมทรัพย์
- 9.2 สหกรณ์เครดิตยูเนียน

แนวคิด

1. สหกรณ์ออมทรัพย์จัดตั้งขึ้นในกลุ่มคนที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานเดียวกันหรืออาศัยอยู่ถิ่นฐานใกล้เคียงกัน โดยมีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมการออมทรัพย์และให้สมาชิกกู้ยืมเงิน โดยมีโครงสร้างการบริหารงาน ประกอบด้วย สมาชิก ที่ประชุมใหญ่ คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และผู้ตรวจสอบกิจการ สหกรณ์ออมทรัพย์ดำเนินการโดยคณะกรรมการดำเนินการ ซึ่งเป็นตัวแทนที่ได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ให้เข้ามาบริหารงานในสหกรณ์มีการบริหารจัดการตามหลักการสหกรณ์ และตามหลักการธุรกิจการเงิน ดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวกับด้านการเงิน ซึ่งการดำเนินงานมีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากภายในสหกรณ์ และปัญหาภายนอกจากภาครัฐและภาคเอกชน โดยสหกรณ์จะต้องมีแนวทางพัฒนาการดำเนินงานด้วยการใช้หลักการบริหารทั้ง 4 ด้าน คือ คน เงิน การจัดการ และวัสดุอุปกรณ์ รวมทั้งภาครัฐได้มีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวกับสหกรณ์ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสหกรณ์
2. สหกรณ์เครดิตยูเนียนพัฒนามาจากสหกรณ์แบบโรฟี่ไฟเชน ซึ่งจัดตั้งขึ้นในหมู่สมาชิกที่อยู่ในภูมิลำเนาเดียวกันหรืออาจจะมีอาชีพเดียวกัน กำหนดขึ้นตามปรัชญาการร่วมมือกัน บนพื้นฐานของความยุติธรรม ความเสมอภาคและการพึ่งพาตนเอง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นมีวัตถุประสงค์ในการที่จะส่งเสริมให้บรรดาสมาชิกช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อดำเนินธุรกิจและบริการร่วมกัน โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐาน 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจกัน และความไว้น้ำใจเชื่อใจกัน มีอุดมการณ์ที่เรียกว่า "จิตตารมณ์" ซึ่งเป็นหลักศีลธรรมจริยธรรมในการรวมคนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีโครงสร้างการบริหารงานคล้ายสหกรณ์ออมทรัพย์ ซึ่งสหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นสหกรณ์อีกประเภทหนึ่งที่จะช่วยแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคม เพราะเครดิตยูเนียนกำเนิดจากแนวคิดที่ต้องการจะแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมให้ได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 9.1 “สหกรณ์ออมทรัพย์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญ ประวัติ โครงสร้าง การดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ออมทรัพย์ได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 9.2 “สหกรณ์เครดิตยูเนียน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญ ประวัติ โครงสร้าง การดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์เครดิตยูเนียนได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 9 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 9.1-9.2
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 9.1-9.2 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. รับชมรายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 9
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 9
3. รายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
4. วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
5. E-Learning (ถ้ามี)
6. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 9.1

สหกรณ์ออมทรัพย์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 9.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 9.1.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์ออมทรัพย์
- 9.1.2 ประวัติ และโครงสร้างของสหกรณ์ออมทรัพย์
- 9.1.3 การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์
- 9.1.4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ออมทรัพย์

แนวคิด

1. สหกรณ์ออมทรัพย์จัดตั้งขึ้นในกลุ่มคนที่ทำงานอยู่ในหน่วยงานเดียวกันหรืออาศัยอยู่ถิ่นฐานใกล้เคียงกัน ส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ของกลุ่มข้าราชการ กลุ่มพนักงานองค์กรหรือกลุ่มผู้มีเงินเดือน มีวัตถุประสงค์หลักคือการส่งเสริมการออมทรัพย์และให้สมาชิกกู้ยืมเงินเมื่อมีความจำเป็นหรือก่อให้เกิดประโยชน์นอกวงเวียน รวมทั้งการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก สหกรณ์จึงมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อสมาชิกในการบรรเทาความเดือดร้อนและให้ความช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ จากปัญหาการเงินและความเป็นอยู่ของสมาชิก
2. สหกรณ์ออมทรัพย์แห่งแรกของประเทศไทย คือ สหกรณ์ออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ข้าราชการสหกรณ์และพนักงานธนาคารเพื่อการพัฒนาสหกรณ์ สหกรณ์มีโครงสร้างการบริหารโดยสมาชิกจะเลือกตั้งตัวแทนจากที่ประชุมใหญ่ให้เข้ามาบริหารงานในสหกรณ์ คือ คณะกรรมการดำเนินการจำนวน 15 คนตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ มีโครงสร้างการบริหารงานสหกรณ์ ประกอบด้วย สมาชิก ที่ประชุมใหญ่ คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และผู้ตรวจสอบกิจการ
3. สหกรณ์ออมทรัพย์ดำเนินการตามหลักการสหกรณ์ และตามหลักการธุรกิจการเงิน ส่วนใหญ่จะดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวกับด้านการเงิน ได้แก่ การส่งเสริมการออมโดยการถือหุ้นของสมาชิก การรับฝากเงินจากสมาชิก และการให้เงินกู้โดยสมาชิกและสหกรณ์อื่นกู้ยืมเงิน
4. การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ มีปัญหาและอุปสรรคซึ่งเป็นปัญหาภายในที่เกิดขึ้นจากคน เงิน การจัดการ และวัสดุอุปกรณ์ และปัญหาภายนอกสหกรณ์ที่เกิดขึ้นจากภาครัฐและภาคเอกชน โดยสหกรณ์จะต้องมีแนวทางพัฒนาการดำเนินงาน และกำหนดทิศทางในการบริหารงานที่ชัดเจนและสามารถนำมาปฏิบัติได้ โดยการพัฒนาบุคลากร

ของสหกรณ์ให้มีความรู้ความสามารถ มีการคาดการณ์ถึงความต้องการเงินทุน การจัดหาเงิน มีความสามารถในการจัดการและดูแลวัสดุอุปกรณ์ให้ทันสมัยเป็นปัจจุบัน ส่วนทางภาครัฐได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานสหกรณ์ให้ดียิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นประโยชน์และเป็นแนวทางในการดำเนินงานของสหกรณ์ อีกทั้งสหกรณ์จะได้พัฒนาไปด้วยความมั่นคง

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.1.1 “ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์ออมทรัพย์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญ และวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ออมทรัพย์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.1.2 “ประวัติ และโครงสร้างของสหกรณ์ออมทรัพย์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายประวัติ การจัดตั้ง และโครงสร้างของสหกรณ์ออมทรัพย์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.1.3 “การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.1.4 “ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ออมทรัพย์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ได้

เรื่องที่ 9.1.1

ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสหกรณ์ทางการเงินที่ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการประหยัด รู้จักการออมทรัพย์ และสามารถบริการเงินกู้ให้แก่สมาชิกเพื่อนำไปใช้จ่ายเมื่อเกิดความจำเป็นโดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และร่วมกันแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคม สหกรณ์ออมทรัพย์ส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ของกลุ่มข้าราชการ กลุ่มพนักงานองค์กรหรือกลุ่มผู้มีเงินเดือน

1. ความหมายของสหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสหกรณ์ประเภทหนึ่ง ที่จัดตั้งขึ้นโดยจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ซึ่งมีสมาชิกที่มีรายได้ประจำ มีอาชีพเดียวกัน อยู่ในหน่วยงานหรือชุมชนเดียวกัน รวมตัวกันจัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสังคมของบรรดาสมาชิก ส่งเสริมการออมทรัพย์และการให้กู้ยืมเงินเพื่อความจำเป็น และทำให้สมาชิกมีความมั่นคงทางการเงิน โดยวิธีช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักสหกรณ์

สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมตัวโดยสมัครใจของบุคคลที่มีความมุ่งหวังจะยกฐานะความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักอุดมการณ์สหกรณ์ตลอดจนสร้างจิตสำนึกให้สมาชิกดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง มุ่งส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกและครอบครัว ตลอดจนสวัสดิการต่างๆ ในเชิงบูรณาการการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ส่วนใหญ่ให้กับสมาชิกภายในหน่วยงานของตนเอง หรือบางสหกรณ์ก็เปิดรับสมาชิกสมทบจากหน่วยงานอื่นด้วย

ทั้งนี้ ได้มีการจัดแบ่งรูปแบบย่อยของสหกรณ์ออมทรัพย์ตามลักษณะอาชีพที่สมาชิกสังกัด ดังนี้

- 1) สหกรณ์ออมทรัพย์ภาครัฐราชการ ได้แก่ ตำรวจ ทหาร ครู มหาวิทยาลัย โรงพยาบาล สาธารณสุข และหน่วยงานสังกัดราชการต่างๆ
- 2) สหกรณ์ออมทรัพย์ภาครัฐวิสาหกิจ ได้แก่ การไฟฟ้าฝ่ายผลิต การไฟฟ้าภูมิภาค การประปา องค์การโทรศัพท์ การสื่อสาร เป็นต้น
- 3) สหกรณ์ออมทรัพย์ภาคเอกชน ได้แก่ หน่วยงานที่ให้บริการในรูปของบริษัทเอกชน เช่น ธนาคาร โรงงานอุตสาหกรรม องค์กรอิสระ เป็นต้น

สหกรณ์ออมทรัพย์ในประเทศไทย มีอยู่ 3 ระดับ คือ ระดับปฐม ระดับมัธยม และระดับชาติ

- 1) ระดับปฐม คือ สหกรณ์ออมทรัพย์ที่เกิดจากการรวมตัวกันของปัจเจกบุคคลหรือบุคคลธรรมดา ก่อตั้งขึ้นและเป็นสมาชิก โดยสมาชิกประกอบอาชีพเดียวกัน มีสถานที่ทำงานในหน่วยงานหรือองค์การเดียวกัน จำนวน 10 คน ขึ้นไป ขอจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ข้าราชการสหกรณ์จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์ครุฑนันทบุรี จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจภูธรภาค 1 จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์โรงพยาบาลราชวิถี จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์

พนักงานโตโยต้า จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์พนักงาน บริษัท เบอร์ลี ยุคเกอร์ จำกัด สหกรณ์ออมทรัพย์ บริษัท ทีโอที จำกัด และสหกรณ์ออมทรัพย์บริษัท ท่าอากาศยานไทย จำกัด เป็นต้น

2) **ระดับมัธยม** คือ ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์ที่เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มสหกรณ์สายอาชีพเดียวกัน หรือระดับภูมิภาคเดียวกัน โดยสหกรณ์ออมทรัพย์ จำนวนตั้งแต่ 5 สหกรณ์ขึ้นไป ที่ประสงค์จะร่วมกันดำเนินกิจการให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่เข้าร่วมกัน ขอจดทะเบียนเป็นชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์ มีสมาชิกเป็นสหกรณ์ เช่น ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์ครูไทย จำกัด ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจแห่งชาติ จำกัด ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขไทย จำกัด เป็นต้น

3) **ระดับชาติ** คือ ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีแดนดำเนินงานในทุกจังหวัดทั่วประเทศ ในประเทศไทย ได้แก่ ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางการเงินและทางวิชาการที่เกี่ยวกับการศึกษาอบรม สัมมนา การส่งเสริมและเผยแพร่กิจการสหกรณ์ออมทรัพย์ และแนะนำให้ช่วยเหลือในการจัดตั้ง การดำเนินกิจการ และการจัดการของสหกรณ์ออมทรัพย์แก่สหกรณ์ออมทรัพย์ที่เป็นสมาชิก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสหกรณ์สมาชิกโดยวิธีช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์

2. วัตถุประสงค์ของสหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นในกลุ่มคนที่ทำงานในหน่วยงานเดียวกันหรืออาศัยอยู่ในถิ่นฐานใกล้เคียงกัน มีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมการออมทรัพย์ และให้เงินกู้ที่จำเป็นแก่สมาชิก และทำธุรกิจการเงินเพียงอย่างเดียว รวมทั้งการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกด้วย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญดังนี้

2.1 การส่งเสริมการออม การออมทรัพย์เป็นวัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ โดยมีวิธีออม คือ

1) **ส่งเสริมการออมโดยการถือหุ้น** สหกรณ์ออมทรัพย์ ออกหุ้นได้โดยไม่จำกัด มีมูลค่าหุ้นละ 10 บาท สมาชิกของสหกรณ์ต้องส่งเงินค่าหุ้นรายเดือนจากเงินได้รายเดือน ณ ที่จ่ายของตน ตามเกณฑ์การถือหุ้นที่สหกรณ์กำหนดในระเบียบหรือข้อบังคับของสหกรณ์ และจะซื้อหุ้นเพิ่มได้แต่ต้องไม่เกินหนึ่งในห้าของจำนวนหุ้นทั้งหมด สมาชิกจะขายหุ้นหรือโอนหุ้นซึ่งตนถือให้กับผู้อื่นหรือถอนหุ้นคืนบางส่วนหรือทั้งหมดในระหว่างที่ตนยังเป็นสมาชิกอยู่ไม่ได้ ผลตอบแทนที่จะได้รับจากการถือหุ้นนั้น สหกรณ์จะจ่ายให้เป็นเงินปันผลแก่สมาชิกตามระยะเวลาของการถือหุ้น ภายหลังวันที่ที่ประชุมใหญ่อนุมัติการจัดสรรกำไรสุทธิแล้ว เงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้ว สหกรณ์จะจ่ายได้ตามอัตราที่กำหนดไว้ในข้อบังคับแต่ต้องไม่เกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวง และเงินปันผลดังกล่าวได้รับยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา

2) **ส่งเสริมการออมโดยการรับฝากเงินจากสมาชิก** สหกรณ์มีบริการด้านเงินฝากออมทรัพย์ เงินฝากออมทรัพย์พิเศษ และเงินฝากประจำโดยให้ผลตอบแทนในรูปของดอกเบี้ยในอัตราที่อาจสูงกว่าธนาคารพาณิชย์หรือตามฐานะของแต่ละสหกรณ์

2.2 การให้เงินกู้แก่สมาชิก สหกรณ์จะนำเงินค่าหุ้นและเงินฝากของสมาชิกมาหมุนเวียนให้สมาชิกที่มีความเดือดร้อนกู้ยืมเพื่อความจำเป็น หรือมีผลประโยชน์นอกวงเวียน แต่จะไม่ให้นำไปใช้จ่ายเพื่อการสุรุ่ยสุร่าย หรือการเก็งกำไร โดยคิดอัตราดอกเบี้ยต่ำกว่ากู้จากเอกชน เงินกู้ที่สหกรณ์จ่ายให้สมาชิกมี 3 ประเภท คือ เงินกู้ฉุกเฉิน เงินกู้สามัญ และเงินกู้พิเศษ

2.3 การให้สหกรณ์อื่นกู้ยืม ในกรณีสหกรณ์ได้ออมเงินของสมาชิกได้จำนวนมาก และเหลือจากที่จะให้บริการสมาชิกกู้ยืมแล้ว ก็อาจให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมได้ตามความเหมาะสมเพื่อเป็นการช่วยเหลือกันระหว่างสหกรณ์ สหกรณ์บางแห่งอาจจะมีการขาดสภาพคล่องทางการเงิน ในช่วงเวลาที่จะมีการจ่ายเงินกู้หรือการจ่ายเงินปันผลและเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิก ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงินหรือหน่วยงานอื่น เช่น ธนาคาร สหกรณ์อื่น ชุมชนสหกรณ์ เป็นต้น การกู้ยืมเงินหรือการค้ำประกันของสหกรณ์จะต้องจำกัดอยู่ภายในวงเงินซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบ

2.4 การฝากและการลงทุนของสหกรณ์ สหกรณ์เมื่อมีเงินเหลือซึ่งยังไม่จำเป็นต้องใช้ในระยะเวลา นั้น เพื่อไม่ให้เงินทุนจมอยู่ในสหกรณ์ โดยสหกรณ์จะนำเงินไปฝากหรือลงทุนได้ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มาตรา 62 (7) ซึ่งจะต้องเป็นไปตามประกาศของคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ พ.ศ. 2563 กำหนดไว้ว่าเงินของสหกรณ์นั้น สหกรณ์อาจฝากหรือลงทุนได้ ดังต่อไปนี้

- 1) บัตรเงินฝากที่ธนาคารเป็นผู้ออก
- 2) ตัวแลกเงินที่ธนาคารเป็นผู้รับรอง สลากหลังหรือรับอาวัลหรือตัวสัญญาใช้เงินที่ธนาคารเป็นผู้หลักหลังหรือรับอาวัล โดยไม่มีข้อจำกัดความรับผิดชอบ
- 3) ตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่ธนาคารซึ่งมิใช่รัฐวิสาหกิจเป็นผู้ออก
- 4) บัตรเงินฝาก หรือใบรับฝากเงินที่ออกโดยบริษัทเงินทุน หรือบริษัทเครดิตฟองซิเอร์ ซึ่งสถาบันคุ้มครองเงินฝากประกันการชำระคืนต้นเงินและดอกเบี้ย
- 5) ตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่นิติบุคคลเฉพาะกิจเป็นผู้ออกภายใต้โครงการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ ที่ได้รับอนุญาตตามพระราชกำหนดนิติบุคคลเฉพาะกิจ เพื่อการแปลงสินทรัพย์เป็นหลักทรัพย์ พ.ศ. 2540 และตราสารแสดงสิทธิในหนี้ที่นั้นได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือตั้งแต่ระดับ A-ขึ้นไป จากบริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์
- 6) หุ้นกู้ที่ได้รับการจัดอันดับความน่าเชื่อถือตั้งแต่ระดับ A-ขึ้นไป จากบริษัทจัดอันดับความน่าเชื่อถือที่ได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์
- 7) หน่วยลงทุนของกองทุนรวมที่รัฐวิสาหกิจจัดตั้งขึ้นโดยความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี และอยู่ในการกำกับดูแลของคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ ซึ่งการนำเงินไปฝากหรือลงทุนนั้น รวมกันต้องไม่เกินทุนสำรองของสหกรณ์และต้องผ่านการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ก่อนจึงจะดำเนินการได้
- 8) หน่วยลงทุนของกองทุนรวมที่มีวัตถุประสงค์ในการลงทุนตามมาตรา 62 (7) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542

2.5 การจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก สหกรณ์จัดสวัสดิการต่างๆ ให้กับสมาชิกทั้งประเภทที่ไม่ต้องใช้เงินและใช้เงิน คือ สวัสดิการประเภทที่ไม่ต้องใช้เงิน และสวัสดิการประเภทที่ต้องใช้เงิน

1) **สวัสดิการประเภทที่ไม่ต้องใช้เงิน** ได้แก่ การให้ความสะดวกแก่สมาชิกในการชำระค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา ค่าโทรศัพท์ผ่านสหกรณ์ การบริการจองโรงแรมที่พักให้แก่สมาชิกและครอบครัวในการพักผ่อน การติดต่อร้านค้า สถานพยาบาลต่างๆ ให้ออกบัตรส่วนลดให้กับสมาชิก เป็นต้น

2) **สวัสดิการประเภทที่ต้องใช้เงิน** โดยการจัดสรรมาจากกำไรสุทธิประจำปี หรืออาจตั้งเป็นงบประมาณรายจ่ายประจำปีก็ได้ สวัสดิการเหล่านี้ ได้แก่ การประกันชีวิต การประกันอุบัติเหตุให้กับสมาชิก ทูลงเสริมการศึกษาให้กับบุตรสมาชิก กองทุนสงเคราะห์สมาชิกเมื่อถึงแก่กรรม สวัสดิการมรดกกรรมแก่สมาชิกและครอบครัว สวัสดิการเพื่อการสมรสของสมาชิก สวัสดิการเพื่อการอุปสมบทของสมาชิกและบุตรของสมาชิก สวัสดิการเพื่อช่วยเหลือสมาชิกที่ประสบภัยพิบัติต่างๆ การฝึกสอนงานอาชีพให้แก่สมาชิกและครอบครัว เป็นต้น

โดยสรุป สหกรณ์ออมทรัพย์มีวัตถุประสงค์หลักในการส่งเสริมการออมทรัพย์และให้เงินกู้ที่จำเป็นแก่สมาชิกและส่วนใหญ่ทำธุรกิจการเงินเพียงอย่างเดียว เป็นธุรกิจเกี่ยวกับด้านการเงิน ได้แก่ การส่งเสริมการออมโดยการถือหุ้นของสมาชิก และการรับฝากเงินจากสมาชิก การให้เงินกู้ โดยสมาชิกและสหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินจากสหกรณ์ การกู้ยืมเงินของสหกรณ์จากสถาบันการเงินหรือหน่วยงานอื่น การฝากและลงทุนเงินของสหกรณ์รวมทั้งการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก เมื่อสมาชิกมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ก็จะนำความมั่นคงมาสู่สหกรณ์และส่งผลดีต่อชุมชน สังคมและเศรษฐกิจของประเทศด้วย

3. ความสำคัญและประโยชน์ของสหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือสมาชิกที่มีความเดือดร้อนซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องของเงิน ซึ่งสหกรณ์มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายและกระทรวงการคลังได้ประกาศให้สหกรณ์ออมทรัพย์คิดดอกเบี้ยเงินกู้ยืมได้เช่นเดียวกับสถาบันการเงินตามประกาศกระทรวงการคลังเมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2526 ดังนั้น สหกรณ์จึงมีความสำคัญและมีประโยชน์ต่อสมาชิกในการบรรเทาความเดือดร้อนและให้ความช่วยเหลือดังนี้

3.1 แหล่งจัดหาทุน สหกรณ์เป็นแหล่งจัดหาทุนมาให้สมาชิกกู้ยืมเงินไปลงทุนประกอบอาชีพ

3.2 สถาบันการเงิน สมาชิกสหกรณ์มีสถาบันการเงินของตนเอง สะดวกต่อการนำเงินไปฝากและถอนเพื่อนำไปใช้จ่ายที่จำเป็น

3.3 การสะสมเงิน สมาชิกสหกรณ์รู้จักสะสมเงินออมอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยการสะสมหุ้นรายเดือน และได้รับเงินปันผลตอบแทน

3.4 การบรรเทาทุกข์ สมาชิกเดือดร้อนด้านการเงินสหกรณ์จะเป็นองค์การที่ช่วยบรรเทาทุกข์จากปัญหาการเงินได้โดยการกู้เงินซึ่งเสียดอกเบี้ยอย่างเป็นธรรม ทั้งยังได้รับเงินเฉลี่ยคืนจากดอกเบี้ยที่เสียไปด้วยเป็นการช่วยเหลือสมาชิกให้พ้นจากการกู้หนี้ยืมสินนอกระบบ

3.5 การสร้างรายได้ สมาชิกฝากเงิน สะสมหุ้น และกู้เงินจากสหกรณ์ ทำให้มีรายได้จากเงินฝากออมทรัพย์ ได้รับเงินปันผลตามหุ้น และเงินเฉลี่ยคืนจากการกู้ซึ่งจะได้รับการยกเว้นภาษีรายได้ประจำปี

3.6 การอำนวยความสะดวก สมาชิกต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกในครอบครัว ซึ่งจะต้องใช้เงินจำนวนมาก สหกรณ์ก็จะช่วยให้สมาชิกได้ในสิ่งที่ต้องการ เป็นการลดปัญหาซื้อสินค้าเงินผ่อนที่ดอกเบี้ยสูง

3.7 การมีกำลังใจ สมาชิกมีกำลังใจในการปฏิบัติงาน เนื่องจากไม่ต้องกังวลกับภาระหนี้สิน ซึ่งจะทำให้สามารถทำงานได้ดีและมีประสิทธิภาพ

3.8 กิจกรรมสวัสดิการ สหกรณ์ออมทรัพย์ส่วนใหญ่เป็นหน่วยงานสวัสดิการ สามารถจัดกิจกรรมเสริมสวัสดิการให้แก่สมาชิก เช่น การให้ทุนการศึกษาแก่บุตรของสมาชิก เงินช่วยเหลือกรณีสมาชิกหรือคู่สมรสของสมาชิกเสียชีวิต การประกันชีวิต การฌาปนกิจสงเคราะห์ เป็นต้น

3.9 การช่วยเหลือ สมาชิกสามารถช่วยเหลือตนเองและเป็นการช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกด้วยกันที่มีความเดือดร้อนทางการเงิน

3.10 คุณค่าของสมาชิก การมีสหกรณ์ออมทรัพย์จะช่วยสร้างความคุ้นเคย ความเข้าใจในระหว่างสมาชิกด้วยกัน รู้จักการให้และการรับ เข้าใจถึงคุณค่าของผู้ร่วมงาน เสริมสร้างความคิดประชาธิปไตยในการทำงานซึ่งจะส่งผลให้สมาชิกเกิดความสุขในการทำงาน

โดยสรุป สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสถาบันการเงินที่ส่งเสริมให้บุคคลที่เป็นสมาชิกรู้จักการประหยัด รู้จักการออมทรัพย์และสามารถบริการเงินกู้ให้แก่สมาชิกเพื่อนำไปใช้จ่ายเมื่อเกิดความจำเป็น โดยยึดหลักการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จึงทำให้มีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ขึ้นเพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน

กิจกรรม 9.1.1

1. จงอธิบายความหมายของสหกรณ์ออมทรัพย์มาพอสังเขป
2. วัตถุประสงค์หลักของสหกรณ์ออมทรัพย์มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 9.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.1 เรื่องที่ 9.1.1)

เรื่องที่ 9.1.2

ประวัติ และโครงสร้างของสหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสหกรณ์อีกประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นมาจากการรวมคนเพื่อสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก ในการจัดตั้งและการดำเนินงานของสหกรณ์นั้นจะมีบุคคลที่เกี่ยวข้องที่เป็นภาคของรัฐและภาคของสหกรณ์ ซึ่งในส่วนของภาครัฐ คือ นายทะเบียนสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี ผู้ตรวจการสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ และในส่วนของภาคสหกรณ์ คือ สมาชิก ที่ประชุมใหญ่สหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการ ที่ปรึกษา ฝ่ายจัดการ และผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์

1. ประวัติของสหกรณ์ออมทรัพย์

ในปลายรัชกาลที่ 5 จากสภาพปัญหาความยากจนของชาวนาสยามันั้น ทำให้ทางราชการคิดหาวิธีการช่วยเหลือชาวนา โดยการจัดหาเงินทุนมาให้กู้และคิดดอกเบี้ยในอัตราต่ำ โดยกำหนดวิธีการที่จะช่วยด้านเงินทุนไว้ 2 วิธี คือ

วิธีที่ 1 จัดตั้งธนาคารเกษตรเพื่อให้เงินกู้แก่ชาวนา แต่ขัดข้องในเรื่องเงินทุนและหลักประกันเงินกู้ ความคิดนี้จึงระงับไป

วิธีที่ 2 วิธีการสหกรณ์ประเภทหาทุน วิธีนี้เกิดจากรัฐบาลโดยกระทรวงพระคลังมหาสมบัติในปัจจุบัน คือ กระทรวงการคลังได้เชิญเซอร์เบอร์นาร์ด ฮันเตอร์ หัวหน้าธนาคารแห่งมัตราช ประเทศอินเดียเข้ามาสำรวจหาหนทางช่วยเหลือชาวนาได้เสนอว่าควรจัดตั้ง “ธนาคารให้กู้ยืมแห่งชาติ” ดำเนินการให้กู้ยืมแก่ราษฎร โดยมีที่ดินและหลักทรัพย์อื่นเป็นหลักประกันเพื่อป้องกันมิให้ชาวนาที่กู้ยืมเงินทอดทิ้งที่นาหลบหนีสิน

ส่วนการควบคุมเงินกู้และการเรียกเก็บเงินกู้ ท่านเซอร์เบอร์นาร์ด ฮันเตอร์ ได้แนะนำให้จัดตั้งเป็นสมาคมที่เรียกว่า “โคออปอเรทีฟ โซไซตี้” (Cooperative Society) โดยมีหลักการร่วมมือกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันซึ่งคำนี้พระราชวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ได้ทรงบัญญัติศัพท์เป็นภาษาไทยว่า “สมาคมสหกรณ์”

จึงกล่าวได้ว่าประเทศไทยเริ่มศึกษาวิธีการสหกรณ์ขึ้นใน พ.ศ. 2457 แต่ก็ยังมีได้ดำเนินการอย่างไร จนกระทั่งใน พ.ศ. 2458 ได้มีการเปลี่ยนกรมสถิติพยากรณ์เป็นกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ ประกอบด้วยส่วนราชการ 3 ส่วน คือ การพาณิชย์ การสถิติพยากรณ์ และการสหกรณ์

สหกรณ์ออมทรัพย์เกิดขึ้นเพราะประชาชนประสบปัญหาเกี่ยวกับค่าครองชีพที่สูงขึ้น ผู้ที่มีรายได้น้อยได้รับความเดือดร้อนเพราะไม่สามารถจะหารายได้เพิ่มให้เพียงพอกับรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น และมักจะแก้ไขปัญหาด้วยการกู้ยืมเงินจากนายทุนโดยยอมเสียดอกเบี้ยในอัตราสูง จึงก่อให้เกิดหนี้สินผูกพัน และก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ตนเองและครอบครัวภายหลัง บุคคลที่ประสบปัญหาความเดือดร้อนดังกล่าว จึงร่วมกัน

แก้ไขปัญหาด้วยการรวมกลุ่มกัน จัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ขึ้นเพื่อบรรเทาปัญหาความเดือดร้อน โดยยึดหลักการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2565)

สหกรณ์ออมทรัพย์แห่งแรกในประเทศไทย คือ สหกรณ์ออมทรัพย์ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่ข้าราชการ สหกรณ์และพนักงานธนาคารเพื่อการพัฒนาสหกรณ์ (ธนาคารเพื่อการสหกรณ์ ปัจจุบันได้เปลี่ยนเป็น “ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร”) จัดทะเบียนเมื่อวันที่ 28 กันยายน 2492 โดยใช้ชื่อว่า “สหกรณ์ข้าราชการสหกรณ์ จำกัดสินใช้” ปัจจุบันชื่อว่า “สหกรณ์ข้าราชการสหกรณ์ จำกัด”

สหกรณ์จัดตั้งขึ้นในหมู่ประชาชนทุกสาขาอาชีพ ซึ่งมีภูมิลำเนาหรือประกอบอาชีพหลัก หรือมีวงสัมพันธ์อย่างหนึ่งอย่างใดอยู่ในเขตท้องที่ดำเนินงานของสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นและบุคคลเหล่านั้น มีความปรารถนาจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยวิธีการนำเงินของตนเองมาสะสมไว้เป็นกองทุนสมาชิกทุกๆ คน จะต้องสะสมเงินตามความสามารถของตนเองเป็นประจำและสม่ำเสมอตามที่สหกรณ์กำหนด กองทุนที่สมาชิกช่วยกันสะสมนั้นก็จะมีเงินมากขึ้นสามารถจะให้สมาชิกที่มีความจำเป็นและเดือดร้อนทางการเงิน กู้ยืมไปบำบัดปัญหาและความเดือดร้อนเหล่านั้น พร้อมกับการชำระคืนเงินกู้ของสมาชิก ซึ่งแต่ละคนก็จะสะสมเงินของตนไปในคราวเดียวกันและเงินกู้ก็จะค่อยๆ หมดไป ในขณะที่เงินสะสมก็มีมากขึ้นสหกรณ์ออมทรัพย์จึงเป็นสหกรณ์ที่มุ่งหวังในการให้สมาชิกช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน บริหารโดยสมาชิกและการทำกิจการทุกอย่างเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับสมาชิก

2. การจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์

การขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์จะต้องปฏิบัติเป็นไปตามมาตรา 33, 34, 35, 36 และ 37 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ประกอบด้วยระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการดำเนินการจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ พ.ศ. 2552 กล่าวคือ เป็นการรวบรวมบุคคลที่มีกิจการร่วมกันหรือมีความเดือดร้อนเหมือนกัน รวมตัวกันเพื่อจัดตั้งสหกรณ์มาดำเนินธุรกิจเพื่อให้บริการแก่สมาชิกหรือเป็นตัวแทนของสมาชิก อันมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก โดยวิธีช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์

การจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นมาจึงต้องพิจารณาความเป็นไปได้ทางธุรกิจ และจะต้องเป็นกิจการร่วมกันที่มุ่งกระทำธุรกิจกับสมาชิกเป็นหลัก มิใช่จะพิจารณาแต่เฉพาะการปฏิบัติตามขั้นตอนและเอกสารประกอบการพิจารณาว่าถูกต้องหรือไม่ อีกทั้งความพร้อมและความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกถือเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จเบื้องต้น ที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จในการดำเนินงานของสหกรณ์ต่อไปเพื่อให้ผู้ขอจัดตั้งสหกรณ์สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว และได้มีการเตรียมการเบื้องต้น จึงได้กำหนดแนวทางปฏิบัติหลักๆ ไว้ 6 ขั้นตอน ในการดำเนินการขอจัดตั้งสหกรณ์ไว้ ดังนี้ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2565)

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการเบื้องต้น

1) รวบรวมกลุ่มบุคคลที่มีกิจการร่วมกันจำนวนไม่น้อยกว่าสิบคน บุคคลที่รวมกันนี้ต้องเป็นบุคคลธรรมดา และบรรลุนิติภาวะ

2) กำหนดวัตถุประสงค์และกิจกรรมของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น เพื่อให้บริการและส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก ทั้งนี้ จะต้องเป็นไปตามอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดประเภทสหกรณ์

3) จัดทำร่างแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้นอย่างคร่าวๆ อย่างน้อย 1-3 ปี ประกอบด้วย ธุรกิจที่จะให้บริการแก่สมาชิก การจัดจ้างเจ้าหน้าที่แหล่งที่มาของเงินทุน รายได้และค่าใช้จ่ายต่างๆ เพื่อพิจารณาความเป็นไปได้ และความเหมาะสมในการจัดตั้งสหกรณ์

4) เมื่อได้ดำเนินการตามข้อ 1)-3) แล้ว หากผู้สนใจจะจัดตั้งสหกรณ์เห็นว่ามีความเป็นไปได้ในการขอจดทะเบียนสหกรณ์ จึงดำเนินการในขั้นตอนที่ 2 ต่อไป

ขั้นตอนที่ 2 ประสานงาน คณะบุคคลซึ่งประสงค์จะจัดตั้งสหกรณ์แต่งตั้งตัวแทนในการประสานงานกับเจ้าหน้าที่กลุ่มจัดตั้งและส่งเสริมสหกรณ์ ณ สำนักงานสหกรณ์จังหวัด สำหรับกรุงเทพมหานครติดต่อที่สำนักงานส่งเสริมสหกรณ์ พื้นที่ 1 พื้นที่ 2 ในพื้นที่ที่จะจัดตั้งสหกรณ์ (เว็บไซต์หน่วยงานต่างๆ ในสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์)

1) เพื่อดำเนินการประชุมและจัดให้มีการฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการสหกรณ์ ไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง จากผู้ทรงคุณวุฒิ หรือนักวิชาการ หรือผู้ที่มีประสบการณ์ด้านสหกรณ์

2) ขอคำแนะนำในการจัดทำแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์และอื่นๆ

3) กำหนดวันประชุมในแต่ละครั้ง เพื่อให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์เข้าร่วมประชุมชี้แจง และแนะนำการดำเนินการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 จัดประชุมผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ เพื่อพิจารณา

1) กำหนดชื่อสหกรณ์ที่จะขอจัดตั้งอย่างน้อย 3 ชื่อ เรียงลำดับตามความต้องการ

2) คัดเลือกบุคคลในที่ประชุม จำนวนไม่น้อยกว่า 10 คน เป็นผู้แทนเพื่อดำเนินการขอจดทะเบียนสหกรณ์ เรียกว่า "คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์" แล้วให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์เลือกในระหว่างกันเอง เป็นประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก

3) เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการกำหนดวัตถุประสงค์ ประเภทของสหกรณ์ กำหนดแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์ และร่างข้อบังคับ (เฉพาะส่วนที่สำคัญ) เพื่อให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

4) คณะผู้จัดตั้งจะต้องดำเนินการยื่นเรื่องขอจองชื่อสหกรณ์ ซึ่งสามารถดำเนินการได้ 2 วิธี คือ

(1) จองชื่อสหกรณ์ผ่าน Website ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ http://www.cpd.go.th/cpd_regisonline.html หรือ

(2) แจ้งชื่อสหกรณ์ให้สำนักงานสหกรณ์จังหวัด เพื่อดำเนินการจองชื่อสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 4 ประชุมคณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ เพื่อพิจารณา

1) เลือกประเภทสหกรณ์ และกำหนดวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่จะจัดตั้ง

2) จัดทำแผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์

3) จัดทำบัญชีรายชื่อผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ตามใบสมัครที่รวบรวมได้ พร้อมทั้งกำหนดรูปแบบการจัดทำทะเบียนสมาชิกและทะเบียนหุ้น

4) จัดทำร่างข้อบังคับสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 5 ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิก เพื่อพิจารณา

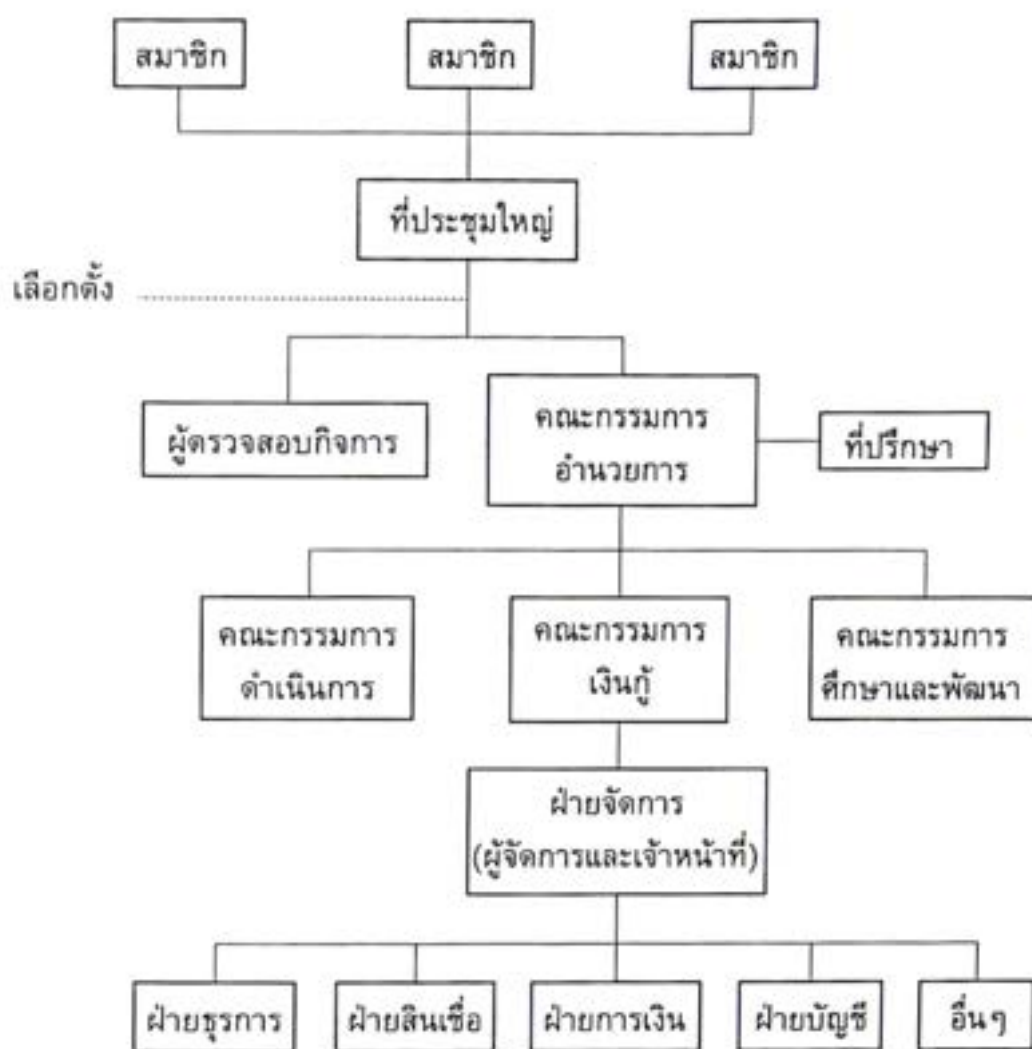
- 1) รับทราบชื่อ การกำหนดประเภท และวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์เสนอ
- 2) แผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์
- 3) ร่างข้อบังคับของสหกรณ์

ขั้นตอนที่ 6 คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ยื่นคำขอจดทะเบียนสหกรณ์ พร้อมเอกสารประกอบที่สำนักงานสหกรณ์จังหวัด หรือสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์ พื้นที่ 1 พื้นที่ 2 แห่งท้องที่ที่ตั้งสำนักงานสหกรณ์ ประกอบด้วย

- 1) คำขอจดทะเบียนสหกรณ์ จำนวน 2 ชุด
- 2) สำเนารายงานการประชุมผู้ซึ่งประสงค์จะเป็นสมาชิกสหกรณ์ จำนวน 2 ชุด
- 3) สำเนารายงานการประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์ จำนวน 2 ชุด
- 4) บัญชีรายชื่อผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกสหกรณ์ จำนวน 2 ชุด
- 5) แผนดำเนินการเกี่ยวกับธุรกิจหรือกิจกรรมของสหกรณ์ จำนวน 2 ชุด
- 6) ข้อบังคับสหกรณ์ จำนวน 4 ชุด

3. โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์บริหารงานโดยสมาชิก เมื่อสมาชิกรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ขึ้นแล้ว สมาชิกจะเลือกตั้งตัวแทนจากที่ประชุมใหญ่ให้เข้ามาบริหารงานในสหกรณ์ สมาชิกทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับเลือกตั้งเป็นกรรมการดำเนินการ หากมีความสามารถและโอกาสที่จะเข้าไปบริหารกิจการของสหกรณ์ ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญของโครงสร้างการบริหารงานสหกรณ์ ได้แก่ สมาชิก ที่ประชุมใหญ่ คณะกรรมการดำเนินการ ฝ่ายจัดการ และผู้ตรวจสอบกิจการ ซึ่งมีโครงสร้างดังภาพที่ 9.1

ภาพที่ 9.1 โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์ออมทรัพย์

ทั้งนี้ สหกรณ์บางแห่งอาจมีองค์ประกอบอื่นๆ เพิ่มเติม เช่น ที่ปรึกษาสหกรณ์ รองผู้จัดการ ผู้ช่วยผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ เป็นต้น และมีคณะกรรมการย่อยที่จะบริหารงานในส่วนของกรรมการอำนวยการ (คณะกรรมการอำนวยการ) เงินกู้ (คณะกรรมการเงินกู้) และการศึกษาและพัฒนา (คณะกรรมการศึกษาและพัฒนา) ซึ่งสหกรณ์บางแห่งอาจจะเรียกเป็นอย่างอื่น ส่วนสหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีขนาดใหญ่ขึ้นนั้นจะต้องมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารความเสี่ยง และคณะกรรมการการลงทุนด้วย

จากภาพที่ 9.1 โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์ออมทรัพย์ สามารถอธิบายรายละเอียดได้ดังนี้

3.1 สมาชิก สมาชิกสหกรณ์มีฐานะเป็นทั้งเจ้าของสหกรณ์ซึ่งจำเป็นต้องตัดสินใจร่วมกันในการประชุมใหญ่และอีกฐานะหนึ่งของสมาชิกก็คือนักใช้บริการจากสหกรณ์โดยสามารถที่จะใช้สิทธิของตนเองด้วยการสนใจในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการดำเนินการ สนใจเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ยอมรับกฎ ระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ และเข้าร่วมประชุมใหญ่เพื่อใช้สิทธิและหน้าที่ ทั้งนี้ สมาชิกผู้เข้าประชุม

มีสิทธิเท่าเทียมกันในการเสนอความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะและลงมติโดยยึดหลักประชาธิปไตย คือ "หนึ่งคนหนึ่งเสียง"

ทั้งนี้ ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนสมาชิกและทะเบียนหุ้นของสหกรณ์ พ.ศ. 2564 ลงวันที่ 12 ตุลาคม 2564 ประกาศใช้วันที่ 27 สิงหาคม 2564 เพื่อให้การจัดทำทะเบียนสมาชิกและทะเบียนหุ้นของสหกรณ์มีแนวทางปฏิบัติและมีแบบรายงาน ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และเพื่อให้สหกรณ์จัดทำทะเบียนสมาชิกให้สอดคล้องกับวิธีแสดงตนตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การฟอกเงิน โดยให้เสมือนหนึ่งว่าสมาชิกรายนั้นได้แสดงตนไว้ก่อนการทำธุรกรรมแล้ว อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 16 (2) (8) และมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระเบียบ ซึ่งศึกษาเพิ่มเติมได้ในหน่วยที่ 4 และหน่วยที่ 14

3.2 ที่ประชุมใหญ่สมาชิก เป็นที่รวมของสมาชิกทั้งหมด หรือตัวแทนสมาชิก (กรณีที่มีสมาชิกจำนวนมากๆ ไม่สะดวกต่อการดำเนินงาน) โดยปกติมักมีการประชุมใหญ่สามัญประจำปี ปีละหนึ่งครั้ง แต่กรณีที่มีเรื่องเร่งด่วนหรือเรื่องที่เป็นปัญหาที่จะต้องแก้ไข อาจมีการเรียกประชุมวิสามัญก็ได้ ซึ่งเรื่องสำคัญที่จะพิจารณาในที่ประชุมใหญ่ คือ

- 1) การเลือกตั้งและการถอดถอนคณะกรรมการดำเนินงานสหกรณ์
- 2) การพิจารณาถือใช้หรือแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสหกรณ์
- 3) การพิจารณารับรองงบการเงิน หรือผลการดำเนินงานประจำปี
- 4) การอนุมัติแผนงาน รายได้ และค่าใช้จ่ายประจำปี
- 5) การลงมติให้เลิกสหกรณ์ถ้าเห็นว่าไม่สมควรจะดำรงอยู่ต่อไปก็ได้

3.3 คณะกรรมการดำเนินการ เป็นตัวแทนของสมาชิกที่ได้รับการเลือกตั้งจากความไว้วางใจให้เป็นผู้ดำเนินการแทน จากการศึกษาได้สมัครเข้ามาเป็นคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ประกอบด้วยประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการจำนวน 14 คน ซึ่งมีวาระคราวละ 2 ปี ติดต่อกันไม่เกิน 2 วาระ คณะกรรมการดำเนินการมีหน้าที่ดังนี้

- 1) กำหนดแนวทางการดำเนินงานให้สอดคล้องกับนโยบายของที่ประชุมใหญ่
- 2) วางแผนและควบคุมให้สหกรณ์มีเงินทุนอย่างเพียงพอ
- 3) คัดเลือกจัดจ้างฝ่ายจัดการที่มีความรู้ความสามารถพร้อมทั้งกำหนดค่าตอบแทนและความรับผิดชอบอย่างเหมาะสมรวมทั้งควบคุมการปฏิบัติงานของฝ่ายจัดการ
- 4) ทำหน้าที่ควบคุมการดำเนินธุรกิจและการบริหารกิจการสหกรณ์ให้บรรลุวัตถุประสงค์แทนสมาชิก

5) ปฏิบัติตามกฎหมายสหกรณ์ ข้อบังคับสหกรณ์ และมติของที่ประชุมใหญ่ โดยจะมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละหนึ่งครั้ง เพื่อกำหนดนโยบายในการทำงานแล้วจึงมอบให้ "ฝ่ายจัดการ" รับผิดชอบปฏิบัติงานต่อไป

คณะกรรมการดำเนินการควรมีคุณสมบัติ ดังนี้

- 1) การมีความซื่อสัตย์สุจริต
- 2) การมีคุณลักษณะของความเป็นผู้นำ
- 3) การประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานหรือธุรกิจของตัวเอง
- 4) การมีความศรัทธาในอุดมการณ์
- 5) มีความรอบรู้ในหลักการสหกรณ์และหลักการของธุรกิจการเงิน
- 6) การเสียสละและการอุทิศเวลาให้กับสหกรณ์

ดังนั้น คณะกรรมการดำเนินการจึงจำเป็นต้องมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการและเทคนิคของการบริหารธุรกิจการเงิน รวมทั้งกฎหมายของสหกรณ์เพื่อที่จะสามารถบริหารสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.4 ฝ่ายจัดการ เป็นบุคลากรที่คณะกรรมการดำเนินการจัดจ้าง หรือเป็นเจ้าของหน้าที่ของหน่วยงานนั้น ซึ่งประกอบด้วยเจ้าหน้าที่และผู้จัดการ โดยผู้จัดการซึ่งมีฐานะเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดในฝ่ายจัดการ มีหน้าที่สำคัญดังนี้

- 1) การบริหารจัดการเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของสหกรณ์
- 2) การวางแผนในการใช้ทรัพยากรในการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ
- 3) กำกับดูแลการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ
- 4) การตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการ และควบคุมให้มีการปฏิบัติงาน
- 5) การควบคุมติดตามและประเมินผลในการทำงาน

คุณสมบัติของผู้จัดการที่ดี ควรมีดังนี้

- 1) มีความสามารถทางปัญญาในการคิดและคิดถูกต้อง รวมทั้งความสามารถทางเทคนิคและการบริหาร
- 2) มีความสามารถในการเป็นผู้นำ ทำให้ผู้อื่นยอมรับและยินดีจะปฏิบัติตาม
- 3) มีวิสัยทัศน์สามารถมองไปข้างหน้าเห็นแนวโน้มธุรกิจ
- 4) มีความสามารถเชิงสร้างสรรค์และจินตนาการ
- 5) มีความสามารถในการตัดสินใจได้ดีและรวดเร็ว
- 6) มีความสามารถทางวินิจฉัย ยืดหยุ่นทางความคิดพอที่จะเห็นความแตกต่างของสหกรณ์
- 7) มีความสามารถในการประสานงาน สามารถรับความคิดเห็นของผู้อื่นที่แตกต่างกัน นำมาวิเคราะห์และประนีประนอม ความคิดเห็นเหล่านั้นในลักษณะที่มีประสิทธิผล
- 8) มีความสามารถในการประชาสัมพันธ์ เขียนและพูดอย่างมีประสิทธิภาพ
- 9) มีคุณธรรมสามารถแยกแยะสิ่งถูกผิด และมีมาตรฐานความประพฤติสูง

ดังนั้น ฝ่ายจัดการจึงควรได้รับการฝึกอบรมเบื้องต้นในเรื่องหลักการสหกรณ์ และการเงิน รวมทั้งควรได้รับการพัฒนาเพื่อให้เหมาะสมกับการทำงานเป็นทีม และการปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ด้วย

ทั้งนี้ อำนาจหน้าที่ คุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามของคณะกรรมการและผู้จัดการ ซึ่งเป็นสหกรณ์ขนาดใหญ่ สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากหน่วยที่ 14 รวมทั้งจากกฎกระทรวง เรื่อง การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน พ.ศ. 2564 มาตรา 89/2 (1) (2) (3) (6) (9) (11) และ (12) และมาตรา 105 วรรคสาม แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

3.5 ผู้ตรวจสอบกิจการ เป็นสมาชิกหรือบุคคลภายนอกที่มีคุณสมบัติเหมาะสมและได้รับการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ให้เป็นผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ เพื่อดำเนินการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์แล้วทำรายงานเสนอต่อที่ประชุมใหญ่

ผู้ตรวจสอบกิจการมีอำนาจหน้าที่โดยทั่วไป ดังนี้

- 1) ตรวจสอบหลักฐานและความถูกต้องของการดำเนินธุรกิจของแต่ละสหกรณ์ เพื่อประเมินและให้คำแนะนำแก่คณะกรรมการดำเนินการตลอดจนเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง
- 2) ตรวจสอบเอกสาร สมุดบัญชี ทะเบียน ตลอดจนทรัพย์สิน และหนี้สินของสหกรณ์เพื่อให้ทราบฐานะและข้อเท็จจริงของสหกรณ์
- 3) ตรวจสอบการปฏิบัติงานตามแผนงาน และการเบิกจ่ายเงินงบประมาณประจำปีของสหกรณ์
- 4) ติดตามผลการดำเนินงานของคณะกรรมการ เพื่อพิจารณาปรับปรุง ข้อบังคับ ระเบียบมติ ตลอดจนคำสั่งต่างๆ ของสหกรณ์ให้มีความเหมาะสม
- 5) เข้าร่วมประชุมคณะกรรมการดำเนินการเป็นประจำทุกเดือน และเข้าประชุมใหญ่ของสหกรณ์เพื่อรายงานผลการตรวจสอบกิจการ

ผู้ตรวจสอบกิจการมีส่วนช่วยในการทำงานของคณะกรรมการดำเนินการเป็นอย่างมาก เพราะคณะกรรมการดำเนินการอาจจะควบคุมดูแลในรายละเอียดเกี่ยวกับบัญชีและการเงินได้โดยไม่ทั่วถึง หรืออาจมีความรู้ความชำนาญไม่เท่าเทียมผู้ตรวจสอบกิจการ ข้อมูลหรือรายงานของผู้ตรวจสอบกิจการจึงเป็นเครื่องมือที่จะสามารถช่วยในเรื่องของการควบคุมและการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการได้

ทั้งนี้ ผู้ตรวจสอบกิจการจะมีจำนวนเท่าไร คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม วิธีการรับสมัคร วาระการดำรงตำแหน่ง และการขาดจากการเป็นผู้ตรวจสอบกิจการ การตรวจสอบกิจการสหกรณ์และจริยธรรมของผู้ตรวจสอบกิจการ จะต้องเป็นไปตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2563 เพื่อให้การตรวจสอบกิจการของสหกรณ์มีประสิทธิภาพ เหมาะสมกับขนาดและประเภทของสหกรณ์ มีความโปร่งใส เชื่อถือได้ ซึ่งสามารถศึกษาเพิ่มเติมได้จากระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2563

3.6 ที่ปรึกษา เป็นสมาชิกหรือบุคคลภายนอกที่มีความรู้ความสามารถเป็นพิเศษในด้านการบัญชี การเงิน กฎหมาย และการบริหารงาน รวมทั้งมีประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ต่อกิจการของสหกรณ์

ทั้งนี้ ที่ปรึกษามีหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำในการดำเนินงานทั่วไปของสหกรณ์ เพื่อความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคงของสหกรณ์ และเข้าร่วมประชุมกับคณะกรรมการดำเนินการตามคำเชิญของสหกรณ์แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

จากการที่สหกรณ์หลายแห่งดำเนินกิจการและดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ โดยไม่ได้เป็นไปตามอุดมการณ์ และหลักการสหกรณ์ที่แท้จริง เช่น การกำหนดเงื่อนไขของการกู้เงินของสมาชิก การให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงิน และการนำเงินไปลงทุนภายนอก เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดความเสียหายแก่ระบบสหกรณ์และระบบเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก รัฐบาลจึงได้ออกกฎกระทรวง เรื่อง การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน พ.ศ. 2564 เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้เกิดขึ้นกับสหกรณ์และเป็นแนวทางในการดำเนินงานของสหกรณ์ต่อไป

กิจกรรม 9.1.2

1. การจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์มีขั้นตอนอย่างไรบ้าง อธิบายมาพอสังเขป
2. จงอธิบายโครงสร้างของสหกรณ์ออมทรัพย์มาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 9.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.1 เรื่องที่ 9.1.2)

เรื่องที่ 9.1.3

การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์ดำเนินการโดยสมาชิก ซึ่งเมื่อได้มีการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ขึ้นแล้วสมาชิกจะเลือกตั้งตัวแทนจากที่ประชุมใหญ่ให้เข้ามาบริหารงานในสหกรณ์โดยตัวแทนสมาชิกเหล่านี้เรียกว่า "คณะกรรมการดำเนินการ" จำนวน 15 คนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการจะทำหน้าบริหารกิจการสหกรณ์โดยจะมีการประชุม อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อกำหนดนโยบายในการทำงาน แล้วจึงมอบให้ฝ่ายจัดการรับไปปฏิบัติงานต่อไป

1. การบริหารจัดการของสหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นองค์การธุรกิจที่มีลักษณะพิเศษ คือ การเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายสหกรณ์ และการเป็นสถาบันการเงิน การบริหารจัดการของสหกรณ์จึงต้องใช้ทั้งหลักการสหกรณ์ และหลักการของธุรกิจการเงินควบคู่กันไปด้วยเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1.1 การบริหารจัดการตามหลักการสหกรณ์ สหกรณ์บริหารจัดการตามหลักสหกรณ์สากล 7 ข้อ คือ การเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ การควบคุมตามหลักประชาธิปไตยและการดำเนินการโดยอิสระ การร่วมมือการทำธุรกิจกับสหกรณ์ การส่งเสริมการศึกษาอบรม การร่วมมือกับสหกรณ์ และการเอื้ออาทรต่อ

ชุมชน ซึ่งหลักการสหกรณ์ในบางข้อกำหนดให้มีการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดโดยการกำหนดไว้เป็นกฎหมาย เช่น การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย (สมาชิก 1 คน มี 1 เสียง) เป็นต้น การจะตรวจสอบดูว่าสหกรณ์ได้นำหลักการสหกรณ์ไปใช้ในการบริหารจัดการมากน้อยเพียงใด สามารถพิจารณาได้จาก ข้อบังคับ ระเบียบ มติของที่ประชุมใหญ่และของคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์นั้นๆ

1.2 การบริหารจัดการตามหลักการธุรกิจการเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสถาบันการเงิน ตามประกาศของกระทรวงการคลัง ลงวันที่ 21 พฤศจิกายน 2526 การจัดการการเงินของสหกรณ์เป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการนำเงินของสหกรณ์ที่มีอยู่ไปใช้เงินทุนหรือดำเนินกิจการในธุรกิจของสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด วัตถุประสงค์สำคัญของการจัดการการเงินของสหกรณ์ คือ จัดให้มีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอต่อความต้องการในธุรกิจ และมีความสามารถเพียงพอต่อการชำระหนี้ เมื่อถึงกำหนดชำระสหกรณ์จะต้องมีการวางแผนการเงินที่แน่ชัดและมีการควบคุมการใช้จ่ายเงินของสหกรณ์ สหกรณ์จึงต้องนำหลักการของธุรกิจการเงินที่ดีมาใช้ในการบริหารจัดการด้วย ได้แก่ ความสามารถในการทำกำไร การรักษาสภาพคล่อง การดำรงความเสี่ยงในระดับต่ำสุด และความมั่นคงและเสถียรภาพ

สมาชิกทุกคนมีบทบาทที่จะควบคุมการบริหารงานของสหกรณ์ โดยใช้สิทธิและปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกให้ถูกต้องและสม่ำเสมอ การเข้าร่วมประชุมใหญ่ของสหกรณ์ เป็นทั้งสิทธิและหน้าที่ที่สำคัญของสมาชิกทุกคน ควรจะต้องเข้าร่วมประชุมใหญ่เพื่อสมาชิกจะแสดงบทบาทรักษาสีทธิและปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของตน รวมทั้งการติดตามผลการดำเนินงาน การจัดสรรผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างยุติธรรม กำหนดนโยบายการดำเนินงาน รวมทั้งคัดเลือกกรรมการดำเนินการที่มีความสามารถ และมอบภารกิจในการดำเนินการต่อไปในแนวทางอันเป็นประโยชน์ต่อมวลสมาชิก เสริมสร้างความเจริญมั่นคงให้กับสหกรณ์ โดยสมาชิกที่เข้าร่วมประชุมทุกคนจะต้องร่วมกันอภิปรายปัญหา แสดงความคิดเห็น ออกเสียง และยอมรับมติของที่ประชุม ซึ่งไม่ขัดต่อกฎหมายข้อบังคับและระเบียบ เพื่อให้สหกรณ์ดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้

2. การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์มีการดำเนินธุรกิจเพื่อประโยชน์ของสมาชิกที่เกี่ยวกับด้านการเงิน ได้แก่ การส่งเสริมการออมโดยการถือหุ้นของสมาชิกและการรับฝากเงินจากสมาชิก การให้เงินกู้โดยสมาชิกและสหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ การกู้ยืมเงินจากสหกรณ์อื่น การฝากและการลงทุนอย่างอื่นตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนด รวมทั้งการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ธุรกิจหลักของสหกรณ์ออมทรัพย์วัตถุประสงค์หลักส่วนใหญ่ที่สมาชิกต้องการมากที่สุดจะเป็นการให้เงินกู้ และการรับฝากเงิน

2.1 การให้เงินกู้ สหกรณ์ออมทรัพย์ให้เงินกู้แก่สมาชิก โดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ ส่วนใหญ่สหกรณ์ให้เงินกู้แก่สมาชิกมี 3 ประเภท คือ เงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉิน เงินกู้สามัญ และเงินกู้พิเศษ การส่งชำระเงินกู้เป็นรายเดือนโดยหักจากเงินได้รายเดือน ณ ที่จ่าย ของตน

2.1.1 เงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉิน มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยให้สมาชิกลดความเดือดร้อน เนื่องจากมีเหตุฉุกเฉินเร่งด่วนขึ้น สหกรณ์จะให้กู้ได้ทันทีโดยไม่มีหลักประกัน เงินกู้ประเภทนี้เป็นเงินกู้ระยะสั้น วงเงินกู้ คุณสมบัติผู้กู้ และระยะเวลาชำระหนี้ เป็นไปตามเกณฑ์ที่สหกรณ์กำหนด

1) วงเงินกู้ฉุกเฉิน สหกรณ์ออมทรัพย์ส่วนใหญ่จะให้เงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉินในวงเงินที่เป็นจำนวนเท่าของเงินได้รายเดือน เช่น วงเงินไม่เกิน 1 เท่าของเงินได้รายเดือน หรือ 2 เท่าของเงินได้รายเดือนแต่ไม่เกินวงเงิน 30,000 บาท หรือ 50,000 บาท หรือ 100,000 บาท เป็นต้น

2) การส่งคืนเงินกู้ สหกรณ์จะมีการกำหนดระยะเวลาการส่งชำระคืนเป็นงวดรายเดือน เช่น 2 งวด 4 งวด 6 งวด หรือ 12 งวด เป็นต้น

2.1.2 เงินกู้สามัญ มีวัตถุประสงค์ต่างๆ เกี่ยวกับความจำเป็นในการอุปโภคบริโภค และมีประโยชน์แก่ผู้กู้และครอบครัว เงินกู้ประเภทนี้ถือว่าเป็นเงินกู้ระยะปานกลาง วงเงินกู้ คุณสมบัติผู้กู้ ระยะเวลาชำระหนี้ และหลักประกันเป็นไปตามเกณฑ์ที่สหกรณ์กำหนด

สหกรณ์ออมทรัพย์ส่วนใหญ่จะให้เงินกู้สามัญในวงเงินที่เป็นจำนวนเท่าของเงินได้รายเดือน เช่นเดียวกับเงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉินแต่จำนวนเท่าและจำนวนเงินจะมากกว่า เช่น วงเงินไม่เกิน 20 เท่าของเงินได้รายเดือน หรือ 30 เท่าของเงินได้รายเดือนแต่ไม่เกินวงเงิน 500,000 บาท (ห้าแสนบาทถ้วน) หรือ 1,000,000 บาท (หนึ่งล้านบาทถ้วน) เป็นต้น ระยะเวลาการส่งชำระคืนเป็นงวดรายเดือน เช่น 84 งวด 96 งวด 120 งวด หรือ 180 งวด เป็นต้น สำหรับหลักประกันเงินกู้สามัญนั้น ถ้าสมาชิกกู้เงินไม่เกินค่าหุ้นของตนเองก็ใช้หุ้นของสมาชิกเป็นหลักประกัน แต่ถ้าเกินค่าหุ้นก็ต้องมีหลักประกันอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนี้

1) ใช้บุคคลที่เป็นสมาชิกค้ำประกัน สมาชิกคนหนึ่งจะค้ำประกันสมาชิกผู้กู้ ได้ไม่เกินจำนวนที่รายได้แล้วแต่สหกรณ์กำหนด

2) ใช้อสังหาริมทรัพย์อันปลอดจากภาระจำนองรายอื่น จำนองเป็นประกันเต็มจำนวนเงินกู้ หรือส่วนเกินกว่าเงินค่าหุ้นของผู้กู้นั้นหรือไม่น้อยกว่าอัตราที่สหกรณ์กำหนด

3) ใช้หลักทรัพย์รัฐบาล หรือบัญชีเงินฝากในสหกรณ์จำนำเป็นประกัน โดยหลักทรัพย์นั้นต้องมีมูลค่าสูงกว่าจำนวนเงินกู้ส่วนที่เกินกว่าเงินค่าหุ้นของผู้กู้นั้นไม่ต่ำกว่าอัตราที่สหกรณ์กำหนด

2.1.3 เงินกู้พิเศษ สหกรณ์อาจให้เงินกู้พิเศษ มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือ ส่งเสริมฐานะความมั่นคง หรือก่อผลประโยชน์นอกวงแก่สมาชิกได้ เช่น สมาชิกมีบ้านและหรือที่ดินเป็นของตนเอง ซื้อยานพาหนะ หรือเพื่อลงทุนประกอบอาชีพ เป็นต้น เงินกู้ประเภทนี้ถือว่าเป็นเงินกู้ระยะยาว วงเงินกู้ คุณสมบัติผู้กู้ ระยะเวลาชำระหนี้ และหลักประกันเป็นไปตามเกณฑ์ที่สหกรณ์กำหนด ตามปกติแล้ววงเงินกู้พิเศษจะมีจำนวนมากกว่าเงินกู้สามัญ ระยะเวลาชำระหนี้ก็จะนานกว่า สำหรับหลักประกันใช้หุ้นของสมาชิก หรืออสังหาริมทรัพย์ หรือหลักทรัพย์รัฐบาล หรือบัญชีเงินฝากเท่านั้น

ทั้งนี้ บางสหกรณ์อาจจะมีเงินกู้ประเภทอื่นๆ บางแห่งอาจจะกำหนดเงื่อนไขของการกู้เงินต่างกันไม่ว่าจะเป็นจำนวนเงิน จำนวนงวดชำระคืน หรือหลักการค้ำประกัน

สมาชิกผู้กู้เงินจากสหกรณ์ อาจจะได้รับเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนของดอกเบี้ยเงินกู้ที่สมาชิกชำระให้กับสหกรณ์ เมื่อสหกรณ์ดำเนินกิจการมีผลกำไร ตามอัตราเงินเฉลี่ยคืนซึ่งที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีกำหนดในแต่ละปีโดยจ่ายให้สมาชิกภายหลังจากที่ประชุมใหญ่สามัญประจำปีอนุมัติการจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีแล้ว เงินเฉลี่ยคืนเป็นเงินได้บุคคลธรรมดาที่สมาชิกได้รับยกเว้นภาษี

2.2 การรับฝากเงิน สหกรณ์รับฝากเงินจากสมาชิกและจากสหกรณ์อื่น ได้ตามระเบียบของสหกรณ์ ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ ซึ่งจะฝากเพิ่มหรือถอนเมื่อใดจำนวนเท่าใดก็ได้ตามที่

สหกรณ์กำหนด โดยใช้สมุดคู่ฝากที่สหกรณ์ออกให้ การรับฝากเงินของสหกรณ์ส่วนใหญ่จะแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ เงินฝากออมทรัพย์ เงินฝากออมทรัพย์พิเศษ และเงินฝากประจำ สหกรณ์จะคิดดอกเบี้ยเงินฝากให้ตามอัตราที่สหกรณ์กำหนดโดยจะประกาศให้สมาชิกทราบเป็นคราวๆ ไป ดอกเบี้ยที่ได้รับจากเงินฝากออมทรัพย์ และเงินฝากออมทรัพย์ออมทรัพย์พิเศษ ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ส่วนดอกเบี้ยเงินฝากประจำ สมาชิกผู้ฝากจะต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาร้อยละ 15 ต่อปี โดยสหกรณ์จะหัก ณ ที่จ่าย และนำส่งสรรพากรเขตท้องที่

สหกรณ์บางแห่งอาจมีประเภทเงินฝากอื่นๆ หลายประเภท หรืออาจเป็นโครงการเนื่องในโอกาสพิเศษต่างๆ เช่น เงินฝากเกษียณเปี่ยมสุข เงินฝากออมทรัพย์มัธยัสถ์ เงินฝากออมทรัพย์สินทวี และเงินฝากออมทรัพย์สวัสดิการ เป็นต้น

ทั้งนี้ ประกาศนายทะเบียนสหกรณ์ เรื่อง กำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากของสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) ประกาศ ณ วันที่ 1 มิถุนายน 2560 โดยให้มีการทบทวนอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง และเพื่อให้การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากของสหกรณ์เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจ รวมทั้งสอดคล้องกับนโยบายการเงินของคณะกรรมการนโยบายการเงินและการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากในปัจจุบันของธนาคารพาณิชย์ อันจะทำให้สหกรณ์มีต้นทุนทางการเงินและจำนวนเงินรับฝากที่เหมาะสม ซึ่งให้สหกรณ์และชุมนุมสหกรณ์ทุกประเภทกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝาก สำหรับระบียบว่าด้วยการรับฝากเงินทุกประเภทได้ไม่เกินร้อยละ 4.00 ต่อปี และให้ถือว่าระเบียบดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์แล้ว

เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากแต่ละคราวให้แจ้งสำนักงานสหกรณ์จังหวัดหรือสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรุงเทพมหานครพื้นที่ 1-2 ที่สำนักงานสหกรณ์ตั้งอยู่ทราบด้วย โดยอาจดำเนินการโดยวิธีการอิเล็กทรอนิกส์ก็ได้ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2565)

2.3 การให้บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์บางแห่งให้บริการสมาชิกเกี่ยวกับด้านสวัสดิการต่างๆ เช่น การจัดทำกองทุนประกันชีวิต การจัดทำกองทุนประกันสุขภาพ การจัดทำกองทุนสงเคราะห์สมาชิก การจัดทำสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ และการจัดทำประกันรถยนต์ เป็นต้น

ผลการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ออมทรัพย์จะมีแนวโน้มที่สูงขึ้นทุกปี เพราะการออมเงินของสหกรณ์ในรูปแบบของการถือหุ้นนั้น เป็นการสะสมหุ้นของสมาชิกทุกเดือน และสมาชิกก็ยังมีความต้องการกู้เงินจากสหกรณ์ โดยสหกรณ์ส่วนใหญ่สามารถรับชำระเงินค่าหุ้นและชำระหนี้คืนได้ทุกเดือน ทำให้ภาพรวมของสหกรณ์ทั้งประเทศมีผลการดำเนินธุรกิจที่ดี

ทั้งนี้ การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ออมทรัพย์ส่วนใหญ่เป็นเรื่องของเงิน สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นแหล่งเงินทุนที่มีจำนวนเงินที่สูงมาก ควรที่จะสามารถดำเนินการเพื่อที่จะนำเงินไปลงทุนจากสถาบันการเงินภายนอกได้อีกนอกเหนือจากการให้บริการแก่สมาชิกแล้ว แต่สหกรณ์ก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการตามแบบอย่างของสถาบันการเงินทั่วไปได้ เนื่องจากมีกฎหมายสหกรณ์กำหนดให้สหกรณ์อาจใช้เงินของสหกรณ์ฝากหรือลงทุนอย่างอื่นได้ ตามมาตรา 10 (7) และมาตรา 62 (7) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 กรณีการฝากหรือลงทุนของสหกรณ์ที่ไม่เข้าข่ายตามมาตราดังกล่าว สหกรณ์จะต้องขอความเห็นชอบจากคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ (คพช.) ก่อน

3. ข้อควรปฏิบัติในการดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์

สมาชิกส่วนใหญ่เมื่อดำเนินธุรกิจกับสหกรณ์แล้วจะไม่ค่อยใส่ใจตรวจสอบข้อมูลเอกสารที่ตนเองได้รับจากสหกรณ์ ในการบริหารงานของสหกรณ์นั้น สมาชิกเป็นผู้ที่สามารถควบคุมดูแลและตรวจสอบในเบื้องต้นและควรปฏิบัติดังนี้

3.1 ด้านการเงิน

- 1) เมื่อชำระเงินแก่สหกรณ์ ต้องชำระต่อเจ้าหน้าที่การเงินที่สหกรณ์แต่งตั้งไว้เท่านั้น และต้องเรียกใบเสร็จรับเงินทุกครั้ง เช่น การชำระหนี้ก่อนกำหนด การถือหุ้นเพิ่ม
- 2) ควรเก็บใบเสร็จรับเงินทุกฉบับไว้ จนกว่าจะได้สอบถามหนี้สินและเงินค่าหุ้นให้ถูกต้องตรงกันเป็นประจำทุกปี
- 3) ควรมารับเงินที่สหกรณ์ด้วยตนเอง ถ้าจำเป็นควรมอบฉันทะแก่ผู้ที่ไว้ใจเท่านั้น
- 4) เมื่อรับเงินจากสหกรณ์ทุกครั้ง ควรตรวจนับจำนวนเงินให้ถูกต้องก่อนออกจากสหกรณ์ไป
- 5) การนำเงินมาฝากกับสหกรณ์ สมาชิกต้องยื่นใบฝากเงินพร้อมกับสมุดคู่ฝาก เมื่อรับสมุดคืนให้ตรวจสอบรายชื่อผู้มีอำนาจกำกับในสมุดคู่ฝากทุกครั้ง และไม่ควรถูกฝากสมุดคู่ฝากไว้กับพนักงานสหกรณ์

3.2 ด้านสินเชื่อ

- 1) ควรกู้เงินจากสหกรณ์ในกรณีที่มีความจำเป็นจริงๆ และกู้ในจำนวนที่ต้องการใช้เท่านั้น
- 2) จะคำประกันใครต้องตัดสินใจให้ดี เพราะถ้าผู้กู้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ ผู้ค้ำประกันจะต้องชำระหนี้แทนโดยไม่มีทางเลือกเลย
- 3) ในกรณีที่สมาชิกสหกรณ์ต้องการรับเงินกู้ เงินปันผล และเงินเฉลี่ยคืนให้สมาชิกรับเงินดังกล่าวที่สหกรณ์ด้วยตนเอง ถ้าหากจำเป็นให้ทำหนังสือมอบฉันทะโดยมีผู้บังคับบัญชาลงลายมือชื่อแสดงต่อเจ้าหน้าที่สหกรณ์ด้วย

โดยสรุป การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ออมทรัพย์อาจนับได้ว่ามีปริมาณธุรกิจและแนวโน้มการดำเนินงานดีกว่าสหกรณ์ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นการรับฝากเงิน การให้กู้เงินกับสมาชิก รวมทั้งทุนการดำเนินงานของสหกรณ์ก็มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ลักษณะของการดำเนินงานสหกรณ์ออมทรัพย์ จะมีการหักเงินได้รายเดือนเป็นเงินค่าหุ้น ซึ่งถือว่าเป็นทุนของสหกรณ์เองมากกว่าครึ่งหนึ่งของทุนทั้งหมด ทุนเรือนหุ้นของสมาชิกที่สหกรณ์หักเก็บสะสมไว้ทุกเดือน เมื่อสหกรณ์ดำเนินกิจการมีผลกำไร สมาชิกก็จะได้รับเงินปันผลตามหุ้นด้วย รวมทั้งสหกรณ์ยังสามารถหักชำระหนี้ของสมาชิกได้อย่างสะดวก เนื่องจากเป็นบุคคลที่อยู่ภายในหน่วยงาน ทำให้สหกรณ์มีเงินเพิ่มขึ้นเป็นลำดับตามระยะเวลา ดังนั้น สหกรณ์ออมทรัพย์จึงมีความมั่นคงและก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว

ทั้งนี้ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บัญญัติให้การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนในเรื่อง การดำรงเงินกองทุน การกำกับดูแลด้านธรรมาภิบาล การจัดทำบัญชี การจัดทำและการเปิดเผยงบการเงิน การสอบบัญชี และการจัดเก็บและรายงานข้อมูลให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไข

ที่กำหนดในกฎกระทรวง ศึกษาเพิ่มเติมได้ในหน่วยที่ 14 และกฎกระทรวง เรื่อง การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน พ.ศ. 2564

กิจกรรม 9.1.3

1. การบริหารจัดการสหกรณ์ออมทรัพย์ตามหลักการสหกรณ์เป็นอย่างไร อธิบายมาพอสังเขป
2. สหกรณ์ออมทรัพย์ดำเนินธุรกิจด้านใดบ้าง อธิบายมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 9.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.1 เรื่องที่ 9.1.3)

เรื่องที่ 9.1.4

ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ออมทรัพย์

การดำเนินงานของสหกรณ์ออมทรัพย์มีปัญหาและอุปสรรคในหลายๆ ด้าน เช่น คน เงิน การจัดการ และวัสดุอุปกรณ์ รวมถึงปัญหาที่เกิดจากภาครัฐและภาคเอกชน ซึ่งสหกรณ์จะต้องมีแนวทางในการพัฒนาด้านต่างๆ ดังกล่าวเพื่อสู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

1. ปัญหาและอุปสรรคของสหกรณ์ออมทรัพย์

สหกรณ์ออมทรัพย์ดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับด้านการเงินเป็นส่วนใหญ่การบริหารจัดการต่างๆ มักจะมีปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน ซึ่งเป็นปัญหภายในและปัญหภายนอกสหกรณ์

1.1 ปัญหาภายในสหกรณ์ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากภายในสหกรณ์ในด้านของคน เงิน การจัดการ และวัสดุอุปกรณ์

1.1.1 บุคคล ซึ่งหมายถึง สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ และฝ่ายจัดการ

1) สมาชิก สหกรณ์ออมทรัพย์หลายแห่งมีสมาชิกที่ขาดวินัยในการใช้เงิน มีหนทางหลายทาง เช่น กู้เงินจากธนาคารออมสิน ธนาคารพาณิชย์ และแหล่งเงินกู้เอกชน เป็นต้น สหกรณ์มีความเข้มงวดในการบังคับให้สมาชิกชำระหนี้น้อยกว่าแหล่งเงินกู้อื่น ทำให้สมาชิกไม่ชำระหนี้ให้แก่สหกรณ์ แต่ไปชำระหนี้ให้แก่แหล่งเงินกู้ภายนอกที่คิดอัตราดอกเบี้ยสูงกว่าสหกรณ์แทน

2) คณะกรรมการดำเนินการ ซึ่งเป็นกรรมการมาจากการเลือกตั้งในที่ประชุมใหญ่ซึ่งบางคนอาจมีความรู้ความสามารถที่แตกต่างออกไปโดยไม่มีประสบการณ์ทางการบริหารธุรกิจของสหกรณ์

ไม่เข้าใจในกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของสหกรณ์อย่างแท้จริง ไม่อุทิศเวลา และเสียสละเพื่อผลประโยชน์ของสหกรณ์โดยส่วนรวม อีกทั้งปัญหาในเรื่องของวาระในการดำรงตำแหน่ง การแสวงหาผลประโยชน์ในตำแหน่งหน้าที่ และเพื่อพรรคพวก

3) ฝ่ายจัดการ ผู้จัดการและเจ้าหน้าที่บางคนมักไม่ตั้งใจหรือเอาใจใส่ที่จะทำงานในหน้าที่เท่าที่ควร เพราะเจ้าหน้าที่ส่วนใหญ่ถือว่าสหกรณ์เป็นงานชั่วคราว เมื่อหางานใหม่ได้ก็จะลาออกไป สหกรณ์บางแห่งให้ค่าตอบแทนเจ้าหน้าที่ผู้ที่มีความรู้ความสามารถน้อยเกินไปจากวุฒิการศึกษาที่ควรจะได้รับ รวมทั้งการฝึกอบรมเพื่อเพิ่มขีดความสามารถด้วยตนเองบางสหกรณ์ทำไม่ได้ยาก ซึ่งจะต้องไปรับการฝึกอบรมหรือสัมมนาจากหน่วยงานอื่น เช่น สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด เป็นต้น โดยการจัดฝึกอบรมของหน่วยงานดังกล่าวไม่เพียงพอ ไม่สม่ำเสมอหรือไม่ตรงตามความต้องการของสหกรณ์แต่ละแห่ง

1.1.2 *เงินทุน* สหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีขนาดเล็กจะขาดแคลนทุนการดำเนินงาน ซึ่งมีเงินไม่เพียงพอให้สมาชิกกู้ยืม แต่สหกรณ์ออมทรัพย์ที่มีขนาดใหญ่ก็จะมีเงินทุนคงเหลือเป็นจำนวนมาก แม้จะมีการขยายวงเงินกู้ยืมให้สมาชิกแล้วก็ตาม และยังไม่วางใจที่จะให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมสหกรณ์ก็ต้องไปฝากเงินไว้กับธนาคารหรือลงทุนกับบริษัทเงินทุนต่างๆ

1.1.3 *วัสดุอุปกรณ์* การดำเนินงานของสหกรณ์มีวัสดุอุปกรณ์หลายอย่างที่ใช้ในการปฏิบัติงาน เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ตู้เอกสาร กระดาษบันทึกข้อมูล และคอมพิวเตอร์ เป็นต้น สหกรณ์บางแห่งยังไม่มีคอมพิวเตอร์ใช้ในการปฏิบัติงาน รวมทั้งเครื่องมือต่างๆ ในการทำงานมีความล้าสมัย มีการจัดเก็บเอกสารเป็นจำนวนมาก

1.1.4 *การบริหารจัดการ* สหกรณ์บริหารงานโดยคณะกรรมการดำเนินงานซึ่งดำรงตำแหน่งวาระละ 2 ปี จากการเปลี่ยนแปลงกรรมการในแต่ละชุดทำให้การบริหารงานไม่ต่อเนื่อง สหกรณ์บางแห่งกรรมการและเจ้าหน้าที่ไม่ทราบบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของตนเอง กรรมการบางคนเข้ามาก้าวล่วงงานของฝ่ายจัดการมากเกินไป ส่วนเจ้าหน้าที่บางคนนั้นก็ให้บริการสมาชิกโดยไม่มีการตั้งใจในการทำงาน อธิบายข้อมูลต่างๆ โดยไม่ได้ศึกษาข้อมูลและไม่เข้าใจในระบบงาน

ส่วนการบริหารธุรกิจของสหกรณ์บางแห่ง ได้บริหารงานภายใต้ความเสี่ยงมาก เช่น ให้สมาชิกสามารถแปลงหนี้ มีการขยายจำนวนงวด การถอนหุ้นคืนของสมาชิก เป็นต้น

ทั้งนี้ สหกรณ์บางแห่งมีปัญหาการดำเนินงานที่นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ และขัดกับกฎหมายสหกรณ์ เช่น การจัดสรรบ้านและที่ดิน การขายลอตเตอรี่ การจัดทำประกันชีวิต เป็นต้น รวมทั้งการขาดสภาพคล่องทางการเงิน ซึ่งบางสหกรณ์กำหนดเงินปันผลและดอกเบี้ยเงินฝากที่สูงกว่าสถาบันการเงินอื่น ทำให้เกิดปัญหาสภาพคล่องส่วนเกินซึ่งจะแก้ปัญหามาโดยการขยายวงเงินกู้และขยายระยะเวลาการชำระหนี้ให้แก่สมาชิกมากขึ้น

1.2 ปัญหาภายนอกสหกรณ์ เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นจากภาครัฐและภาคเอกชน

1.2.1 *ปัญหาที่เกิดจากภาครัฐ* รัฐเป็นผู้วางกฎเกณฑ์ เป็นผู้รับผิดชอบให้เป็นนิติบุคคล และเป็นผู้ที่กำหนดกฎหมาย ข้อบังคับ รวมถึงระเบียบวิธีปฏิบัติของทางราชการ กรอบของกฎหมายในบางเรื่องอาจเป็นอุปสรรคในการดำเนินงาน เช่น การดำรงตำแหน่งของกรรมการดำเนินการสหกรณ์จะต้อง

ไม่เกิน 2 วาระ แต่บางสหกรณ์เมื่อสิ้นสุดรอบปีบัญชีซึ่งจะต้องมีการเลือกตั้งกรรมการชุดใหม่เพื่อทดแทนกรรมการที่ครบวาระ 2 วาระแล้ว แต่เนื่องจากการเกิดโรคระบาดโควิด-19 ทำให้ไม่สามารถเลือกตั้งกรรมการใหม่ชุดได้ ทำให้กรรมการที่ครบวาระแล้วแต่ยังคงต้องรักษาการในตำแหน่งกรรมการเพื่อบริหารงานต่อไป เมื่อมีการเลือกตั้งใหม่เกิดขึ้นทำให้เกิดช่องว่างเกี่ยวกับระยะเวลาครบวาระที่ลึกลับกันของกรรมการ เป็นต้น รวมทั้งระเบียบวิธีปฏิบัติของทางราชการมีขั้นตอนการทำงานที่ยุ่งยาก เช่น การแก้ไขข้อบังคับที่ต้องผ่านความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ เป็นต้น

อีกทั้งนโยบายของรัฐก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน ซึ่งเดิมนั้นการบริหารงานของสหกรณ์ได้มีการยึดหลักธรรมาภิบาล 6 หลัก ได้แก่ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบต่อสังคม และหลักความคุ้มค่า ซึ่งในปี 2560 ได้มีการประเมินสหกรณ์ภายใต้โครงการสหกรณ์สีเขียวด้วยธรรมาภิบาล โดยเพิ่มหลักธรรมาภิบาลเป็น 9 หลัก ได้แก่ หลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิผล หลักการตอบสนอง หลักการรับผิดชอบต่อสังคม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักการมอบอำนาจ หลักนิติธรรม และหลักความเสมอภาค แต่ในปัจจุบันไม่ได้ใช้การประเมินสหกรณ์ภายใต้โครงการสหกรณ์สีเขียวด้วยธรรมาภิบาลแล้ว

1.2.2 ปัญหาที่เกิดจากภาคเอกชน สหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสถาบันการเงินที่ให้ผลตอบแทนแก่สมาชิกที่ฝากเงินกับสหกรณ์ในรูปแบบของดอกเบี้ยเงินรับฝาก และคิดดอกเบี้ยสมาชิกในกรณีที่ถูกยืมเงินจากสหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์จะต้องดูแลแนวโน้มและการเปลี่ยนแปลงของอัตราดอกเบี้ยจากสถาบันการเงินอื่น เช่น ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ต่างๆ เป็นต้น เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาการกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินรับฝากและเงินกู้ของสหกรณ์

ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงของอัตราผลตอบแทนต่างๆ ของสถาบันการเงินมีความผันผวนอยู่ตลอดเวลา นั้น ทำให้เป็นปัญหาและอุปสรรคในการทำงานของสหกรณ์ เพราะสหกรณ์ไม่มีข้อมูลรายละเอียดและการติดตามข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของระบบเศรษฐกิจและการเงินที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน

2. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์ออมทรัพย์

จากปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นไม่ว่าจะเป็นปัญหาภายในที่เกี่ยวกับคน เงิน การจัดการ และวัสดุอุปกรณ์ หรือเป็นปัญหภายนอกของสหกรณ์นั้น สหกรณ์ควรจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและกำหนดทิศทางในการบริหารงานที่ชัดเจนเป็นรูปธรรมและสามารถนำมาปฏิบัติได้ ดังนี้

2.1 การพัฒนาคน สหกรณ์ต้องกำหนดนโยบาย แผนงาน โครงการ และงบประมาณตามสถานภาพของสหกรณ์โดยให้ฝ่ายจัดการถือปฏิบัติได้ ด้วยการพัฒนาไปด้วยกันอย่างมีทิศทางแก่ทุกคนและทุกฝ่าย ได้แก่ สมาชิก ผู้แทนสมาชิก กรรมการ ฝ่ายจัดการ (ผู้จัดการและเจ้าหน้าที่สหกรณ์) และผู้ตรวจสอบกิจการ เพื่อให้รู้ถึงอุดมการณ์ หลักการ วิธีการ สิทธิ หน้าที่ บทบาท และความรับผิดชอบต่อแต่ละฝ่ายที่ต้องกระทำตลอดจนการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาตนเอง ส่วนรวม และสหกรณ์ไปด้วยกัน โดยเฉพาะต้องปลูกจิตสำนึกของความเป็นคนสหกรณ์ให้สมบูรณ์ เช่น การซื่อสัตย์ การเสียสละ การรับผิดชอบต่อสมาชิก และการเชื่อใจให้เกียรติกัน เป็นต้น

1) **สมาชิก** ควรมีศักยภาพและความพร้อมที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ใช้บริการ และเป็นเจ้าของสหกรณ์อย่างถูกต้องเหมาะสม สหกรณ์ควรสนับสนุนให้การศึกษาและอบรมสัมมนาแก่สมาชิกรวมทั้งการปลูกฝัง คุณค่าสหกรณ์และการพัฒนาสมาชิกอย่างต่อเนื่อง

2) **กรรมการ** จะต้องรู้และเข้าใจเป้าหมายการตั้งสหกรณ์ อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ มีความเข้าใจอำนาจ บทบาท หน้าที่ความรับผิดชอบของตนเองรวมทั้งต่อสหกรณ์ และพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำที่ดีและมีคุณภาพ ดังนี้

- (1) รู้จักเสาะแสวงหาผู้มีความรู้ความสามารถมีทักษะในการทำงาน
- (2) อย่างกลัวว่าลูกน้องจะฉลาดกว่าตน
- (3) อย่าคิดว่าไม่มีใครแน่นกว่าตนเอง
- (4) อย่าคิดว่าตนเองแน่อยู่คนเดียว
- (5) อย่าให้คนอื่นมาทำงานให้หากไม่มีเวลามากพอ

3) **ฝ่ายจัดการ** ต้องมีศักยภาพและความพร้อมในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยการกำหนดคุณลักษณะของผู้จัดการและเจ้าหน้าที่ ซึ่งเหมาะสมและสอดคล้องกับหน้าที่ และสหกรณ์ควรมีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี มีการสนับสนุนเพิ่มพูนความรู้ ค่าตอบแทน และโอกาสความก้าวหน้าอย่างเหมาะสม

2.2 **การพัฒนาเงิน** สหกรณ์ต้องกำหนดให้ชัดเจนและกรรมการต้องรู้เรื่องการเงินเพราะสหกรณ์ออมทรัพย์เป็นสถาบันการเงิน จึงเป็นภารกิจหลักที่จะต้องมีความรู้ทางการเงินอย่างน้อยควรมีความรู้พื้นฐานที่เกี่ยวกับการเงิน ดังนี้

1) **ขอบเขตและความสำคัญของเงิน** การชะลอกระแสเงินที่ไหลเข้าสู่ระบบสหกรณ์ การแบ่งแยกหน้าที่ระหว่างผู้เก็บรักษาเงินสด มีระบบการตรวจตราความถูกต้องระหว่างเงินสดในมือกับบัญชี

2) **หน้าที่การบริหารเงิน** ประกอบด้วย การคาดการณ์ถึงความต้องการเงินทุน การจัดหาเงินทุน และการจัดสรรเงินทุนเพื่อทำธุรกิจ การลงทุน ควรดำเนินการให้เป็นไปตามที่กฎหมายสหกรณ์กำหนด

3) **งบการเงิน** ประกอบด้วย งบดุล งบกำไรขาดทุน งบกระแสเงินสด และงบทดลอง ซึ่งเป็นรายงานทางการเงินที่ทำให้ทราบถึงฐานะทางการเงินและผลการดำเนินงานของสหกรณ์

4) **การบริหารเงิน** เกี่ยวกับเงินทุนคงที่ เงินทุนหมุนเวียน ค่าเสื่อมราคา การดำรงสินทรัพย์สภาพคล่อง และความต้องการเงินทุน เพื่อการวิเคราะห์วางแผนและควบคุมทางการเงิน

2.3 **การพัฒนาการจัดการ** เป็นการพัฒนาความสามารถการจัดการของสหกรณ์ ดังนี้

- 1) การให้บริการแก่สมาชิกที่ประทับใจ
- 2) การติดต่อสื่อสารสั้น ง่าย กะทัดรัด เข้าใจ และสุภาพ
- 3) การทำงานเป็นทีม และมีภาวะผู้นำที่ดี
- 4) ศักยภาพของเจ้าหน้าที่ ความยืดหยุ่น แต่ไม่ยืดขาด และไม่ผิดหลักการ
- 5) การครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้อง สะดวก รวดเร็ว แก้ไขปัญหา และพัฒนาได้ตรงตามความประสงค์ของสหกรณ์และสมาชิก

2.4 การพัฒนาวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งสหกรณ์จะต้องดูแล ดังนี้

- 1) วัสดุอุปกรณ์จะต้องมีความทันสมัย และเป็นปัจจุบัน
- 2) ความมีประสิทธิภาพ มีความครบถ้วน สมบูรณ์ ถูกต้อง และทันกาลสามารถใช้งานได้

ทุกเวลา

3) ความประหยัด ทั้งด้านงบประมาณ กำลังคน เวลา และสถานที่ เป็นต้น

4) ลดปริมาณข้อมูลทางเอกสารซึ่งบันทึกไว้ในคอมพิวเตอร์

5) การนำ 5 ส มาใช้กับการจัดการวัสดุอุปกรณ์ มีการจำหน่ายหรือทำลาย มีระบบการทดแทน การสำรองเพื่อการใช้งานได้ทันที

6) นำเทคโนโลยีมาปรับใช้กับงานสหกรณ์อย่างเหมาะสม และบุคลากรที่ใช้เครื่องมืออุปกรณ์ต้องเรียนรู้และตามให้ทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

ทั้งนี้ สหกรณ์ควรดำเนินงานตามวัตถุประสงค์และไม่ขัดกับกฎหมายสหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์ควรชี้แนะให้สมาชิกมีการกำหนดเป้าหมายการออมที่ชัดเจน มุ่งเน้นให้สมาชิกมีวินัยทางการเงินมีการวางแผนทางการเงินล่วงหน้า การกำหนดอัตราเงินปันผลและดอกเบี้ย ควรมีอัตราอ้างอิงกับอัตราดอกเบี้ยเงินฝากของธนาคารที่เปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์โดยคำนึงถึงความเป็นธรรม สหกรณ์บางแห่งจะดำเนินธุรกิจตามแบบอย่างของสหกรณ์อื่นซึ่งเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องและขัดต่อกฎหมายสหกรณ์

2.5 การพัฒนาของภาครัฐและภาคเอกชน

1) การพัฒนาของภาครัฐ เพื่อให้ระบบสหกรณ์มีความมั่นคง เป็นที่น่าเชื่อถือ และมีประสิทธิภาพ รัฐบาลได้ออกกฎหมายเรื่อง การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน พ.ศ. 2564 ให้ปฏิบัติในเรื่องของการกำหนดขนาดของสหกรณ์ การกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามอื่นของกรรมการดำเนินการสหกรณ์และผู้จัดการ การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ การดำรงเงินกองทุน การกำกับดูแลด้านธรรมาภิบาล การจัดทำบัญชี การจัดทำและการเปิดเผยงบการเงิน การสอบบัญชีและการแต่งตั้งผู้สอบบัญชี และการจัดเก็บและรายงานข้อมูลให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาสหกรณ์

2) การพัฒนาของภาคเอกชน สหกรณ์ควรที่จะต้องมีสัมพันธภาพที่ดีต่อสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารพาณิชย์ บริษัทเงินทุนต่างๆ เป็นต้น เพื่อประสานงานและหาข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของระบบการเงินที่มีการเปลี่ยนแปลงและความผันผวนทางเศรษฐกิจและการเงินอยู่ตลอดเวลา รวมทั้งสหกรณ์ควรร่วมมือและปรึกษาปัญหาทางการเงินที่เกิดขึ้นกับสถาบันการเงินดังกล่าวเพื่อหาแนวทางการพัฒนาระบบเศรษฐกิจและการเงินให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น

โดยสรุป การพัฒนาสหกรณ์ออมทรัพย์สู่เป้าหมายและวัตถุประสงค์นั้นเป็นสุดยอดของการดำเนินงาน ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการและฝ่ายจัดการควรเห็นความสำคัญของการขับเคลื่อนการบริหารจัดการเพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ไขปัญหา ซึ่งจำเป็นจะต้องพัฒนาควบคู่กันทั้งด้านการพัฒนาคน เงิน การจัดการ วัสดุอุปกรณ์ เทคโนโลยี และข้อมูลข่าวสาร รวมทั้งภาครัฐจะต้องควบคุม ดูแล ให้สหกรณ์อยู่ภายในกรอบของกฎหมายที่กำหนดอย่างเคร่งครัด

กิจกรรม 9.1.4

1. ปัญหาและอุปสรรคของสหกรณ์ออมทรัพย์มีด้านใดบ้าง อธิบายมาพอสังเขป
2. แนวทางในการพัฒนาสหกรณ์ออมทรัพย์ของภาครัฐควรเป็นอย่างไร อธิบายมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 9.1.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.1 เรื่องที่ 9.1.4)

แผนการสอนตอนที่ 9.2

สหกรณ์เครดิตยูเนียน

ไปรอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 9.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 9.2.1 ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์เครดิตยูเนียน
- 9.2.2 ประวัติ และโครงสร้างของสหกรณ์เครดิตยูเนียน
- 9.2.3 การดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียน
- 9.2.4 ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์เครดิตยูเนียน

แนวคิด

1. สหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นสถาบันการเงินของชุมชนเพื่อชุมชน ที่ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการรวมคน การจัดระบบกลุ่ม ร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างความหวัง โดยยึดมั่นในคุณธรรม ปราศจากอคติต่อผู้อื่น ดำเนินกิจการตามหลักและวิธีการสหกรณ์ มีอุดมการณ์ที่อาศัยจิตตารมณ์ 4 ประการ คือ ความสนใจกันความห่วงใย การแบ่งปันกัน และการรับใช้กัน รวมทั้งคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจกัน และความไว้วางใจกัน มีวัตถุประสงค์ในการที่จะส่งเสริมให้บรรดาสมาชิกช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อดำเนินธุรกิจ ทั้งในด้านการผลิต การค้า และบริการร่วมกัน
2. สหกรณ์เครดิตยูเนียนพัฒนามาจากสหกรณ์แบบไร้ไฟเฟเชน ซึ่งเดิมเป็น “สมาคมผู้ใจบุญ” ต่อมา พ.ศ. 2407 ได้เปลี่ยนเป็น “เฮดเลสคอฟเครดิตยูเนียน” ซึ่งนับเป็นเครดิตยูเนียนแห่งแรกของโลกขบวนการเครดิตยูเนียนก็ได้แพร่หลายไปทั่วยุโรป และอเมริกา สหกรณ์แห่งแรกของประเทศไทย คือ “สหกรณ์เครดิตยูเนียนแม่มูล จำกัด” จังหวัดอุบลราชธานีได้รับการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2522 เป็นประเภทสหกรณ์ออมทรัพย์ และได้จัดตั้งขึ้นตามประกาศกฎกระทรวงว่าด้วย “การกำหนดประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน พ.ศ. 2548” ลงวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2548 เป็นประเภทสหกรณ์ที่ 7 สหกรณ์เครดิตยูเนียน มีโครงสร้างการบริหารโดยมีที่ประชุมใหญ่เป็นองค์กรสูงสุด เป็นผู้กำหนดคณะกรรมการดำเนินการโดยการเลือกตั้ง มีฝ่ายจัดการ คือ ผู้จัดการและพนักงาน รวมทั้งมีผู้ตรวจสอบกิจการ

3. สหกรณ์เครดิตยูเนียนมีหลักการดำเนินงานของสหกรณ์ โดยกำหนดขึ้นภายใต้ปรัชญาแห่งการร่วมมือกันของคนในสังคมเดียวกัน ยึดถือคุณค่าแห่งความเสมอภาคภราดรภาพของคน การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สหกรณ์เครดิตยูเนียนสากล ได้กำหนดหลักการสำคัญ 3 หลักการ คือ หลักแห่งประชาธิปไตย หลักแห่งการให้บริการสมาชิก และหลักแห่งเป้าหมายทางสังคม วัตถุประสงค์หลักที่สำคัญของการรวมกันของสหกรณ์เครดิตยูเนียน คือ การพัฒนาคนโดยให้การศึกษาอบรมเพื่อพัฒนาตนเองและเพื่อนสมาชิกเป็นสำคัญ สหกรณ์ดำเนินธุรกิจโดยการให้บริการสมาชิกเกี่ยวกับการรับฝากเงิน การให้สมาชิกกู้ยืมเงิน และธุรกิจอื่นตามความต้องการของสมาชิก
4. สหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นสถาบันการเงินของชุมชนเพื่อชุมชน ทำให้มีปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากภายในสหกรณ์ซึ่งเป็นเรื่องของคน การเงิน การจัดการ และวัสดุอุปกรณ์ และปัญหาภายนอกสหกรณ์ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจ สังคมชุมชน และการปกครอง แนวทางการพัฒนาสหกรณ์จะต้องมีการพัฒนาภายในสหกรณ์ ทั้งด้านคน การเงิน การจัดการ และการพัฒนาภายนอกสหกรณ์ ได้แก่ เศรษฐกิจ สังคม และการปกครอง

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.2.1 “ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์เครดิตยูเนียน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญ และวัตถุประสงค์ของสหกรณ์เครดิตยูเนียนได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.2.2 “ประวัติ และโครงสร้างของสหกรณ์เครดิตยูเนียน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายประวัติ การจัดตั้ง และโครงสร้างของสหกรณ์เครดิตยูเนียนได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.2.3 “การดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายหลักการ วิธีการ การดำเนินงาน และการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์เครดิตยูเนียนได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 9.2.4 “ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์เครดิตยูเนียน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์เครดิตยูเนียนได้

เรื่องที่ 9.2.1

ความหมาย และความสำคัญของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นสถาบันการเงินของชุมชนเพื่อชุมชนที่ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการรวมคน การจัดระบบกลุ่ม ร่วมกันคิด ร่วมกันสร้างความหวัง ช่วยกันทำ ผลักดันให้ความฝันและความหวังเป็นความจริง โดยยึดมั่นในคุณธรรม ปราศจากอคติต่อผู้อื่น โดยมีตราสัญลักษณ์ที่มีความหมายว่า “คุณธรรม คำจูนโลก”

1. ความหมายของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

จากเอกสารเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ กรมส่งเสริมสหกรณ์ และชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด ได้ให้ความหมายและคำนิยามไว้ดังนี้

คำว่า “เครดิตยูเนียน” เป็นคำที่ฟรีดริช วิลเฮล์ม ไรฟ์ไฟเซน ผู้ริเริ่มก่อตั้งเครดิตยูเนียน ได้คิดค้นและริเริ่มจัดตั้งในรูปของสมาคมครั้งแรกในประเทศเยอรมนี ประกอบด้วยคำที่แสดงปรัชญาของสมาคมนี้ไว้ชัดเจน 2 คำ คือ คำว่า “เครดิต” (Credit) หมายความว่า ความเชื่อถือได้ ความไว้วางใจได้ และ คำว่า “ยูเนียน” (Union) หมายความว่า “การรวมเป็นหนึ่งเดียวกัน” เมื่อรวมความหมายทั้งสองคำเข้าด้วยกันแปลความหมายว่า การรวมเอาความไว้วางใจซึ่งกันและกันเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน แต่เนื่องจากสมาคมนี้มีลักษณะของสหกรณ์จึงเรียกว่า “สหกรณ์เครดิตยูเนียน” ซึ่งแปลว่า การรวมเอาคนที่ไว้น้ำใจเชื่อใจกันไว้วางใจกันได้เข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อดำเนินงานร่วมกันให้บรรลุจุดหมาย

สหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นสมาคมที่รวมคนเข้าด้วยกันตามลักษณะสหกรณ์ ดำเนินกิจการตามหลักและวิธีการสหกรณ์สากลเช่นเดียวกับสหกรณ์อื่นๆ กิจการของสหกรณ์ประเภทนี้จะระดมเงินออมที่สมาชิกรายบุคคลสามารถกระทำได้นำมาเป็นทุน เพื่อจัดบริการสินเชื่อให้สมาชิกนำไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราที่เหมาะสม บริหารกิจการของสมาชิกโดยสมาชิกและเพื่อสมาชิก ซึ่งประกอบด้วยบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนเดียวกัน ประกอบอาชีพการงานในถิ่นเดียวกันหรือในองค์กรเดียวกัน เป็นสมาชิกในสมาคมเดียวกัน ด้วยเหตุที่สหกรณ์เครดิตยูเนียนจัดตั้งขึ้นตามข้อกำหนดในกฎหมายของรัฐ มีฐานะเป็นนิติบุคคล จึงมีสิทธิเช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาตามกฎหมาย คือ สามารถจัดทำนิติกรรมใดๆ ตามที่กฎหมายกำหนดและให้สิทธิไว้ทุกกรณี สมาชิกมีความรับผิดชอบเท่าจำนวนหุ้นที่ตนครอบครองไว้ในสหกรณ์ (CUNA Supply Corporation, 1968, (2511);1 ในชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด)

ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด ได้ให้คำนิยามสหกรณ์เครดิตยูเนียนไว้ว่า “เป็นสมาคมที่รวมเอาคนที่ไว้วางใจกันและกันเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อร่วมกันดำเนินกิจการอันจะเป็นประโยชน์แก่การแก้ไขปัญหาความทุกข์ ความเดือดร้อนของกันและกันและช่วยส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดีแก่สมาชิกและครอบครัว” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง “สหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นองค์กรที่รวมเอาคนที่รู้จักมักคุ้นกัน

มีความไว้เนื้อเชื่อใจกันเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน เพื่อร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้ประสบความสำเร็จ ความเจริญความครบครันในชีวิตไปด้วยกัน”

สหกรณ์เครดิตยูเนียนหลายแห่งก่อตั้งขึ้นในชุมชนที่มีประชาชนมีฐานะยากจน ขาดการศึกษา ทั้งนี้บุคคลเหล่านั้นต้องพยายามพึ่งตนเอง ร่วมมือกับผู้อื่น และช่วยเหลือซึ่งกันและกันดำเนินกิจการต่างๆ ที่จะมาบริการแก่หมู่คณะโดยประกอบกิจการที่สนองตอบความต้องการของสมาชิก ดังนั้น สหกรณ์เครดิตยูเนียนจึงเป็นเครื่องมือในการบรรเทาความเดือนร้อนของสมาชิก ส่งเสริมให้เกิดการรวมคนทำกิจกรรม เรื่องการออมและพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ภายใต้ปรัชญาและอุดมการณ์ที่มุ่งจะพัฒนาคนให้ช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ รวมทั้งเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง

2. ตราสัญลักษณ์สหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนจะมีตราสัญลักษณ์เป็นเครื่องหมายแทนสหกรณ์เครดิตยูเนียนในทุกหนทุกแห่งทั่วโลก องค์ประกอบของสัญลักษณ์นี้บ่งบอกถึง ความหมายและความสัมพันธ์กับอุดมการณ์สหกรณ์เครดิตยูเนียน ดังภาพที่ 9.2

	<p>รูปโลก: เป็นองค์ประกอบของสัญลักษณ์นี้เพื่อแสดงให้เห็นว่าสหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นองค์กรทางการเงินประเภทหนึ่งที่มีอยู่ทั่วโลก</p>
	<p>ภาพเงาคน 4 คน: แสดงถึงหน่วยสถาบันครอบครัวของมนุษยชาติผู้ปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์ร่วมกันโดยส่วนรวม เหตุที่แสดงเป็นภาพเงาก็เพื่อที่จะหลีกเลี่ยงการแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของเครื่องแต่งกายประจำชาติ เพราะสหกรณ์เครดิตยูเนียนนั้นรับใช้และบริการแก่คนทุกคนทั่วโลก หรือสมาชิกต้องอยู่ในวงสัมพันธ์เดียวกัน</p>
	<p>ภาพมือคู่: แสดงถึงคุณลักษณะแห่งการช่วยเหลือตนเองของสหกรณ์เครดิตยูเนียน เมื่อเราเป็นสมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียนก็เท่ากับเราเป็นส่วนหนึ่งในครอบครัวของประชาชน ผู้สะสมเงินร่วมกันและให้บริการเงินกู้ซึ่งกันและกันตามจำนวนเงินทุนที่มี ในฐานะที่เป็นสมาชิกเราก็คือเจ้าของกิจการและมีส่วนในการกำกับควบคุมนโยบาย เพราะสหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นองค์กรของเรา</p>
	<p>มือ ครอบครัว และรูปโลก: มือ ครอบครัว และรูปโลก คือ เครื่องหมายของสหกรณ์เครดิตยูเนียน เป็นสัญลักษณ์ของการช่วยเหลือซึ่งกันและกันจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกบุคคลหนึ่งทั่วโลกตามหลักวิธีของสหกรณ์เครดิตยูเนียน</p>
<p>การนำเอาองค์ประกอบทั้งหมดมารวมกันก็จะเป็นสัญลักษณ์ของสหกรณ์เครดิตยูเนียนต่างๆ ในทุกชาติทุกภาษาหัวใจสำคัญ คือ ความเป็นสากลและการแสดงภาพรวมของสหกรณ์เครดิตยูเนียนในลักษณะที่สามารถหลับตาเห็นภาพรายละเอียดได้ทันที</p>	

ภาพที่ 9.2 ตราสัญลักษณ์สหกรณ์เครดิตยูเนียน

ที่มา: ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด. (2565).

สหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นสหกรณ์ที่รวมคนเข้าด้วยกันตามลักษณะสหกรณ์ ดำเนินกิจการตามหลักและวิธีการสหกรณ์สากลเช่นเดียวกับสหกรณ์อื่นๆ ซึ่งจัดตั้งขึ้นในชุมชน เกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มบุคคลโดยความสมัครใจของสมาชิกที่อยู่ในวงสัมพันธ์เดียวกัน เช่น ชุมชนเดียวกัน ประกอบอาชีพในโรงงาน บริษัทเดียวกัน หรือมีกิจกรรมร่วมกันในลักษณะต่อเนื่อง เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในด้านเศรษฐกิจและสังคม บนพื้นฐานของความมีคุณธรรม ความซื่อสัตย์ เสียสละ รับผิดชอบ เห็นใจกัน วางใจกัน โดยมุ่งเน้นให้ทุกคนได้รู้จักประหยัดเก็บออม ใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น เพื่อสร้างฐานะความมั่นคงให้กับตัวเอง และครอบครัว กิจการของสหกรณ์ประเภทนี้จะระดมเงินออมที่สมาชิกรายบุคคลสามารถกระทำได้นำมาลงทุน เพื่อจัดบริการสินเชื่อให้สมาชิคนำไปใช้ในทางที่เป็นประโยชน์โดยคิดดอกเบี้ยในอัตราที่เหมาะสม บริหารกิจการของสมาชิกโดยสมาชิกและเพื่อสมาชิก

ทั้งนี้ เป้าหมายสำคัญของสหกรณ์เครดิตยูเนียน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของสมาชิกและสังคม

3. คุณธรรมและจิตตารมณ์ของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนมีคุณธรรมที่สอดคล้องกับคำว่า "จิตตารมณ์" ซึ่งเป็นหลักศีลธรรม จริยธรรม ในการรวมคนให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีการให้โดยอาศัยจิตตารมณ์ 4 ประการ คือ ความสนใจกัน ความห่วงใย การแบ่งปันกัน และการรับใช้กัน รวมทั้งคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจกัน และความไว้วางใจกัน เป็นหลักการสำหรับคณะกรรมการและสมาชิกทุกคนที่จะต้องถือปฏิบัติ

3.1 คุณธรรมของสหกรณ์เครดิตยูเนียน สหกรณ์เครดิตยูเนียนมีความเชื่อว่า หากคนเรามุ่งแต่จะให้กันโดยไม่แสวงหาสิ่งตอบแทนแล้ว คนเราจะสามารถรวมกันได้อย่างเหนียวแน่น ผู้ที่จะเข้าเป็นสมาชิกของสหกรณ์เครดิตยูเนียน จึงต้องพยายามสลัดทิ้งความเห็นแก่ตัว แล้วหันมาฝึกการให้เพื่อเป็นการผูกมิตรที่ดี ซึ่งการให้ในสิ่งที่เป็นไปได้และยั่งยืน ได้แก่ แรงจำนวน แรงสติปัญญา แรงน้ำใจ และแรงงาน

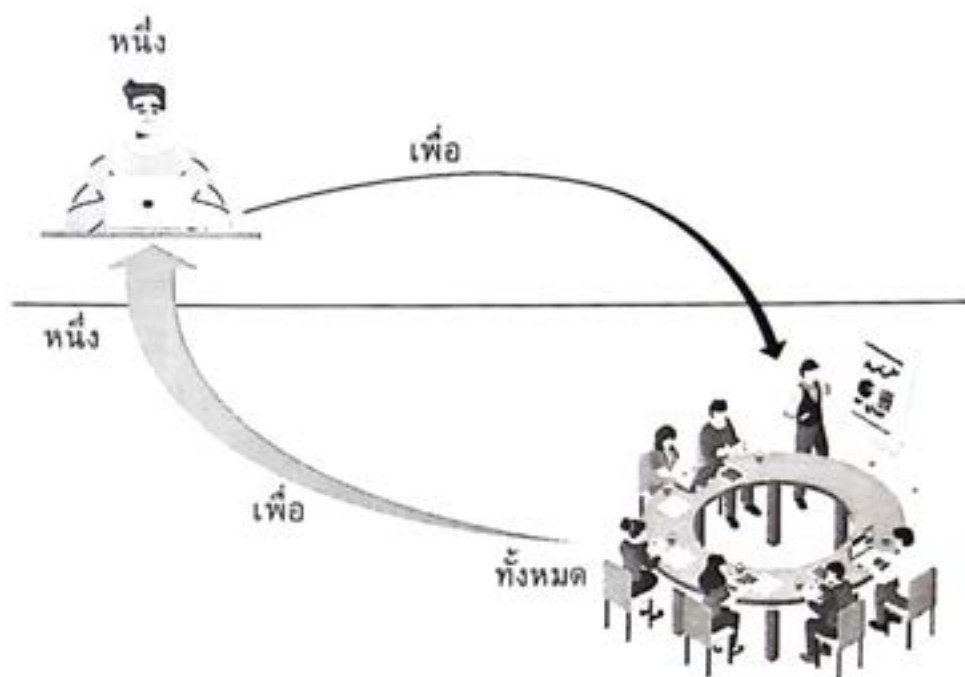
1) **แรงจำนวน** คนทุกคนมีจำนวนเท่ากับหนึ่ง จำนวนผู้คนเมื่อมีการรวมกันมากขึ้นย่อมเป็นพลังที่เพิ่มขึ้น สามารถเอื้ออำนวยต่อการทำงานให้สำเร็จลุล่วงไปได้ง่ายขึ้น การมารวมกับผู้อื่นเท่ากับเรามาเพิ่มแรงจำนวนให้แก่กลุ่ม

2) **แรงสติปัญญา** คนเราปกติทุกคนนั้นมีสติปัญญาตามธรรมชาติอยู่แล้วขึ้นอยู่กับว่าจะมีมากหรือน้อย แต่ทุกคนมีสติปัญญาสามารถใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ หากนำสติปัญญามารวมกันในลักษณะร่วมกันออกความคิดในทางสร้างสรรค์จะสามารถแก้ปัญหาของกลุ่ม และนำกิจการของกลุ่มให้เจริญก้าวหน้าไปได้

3) **แรงน้ำใจ** เป็นคุณธรรมที่แสดงถึงคุณลักษณะทางจิตที่มนุษย์ทุกคนมีอยู่ในจิตสำนึก ซึ่งน้ำใจ เป็นสิ่งที่ผลักดันให้ทำ คิด พูด ในสิ่งที่สร้างสรรค์และเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวม เป็นคนที่ไม่ปฏิเสธที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกลุ่ม

4) **แรงงาน** เป็นสิ่งที่มนุษย์มีอยู่ ซึ่งแรงงานอาจใช้ในสิ่งที่ดีหรือเลวได้เสมอ การมารวมกลุ่มกันเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั้น หากทุกคนขยันหมั่นเพียรใช้แรงงานร่วมกันก็จะทำให้งานทุกอย่างสำเร็จลุล่วงไปได้โดยง่ายดาย

สหกรณ์เครดิตยูเนียนถือว่าการให้ เป็นหน้าที่สำคัญของสมาชิก เป็นการให้กันในระหว่างเพื่อนสมาชิก เป็นการให้เพื่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน เป็นการให้ที่ช่วยให้ชีวิตของแต่ละคนมีความหมาย มีความเจริญ มีความสุข เป็นการให้ที่นำมาซึ่งความสงบสุขแห่งสังคม สมาชิกแต่ละคนมุ่งที่จะให้ส่วนรวม และส่วนรวมก็จะให้สมาชิกแต่ละคนเป็นการตอบแทนเช่นกัน ดังภาพที่ 9.3

“แต่ละคนเพื่อทั้งหมด ทั้งหมดเพื่อแต่ละคน”

Each for All All for Each

ภาพที่ 9.3 แสดงการให้ระหว่างเพื่อนสมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียน

ที่มา: ดัดแปลงจาก ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด. (2565).

การให้เป็นการให้ในสิ่งที่มีอยู่ คือ การให้ความเมตตากรุณาและความรัก หากคนเรามุ่งแต่จะให้กันโดยไม่แสวงหาสิ่งตอบแทนแล้วคนเราจะสามารถรวมกันได้อย่างแน่นเหนียว ดังนั้น เราจึงควรฝึกการให้หรือคลายความเห็นแก่ตัวลง เพื่อเพื่อนในสังคมเดียวกัน

3.2 จิตตารมณ์ การที่คนเราจะให้แรงทั้งสิ่งตั้งที่ได้กล่าวมาข้างต้นแก่เพื่อนสมาชิกในกลุ่มเดียวกันนั้น สามารถแสดงออกทางพฤติกรรมต่างๆ โดยอาศัยจิตตารมณ์ 4 ประการ ดังนี้

1) ความสนใจกัน เป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวให้คนในกลุ่มมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน มีความสนใจกัน โดยให้เกียรติและเคารพในศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ซึ่งกันและกัน ช่วยปกป้องหรือขจัดทุกข์แก่เพื่อน ชักชวนเพื่อนให้เข้ามาร่วมกันมากขึ้น ช่วยเพื่อนให้พ้นจากปัญหาอุปสรรค ร่วมทำงานกับเพื่อนสมาชิก และใส่ใจศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์เครดิตยูเนียนและอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมเดียวกัน

2) **ความห่วงใย** เป็นพลังจิตที่คนเรามีต่อกัน มีความผูกพันกัน ในขณะที่เดียวกันมีความห่วงใยกิจการของกลุ่มที่ทุกคนมีผลประโยชน์ร่วมกัน และมีความห่วงใยในชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งกันและกัน รวมทั้งความสุข และความเจริญของกันและกัน

3) **การแบ่งปันกัน** เป็นความพยายามแบ่งปันสิ่งของเพื่อดำรงชีวิต และผลประโยชน์ให้ทั่วถึงกันในหมู่สมาชิก ได้แก่ การแบ่งปันน้ำใจ เงินตรา แรงงานและแรงความคิด

4) **การรับใช้กัน** เป็นการให้บริการซึ่งกันและกัน การรับใช้กันมีทั้งเป็นการส่วนตัวและส่วนรวม โดยการช่วยเหลือกิจการงาน การอาสาทำงานส่วนรวม การช่วยเหลือเพื่อนในยามเดือดร้อน และการร่วมมือในการทำงานกับเพื่อนเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของหมู่คณะ

การปฏิบัติตามจิตนารมณ์ของสหกรณ์เครดิตยูเนียน เท่ากับได้ปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา ซึ่งเป็นการสอนให้คนเป็นคนดี ให้ทำแต่ความดี รักใคร่ปรองดองกันในหมู่มนุษย์ เหมือนเป็นพี่น้องกัน ให้ความเมตตากรุณาต่อกัน สอนให้รู้จักปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น สอนให้เสียสละและให้ซึ่งกันและกัน สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจทำให้สังคมสงบสุข

3.3 **คุณธรรม** สหกรณ์เครดิตยูเนียนถือว่าคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวคนให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุข โดยอาศัยคุณธรรม 5 ประการ ดังนี้

1) **ความซื่อสัตย์** เป็นการแสดงตนให้เห็นว่ามีจิตใจที่ไม่คดโกง ไม่โกหกหลอกลวง ทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ย่อมเป็นที่ไว้วางใจของคนทั่วไป

2) **ความเสียสละ** เป็นการแสดงความมีน้ำใจต่อกัน มีการเสียสละแรงกายเพื่อช่วยทำให้งานส่วนรวมสำเร็จ รวมทั้งการเสียสละเวลาและทรัพย์สิน เพื่อสนับสนุนกิจการของกลุ่มให้เจริญก้าวหน้า

3) **ความรับผิดชอบ** เป็นการแสดงตนให้สมาชิกเห็นว่าเป็นคนมีความมั่นคงต่อกฎเกณฑ์ พร้อมทั้งจะทำงานที่ได้รับมอบหมายหรืองานในหน้าที่ได้สำเร็จ

4) **ความเห็นใจกัน** เป็นการแสดงให้เห็นว่าตนเองไม่เป็นคนอิจฉาริษยา ไม่มองคนอื่นในแง่ร้าย และพร้อมที่จะสนับสนุนผู้อื่นให้ได้ดี โดยเฉพาะผู้ที่ด้อยกว่าตนเอง มีความต้องการให้คนอื่นมีความสุข พร้อมทั้งจะให้ผู้ที่เดือดร้อนกว่ามีโอกาสได้รับบริการก่อน

5) **ความไว้วางใจกัน** เป็นการแสดงตนที่น่าไว้วางใจ และไม่มี ความหวาดระแวง สงสัย แคลงใจในผู้อื่น การที่มีความไว้วางใจกันทำให้เกิดความร่วมมือกันด้วยความราบรื่น

คนในสังคมก็ต้องการคุณธรรมความดีจากผู้อื่น ดังนั้น คนในกลุ่มจึงต้องฝึกฝนตนเองให้มีคุณธรรมความดีที่เพื่อนต้องการนี้อยู่เสมอ โดยปกติพฤติกรรมของคนเรานั้นเมื่อมีคุณธรรมในข้อใดแล้วก็จะทำให้มีคุณธรรมในข้ออื่นตามมาด้วย เช่น การที่เราเป็นคนซื่อสัตย์ก็ย่อมเป็นที่ไว้วางใจจากผู้อื่น แต่ถ้าหากไม่มี ความซื่อสัตย์ก็จะทำให้ไม่เป็นที่น่าไว้วางใจเช่นกัน เป็นต้น

4. เป้าหมายของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

เป้าหมายสูงสุดของสหกรณ์เครดิตยูเนียน คือ การพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมีศักยภาพที่จะทำงานให้แก่กลุ่มชุมชน ช่วยพัฒนาความเจริญก้าวหน้าและความมั่นคง ด้วยหลักการพัฒนาจิตใจ พัฒนาเศรษฐกิจ และพัฒนาสังคมให้มีคุณภาพ โดยมุ่งให้คนมีในสิ่งต่อไปนี้ (ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด, 2546)

4.1 มีการเรียนรู้ร่วมกันทั้งทางโลกและทางธรรมมากขึ้น (To Learn More) หมายความว่า ให้คนเรียนรู้ปัญหาของคน ของสังคมนรอบข้างด้วยตนเอง เรียนรู้วิธีการแก้ปัญหาและเรียนรู้ที่จะสร้างความ เป็นอยู่ที่ดีร่วมกัน ตลอดจนเรียนรู้เรื่องต่างๆ ที่จะสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาความเป็นอยู่ที่ดีร่วมกัน

4.2 มีความจำเป็นในทรัพย์และจำเป็นในธรรมร่วมกันมากขึ้น (To Have More) หมายความว่า ให้คนในสังคมมีฐานะทำเศรษฐกิจดีขึ้นไปด้วยกันและสังคมสงบสุข ปราศจากภัยและอบายมุข ผู้คนเป็น คนที่อยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข

4.3 มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยกัน (To Be More) หมายความว่า คนทุกคนในขบวนการ สหกรณ์เครดิตยูเนียนจะเป็นผู้มีเกียรติเสมอภาคกัน ไม่ถูกเหยียดหยาม เหยียดขี้ปาก หรือถูกแบ่งชนชั้น ทุกคนสามารถดำรงฐานะของตนในความเป็นมนุษย์ได้อย่างภาคภูมิใจมีเกียรติมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน

5. วัตถุประสงค์ของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนมีลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากสหกรณ์ทั่วไป และไม่เหมือนสถาบันการเงินอื่น เนื่องจากเป็นสถาบันการเงินที่ก่อตั้งขึ้นมาด้วยจุดมุ่งหมายและเจตนารมณ์ร่วมกันของสมาชิกในการที่จะ ช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีสมาชิกเป็นเจ้าของร่วมกัน สหกรณ์จึงเป็นองค์กรที่ จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะสร้างแหล่งให้บริการทางการเงินและอื่นๆ ภายในขอบเขตของสหกรณ์แก่ สมาชิกตามข้อบังคับของสหกรณ์ ดังนี้

5.1 ดำเนินธุรกิจที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียนเพื่อประโยชน์ของสมาชิก เช่น การให้สมาชิกกู้ยืมเงินตามความจำเป็นหรือมีประโยชน์ การจัดหาสินค้ามาจำหน่าย เช่น การจัดหา วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ที่จำเป็นในการดำเนินกิจการของกลุ่มอาชีพ หรือเพื่อจำหน่ายให้กับ สมาชิก และการรวบรวมผลผลิตของสมาชิก สหกรณ์เป็นตัวแทนรวบรวมผลผลิตของสมาชิกในการแปรรูป เพื่อจำหน่ายให้ได้ราคาดี เป็นต้น

5.2 ส่งเสริมการออมทรัพย์ของสมาชิกโดยการสะสมเงินทุน และการรับฝากเงิน

5.3 ส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักดำเนินงานของสหกรณ์ด้วยตนเอง ตามหลักประชาธิปไตย หลักการ สหกรณ์ และหลักการเครดิตยูเนียนสากล

5.4 กู้ยืมเพื่อใช้เป็นทุนดำเนินงานของสหกรณ์

5.5 ส่งเสริมการพัฒนาอาชีพให้กับสมาชิก

5.6 ซื้อหุ้นของชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์อื่นที่เกี่ยวข้อง

5.7 ฝากหรือลงทุนอย่างอื่นตามกฎหมาย และตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ กำหนด

5.8 ให้สวัสดิการและการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว

5.9 จัดสวัสดิการการคุ้มครองการออมทรัพย์ คุ้มครองเงินกู้ของสมาชิก

5.10 ให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก

5.11 ร่วมมือกับทางราชการ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ชุมชนสหกรณ์และสหกรณ์อื่น ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อส่งเสริมและปรับปรุงกิจการของสหกรณ์

5.12 ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล ครอบครัว และสังคมทั่วไป

โดยสรุป สหกรณ์เครดิตยูเนียนมีวัตถุประสงค์ในการที่จะส่งเสริมให้บรรดาสมาชิกช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพื่อดำเนินธุรกิจ ทั้งในด้านการผลิต การค้า และบริการร่วมกัน โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐาน 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความเห็นอกเห็นใจกัน และความไว้เนื้อเชื่อใจกัน รวมทั้งจริยธรรมอันดีงามเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกและส่วนร่วม ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนการกินคืออยู่ที่ของสมาชิก

6. ความสำคัญและประโยชน์ของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนมีการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีขึ้นสำหรับตนเองและสังคม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยใช้หลักคุณธรรมพื้นฐานซึ่งมีความสำคัญและประโยชน์ต่อสมาชิกดังนี้

6.1 สมาชิกรู้จักประหยัดและมีการออม โดยการสะสมนำเงินมาฝากกับสหกรณ์ซึ่งสะดวกและรวดเร็วไม่ต้องเสียเวลาในการเดินทางไปฝากเงินที่ไกลๆ แม้มีเงินจำนวนน้อยหรือมากก็ตาม สมาชิกก็สามารถที่จะสะสมเป็นเงินฝากได้

6.2 สหกรณ์ช่วยแก้ไขปัญหาการเงิน เมื่อสมาชิกมีความเดือดร้อนหรือความจำเป็นที่จะต้องใช้จ่ายเงิน สมาชิกมีสิทธิที่จะขอกู้เงินจากสหกรณ์ได้ในอัตราดอกเบี้ยที่เป็นธรรม

6.3 สหกรณ์สร้างความมั่นคงแก่สมาชิกและครอบครัว สหกรณ์แต่ละแห่งจะจัดให้มีบริการในรูปแบบต่างๆ กันแล้วแต่ความเหมาะสมและความต้องการของสมาชิก และเงินทุนที่สหกรณ์มีอยู่ ซึ่งมีส่วนสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่ครอบครัวและสมาชิก

6.4 สหกรณ์สามารถพัฒนาชุมชนและสังคม กิจกรรมของสหกรณ์ช่วยให้สมาชิกในชุมชนเกิดการประหยัดและการออม เพื่อสร้างกองทุนขึ้นในชุมชน เพื่อช่วยเหลือบำบัดความทุกข์ร้อนที่เกิดขึ้น และเพื่อให้รู้จักการแก้ไข และตัดสินใจช่วยเหลือกันในชุมชนของตนเอง รวมทั้งเป็นการฝึกผู้นำในชุมชน

กิจกรรม 9.2.1

1. จิตตารมณ์ของสหกรณ์เครดิตยูเนียนมีไว้เพื่ออะไร มีความสำคัญอย่างไร อธิบายมาพอสังเขป
2. วัตถุประสงค์การจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียนประกอบด้วยอะไรบ้าง อธิบายมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 9.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.2 เรื่องที่ 9.2.1)

เรื่องที่ 9.2.2

ประวัติ และโครงสร้างของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนพัฒนามาจากสหกรณ์แบบโรฟไฟเซิน ซึ่งจัดตั้งขึ้นในหมู่สมาชิกที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกันหรืออาจจะมีอาชีพเดียวกัน กำหนดขึ้นตามปรัชญาการร่วมมือกันบนพื้นฐานของความยุติธรรม ความเสมอภาค และการพึ่งพาตนเอง เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

1. ประวัติของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนกำเนิดขึ้นในสังคมของชาวเยอรมัน ซึ่งเกิดการขาดแคลนอาหาร และสินค้ามีราคาแพง ส่วนสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่เกิดขึ้นในประเทศไทยนั้น กำเนิดมาจากปัญหาความยากจน การขาดแคลนเงินทุน การถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนและพ่อค้า รวมทั้งความเสี่ยงภัยของผลผลิตทางการเกษตร ซึ่งได้ผลผลิตที่ไม่แน่นอน

1.1 วิวัฒนาการของเครดิตยูเนียนสากล ใน ค.ศ. 1847 (พ.ศ. 2390) เป็นยุคของการปฏิวัติอุตสาหกรรมในยุโรป ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ประชาชนในมลฑลเวสเตอร์วาลด์ (Westerwald) แคว้นไรน์ (Rhine) ประเทศเยอรมนีเป็นเมืองเกษตรกรรมมีสภาพปัญหาความเดือดร้อนในด้านเศรษฐกิจ โดยการขาดแคลนสิ่งของอุปโภคและบริโภค สินค้ามีราคาแพง อาหารมีไม่เพียงพอ ซึ่งอาหารที่พอจะหาซื้อได้เป็นขนมปังและมันฝรั่ง แต่ราคาซื้อขายในท้องตลาดก็ยังมีราคาที่สูงมาก ทำให้คนในชนบทไม่อาจซื้อได้ จึงก่อให้เกิดมีหนี้สินมากขึ้น เฟรดริช วิลเลียม โรฟไฟเซิน (Friedrich Wilhelm Raiffeisen) ซึ่งเป็นนายกเทศมนตรีเมืองเวเยอร์บัสช์ ได้ขอความร่วมมือจากคหบดีในเมืองนั้นให้นำเงินมาลงทุนใน “สมาคมผู้บริโภคแห่งเมืองเวเยอร์บัสช์” (Weyerbusch Consumers' Society) หรือสมาคมขนมปัง (Bread Society) เพื่อช่วยเหลือคนยากจนให้มีอาหารเพียงพอสำหรับบริโภค

สมาคมขนมปังช่วยลดภาวะวิกฤตลงได้ แต่ก็ยังมีปัญหาของประชาชนที่มีหนี้สินมากขึ้น รวมทั้งขาดแคลนเงินทุนสำหรับซื้อปัจจัยการผลิตทางการเกษตรมีการซื้อขายปศุสัตว์เพื่อการใช้งานในไร่กันอย่างไม่เป็นธรรม ท่านโรฟไฟเซินได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรี ที่เมืองแฟลมเมอร์สเฟลด์ (Flammersfeld) ได้สร้างสมาคมขึ้นมาใหม่ในเดือนธันวาคม ค.ศ. 1849 (พ.ศ. 2392) ชื่อว่า “สมาคมเพื่อสงเคราะห์ชาวนาผู้ยากไร้แห่งแฟลมเมอร์สเฟลด์” (Flammersfeld Relief Society for the Needy Farmers) โดยอาศัยความร่วมมือของคหบดีของเมืองดังกล่าว ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อจัดระบบการค้าและนำปศุสัตว์มาขายให้ชาวนาแบบให้ผ่อนส่งในระยะเวลา 5 ปี สมาคมนี้จึงมีชื่อเรียกอย่างหนึ่งว่า “สหพันธ์ปศุสัตว์” (Cattles Union) ปัญหาความต้องการเงินของชาวนายังมีอยู่ สมาคมจึงได้กู้ยืมเงินจากแหล่งต่างๆ และรับบริจาคเงินมาเป็นกองทุน มีการจัดบริการสินเชื่อให้แก่ชาวนา แต่ชาวนาไม่มีวินัยในการใช้บริการสินเชื่อ

ในช่วง ค.ศ. 1852 (พ.ศ. 2395) ท่านโรฟีไฟเซน ได้ย้ายไปดำรงตำแหน่งนายกเทศมนตรีเมืองเฮดเดสดอร์ฟ (Headdesdorf Welfare Society) มองเห็นแนวทางที่จะช่วยเหลือชาวบ้านโดยตั้งข้อสรุปไว้ว่าความต้องการที่แท้จริงของชาวบ้านนั้น คือ เงิน ซึ่งเป็นสื่อกลางที่จะสามารถจัดหาอาหาร เครื่องมือ ในการประกอบกิจการเกษตรกรรม เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย แก้ปัญหาในเรื่องของความเจ็บป่วยและปัญหาอื่นๆ ได้ จึงได้เปิด "สมาคมผู้ใจบุญ" โดยให้การบริการสินเชื่อมากขึ้น และได้พยายามหาทางให้ชาวบ้านได้มีโอกาสเป็นเจ้าของและดำเนินกิจการสมาคมเอง โดยใช้หลักการ "ช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน" ในที่สุดเมื่อ พ.ศ. 2407 ท่านได้เปลี่ยนแปลงหลักการของสมาคม และเปลี่ยนชื่อใหม่เป็น "เฮดเดสดอร์ฟ เครดิตยูเนียน" ซึ่งนับเป็นสหกรณ์เครดิตยูเนียนสมาคมแรกของโลก

ขบวนการเครดิตยูเนียนได้แพร่หลายไปทั่วยุโรป เช่น เนเธอร์แลนด์ เบลเยียม สเปน ฝรั่งเศส เป็นต้น และการเผยแพร่ขยายของสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่สำคัญซึ่งมีผลทำให้สหกรณ์ประเภทนี้เป็นขบวนการระดับโลก มีการเผยแพร่ขยายใน 3 ประเทศ โดยเริ่มที่ อิตาลี แคนาดา และเผยแพร่ไปสู่สหรัฐอเมริกา

1) *ประเทศอิตาลี* ผู้ที่ได้นำเอากิจการสหกรณ์เครดิตยูเนียนไปริเริ่มก่อตั้งในประเทศอิตาลี คือ ดร.เลออง วอลเลมเบิร์ก (Dr. LoenWallemborg) โดยก่อตั้งสหกรณ์ในรูปแบบอาคารประชาชน ชื่อว่า "ธนาคารประชาชนแห่งเมืองมิลาน" (People's Bank of Milan)

2) *ประเทศแคนาดา* ผู้ที่ได้นำเอากิจการสหกรณ์เครดิตยูเนียนไปริเริ่มก่อตั้งในประเทศแคนาดา คือ อัลฟองส์ เดสจาร์แดงส์ (Alphonse Desjardins) ชาวแคนาดาเชื้อสายฝรั่งเศส ก่อตั้งเป็นสมาคมชื่อว่า "ลาเซส ปอปปูแลร์ เดอ เลวิส" (La Caisse Populaire de Lavis)

3) *ประเทศสหรัฐอเมริกา* ผู้ที่ได้นำเอากิจการสหกรณ์เครดิตยูเนียนไปริเริ่มก่อตั้งในประเทศสหรัฐอเมริกา คือ เดสจาร์แดงส์ ซึ่งได้นำไปเผยแพร่ในหมู่ชาวอเมริกันเชื้อสายฝรั่งเศส ต่อมา เอ็ดเวิร์ด เอ.ไฟเลน (Edward A. Filene) คหบดีผู้มั่งคั่งแห่งมลรัฐแมสซาชูเซตได้เข้ามาสนับสนุนให้มีการจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนในมลรัฐต่างๆ แล้วรวบรวมความร่วมมือระหว่างชุมนุมระดับมลรัฐเหล่านั้น ก่อตั้ง "สมาคมเครดิตยูเนียนแห่งชาติ" (Credit Union National Association) หรือในนามที่ย่อว่า (CUNA)

สหกรณ์เครดิตยูเนียนได้จัดตั้งขึ้นในประเทศต่างๆ จนครอบคลุมไปทั่วโลกและแพร่ขยายไปทั่วยุโรปเอเชียรวมทั้งประเทศไทยด้วย

1.2 *วิวัฒนาการของสหกรณ์เครดิตยูเนียนในประเทศไทย* ชื่อสหกรณ์เครดิตยูเนียนเพิ่งจะเริ่มเป็นที่รู้จักในหมู่คนไทย เมื่อมีนักพัฒนาในกลุ่มคริสต์ชนนิกายโรมันคาทอลิก ได้จัดการสัมมนาเรื่อง "การพัฒนาเครดิตยูเนียน" ขึ้นในกรุงเทพมหานคร เมื่อ พ.ศ. 2505 และเสริมย้ำด้วยการจัดสัมมนา เรื่อง "เครดิตยูเนียนของสมาคมเครดิตยูเนียนแห่งชาติของสหรัฐอเมริกา"

สหกรณ์เครดิตยูเนียนเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรก ได้กำเนิดมาจากปัญหาความยากจนการขาดแคลนเงินทุน การถูกเอารัดเอาเปรียบจากนายทุนและพ่อค้า รวมทั้งความเสี่ยงภัยในการผลิตทางการเกษตรซึ่งได้ผลผลิตไม่แน่นอน โดยนำเอารูปแบบของสหกรณ์โรฟีไฟเซนจากประเทศเยอรมนี มาจัดตั้งเป็นสหกรณ์หาทุนหรือสหกรณ์เพื่อการกู้ยืมเงินขนาดเล็ก โดยมุ่งหวังว่าระบบวิธีการสหกรณ์จะช่วยให้

ผู้ด้อยโอกาสในทางสังคมได้มีการรวมตัวกันช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งอยู่ร่วมกับสังคมได้อย่างกลมกลืนซึ่งสหกรณ์เครดิตยูเนียนของประเทศไทยนั้น เป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อดำเนินการตามแนวคิดของสหกรณ์เครดิตยูเนียนโดยการรวมคนจากย่านชุมชนแออัดห้วยขวาง เขตดินแดง เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2508 ใช้ชื่อว่า "เครดิตยูเนียนแห่งศูนย์กลางเทวา" แต่ไม่ได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์จึงได้รับความอุปถัมภ์จากนักบวชในศาสนาคริสต์นิกายคาทอลิก คือ บาทหลวงอัลเฟรด บอนแนงค์ กับนายแพทย์ชงลิต จิตรานูเคราะห์

การเผยแพร่และส่งเสริมกลุ่มเครดิตยูเนียนได้รับความสนับสนุน จากองค์การพัฒนาในกลุ่มคาทอลิกและองค์การเครดิตยูเนียนในต่างประเทศมากขึ้นตามลำดับ ได้มีการจัดตั้งคณะทำงานพัฒนาเครดิตยูเนียน และคณะทำงานได้จัดตั้ง "ศูนย์กลางเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย" โดยมีบทบาทหลักในการดำเนินงานเกี่ยวกับเครดิตยูเนียน ดังนี้

1) **การรวบรวมข้อมูล** เป็นศูนย์กลางในการรวบรวมสถิติข้อมูลเกี่ยวกับเครดิตยูเนียนตลอดจนวางแผน จัดการศึกษาเครดิตยูเนียน เช่น การจัดทำหลักสูตร การกำหนดแนวทางเผยแพร่และส่งเสริมรวมทั้งการเตรียมเอกสารเพื่อการเผยแพร่ชนิดต่างๆ เกี่ยวกับเครดิตยูเนียน

2) **การศึกษา** เป็นฝ่ายปฏิบัติการศึกษา เช่น การจัดการประชุมสัมมนา จัดการส่งวิทยากรไปบรรยายตามหน่วยงาน องค์การ และชุมชนที่สนใจ จัดการอบรมเพื่อก่อตั้งกลุ่มเครดิตยูเนียน เป็นต้น

3) **การประสานงาน** เป็นศูนย์กลางประสานงานเพื่อพัฒนาเครดิตยูเนียนกับหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เป็นศูนย์กลางของขบวนการเครดิตยูเนียนในประเทศ และเป็นหน่วยประสานงานติดต่อสัมพันธ์กับองค์การเครดิตยูเนียนสากลและต่างประเทศ

ในวันที่ 12 สิงหาคม พ.ศ. 2515 ที่ประชุมผู้แทนกลุ่มเครดิตยูเนียนทั่วประเทศ ได้มีมติให้จัดตั้ง "ชุมนุมกลุ่มออมทรัพย์พัฒนาแห่งประเทศไทย" เป็นสหกรณ์ที่มีระดับสูงขึ้นมาทำหน้าที่แทนศูนย์กลางเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย และในปีต่อมา พ.ศ. 2517 ที่ประชุมใหญ่ผู้แทนกลุ่มเครดิตยูเนียนทั่วประเทศ ได้มีมติให้เปลี่ยนชื่อเป็น "สันนิบาตเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย" เพื่อให้เป็นที่รู้จักและสัมพันธ์กับขบวนการเครดิตยูเนียนสากล ได้ดำเนินงานในฐานะองค์การกลางของขบวนการเครดิตยูเนียนมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านการพัฒนาขบวนการ การเผยแพร่ ส่งเสริม และจัดบริการสวัสดิการต่างๆ แต่สิ่งที่เครดิตยูเนียนมีความพยายามเป็นอย่างมาก คือ การให้ทางราชการยอมรับและรับจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2511 และต่อมาสันนิบาตเครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย ได้รับจดทะเบียนเป็นชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด เมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2522

สหกรณ์ที่ได้รับการจดทะเบียนแห่งแรก คือ "สหกรณ์เครดิตยูเนียนแม่มูล จำกัด" จังหวัดอุบลราชธานีได้รับการจดทะเบียนเมื่อวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2522 ประเภทสหกรณ์ออมทรัพย์ และต่อมาได้รับการกำหนดให้เป็นประเภทที่ 7 "สหกรณ์เครดิตยูเนียน" เป็นสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นตามประกาศกฎกระทรวงว่าด้วย "การกำหนดประเภทของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน พ.ศ. 2548" ลงวันที่ 29 มิถุนายน พ.ศ. 2548 กำหนดขึ้นภายใต้ปรัชญาแห่งความร่วมมือกัน โดยจัดตั้งขึ้นในกลุ่มคนที่มีอาชีพต่างๆ ซึ่งมีภูมิลำเนาหรือประกอบอาชีพหลัก หรือคนที่อยู่หมู่บ้านเดียวกัน หรืออาจจะมีอาชีพเดียวกัน เช่น เกษตรกรรม รับจ้าง ค้าขาย เป็นต้น อยู่ในเขตท้องที่ดำเนินงานที่สหกรณ์ตั้งอยู่ และดำเนินกิจการตามหลัก

และวิธีการสหกรณ์สากลเช่นเดียวกับสหกรณ์ประเภทอื่นๆ สหกรณ์เครดิตยูเนียนทำหน้าที่คล้ายสหกรณ์ออมทรัพย์ แต่มีการส่งเสริมการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมให้สมาชิกด้วย

2. การจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียน

กลุ่มเครดิตยูเนียนไม่ได้เป็นที่ยอมรับว่าเป็นสหกรณ์จนกระทั่งมีการศึกษาวิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มดังกล่าว ซึ่งผลปรากฏว่าเป็นสหกรณ์โดยสมบูรณ์ จึงควรจดทะเบียนให้เป็นสหกรณ์โดยถูกต้อง ซึ่งทางราชการ (นายทะเบียนสหกรณ์) ก็ได้พิจารณาและดำเนินการจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ที่ถูกต้องใน พ.ศ. 2521 ซึ่งจัดตั้งเป็นประเภทสหกรณ์ออมทรัพย์

การจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียนนั้น ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ว่าด้วยการจัดตั้งสหกรณ์ประเภทสหกรณ์เครดิตยูเนียน พ.ศ. 2548 กำหนดว่า “สมาชิกสหกรณ์อาจประกอบด้วยบุคคลทุกสาขาอาชีพซึ่งมีภูมิลำเนา หรือประกอบอาชีพหลัก หรือมีวงสัมพันธ์อย่างหนึ่งอย่างใดอยู่ในเขตท้องที่ดำเนินงานของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งโดยให้กำหนดคุณสมบัติไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์” เพื่อให้เกิดความชัดเจนจึงกำหนดแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการกำหนดข้อบังคับ เกี่ยวกับท้องที่ดำเนินงาน และกรอบคุณสมบัติสมาชิกสำหรับสหกรณ์ที่ได้รับจดทะเบียนไว้แล้ว หรือขอจดทะเบียนสหกรณ์ใหม่ในระดับปฐมภูมิ ดังนี้

2.1 ท้องที่ดำเนินงาน หมายถึง การกำหนดพื้นที่หรืออาณาเขตที่สหกรณ์สามารถเปิดรับสมาชิกที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ

2.2 คุณสมบัติ กรอบคุณสมบัติของสมาชิกตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ฯ ข้างต้นจะกำหนดลักษณะของสมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียนไว้ 3 ประเภท คือ ภูมิลำเนาเดียวกัน การประกอบอาชีพเดียวกัน และวงสัมพันธ์เดียวกัน ซึ่งแต่ละสหกรณ์จะต้องระบุประเภทของสหกรณ์ไว้ตั้งแต่แรกตั้งว่าเป็นสหกรณ์ประเภทใดประเภทหนึ่งโดยให้ยึดถือตามแนวทางปฏิบัติดังนี้

1) **ภูมิลำเนา** สมาชิกมีภูมิลำเนาเดียวกันหรืออยู่ในชุมชนเดียวกันให้มีสมาชิกได้ทุกสาขาอาชีพ แต่ให้จำกัดท้องที่ดำเนินงาน หรือคุณสมบัติสมาชิกไว้ไม่เกินระดับชุมชนหรือระดับอำเภอ เพื่อมิให้สหกรณ์ซึ่งมีวัตถุประสงค์เดียวกันมีท้องที่ดำเนินงานซ้ำซ้อนกันอันจะบังเกิดผลเสียจากการแข่งขันกันรับสมาชิกและการดำเนินธุรกิจในลักษณะที่มุ่งแสวงหาผลกำไรจนเกิดผลกระทบต่อระบบสหกรณ์โดยรวม

2) **การประกอบอาชีพ** สมาชิกจะต้องเป็นผู้ประกอบอาชีพหลักเช่นเดียวกัน หรือในองค์กรเดียวกันเท่านั้น ทั้งนี้ การกำหนดท้องที่ดำเนินงานอาจจะกำหนดได้เท่าที่จำเป็นแก่การรับสมาชิกของสหกรณ์ตามการประกอบอาชีพหลักที่กำหนดหรือองค์กรนั้นๆ

3) **วงสัมพันธ์** สมาชิกจะต้องอยู่ในวงสัมพันธ์อย่างใดอย่างหนึ่งในทางสังคมของสหกรณ์จะต้องกำหนดกรอบคุณสมบัติสมาชิกตามวงสัมพันธ์ดังกล่าว เช่น เป็นสมาชิกในสมาคมเดียวกัน เป็นต้น ซึ่งกำหนดไว้ในข้อบังคับให้ชัดเจน ทั้งนี้การกำหนดท้องที่ดำเนินงานจึงอาจจะกำหนดได้เท่าที่จำเป็นแก่การรับสมาชิกของสหกรณ์ตามวงสัมพันธ์นั้น

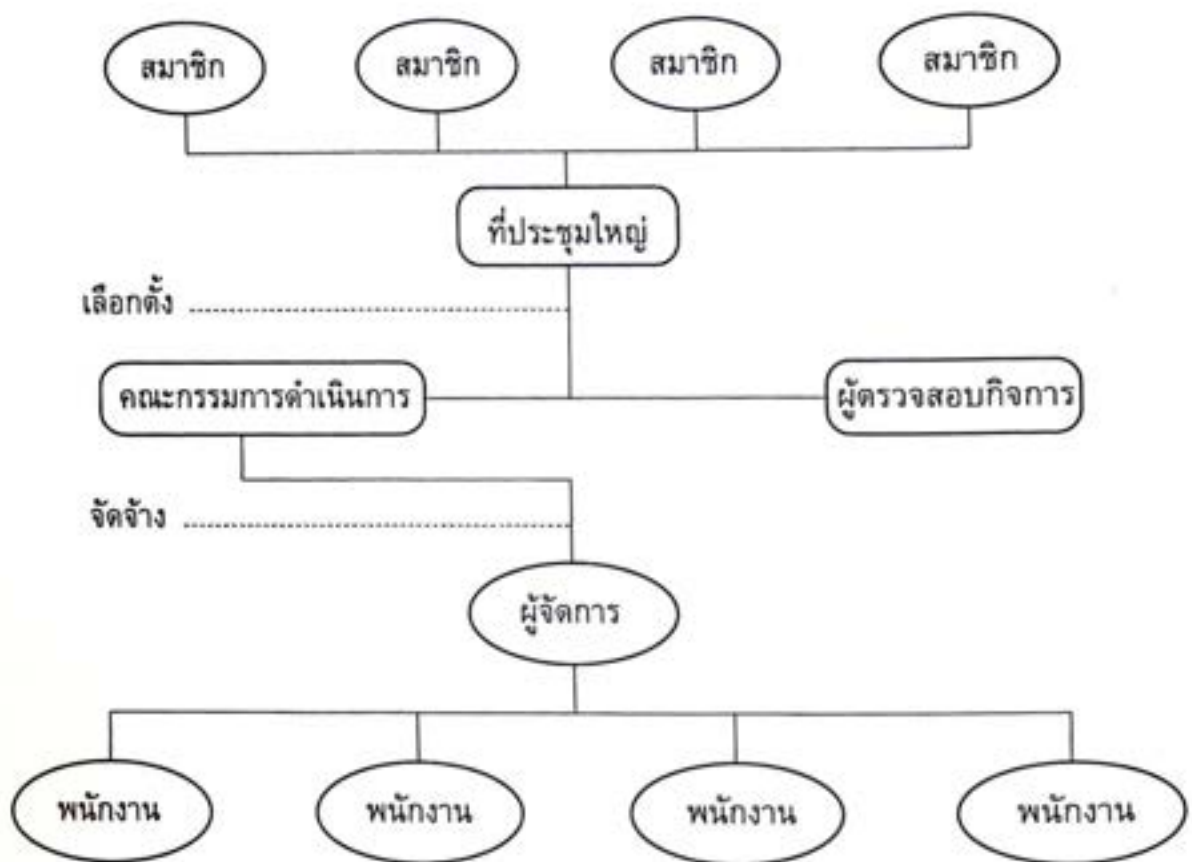
การจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะต้องให้ชุมชนสหกรณ์ระดับภาครับรอง มีการอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกเกี่ยวกับอุดมการณ์สหกรณ์ หลักการสหกรณ์ วิธีการทำธุรกิจร่วมกับสหกรณ์ กำหนดประเภท

ของสหกรณ์ที่จัดตั้ง และกำหนดวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ทั้งนี้ ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียนนั้นจะประกอบด้วยปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และลักษณะชุมชน

อนึ่ง ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการจัดทำทะเบียนสมาชิกและทะเบียนหุ้นของสหกรณ์ พ.ศ. 2564 ลงวันที่ 12 ตุลาคม 2564 ประกาศใช้วันที่ 27 สิงหาคม 2564 เพื่อให้การจัดทำทะเบียนสมาชิกและทะเบียนหุ้นของสหกรณ์มีแนวทางปฏิบัติและมีแบบรายงาน ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และเพื่อให้สหกรณ์จัดทำทะเบียนสมาชิกให้สอดคล้องกับวิธีแสดงตนตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปราม การฟอกเงิน โดยให้เสมือนหนึ่งว่าสมาชิกรายนั้นได้แสดงตนไว้ก่อนการทำธุรกรรมแล้ว อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 16 (2) (8) และมาตรา 64 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการรับจดทะเบียนข้อบังคับเกี่ยวกับสมาชิกสมทบของสหกรณ์ พ.ศ. 2563 ประกาศใช้วันที่ 18 มีนาคม 2563 ด้วยเป็นการสมควรกำหนดกรอบแนวทางในการกำหนดข้อบังคับเกี่ยวกับสมาชิกสมทบของสหกรณ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์จะให้ความเห็นชอบรับจดทะเบียนข้อบังคับ ตามความมาตรา 41 วรรคสามและวรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บัญญัติให้นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดหลักเกณฑ์ความสัมพันธ์ ระหว่างสมาชิกสมทบกับสหกรณ์หรือสมาชิกสหกรณ์ และให้ความเห็นชอบในการรับจดทะเบียน ข้อบังคับเกี่ยวกับคุณสมบัติอื่น วิธีรับสมัคร และการขาดสมาชิกภาพ ตลอดจนสิทธิหน้าที่ของสมาชิกสมทบที่สหกรณ์จะกำหนดไว้ในข้อบังคับ อาศัยอำนาจตามความมาตรา 16 (8) ประกอบมาตรา 41 วรรคสี่ แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ศึกษาเพิ่มเติมได้ในหน่วยที่ 14

3. โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนเป็นสหกรณ์ระดับภาค มีโครงสร้างลักษณะเดียวกับสหกรณ์ประเภทอื่น ดำเนินการภายใต้หลักประชาธิปไตย มีที่ประชุมใหญ่เป็นองค์กรสูงสุด เป็นผู้กำหนดคณะกรรมการดำเนินการโดยการเลือกตั้ง คณะกรรมการดำเนินการควบคุมการดำเนินงานของพนักงานสหกรณ์ และมีผู้ตรวจสอบกิจการโดยการเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ การบริหารงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะคล้ายกับสหกรณ์ออมทรัพย์ โดยมีโครงสร้างตามที่ระบุในข้อบังคับของสหกรณ์เครดิตยูเนียน อาจเขียนแผนผังโครงสร้างได้ ดังภาพที่ 9.4

ภาพที่ 9.4 โครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

จากภาพที่ 9.4 สามารถอธิบายโครงสร้างการบริหารงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียน ได้ดังนี้

3.1 ที่ประชุมใหญ่สมาชิกสหกรณ์ ทำหน้าที่ตัดสินใจ และกำหนดนโยบาย หาแนวทางเพื่อการดำเนินงานสหกรณ์ให้ได้ผลสำเร็จตามที่สมาชิกต้องการ รวมทั้งที่ประชุมใหญ่สามารถใช้อำนาจของสมาชิก โดยการใช้สิทธิออกเสียง ลงมติในเรื่องต่างๆ และเป็นที่ยกการศึกษาเรียนรู้แก่สมาชิกเกี่ยวกับสหกรณ์

ทั้งนี้ ตามข้อบังคับสหกรณ์เครดิตยูเนียน ที่ประชุมใหญ่สมาชิกสหกรณ์ข้อที่ 66 มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- 1) รับทราบเรื่องรับสมาชิกใหม่ สมาชิกลาออกจากสหกรณ์ การเลือกตั้งผู้แทนสมาชิกและวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ของผู้สมัครซึ่งมิได้รับเลือกเข้าเป็นสมาชิก และสมาชิกที่ถูกให้ออกจากสหกรณ์
- 2) พิจารณาเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการและคณะผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์
- 3) พิจารณาอนุมัติงบดุล และจัดสรรกำไรสุทธิประจำปีของสหกรณ์
- 4) รับทราบรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินงานของสหกรณ์ของคณะกรรมการดำเนินการ และรายงานของผู้ตรวจสอบกิจการ
- 5) พิจารณากำหนดบำเหน็จค่าตอบแทนการปฏิบัติงานของกรรมการดำเนินการหรือกรรมการอื่นๆ และผู้ตรวจสอบกิจการ
- 6) พิจารณากำหนดวงเงินซึ่งสหกรณ์อาจกู้ยืมหรือค้ำประกัน

- 7) พิจารณาอนุมัติแผนงานและงบประมาณรายจ่ายประจำปีของสหกรณ์
- 8) พิจารณาแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ
- 9) พิจารณาการแยกสหกรณ์
- 10) กำหนดค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าพาหนะ ค่าเช่าที่พัก และค่าเบี้ยประชุมของกรรมการดำเนินการ กรรมการอื่นๆ ที่ปรึกษาและที่ปรึกษากิตติมศักดิ์
- 11) รับทราบเรื่องการดำเนินงานของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และหรือชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด ที่สหกรณ์นี้เป็นสมาชิกอยู่
- 12) พิจารณารหัสและปฏิบัติตามบันทึกหรือหนังสือของนายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี และพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย
- 13) กำหนดรูปการ ซึ่งสหกรณ์คิดจะทำเป็นเครื่องเกื้อหนุนบรรดาสมาชิกตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

3.2 คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เป็นกลุ่มสมาชิกของสหกรณ์ที่ได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ให้เข้ามาทำหน้าที่บริหารสหกรณ์แทนสมาชิก ตามความในข้อบังคับสหกรณ์เครดิตยูเนียนข้อที่ 67 ให้สหกรณ์มีคณะกรรมการดำเนินการ ประกอบด้วย ประธานกรรมการดำเนินการหนึ่งคน และกรรมการดำเนินการอื่นไม่เกินสิบสี่คน และให้คณะกรรมการดำเนินการเลือกตั้งกันเองเป็น รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก ตามความในข้อบังคับสหกรณ์เครดิตยูเนียนข้อที่ 68 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของกรรมการที่เป็นประธาน รองประธาน เลขานุการ และเหรัญญิก ดังนี้

- 1) **ประธานกรรมการ** ทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุมใหญ่สมาชิก และในที่ประชุม คณะกรรมการดำเนินการ ควบคุมดูแลงานทั่วไปของสหกรณ์ และงานในส่วนของที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มอบหมาย และลงลายมือชื่อในเอกสารของสหกรณ์ในนามสหกรณ์
- 2) **รองประธานกรรมการ** ทำหน้าที่แทนประธานกรรมการ ในกรณีประธานไม่อยู่หรือที่ประธานมอบหมาย
- 3) **เลขานุการ** ปฏิบัติงานเกี่ยวกับการประชุม ทั้งการประชุมใหญ่สมาชิกและการประชุม กรรมการดำเนินการ โดยเป็นผู้ออกหนังสือเชิญประชุม จัดเอกสารประกอบการประชุม จัดบันทึกการประชุม จัดทำรายงานการประชุม และดำเนินงานตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมาย
- 4) **เหรัญญิก** ทำหน้าที่เกี่ยวกับการเงินและบัญชีของสหกรณ์และการเก็บรักษาทรัพย์สินของสหกรณ์

คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มีวาระอยู่ในตำแหน่งคราวละสองปีนับแต่วันเลือกตั้ง ในวาระเริ่มแรกเมื่อครบหนึ่งปีนับแต่วันเลือกตั้ง ให้กรรมการดำเนินการสหกรณ์ออกจากตำแหน่งเป็นจำนวนหนึ่งในสองของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทั้งหมดโดยวิธีจับฉลาก และให้ถือว่าเป็นการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ในปีต่อไปให้กรรมการดำเนินการที่อยู่ในตำแหน่งจนครบวาระหรืออยู่นานที่สุดออกจากตำแหน่งสลับกันไปทุกๆ ปี เมื่อครบกำหนดแล้วหากยังไม่มีการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการชุดใหม่ ให้คณะกรรมการดำเนินการชุดเดิมรักษาการไปจนกว่าจะมีการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการชุดใหม่แต่ต้องไม่เกินหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีทางบัญชีสหกรณ์

กรณีที่กรรมการดำเนินการต้องพ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ ให้กรรมการดำเนินการที่ได้รับเลือกตั้งใหม่อยู่ในตำแหน่งได้เช่นเดียวกับกรรมการดำเนินการชุดแรก และให้นำความในวรรคหนึ่งมาใช้บังคับโดยอนุโลม

ทั้งนี้ ตามความในข้อบังคับสหกรณ์เครดิตยูเนียนข้อที่ 74 กำหนดให้คณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ดำเนินกิจการทั้งปวงของสหกรณ์ให้เป็นไปตาม กฎหมาย ระเบียบข้อบังคับสหกรณ์ มติ คำสั่งของที่ประชุมใหญ่สมาชิกของสหกรณ์ และอื่นๆ อันจะทำให้เกิดความจำริญให้แก่สหกรณ์ รวมทั้งดำเนินงานเกี่ยวกับสมาชิกภาพของสหกรณ์ การเงิน บุคลากรของสหกรณ์ บริหารสำนักงาน กำหนดระเบียบต่างๆ ของสหกรณ์ และการดำเนินการด้านกฎหมายของสหกรณ์

3.3 ผู้จัดการสหกรณ์ เป็นพนักงานของสหกรณ์ระดับหัวหน้าสูงสุดของพนักงานเข้าดำรงตำแหน่งโดยการคัดเลือก และบรรจุแต่งตั้ง โดยคณะกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ ตามระเบียบสหกรณ์เครดิตยูเนียนว่าด้วยพนักงานและลูกจ้างดำรงตำแหน่งหรือพ้นตำแหน่งด้วยสาเหตุต่างๆ ตามที่กำหนดในระเบียบของสหกรณ์

ทั้งนี้ ตามความในข้อบังคับสหกรณ์เครดิตยูเนียนข้อที่ 89 กำหนดให้ผู้จัดการมีอำนาจหน้าที่ร่วมบริหารกิจการสหกรณ์กับคณะกรรมการดำเนินการ และปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการดำเนินการมอบหมาย โดยยึดระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ของสหกรณ์ และมติของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

อนึ่ง ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ โดยหมวด 2 ข้อ 6 และข้อ 7 ซึ่งกำหนดให้สหกรณ์ขนาดใหญ่ แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารความเสี่ยง และสหกรณ์ที่มีสัดส่วนการลงทุนมากกว่าร้อยละยี่สิบของทุนเรือนหุ้นและทุนสำรอง หรือเงินลงทุนมากกว่าหนึ่งพันล้านบาทให้แต่งตั้งคณะกรรมการการลงทุนและคณะกรรมการทั้งสองคณะนี้ ให้มีองค์ประกอบและอำนาจหน้าที่ ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับสหกรณ์ และพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บัญญัติให้การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ในเรื่องการกำหนดขนาดของสหกรณ์ การกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามอื่นของกรรมการดำเนินการสหกรณ์และผู้จัดการ และการกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

3.4 ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ เป็นสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งจากที่ประชุมใหญ่ มีจำนวนเท่าที่กำหนดในข้อบังคับสหกรณ์ ดำรงตำแหน่งได้วาระหนึ่งปีทางบัญชีสหกรณ์ ผู้ที่พ้นตำแหน่งอาจได้รับการเลือกตั้งได้โดยไม่จำกัดวาระ

ทั้งนี้ ตามความในข้อบังคับสหกรณ์เครดิตยูเนียนข้อที่ 100 กำหนดให้ผู้ตรวจสอบกิจการมีอำนาจหน้าที่คอยตรวจสอบกิจการต่างๆ ของสหกรณ์ในทุกๆ ด้าน เช่น การบัญชี การเงิน การอนุมัติเงินกู้ เอกสาร การประชุมกรรมการคณะต่างๆ ตรวจสอบการดำเนินงานของคณะกรรมการตามแผนงานและงบประมาณของสหกรณ์

ในกรณีที่ผู้ตรวจสอบกิจการได้เสนอแนะคณะกรรมการดำเนินการ ให้ปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องที่ตรวจสอบพบ และคณะกรรมการดำเนินการเพิกเฉย ถ้าผู้ตรวจสอบกิจการเห็นว่าจะเป็นการผลเสียหายต่อสหกรณ์หรือสมาชิกโดยส่วนรวม ให้ผู้ตรวจสอบกิจการปรึกษาชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด และรายงานต่อนายทะเบียนสั่งการ ตามอำนาจหน้าที่อย่างใดอย่างหนึ่ง

อนึ่ง ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ พ.ศ. 2563 ลงวันที่ 9 ธันวาคม 2563 ประกาศใช้วันที่ 12 ตุลาคม 2563 เพื่อให้การตรวจสอบกิจการของสหกรณ์มีประสิทธิภาพเหมาะสมกับขนาดและประเภทของสหกรณ์ สามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกได้ว่าการบริหารงานของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ มีความโปร่งใส เชื่อถือได้ การดำเนินงานเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 16 (8) และมาตรา 53 แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กิจกรรม 9.2.2

1. จงอธิบายกรอบคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์เครดิตยูเนียนตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์
2. การจัดตั้งสหกรณ์เครดิตยูเนียนจะต้องให้หน่วยงานใดรับรอง

(โปรดทำกิจกรรม 9.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 9.2 เรื่องที่ 9.2.2)

เรื่องที่ 9.2.3

การดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนมีหลักการดำเนินงานของสหกรณ์ โดยกำหนดขึ้นภายใต้ปรัชญาแห่งการร่วมมือกันของคนในสังคมเดียวกัน ยึดถือคุณค่าแห่งความเสมอภาค ภาวะภาพของคน การพึ่งตนเอง และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทางปฏิบัติแม้จะมีรายละเอียดแตกต่างกันไปบ้างด้วยมีความแตกต่างทางสังคม เศรษฐกิจ และสภาพภูมิศาสตร์ แต่เป้าหมายสำคัญก็คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตการอยู่ร่วมกัน อันที่พี่น้องอย่างสันติสุขของคนในสังคม

1. หลักการดำเนินงานสหกรณ์เครดิตยูเนียน

สหกรณ์เครดิตยูเนียนสากล ได้กำหนดหลักการซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ 3 หลักการ คือ หลักแห่งประชาธิปไตย หลักแห่งการให้บริการสมาชิก และหลักแห่งเป้าหมายทางสังคม โดยแต่ละหลักการแบ่งเป็นหลักการย่อยได้อีก 3 ประการ ดังนี้

1.1 หลักแห่งประชาธิปไตย คือ

- 1) การเปิดรับสมาชิกทั่วไปด้วยความสมัครใจ โดยสหกรณ์เครดิตยูเนียนเปิดรับสมาชิกทุกคนที่เห็นคุณค่าประโยชน์และประสงค์จะเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในสหกรณ์เครดิตยูเนียนนั้น
- 2) การควบคุมโดยระบอบประชาธิปไตย สมาชิกมีความเท่าเทียมกันมีสิทธิมีเสียงเสมอภาคกัน (หนึ่งคนหนึ่งเสียง) สมาชิกมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินงานสหกรณ์เครดิตยูเนียนโดยไม่คำนึงถึงจำนวนเงินสะสม/ค่าหุ้น
- 3) ความเป็นกลาง สหกรณ์เครดิตยูเนียนมีความเป็นกลางทางเชื้อชาติ สัญชาติ เพศ ศาสนา และลัทธิการเมือง

1.2 หลักแห่งการบริการสมาชิก คือ

- 1) การให้บริการแก่สมาชิก สหกรณ์เครดิตยูเนียนจัดบริการต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของสมาชิกทั้งในด้านสังคมและเศรษฐกิจ
- 2) การจัดสรรผลประโยชน์แก่มวลสมาชิก หลังจากที่จัดสรรเงินสำรองตามข้อบังคับแล้ว สหกรณ์เครดิตยูเนียนจะจ่ายเงินปันผลแก่สมาชิกแล้ว ส่วนเหลือที่เหลือนคงเป็นของสมาชิก เพื่อประโยชน์ของมวลสมาชิก
- 3) สร้างเสถียรภาพทางการเงิน สหกรณ์เครดิตยูเนียนมีภาระที่จะต้องสร้างความมั่นคงในทางการเงิน รวมทั้งสะสมทุนสำรองให้เพียงพอ สร้างระบบควบคุมภายในให้มีประสิทธิภาพ เพื่อประกันความต่อเนื่องในการให้บริการแก่สมาชิกได้อย่างกว้างขวาง

1.3 หลักแห่งการบริการสังคม คือ

- 1) การให้การศึกษาย่างต่อเนื่อง สหกรณ์เครดิตยูเนียนมุ่งที่จะก่อให้เกิดการพัฒนาคนและสังคม เสริมสร้างความยุติธรรมแก่มวลสมาชิกและชุมชนที่สหกรณ์เครดิตยูเนียนจัดตั้งและดำเนินงานอยู่
 - 2) การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ สหกรณ์เครดิตยูเนียนกระตือรือร้นที่จะร่วมมือกับสหกรณ์เครดิตยูเนียนอื่นรวมทั้งสหกรณ์ประเภทอื่น และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ขบวนการสหกรณ์ได้ โดยร่วมมือกันในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ
 - 3) ความรับผิดชอบต่อสังคม สหกรณ์เครดิตยูเนียนจะให้ความสำคัญและให้บริการแก่ทุกคนที่เห็นคุณค่าและต้องการเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสหกรณ์มุ่งที่จะพัฒนาคนและสังคม เสริมสร้างความเป็นธรรมแก่สมาชิกและชุมชน สหกรณ์จะขยายการให้บริการให้ถึงทุกคนในชุมชนที่เห็นคุณค่า และการตัดสินใจต่างๆ จะต้องพิจารณาถึงความสัมพันธ์และประโยชน์ที่จะเกิดกับชุมชนโดยส่วนรวมด้วย
- สหกรณ์เครดิตยูเนียนได้เน้นการปฏิบัติในเรื่องความเป็นกลางทางเชื้อชาติ สัญชาติ เพศ ศาสนา และลัทธิการเมือง รวมทั้งเน้นด้านการสร้างเสถียรภาพทางการเงิน มุ่งสนองความต้องการของสมาชิกและสังคม สหกรณ์เป็นสถาบันการเงินที่มุ่งให้บริการสูงสุดมากกว่าการแสวงหากำไรสูงสุด

2. วิธีการของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

การนำหลักการของสหกรณ์เครดิตยูเนียนไปใช้เพื่อให้เป็นไปตามจิตตารมณ์นั้นจำเป็นต้องมีวิธีการซึ่งมีรูปแบบโดยเฉพาะของสหกรณ์เอง คือ การรวมกันร่วมมือกันให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

2.1 การรวมกัน เป็นวิธีการรวมคนที่มีปัญหาหรือมีความต้องการอย่างเดียวกัน ด้วยความสมัครใจ ให้เป็นการรวมกันนี้เป็นการสร้างพลังให้เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาภายในกลุ่ม โดยใช้วิธีประหยัดช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

การรวมกันจะยั่งยืนได้นั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อซึ่งกันและกัน และต้องมีความปรารถนาดีต่อผู้อื่น จะต้องช่วยเหลือตัวเองด้วยการประหยัดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นแล้วนำมาเก็บสะสมไว้เป็นกองทุนกลางอย่างเป็นประจำและสม่ำเสมอ มีความตั้งใจจริงที่จะร่วมแก้ไขปัญหาของตนเองและผู้อื่น เป็นการฝึกตนเองให้มีวินัยทางการเงินและสร้างฐานของตนเองอย่างมีระบบและหลักประกัน ทุกคนที่มารวมกันต้องยึดหลักปฏิบัติต่อกันดังนี้

- 1) ซื่อสัตย์ต่อตนเองและกิจการที่เป็นเจ้าของ
- 2) เสียสละทรัพย์มาเก็บสะสมไว้
- 3) มีความรับผิดชอบร่วมกัน
- 4) มีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน
- 5) ยึดในหลักประชาธิปไตย
- 6) มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน
- 7) ช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.2 วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์หลักที่สำคัญของการรวมกันของสหกรณ์เครดิตยูเนียน คือ การพัฒนาคนโดยให้การศึกษาอบรม เพื่อพัฒนาตนเองและเพื่อนสมาชิกเป็นสำคัญ ส่วนการจัดบริการเกี่ยวกับการออมทรัพย์ การให้กู้ยืมและกิจกรรมอื่นๆ นั้นเป็นวัตถุประสงค์รองที่ใช้เป็นสื่อให้สมาชิกได้มีกิจกรรมมีโอกาสพบปะปรึกษาหารือกันอยู่เสมออย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะช่วยให้กลุ่มมั่นคงถาวรตลอดไป

3. การดำเนินงานของสหกรณ์เครดิตยูเนียน

การดำเนินงานสหกรณ์เครดิตยูเนียนกำหนดขึ้นมาภายใต้ปรัชญาแห่งการร่วมมือกัน คุณค่าของความยุติธรรม ความเสมอภาค และการช่วยเหลือตนเอง แม้การปฏิบัติจะแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคของโลกแต่หัวใจของการดำเนินงานสหกรณ์เครดิตยูเนียน คือ การพัฒนาคุณภาพชีวิตและการอยู่ร่วมกันฉันท์พี่น้องที่แสดงออกโดยการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างสรรค์ชีวิตที่ดีขึ้นสำหรับตนเองและชุมชน

นอกจากสหกรณ์จะดำเนินงานเพื่อสมาชิกมีคุณภาพชีวิตที่ดีแล้วยังมีการส่งเสริมการออมโดยสมาชิกจะต้องถือหุ้น โดยไม่จำกัดจำนวน มีมูลค่าหุ้นละ 10 บาท (สิบบาท) สมาชิกทุกคนต้องถือหุ้นเมื่อแรกเข้าและถือหุ้นเป็นประจำทุกเดือนหรือสามารถซื้อหุ้นเพิ่มเติมได้และส่งเสริมในเรื่องต่อไปนี้

3.1 ให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่สมาชิกทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม

3.2 ส่งเสริมการพัฒนาบุคคล ครอบครัว และสังคมโดยทั่วไป

3.3 ส่งเสริมให้สมาชิกออมทรัพย์ โดยช่วยให้ประหยัดรายจ่ายของตน

3.4 ให้สมาชิกกู้เงินตามความจำเป็นหรือมีประโยชน์

รวมทั้งมีอาชีพเสริมให้แก่สมาชิกและมีธุรกิจอื่นๆ ที่เป็นลักษณะบริการชุมชนในหมู่บ้าน เช่น สหกรณ์
เคหสถานราชธานี จำกัด สหกรณ์บริการชุมชนหมู่บ้านรามอินทราเนเวศน์ จำกัด

1.4 สหกรณ์รูปอื่น นอกเหนือจากที่ได้กล่าวมาข้างต้น ซึ่งได้แก่

1) **สหกรณ์บริการสาธารณูปโภค** เป็นสหกรณ์บริการรูปแบบย่อย เป็นสหกรณ์บริการที่มีการรวมตัวกันขึ้นในหมู่สมาชิกที่ต้องการใช้สาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา น้ำบาดาล และแผนดำเนินงานของสหกรณ์ยังไม่มีสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐานที่จัดโดยภาครัฐเข้ามาให้บริการ จึงรวมตัวกันขึ้นจัดตั้งเป็นสหกรณ์จำหน่ายไฟฟ้า น้ำประปา และน้ำบาดาล รวมทั้งเสริมธุรกิจด้านอื่นที่เอื้อประโยชน์ให้กับสมาชิกและบุคคลภายนอก โดยใช้ระบบสหกรณ์เข้ามาช่วยจัดการในการประกอบธุรกิจ เช่น สหกรณ์ไฟฟ้า ได้แก่ สหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงปางบง จำกัด สหกรณ์ไฟฟ้าโครงการหลวงแม่ต๋อนหลวง จำกัด และสหกรณ์ประปา เป็นต้น

2) **สหกรณ์ชุมชน** เป็นสหกรณ์บริการที่มีทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภครวมอยู่ด้วยกันกล่าวคือสมาชิกจะเป็นผู้ผลิตและจำหน่ายให้กับสมาชิกภายในชุมชนเดียวกัน เช่น สหกรณ์สุราษฎร์ธานี จำกัด จังหวัดสุราษฎร์ธานี สหกรณ์บริการบ้านเบิกไพร จำกัด จังหวัดราชบุรี และสหกรณ์บริการข้าวหอมมะลิสุรินทร์ จำกัด จังหวัดสุรินทร์

2. ลักษณะการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์บริการ

ในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์บริการจะมีธุรกิจที่สำคัญ ๆ ที่ให้บริการแก่สมาชิก คือ ธุรกิจด้านการเงิน ธุรกิจการซื้อ ธุรกิจการขาย และธุรกิจการให้บริการ มีรายละเอียดดังนี้

2.1 ธุรกิจด้านการเงิน โดยธุรกิจด้านการเงินแบ่งออกได้เป็น 2 ธุรกิจย่อย คือ

1) **ธุรกิจการรับฝากเงิน** สหกรณ์บริการจะเปิดรับฝากเงินจากสมาชิกทั้งรูปของออมทรัพย์ เงินฝากประจำ และประเภทอื่นๆ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการออมให้แก่สมาชิกและเป็นการระดมเงินทุนของสหกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์แท็กซี่ที่จะต้องมี การส่งเสริมการออม เพื่อใช้เป็นเงินดาวน์ในการซื้อแท็กซี่ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้เป็นเงินดาวน์ที่อยู่อาศัยและที่ดินอีกด้วย

2) **ธุรกิจสินเชื่อ** สหกรณ์บริการจะให้สินเชื่อแก่สมาชิกโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนแก่สมาชิกในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านปัจจัยการผลิต ทั้งนี้สหกรณ์คิดอัตราดอกเบี้ยในอัตราที่ยุติธรรม โดยการให้สินเชื่อในระยะสั้นไม่เกิน 1 ปี ระยะปานกลางไม่เกิน 3-5 ปี และระยะยาวไม่เกิน 10-15 ปี ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการกู้ยืม

2.2 **ธุรกิจการซื้อ** เป็นธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยการผลิตที่จำเป็นต้องจัดหาสิ่งของมาจำหน่ายให้แก่สมาชิก รวมทั้งเครื่องมือในการประกอบอาชีพ โดยเป็นการรวบรวมซื้อในคราวเดียวกันจากสมาชิกทั้งหมด โดยขายเป็นเงินสดหรือเป็นเงินเชื่อก็ได้

2.3 **ธุรกิจการขาย** เป็นธุรกิจที่สหกรณ์ดำเนินการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกไปขาย กล่าวคือสหกรณ์ไปรับซื้อผลผลิตจากสมาชิกไปขายเอง ซึ่งสหกรณ์รับความเสี่ยงด้านราคานี้เอง นอกจากนี้ยังมีวิธีฝากขาย คือ สหกรณ์นำผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่ายได้เงินเท่าไรสหกรณ์หักค่าบริการจากยอดขาย ซึ่งวิธีการนี้สหกรณ์จะลดภาระความเสี่ยงได้

2.4 ธุรกิจการให้บริการ เป็นธุรกิจที่สำคัญของสหกรณ์ที่จะต้องให้บริการแก่สมาชิกเพื่อเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ของสมาชิก ในส่วนของการประกอบอาชีพ ได้แก่ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบอาชีพของสหกรณ์รถแท็กซี่ สหกรณ์สามล้อ และศูนย์วิทยุสื่อสาร รวมทั้งสถานีบริการน้ำมัน ในด้านความเป็นอยู่ของสมาชิก ได้แก่ การให้บริการระบบสาธารณูปโภค เช่น ระบบไฟฟ้า ระบบประปา การเก็บขยะมูลฝอย เป็นต้น (วรชัย สิงหฤกษ์, 2553)

3. ผลการดำเนินงานของสหกรณ์บริการ

ในปี 2564 สหกรณ์บริการมีผลการดำเนินงาน ประกอบด้วย จำนวนสหกรณ์และสมาชิก การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ แนวโน้มมูลค่าธุรกิจของสหกรณ์บริการ ในรอบ 5 ปี และการคาดการณ์ปี 2565 และสรุปผลการดำเนินงานของสหกรณ์บริการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2565)

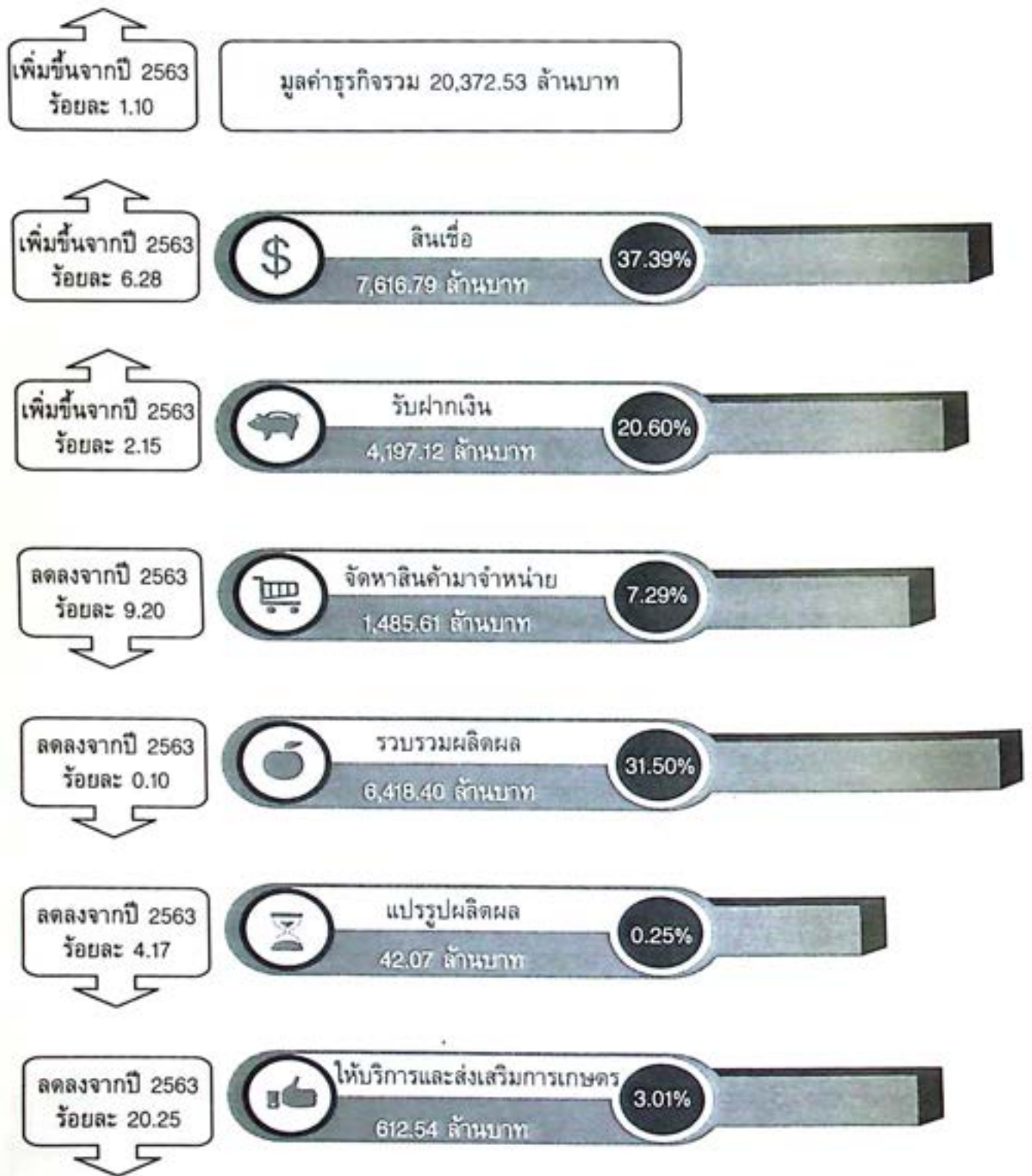
3.1 จำนวนสหกรณ์และสมาชิก สหกรณ์บริการทั่วประเทศ (ไม่รวมชุมนุมบริการ) ตามทะเบียนสหกรณ์มีจำนวนทั้งสิ้น 1,252 แห่ง ประกอบด้วย สหกรณ์ที่ต้องได้รับการตรวจสอบจำนวน 1,038 แห่ง หรือร้อยละ 82.91 ตามทะเบียนสหกรณ์ โดยมีสถานะดำเนินธุรกิจจำนวน 970 แห่ง สถานะไม่ดำเนินธุรกิจจำนวน 48 แห่ง และสถานะหยุดดำเนินธุรกิจจำนวน 20 แห่ง ส่วนสหกรณ์ที่ไม่ต้องได้รับการตรวจสอบจำนวน 214 แห่ง มีสถานะชำระบัญชี จำนวน 206 แห่ง และสถานะเลิก จำนวน 8 แห่ง

จากสหกรณ์บริการที่ต้องได้รับการตรวจสอบ สามารถรวบรวมข้อมูลสหกรณ์บริการที่จัดส่งงบการเงินได้ และผู้สอบบัญชีได้แสดงความเห็นต่องบการเงินเรียบร้อยแล้ว ณ วันที่ 30 กันยายน 2564 จำนวน 821 แห่ง หรือร้อยละ 79.09 ของสหกรณ์ที่ต้องตรวจสอบ เพิ่มขึ้นจากปีก่อนจำนวน 1 แห่ง มีสมาชิกที่ถือเป็นเจ้าของสหกรณ์ทำการขับเคลื่อนให้สหกรณ์ดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่จดทะเบียนไว้จำนวน 447,604 คน เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 0.86 ของสมาชิกสหกรณ์ที่รวบรวมได้ดังภาพที่ 10.10

ภาพที่ 10.10 จำนวนสหกรณ์และจำนวนสมาชิกสหกรณ์บริการ

3.2 การดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ สหกรณ์บริการดำเนินธุรกิจ 6 ธุรกิจ ได้แก่ ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจรับฝากเงิน ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ธุรกิจแปรรูปผลผลิต และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร ดังภาพที่ 10.11

ภาพที่ 10.11 ธุรกิจสหกรณ์บริการ

จากภาพที่ 10.11 ปี 2564 สหกรณ์บริการมีมูลค่าธุรกิจรวมทั้งสิ้นจำนวน 20,372.53 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 1.10 ซึ่งธุรกิจสินเชื่อมีมูลค่ามากที่สุด ร้อยละ 37.39 รองลงมาเป็นธุรกิจรวบรวมผลิตผลร้อยละ 31.50 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น โดยมี 2 ธุรกิจที่มีมูลค่าธุรกิจเพิ่มสูงขึ้น ได้แก่ ธุรกิจสินเชื่อ และธุรกิจรับฝากเงิน ส่วนธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลิตผล ธุรกิจแปรรูปผลิตผล และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร มีมูลค่าธุรกิจลดลง มีรายละเอียดดังนี้

1) **ธุรกิจสินเชื่อ** จำนวน 7,616.79 ล้านบาท หรือร้อยละ 37.39 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อน ร้อยละ 6.28 ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นการให้สมาชิกกู้ยืม โดยส่วนใหญ่กู้ไปซื้อ สร้าง ปรับปรุง สิ่งปลูกสร้าง และใช้จ่ายในครัวเรือน ซึ่งในการเรียกเก็บหนี้มีอัตราลูกหนี้ระยะสั้นที่ชำระได้ตามกำหนด ร้อยละ 84.27 สหกรณ์ควรเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียกเก็บหนี้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2) **ธุรกิจรับฝากเงิน** จำนวน 4,197.12 ล้านบาท หรือร้อยละ 20.60 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น เพิ่มขึ้นจากปีก่อนร้อยละ 2.15 ส่วนใหญ่เป็นการรับฝากเงินจากสมาชิก และเป็นการฝากประเภทออมทรัพย์ มากที่สุด สหกรณ์บริการควรสนับสนุนให้สมาชิกฝากเงินเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มทุนดำเนินงานให้กับ สหกรณ์ เนื่องจากดอกเบี้ยที่สหกรณ์จ่ายให้กับสมาชิกน้อยกว่าการที่สหกรณ์ไปกู้ยืมเงินจากแหล่ง ภายนอกมาลงทุนในสินทรัพย์

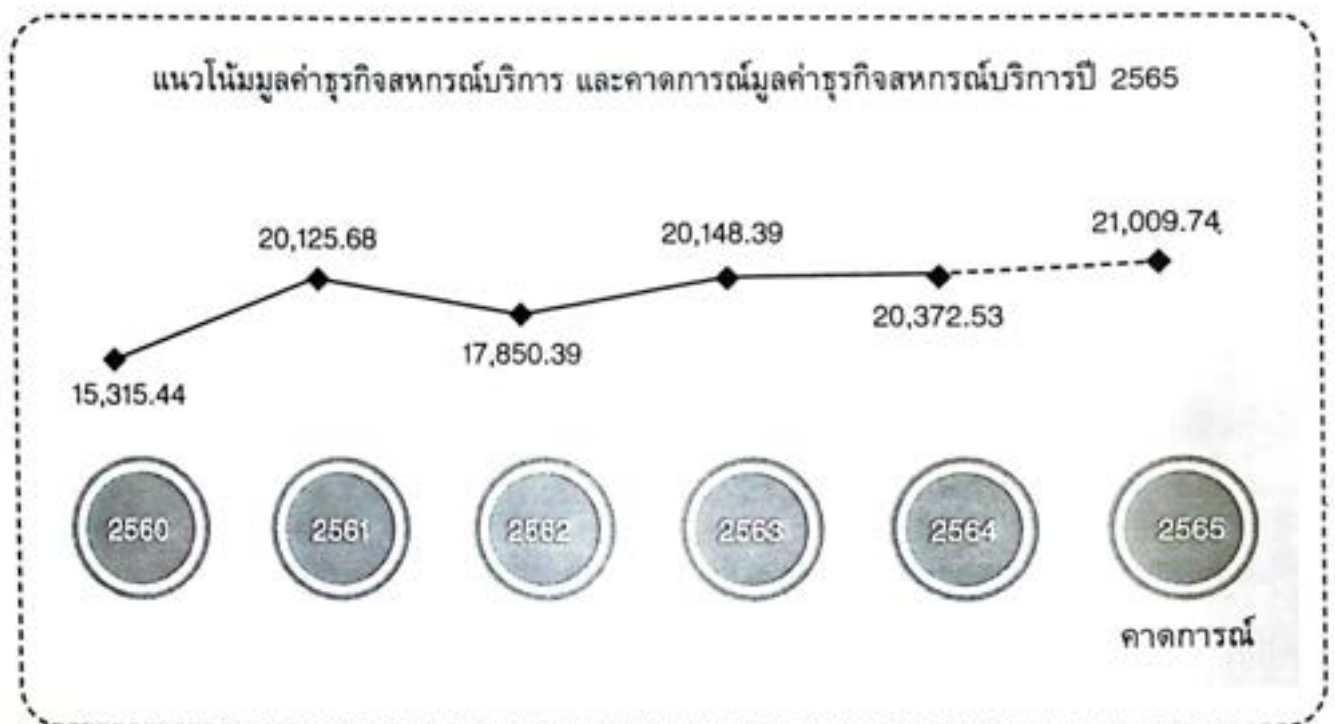
3) **ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย** จำนวน 1,485.61 ล้านบาท หรือร้อยละ 7.29 ของมูลค่า ธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อนร้อยละ 9.20 ส่วนใหญ่เป็นการจัดหาสินค้าทั่วไป และสินค้าประเภทน้ำมัน ตามลำดับ มีอัตราหมุนของสินค้า 1.93 รอบ และอายุเฉลี่ยสินค้า 189 วัน สหกรณ์ควรบริหารสินค้าให้มี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เพื่อที่จะสร้างรายได้ให้กับสหกรณ์เพิ่มขึ้น

4) **ธุรกิจรวบรวมผลิตผล** จำนวน 6,418.40 ล้านบาท หรือร้อยละ 31.50 ของมูลค่าธุรกิจ ทั้งหมด ลดลงจากปีก่อนร้อยละ 0.10 ซึ่งเกือบทั้งหมดเป็นการรวบรวมยางพารา สหกรณ์ควรพิจารณาถึง วัตถุประสงค์และความเหมาะสมของการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สมาชิกของสหกรณ์

5) **ธุรกิจแปรรูปผลิตผล** จำนวน 42.07 ล้านบาท หรือร้อยละ 0.25 ของมูลค่าธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 4.17 ส่วนใหญ่แปรรูปอาหารสัตว์

6) **ธุรกิจการให้บริการและส่งเสริมการเกษตร** จำนวน 612.54 หรือร้อยละ 3.01 ของมูลค่า ธุรกิจทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 20.25

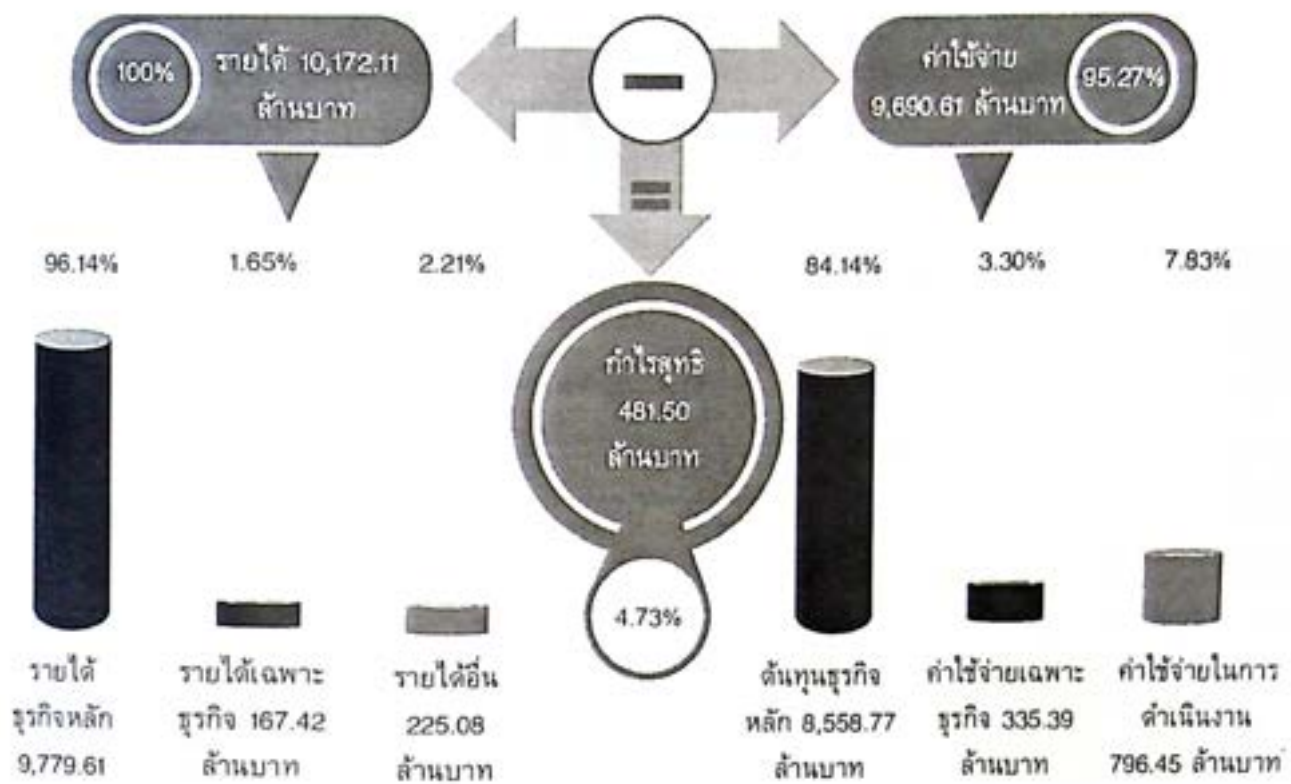
3.3 แนวโน้มมูลค่าธุรกิจของสหกรณ์บริการ ในรอบ 5 ปี และการคาดการณ์ปี 2565 สำหรับ มูลค่าธุรกิจในภาพรวมของสหกรณ์บริการมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยคาดการณ์ว่าในปี 2565 สหกรณ์บริการ จะมีมูลค่าธุรกิจเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 21,009.74 ล้านบาท ซึ่งคาดการณ์ว่าธุรกิจสินเชื่อและธุรกิจเงินรับฝาก จะมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ส่วนธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลิตผล ธุรกิจแปรรูปผลิตผล และ ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร คาดการณ์ว่ามูลค่าลดลงสหกรณ์บริการควรเพิ่มการลงทุนในธุรกิจ ที่ให้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าและคำนึงถึงความเสี่ยงของการดำเนินธุรกิจ และความเหมาะสมกับบริบทของ สหกรณ์บริการ ดังภาพที่ 10.12

ภาพที่ 10.12 แนวโน้มมูลค่าธุรกิจของสหกรณ์บริการ และการคาดการณ์

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 77.

3.4 สรุปผลการดำเนินงานของสหกรณ์บริการ สำหรับผลการดำเนินงานของสหกรณ์บริการนั้น แสดงให้เห็นถึงรายได้ที่สหกรณ์ได้รับจากการดำเนินงานของสหกรณ์และค่าใช้จ่ายต่างๆ สำหรับรอบปีบัญชีนั้นๆ รวมถึงผลตอบแทนที่จะคืนในรูปของกำไรหรือขาดทุน ดังภาพที่ 10.13

ภาพที่ 10.13 ผลการดำเนินงานของสหกรณ์บริการ

ที่มา: กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564). น. 78.

จากภาพที่ 10.13 ในปี 2564 สหกรณ์บริการมีรายได้จำนวน 10,172.11 ล้านบาท ลดลงจากปีก่อนร้อยละ 2.39 รายได้ส่วนใหญ่เกิดจากการดำเนินธุรกิจหลักของสหกรณ์ ร้อยละ 96.14 ส่วนที่เหลือร้อยละ 3.86 เป็นรายได้เฉพาะธุรกิจและรายได้อื่นๆ ในส่วนของค่าใช้จ่ายมีจำนวน 9,690.61 ล้านบาทหรือร้อยละ 95.27 ของรายได้รวม ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 2.59 ค่าใช้จ่ายส่วนใหญ่เกิดจากต้นทุนของการดำเนินธุรกิจหลัก ร้อยละ 84.14 ส่วนที่เหลือร้อยละ 15.86 เป็นค่าใช้จ่ายเฉพาะธุรกิจและค่าใช้จ่ายดำเนินงาน ทำให้ภาพรวมสหกรณ์บริการมีกำไรจำนวน 481.50 ล้านบาท ลดลงจากปีก่อนร้อยละ 3.21

การดำเนินงานสหกรณ์บริการในภาพรวมมีผลการดำเนินงานมีกำไร แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายสหกรณ์ พบว่า สหกรณ์ที่มีผลดำเนินงานมีกำไรจำนวน 569 แห่ง หรือร้อยละ 69.31 ของสหกรณ์บริการทั้งสิ้น ลดลงจากปีก่อน ร้อยละ 5.32 ส่วนสหกรณ์ที่มีผลดำเนินงานขาดทุนจำนวน 231 แห่งหรือร้อยละ 28.14 ของสหกรณ์บริการทั้งสิ้น ซึ่งเกิดจากการที่สหกรณ์มีค่าใช้จ่ายค่อนข้างสูง อัตราค่าใช้จ่ายดำเนินงานต่อกำไรก่อนหักค่าใช้จ่ายดำเนินงาน ร้อยละ 62.32 ทำให้สหกรณ์บริการมีกำไรลดลง ดังนั้น สหกรณ์ที่มีผลการดำเนินงานขาดทุนควรพิจารณาการเลือกลงทุนในสินทรัพย์ที่ให้ผลตอบแทนที่สูงขึ้น เพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ให้กับสหกรณ์ รวมถึงสหกรณ์ควรมีการทบทวนค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อลดรายจ่าย ซึ่งจะช่วยให้สหกรณ์มีผลกำไรสูงขึ้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่าในปี 2564 สหกรณ์บริการมีจำนวน 821 แห่ง มีสมาชิก 447,604 คน มีทุนดำเนินงาน 25,295.99 ล้านบาท เงินทุนส่วนใหญ่เกิดจากการก่อหนี้เป็นหลัก ทำให้เงินทุนของสหกรณ์

มีไม่เพียงพอในการรองรับหนี้ที่สหกรณ์ก่อได้ เจ้าหนี้มีความเสี่ยงที่จะไม่ได้รับชำระหนี้ รวมถึงสหกรณ์บริการเองจะขาดความน่าเชื่อมั่นในการหาแหล่งกู้เงินเพื่อนำมาใช้ในการดำเนินงานของสหกรณ์

การดำเนินธุรกิจในภาพรวมมีมูลค่าเพิ่มขึ้น แต่อัตราการเติบโตค่อนข้างน้อย ซึ่งธุรกิจสินเชื่อเป็นธุรกิจหลักของสหกรณ์ ยังมีปัญหาในการเรียกเก็บหนี้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร รวมถึงประสิทธิภาพในการบริหารสินค้าน่าลดลง ส่งผลให้การดำเนินงานมีรายได้ลดลง ประกอบกับค่าใช้จ่ายเพิ่มสูงขึ้นทำให้สหกรณ์มีกำไรลดลง จึงส่งผลให้ภาพรวมสมาชิกสหกรณ์บริการมีหนี้มากกว่าเงินออมเพิ่มมากขึ้นด้วย

ภาพรวมของสหกรณ์บริการค่อนข้างมีปัญหาในทุกด้าน ดังนั้น สหกรณ์บริการที่มีปัญหาควรวางแผนการลงทุน ในสินทรัพย์ให้มีความเหมาะสม เพิ่มความเข้มแข็งของการติดตามหนี้ การบริหารสินค้าให้มีประสิทธิภาพ รวมถึงการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น และประเมินการตรวจสอบสุขภาพทางการเงินของสหกรณ์อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้สหกรณ์ที่มีปัญหาลดน้อยลง

กิจกรรม 10.2.3

1. จงอธิบายรูปแบบการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์บริการมาพอสังเขป
2. จงอธิบายลักษณะธุรกิจของสหกรณ์บริการประกอบด้วยอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 10.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.2 เรื่องที่ 10.2.3)

เรื่องที่ 10.2.4

ปัญหาอุปสรรค และแนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์บริการ

การดำเนินงานของสหกรณ์บริการมีรูปแบบธุรกิจที่หลากหลาย ทำให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน ซึ่งสหกรณ์เองจะต้องหาวิธีการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นและหาแนวทางการพัฒนาสหกรณ์เพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

1. ปัญหาและอุปสรรคของสหกรณ์บริการ

การดำเนินงานของสหกรณ์บริการสหกรณ์มักจะมีประสบปัญหาในด้านต่างๆ ดังนี้ (ปรับปรุงจากกรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2565; จีรพันธ์ ชาญเชิงพานิช, 2565)

1.1 ปัญหาด้านบุคลากรของสหกรณ์บริการ

1) *สมาชิก* ปัญหาที่สำคัญในการดำเนินกิจการของสหกรณ์บริการที่จะสามารถขับเคลื่อนไปได้อย่างมีประสิทธิภาพก็คือเมื่อสหกรณ์ต้องมีทรัพยากรมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพ ซึ่งสมาชิกถือเป็นทรัพยากรหนึ่งของสหกรณ์ที่มีความสำคัญ แต่ไม่ใช่ในฐานะผู้ให้บริการหรือดำเนินงานโดยตรง แต่เป็นผู้ให้บริการและเป็นเจ้าของสหกรณ์ ปัจจุบันสมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ไม่ได้คำนึงถึงการเป็นเจ้าของสหกรณ์ตามอุดมการณ์ของสหกรณ์ที่ว่าเป็นความร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ไขปัญหาในการประกอบอาชีพ และยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น แต่กลับมองเพียงแค่ต้องการผลประโยชน์ที่จะได้รับ เช่น สมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่มักเรียกใช้บริการรถแท็กซี่ของเอกชนหรือ Grab มากกว่า เพราะสะดวกรวดเร็ว ค่าโดยสารมีความยุติธรรม เป็นต้น นอกจากนี้สมาชิกบางรายยังขาดวินัยและความรับผิดชอบต่อสหกรณ์ไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบ และวัตถุประสงค์ที่สหกรณ์กำหนด เช่น สมาชิกบางรายกู้เงินไปโดยไม่ได้นำไปเพื่อการประกอบอาชีพ แต่กลับใช้เพื่อวัตถุประสงค์อื่น ๆ แทนจึงทำให้เกิดการผิวนัดชำระหนี้ส่งผลเสียดต่อสหกรณ์ อาจเกิดสินเชื่อที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ (Non-Performing Loan: NPL) เป็นต้น

ปัญหาอีกอย่างที่สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญ คือ สิทธิในการเลือกกรรมการบริหารสหกรณ์และผู้ตรวจสอบกิจการ เพื่อตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์ซึ่งสมาชิกทุกคนมีสิทธิเสมอภาคกัน โดยมีสิทธิเข้าร่วมประชุมใหญ่เพื่อเสนอความคิดเห็น หรือออกเสียงเพื่อลงคะแนน โดยสมาชิก 1 ราย มีทุนเท่าใดก็ได้ มีสิทธิในการออกเสียงเท่ากัน คือ 1 สิทธิซึ่งการที่สมาชิกส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการเลือก กรรมการบริหารสหกรณ์และผู้ตรวจสอบกิจการ อาจเป็นจุดเริ่มต้นของปัญหาการทุจริต และการดำเนินงานอย่างไม่มีประสิทธิภาพในการบริหารสหกรณ์นั้น ๆ ได้เพราะหากสมาชิกไม่พิจารณาบุคคลที่มีความซื่อสัตย์ มีความเป็นมืออาชีพ และมีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ในการบริหารสหกรณ์แล้ว อาจเป็นช่องทางให้กลุ่มบุคคลที่ต้องการหาผลประโยชน์รวมตัวกันเข้ามาทุจริตต่อสหกรณ์หรืออาจจะบริหารสหกรณ์ไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าสมาชิกเป็นทรัพยากรที่มีความสำคัญต่อการดำเนินกิจการของสหกรณ์ แต่ปัจจุบันยังคงขาดความรู้ความเข้าใจ ขาดการมีส่วนร่วมของกิจการสหกรณ์ และขาดความมีวินัยของสมาชิกในการเป็นเจ้าของสหกรณ์ จึงทำให้เกิดปัญหาที่สั่งสมมานานรอการแก้ไขอย่างจริงจัง จากทั้งสหกรณ์และหน่วยงานของรัฐ

2) *คณะกรรมการดำเนินการ* มาจากการได้รับเลือกตั้งจากสมาชิก เพื่อให้ทำหน้าที่บริหารงานสหกรณ์แทนสมาชิกทั้งหมด โดยพัฒนาสหกรณ์ให้มีความเจริญรุ่งเรืองและก้าวหน้ามั่นคง สร้างความเชื่อมั่นและศรัทธาแก่สมาชิก ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของสหกรณ์ซึ่งปัญหาส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นจะเป็นเรื่องของการบริหารงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสหกรณ์บทบาทภารกิจ และไม่มีความเป็นมืออาชีพ ส่วนใหญ่จะเป็นการรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งโดยหวังผล การช่วยเหลือจากภาครัฐ การแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการก็จะเป็นการเลือกจากคนภายในกลุ่มที่จัดตั้ง โดยอาจจะไม่มีความรู้และประสบการณ์ด้านการบริหารสหกรณ์ที่ดีพอและปัญหาที่สำคัญที่สุดของคณะกรรมการดำเนินการ คือ ปัญหาการทุจริตแสวงหาผลประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ ขาดธรรมาภิบาลในการบริหารงาน มุ่งผลประโยชน์แก่ตนเองและพวกพ้องโดยไม่คำนึงถึงสหกรณ์ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ต่อ

การดำเนินงานของสหกรณ์ทั้งนี้ไม่ว่าการทุจริตมากน้อยเพียงใด และดำเนินการในลักษณะใดก็ตามย่อมส่งผลกระทบต่อสหกรณ์ทั้งสิ้น ดังนั้นจะเห็นได้ว่า คณะกรรมการดำเนินการมีความสำคัญต่อการดำเนินกิจการสหกรณ์ แต่ปัจจุบันปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องการบริหารงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ ขาดความรู้ความเข้าใจที่แท้จริง และปัญหาการทุจริตต่อหน้าที่ส่งผลให้สหกรณ์ไม่สามารถดำเนินกิจการให้มีประสิทธิภาพได้

3) **เจ้าหน้าที่สหกรณ์** เป็นบุคลากรที่สำคัญในการดำเนินงานของสหกรณ์ เนื่องจากเป็นผู้ปฏิบัติงานในสหกรณ์ ประกอบด้วย ผู้จัดการ ผู้ช่วยผู้จัดการ หัวหน้างาน และเจ้าหน้าที่ฝ่ายต่างๆ โดยทั้งหมดเป็นผู้ที่ให้บริการแก่สมาชิกและดำเนินกิจกรรมของสหกรณ์เพื่อขับเคลื่อนสหกรณ์ให้สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นกับเจ้าหน้าที่สหกรณ์ส่วนใหญ่จะเป็นการดำเนินงานที่ไม่มีประสิทธิภาพ เจ้าหน้าที่มีศักยภาพไม่เพียงพอ ขาดความรู้ ความเข้าใจในกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์อย่างต้องแก่ส่งผลให้ในบางกรณีอาจตกเป็นเครื่องมือของการทุจริตได้

1.2 ปัญหาด้านการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์บริการ

1) **การจัดหาสินค้ามาจำหน่ายแก่สมาชิก** สหกรณ์จะต้องเผชิญกับปัญหาการแข่งขันที่สูงแล้ว สหกรณ์บริการที่ประกอบการรถโดยสารหรือรถแท็กซี่ และสหกรณ์เคหสถานก็อยู่ในภาวะที่เผชิญความท้าทายอย่างสูงเช่นเดียวกัน โดยสหกรณ์บริการที่ประกอบการรถโดยสารหรือรถแท็กซี่ต้องเผชิญกับปัญหาราคาน้ำมันเชื้อเพลิงที่สูงขึ้นตลอดเวลา ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนมาใช้พลังงานทางเลือกประเภทก๊าซ แต่ก็ตามเนื่องจากจำนวนสถานีบริการก๊าซยังมีไม่เพียงพอกับความต้องการ ในขณะที่สหกรณ์เคหสถานและชุมชนต้องแข่งขันกับธุรกิจเอกชน หรือสถาบันการเงินที่ให้สินเชื่อในโครงการอสังหาริมทรัพย์ที่ให้อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 0-2 ใน 2 ปี จากวงเงินที่ตามนโยบายของรัฐบาล

2) **การมีคู่แข่งชั้นในตลาด** สหกรณ์บริการมีคู่แข่งชั้นในตลาดที่สำคัญ คือ บริษัทเอกชนหรือองค์กรที่ประกอบธุรกิจในลักษณะเดียวกันและมีความได้เปรียบหลายด้านโดยเฉพาะวงการค้าปลีก ซึ่งปัจจุบันมีการแข่งขันสูงมาก ผู้ประกอบการธุรกิจรายใหญ่ล้วนแต่มีความพร้อมในทุกด้านทั้งในด้านเงินทุน ความรู้ ความสามารถของผู้บริหาร และเทคโนโลยีในการบริหารจัดการ สิ่งเหล่านี้มีอยู่ระดับหนึ่งในสหกรณ์บริการแต่ยังไม่เพียงพอที่จะแข่งขันกับบริษัทเอกชนได้อย่างทัดเทียมหรือใกล้เคียงกัน นอกจากนี้ด้วยจำนวนสาขาของร้านค้าปลีกขนาดใหญ่ เช่น บิ๊กซี โลตัส ซึ่งมีสาขาจำนวนมากทำให้มีอำนาจในการต่อรองราคาสินค้าจากผู้ผลิต (Supplier) ได้ดีกว่าจึงขายสินค้าและบริการหลายๆ อย่างได้ในราคาต่ำกว่าและดึงดูดความสนใจจากผู้บริโภคได้มากกว่าสหกรณ์บริการ

3) **เงินทุนไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก** สหกรณ์บริการขาดแหล่งเงินทุนที่ไม่เพียงพอที่จะนำมาพัฒนาระบบการบริหารจัดการ เช่น การจัดหาซื้อรถแท็กซี่ใหม่ ซึ่งเงินทุนส่วนใหญ่จะต้องกู้ยืมมาจากสหกรณ์ออมทรัพย์ เพราะไม่สามารถระดมทุนจากสมาชิกได้แม้ว่าจะมีธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) แล้วก็ตาม แต่ ธ.ก.ส. ก็ให้บริการเฉพาะสหกรณ์การเกษตรเท่านั้น สำหรับสหกรณ์รูปแบบอื่น ๆ ไม่ได้มีสถาบันการเงิน โดยเฉพาะต้องอาศัยธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินอื่นๆ ซึ่งดอกเบี้ยค่อนข้างสูงและไม่คล่องตัวเท่าที่ควรส่งผลให้มีต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น นอกจากนี้ยังมีปัญหาการตลาด เช่น ราคาผลผลิตตกต่ำไม่แน่นอน และการขาดประสิทธิภาพในการจัดการเพื่อ

การแข่งขันกับภาคธุรกิจอื่น ซึ่งสหกรณ์ต้องแข่งขันกับพ่อค้าคนกลางหรือนายทุน หรือธุรกิจประเภทอื่น ซึ่งคู่แข่งมีความสามารถและข้อได้เปรียบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นเงินทุนที่เหนือกว่า ทรัพยากรบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ และเชี่ยวชาญในทางการค้าและธุรกิจมากกว่า ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นปัญหาด้านการดำเนินการทางธุรกิจทั้งสิ้น ซึ่งสหกรณ์จำเป็นต้องพัฒนาให้สามารถแข่งขันและอยู่ในภาคธุรกิจต่อไปให้ได้

1.3 ปัญหาด้านการจัดการภาครัฐ ปัญหาโครงสร้างและระบบสหกรณ์ซึ่งอยู่ภายใต้ระบบราชการ มีกฎระเบียบเป็นกรอบในการดำเนินงาน มีหน่วยงานราชการกำกับดูแล และคอยตรวจสอบการดำเนินงานของสหกรณ์ซึ่งเหมือนจะมีการควบคุมตรวจสอบอย่างเคร่งครัด แต่ในความเป็นจริงการดำเนินการยังมีข้อบกพร่องด้านบุคลากรในการตรวจสอบ เนื่องจากอำนาจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐค่อนข้างกว้าง ไม่สามารถควบคุมได้อย่างทั่วถึงทุกสหกรณ์และยังมีการปรับโครงสร้างส่วนราชการในระดับภูมิภาคจากสหกรณ์อำเภอเป็นหน่วยส่งเสริมแบบเคลื่อนที่ (Mobile Unit) ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหน้าที่และสหกรณ์ลดลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งจังหวัดที่มีขนาดใหญ่ความสัมพันธ์ที่จะสามารถเข้าถึงสหกรณ์ก็ยิ่งน้อยลงไปด้วย ส่งผลถึงการกำกับดูแลที่ยังห่างออกไป และการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐที่อาศัยรัฐเป็นองค์กรหลัก ดำเนินการตามนโยบายและแผนงานซึ่งอาจจะไม่ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปในโลกปัจจุบัน อาจส่งผลให้ สหกรณ์ที่ไม่มีศักยภาพที่เพียงพอมีโอกาสล้มเหลวในการดำเนินกิจการได้ นอกจากนี้ด้านบุคลากรของภาครัฐยังขาดการประเมินและติดตามผลที่ชัดเจน โดยจะมีการประเมินเพียงแค่ภาพรวมเท่านั้น ซึ่งไม่สามารถแก้ปัญหาและหาแนวทางป้องกันได้ทันเวลาที่

1.4 ปัญหาด้านอื่น ๆ เช่น ปัญหาโครงการบ้านเอื้ออาทร โดยนโยบายภาครัฐได้นำรูปแบบสหกรณ์เคหสถานให้บริการจัดหาที่อยู่อาศัยในรูปแบบต่างๆ ให้แก่สมาชิกผู้มีรายได้น้อยที่ต้องการมีที่อยู่อาศัยได้ผ่อนชำระเป็นรายเดือนจนกว่าจะได้กรรมสิทธิ์เป็นของตนเอง แต่สหกรณ์ก็ยังทำหน้าที่ดูแลทรัพย์สินส่วนกลางในหมู่บ้านหรือในอาคารชุดต่อไป โดยมีปัญหาย่อยจากโครงการบ้านเอื้ออาทรที่สำคัญ ดังนี้ (ปรับปรุงจากโกวิท พงงาม, 2553)

1) ปัญหาที่ดินที่ไม่สามารถซื้อที่ได้ในราคาที่ยุติธรรม อีกทั้งอัตราดอกเบี้ยยังไม่สามารถที่จะควบคุมได้ โดยสหกรณ์ยังไม่สามารถหาอัตราดอกเบี้ยที่ถูกต้อง และปัญหาเกี่ยวกับการทุจริตคอร์รัปชัน เช่น สหกรณ์ซื้อที่ดินที่ไม่มีทางออกแล้วมาขายให้แก่สมาชิกสหกรณ์ เป็นต้น

2) โครงการบ้านเอื้ออาทรบางแห่งอยู่ระหว่างพื้นที่รับผิดชอบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2 แห่ง เช่น โครงการบ้านเอื้ออาทรศรีสะเกษ ทำให้ไม่สามารถตั้งเป็นชุมชนได้ จึงส่งผลทำให้สหกรณ์ไม่สามารถได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาชุมชนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างเต็มที่

3) บางสหกรณ์บริการได้รับการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นน้อย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์บริการในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเห็นว่าโครงการบ้านเอื้ออาทรอยู่ในความรับผิดชอบของการเคหะมากกว่าทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขาดการสนับสนุนจากสหกรณ์

4) โครงการบ้านเอื้ออาทรเป็นนโยบายที่ค่อนข้างจะเร่งด่วนที่กำหนดให้มีการตั้งสหกรณ์ภายใน 5 เดือนนับตั้งแต่มีนโยบาย ส่งผลทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการเคหะแห่งชาติต้องเตรียมความพร้อมสหกรณ์ได้ไม่ได้อย่างเต็มที่ โดยเฉพาะแนวความคิดของสหกรณ์ที่การรวมกลุ่มกันของสมาชิก

สหกรณ์ต้องเกิดจากการสมัครใจ สมาชิกต้องมีอุดมการณ์มีความเชื่อร่วมกันว่าสหกรณ์จะนำไปสู่การอยู่ดีกินดีของสมาชิก ดังนั้น การรวมตัวกันของสมาชิกสหกรณ์บริการบ้านเอื้ออาทรเพื่อจัดตั้งเป็นสหกรณ์ จึงเป็นการรวมตัวกันโดยการจัดตั้ง เพื่อที่สมาชิกจะได้รับสิทธิในการอยู่อาศัยในบ้านเอื้ออาทรมากกว่าการรวมตัวกันตามอุดมการณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ ซึ่งส่งผลให้เมื่อสหกรณ์บริการเข้ามาบริหารจัดการโครงการสหกรณ์แล้วสมาชิกสหกรณ์ไม่เข้าใจถึงการดำเนินงานของสหกรณ์ ขาดการเข้ามามีส่วนร่วมของสมาชิก จำนวนสมาชิกลดลง เกิดปัญหาการทุจริต ฯลฯ นอกจากนี้การดำเนินงานของสหกรณ์ในปัจจุบัน กลับพบว่า สมาชิกสหกรณ์มีจำนวนไม่ถึงร้อยละ 10 ของผู้อยู่อาศัยทั้งหมด ซึ่งไม่ได้เป็นไปตามหลักการที่กำหนดไว้ว่าต้องการให้ผู้อยู่อาศัยเป็นสมาชิกทุกครัวเรือน

2. ข้อเสนอแนะในการดำเนินงานของสหกรณ์บริการ

แนวทางในการแก้ไขปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์บริการ มีข้อเสนอแนะดังนี้ (กลุ่มพัฒนาสหกรณ์บริการ กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2560)

2.1 สหกรณ์บริการจะต้องปรับปรุงการดำเนินงานของตน ภายใต้สภาวะการแข่งขันในปัจจุบันอย่างเร่งด่วน มิฉะนั้นแล้วสหกรณ์จะถูกแย่งชิงลูกค้า (สมาชิก) ตัวอย่างกรณีของสหกรณ์บริการแท็กซี่ ซึ่งปัจจุบันลูกค้าส่วนใหญ่หันมาใช้บริการกับแท็กซี่ของเอกชนกันมากขึ้น ทำให้รายได้ของสมาชิกลดลง ดังนั้นสหกรณ์ควรวางวิธีการที่ทำให้สมาชิกเห็นว่า “สมาชิกได้รับประโยชน์จากการเป็นสมาชิกและใช้บริการของสหกรณ์” หรือสหกรณ์ควรถูกจัดกิจกรรมส่งเสริมชุมชนหรือกิจกรรมสาธารณประโยชน์ต่างๆ เพื่อสร้างภาพลักษณ์ของสหกรณ์ให้ดีขึ้น

2.2 เงินลงทุนในการดำเนินงานของสหกรณ์บริการ มีค่อนข้างน้อย (สหกรณ์แท็กซี่) เมื่อเทียบกับเอกชน แต่สหกรณ์จะต้องสร้างภาพลักษณ์ที่ดีในการให้บริการ โดยสหกรณ์จะต้องให้ความสำคัญแก่ข้อเสนอแนะ คำติชมของลูกค้า/สมาชิกที่มาใช้บริการรถแท็กซี่ ซึ่งเรื่องนี้ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญมากและย้ำในจุดที่ว่าสหกรณ์เป็นของสมาชิกให้มากที่สุด

2.3 ควรมีการทบทวนความเหมาะสมและประสิทธิภาพในการบริหารจัดการสหกรณ์ ตลอดจนการจัดสวัสดิการให้แก่ผู้อยู่อาศัยว่าสหกรณ์บริการยังมีความเหมาะสมกับการบริหารชุมชนท่ามกลางความหลากหลายของผู้อยู่อาศัย จึงควรเสนอให้ผู้อยู่อาศัยชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะเลือกการบริหารแบบสหกรณ์บริการ หรือแบบคณะกรรมการชุมชนที่เป็นนิติบุคคล หรือการจ้างบริษัทเอกชนเข้ามาบริหารชุมชน

3. แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์บริการ

แนวทางที่จะพัฒนาการดำเนินงานสหกรณ์บริการให้ประสบความสำเร็จได้นั้น มีประเด็นที่ต้องดำเนินการดังนี้ (กลุ่มพัฒนาสหกรณ์บริการ กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2565)

3.1 ด้านการบริหารจัดการและการจัดสวัสดิการ สหกรณ์ควรมีกิจกรรมที่หลากหลายและมีความต่อเนื่องการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการของสหกรณ์จะต้องเป็นกิจกรรมที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการได้ โดยที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงกิจกรรมได้ง่ายกับการมีกิจกรรม

ที่หลากหลายเหมาะกับทุกเพศทุกวัย ทั้งมีการจัดกิจกรรมที่มีเหมาะสมในด้านเวลาให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนส่วนใหญ่ในชุมชน พร้อมกันนั้นสหกรณ์จะต้องมีเทคนิคหรือกิจกรรมที่เป็นการสร้างแรงจูงใจ (Empowerment) ให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนเข้ามาเป็นสมาชิกสหกรณ์ให้มากขึ้น นอกจากนี้เงินปันผลที่สมาชิกสหกรณ์จะได้รับแล้วยังอาจจะมีกองทุนสวัสดิการในรูปแบบต่างๆ เช่น กองทุนการศึกษาบุตร กองทุนส่งเสริมการประกอบอาชีพ เป็นต้น นอกจากนี้สหกรณ์ควรมีกิจกรรมที่เป็นธุรกิจของสหกรณ์ให้มากขึ้น เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้กับสหกรณ์ให้มากขึ้น เช่น การรับซ่อมแซมห้อง การรับเหมาปูกระเบื้อง การรับทำเหล็กตัดกระຈกบานเลื่อน และร้านค้าสหกรณ์ เป็นต้น

3.2 ด้านเงินทุน สหกรณ์ควรรณรงค์ให้สมาชิกรู้คุณค่าของการออมเงิน ควรส่งเสริมให้สมาชิกออมเงินในรูปของหุ้นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างนิสัยในการออม อีกทั้งสามารถระดมเงินทุนจากสมาชิกได้อีกทางหนึ่งด้วย

3.3 ด้านสมาชิก สหกรณ์จะต้องสร้างความเชื่อมั่นและสร้างความศรัทธาให้แก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกได้มีความมั่นใจในสหกรณ์

3.4 ด้านคณะกรรมการดำเนินงานของสหกรณ์ ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน และมีความเข้าใจเกี่ยวกับในความแตกต่างระหว่างบุคคล อีกทั้งยอมรับความหลากหลายในเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมพร้อมกันนั้น คณะกรรมการสหกรณ์จะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้มีประสบการณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้เกี่ยวกับการชำระหนี้ เมื่อสมาชิกในชุมชนต้องการทราบข้อมูล และรายละเอียดสามารถตอบคำถาม และชี้แจงได้อย่างถูกต้อง เพื่อเป็นการสร้างความเชื่อมั่นในการบริหารงานของสหกรณ์ได้

กิจกรรม 10.2.4

1. จงอธิบายปัญหาอุปสรรคของสหกรณ์บริการมาพอสังเขป
2. จงอธิบายแนวทางการพัฒนาสหกรณ์บริการมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 10.2.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 10.2 เรื่องที่ 10.2.4)

บรรณานุกรม

- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2565, 8 มกราคม). ความหมายสหกรณ์บริการ. สืบค้นจาก http://www.cpd.go.th/know_coop05_4.html
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2565, 30 มกราคม). ความหมายสหกรณ์ร้านค้า. สืบค้นจาก http://www.cpd.go.th/know_coop05_4.html
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2565, 8 มกราคม). ประเภทและโครงสร้างของสหกรณ์ร้านค้า. สืบค้นจาก https://www.cad.go.th/ewt_dl_link.php?nid=29739
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2565, 18 กุมภาพันธ์). สารสนเทศทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรประจำปี 2564. สืบค้นจาก https://www.cad.go.th/ewt_dl_link.php?nid=47783
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2565, 20 กุมภาพันธ์). สารสนเทศความรู้ทางการเงินสหกรณ์บริการ ประจำปี 2559. สืบค้นจาก <https://www.cad.go.th/ewtadmin/ewt/statistic/download/information59/ser59.pdf>
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2565, 8 มกราคม). ความหมายและความสำคัญของสหกรณ์บริการ. สืบค้นจาก http://www.cpd.go.th/know_coop05_4.html
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2565, 30 มกราคม). ความหมายสหกรณ์ร้านค้า. สืบค้นจาก http://www.cpd.go.th/know_coop05_4.html
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2565, 15 มกราคม). ปัจจัยที่ทำให้สหกรณ์ประสบความสำเร็จ. สืบค้นจาก <http://webhost.cpd.go.th/nkpcoop>
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2565, 30 มกราคม). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสหกรณ์. สืบค้นจาก <https://www.coop.in.th/article.php?aid=5585>
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2565, 30 มกราคม). ปัจจัยแห่งความสำเร็จของสหกรณ์ร้านค้า. สืบค้นจาก http://119.46.166.126/digitalschool/p5/so5_2/lesson2/content1/more/17.php
- กลุ่มพัฒนาสหกรณ์บริการ กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2565, 31 มีนาคม). แนวทางการพัฒนาสหกรณ์บริการ. สืบค้นจาก <http://office.cpd.go.th/dfcs/images/Service/2562/2.pdf>
- โกวิทย์ พวงงาม. (2553). การจัดสวัสดิการชุมชนโดยใช้รูปแบบสหกรณ์บริการในพื้นที่โครงการบ้านเอื้ออาทร (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- จิรพันธ์ ชาญเชิงพานิช. (2565, 30 มกราคม). เดินหน้าแก้ปัญหาสหกรณ์ประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรม. สืบค้นจาก https://www.parliament.go.th/ewtadmin/ewt/parliament_parcy/ewt_dl_link.php?nid=29173
- ชุมนุมร้านค้าสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด. (2565, 30 มกราคม). โครงสร้างของชุมนุมร้านค้าสหกรณ์แห่งประเทศไทย จำกัด. สืบค้นจาก <http://www.cfft.co.th/>
- ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด. (2565, 15 มกราคม). ปัญหาการดำเนินงานสหกรณ์ร้านค้า. สืบค้นจาก <https://www.cultthai.coop/cultthai/doc/agm/doc2.pdf>
- ประพันธ์ เสวตนันท์. (2550). ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มหภาค (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ประเสริฐ จรรยาสุภาพ และรัตนา โพธิ์สุวรรณ. (2554). แนวทางพัฒนารูปแบบการบริหารงานสหกรณ์ร้านค้า. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- ร้านสหกรณ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำกัด. (2565, 30 มกราคม). โครงสร้างการบริหารงานร้านสหกรณ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จำกัด. สืบค้นจาก <https://www.ku.ac.th/th/kasetsart-university-cooperative-store-ltd/>
- วรรษิง สิงหนุกษ์. (2553). หน่วยที่ 12 สหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์รูปแบบอื่นในประเทศไทย. ใน เอกสารชุดวิชา เศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- วิวัฒน์ มิ่งศรีเปรม. (2565, 1 มกราคม). ปัญหาร้านสหกรณ์. สืบค้นจาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=83989>
- สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์. (2565, 30 มกราคม). ความสำคัญของสหกรณ์ร้านค้า. สืบค้นจาก <https://www.cai.ku.ac.th/article/สหกรณ์ร้านค้า.pdf>
- สถาบันวิชาการด้านสหกรณ์. (2565, 8 มกราคม). สหกรณ์บริการ. สืบค้นจาก <https://www.cai.ku.ac.th/article/A3.pdf>.
- สยามรัฐออนไลน์. (2565, 15 มกราคม). ปัญหาและอุปสรรคของสหกรณ์ร้านค้า. สืบค้นจาก <https://siamrath.co.th/n/199763>
- สยามรัฐออนไลน์. (2565, 30 มีนาคม). ศูนย์กระจายสินค้าของร้านสหกรณ์กรุงเทพ ระดับเกรดพรีเมียม. สืบค้นจาก <https://siamrath.co.th/n/184341>
- สหกรณ์เครดิตยูเนียนพีเรียด จำกัด. (2565, 30 มกราคม). ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานของสหกรณ์ร้านค้า. สืบค้นจาก <https://www.ftccoop.com/document.php>
- สำนักนายทะเบียนและกฎหมาย กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2565, 15 มกราคม). ความหมายของสหกรณ์ร้านค้า. สืบค้นจาก <https://office.cpd.go.th/rlo/index.php#>
- โอภาวดี เข้มทอง. (2548). แนวคิดทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์. หน่วยที่ 2 ใน ตำราชุดฝึกอบรมทางไกลผ่านดาวเทียม หลักสูตรการเพิ่มสมรรถนะนักส่งเสริมสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร Module 1 สหกรณ์ เครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม. โครงการความร่วมมือระหว่างกรมส่งเสริมสหกรณ์และมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- โอภาวดี เข้มทอง. (2553). หน่วยที่ 13 สหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์รูปแบบอื่นในต่างประเทศ. ใน เอกสารชุดวิชา เศรษฐศาสตร์เกษตรและสหกรณ์. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนกับการสหกรณ์ และธุรกิจชุมชน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาวิรัตน์ สีระสาร

ชื่อ
วุฒิ
ตำแหน่ง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นาวิรัตน์ สีระสาร
วท.บ. (บริหารธุรกิจเกษตร)
สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุรินทร์
วท.ม. (ส่งเสริมการเกษตร) มหาวิทยาลัยขอนแก่น
Ph.D. (Agricultural Resources and Environmental Economics),
Chinese Academy of Agricultural Sciences (CAAS), Beijing,
People's Republic of China
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
หน่วยที่ปรับปรุง หน่วยที่ 11 ตอนที่ 11.3 และตอนที่ 11.4

แผนการสอนหน่วยที่ 11

บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนกับการสหกรณ์และธุรกิจชุมชน

ตอนที่

- 11.1 บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์
- 11.2 บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์
- 11.3 บทบาทของภาครัฐกับธุรกิจชุมชน
- 11.4 บทบาทของภาคเอกชนกับธุรกิจชุมชน

แนวคิด

1. ภาครัฐมีบทบาทสำคัญที่มีผลกระทบต่อขบวนการสหกรณ์ ได้แก่ บทบาททางด้านเศรษฐกิจ บทบาททางด้านสังคม และบทบาททางด้านการเมืองและการปกครอง
2. ภาคเอกชนมีบทบาทที่มีผลกระทบต่อขบวนการสหกรณ์ เช่นเดียวกับภาครัฐ ได้แก่ บทบาททางด้านเศรษฐกิจ บทบาททางด้านสังคม และบทบาททางด้านการเมืองและการปกครอง
3. บทบาทของภาครัฐกับธุรกิจชุมชน พบในลักษณะการกำหนดนโยบาย และมาตรการในธุรกิจชุมชน สถาบันการเงินของรัฐที่มีต่อธุรกิจชุมชน นโยบายการรักษาเสถียรภาพราคาสินค้า เกษตร และการส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาธุรกิจชุมชนในประเทศเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดคุณค่าต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชนภายในประเทศ
4. บทบาทของภาคเอกชนกับธุรกิจชุมชน พบในลักษณะการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน โดยคำนึงถึงหลักการการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน จุดเด่นของการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน ประโยชน์ของการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และข้อพิจารณาในการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน ควรคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับ การส่งเสริมการลงทุนในสินค้าที่ตลาดต้องการ การสร้างงานและการสร้างอาชีพ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 11.1 “บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมืองการปกครองได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 11.2 “บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม และด้านการเมืองการปกครองได้

3. เมื่อศึกษาตอนที่ 11.3 “บทบาทของภาครัฐกับธุรกิจชุมชน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย การกำหนดนโยบายและมาตรการของภาครัฐ สถาบันการเงินของรัฐ นโยบายการรักษา เสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร และการส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ส่งผลต่อธุรกิจ ชุมชนได้
4. เมื่อศึกษาตอนที่ 11.4 “บทบาทของภาคเอกชนกับธุรกิจชุมชน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย การร่วมดำเนินธุรกิจของภาคเอกชน การส่งเสริมการลงทุนในสินค้าที่ตลาดต้องการ การสร้างงาน และการสร้างอาชีพ และการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 11 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 11.1-11.4
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 11.1-11.4 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. รับชมรายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 11
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 11
3. รายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
4. วิดิทัศน์ (ถ้ามี)
5. E-Learning (ถ้ามี)
6. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 11.1

บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 11.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 11.1.1 บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ
- 11.1.2 บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคม
- 11.1.3 บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง

แนวคิด

1. สหกรณ์เป็นระบบเศรษฐกิจแบบเป็นกลางหรือแบบผสมผสานซึ่งนักปฏิรูปสังคมได้คิดค้นรูปแบบและวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนด้วยวิธีสันติ โดยการนำเอาข้อดีหรือจุดแข็งของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมมาผสมผสานกัน บทบาทของสหกรณ์ในแต่ละประเทศย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพของเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนนโยบายของรัฐ ระดับการพัฒนาประเทศ และระดับการพัฒนาตนเองของขบวนการสหกรณ์
2. การสหกรณ์นับเป็นนวัตกรรมทางสังคมชิ้นสำคัญอีกชิ้นหนึ่งของมนุษยชาติที่ได้รับการถ่ายทอดสืบเนื่องมายาวไกลนับศตวรรษ อันที่จริงแม้ปรากฏการณ์แห่งรูปแบบสหกรณ์ที่ยอมรับกันว่าเป็นรูปธรรมสากลมากที่สุดจะเพิ่งเริ่มต้นในโลกตะวันตกช่วงศตวรรษที่ 18 แล้วยังแพร่ออกไปในสารทิศต่างๆ ด้วย
3. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีมาตราที่เกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ ดังนี้ มาตรา 42 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ สหภาพ องค์กรชุมชน หรือหมู่คณะอื่น มาตรา 75 รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองได้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและของประเทศ และมาตรา 258 ให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศอย่างน้อยในด้านต่างๆ ให้เกิดผล โดยกล่าวถึง การสร้างกลไกเพื่อส่งเสริมสหกรณ์ และผู้ประกอบการแต่ละขนาด ให้มีความสามารถในการแข่งขันอย่างเหมาะสม รวมทั้งสร้างกลไกเพิ่มโอกาสในการทำงานและการประกอบอาชีพของประชาชน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.1.1 “บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.1.2 “บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคมได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.1.3 “บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครองได้

เรื่องที่ 11.1.1

บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ

การส่งเสริมและพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทยไม่อาจปฏิเสธได้ว่าบทบาทของรัฐมีส่วนอย่างมากในการพัฒนาตั้งแต่แรกเริ่มที่มีการจัดตั้งสหกรณ์ใน พ.ศ. 2459 รัฐมีบทบาทมากขึ้นหลังจากที่มีการทดลองจัดตั้งสหกรณ์แห่งแรกได้ผล ต่อมาใน พ.ศ. 2471 ได้ตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยนัยที่พระราชบัญญัตินี้เปิดโอกาสให้จัดตั้งสหกรณ์รูปแบบอื่นๆ นอกจากสหกรณ์หาทุนเพิ่มขึ้น และในช่วงเวลาเดียวกันหน่วยงานของรัฐที่เริ่มจาก “แผนกการสหกรณ์” เปลี่ยนเป็นกรมสหกรณ์ ในช่วง พ.ศ. 2459-2468 ต่อมาใน พ.ศ. 2477 กรมสหกรณ์ได้ย้ายสังกัดจากกระทรวงเศรษฐการ มาสังกัดทบวงเกษตรราชการ ซึ่งต่อมาในฐานะเป็นกระทรวงในวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2478

ในช่วง พ.ศ. 2478-2494 สหกรณ์ได้มีการขยายตัวกว้างขวางขึ้น และในสมัยนั้นรัฐถือเอาการสหกรณ์เป็นนโยบายสำคัญในการปรับปรุงเศรษฐกิจของชาติ เพื่อให้การสหกรณ์ของประเทศรอดพ้นขึ้นตามความมุ่งหมายของรัฐที่จะแก้ไขปัญหาภาวะความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น รัฐได้ยกฐานะกรมสหกรณ์ขึ้นเป็นกระทรวงการสหกรณ์ ใน พ.ศ. 2495

ใน พ.ศ. 2506 ได้มีการรวมกระทรวงสหกรณ์เข้ากับกระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ โดยมีกรมหลักๆ ในการทำหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์ คือ กรมสหกรณ์ที่ดิน กรมสหกรณ์พาณิชย์และธนกิจ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ใน พ.ศ. 2515 งานสหกรณ์ได้ย้ายมาขึ้นกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ จากเดิมที่มีหน่วยงานของรัฐภายใต้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ทำหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์เพียงแห่งเดียว แต่ในปัจจุบันมีหน่วยงานของรัฐจากกระทรวง ทบวง กรมอื่น เข้ามามีส่วนต่อการพัฒนาสหกรณ์อีกหลายๆ หน่วยงานด้วยกัน โดยคาดหวังว่าหน่วยงานภาครัฐที่ได้จัดตั้งขึ้นจะมีส่วนสนับสนุนเศรษฐกิจเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนทุกคน ในการดำรงชีวิตประจำวันที่ต้องประสบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ เช่น ปัญหารายได้ รายจ่าย ฐานะความเป็นอยู่ การเลือกซื้อสินค้า การบริโภค การรับบริการ การตัดสินใจลงทุน การประกอบการ ตลอดจนแผนนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาล

1. ความหมายของเศรษฐกิจ

ก่อนศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ ต้องทำความเข้าใจเรื่องความหมายทางเศรษฐกิจก่อน

1.1 เศรษฐกิจ (Economics) หมายถึง สถานการณ์เกี่ยวกับความเป็นอยู่ การดำรงชีวิตของประชาชนภายในรัฐ ซึ่งเกี่ยวกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย เป็นสภาพทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป รวมถึงสถาบันการเงิน สังคม ชุมชน จึงรวมเป็นองค์กรทางเศรษฐกิจทั้งของภาคเอกชนและภาครัฐ รัฐวิสาหกิจไปเกี่ยวข้องกับอำนาจ เช่น การกระจายอำนาจ และการรวมอำนาจ การวางแผนเศรษฐกิจ ระบบธนาคาร นโยบายด้านงบประมาณ รวมทั้งการลงทุนในกระบวนการผลิต ทรัพยากรมีจำกัด การบริโภคเพิ่มขึ้น และการตัดสินใจเรื่องความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของมนุษย์ทุกคน

คำว่า “เศรษฐกิจ” จึงมีความหมายกว้างขวางมาก ในที่นี้จะแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ 1) เศรษฐกิจจุลภาค (Micro-Economies) หมายถึง สภาพทางเศรษฐกิจในที่ที่มีกิจกรรมเล็กๆ เช่น ในครอบครัว ชุมชน หมู่บ้าน อาจจะมีการตัดสินใจในระดับผู้ผลิต ผู้บริโภครายบุคคล เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอุปสงค์ อุปทานราคา การตัดสินใจซื้อ การตัดสินใจผลิต พฤติกรรมการบริโภค และ 2) เศรษฐกิจมหภาค (Macro-Economies) หมายถึง สภาพทางเศรษฐกิจของประเทศหรือของภูมิภาค อาจเกี่ยวข้องกับตัดสินใจซื้อในระดับสังคมโดยรวม เป็นการศึกษารายละเอียดของอุปสงค์และอุปทานของสังคม นโยบายราคาของรัฐ นโยบายการเงินการธนาคาร พฤติกรรมการซื้อ การขายของรัฐ ภาวะการกระจายรายได้โดยรวมของประเทศ นโยบายการค้าระหว่างประเทศ และอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา

จากความหมายของระบบเศรษฐกิจข้างต้น จะเห็นว่าปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจมีมากมายหลายอย่าง อาทิ การลงทุนในปัจจัยการผลิต ระดับรายได้ พฤติกรรมการบริโภค นโยบายการเงิน นโยบายการค้า การนำเข้าสินค้า การส่งออกสินค้า และอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา เป็นต้น ปัจจัยทางเศรษฐกิจเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีปัญหาและมีผลกระทบต่อสภาพแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ การบริหารจัดการองค์กรต่างๆ จากความหมายดังกล่าวจะเห็นว่าระบบเศรษฐกิจเป็นระบบใหญ่ ส่วนวิธียุทธศาสตร์เป็นระบบเล็กที่อยู่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจ

1.2 ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Basic Economic Problems) มีมากมาย เช่น ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ การผลิต การจำหน่าย และการบริโภค ที่ต้องอาศัยทรัพยากรซึ่งมีจำนวนจำกัด ไม่เพียงพอที่จะบำบัดความต้องการทุกอย่างของคนในสังคมได้ทั้งหมด ดังนั้น ทุกสังคมจึงต้องประสบกับปัญหาอย่างเดียวกัน คือ จะผลิตอะไร จะผลิตอย่างไร และผลิตเพื่อใครตลอดเวลา

1.3 การจำแนกระบบเศรษฐกิจ โดยปกติจะใช้หลักเกณฑ์พิจารณาต่อไปนี้ 1) กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินว่าเป็นของเอกชนหรือรัฐ 2) การตัดสินใจปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ เป็นของส่วนบุคคลหรือส่วนรวม และ 3) การจัดสรรทรัพยากรและผลผลิตผ่านกลไกตลาดหรือรัฐบาล

1.3.1 กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน หมายถึง สิทธิในการได้ประโยชน์ จำหน่าย และรับประโยชน์หรือรายได้จากทรัพย์สิน การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชน ในแง่หนึ่งก่อให้เกิดการสะสมความมั่งคั่งซึ่งมักนำไปสู่การแสวงหาอำนาจและอิทธิพลทางการเมืองและสังคม เพื่อเพิ่มขยายความมั่งคั่งส่วนบุคคล ในอีกแง่หนึ่งการมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของเอกชนมีผลต่อแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ ผลประโยชน์ที่ได้รับจะตกเป็นของเอกชนผู้ดำเนินกิจการ ส่วนการออมและการลงทุนของเอกชน จะก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อส่วนรวมในด้านการผลิต การจ้างงาน และการยกระดับคุณภาพชีวิตของสังคมโดยส่วนรวม

1.3.2 ระบบเศรษฐกิจ มองจากปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจมีหลายวิธี สังคมใดจะเลือกวิธีใดขึ้นอยู่กับระบบเศรษฐกิจของสังคมนั้น

โดยทั่วไปออกแบ่งระบบเศรษฐกิจออกเป็น 3 ระบบ ดังนี้

1) ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (Capitalism) ระบบเศรษฐกิจแบบนี้มีลักษณะสำคัญของระบบนี้ คือ

(1) การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพยากร (Ownership of Resources) ในระบบเศรษฐกิจแบบนี้ ครัวเรือนและธุรกิจเป็นหน่วยเศรษฐกิจขั้นพื้นฐาน หน่วยเศรษฐกิจย่อยเหล่านี้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ผู้ที่เป็นเจ้าของมีเสรีภาพเต็มที่ในการจัดการกับปัจจัยการผลิต

(2) เสรีภาพในธุรกิจ (Freedom of Enterprise) ผู้เป็นเจ้าของปัจจัยผลิตมีเสรีภาพในการเลือกประกอบธุรกิจตามต้องการ ครัวเรือนมีเสรีภาพในการขายปัจจัยการผลิตที่เขาเป็นเจ้าของให้แก่หน่วยธุรกิจ

(3) กำไรเป็นเครื่องจูงใจ (Profit Motive) ผลตอบแทนจากการขายปัจจัยผลิตคือ รายได้ การที่ทุกคนอยากมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นสิ่งจูงใจให้มีการนำปัจจัยการผลิตมาใช้ และพยายามหาเทคนิคการผลิตใหม่ๆ มาใช้เพื่อลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มกำไร ส่วนผู้บริโภคก็พยายามเปรียบเทียบราคาของสินค้ากับความพอใจของตนเองที่จะได้รับจากการบริโภคสินค้านั้น และเปรียบเทียบราคาสินค้าของผู้ผลิตแต่ละราย และเลือกซื้อสินค้าที่จะนำความพอใจมาให้มากที่สุด ด้วยการจ่ายในราคาต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

(4) ระบบราคา (Price System) ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีใช้ราคาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ราคากำหนดโดยอุปสงค์และอุปทานของสินค้านั้นในตลาด ถ้าจำนวนซื้อและจำนวนขายเท่ากันพอดี ราคาจะคงที่ไม่เปลี่ยนแปลง แต่หากจำนวนซื้อและจำนวนขายไม่เท่ากัน ราคาจะเคลื่อนไหวทันที ราคาจะสูงขึ้นถ้าจำนวนซื้อ มีมากกว่าจำนวนขาย และราคาจะลดลงถ้าจำนวนซื้อ มีน้อยกว่าจำนวนขาย การกำหนดราคาและการเคลื่อนไหวของราคาตามที่กล่าวมานี้ คือ กลไกสำคัญของการตัดสินใจพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจ

2) ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม (Socialism) ลักษณะสำคัญของระบบนี้ คือ ส่วนรวมหรือรัฐเป็นเจ้าของทรัพยากรต่างๆ รวมทั้งปัจจัยการผลิตเกือบทุกอย่างแม้กระทั่งแรงงาน กล่าวคือบุคคลไม่มีสิทธิแม้แต่การใช้แรงงานของตนในการเลือกประกอบอาชีพและถิ่นที่อยู่ตามความพอใจของตน กลไกราคาไม่มีบทบาทแต่อย่างใด ราคาผลผลิตจะกำหนดโดยหน่วยวางแผนของศูนย์อำนาจรัฐ การตัดสินใจเกี่ยวกับปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจดำเนินไปตามแผนที่ผู้กุมอำนาจรัฐกำหนด

3) ระบบเศรษฐกิจแบบผสม (Mixed Economy) เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะแบบทุนนิยมผสมกับสังคมนิยม ทั้งรัฐและเอกชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจร่วมกัน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินมีทั้งส่วนที่เป็นของรัฐและเอกชน กลไกราคามีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรและการแจกแจงผลผลิต ในระบบเศรษฐกิจแบบผสมมีการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของหลายฝ่าย อาทิ สหภาพแรงงาน สมาคมการค้าและธุรกิจ กลุ่มเหล่านี้สามารถสร้างอิทธิพลและอำนาจการผูกขาดบางส่วน ซึ่งมีผลต่อการกำหนดชนิดของสินค้าที่ผลิต การลงทุน การจัดสรรทรัพยากร และค่าตอบแทนหรือรายได้

สำหรับระบบเศรษฐกิจแบบผสมนั้นเป็นระบบที่มีความยืดหยุ่น และเปิดโอกาสให้มีการเลือกเครื่องมือ เพื่อแก้ปัญหาพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับกิจกรรมแต่ละกรณี เพราะเป็นระบบที่ใช้ทั้งกลไกราคา ตลาด และการวางแผนการผลิตควบคู่กับการกำหนดพฤติกรรมผู้บริโภค

สำหรับเศรษฐกิจแบบสหกรณ์จะเป็นระบบเศรษฐกิจที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เนื่องจากวิธีสหกรณ์เป็นองค์การธุรกิจหนึ่งที่ตั้งอยู่ในระบบเศรษฐกิจอย่างเป็นขบวนการ และเป็นองค์การที่มีอยู่ในเกือบทุกประเทศทั่วโลก ไม่ว่าจะเป็นประเทศทุนนิยมหรือสังคมนิยม ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่า ขบวนการสหกรณ์ที่เข้มแข็งเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดอย่างหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

สำหรับประเทศไทย รัฐบาลตั้งแต่ในอดีตมาจนถึงปัจจุบันได้ยอมรับที่จะใช้วิธีการดำเนินธุรกิจแบบสหกรณ์เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชนบท เพื่อที่จะยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของเกษตรกร ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาถึงประวัติความเป็นมาของการสหกรณ์ หลักการและวิธีการสหกรณ์ ซึ่งมีความแตกต่างจากธุรกิจเอกชนโดยทั่วไป สิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้ศึกษามีความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องของสหกรณ์ ซึ่งจะมีผลก่อให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อขบวนการสหกรณ์ภายในประเทศ และสามารถสร้างความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่บุคคลอื่นที่ต้องการเรียนรู้เรื่องสหกรณ์ต่อไปด้วยการดำเนินงานของสหกรณ์มีข้อแตกต่างจากธุรกิจโดยทั่วไป ดังนั้น นอกเหนือไปจากการดำเนินงานให้อยู่ภายในกรอบของหลักการสหกรณ์ การจะดำเนินธุรกิจแบบสหกรณ์ให้ประสบความสำเร็จได้จะต้องยึดมั่นในอุดมการณ์และวิธีการสหกรณ์ มิฉะนั้นแล้ว สหกรณ์ที่ก่อตั้งขึ้นมา ก็จะเป็นสหกรณ์แต่เพียงชื่อและรูปแบบโครงสร้าง แต่มิได้เป็นสหกรณ์ตามจุดมุ่งหวังอันแท้จริง

กล่าวโดยสรุป สหกรณ์ คือ องค์การช่วยตนเองทางเศรษฐกิจของกลุ่มบุคคล และดำเนินธุรกิจเพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ของสมาชิกและสังคมโดยรวม ดังนั้น จึงถือได้ว่าสหกรณ์เป็นระบบเศรษฐกิจแบบเป็นกลางหรือแบบผสมผสานรูปหนึ่ง ซึ่งนักปฏิรูปสังคมได้คิดค้นรูปแบบและวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนด้วยวิธีสันติ โดยการนำเอาข้อดีหรือจุดแข็งของเศรษฐกิจแบบทุนนิยม และเศรษฐกิจแบบสังคมนิยมมาผสมผสานกัน

อย่างไรก็ตาม บทบาทของสหกรณ์ในแต่ละประเทศย่อมแตกต่างกันไปตามสภาพของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ตลอดจนนโยบายของรัฐ ระดับการพัฒนาประเทศ และระดับการพัฒนาดตนเองของขบวนการสหกรณ์ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาทำความเข้าใจถึงบทบาทของสหกรณ์ และความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับสหกรณ์ในแง่ต่าง ๆ

2. ความสำคัญทางเศรษฐกิจต่อสหกรณ์

2.1 ความสำคัญของเศรษฐกิจ ภาวะเศรษฐกิจมีผลต่อเสถียรภาพทางการเมือง ทางสังคม การบริหารประเทศ ประเพณี วัฒนธรรม ตลอดจนการทหาร ถ้าเศรษฐกิจดีประเทศชาติก็มีความมั่นคง สามารถจัดหาอาวุธยุทธโปกรณ์มาป้องกันประเทศได้ ประชาชนมีฐานะดีไม่ต้องกังวลเรื่องความเป็นอยู่ จะไม่มีปัญหาในเรื่องโจรผู้ร้าย สังคมจะมีความสงบเรียบร้อย ผู้คนมีงานทำมีรายได้เพื่อการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน มีเวลาสร้างสรรค์ความเจริญรุ่งเรืองให้กับประเทศชาติ แต่ถ้าเศรษฐกิจตกต่ำ ประชาชนยากจนขาดอำนาจซื้อ นักลงทุนหรือผู้ผลิตลดปริมาณการผลิต เกิดปัญหาการว่างงาน ปัญหาต่างๆ ทางสังคมจะตามมา รัฐบาลจะขาดแคลนงบประมาณในการพัฒนาประเทศเพราะเก็บภาษีไม่ได้ ต้องกู้เงินจากต่างประเทศ ซึ่งต้องสูญเสียอธิปไตยด้านการเงินการคลังของประเทศดังเช่น การกู้เงิน ไอ เอ็ม เอฟ เมื่อวิกฤตเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540

2.2 ระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมหรือทุนนิยม เศรษฐกิจแบบทุนนิยมหรือเสรีนิยมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินต่างๆ ที่เจ้าของหามาได้ การลงทุนมีเป้าหมายอยู่ที่กำไรเป็นสิ่งจูงใจ เมื่อเกิดกำไรชาวของธุรกิจหรือประเทศร่ำรวยจะสะสมทุนไว้เพื่อการขยายการลงทุนให้เติบโตมากขึ้น ดังนั้น ในระบบเศรษฐกิจทุนนิยม ใครที่มีปัจจัยการผลิตที่ทันสมัยไว้มาก ผู้นั้นก็จะได้เปรียบทางการค้า การตลาดจะมีอิทธิพลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศอย่างมาก เมื่อเกิดภาวะวิกฤตใดๆ ที่มีขึ้น

ในระบบเศรษฐกิจก็จะกระทบกับสหกรณ์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าวิธีสหกรณ์จะแตกต่างกับระบบทุนนิยม แต่ก็มีข้อดีที่วิธีสหกรณ์สามารถปรับตัวได้ตามภาวะเศรษฐกิจ บางครั้งมีผู้กล่าวว่า “ภูมิคุ้มกันในระบบเศรษฐกิจซึ่งเป็นระบบใหญ่นั้นน่าจะเป็นวิธีสหกรณ์” นั่นเอง เพราะสหกรณ์มีกำไรส่วนเกินแต่เป้าหมายสุดท้ายแจกจ่ายคืนสมาชิกในรูปเงินปันผลตามหุ้นและเงินเฉลี่ยคืนตามส่วนธุรกิจ สหกรณ์สะสมทุนหรือสะสมไว้ตามกฎหมายแต่น้อยมาก จึงมีข้อจำกัดในการขยายธุรกิจ ดังนั้น ความสำคัญจึงอยู่ที่สหกรณ์สามารถอุดช่องว่างของระบบเศรษฐกิจซึ่งเป็นระบบใหญ่

2.3 ความสำคัญของระบบเศรษฐกิจภายใต้วิธีสหกรณ์ ระบบเศรษฐกิจของไทยภายใต้วิธีสหกรณ์ รัฐบาลหลายรัฐบาลพยายามให้ระบบเศรษฐกิจไทยอยู่ภายใต้วิธีสหกรณ์ แต่ดูมองว่าสหกรณ์เป็นระบบ “สังคมนิยม” ประชาชนหลายกลุ่มไม่ยอมรับ รัฐก็จะเกิดความขัดแย้งในสังคมจึงไม่ผลักดันเต็มที่ แต่ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจในประเทศ ทุกคนกลับมองสหกรณ์ในแง่ดีมากขึ้น การสร้างแนวคิดให้วิธีสหกรณ์เป็นระบบเศรษฐกิจนำในกลุ่มคนที่ยากจน กลุ่มแรงงาน และเกษตรกร โดยทำเป็นระบบเครือข่ายองค์กรอิสระที่ช่วยเหลือตนเอง เพื่อให้ทุกคนในสังคมที่มีหลากหลายอาชีพให้ตระหนักในคุณค่าของหลักและวิธีการสหกรณ์ ร่วมมือในการพัฒนาสถาบันสหกรณ์ และสถาบันสังคมอื่นๆ ให้มีรูปแบบการบริหารเหมือนหรือคล้ายสหกรณ์เพราะเป้าหมายสูงสุดทางเศรษฐกิจ ทำให้วิธีสหกรณ์เป็น “เครื่องมือ” ในการเร่งกระจายทุนออกไปสู่ประชาชนทุกคนอย่างเท่าเทียม และต้องการให้กลุ่มคนช่วยเหลือกลุ่มตนเองด้วย รวมทั้งช่วยสังคมส่วนใหญ่ ดังนั้น ถ้าหากระบบเศรษฐกิจไทยเปลี่ยนแปลงด้านโครงสร้างส่วนใด ก็จะส่งผลกระทบต่อสหกรณ์โดยตรง

2.4 การดำรงอยู่ร่วมกันระหว่างวิธีสหกรณ์กับระบบเศรษฐกิจเสรีนิยม มองได้จากเศรษฐกิจหรือธุรกิจโครงสร้างหลักของประเทศ เช่น ไฟฟ้า ประปา น้ำมัน ให้เป็นเรื่องของธุรกิจเสรี การจัดการในรูปแบบบริษัทจำกัด รัฐเพียงคอยดูแลให้เป็นไปตามกฎระเบียบของสังคม แต่เมื่อใดธุรกิจที่เป็นพื้นฐานการผลิต เช่น การเกษตร แรงงานอุตสาหกรรม ด้านค้าปลีก เป็นต้น มีการเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อสหกรณ์ในด้านต่างๆ เช่น การแจกจ่ายปัจจัยการผลิต และการดำรงชีพ

โดยสรุป ความสำคัญและขอบข่ายเศรษฐกิจที่มีผลต่อสหกรณ์มีความสัมพันธ์ต่อกัน เมื่อเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงจะทำให้สหกรณ์มีการเปลี่ยนแปลงด้วย เช่น รัฐเพิ่มภาษี ส่วนเศรษฐกิจฐานรากในระดับล่างสมาชิกสหกรณ์ก็ต้องมีค่าใช้จ่ายภาษีเพิ่ม

3. โครงสร้างเศรษฐกิจและผลกระทบต่อสหกรณ์

โครงสร้างทางเศรษฐกิจภายในประเทศส่งผลกระทบต่อสหกรณ์ได้ ผลกระทบทางเศรษฐกิจมีหลายด้าน แต่ที่ยกมาเพียงเป็นเรื่องใกล้ตัวบางอย่าง หากสิ่งเหล่านี้มีการเปลี่ยนแปลงจะส่งผลกระทบต่อสหกรณ์ เช่น

3.1 อัตราดอกเบี้ย หากระบบเศรษฐกิจของประเทศมีอัตราดอกเบี้ยลดลง ส่งผลให้อัตราดอกเบี้ยภายในสหกรณ์ลดลงเช่นกัน

3.2 ทุนของสหกรณ์ สหกรณ์มีเงินทุนจากเงินหุ้นของสมาชิก เงินรับฝากจากสมาชิก และผลกำไรส่วนเกินจากการดำเนินงาน เก็บไว้เป็นเงินสะสม และที่สำคัญคือเงินช่วยเหลือจากรัฐบาลในโครงการต่างๆ เช่น โครงการมียาชาวา ที่ช่วยเหลือสหกรณ์ภาคการเกษตร สนับสนุนปัจจัยด้านการตลาด เช่น ฉาง

ลานตาก โรงเรียนเพาะเห็ด ศูนย์รวบรวมน้ำนมดิบ โรงรมยางพารา ฯลฯ รวมทั้งเงินกู้จากสถาบันการเงินต่างๆ เช่น ธนาคารพาณิชย์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) และกองทุนพัฒนาสหกรณ์ (ก.พ.ส.)

3.3 ภาวะการจ้างงานในองค์กรสหกรณ์ สหกรณ์มีภูมิด้านทานจากวิกฤตเศรษฐกิจ เพราะสหกรณ์มีสมาชิกที่แน่นอน และได้รับการส่งเสริมสนับสนุนและคุ้มครองจากรัฐ เช่น ได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล เป็นต้น การบริการสมาชิกจึงเป็นปกติถึงแม้ว่าบริษัทห้างร้านอื่นต้องปลดพนักงาน แต่สหกรณ์มีการจัดจ้างและจ่ายเงินเดือนให้ตามปกติ

3.4 การชำระหนี้ของสมาชิกต่อสหกรณ์ เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจภายนอกทำให้สมาชิกบางรายขายผลผลิตไม่ได้ หรือขายผลผลิตได้ก็ราคาต่ำ เช่น กลุ่มผู้เลี้ยงกุ้ง กลุ่มผู้ปลูกมันสำปะหลัง เป็นต้น แต่ในช่วงระยะสั้นๆ เมื่อรัฐประกาศพักชำระหนี้ก็มีผลกระทบต่อรายได้สมาชิก จึงสามารถผ่อนชำระหนี้กับสหกรณ์ได้ จึงทำให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานต่อไปได้

3.5 การลงทุนภายนอกของสหกรณ์ สหกรณ์ที่นำเงินไปลงทุนกับสถาบันการเงิน โดยการซื้อตราสารหนี้ เมื่อสถาบันการเงิน เช่น บริษัทเงินทุนหลักทรัพย์ได้หยุดดำเนินงานและลดราคาหุ้นลง ทำให้สหกรณ์บางแห่งต้องเสียเงินไปจำนวนหนึ่งซึ่งซื้อตราสารหนี้ไว้จากการลดมูลค่าของตราสาร

3.6 ราคาสินค้า เมื่อภาวะเศรษฐกิจโลกทำให้ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ก็จะทำให้ราคาสินค้าเกษตรภายในประเทศตกต่ำไปด้วย สมาชิกก็จะมีรายได้ต่ำ ทำให้รายได้สมาชิกน้อยลง ไม่พอจะเก็บไว้ในสหกรณ์ส่งผลให้สหกรณ์รับเงินฝากต่ำ

3.7 ภาวะเงินเฟ้อ เป็นภาวะสินค้าปรับตัวให้ราคาสินค้าสูงขึ้น จากสาเหตุใดก็ตามจะส่งผลให้สหกรณ์โดยรวมต่อราคาสินค้าของสหกรณ์ที่จำหน่ายให้แก่สมาชิกสูงตามไปด้วย

3.8 การอพยพแรงงานจากภาคเกษตรในชนบทสู่เมือง เนื่องจากสภาพธรรมชาติได้เปลี่ยนแปลงฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล ทำให้ลูกหลานสมาชิกสหกรณ์ในภาพเกษตรไม่สามารถประกอบอาชีพได้ จึงทิ้งไร่นาอพยพเข้าสู่เมือง ทำให้ครอบครัวสมาชิกขาดแคลนแรงงานการเกษตร และต้องจัดจ้างแรงงานภาคการเกษตรเมื่อถึงฤดูกาลในอัตราที่แพง ทำให้ต้นทุนการเกษตรของสมาชิกสหกรณ์สูงตามไปด้วย

3.9 แรงงานในครัวเรือนสมาชิก การใช้แรงงานของสมาชิกในฟาร์มลดน้อยลง ถ้าหากต่างประเทศต้องการแรงงานมากขึ้น ครัวเรือนสมาชิกจะอพยพไปขายแรงงานในต่างประเทศ ค่าจ้างแรงงานในการทำการเกษตรของสมาชิกจะสูงขึ้น ส่งผลให้การกู้เงินจากสหกรณ์ไปจ้างแรงงานมากขึ้น

3.10 ภาวะการออมทรัพย์ในสหกรณ์ของสมาชิกจะลดลง สำหรับแนวโน้มเงินออมภาคสหกรณ์ไทยในอนาคต อาจจะขยายตัวเพิ่มขึ้นเล็กน้อย ซึ่งเงินออมของสมาชิกจะเพิ่มขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อสมาชิกจัดทำบัญชีครัวเรือน เปลี่ยนพฤติกรรมการใช้จ่าย (ใช้จ่ายเฉพาะที่จำเป็น ไม่ฟุ่มเฟือย) โดยผู้บริหารสหกรณ์ควรชี้แจงความสำคัญของการออมให้สมาชิกทราบ สร้างความศรัทธาและความเชื่อมั่นให้สมาชิกนำเงินมาฝากกับสหกรณ์ให้มากขึ้น เพื่อสหกรณ์นำเงินไปลงทุนให้ได้ผลตอบแทนสูงสุด ซึ่งผู้บริหารสหกรณ์ต้องศึกษาข้อมูลก่อนการลงทุนทุกครั้ง เนื่องจากการลงทุนย่อมมีความเสี่ยง เพื่อไม่ให้เกิดความเสียหายกับสหกรณ์ และทำให้สหกรณ์มีเสถียรภาพทางการเงินและยั่งยืนต่อไป ส่งผลให้สมาชิกได้รับผลตอบแทนและมีเงินเก็บไว้ใช้ยามจำเป็นหรือกรณีฉุกเฉินมากขึ้นด้วย

3.11 ผลประกอบการของสหกรณ์หากธุรกิจภายนอกหดตัว การค้าขายกับสหกรณ์ลดลง สหกรณ์จะมีรายได้ลดลง สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากผลของการพัฒนาที่ไม่สมดุลนี้ เกิดผลกระทบต่อสหกรณ์ในแง่ของการดำเนินธุรกิจ สหกรณ์การเกษตรจำนวนมากถูกจัดตั้งขึ้นท่ามกลางความไม่พร้อมในด้านความรู้ ความเข้าใจของเกษตรกร โดยความมุ่งหวังจะได้รับการสนับสนุนด้านเงินทุน เนื่องจากการผลิตด้านการเกษตรได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตพืชเศรษฐกิจที่ต้องลงทุนสูง ในขณะที่ผลผลิตขายไม่ได้ราคาเพราะอำนาจการต่อรองของสหกรณ์ไม่มากพอ สมาชิกไม่สามารถชำระหนี้คืน มีการย้ายที่ทำกินหรือเปลี่ยนอาชีพเข้าสู่เมือง และมีบางส่วนที่ขาดวินัยทางการเงิน ส่งผลถึงจำนวนหนี้ค้างชำระในสหกรณ์ ซึ่งมีผลต่อการดำเนินธุรกิจและบริการด้านอื่นๆ ของสหกรณ์

ทั้งหมดที่กล่าวมาเป็นผลกระทบต่อสหกรณ์ทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม ความสำคัญของผลกระทบจะมีผลต่อการส่งเสริมสหกรณ์ในแง่ของนโยบายรัฐ โดยเฉพาะเห็นว่าการพัฒนาทางเทคโนโลยีด้านการจัดการภายในสหกรณ์ยังมีข้อบกพร่องไม่ทันสมัย มีความล่าช้าในการบริการสมาชิก การควบคุมภายในสหกรณ์ไม่สามารถบริหารงานให้มีประสิทธิภาพได้ จึงทำให้ต้องมีการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศในวงการสหกรณ์มากขึ้น ถือเป็นผลกระทบด้านลบ แต่ถ้าหากมีการดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวเหล่านี้แล้ว ก็จะทำให้เกิดผลดีต่อสหกรณ์

กิจกรรม 11.1.1

จงอธิบายบทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ มาให้เข้าใจพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 11.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.1 เรื่องที่ 11.1.1)

เรื่องที่ 11.1.2

บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคม

การสหกรณ์นับเป็นนวัตกรรมทางสังคม (Social Innovation) ซึ่งสำคัญอีกชิ้นหนึ่งของมนุษยชาติ ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบเนื่องมายาวไกลนับศตวรรษ อันที่จริงแม้ปรากฏการณ์แห่งรูปแบบสหกรณ์ที่ยอมรับกันว่าเป็นรูปธรรมสากลมากที่สุดจะเพิ่งเริ่มต้นในโลกตะวันตกช่วงศตวรรษที่ 18 แล้วแพร่ออกไปในสารทิศต่างๆ จนเข้าถึงไทยและดำรงอยู่จวบเท่าทุกวันนี้ก็ตาม แต่การดำรงอยู่ ตลอดจนความเป็นมาและที่จะเป็นต่อไปในอนาคต ไม่ว่าจะด้านศักยภาพ การบรรลุความสำเร็จ หรือแม้กระทั่งความล้มเหลวของเหล่าบรรดาสหกรณ์ทั้งหลายนี้ ล้วนย่อมมีอาจเกิดขึ้นได้โดยลำพังอย่างปราศจากการปรุงแต่ง แทรกซึม และเคลือบแฝงด้วยอิทธิพลและอำนาจแห่งบริบทที่อยู่ในห้วงเวลาขณะนั้น ก่อนหน้านั้นและที่กำลังจะเคลื่อนเข้ามาอีกหลังจากนั้น

1. บทบาทของภาครัฐด้านสังคม

ภาครัฐมีบทบาทที่สำคัญในด้านสังคม ดังต่อไปนี้

1.1 **เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษา** โดยการปฏิรูประบบความรู้ของสังคมไทย อันประกอบด้วย การยกระดับองค์ความรู้ให้ได้มาตรฐานสากล จัดให้มีโครงการตำราแห่งชาติที่บรรจุความรู้ที่ก้าวหน้าและได้มาตรฐานทั้งความรู้ที่เป็นสากลและภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งเสริมการอ่าน พร้อมทั้งส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศและภาษาถิ่น จัดให้มีระบบการจัดการความรู้ ปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาทุกระดับให้รองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกและทัดเทียมกับมาตรฐานสากลบนความเป็นท้องถิ่นและความเป็นไทย เพิ่มผลสัมฤทธิ์ของการศึกษาทุกระดับขั้นโดยวัดผลจากการผ่านการทดสอบมาตรฐานในระดับชาติและนานาชาติ ขจัดความไม่รู้หนังสือให้สิ้นไปจากสังคมไทย จัดให้มีครูดีเพียงพอในทุกห้องเรียน ให้มีโรงเรียนและสถาบันอาชีวศึกษาคุณภาพสูงในทุกพื้นที่ พัฒนามหาวิทยาลัยเข้าสู่ระดับโลก พัฒนาระบบการศึกษาให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรมมุ่งการสร้างจริยธรรมในระดับปัจเจก รวมทั้งสร้างความตระหนักในสิทธิและหน้าที่ความเสมอภาค และดำเนินการให้การศึกษาเป็นพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตยที่แท้จริง ปรับปรุงโครงสร้างระบบบริหารการศึกษาโดยการกระจายอำนาจสู่พื้นที่ให้เสร็จสมบูรณ์โดยเริ่มจากพื้นที่ที่มีความพร้อม

1.2 **สร้างโอกาสทางการศึกษา** กระจายโอกาสทางการศึกษาในสังคมไทย โดยคำนึงถึงการสร้างความเสมอภาคและความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นแก่ประชากรทุกกลุ่ม ซึ่งรวมถึงผู้ยากไร้ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้บกพร่องทางกายและการเรียนรู้ รวมทั้งชนกลุ่มน้อย โดยส่งเสริมการให้ความรู้ตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา ถึงแรกเกิดให้ได้รับการดูแลอย่างมีประสิทธิภาพทั้งแม่และเด็ก สนับสนุนการจัดการศึกษาตามวัยและพัฒนาการอย่างมีคุณภาพตั้งแต่ก่อนวัยเรียนจนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยจัดให้มีการเทียบโอนวุฒิการศึกษาสำหรับกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง เช่น กลุ่มแม่บ้าน จัดให้มีระบบสะสมผลการศึกษาและการเทียบโอนเพื่อขยายโอกาสให้กว้างขวาง และลดปัญหาคนออกจากระบบการศึกษา

นอกจากนี้ จะดำเนินการลดข้อจำกัดของการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาชั้นสูง โดยจัดให้มีโครงการเงินกู้เพื่อการศึกษาที่ผูกพันกับรายได้ในอนาคต โดยให้ผู้กู้เริ่มใช้คืนต่อเมื่อมีรายได้เพียงพอที่จะเลี้ยงตัวได้พักชำระหนี้แก่ผู้เป็นหนี้กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา โดยปรับเปลี่ยนการชำระหนี้เป็นระบบที่ผูกพันกับรายได้ในอนาคต ปรับปรุงระบบการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อทุกระดับให้เอื้อต่อการกระจายโอกาส โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะจัดให้มีระบบคัดเลือกกลางเพื่อเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม ดำเนินโครงการ 1 อำเภอ 1 ทุน เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กไทยได้ไปเรียนต่อต่างประเทศ จัดการศึกษาชุมชนเพื่อมุ่งให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้และการศึกษาตลอดชีวิต

1.3 ปฏิรูปครู ยกฐานะครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงอย่างแท้จริง โดยปฏิรูประบบการผลิตครูให้มีคุณภาพทัดเทียมกับนานาชาติ สร้างแรงจูงใจให้คนเรียนดีและมีคุณธรรมเข้าสู่วิชาชีพครู ปรับปรุงระบบเงินเดือนและค่าตอบแทนครู พัฒนาระบบความก้าวหน้าของครูโดยใช้การประเมินเชิงประจักษ์ที่อิงขีดความสามารถและวัดสัมฤทธิ์ผลของการจัดการศึกษาเป็นหลัก จัดระบบการศึกษาและฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคุณภาพครูอย่างต่อเนื่อง แก้ปัญหาหนี้สินครูโดยการพักชำระหนี้และการปรับโครงสร้างหนี้ตามนโยบายแก้ปัญหาหนี้ครัวเรือนของรัฐบาล พัฒนาระบบภูมิสารสนเทศเพื่อใช้ในการกระจายครูขจัดปัญหาการขาดแคลนครูในสาระวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาต่างประเทศ เป็นต้น

1.4 จัดการศึกษาชั้นอุดมศึกษาและอาชีวศึกษา ให้สอดคล้องกับตลาดแรงงานทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยกระบวนการสร้างประสบการณ์ระหว่างเรียนอย่างเหมาะสม และสนับสนุนการสร้างรายได้ระหว่างเรียน และสนับสนุนให้ผู้สำเร็จการศึกษามีงานทำได้ทันทีโดยความร่วมมือระหว่างแหล่งงานกับสถานศึกษา ส่งเสริมให้มีศูนย์อบรมอาชีวศึกษาเพื่อให้นักเรียน นักศึกษา และประชาชนสามารถเรียนรู้หาประสบการณ์ก่อนไปประกอบอาชีพ โดยให้สถาบันอาชีวศึกษาดำเนินการร่วมกับผู้เชี่ยวชาญในแต่ละอาชีพ รวมทั้งจัดให้มีศูนย์ซ่อมสร้างประจำชุมชน เพื่อฝึกฝนช่างฝีมือและการสร้างทักษะในการให้บริการแก่ประชาชน ทั้งนี้ จะดำเนินการร่วมกับภาคเอกชนอย่างจริงจัง เพื่อส่งเสริมการศึกษาในสายอาชีวศึกษาให้เป็นที่ยอมรับและสามารถมีรายได้สูงตามความสามารถ

1.5 เร่งพัฒนาการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อการศึกษาให้ทัดเทียมกับนานาชาติ โดยใช้เป็นเครื่องมือในการเร่งยกระดับคุณภาพและการกระจายโอกาสทางการศึกษา จัดให้มีระบบการเรียนแบบอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ เพื่อเป็นกลไกในการเปลี่ยนกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นแบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเอื้อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต พัฒนาเครือข่ายสารสนเทศเพื่อการศึกษา พัฒนาระบบไซเบอร์โฮมที่สามารถส่งความรู้มายังผู้เรียนโดยระบบอินเทอร์เน็ตความเร็วสูง ส่งเสริมให้นักเรียนทุกระดับชั้นได้ใช้อุปกรณ์คอมพิวเตอร์แท็บเล็ตเพื่อการศึกษา ขยายระบบโทรทัศน์เพื่อการศึกษาให้กว้างขวาง ปรับปรุงห้องเรียนนำร่องให้ได้มาตรฐานห้องเรียนอิเล็กทรอนิกส์รวมทั้งเร่งดำเนินการให้กองทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา สามารถดำเนินการตามภารกิจได้

1.6 สนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างทุนปัญญาของชาติ พัฒนามหาวิทยาลัยให้มุ่งสู่การเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยระดับโลก ระดมสรรพกำลังเพื่อพัฒนาระบบเครือข่ายการวิจัยแห่งชาติ เพื่อสร้างทุนทางปัญญาและนวัตกรรม ผลักดันให้ประเทศสามารถพึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี เพื่อนำไปสู่การสร้างรากฐานใหม่ของเศรษฐกิจฐานนวัตกรรม จัดตั้งศูนย์ความเป็นเลิศเพื่อการวิจัยสำหรับสาขาวิชาที่จำเป็น

พัฒนาโครงสร้างการบริหารงานวิจัยของชาติ โดยเน้นความสัมพันธ์อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพระหว่างองค์กรบริหารงานวิจัยกับสถาบันอุดมศึกษา

1.7 เพิ่มขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับการเปิดเสรีประชาคมอาเซียน โดยร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษาในการวางแผนการผลิตและพัฒนากำลังคนให้มีคุณภาพและปริมาณเพียงพอ สอดคล้องตามความต้องการของภาคการผลิตและบริการ เร่งรัดการจัดทำมาตรฐานคุณวุฒิวิชาชีพ รับรองสมรรถนะการปฏิบัติงานตามมาตรฐานอาชีพ และการจัดทำมาตรฐานฝีมือแรงงานให้ครบทุกอุตสาหกรรม

1.8 ส่งเสริมให้ผู้ต้องการมีงานทำในระบบ สามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารตำแหน่งงานว่างของสถานประกอบการได้โดยสะดวก ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้สถานประกอบการสามารถรับทราบข้อมูลของผู้ต้องการมีงานทำได้ทุกระดับความต้องการ และส่งเสริมให้แรงงานที่อยู่นอกระบบสามารถเลือกและมีงานทำได้ภายใต้เงื่อนไขที่เหมาะสมกับสถานะ

1.9 ลงทุนด้านบริการสุขภาพ โดยการพัฒนาคุณภาพการให้บริการสุขภาพทั้งระบบอย่างมีบูรณาการเชื่อมโยงในทุกระดับ จัดให้มีระบบสารสนเทศทางสาธารณสุขที่มีประสิทธิภาพ และเร่งผลิตบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุข ให้เพียงพอกับปริมาณงานที่เพิ่มขึ้นตามข้อเท็จจริงในปัจจุบัน เพิ่มขีดความสามารถของโรงพยาบาลระดับต่างๆ โดยเฉพาะโรงพยาบาลศูนย์ความเป็นเลิศที่กระจายอยู่ในส่วนภูมิภาค และมีระบบการส่งต่อผู้ป่วยไปสู่โรงพยาบาลต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งสนับสนุนให้โรงพยาบาลในระดับต่างๆ มีเครื่องมืออุปกรณ์ทางการแพทย์และห้องปฏิบัติการวิทยาศาสตร์การแพทย์ที่ทันสมัย รวมทั้งพัฒนาสถานบริการปฐมภูมิในเขตเมืองและชนบทที่สมบูรณ์แบบทั่วประเทศ

1.10 ผลิตบุคลากรทางด้านสาธารณสุขให้เพียงพอ โดยกำหนดแผนงานแก้ไขปัญหาขาดแคลนบุคลากรทางการแพทย์ให้สอดคล้องกับจำนวนประชากรในพื้นที่ และสนับสนุนให้มีการเร่งผลิตแพทย์และบุคลากรทางการแพทย์เพื่อให้กลับไปปฏิบัติงานในภูมิลำเนาเดิมในชนบท พร้อมกับการสร้างขวัญกำลังใจในเรื่องของความก้าวหน้าในอาชีพ และการมีค่าตอบแทนที่เหมาะสมและเป็นธรรม

1.11 จัดให้มีมาตรการสร้างสุขภาพ โดยมีเป้าหมายเพื่อลดอัตราป่วย ตาย และผลกระทบจากโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง เช่น โรคเบาหวาน โรคความดันโลหิตสูง โรคหัวใจ โรคหลอดเลือด และโรคมะเร็ง อย่างมีบูรณาการและครบวงจร ตั้งแต่การมีนโยบายสาธารณะที่เอื้อต่อการลดปัจจัยเสี่ยงทางสุขภาพ จัดให้มีการสื่อสารสาธารณะของรัฐเพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ให้ความรู้ป้องกันโรคเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพตนเองของประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการให้บริการเชิงรุกตลอดจนคุ้มครองผู้บริโภคด้านสุขภาพ

1.12 พัฒนาขีดความสามารถของอาสาสมัครสาธารณสุข ให้เป็นนักจัดการสุขภาพชุมชน ขยายความครอบคลุมไปถึงกลุ่มผู้ด้อยโอกาสสนับสนุนอุปกรณ์พื้นฐานที่จำเป็น เพื่อให้สามารถเป็นกำลังสำคัญในการดูแลสุขภาพของคนในชุมชน พัฒนาแกนนำสุขภาพครอบครัวและการสาธารณสุขมูลฐาน ที่ชุมชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการสร้างเสริมสุขภาพ และจัดการปัญหาสุขภาพของตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

1.13 พัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตั้งแต่ในช่วงตั้งครรภ์ วัยเด็ก วัยเจริญพันธุ์ วัยบรรลุนิติภาวะ วัยชรา และผู้พิการ สนับสนุนโครงการส่งเสริมเยาวชนปัญญาของเด็ก และให้ความช่วยเหลือแนะนำ ฝึกอบรม ผู้ปฏิบัติงานศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน สนับสนุนโครงการพัฒนาศูนย์ส่งเสริมสุขภาพสตรีเพื่อดูแลสุขภาพของสตรีและเด็กอย่างบูรณาการทั่วประเทศ รวมทั้งเผยแพร่ให้ความรู้และดูแลป้องกันการตั้งครรภ์ในวัยรุ่นและการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ และลดความรุนแรงต่อเด็กและสตรี สนับสนุนโครงการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุและผู้พิการ เพื่อดูแลผู้สูงอายุและผู้พิการให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยให้ได้เข้าถึงการบริการอย่างมีศักดิ์ศรี มีคุณภาพ และเป็นธรรม รวมทั้งให้มีระบบการฟื้นฟูสุขภาพในชุมชน จัดการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านสุขภาพผ่านสื่อแขนงต่างๆ อย่างเป็นระบบ

1.14 ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับ มีโอกาสออกกำลังกายและเล่นกีฬาเพื่อสร้างเสริมสุขภาพและพละนารมที่ดี สร้างนิสัยความมีน้ำใจเป็นนักกีฬาและใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ เพื่อหลีกเลี่ยงการหมกมุ่นมั่วสุมกับอบายมุขและยาเสพติด

1.15 ขับเคลื่อนให้ประเทศไทยเป็นเลิศในผลิตภัณฑ์และบริการด้านสุขภาพและการรักษาพยาบาลในภูมิภาคเอเชีย โดยประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการสร้างความก้าวหน้าในทางวิชาการ และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบกับบริการสุขภาพโดยรวมของคนไทย สนับสนุนเอกชนให้จัดบริการศูนย์พักฟื้นผู้ป่วยที่มีมาตรฐาน รวมทั้งแก้ไขปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อให้มีการใช้บุคลากรทางการแพทย์ร่วมกันระหว่างภาครัฐและเอกชนให้เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงาน

1.16 ส่งเสริมการพัฒนาให้ครอบครัวและสังคมไทยมีความมั่นคงอบอุ่น โดยเพิ่มสัมพันธภาพที่ดีระหว่างสมาชิกในครอบครัว เชื่อมโยงเป็นเครือข่ายครอบครัว รวมทั้งพัฒนาความรู้ทางเทคโนโลยีสารสนเทศให้แก่พ่อแม่และผู้ปกครองรู้จักใช้ประโยชน์อย่างรู้เท่าทัน เพื่อลดช่องว่างระหว่างสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งสนับสนุนบทบาทของคณะสงฆ์และผู้นำทางศาสนาให้สามารถเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจของประชาชนในแต่ละชุมชน เพื่อเชื่อมประสานระหว่างบ้าน ศาสนา โรงเรียน เพื่อสร้างครอบครัวให้อบอุ่นมั่นคง

1.17 สร้างหลักประกันความมั่นคงในศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติและการละเมิดสิทธิมนุษยชนในทุกรูปแบบ ปราบปรามขบวนการค้ามนุษย์ให้หมดสิ้นไป ปรับปรุงกฎหมายและการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อควบคุมแหล่งอบายมุขสิ่งเสพติด ตลอดจนป้องกัน ปราบปรามและลงโทษอย่างจริงจังต่อผู้กระทำความผิด ส่งเสริมการคุ้มครองผู้บริโภคไม่ให้ถูกหลอกลวง เอาัดเอาเปรียบ รวมถึงให้โอกาสประชาชนที่มีฐานะยากจนได้มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง หรือมีที่อยู่อาศัยพร้อมกับการสร้างอาชีพเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์

1.18 ส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ ด้วยการพัฒนาเด็กตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดา เด็กแรกเกิด เด็กก่อนวัยเรียน และเยาวชนทุกช่วงวัยให้มีความรู้คู่จริยธรรม ให้ความสำคัญในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในช่วง 6 เดือนแรก สนับสนุนให้มีศูนย์เลี้ยงเด็กก่อนวัยเรียนที่มีคุณภาพ ขจัดการละเมิดสิทธิเด็กและเยาวชนในทุกรูปแบบ ตลอดจนสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมจิตอาสาเพื่อสังคมควบคู่กับการเรียนรู้จากกิจกรรม รวมถึงส่งเสริม กระบวนการเรียนรู้ในลักษณะต่างๆ เพื่อสร้างความฉลาดทางปัญญาและความฉลาดทางอารมณ์ให้กับเด็กและเยาวชนของชาติ

1.19 สนับสนุนบทบาทของสตรีไทยในการมีส่วนร่วมพัฒนาประเทศอย่างเสมอภาค ด้วยการปกป้องสิทธิของสตรี ปรับปรุงกฎหมายที่คุ้มครองสตรีที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว และดึงศักยภาพของสตรีให้มีส่วนร่วมพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงการศึกษา และสาธารณสุขแก่สตรีทั้งในเมืองและชนบท เพื่อให้มีความรู้และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้ มีหลักประกันในการดำรงชีวิต จัดตั้งสถานดูแลเด็กในที่ทำงานภาครัฐและเอกชนจนถึงระดับชุมชน การเพิ่มและพัฒนาศักยภาพของศูนย์พึ่งได้เพื่อช่วยเหลือเด็กและผู้หญิงที่ประสบปัญหาความรุนแรงในครอบครัวตลอด 24 ชั่วโมง ตลอดจนส่งเสริมบทบาทของสตรีให้เป็นหลักในการสร้างครอบครัวที่อบอุ่นมั่นคง รวมถึงจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาบทบาทสตรีไทยให้เท่าทันโลกยุคใหม่

1.20 เสริมสร้างให้ผู้สูงอายุ คนพิการ และผู้ด้อยโอกาสมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ด้วยการจัดตั้งอำนวยความสะดวกสาธารณะต่างๆ สำหรับรองรับผู้สูงอายุและคนพิการ สร้างความร่วมมือในการเป็นสังคมผู้สูงอายุ พัฒนาศูนย์สุขภาพอนามัย ให้การสงเคราะห์ จัดการศึกษา จัดสวัสดิการ รวมถึงหาอาชีพให้แก่ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการหรือทุพพลภาพ และสนับสนุนให้ผู้สูงอายุร่วมเป็นพลังขับเคลื่อนสังคม ภายใต้หลักคิดที่ว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่มีประสบการณ์สูง สมควรให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้านเมือง

1.21 ลดอุบัติเหตุและความสูญเสียจากอุบัติเหตุจากรถให้เหลือน้อยที่สุด ส่งเสริมการเรียนรู้การเดินทางและการใช้การขนส่งอย่างปลอดภัย โดยน้อมนำหลักการแก้ไขปัญหารถตามแนวพระราชดำริไปสู่การปฏิบัติอย่างจริงจัง และถือเป็นวาระแห่งชาติที่ต้องดำเนินการอย่างเข้มข้นในทุกพื้นที่ของประเทศ

2. บทบาทของภาครัฐต่อสหกรณ์ด้านสังคม

สหกรณ์เป็นองค์การทางด้านสังคมมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติให้เข้มแข็ง ช่วยเหลือผู้อ่อนแอยากไร้ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ สร้างสวัสดิภาพสังคมและบริการสาธารณะให้กับชุมชน จากนโยบายดังกล่าวสหกรณ์จึงมีการกำหนดกิจกรรมด้านสังคมให้กับสมาชิกสหกรณ์ในรูปแบบสวัสดิการ และกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

- 1) การจัดสวัสดิการสังคมสำหรับสมาชิก ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย เช่น สวัสดิการการศึกษาบุตร สวัสดิการแต่งงาน และสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น
- 2) กิจกรรมเพื่อสังคม โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐในการดำเนินการ เช่น การร่วมทำบุญในชุมชน และการทำความสะอาดชุมชน เป็นต้น
- 3) การส่งเสริมอาชีพเพื่อให้สมาชิกมีงานทำ ส่งเสริมรายได้ให้กับสมาชิก
- 4) กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญเพื่อส่งเสริมความสามัคคีให้กับคนในชุมชนและสมาชิกสหกรณ์

กิจกรรม 11.1.2

ปัจจุบันภาครัฐมีบทบาทต่อสหกรณ์ด้านสังคมอย่างไรบ้าง จงอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

(โปรดทำกิจกรรม 11.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.1 เรื่องที่ 11.1.2)

เรื่องที่ 11.1.3

บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง

ในเรื่องที่ 11.1.3 บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง จะกล่าวถึง ผลกระทบต่อการสหกรณ์จากการเมืองการปกครอง ผลกระทบต่อสังคมไทยจากการปฏิรูปการเมือง และนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อการสหกรณ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบต่อการสหกรณ์จากการเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองของไทยมีการจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยมีการจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยใช้หลักการใน 3 รูปแบบ คือ

1.1 การรวมอำนาจการปกครอง (Centralization) ในราชการบริหารส่วนกลางภายใต้หลักการรวมอำนาจ ระเบียบการบริหารราชการส่วนกลางในปัจจุบันได้รวมอำนาจการปกครองไว้ในหน่วยการบริหารราชการส่วนกลาง 4 รูปแบบ อันได้แก่ สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม โดยมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเหล่านั้นปฏิบัติงานใช้อำนาจการปกครองขึ้นต่อกันตามลำดับชั้นการบังคับบัญชาตลอดทั่วทั้งอาณาเขตของประเทศ

1.2 การแบ่งอำนาจการปกครอง (Deconcentration) ในราชการบริหารส่วนภูมิภาคภายใต้หลักการแบ่งอำนาจ ราชการบริหารส่วนกลางได้จัดแบ่งและมอบอำนาจวินิจฉัยสั่งการบางส่วนที่มีได้เกี่ยวกับประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสียส่วนรวมไปให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานบริหารส่วนกลางที่เป็นตัวแทน ส่งไปประจำในเขตการปกครองส่วนภูมิภาคต่างๆ ได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน

1.3 การกระจายอำนาจปกครอง (Decentralization) ในราชการบริหารส่วนท้องถิ่นภายใต้หลักการกระจายอำนาจ ส่วนกลางโอนอำนาจบางอย่างในการบริหารการจัดเก็บรายได้ การให้บริการประชาชนไปให้ประชาชนในท้องถิ่น โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานบริหารราชการส่วนกลาง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลนคร เทศบาลตำบล กรุงเทพมหานคร เมือง

พหุวิทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล โดยราชการบริหารส่วนกลางสามารถเข้ามามีส่วนในการควบคุมการบริหารงานท้องถิ่นในลักษณะของการกำกับดูแล

ผลกระทบจากรูปแบบของสถาบันทางการปกครองที่มีการเปลี่ยนแปลง ในปัจจุบันได้เปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชน และเพิ่มบทบาทขององค์การในระดับท้องถิ่นมากขึ้น สหกรณ์ในฐานะองค์การของประชาชนน่าจะได้รับผลกระทบในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในด้านของความเป็นสหกรณ์ คือ การรวมกลุ่มและมีมีส่วนร่วมของสมาชิก และในขณะเดียวกันก็น่าจะมีส่วนเกื้อหนุนและมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการกระจายอำนาจดังกล่าว ทั้งนี้ โดยเหตุผลที่ชัดเจนว่าในการดำเนินงานของสหกรณ์นั้น ยึดมั่นในแนวทางการควบคุมตามหลักประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของสมาชิก การเอื้ออาทรต่อชุมชน ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จในการบริหาร โดยประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจในปัจจุบัน

2. ผลกระทบต่อสังคมไทยจากการปฏิรูปการเมือง

การปฏิรูปการเมืองนับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 สังคมไทยเปิดกว้างมากขึ้นในทางการเมือง ประชาชนมีประสบการณ์ในการต่อสู้และมีมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น จากลักษณะของระบบการเมืองเดิมที่มีความเป็นประชาธิปไตยต่ำมาก ให้ความสำคัญเฉพาะการเลือกตั้งระดับชาติเท่านั้น โดยประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมหรือมีสิทธิมีเสียงทางการเมืองอย่างแท้จริง กระแสประชาธิปไตยที่เริ่มหลังไหลสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่จะเปิดมากขึ้น ผนวกกับปัญหาของประชาชนที่เกิดขึ้นจากผลของการพัฒนาที่ไม่สมดุล เศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยในสังคม สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้มีการเรียกร้องของประชาชนต่อรัฐมากขึ้น ในขณะที่รัฐบาลเองก็ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและขาดความสามารถในการจัดการกับปัญหา

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2535 นับเป็นการเลือกตั้งทั่วไปในประเทศไทยครั้งที่ 19 หรือที่นิยมเรียกกันสั้นๆ ว่า 35/2 มีขึ้นเมื่อวันอาทิตย์ที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2535 พรรคการเมืองใหญ่ในขณะนั้น ทุกพรรคชูนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้เกิดกระแสผลักดันไปสู่แนวทางการปฏิรูปการเมืองและการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย ซึ่งล้วนเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจการปกครอง การเลือกตั้งครั้งนั้นนับการเลือกตั้งครั้งหนึ่งที่ผู้คนตื่นตัวเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้น นับเป็นการสิ้นสุดของอำนาจเผด็จการทหาร โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รชช.) ที่เข้ามาด้วยการรัฐประหารในวันเสาร์ที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 คือ ต้องการ “ปฏิรูปการเมืองการปกครอง” เนื่องจากในระยะเวลาที่ผ่านมาการเมืองการปกครองของไทยไม่พัฒนาเท่าที่ควร เนื่องจากมีบุคลากรทางการเมือง จำนวนไม่น้อยมีพฤติกรรมไม่สุจริต ประสิทธิภาพในการปกครอง และการบริหารอยู่ในระดับต่ำสถาบันทางการเมืองการปกครอง ขาดเสถียรภาพสาระสำคัญในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมุ่งไปที่

กิจกรรม 11.1.2

ปัจจุบันภาครัฐมีบทบาทต่อสหกรณ์ด้านสังคมอย่างไรบ้าง จงอธิบายพร้อมยกตัวอย่างประกอบ

(โปรดทำกิจกรรม 11.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.1 เรื่องที่ 11.1.2)

เรื่องที่ 11.1.3

บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง

ในเรื่องที่ 11.1.3 บทบาทของภาครัฐที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง จะกล่าวถึง ผลกระทบต่อการสหกรณ์จากการเมืองการปกครอง ผลกระทบต่อสังคมไทยจากการปฏิรูปการเมือง และนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อการสหกรณ์ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ผลกระทบต่อการสหกรณ์จากการเมืองการปกครอง

การเมืองการปกครองของไทยมีการจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยมีการจัดระเบียบการบริหารราชการแผ่นดินของประเทศไทย โดยใช้หลักการใน 3 รูปแบบ คือ

1.1 การรวมอำนาจการปกครอง (Centralization) ในราชการบริหารส่วนกลางภายใต้หลักการรวมอำนาจ ระเบียบการบริหารราชการส่วนกลางในปัจจุบันได้รวมอำนาจการปกครองไว้ในหน่วยการบริหารราชการส่วนกลาง 4 รูปแบบ อันได้แก่ สำนักนายกรัฐมนตรี กระทรวง ทบวง กรม โดยมีเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานเหล่านั้นปฏิบัติงานใช้อำนาจการปกครองขึ้นต่อกันตามลำดับชั้นการบังคับบัญชาตลอดทั่วทั้งอาณาเขตของประเทศ

1.2 การแบ่งอำนาจการปกครอง (Deconcentration) ในราชการบริหารส่วนภูมิภาคภายใต้หลักการแบ่งอำนาจ ราชการบริหารส่วนกลางได้จัดแบ่งและมอบอำนาจวินิจฉัยสั่งการบางส่วนที่มีได้เกี่ยวกับประโยชน์ส่วนได้ส่วนเสียส่วนรวมไปให้เจ้าหน้าที่หน่วยงานบริหารส่วนกลางที่เป็นตัวแทน ส่งไปประจำในเขตการปกครองส่วนภูมิภาคต่างๆ ได้แก่ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน

1.3 การกระจายอำนาจปกครอง (Decentralization) ในราชการบริหารส่วนท้องถิ่นภายใต้หลักการกระจายอำนาจ ส่วนกลางโอนอำนาจบางอย่างในการบริหารการจัดเก็บรายได้ การให้บริการประชาชนไปให้ประชาชนในท้องถิ่น โดยผ่านองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของหน่วยงานบริหารราชการส่วนกลาง ได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด เทศบาลนคร เทศบาลตำบล กรุงเทพมหานคร เมือง

พหุวิทยา และองค์การบริหารส่วนตำบล โดยราชการบริหารส่วนกลางสามารถเข้ามามีส่วนในการควบคุมการบริหารงานท้องถิ่นในลักษณะของการกำกับดูแล

ผลกระทบจากรูปแบบของสถาบันทางการปกครองที่มีการเปลี่ยนแปลง ในปัจจุบันได้เปิดโอกาสในการมีส่วนร่วมของประชาชน และเพิ่มบทบาทขององค์การในระดับท้องถิ่นมากขึ้น สหกรณ์ในฐานะองค์การของประชาชนน่าจะได้รับผลกระทบในทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในด้านของความเป็นสหกรณ์ คือ การรวมกลุ่มและมีมีส่วนร่วมของสมาชิก และในขณะเดียวกันก็น่าจะมีส่วนเกื้อหนุนและมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการกระจายอำนาจดังกล่าว ทั้งนี้ โดยเหตุผลที่ชัดเจนว่าในการดำเนินงานของสหกรณ์นั้น ยึดมั่นในแนวทางการควบคุมตามหลักประชาธิปไตย การมีส่วนร่วมของสมาชิก การเอื้ออาทรต่อชุมชน ซึ่งล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของความสำเร็จในการบริหาร โดยประชาชนในท้องถิ่นตามหลักการกระจายอำนาจในปัจจุบัน

2. ผลกระทบต่อสังคมไทยจากการปฏิรูปการเมือง

การปฏิรูปการเมืองนับตั้งแต่เหตุการณ์ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 สังคมไทยเปิดกว้างมากขึ้นในทางการเมือง ประชาชนมีประสบการณ์ในการต่อสู้และมีมีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น จากลักษณะของระบบการเมืองเดิมที่มีความเป็นประชาธิปไตยต่ำมาก ให้ความสำคัญเฉพาะการเลือกตั้งระดับชาติเท่านั้น โดยประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมหรือมีสิทธิมีเสียงทางการเมืองอย่างแท้จริง กระแสประชาธิปไตยที่เริ่มหลังไหลสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่ดูจะเปิดมากขึ้น ผนวกกับปัญหาของประชาชนที่เกิดขึ้นจากผลของการพัฒนาที่ไม่สมดุล เศรษฐกิจที่เติบโตอย่างรวดเร็วก่อให้เกิดช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยในสังคม สิ่งเหล่านี้ส่งผลให้มีการเรียกร้องของประชาชนต่อรัฐมากขึ้น ในขณะที่รัฐบาลเองก็ขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปัญหาและขาดความสามารถในการจัดการกับปัญหา

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไทยเป็นการทั่วไป ในเดือนกันยายน พ.ศ. 2535 นับเป็นการเลือกตั้งทั่วไปในประเทศไทยครั้งที่ 19 หรือที่นิยมเรียกกันสั้นๆ ว่า 35/2 มีขึ้นเมื่อวันอาทิตย์ที่ 13 กันยายน พ.ศ. 2535 พรรคการเมืองใหญ่ในขณะนั้น ทุกพรรคชูนโยบายการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ซึ่งส่งผลให้เกิดกระแสผลักดันไปสู่แนวทางการปฏิรูปการเมืองและการแก้ไขรัฐธรรมนูญให้เป็นประชาธิปไตย ซึ่งล้วนเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนและการกระจายอำนาจการปกครอง การเลือกตั้งครั้งนั้นนับการเลือกตั้งครั้งหนึ่งที่ผู้คนตื่นตัวเป็นอย่างมาก เพราะเป็นการเลือกตั้งครั้งแรกหลังเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ที่เกิดขึ้นมาก่อนหน้านั้น นับเป็นการสิ้นสุดของอำนาจเผด็จการทหาร โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) ที่เข้ามาด้วยการรัฐประหารในวันเสาร์ที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 คือ ต้องการ “ปฏิรูปการเมืองการปกครอง” เนื่องจากในระยะเวลาที่ผ่านมาการเมืองการปกครองของไทยไม่พัฒนาเท่าที่ควร เนื่องจากมีบุคลากรทางการเมือง จำนวนไม่น้อยมีพฤติกรรมไม่สุจริต ประสิทธิภาพในการปกครอง และการบริหารอยู่ในระดับต่ำสถาบันทางการเมืองการปกครอง ขาดเสถียรภาพสาระสำคัญในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันมุ่งไปที่

- 1) การเพิ่มสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชนให้มากขึ้นและเป็นรูปธรรมขึ้น
- 2) การสร้างกลไกในลักษณะสถาบันตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐให้มากขึ้น และเกิดผลอย่างจริงจัง

ในทางปฏิบัติ

3) การปรับปรุงสถาบันการเมืองต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพและมีเสถียรภาพมากขึ้น และสร้างความเชื่อมโยงที่เหมาะสมระหว่างสถาบันต่างๆ เหล่านี้ รวมทั้งความเชื่อมโยงกับประชาชน

สืบเนื่องมาจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญดังกล่าว ปัจจุบันมีกฎหมาย ระเบียบที่ต้องบัญญัติและยกเว้นให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญเกิดขึ้นมากมาย ประชาชนมีความตื่นตัวและตระหนักในสิทธิของตน อาทิ สิทธิในการได้รับบริการสาธารณสุข สิทธิในการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมที่ดี สิทธิรับทราบข้อมูลข่าวสารสาธารณะ สิทธิจะได้รับคำชี้แจงจากหน่วยงานของรัฐ สิทธิในการประชาพิจารณา สิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ สิทธิฟ้องหน่วยงานของรัฐ ประชาชนสามารถเข้าชื่อถอดถอนและเสนอกฎหมาย ซึ่งสามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น โดยจุดมุ่งหมายให้ประชาชนสามารถถอดถอนบุคคลที่ไม่ได้ทำงานโดยคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม เป็นต้น

ผลกระทบต่อการสหกรณ์จากการเปลี่ยนแปลงการปฏิรูปการเมือง โดยเฉพาะการเพิ่มสิทธิ เสรีภาพ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ภายใต้บรรยากาศของการปฏิรูปการเมืองนี้ ถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการแสดงบทบาทของสถาบันต่างๆ ในสังคมไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานรัฐหรือเอกชนรวมทั้งสหกรณ์ เพราะในการดำเนินการใดๆ ต้องคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล สิทธิมนุษยชน ที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครองแต่ในขณะเดียวกันการเปลี่ยนแปลงนี้ก็เอื้อโอกาส และสนับสนุนให้สหกรณ์จะสามารถเข้ามามีบทบาทที่กว้างขวางขึ้นในชุมชนท้องถิ่น

3. นโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อการสหกรณ์

ในด้านการเมืองจากคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีของ นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร อดีตนายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภาเมื่อวันอังคารที่ 23 สิงหาคม 2554 ได้กล่าวถึง บทบาทของรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ในด้านนโยบายเศรษฐกิจ นโยบายเศรษฐกิจมหภาค ส่งเสริมให้ประชาชนเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่หลากหลายได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยให้เป็นทั้งแหล่งเงินทุนแก่ผู้ประกอบการและเป็นช่องทางการออมของประชาชน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้มีรายได้น้อย รวมถึงการพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินงานขององค์การทางการเงินชุมชน กลุ่มเกษตรกร กลุ่มอาชีพต่างๆ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและสหกรณ์ทุกระดับ พร้อมกับการพัฒนาความรู้พื้นฐานทางการเงินแก่ประชาชน

ในด้านการปกครองมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดในการปกครองประเทศ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ได้มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ดังนี้

ส่วนที่ 11 เสรีภาพในการชุมนุมและการสมาคม มาตรา 64 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การเอกชน องค์การพัฒนาเอกชนหรือหมู่คณะอื่น ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมมีเสรีภาพในการรวมกลุ่ม เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไปแต่ทั้งนี้ต้องไม่กระทบประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินและความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งและวรรคสองจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

ส่วนที่ 7 แนวนโยบายด้านเศรษฐกิจ มาตรา 84 รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านเศรษฐกิจดังต่อไปนี้ ฯลฯ

(8) คุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรในการผลิตและการตลาด ส่งเสริมให้สินค้าเกษตรกรได้รับผลตอบแทนสูงสุด รวมทั้งส่งเสริมการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปของสภาเกษตรกร เพื่อวางแผนการเกษตรและรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของเกษตรกร

(9) ส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์ให้เป็นอิสระและการรวมกลุ่มการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพตลอดทั้งการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อดำเนินกิจการด้านเศรษฐกิจ รัฐมีหน่วยงานที่ต้องทำหน้าที่ส่งเสริม สนับสนุนและคุ้มครองระบบสหกรณ์ให้เป็นอิสระ....” คือ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยปฏิบัติตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีข้อความที่เปลี่ยนแปลงจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 คือ “รัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนและคุ้มครองระบบสหกรณ์ให้เป็นอิสระ” เพิ่มคำว่าให้เป็น “ให้เป็นอิสระ” คำว่า “ให้เป็นอิสระ” หมายความว่าให้สหกรณ์ดำเนินการตามหลักการสหกรณ์ข้อที่ 4 การปกครองตนเองและความเป็นอิสระ “สหกรณ์เป็นองค์การพึ่งพาตนเอง โดยการควบคุมของสมาชิกในกรณีที่สหกรณ์จำเป็นต้องมีข้อตกลงหรือข้อผูกพันกับองค์การของรัฐหรือต้องแสวงหาทุนจากแหล่งทุนภายนอก สหกรณ์ต้องกระทำการภายใต้เงื่อนไขอันเป็นที่มั่นใจว่ามวลสมาชิกจะยังคงได้ซึ่งอำนาจในการควบคุมตามแนวทางประชาธิปไตย และยังคงความเป็นอิสระของสหกรณ์” การส่งเสริมสนับสนุนและคุ้มครองระบบสหกรณ์ให้เป็นอิสระจึงมิใช่การส่งเสริมและสนับสนุนให้สหกรณ์ทำอะไรออกนอกกรอบนอกระบบของสหกรณ์ เช่น สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยไม่ยอมรับสถานะภาพของสหกรณ์ สหกรณ์ออมทรัพย์ชื่อสลากกินแบ่งรัฐบาลจากตัวแทนจำหน่ายเพื่อหวังกำไร เป็นต้น

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 มาตรา 75 รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรม และยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและของประเทศ และมาตรา 258 ได้กล่าวถึง การสร้างกลไกเพื่อส่งเสริมสหกรณ์และผู้ประกอบการแต่ละขนาดให้มีความสามารถในการแข่งขันอย่างเหมาะสม

กิจกรรม 11.1.3

จงอธิบายผลกระทบของการปฏิรูปการเมืองที่มีต่อสหกรณ์มาให้เข้าใจพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 11.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 11.2

บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 11.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 11.2.1 บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ
- 11.2.2 บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคม
- 11.2.3 บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง

แนวคิด

1. บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ ภาคเอกชนมีบทบาทด้านการผลิต ด้านการจำหน่ายจ่ายแจก ด้านการบริโภค ได้แก่ บริษัทที่ทำธุรกิจการผลิต การขายส่ง สินค้าอุปโภคบริโภค เป็นต้น
2. บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคม เป็นบทบาททางวิชาการทำหน้าที่ ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย การเสริมสร้างเศรษฐกิจและสังคมเกี่ยวกับสหกรณ์ นอกจากนี้ ยังมีบทบาทด้านการฝึกอบรมอาชีพแก่เกษตรกรและสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกัน จัดตั้งสหกรณ์การเกษตร
3. บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง มีภาคเอกชนที่รวมตัวกัน จัดตั้งพรรคการเมือง เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนขบวนการสหกรณ์ ให้สหกรณ์มีส่วนในการพัฒนาการเมืองการปกครองในระดับฐานรากอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.2.1 “บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ” แล้ว นักศึกษาสามารถ อธิบายบทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.2.2 “บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคม” แล้ว นักศึกษาสามารถ อธิบายบทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคมได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.2.3 “บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครองได้

เรื่องที่ 11.2.1

บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ

บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ ในด้านการผลิต ด้านการจำหน่ายจ่ายแจก และด้านการบริโภค มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **ด้านการผลิต (Production)** ภาคเอกชนที่สนับสนุนด้านปัจจัยการผลิตของสหกรณ์การเกษตร มีบริษัทที่ทำธุรกิจขายปุ๋ย เมล็ดพันธุ์ สารกำจัดศัตรูพืช เช่น บริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด เป็นบริษัทที่ดำเนินการด้านธุรกิจที่หลากหลายมีการบริหารจัดการมานานเกือบ 100 ปี เริ่มตั้งแต่เป็นธุรกิจเล็กๆ จนเป็นธุรกิจอาหารสัตว์ในระดับจังหวัด จนปัจจุบันมีเครือข่ายธุรกิจทั่วโลก มีธุรกิจในเครือรวม 10 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มธุรกิจเกษตรอุตสาหกรรม เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และเคมีเกษตร การค้าระหว่างประเทศ ธุรกิจการตลาด ธุรกิจยานยนต์ ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ ธุรกิจปิโตรเคมี ธุรกิจโทรคมนาคม ธุรกิจพืชครบวงจร และธุรกิจสัตว์เลี้ยง เป็นต้น

2. **ด้านการตลาด สินค้าเกษตร (Marketing)** ภาคเอกชนที่สนับสนุนด้านการตลาดของสหกรณ์องค์กรภาคเอกชนที่มีความสัมพันธ์กับสหกรณ์ ได้แก่ ห้างสรรพสินค้า ธนาคารพาณิชย์ต่างๆ ที่รับฝากเงินจากสหกรณ์และให้สหกรณ์กู้ยืมเงินโดยการเบิกเงินเกินบัญชี (Over Draw) ธนาคารพาณิชย์ที่มีวัตถุประสงค์ในการอำนวยความสะดวกให้กับสหกรณ์ ธนาคารพาณิชย์จะดำเนินธุรกิจรับฝากเงินจากสหกรณ์ และให้สหกรณ์กู้ยืมเงิน ตัวอย่างเช่น ธนาคารพาณิชย์ที่รับฝากเงินและให้เงินกู้แก่สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน นอกจากนี้ยังมีบริษัทเอกชนที่ผลิตรถยนต์ เครื่องจักรกลทางการเกษตร และจำหน่ายให้กับสหกรณ์ประเภทต่างๆ เพื่อใช้บริการและอำนวยความสะดวกให้แก่สมาชิก เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม สหกรณ์บริการเดินทาง และสหกรณ์แท็กซี่ เป็นต้น

3. **ด้านการบริโภค (Consumption)** ภาคเอกชนที่สนับสนุนด้านการบริโภคแก่สหกรณ์ร้านค้า โดยดำเนินธุรกิจเป็นผู้ผลิตสินค้าอุปโภค บริโภค และจำหน่ายสินค้าอุปโภค บริโภคให้กับร้านสหกรณ์ต่างๆ เช่น บริษัท สยามแม็คโคร จำกัด (มหาชน) ก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2532 โดยธุรกิจหลักของบริษัทฯ คือ การดำเนินธุรกิจศูนย์จำหน่ายสินค้าอุปโภค และบริโภค แบบชำระด้วยเงินสดและบริการตนเอง โดยจดทะเบียนภายใต้ชื่อ “แม็คโคร” เป็นผู้จำหน่ายสินค้าอุปโภคและบริโภค ในราคาขายส่งให้แก่กลุ่มลูกค้าที่เป็นสมาชิก จำนวนกว่า 2.4 ล้านรายทั่วประเทศ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มผู้ประกอบการร้านค้าปลีกรายย่อย ผู้ประกอบการ ธุรกิจโรงแรม ภัตตาคาร ร้านอาหาร และธุรกิจจัดเลี้ยง (โฮเรกา) สถาบันการศึกษา และสำนักงานต่างๆ รวมถึงร้านสหกรณ์ปัจจุบันแม็คโครมีสาขารวม 55 แห่งทั่วประเทศ แบ่งเป็นในกรุงเทพฯ และปริมณฑล 10 สาขา และในต่างจังหวัด 45 สาขา

นอกจากนี้ยังมีบริษัท สหพัฒน์พิบูล จำกัด (มหาชน) ซึ่งเป็นบริษัทตัวแทนจำหน่ายสินค้า อุปโภค บริโภคของคนไทย เพื่อให้คนไทยทั่วประเทศสามารถเข้าถึงสินค้าที่มีคุณภาพสูงและมีมาตรฐานสากลด้วยประสบการณ์ที่ยาวนานกว่า 60 ปี เป็นบริษัทตัวแทนจำหน่ายที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ที่มีระบบโลจิสติกส์

ที่ทันสมัย ครอบคลุมทุกช่องทางทางการขายและมีเครือข่ายกว้างขวางที่สุดในประเทศ รับผิดชอบในการกระจายสินค้า กว่า 600 รายการ ภายใต้ 90 แแบรนด์สู่ครอบครัวคนไทย ประวัติความเป็นมาของบริษัทสหพัฒน์พิบูล จำกัด (มหาชน) เริ่มก่อตั้งโดย ดร.เทียม โชควัฒนา ใน พ.ศ. 2485 ภายใต้ชื่อ “เฮียบเซ่งเซียง” ที่ตรอกอาเนียบเก็ง ถนนทรงวาดด้วยเงินทุนเพียง 10,000 บาท โดยเริ่มจากการขายของเบ็ดเตล็ดที่สั่งซื้อจากฮ่องกง ต่อมาได้ขยายกิจการเป็นตัวแทนจำหน่ายสินค้าจากต่างประเทศในปี 2495 “เฮียบเซ่งเซียง” ได้เปลี่ยนชื่อเป็น บริษัทสหพัฒน์พิบูล จำกัด ด้วย ทุนจดทะเบียน 1 ล้านบาท โดยนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภคนานาชนิดมาจำหน่าย ต่อมาได้สร้างโรงงานโดยร่วมทุนกับบริษัท ไลออน ประเทศไทย เพื่อผลิตยาสีฟัน แชมพู ผงซักฟอก และได้สร้างโรงงานผลิตบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปมาแล้ว ความสำเร็จของผงซักฟอกเป่าบ้วนจิ้น และบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปมาเมานั้น ทำให้บริษัทสหพัฒน์พิบูล เริ่มขยายโรงงานไปที่ศรีราชาและได้เข้าจดทะเบียนในตลาดหลักทรัพย์แห่งประเทศไทยเป็นบริษัท มหาชนด้วยเงินทุน จดทะเบียน 30 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2521 ต่อมา ใน พ.ศ. 2531 ได้เพิ่มทุนจดทะเบียนเป็น 200 ล้านบาท จนกระทั่งปัจจุบัน บริษัทมีทุนจดทะเบียนรวมทั้งสิ้น 600 ล้านบาท

สินค้าของบริษัทสหพัฒน์พิบูล จำกัด (มหาชน) ผลิตภัณท์ในครัวเรือน เช่น ผงซักฟอกเป่า น้ำยาล้างจาน ไลปอนเอฟ และไลปอนเลมอน ผลิตภัณท์ ไฮคลาส ผงซักฟอกโปร ผลิตภัณท์กำจัดยุงและแมลงคินโซ น้ำยาซักคราบโคล ไฟท์ น้ำยาล้างจานโปร น้ำหอมปรับอากาศ Hana ผลิตภัณท์น้ำยาทำความสะอาด ลูค เป็นต้น ผลิตภัณท์สำหรับเด็ก เช่น ผลิตภัณท์โคโคโม ผลิตภัณท์เซนต์แอนดรูว์ ผลิตภัณท์ส่วนบุคคล เช่น ยาสีฟันซอลส์ สบู่เหลวโซกูบัสซีโมนิกาดารี ยาสีฟันซิสเต็มมา สบู่สมุนไพร ฟลอเร่ ครีมปกป้องผิวช่วงตั้งครรภ์ ไอนิว ไฮเอิร์บ BSC เป็นต้น ผลิตภัณท์อาหาร น้ำตาลทรายมิตรผล ราชชา ซอสหอยนางรม ผักกาดคอง โซมิ มาม่า บะหมี่ โจ๊ก ลอดเต้ ขนมปังอบกรอบบิสชิน ผลิตภัณท์ อสร. บะหมี่นิชชิน กะทือร้อยดี เกลือปรุงทิพย์ น้ำแร่ มองด์เฟลอ ผลิตภัณท์กึ่งกึ่ง 4mc ผลิตภัณท์ควิกเซพ ผลิตภัณท์ Richess ผลิตภัณท์ แม่บ้าน ผลิตภัณท์หมี่พู่ เป็นต้น ผลิตภัณท์ใหม่ ผลิตภัณท์อาหารเสริม Q 10 (i-Healt) ครีมโฟมล้างหน้าไบโอเน็ค โอซาร์ บาลานซ์ เวเฟอร์เพิ่มเสริมอาหาร กระดาษเช็ดหน้า BSC น้ำนมวังเย็น น้ำผลไม้มิซุ น้ำผลไม้ โมกุ ลูกกลิ้งระงับกลิ่นกาย มิสทิน แป้งมิสทิน รองเท้า Pan Star ผลิตภัณท์ยาซาร่า เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป จากบทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ ในด้านการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจก และการบริโภคที่กล่าวมา ส่วนใหญ่ภาคเอกชนจะเกี่ยวข้องกับสหกรณ์ในฐานะเป็นผู้ผลิต และผู้จำหน่ายสินค้าและบริการให้กับสหกรณ์ สหกรณ์เป็นผู้ซื้อสินค้าและใช้บริการ สหกรณ์จะเป็นผู้นำสินค้าและบริการต่างๆ เหล่านั้นจากภาคเอกชน มาจำหน่ายและให้บริการแก่สมาชิกของสหกรณ์แต่ละประเภท

กิจกรรม 11.2.1

จงอธิบายบทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านเศรษฐกิจ มาให้เข้าใจพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 11.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.2 เรื่องที่ 11.2.1)

เรื่องที่ 11.2.2

บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคม

บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคม เป็นบทบาททางวิชาการในด้านการศึกษา และด้านการฝึกอบรม

1. ด้านการศึกษา บทบาทของภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ในทางวิชาการที่ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย การเสริมสร้างเศรษฐกิจและสังคมเกี่ยวกับสหกรณ์ ความสัมพันธ์ทางวิชาการของภาคเอกชนที่มีบทบาทอย่างเข้มแข็ง เช่น สมาคมเศรษฐศาสตร์สหกรณ์แห่งประเทศไทย มีสมาชิกประกอบด้วยบุคคลที่มีอาชีพเกี่ยวกับสหกรณ์ สถาบันเกี่ยวกับสหกรณ์ และนิติบุคคลผู้สนใจในกิจกรรมของสมาคม และมีสมาชิกสมทบ ประกอบด้วย นิสิต นักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในสถาบันการศึกษาที่มีการสอนในวิชาเกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์สหกรณ์

สมาคมเศรษฐศาสตร์สหกรณ์แห่งประเทศไทย มีวัตถุประสงค์ คือ

- 1) เพื่อส่งเสริมการศึกษา การวิจัย การเสริมสร้างเศรษฐกิจและสังคมเกี่ยวกับสหกรณ์ และการนำหลักสหกรณ์มาใช้ประโยชน์
- 2) เพื่อเป็นศูนย์กลางและกลไกส่งเสริมอุดหนุนความรู้รักสามัคคี สวัสดิการ สัมพันธภาพ รวมทั้งอาชีพของสมาชิก
- 3) เพื่อเผยแพร่ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ เศรษฐกิจแบบสหกรณ์ และการบริหารจัดการแบบสหกรณ์แก่มวลสมาชิก แก่ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป
- 4) เพื่อเป็นกลไกในการติดต่อประสานงานกับสถาบันการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่เกี่ยวกับสหกรณ์ของภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเพื่อประโยชน์ของสมาชิก และขบวนการสหกรณ์ไทย

ใน พ.ศ. 2548 สมาคมเศรษฐศาสตร์สหกรณ์แห่งประเทศไทย ได้รณรงค์เผยแพร่ความรู้การใช้กองทุนสำรองเลี้ยงชีพเป็นเครื่องมือในการบริหารทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากสหกรณ์เป็นหน่วยธุรกิจขนาดเล็ก รูปแบบกองทุนสำรองเลี้ยงชีพที่มีความเหมาะสมเป็นกองทุนชนิดกองทุนร่วม (Pooled Fund) ทุกประเภทสหกรณ์ (น้ำฝน สีสงค์, 2548) เพื่อสร้างแรงจูงใจให้คนสนใจเข้ามาทำงานในสหกรณ์ มีความภาคภูมิใจต่อสหกรณ์ และสหกรณ์เป็นนายจ้างที่ดีสร้างขวัญกำลังใจและความมั่นคงให้เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ การรณรงค์จัดตั้งกองทุนได้ความร่วมมือจากขบวนการสหกรณ์และหน่วยงานต่างๆ ได้จัดระเบียบจัดตั้งกองทุนสำรองเลี้ยงชีพเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ ซึ่งจัดระเบียบแล้วตามพระราชบัญญัติกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2550 สำนักงานกองทุนสำรองเลี้ยงชีพเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ ตั้งอยู่ภายในชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด 199 หมู่ที่ 2 ถนนนครอินทร์ ตำบลบางสีทอง อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี 11130 โทรศัพท์ 02 496 1199 ใน พ.ศ. 2565 กองทุนมีสมาชิก ณ วันที่ 31 ตุลาคม 2564 กองทุนสำรองเลี้ยงชีพเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ ซึ่งจัดระเบียบแล้วมีมูลค่าสินทรัพย์สุทธิ 501.97 ล้านบาท มูลค่าสินทรัพย์

สุทธิต่อหน่วย 15.2836 บาท สมาชิกรายสหกรณ์ จำนวน 86 สหกรณ์ สมาชิกรายคน จำนวน 612 คน (หลักทรัพย์จัดการกองทุนกสิกรไทย, 2564)

สมาคมเศรษฐศาสตร์สหกรณ์แห่งประเทศไทย ยังมีการดำเนินกิจกรรมอื่นๆ เช่น การจัดฝึกอบรม คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ และเจ้าหน้าที่สหกรณ์ รวมไปถึงการรณรงค์เกี่ยวกับจรรยาบรรณของกรรมการสหกรณ์ด้วย

2. ด้านการฝึกอบรม ภาคเอกชนที่ส่งเสริมและสนับสนุนการฝึกอบรมแก่สหกรณ์ มีธนาคารกรุงเทพ (มหาชน) จำกัด ซึ่งมีฝ่ายส่งเสริมอาชีพของเกษตรกรทำการฝึกอบรมอาชีพแก่เกษตรกร และสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตร โดยธนาคารกรุงเทพ (มหาชน) จำกัด เป็นผู้ให้สินเชื่อแก่สหกรณ์ไปดำเนินงานในการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรที่อำเภอตากลี จังหวัดนครสวรรค์ ชื่อว่า สหกรณ์การเกษตรตากฟ้า (กรุงเทพ) จำกัด เป็นต้น บริษัทในเครือเจริญโภคภัณฑ์ จำกัด ให้การศึกษาอบรมอาชีพแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร ที่เข้าร่วมโครงการการผลิตผลผลิตการเกษตร เช่น โครงการผลิตมะเขือเทศส่งโรงงาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีที่มหาวิทยาลัยสระคณะ C.C.P 3 in 1 จัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับองค์ความรู้ของสหกรณ์ ได้แก่ เรื่องคุณลักษณะและคุณประโยชน์ของสหกรณ์ เรื่อง ระบบการสหกรณ์ และขบวนการสหกรณ์ในประเทศไทย การบริหารธุรกิจสหกรณ์ กฎหมายสหกรณ์ และความรู้เบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับสหกรณ์ เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคม ประกอบด้วย ด้านการศึกษาโดยมีการส่งเสริมการศึกษา การวิจัย การเสริมสร้างเศรษฐกิจและสังคมเกี่ยวกับสหกรณ์ ได้แก่ สมาคมเศรษฐศาสตร์สหกรณ์แห่งประเทศไทย และด้านการฝึกอบรม ภาคเอกชนที่ส่งเสริมและสนับสนุนการฝึกอบรมแก่สหกรณ์ มีธนาคารกรุงเทพ (มหาชน) จำกัด ซึ่งมีฝ่ายส่งเสริมอาชีพของเกษตรกรทำการฝึกอบรมอาชีพแก่เกษตรกร และสนับสนุนให้เกษตรกรรวมตัวกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์การเกษตร ให้การศึกษาอบรมอาชีพแก่สมาชิกสหกรณ์การเกษตร ที่เข้าร่วมโครงการการผลิตผลผลิตการเกษตร เช่น โครงการผลิตมะเขือเทศส่งโรงงาน เป็นต้น

กิจกรรม 11.2.2

จงอธิบายบทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านสังคม มาให้เข้าใจพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 11.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.2 เรื่องที่ 11.2.2)

เรื่องที่ 11.2.3

บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง

บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง มีภาคเอกชนที่เลือกใช้ศรัทธา ในอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์ รวมตัวกันจัดตั้งพรรคการเมืองที่มีนโยบายเพื่อส่งเสริมสนับสนุน และพัฒนาระบบสหกรณ์ โดยนโยบายมีการสนับสนุนเกี่ยวกับด้านการเกษตรและสหกรณ์

สหกรณ์มีความเกี่ยวข้องในด้านการเมืองการปกครอง จากลักษณะการดำเนินกิจกรรม ดังนี้ ปรับปรุงจากสถาบันพระปกเกล้า (2561)

1) ลักษณะทางการเมือง ระบอบของการเมืองที่มีหลายแบบ เช่น แบบเผด็จการ แบบประชาธิปไตย แบบราชาธิปไตย แบบเสรี แบบจารีตนิยมแบบโซเชลลิสต์ แบบคอมมิวนิสต์ แบบชาตินิยม เหล่านี้ การสหกรณ์มีลักษณะทางแบบไหนในลักษณะของการสหกรณ์นั้น ให้มีความคิดเห็นเป็นกลางๆ ไม่หนัก ไปทางแบบใดแบบหนึ่งและสหกรณ์ก็ไม่ใช่เป็นสมาคมการเมืองด้วย สมาชิกของสหกรณ์ใครจะมีความนิยม ในการเมืองอย่างไรย่อมไม่เอามาพูดกันในสหกรณ์ ซึ่งจะเป็นเรื่องทำให้เกิดความแตกแยกกัน แต่ ในการปฏิบัตินั้นสหกรณ์เป็นแบบประชาธิปไตยแท้ และมีลักษณะโน้มไปทางสังคมนิยม

2) ลักษณะในการปกครอง สหกรณ์ปกครองตัวเองอย่างอิสระ เพราะสมาชิกเข้ามาด้วยความสมัครใจ ไม่มีการบังคับใจกันเลย ถ้าจะมีการจัดการอะไรขึ้นในสหกรณ์นั้นก็ไปโดยความเห็นดีเห็นชอบ ของสมาชิกส่วนข้างมากเอง เนื่องด้วยการปกครองภายในสหกรณ์เองก็เป็นลักษณะปกครองตัวเอง ดังนี้ ในทางปกครองชุมชนก็จะเป็นอย่างนั้นด้วย สหกรณ์ทำให้ชุมชนที่มีสหกรณ์ตั้งอยู่มีสภาพดีขึ้นเจริญขึ้น เพราะฉะนั้น ในด้านพัฒนาการของท้องถิ่นแล้วการสหกรณ์จะช่วยได้มาก

การประกอบการทางเศรษฐกิจมีทั้งส่วนเอกชน (Private Sector) และส่วนรัฐ (Public Sector) การถือกุลดำเนินงานส่วนของรัฐก็เพื่อชกแจง เกื้อกูล กระตุ้น หรือส่งเสริมการประกอบการในสาขาเอกชน ให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น โดยเหตุที่ประเทศไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม ความมั่นคงของประเทศจึง ขึ้นอยู่กับการพัฒนาทางการเกษตรเป็นสำคัญ และกล่าวได้ว่าการพัฒนาการเกษตรจึงหมายถึงการปรับปรุง ฐานะของเกษตรกรและประชาชนในชนบทด้วย ย่อมเป็นเครื่องชี้และตัดสินอนาคตของประเทศตลอดจน ความมั่นคง คงอยู่ซึ่งเป็นอิสรภาพและสันติภาพด้วย ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงให้ความสนใจในด้านการเกษตร และการพัฒนาการท้องถิ่นเป็นพิเศษ และด้วยเหตุนี้สหกรณ์จึงเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาการเกษตรและ พัฒนาการท้องถิ่นช่วยเหลือเกษตรกรและประชาชนในชนบทเป็นอย่างมาก และลู่ทางที่จะคลี่คลายขยายตัว มากยิ่งขึ้นตามลำดับ โดยเล็งเห็นความสำคัญของสหกรณ์ที่มีบทบาทในด้านการเมืองการปกครองดังนี้

1) ด้านการเมือง เมื่อเกษตรกรมีสถาบันของตนเอง รัฐบาลสนับสนุนความเชื่อมั่นและเข้าใจดีต่อ รัฐบาลก็บังเกิดขึ้นแก่เกษตรกรช่วยให้นโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศบรรลุเป้าหมาย ฐานะของ รัฐบาลก็จะมั่นคงขึ้น ทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมือง สามารถช่วยในการป้องกันการบ่อนทำลาย และ การแทรกซึมของลัทธิอื่นไม่พึงปรารถนา

2) ด้านการปกครอง เนื่องจากสหกรณ์มีส่วนช่วยในด้านเศรษฐกิจสังคม และศีลธรรมของประชาชนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น จึงเป็นเหตุให้สะดวกต่อการปกครองของบ้านเมือง การดำเนินงานของสหกรณ์ถือหลักประชาธิปไตย กล่าวคือ เป็นการดำเนินงานของสมาชิก โดยสมาชิกและเพื่อสมาชิก สหกรณ์จึงมีส่วนส่งเสริมการปกครองในระบบประชาธิปไตย เป็นการสร้างประชาธิปไตยขึ้นในชนบท และในสังคมต่างๆ สอนให้เกษตรกรเข้าใจว่าประชาธิปไตยที่แท้จริงคืออะไร

บทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง เห็นได้จากการตั้งพรรคการเมือง อาทิ พรรคพลังสหกรณ์ (Cooperative Power Party) ซึ่งเป็นการร่วมมือของขบวนการสหกรณ์ทุกประเภท รวมพลังคนไทย ร่วมกันพัฒนาชาติ พัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อประชาชนทั้งชาติ อยู่ดีกินดี โดยมีนโยบายตามข้อบังคับพรรค พ.ศ. 2561 ที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์โดยตรง เช่น

1) ด้านการเมือง มีนโยบายสนับสนุนให้ประชาชนฐานรากดำเนินชีวิตตามวิถีสหกรณ์ โดยการจัดตั้งสหกรณ์ในทุกตำบล 1 ตำบล 1 สหกรณ์ และจัดระบบใช้ที่ดินให้สมประโยชน์มากที่สุด โดยการจัดตั้งสหกรณ์ในที่ดิน สปก./ภบท.๕ และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรม และสนับสนุนการจัดตั้งกระทรวงสหกรณ์ เป็นต้น

2) ด้านเศรษฐกิจ มีนโยบายสนับสนุนงบประมาณโดยรัฐให้แก่กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์ พัฒนาระดับคุณภาพนำไปสู่การเพิ่มศักยภาพทางเศรษฐกิจ เพื่อดำเนินงานขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานราก 4ล4

3) ด้านสังคม มีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนดำเนินชีวิตแบบวิถีสหกรณ์ ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันรับผิดชอบ 4ล4

ทั้งนี้ สามารถศึกษาข้อมูลพรรคพลังสหกรณ์ และนโยบายของพรรคพลังสหกรณ์ในด้านอื่น ๆ เพิ่มเติม ได้จากเว็บไซต์พรรคพลังสหกรณ์ (www.cop.ot.th)

กิจกรรม 11.2.3

จงอธิบายบทบาทของภาคเอกชนที่มีต่อสหกรณ์ด้านการเมืองการปกครอง มาให้เข้าใจพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 11.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.2 เรื่องที่ 11.2.3)

แผนการสอนตอนที่ 11.3

บทบาทของภาครัฐกับธุรกิจชุมชน

โปรดอ่าน หัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 11.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 11.3.1 การกำหนดนโยบายและมาตรการของภาครัฐในธุรกิจชุมชน
- 11.3.2 สถาบันการเงินของรัฐที่มีต่อธุรกิจชุมชน
- 11.3.3 นโยบายการรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร
- 11.3.4 การส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

แนวคิด

1. การกำหนดนโยบายและมาตรการในธุรกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาธุรกิจชุมชนในประเทศให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดคุณค่าต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม อีกทั้งการเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมืออย่างกว้างขวาง และเกิดผลดีอันเป็นเป้าหมายของธุรกิจชุมชนตามที่ภาครัฐคาดหวัง
2. สถาบันการเงินที่ให้บริการทางการเงินแก่ประชาชนสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ 1) กลุ่มในระบบ ซึ่งเป็นสถาบันการเงินที่กฎหมายรองรับ ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ ซึ่งให้บริการและสนับสนุนด้านการเงินภายใต้ข้อกำหนดของธนาคาร และสถาบันการเงินเฉพาะกิจ ทำหน้าที่เป็นกลไกของภาครัฐในการสนับสนุนการเงิน เช่น ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร 2) กลุ่มกึ่งในระบบ ให้การสนับสนุนทางการเงินในรูปแบบการฝากเงินและให้สินเชื่อ เช่น สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไร่รับจำนำ สถานธนาอนุบาล สถานธนาอนุเคราะห์ และกลุ่มออมทรัพย์ เป็นต้น
3. นโยบายการรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร มาตรการในการให้ความช่วยเหลือการประกันราคาสินค้า ได้แก่ มาตรการด้านตัวสินค้าเกษตร มาตรการด้านราคาและต้นทุนของสินค้าเกษตร มาตรการด้านการตลาด และมาตรการด้านการประชาสัมพันธ์
4. การส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จากการศึกษาได้มีนโยบายในการดำเนินโครงการวิสาหกิจชุมชนและโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ด้วยการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาพัฒนาเพิ่มมูลค่าเป็นผลิตภัณฑ์และบริการคุณภาพ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.1.3.1 “การกำหนดนโยบายและมาตรการของภาครัฐในธุรกิจชุมชน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการกำหนดนโยบายและมาตรการของภาครัฐในธุรกิจชุมชนได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.3.2 “สถาบันการเงินของรัฐที่มีต่อธุรกิจชุมชน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสถาบันการเงินของรัฐที่มีต่อธุรกิจชุมชนได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.3.3 “นโยบายการรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายนโยบายการรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตรได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.3.4 “การส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ได้

เรื่องที่ 11.3.1

การกำหนดนโยบายและมาตรการของภาครัฐในธุรกิจชุมชน

บทบาทของภาครัฐกับการกำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ ในธุรกิจชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาธุรกิจชุมชนในประเทศให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดคุณค่าต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของประชาชนภายในประเทศ อีกทั้งการเกิดเป็นเครือข่ายความร่วมมืออย่างกว้างขวาง และเกิดผลดีอันเป็นเป้าหมายของธุรกิจชุมชน

1. การกำหนดนโยบาย

ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2540) กล่าวว่า กระบวนการกำหนดนโยบายของธุรกิจชุมชน แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ การกำหนดโดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง และการกำหนดโดยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานและบุคคลต่างๆ

1.1 การกำหนดนโยบายโดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นกระบวนการกำหนด นโยบายแบบดั้งเดิมที่เคยถือปฏิบัติมาเป็นเวลานาน หน่วยงานส่วนใหญ่จะมีกระบวนการกำหนดนโยบายแบบนี้ โดย

- 1) กำหนดกรอบนโยบายจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนของกระทรวง ตลอดจนพิจารณากรอบการดำเนินงานในปีที่ผ่านมา
- 2) พิจารณาจากกรอบนโยบายที่ผู้บริหารเดิมได้กำหนดไว้แล้ว
- 3) พิจารณาจากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านและตำบล เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ
- 4) พิจารณาจากผลการดำเนินงานที่ผ่านมา

1.2 การกำหนดนโยบายโดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและบุคคลต่าง ๆ เป็นกระบวนการกำหนดนโยบายในมิติใหม่ที่ปรากฏชัดเจนในระยะของการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจและพยายามผลักดันกระบวนการทัศน์ใหม่ทางการพัฒนา จึงมีการกำหนดนโยบายแบบการมีส่วนร่วมของหลายฝ่าย มีการติดต่อประสานงานกับหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนาเอกชน และองค์กรประชาชน รวมทั้งการประสานงานภายในหน่วยงาน มีการจัดการประชุมในภูมิภาคต่างๆ เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

กล่าวโดยสรุป บทบาทของภาครัฐกับการกำหนดนโยบายและมาตรการในธุรกิจชุมชน แบ่งได้ 2 ลักษณะ คือ การกำหนดโดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง และการกำหนดโดยการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานและบุคคลต่างๆ

จะเห็นได้ว่า การกำหนดนโยบายและมาตรการในธุรกิจชุมชนมีการกำหนดนโยบายโดยหน่วยงานผู้รับผิดชอบโดยตรง เป็นกระบวนการกำหนดนโยบายแบบดั้งเดิมที่หน่วยงานส่วนใหญ่เคยถือปฏิบัติมา

เป็นเวลานาน อีกทั้งมีการกำหนดนโยบายโดยการมีส่วนร่วมของหน่วยงานและบุคคลต่างๆ เป็นกระบวนการกำหนดนโยบายในมิติใหม่ที่ปรากฏชัดเจนในระยะของการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดนโยบายและมาตรการในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน

2. นโยบายและมาตรการในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน

นโยบายและมาตรการในการส่งเสริมธุรกิจชุมชนสามารถมองได้จากกลุ่มเป้าหมายหรือผู้รับผลประโยชน์ตามข้อกำหนดของหน่วยงานต่างๆ แล้ว ยังสามารถจำแนกนโยบายเป็นด้านต่างๆ ตามองค์ประกอบของการดำเนินธุรกิจ ตามที่ ปารีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2540) ได้เสนอไว้ ประกอบด้วย 7 ด้าน ดังนี้

2.1 ด้านการส่งเสริมความสามารถของคน กลุ่ม และองค์กร นโยบายการเสริมความสามารถในรูปของกระบวนการให้การเรียนมีหลายรูปแบบ เป็นต้นว่า การให้การศึกษา การฝึกอบรม การให้ข้อมูลข่าวสาร การใช้สื่อ การให้กระบวนการเรียนของหน่วยงานต่างๆ กำหนดการดำเนินการแก่กลุ่มเป้าหมาย คือ รายบุคคล และกลุ่มหรือองค์กร

การส่งเสริมความสามารถแก่รายบุคคล เห็นได้จากนโยบายและมาตรการส่งเสริมความสามารถในการทำธุรกิจแก่รายบุคคล มีรายละเอียด ได้แก่ การให้การเรียนรู้เพื่อเพิ่มความรู้และทักษะ มีการกำหนดลักษณะการของการทำงาน คือ การฝึกอบรมเพื่อเตรียมทำงานและยกระดับฝีมือให้แก่แรงงานที่อยู่ในตลาดแรงงาน รวมทั้งแรงงานในภาคเกษตรกรรม หรือเน้นการพัฒนาฝีมือแรงงานในสอดคล้องกับความต้องการของตลาดเพื่อก่อให้เกิดช่องทางเลือกในการประกอบอาชีพ โดยมีหน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ดำเนินการตามนโยบาย ได้แก่ กรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมการศึกษานอกโรงเรียน กรมส่งเสริมการเกษตร และกรมอาชีวศึกษา ในส่วนของการให้การเรียนเพื่อส่งเสริมความสามารถของบุคคล โดยการใช้สื่อในการกระจายข้อมูลข่าวสารและการศึกษาดูงาน มีนโยบายและมาตรการที่มีรายละเอียด ได้แก่ การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสารด้านอาชีพ ด้านการตลาดแก่ประชาชน ส่งเสริมให้มีหอกระจายข่าวในชุมชนและจุลสารข่าวให้ข้อมูลเรื่องตลาดแรงงานและลักษณะสินค้า การให้การเรียนโดยการศึกษาดูงาน และการส่งเสริมความสามารถแก่กลุ่มและองค์กร

2.2 ด้านแรงงาน การส่งเสริมธุรกิจชุมชนด้านแรงงาน ปรากฏว่ามีการส่งเสริมด้านแรงงานแก่ระดับบุคคลและระดับกลุ่ม มีรายละเอียดดังนี้

1) การเพิ่มและขยายโอกาสการมีงานทำ ส่งเสริมกำลังแรงงานในภาคเกษตรให้มีทางเลือกประกอบอาชีพเพื่อเสริมรายได้ให้มากขึ้น

2) การลดการเคลื่อนย้ายแรงงานสู่เมืองใหญ่ โดยการส่งเสริมการผลิตและการใช้แรงงานในรูปแบบของกลุ่มกิจกรรม เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มแม่บ้าน กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์ เป็นต้น

3) การพัฒนาสติปัญญา ทักษะ และฝีมือแรงงาน โดยการพัฒนาและเพิ่มศักยภาพของกำลังแรงงานให้สามารถเข้าสู่กระบวนการผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพอิสระและการรับช่วงเหมางานแก่แรงงานที่ไม่สามารถกลับเข้าสู่ระบบการจ้างงาน ในภาคอุตสาหกรรมและบริการได้

4) การพัฒนาแรงงานที่ผ่านการฝึกอบรมในวิชาชีพหรือมีประสบการณ์ทำงานมาแล้ว เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพและธุรกิจของตน รวมทั้งการส่งเสริมอาชีพนอกภาคเกษตรกรรม โดยการพัฒนาทักษะฝีมือแรงงานให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานในท้องถิ่น

5) การจัดตั้งตลาดแรงงาน กลุ่มครองแรงงาน และแก้ไขปัญหาการขาดแคลนแรงงานภาคเกษตรรวม รวมทั้งสนับสนุนให้มีกฎหมายคุ้มครองแรงงาน

6) การเพิ่มคุณภาพชีวิตผู้ใช้แรงงานทั้งในและนอกภาคอุตสาหกรรม โดยพัฒนาความรู้และกระบวนการทำงานและการจัดการให้แก่ผู้ใช้แรงงาน ผู้ประกอบการ และผู้ประกอบการอิสระ

2.3 ด้านธุรกิจการเงินและการคลัง ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 รัฐบาลได้ประกาศให้มียุทธศาสตร์การเงินการคลังเพื่อสังคม เพื่อเสริมสร้างการกระจายรายได้ การกระจายสินเชื่อ และการบริการทางการเงิน การตลาดสู่ส่วนภูมิภาคและผู้ด้อยโอกาส โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การเพิ่มทุนให้ ธ.ก.ส. และสถาบันการเงินเพื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อมให้กระจายบริการสินเชื่อแก่เกษตรกร ธุรกิจการเกษตร และอุตสาหกรรมขนาดย่อมในส่วนภูมิภาคให้มากขึ้น

2) การสนับสนุนการจัดสรรสินเชื่อระยะปานกลางและระยะยาวแก่ภาคเกษตรกรรม และจัดสรรสินเชื่อแก่ผู้ประกอบการรายย่อย และผู้ริเริ่มประกอบอาชีพส่วนตัวที่ยากจน ด้อยโอกาส ทั้งในเขตเมืองและชนบท

3) การสร้างสิ่งจูงใจทางการเงิน และการคลังให้ธุรกิจเอกชนเข้ามาช่วยในการพัฒนาฝีมือแรงงาน การผลิต การจำหน่าย และการจัดการการตลาดแก่ชุมชนอย่างเป็นระบบและครบวงจร เพื่อให้ชุมชนได้เป็นเจ้าของกิจการในที่สุด

4) การสนับสนุนและกระตุ้นให้สถาบันการเงินเอกชนจัดระบบสินเชื่อ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจของครอบครัว และชุมชนในรูปแบบต่างๆ

5) การสนับสนุนแหล่งเงินทุนสำหรับการพัฒนาชุมชน โดยขยายการดำเนินงานของกองทุนพัฒนาชนบท และการจัดตั้งกองทุนในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งพัฒนาเครือข่ายของกองทุนในระดับชุมชน เช่น กองทุนสวัสดิการในชุมชน กองทุนพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และกองทุนด้านค้นคว้าวิจัย เพื่อพัฒนาอาชีพเสริม เป็นต้น

6) การกระจายบริการทางการเงินกลับเข้าสู่ภูมิภาคและท้องถิ่น โดยการปรับปรุงและขยายสินเชื่อของสถาบันทางการเงินของรัฐ และสถาบันทางการเงินที่สนับสนุนอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมให้ครอบคลุมลูกค้าที่มีรายได้และ/หรือทุนน้อย ในเมืองและชนบท

7) การจัดระบบรับประกัน หรือกองทุนประกันความเสียหายที่เกิดขึ้นในการรับช่วงการผลิตของอุตสาหกรรมชนบท และอุตสาหกรรมชุมชน

นอกจากนี้ กระทรวงการคลังยังได้กำหนดมาตรการทางการเงินเพื่อสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนโดยมีรายละเอียดดังนี้

1) จัดตั้งธนาคารเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชน และสนับสนุนให้องค์กรชุมชนทั้งที่เป็นและไม่ใช่นิติบุคคลมีส่วนร่วมในการบริหารและเป็นเจ้าของ

2) การจัดตั้งธนาคารสหกรณ์แห่งชาติ ทำหน้าที่เป็นธนาคารกลางของสหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์อื่นๆ

3) การกระจายรายได้ ทรัพยากรทางการเงิน เพื่อสนับสนุนการทำงานขององค์กรชุมชน และเปิดโอกาสให้เข้าถือหุ้นองค์กรธุรกิจที่รัฐเป็นเจ้าของรวมทั้งองค์กรธุรกิจของเอกชน

4) การผ่อนปรนภาษีให้แก่องค์กรชุมชน

5) มาตรการทางภาษีที่จูงใจให้เอกชนและประชาชนทั่วไปบริจาคเงินแก่องค์กร ชุมชน ที่ส่งเสริมกิจกรรมที่เป็นสาธารณประโยชน์ในชุมชน

6) มาตรการทางภาษีที่จูงใจให้องค์กรเอกชนมาร่วมดำเนินธุรกิจ หรือทำอุตสาหกรรมชุมชน ร่วมกับองค์กรชุมชน (เช่น มีสิทธิหักค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมแก่ชุมชน เช่นเดียวกับหักค่าใช้จ่ายในการฝึกอบรมพนักงานขององค์กร) รวมทั้งให้ได้รับประโยชน์ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมการลงทุน

2.4 ด้านวัตถุดิบ การส่งเสริมธุรกิจชุมชนในการสนับสนุนด้านวัตถุดิบของหน่วยงานต่างๆ สามารถจำแนกได้เป็น 2 รูปแบบ คือ

1) การดำเนินการผลิตวัตถุดิบ หรือปัจจัยการผลิตที่มีคุณภาพเหมาะสม

2) การสนับสนุนปัจจัยการผลิตโดยไม่คิดมูลค่า และ/หรือจำหน่ายในราคาที่เป็นธรรม มีทั้งการสนับสนุนผ่านกลุ่มและรายบุคคล

2.5 ด้านการตลาด การสนับสนุนด้านการตลาดที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนตามนโยบายและมาตรการของรัฐ จำแนกได้ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) **การสร้างตลาด** การส่งเสริมพัฒนาองค์กรชุมชนให้สามารถดำเนินกิจการเปิดช่องจำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค และผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ เช่น ศูนย์สาธิตการตลาด ร้านค้าชุมชน ร้านค้าชุมชน สหกรณ์การเกษตร และสหกรณ์การตลาด เป็นต้น โดยกรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท กรมการค้าภายใน กรมส่งเสริมสหกรณ์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การจัดงานจำหน่ายสินค้าและเปิดโอกาสให้ชุมชนนำสินค้ามาร่วมขาย โดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใดๆ รวมทั้งจัดสร้างศูนย์แสดงสินค้า โดยกรมการค้าภายใน กรมส่งเสริมการเกษตร และกรมส่งเสริมสหกรณ์ และการดำเนินการรับซื้อผลผลิตจากกลุ่ม เพื่อทำการแปรรูปและจัดจำหน่าย โดยองค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย เป็นต้น

2) **การประสานการจัดการตลาด** การทำหน้าที่ช่วยประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน เพื่อจัดการด้านการตลาดของท้องถิ่นและภูมิภาค เช่น จัดตลาดกลาง ตลาดท้องถิ่น การจัดเวทีเจรจาธุรกิจระหว่างเกษตรกรกับพ่อค้า การจัดตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า โดยกรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมปศุสัตว์ และสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

3) **การสร้างข้อมูลทางการตลาด** การสนับสนุนทางอ้อมโดยจัดทำฐานข้อมูลกลุ่มอาชีพ กลุ่มผู้ผลิตเพื่อประชาสัมพันธ์ให้ผู้ผลิตรายใหญ่/ผู้รับจ้างเข้าไปทำธุรกิจกับชุมชนต่างๆ ได้โดยสะดวก โดยกระทรวงมหาดไทย และทำข้อมูลสารสนเทศเพื่อการตลาดและการส่งออกสินค้าเกษตร โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

4) **การควบคุมคุณภาพ** ปริมาณและราคาสินค้า สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่พัฒนาคุณภาพสินค้าเกษตรให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การแปรรูปสินค้า การบรรจุภัณฑ์ และสร้างปัจจัยพื้นฐานทางการตลาดให้แก่เกษตรกร โดยกรมการค้าภายใน กรมส่งเสริมการเกษตร กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม องค์การส่งเสริมกิจการโคนมแห่งประเทศไทย กรมปศุสัตว์ กรมประมง กระทรวงการพาณิชย์ กรมการพัฒนาชุมชน และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร การกำหนดเขตการผลิตเพื่อการส่งออกและคุณภาพของการผลิตให้เหมาะสมกับพื้นที่และประเทศ โดยกรมส่งเสริมการเกษตร รวมทั้งการควบคุมผู้ผลิต ผู้นำเข้า และผู้ขายอาหารสัตว์ เพื่อรักษาระดับราคา โดยกรมปศุสัตว์กำหนดปริมาณการจัดตั้งหน่วยงานกลางเพื่อกำหนดมาตรฐานสินค้าและตรวจสอบคุณภาพสินค้า โดยกรมส่งเสริมการเกษตร การสนับสนุนเงินชดเชยเพื่อประกันรายได้สินค้า และสนับสนุนงบประมาณตั้งกองทุนหมุนเวียนเพื่อการตลาด ทั้งไม่คิดดอกเบี้ยและดอกเบี้ยต่ำ โดยกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

2.6 **ด้านเทคโนโลยี** จากการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายและมาตรการด้านเทคโนโลยีสำหรับธุรกิจชุมชน ปรากฏว่า นอกจากนโยบายเทคโนโลยีสารสนเทศแล้วไม่ปรากฏว่ามีนโยบายโดยตรงเกี่ยวกับเทคโนโลยีเพื่อธุรกิจชุมชน นโยบายด้านเทคโนโลยีในระดับชาติ กำหนดโดยคณะกรรมการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และสำนักงานคณะกรรมการนโยบายด้านเทคโนโลยี ที่เป็นความรู้หรือวิทยาการ และกำหนดเป็นการเฉพาะสำหรับการพัฒนาอาชีพและรายได้แก่กลุ่มหรือองค์กรประชาชน ในลักษณะต่างๆ ที่สอดคล้องกับความหมายของธุรกิจชุมชนนั้น มีหน่วยงานต่างๆ หลายหน่วยงานมีนโยบาย และมาตรการแผนงาน

อย่างไรก็ตาม นโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคการผลิต การแปรรูป และนโยบายเกี่ยวกับเทคโนโลยีที่เป็นประดิษฐ์กรรม ที่นอกเหนือจากการให้ความรู้ในเรื่องต่างๆ ดังนี้

1) **นโยบายส่งเสริม และสนับสนุนการศึกษา วิจัย และพัฒนาเทคโนโลยี** ส่งเสริมให้มีการวิจัยและเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง และมีการนำผลไปใช้ในด้านสาธารณสุขประโยชน์และเชิงพาณิชย์เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้ภาคเอกชนลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาเพิ่มขึ้น การสนับสนุนและส่งเสริมให้ภาครัฐสามารถเข้าร่วมวิจัยและพัฒนาภาคเอกชน ภายใต้หลักเกณฑ์เงื่อนไขการแบ่งสิทธิประโยชน์ต่อการวิจัยและพัฒนาาร่วมกัน มีการวิจัยการแลกเปลี่ยนผลงานวิจัยและพัฒนาระหว่างหน่วยงานราชการกับสถาบันการศึกษา รวมทั้งการจัดตั้งองค์กรวิจัยและพัฒนาการเกษตรเพื่อเป็นศูนย์กลางของข้อมูลงานวิจัยและพัฒนา

2) **นโยบายด้านเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการผลิต** มีการพัฒนาและนำเทคโนโลยีมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตทั้งด้านการเกษตรและอุตสาหกรรม การให้คำปรึกษาและสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีแก่ภาคเอกชน รวมทั้งภาคธุรกิจเอกชนและกลุ่มหรือองค์กรประชาชนที่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคล โดยให้งบประมาณสนับสนุน การเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดหา การนำเข้าและถ่ายทอดเทคโนโลยี ตลอดจนการปรับใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างมีแบบแผน โดยเลือกเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไม่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษประหยัดพลังงาน สร้างเสถียรภาพให้กับประเทศและเพิ่มคุณภาพของประชาชน การส่งเสริมการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตให้ได้มาตรฐานทางด้านสุขอนามัย ปลอดภัยต่อผู้ผลิต ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อม โดยใช้สารเคมีให้ถูกต้องทั้งชนิด ปริมาณ และช่วงเวลา ตลอดจนลดการใช้สารเคมีและใช้เทคโนโลยีชีวภาพทดแทนสารเคมี

3) **นโยบายด้านเทคโนโลยีเพื่อส่งเสริมการแปรรูป** การส่งเสริมให้มีการนำเทคโนโลยีการเกษตรใหม่ๆ และเทคโนโลยีอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้ เช่น เทคโนโลยีชีวภาพ เพื่อแปรรูปผลผลิตการเกษตรให้เป็นอุตสาหกรรมที่มีมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นๆ ซึ่งจะเป็นการกระจายรายได้และยกระดับคุณภาพชีวิตของชนบทโดยรวม การสนับสนุนการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรเชิงธุรกิจระดับครอบครัว ชุมชน หรืออุตสาหกรรมขนาดย่อมของสถาบันเกษตรกร ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายที่เป็นสตรี เยาวชนและผู้สูงอายุ

4) **นโยบายเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาชนบทและการพัฒนาที่ยั่งยืน** การสนับสนุนการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่เหมาะสม และวิทยาการใหม่ผสมผสานกับภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น การสนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อมสำหรับชนบท โดยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และการนำวัสดุมาใช้ประโยชน์ซ้ำและการบำบัดของเสีย

5) **นโยบายด้านเทคโนโลยีและสารสนเทศ** การสร้างเครือข่ายระดับข้อมูลข่าวสารและเทคโนโลยี จัดหาอุปกรณ์สารสนเทศที่ทันสมัย สะดวกในการสื่อสารถ่ายทอดข้อมูล จัดตั้งศูนย์กลางรวบรวมและเชื่อมโยงเทคโนโลยีโดยเฉพาะเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

6) **นโยบายด้านเทคโนโลยีที่เป็นประติศูกรรม** โดยมีหน่วยงานที่มีนโยบายเฉพาะเจาะจง แก่กลุ่มและองค์กรประชาชนในการดำเนินธุรกิจชุมชน ได้แก่ กรม กองต่างๆ ในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ส่วนหน่วยงานในกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มีนโยบายต่อกลุ่มเป้าหมายที่กว้างขวาง อาทิ ประชาชนทั่วไป ภาคอุตสาหกรรม ภาคธุรกิจหน่วยราชการ เอกชน รวมทั้งเกษตรกรในชนบทด้วย

2.7 ด้านกฎหมายและสิทธิประโยชน์ มีนโยบายและมาตรการที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน ได้แก่

1) **มาตรการทางภาษี** โดยมีกระทรวงการคลังได้กำหนดมาตรการสนับสนุนอย่างชัดเจนยิ่ง กล่าวคือ มีมาตรการจูงใจและสนับสนุนโดยการผ่อนปรนภาษีอากรแก่องค์กรชุมชนบางประเภทที่ดำเนินธุรกิจชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชนที่ช่วยสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรชุมชน และธุรกิจเอกชนและบุคคลทั่วไปที่ทำกิจกรรมส่งเสริมสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน

2) **มาตรการทางกฎหมาย** การปรับปรุงกฎหมายโดยมีการแก้ไขลดหย่อนหรือเพิ่มเติมกฎระเบียบของรัฐ เพื่อเอื้อประโยชน์ต่อองค์กรและสถาบันเกษตรกร และการคุ้มครองแรงงานภาคเกษตร ตลอดจนสวัสดิการผู้ประกอบอาชีพเกษตรกร การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองผู้บริโภค ให้เป็นไปตามหลักสากลมากขึ้น อาทิ กฎหมายกำหนดราคาสินค้า และป้องกันการผูกขาดกฎหมายการขายสินค้า กฎหมายเช่าซื้อ รวมทั้งสนับสนุนให้มีการจัดตั้งองค์กรอนุญาโตตุลาการเพื่อคุ้มครองผู้บริโภค ทั้งภายในและภายนอกประเทศรักษาความเป็นธรรมทางการค้า ป้องกันการผูกขาด ส่งเสริมการแข่งขัน ภายใต้กรอบของกฎหมายที่กำหนด และสิทธิประโยชน์อื่นๆ เช่น การศึกษาเกี่ยวกับสิทธิประโยชน์พิเศษอื่นๆ ของการลงทุนประกอบธุรกิจ หรืออุตสาหกรรมของชุมชน ไม่ปรากฏว่ามีหน่วยงานใดมีนโยบายเป็นการเฉพาะ สำหรับธุรกิจชุมชนที่ดำเนินการโดยกลุ่มหรือองค์กรประชาชน สำนักงานส่งเสริมการลงทุน มีนโยบายและมาตรการให้สิทธิพิเศษบางประการแก่นักลงทุนทั่วไปที่มีทุนดำเนินการมากกว่า 1 ล้านบาท

ขึ้นไป และสิทธิประโยชน์ต่างๆ ได้แก่ การยกเว้นภาษีอากรขาเข้าเครื่องจักร วัตถุดิบ ลดหย่อนภาษีเงินได้นิติบุคคล อนุญาตให้หักค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับสาธารณูปโภคและสิ่งก่อสร้าง

กล่าวโดยสรุป ภาครัฐได้กำหนดนโยบายและมาตรการต่อธุรกิจชุมชน ประกอบด้วย นโยบายและมาตรการด้านส่งเสริมความสามารถของคน กลุ่ม และองค์กร ด้านแรงงาน ด้านการเงินและการคลัง ด้านวัตถุดิบ ด้านการตลาด ด้านเทคโนโลยี และด้านกฎหมายและสิทธิประโยชน์ เพื่อให้เกิดการพัฒนาธุรกิจชุมชนในประเทศให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

กิจกรรม 11.3.1

จงยกตัวอย่างนโยบายและมาตราในธุรกิจชุมชนที่มีผลต่อธุรกิจชุมชนมา 1 นโยบาย

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.1)

เรื่องที่ 11.3.2

สถาบันการเงินของรัฐที่มีต่อธุรกิจชุมชน

พระราชบัญญัติสถาบันการเงินประชาชน พ.ศ. 2562 ได้กำหนดบทนิยามคำว่า “สถาบันการเงินประชาชน” เป็นองค์กรการเงินชุมชนซึ่งได้จดทะเบียนเป็นสถาบันการเงินประชาชน ตามพระราชบัญญัติสถาบันการเงินประชาชน พ.ศ. 2562 โดยองค์กรการเงินชุมชนเกิดจากการรวมตัวกันของคณะบุคคล จัดตั้งขึ้นเพื่อเก็บออมเงินสะสมรวมกันโดยมีการบริหารจัดการกันเอง และมีการให้บริการทางการเงิน ทั้งนี้ ตามที่คณะกรรมการพัฒนาระบบสถาบันการเงินประชาชน ประกาศกำหนดสถาบันการเงินประชาชนจะทำหน้าที่เป็นธนาคารของชุมชนที่ให้บริการทางการเงิน ได้แก่ การรับฝากเงิน การให้สินเชื่อ การเป็นตัวแทนการรับชำระเงินและการโอนเงิน หรือการให้บริการทางการเงินอื่นใดตามที่กำหนดในกฎกระทรวง สถาบันการเงินประชาชนมีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการออมทรัพย์แก่สมาชิก และให้บริการทางการเงินแก่สมาชิก รวมทั้งส่งเสริมหรือสนับสนุนการพัฒนาองค์ความรู้ คุณภาพชีวิต และสวัสดิการของสมาชิกและประชาชนในพื้นที่ ในการดำเนินงานของสถาบันการเงินประชาชน สถาบันการเงินประชาชนที่ได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสถาบันการเงินประชาชน พ.ศ. 2562 มีฐานะเป็นนิติบุคคล

โดยทั่วไปสถาบันการเงินจะทำหน้าที่เป็นตัวกลางทางการเงิน ซึ่งรวมถึงการเป็นแหล่งทุนให้กับประชาชนและผู้ประกอบการ อย่างไรก็ตาม สถาบันการเงินในระบบไม่ว่าจะเป็นธนาคารพาณิชย์ หรือสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ หรือแม้แต่กองทุนหมู่บ้านที่รัฐจัดตั้งขึ้น ยังไม่สามารถทำหน้าที่เป็นแหล่งทุนได้

อย่างพอเพียง เนื่องจากกฎเกณฑ์ความมั่นคง (Prudential Regulations) จำนวนหน่วยให้บริการหรือสาขา ความคุ้มค่าเชิงธุรกิจ และข้อจำกัดด้านเงินทุน เป็นต้น จึงได้มีการรวมตัวกันของประชาชนในชุมชนต่างๆ จัดตั้งองค์กรการเงินชุมชนขึ้น เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางทางการเงินให้กับประชาชนในชุมชนนั้นๆ และในการทำหน้าที่ตัวกลางทางการเงินขององค์กรการเงินชุมชนส่วนใหญ่ จะให้บริการด้านการออม ด้านสินเชื่อ ด้านสวัสดิการชุมชน และบริการทางการเงินอื่นๆ ที่สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในชุมชน องค์กรการเงินชุมชนเหล่านี้มีอยู่จำนวนมากถึง 30,000 องค์กร ซึ่งมากกว่าจำนวนสาขาของธนาคารพาณิชย์และสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐทั้งหมดรวมกัน ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าองค์กรการเงินชุมชนเหล่านี้มีบทบาทต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนเป็นอย่างดี

1. สถาบันการเงิน

สถาบันการเงินที่ให้บริการทางการเงินแก่ประชาชน สามารถแบ่งออกตามลักษณะและจุดประสงค์ที่แตกต่างกันเป็น 2 กลุ่มหลัก ประกอบด้วย

1.1 กลุ่มในระบบ ได้แก่ สถาบันการเงินที่กฎหมายรองรับ ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ และสถาบันการเงินเฉพาะกิจของรัฐ

1.1.1 ธนาคารพาณิชย์ ทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินหลักให้กับระบบเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งผู้ประกอบการและประชาชนทั่วไป สามารถใช้บริการทางการเงินของธนาคารพาณิชย์ได้ภายใต้คุณสมบัติตามที่ธนาคารกำหนด และธนาคารพาณิชย์อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย ซึ่งเกณฑ์ความมั่นคงสำหรับธนาคารพาณิชย์เป็นไปตามมาตรฐานสากล เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และเป็นที่ยอมรับของตลาดเงินทั้งในและต่างประเทศอีกทั้ง เพื่อป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นกับผู้ฝากเงิน ดังนั้น ประชาชนกลุ่มผู้มีรายได้น้อย และยากจนที่มีรายได้น้อยและไม่แน่นอน และไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน จึงไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินกับธนาคารพาณิชย์ โดยเฉพาะด้านสินเชื่อ

1.1.2 สถาบันการเงินเฉพาะกิจ ทำหน้าที่เป็นกลไกของรัฐในการเติมช่องว่างของบริการทางการเงินในภาคต่างๆ เช่น ภาคการเกษตร ภาคการส่งออก ภาคสาธารณสุข และภาคธุรกิจ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม สถาบันการเงินเฉพาะกิจมีกฎหมายรองรับการจัดตั้ง มีหน่วยงานกำกับ ดูแล และมีกฎเกณฑ์ความมั่นคงเพื่อรักษาไว้ซึ่งความน่าเชื่อถือ และดูแลเงินฝากของประชาชน ดังนั้น แม้ว่าสถาบันการเงินเฉพาะกิจจะมีการกิจการในการตอบสนองนโยบายของรัฐในฐานะที่เป็นสถาบันการเงินเพื่อการพัฒนา แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องถือปฏิบัติตามเกณฑ์ความมั่นคงของสถาบันการเงิน และภารกิจภายใต้กรอบกฎหมายรองรับการจัดตั้ง จึงทำให้ไม่สามารถให้บริการทางการเงินแก่ประชาชนบางกลุ่มได้ ทั้งนี้ สถาบันการเงินเฉพาะกิจจำนวน 4 แห่ง ที่รับเงินฝากจากประชาชนทั่วไป ได้แก่ ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารอาคารสงเคราะห์ และธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย

1.2 กลุ่มกึ่งในระบบ มีบทบาทในการให้บริการทางการเงินในรูปของเงินฝากและสินเชื่อในวงกว้าง มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการออมและเป็นแหล่งเงินทุนภายในชุมชน โดยมีภาครัฐเป็นผู้สนับสนุนในการจัดตั้งและดำเนินแหล่งเงินทุนในบางส่วน โดยมีกฎหมายรองรับและมีหน่วยงานรับผิดชอบสำหรับการส่งเสริมและการพัฒนา แต่ไม่มีการกำกับดูแลด้านความมั่นคงทางการเงินดังเช่นกลุ่มสถาบัน

การเงินในระบบ กลุ่มกึ่งในระบบ ประกอบด้วย สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไร่รับจำนำ สถานธนาบาล และสถานธนาอนุเคราะห์ ทั้งนี้ องค์การการเงินของกลุ่มกึ่งในระบบมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้ง และการดำเนินงานที่แตกต่างกันไป ดังนี้

1.2.1 สหกรณ์ สหกรณ์บางประเภทนับได้ว่าเป็นสถาบันการเงินที่กลุ่มบุคคลที่มีอาชีพเดียวกัน หรืออยู่ในพื้นที่หรือชุมชนเดียวกันรวมตัวกันจัดตั้งขึ้นบนพื้นฐานของการช่วยเหลือกันของสมาชิก และสมาชิกมีส่วนเป็นเจ้าของ ซึ่งปัจจุบันมีอยู่ด้วยกัน 7 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร จำนวน 3,777 แห่ง สหกรณ์ประมง จำนวน 83 แห่ง สหกรณ์นิคม จำนวน 92 แห่ง สหกรณ์ร้านค้า จำนวน 198 แห่ง สหกรณ์บริการ จำนวน 1,000 แห่ง สหกรณ์ออมทรัพย์ จำนวน 1,373 แห่ง และสหกรณ์เครดิตยูเนียน 440 แห่ง รวม 6,963 แห่ง

1.2.2 กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2547 โดยมีฐานะเป็นนิติบุคคลอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (กทบ.) ซึ่ง กทบ. ถือได้ว่าเป็นการให้กู้ยืมเงินจำนวนไม่มากโดยมีดอกเบี้ยต่ำให้แก่ธุรกิจใหม่ในประเทศกำลังพัฒนา (Microcredit) ที่มีบทบาทสำคัญในการให้บริการสินเชื่อแก่ประชาชนในชุมชนต่างๆ ที่รัฐบาลได้จัดสรรให้หมู่บ้านและชุมชนเมืองต่างๆ จำนวนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท และต่อมามีการเพิ่มทุนให้อีกหมู่บ้านละ 2 แสน 4 แสน และ 6 แสนบาทขึ้นอยู่กับจำนวนครัวเรือน กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองบริหารจัดการโดยคณะกรรมการที่ประชาชนแต่งตั้ง ปัจจุบันมีอยู่จำนวน 79,255 หมู่บ้านและชุมชนเมือง มีสมาชิกและกรรมการรวมทั้งสิ้น 12,801,444 คน มีกระแสเงินทุนเวียนกว่า 124,000 ล้านบาท มาจากการจัดสรรจากรัฐบาล ผลกำไรจากการบริหารจัดการ เงินฝากของประชาชน และเงินกู้ยืมจากสถาบันการเงิน

1.2.3 ไร่รับจำนำ สถานธนาบาล และสถานธนาอนุเคราะห์ จัดตั้งขึ้นภายใต้กฎหมายว่าด้วยไร่รับจำนำ และอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงมหาดไทยและสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ไร่รับจำนำ สถานธนาบาล และสถานธนาอนุเคราะห์ทำหน้าที่บรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนที่มีความจำเป็นด้านการเงินโดยการจำนำทรัพย์สิน ในปี 2552 ไร่รับจำนำเอกชน มีจำนวน 287 แห่ง โดยจำนวน 208 แห่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 79 แห่ง ตั้งอยู่ในจังหวัดต่างๆ มีผู้ใช้บริการไร่รับจำนำจำนวน 5.63 ล้านคน และมีมูลค่าทรัพย์สินรับจำนำ 65,235 ล้านบาท สถานธนาบาลดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในปี 2552 มีจำนวน ทั้งสิ้น 214 แห่ง มีผู้ใช้บริการ 3.70 ล้านคน และมีมูลค่าทรัพย์สินจำนำ 47,986 ล้านบาท สถานธนาอนุเคราะห์อยู่ภายใต้การดูแลของกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิภาพ กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในปี 2552 มีจำนวน 33 แห่ง โดย 29 แห่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร 3 แห่ง ในเขตปริมณฑล และ 1 แห่ง ตั้งอยู่ที่จังหวัดระยอง มีผู้มาใช้บริการสถานธนาอนุเคราะห์ 1.05 ล้านคน และมีมูลค่าทรัพย์สินรับจำนำ 13,551 ล้านบาท

1.2.4 กลุ่มออมทรัพย์ จัดตั้งขึ้นโดยประชาชนในชุมชนต่างๆ ทำหน้าที่เป็นเหมือนธนาคารภายในชุมชนให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่ประชาชนระดับฐานรากในพื้นที่ต่างๆ ทำให้กลุ่มออมทรัพย์มีสินทรัพย์และจำนวนสมาชิกเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่กลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้ยังไม่มีสถานะทางกฎหมาย การทำนิติกรรมต่างๆ ต้องกระทำในชื่อบุคคลหรือคณะบุคคล เมื่อต้องพึ่งพาตัวบุคคลหรือคณะบุคคล

เป็นหลัก ทำให้ไม่สามารถดำเนินการต่อไปได้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงบุคคลที่เป็นแกนนำ ส่งผลให้การดำเนินงานขาดประสิทธิภาพ

การสร้างความเข้มแข็งให้สถาบันการเงินหรือองค์กรการเงินชุมชน มีความมั่นคงทางการเงิน อันเป็นการลดความเหลื่อมล้ำภายในสังคม ยกกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนระดับฐานราก ภาครัฐควรกำหนดกรอบทางกฎหมายที่เหมาะสมเพื่อรองรับสถานการณ์ขององค์กรการเงินชุมชน กำหนดแนวทางในการกำกับดูแลการดำเนินการขององค์กรการเงินชุมชนอย่างเหมาะสม วางกรอบนโยบายและแนวทางการดำเนินการที่ชัดเจนสำหรับหน่วยงานรัฐ ที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมองค์กรการเงินชุมชนให้เข้มแข็ง เป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจ อันเป็นการป้องกันความเสี่ยงทางการเงินที่อาจเกิดขึ้นต่อระบบการเงินระดับฐานรากของประเทศ รวมถึงการสนับสนุนให้กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ตามพระราชบัญญัติกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง พ.ศ. 2557 ยกฐานะเป็นสถาบันการเงินชุมชนด้วย เพื่อให้บริการทางการเงินให้แก่ประชาชนได้หลากหลายยิ่งขึ้น และเพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในพื้นที่เชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่นๆ ได้ จึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูประบบการเงินระดับฐานราก

ชุมชนเป็นหน่วยเศรษฐกิจที่สำคัญหน่วยหนึ่งของประเทศและประเทศจะพัฒนาไปได้อย่างมั่นคง แข็งแกร่ง ก็ต่อเมื่อประชาชนในชุมชนสามารถพัฒนาไปสู่การพึ่งตนเองได้ และมีศักยภาพเพียงพอที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างคนในชุมชน และระหว่างชุมชนกับชุมชน ทำให้ชุมชนที่เป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจของประเทศ และมีภูมิคุ้มกันต่อปัจจัยเสี่ยงภายนอกได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น การเข้าถึงบริการทางการเงินเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน เนื่องจากจะช่วยให้ผู้ที่มีรายได้น้อยหรือมีฐานะยากจนมีโอกาสในการพัฒนาตนเองผ่านการสร้างงานและสะสมสินทรัพย์ แม้ว่าจะมีองค์กรการเงินในชุมชนหลายประเภท เช่น สหกรณ์ประเภทต่างๆ โดยเฉพาะสหกรณ์การเกษตร ที่มีจำนวน 3,777 แห่ง กระจายตามภูมิภาคต่างๆ ก็ตาม

กล่าวโดยสรุป สถาบันการเงินที่ให้บริการทางการเงินแก่ประชาชนสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ 1) กลุ่มในระบบ ได้แก่ ธนาคารพาณิชย์ ซึ่งให้บริการและสนับสนุนด้านการเงินภายใต้ข้อกำหนดของธนาคาร และสถาบันการเงินเฉพาะกิจ ทำหน้าที่เป็นกลไกของภาครัฐในการสนับสนุนการเงิน ได้แก่ ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ธนาคารอาคารสงเคราะห์ และธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย และ 2) กลุ่มกึ่งในระบบ ให้การสนับสนุนทางการเงินในรูปแบบการฝากเงินและให้สินเชื่อ เช่น สหกรณ์ กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ไร่รับจำนำ สถานชานาบาล สถานชานาเคราะห์ และกลุ่มออมทรัพย์ที่จัดตั้งโดยประชาชนในชุมชนต่างๆ

2. บทบาทขององค์กรการเงินชุมชน

กองทุนหมู่บ้านและกลุ่มออมทรัพย์ถือเป็นองค์กรทางการเงินของชุมชนที่มีความหลากหลาย และมีบทบาททางการเงินในระดับฐานรากที่จัดตั้งโดยประชาชนในชุมชนต่างๆ เพื่อทำหน้าที่เป็นแหล่งออมและแหล่งทุน รวมทั้งการจัดกิจกรรมและสวัสดิการให้สมาชิกในชุมชนบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 กองทุนหมู่บ้าน องค์การการเงินชุมชนมีบทบาทอย่างยิ่งในการส่งเสริมการเข้าถึงบริการทางการเงินของประชาชนในชุมชนต่างๆ ของประเทศ จะเห็นได้ว่า กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองเปิดโอกาสในการเข้าถึงบริการด้านสินเชื่อให้กับประชาชนในชุมชนต่างๆ ซึ่งประชาชนกลุ่มนี้บางส่วนไม่สามารถเข้าถึงบริการทางการเงินในระบบธนาคารพาณิชย์หรือสถาบันการเงินของรัฐ และการที่กองทุนหมู่บ้านทำหน้าที่เป็นแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพ จึงมีส่วนสำคัญต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชนเป็นอย่างยิ่ง โดยในแต่ละปีมีประชาชนกว่า 6 ล้านคนกู้ยืมเงินจากกองทุนหมู่บ้าน กองทุนหมู่บ้านมีกระแสเงินหมุนเวียนประมาณ 124,000 ล้านบาท มาจากรัฐบาล ผลกำไรจากการบริหารจัดการ เงินฝากของประชาชน และเงินกู้ยืมจากสถาบันการเงิน อย่างไรก็ตาม จำนวนเงินทุนของกองทุนหมู่บ้านยังมีจำนวนจำกัดและไม่เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน เนื่องจากกองทุนหมู่บ้านมีข้อจำกัดในด้านต่างๆ เช่น

1) เงินทุนของกองทุนหมู่บ้านฯ มีแหล่งที่มาจากภาครัฐเป็นหลัก การเพิ่มทุนก็จะเป็นภาระทางการคลัง และจำนวนเมล็ดเงินที่สมาชิกต้องการกู้ยืมมาเพื่อเป็นทุนในการประกอบอาชีพ มากกว่าจำนวนเงินทุนของกองทุนหมู่บ้านฯ เช่น หมู่บ้านที่มีสมาชิก 100 คน ต้องการอย่างน้อย 5-7 ล้านบาท ปัจจุบันหมู่บ้านระดับดังกล่าว มีเงินทุนอยู่เพียง 1,200,000 บาท กู้ได้รายละ 20,000 บาท ก็จะถูกได้เพียง 60 คน เท่านั้น

2) การเพิ่มเงินทุนโดยส่งเสริมให้มีการออมก็มีข้อจำกัด เนื่องจากจะสามารถระดมเงินฝากได้เพียงประชากรในหมู่บ้านนั้นๆ เพราะจะให้กู้ได้เฉพาะประชาชนในหมู่บ้านเท่านั้น

3) ภายใต้ระเบียบของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงินชุมชนยังไม่มี ความชัดเจน ซึ่งเป็นการหยุดยั้งการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนาเป็นสถาบันการเงินต่อไป

4) รูปแบบและหลักเกณฑ์การให้สินเชื่อของกองทุนหมู่บ้านที่ให้ชำระคืนปีละครั้ง ทำให้เงินทุนไม่เกิดการหมุนเวียนเท่าที่ควร

5) สูงสุดของเงินกู้รายละ 20,000 บาทไม่เพียงพอต่อความต้องการของสมาชิก

6) กองทุนหมู่บ้านบางแห่งไม่สามารถกู้ยืมเงินต่อยอดจากสถาบันการเงินได้

2.2 กลุ่มออมทรัพย์ เนื่องจากข้อจำกัดของกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองดังกล่าว ประกอบกับได้มีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นในหมู่บ้านและชุมชนต่างๆ เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังได้มีการรวมตัวกันระหว่างกลุ่มออมทรัพย์และกองทุนหมู่บ้าน เพื่อแก้ปัญหาความไม่เพียงพอของเงินทุน โดยการจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชน หรือมีการยกระดับกองทุนหมู่บ้านฯ ขึ้นเป็นสถาบันการเงินโดยได้รับการสนับสนุนจากสถาบันการเงินของรัฐ เช่น ธนาคารออมสิน หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เพื่อทำหน้าที่ตัวกลางทางการเงินที่เพียงพอ สอดคล้องกับความต้องการ และอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเองของประชาชนในชุมชน ซึ่งการจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชนทำให้มีเงินทุนเพิ่มมากขึ้นและสามารถตอบสนองความต้องการทางการเงินของสมาชิกในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มออมทรัพย์และสถาบันการเงินชุมชน ซึ่งแท้จริงแล้วก็คือองค์การการเงินชุมชนที่เกิดจากการรวมตัวจัดตั้งของประชาชนในชุมชนเพื่อทำหน้าที่ตัวกลางทางการเงินที่สอดคล้องกับความต้องการของ

สมาชิกในชุมชน กล่าวคือ เป็นการบริหารจัดการโดยชุมชน เป็นการรวมทุนไว้ในชุมชน เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภายใต้กรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ผลกำไรที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานกลับคืนสู่ชุมชน และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอก ดังนั้น บางพื้นที่เรียกว่ากลุ่มออมทรัพย์ ในบางพื้นที่เรียกว่า สถาบันการเงินชุมชน ซึ่งอาจเป็นผลของการยกระดับกองทุนหมู่บ้าน ทั้งนี้ ในส่วนของสถาบันการเงินจะแยกการบริหารจัดการออกจากกองทุนหมู่บ้าน และมีระเบียบหรือข้อบังคับของตนเอง ซึ่งบางแห่งก็เป็นการยกระดับกลุ่มออมทรัพย์ขึ้นเป็นสถาบันการเงิน และครอบคลุมพื้นที่มากขึ้น อย่างไรก็ตามก็ตีกลุ่มออมทรัพย์หรือสถาบันการเงินยังไม่มีสถานะเป็นนิติบุคคลและไม่มีความหมายรองรับการจัดตั้ง

นอกจากจะทำหน้าที่ตัวกลางทางการเงินแล้ว องค์กรการเงินชุมชนยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางสังคมอีกด้วย เนื่องจากคณะกรรมการสถาบันการเงินจะเป็นบุคคลที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือ เป็นผู้นำชุมชนหรือปราชญ์ชุมชน ดังนั้น สถาบันการเงินชุมชนจะทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางสังคมและกิจกรรมต่างๆ ซึ่งรวมถึงการจัดสวัสดิการให้กับสมาชิกและสาธารณประโยชน์ด้วย การจัดสวัสดิการให้กับสมาชิก ซึ่งนอกจากเงินปันผลและเงินเฉลี่ยคืนแล้ว ยังมีการจัดสวัสดิการอื่นๆ ที่เรียกว่า สวัสดิการสำหรับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย โดยเมื่อครอบครัวของสมาชิกคลอดบุตรก็จะมีการมอบเงินรับขวัญ สมาชิกเจ็บป่วยต้องเข้ารับการรักษาในสถานพยาบาลก็จะมีการมอบเงิน สำหรับในกรณีเสียชีวิตก็จะมีเงินช่วยเหลือมอบให้ทายาท เป็นต้น ซึ่งสวัสดิการเหล่านี้จะกำหนดไว้ในระเบียบข้อบังคับของสถาบันการเงินชุมชน และการจัดสวัสดิการดังกล่าว เป็นคนละส่วนกับการจัดสวัสดิการของกองทุนสวัสดิการระดับตำบล ที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ การจัดสวัสดิการเพื่อสาธารณประโยชน์ เป็นอีกส่วนหนึ่งที่สถาบันการเงินชุมชนให้แก่สมาชิก และคนในชุมชน

3. การพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน

การพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน เป็นสิ่งจำเป็นและควรมีการดำเนินการดังต่อไปนี้

3.1 ภาครัฐควรที่จะส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน เพื่อทำหน้าที่เป็นตัวกลางทางการเงินให้กับชุมชนบนพื้นฐานการพึ่งพาตนเอง โดยการตรากฎหมายว่าด้วยสถาบันการเงินชุมชน เนื่องจากการมีกฎหมายรองรับการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน จะเป็นแรงจูงใจให้องค์กรการเงินระดับฐานรากที่มีความพร้อมอื่นขอจัดตั้งเป็นสถาบันการเงินชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้สถาบันการเงินชุมชนมีความน่าเชื่อถือ และส่งผลให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันองค์กรการเงินระดับฐานรากที่ยังไม่มีความพร้อมก็ต้องพัฒนาตนเองให้มีความเข้มแข็งและมีความพร้อม และภาครัฐก็จะมีข้อมูลระบบการเงินที่ครบถ้วน และกลไกในการกำกับดูแลหรือการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับระบบการเงินและระบบเศรษฐกิจโดยรวมที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3.2 การส่งเสริมสนับสนุนและการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนควรที่จะมีการบูรณาการ เพื่อให้การส่งเสริมสนับสนุนและการพัฒนาเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และที่สำคัญต้องมีผู้แทนที่ชัดเจน ซึ่งเห็นว่าเป็นสำนักงานเศรษฐกิจการคลังซึ่งการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานต่างๆ จะช่วยลดความซ้ำซ้อน ประหยัดงบประมาณค่าใช้จ่ายบุคลากร และเป็นการแบ่งงานให้หน่วยงานที่มีความชำนาญเป็น

ผู้รับผิดชอบในแต่ละด้าน เช่น ระบบบัญชี การบริหารจัดการทางการเงิน ผลิตภัณฑ์การลงทุนและบริการ เป็นต้น

3.3 ขนาดพื้นที่การให้บริการของสถาบันการเงินชุมชนไม่ควรเกินกว่าระดับตำบล เนื่องจากหากขนาดพื้นที่ใหญ่เกินไปจะทำให้ศักยภาพในการดูแลความเสี่ยงของสถาบันการเงินชุมชนถดถอยหรือลดน้อยลง เพราะความใกล้ชิดและรู้จักคุ้นเคยกันของสมาชิกมีน้อย จึงไม่เห็นความสำคัญในการมาชำระหนี้ อาจส่งผลทำให้ต้นทุนหรือหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ หรือหนี้เสียเพิ่มมากขึ้น ซึ่งหมายถึง หนี้ที่ไม่ได้รับการชำระคืนตามข้อกำหนดตกลงกันตามสัญญา ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อสมาชิกชุมชนได้ทำการขอสินเชื่อเอาไว้ แล้วไม่ได้ชำระหนี้ตามกำหนดจำนวนวันที่กำหนด นอกจากนี้ขนาดที่เหมาะสมจะคงไว้ซึ่งหลักการการพึ่งพาตนเอง และการเป็นสถาบันการเงินชุมชน ในขณะที่เดียวกันหากขนาดเล็กไปก็จะไม่สามารถรักษา หรือพึ่งตนเองได้ อย่างไรก็ดี หากขนาดพื้นที่เล็กลงไปเพียงระดับหมู่บ้าน ขนาดธุรกรรมอาจไม่เพียงพอต่อความอยู่รอดของสถาบันการเงินชุมชน ประกอบกับระดับรายได้ของคนในชนบทยังอยู่ในระดับต่ำ

3.4 สถาบันการเงินชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบได้อย่างยั่งยืน เนื่องจากสถาบันการเงินชุมชนมีความใกล้ชิด รู้จักสมาชิกของชุมชนเป็นอย่างดี อีกทั้งรู้จักและเข้าใจศักยภาพและทรัพยากร รวมทั้งสภาพแวดล้อมของชุมชนเป็นอย่างดี จึงสามารถให้คำแนะนำและฝึกอบรมเกี่ยวกับการประกอบอาชีพแก่สมาชิกในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.5 บทบาทของธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) สามารถทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงทั้งด้านวิธีการและการเงิน และเป็นพันธมิตรทางธุรกิจ ซึ่งจะทำให้เกิดผลประโยชน์ร่วมกันทั้งสองฝ่าย

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรการเงินชุมชน ประกอบด้วย ภาครัฐควรที่จะได้ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดตั้งสถาบันการเงินชุมชน การส่งเสริมสนับสนุนและการพัฒนาองค์กรการเงินชุมชนควรที่จะได้มีการบูรณาการขนาดพื้นที่ การให้บริการของสถาบันการเงินชุมชนไม่ควรเกินกว่าระดับตำบล สถาบันการเงินชุมชนเป็นเครื่องมือสำคัญในการแก้ไขปัญหาหนี้นอกระบบได้อย่างยั่งยืน และบทบาทของธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรในการเป็นพี่เลี้ยง

กิจกรรม 11.3.2

สถาบันการเงินที่ให้บริการทางการเงินแก่ประชาชนสามารถแบ่งเป็น 2 กลุ่มอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.2)

เรื่องที่ 11.3.3

นโยบายการรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร

นโยบายรัฐบาลและแผนบริหารราชการแผ่นดินที่เกี่ยวกับโครงการประกันรายได้เกษตรกรเป็นนโยบายเร่งด่วนเพื่อรักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร/ระบบประกันภัยความเสี่ยงผลผลิตทางการเกษตร โครงการประกันรายได้เกษตรกรเป็นโครงการที่สร้างความมั่นคงของรายได้ให้กับเกษตรกร โดยเป็นหลักประกันรายได้ขั้นต่ำในการประกอบอาชีพการเกษตร สร้างความมั่นคงด้านอาหาร รักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร และเป็นการแทนนโยบายแทรกแซงระดับราคาสินค้าเกษตร

1. การประกันราคา

ก่อนที่จะกล่าวถึงการประกันราคา ขอทำความเข้าใจการประกันรายได้เกษตรกร หมายถึง การประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเป็นการจัดทำสัญญาข้อตกลงระหว่างรัฐบาล (โดยมี ธ.ก.ส. เป็นตัวแทน) กับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวแต่ละรายว่าจะได้รับผลตอบแทนจากการปลูกข้าวในจำนวนเท่าใดโดยรัฐประกาศให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมาแจ้งถึงจำนวนพื้นที่และปริมาณผลผลิต พร้อมกับการกำหนดราคาเป้าหมาย และพร้อมทั้งจำกัดปริมาณผลผลิตสูงสุดของเกษตรกรแต่ละรายที่จะรับประกันรายได้ เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวหากระดับราคาอ้างอิงในขณะนั้นตกต่ำกว่าระดับราคาเป้าหมาย รัฐจะจ่ายส่วนต่างระหว่างราคาเป้าหมายกับราคาอ้างอิงเพื่อชดเชยรายได้ของเกษตรกรที่ขาดหายไป ทั้งนี้ในระยะเริ่มต้นของโครงการรัฐจะยังไม่พิจารณาหรือยังไม่เรียกเก็บเบี้ยประกันความเสี่ยง การปรับเปลี่ยนนโยบายดังกล่าวนอกจากจะสร้างหลักประกันด้านรายได้ให้กับเกษตรกรแล้ว ยังเป็นการสนับสนุนกลไกตลาดข้าวเปลือกในระดับต่างๆ ทั้งนี้เพราะเกษตรกรเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวสามารถที่จะนำผลผลิตไปจำหน่ายให้กับคนกลางที่ใดก็ได้ (สมพร อิศวิลานนท์, 2565)

อริยพร โพธิ์ใส (2565) ได้กล่าวถึงการประกันราคาไว้ดังนี้ การประกันราคา คือ การที่รัฐบาลกำหนดราคาให้เกษตรกรรู้ล่วงหน้าว่าในเดือนที่จะขายสินค้าเกษตรนั้น เกษตรกรสามารถที่จะขายผลผลิตได้ราคาเท่าใด แล้วหากราคาตลาดที่เกษตรกรขายได้อยู่ในระดับที่ต่ำกว่า “ราคาประกัน” รัฐบาลจะจ่ายเงินชดเชยให้เท่ากับส่วนต่างของราคาที่ประกันไว้กับราคาตลาดที่เกษตรกรขายได้ ทั้งนี้เกษตรกรต้องมาจดทะเบียนการประกันราคากับ ธ.ก.ส. ซึ่งวิธีการรับประกันนี้ รัฐบาลไม่ต้องไปจัดการกับตัวเมล็ดข้าวหรือตัวสินค้าเกษตร ไม่ต้องไปหาโกดังจัดเก็บหรือขนส่ง ทั้งไม่เป็นการเปิดช่องให้มีการทุจริตไม่แทรกแซงกลไกตลาด ปลอ่ยให้กลไกตลาดเดินไปตามระบบ ในขณะเดียวกันก็ช่วยให้เกษตรกรได้เงินตามราคาประกันจริงๆ ฉะนั้นโครงการนี้จึงเป็นโครงการที่เกษตรกรได้ประโยชน์อย่างแท้จริงต่างจากการจำหน่าย เพราะการจำหน่ายนั้นจะต้องกำหนดโควตาแต่คนที่ไม่ได้อยู่ในโควตาจะไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย โดยเนื้อหาในเรื่องนี้จะกล่าวถึงการประกันราคาสินค้าเกษตร ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ยางพารา และปาล์มน้ำมัน

สำหรับราคาประกันนั้นเบื้องต้นจะคำนวณตามราคาตลาด เช่น ข้าวหอมมะลิราคาอยู่ที่ตันละ 14,000 บาท อาจประกันในช่วงที่ราคาต่ำสุด คือ ในช่วงเดือนธันวาคม เมื่อราคาลดลงเหลือตันละ 12,000 บาท ทำให้รัฐบาลต้องชดเชยส่วนต่างให้เกษตรกรเป็นจำนวนเงินตันละ 2,000 บาท ซึ่งราคาประกันนั้นจะต้องให้สอดคล้องกับราคารับจำนำด้วยโดยจะคำนวณจากต้นทุนผลิตของเกษตรกรบวกกับกำไรที่เกษตรกรจะได้รับ หรือในกรณีที่ยังมีโครงการรับจำนำอยู่ ราคารับจำนำต้องต่ำกว่าราคาประกันไม่เกิน 1,000 บาทต่อตัน และเกษตรกรจะได้รับเงินสดทั้งจำนวนทันที

ทั้งนี้ รัฐบาลได้กำหนดพื้นที่รับจำนำที่ทุ่งกุลาร้องไห้เป็นพื้นที่นำร่องก่อน โดยกำหนดให้เกษตรกรประกันราคาข้าวหอมมะลิได้ไม่เกินรายละ 500,000 บาท และเกษตรกรสามารถซื้อประกันกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ในช่วงเดือนกรกฎาคม-เดือนสิงหาคม และสามารถขอใช้สิทธิได้ในเดือนธันวาคม ส่วนค่าเบี้ยประกันในระยะแรกอาจกำหนดไว้เป็นอัตราที่ต่ำ เช่น 0.01 % ของวงเงินเอาประกัน

กล่าวโดยสรุป การประกันรายได้เกษตรกร หมายถึง การประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวเป็นการจัดทำสัญญาข้อตกลงระหว่างรัฐบาล (โดยมี ธ.ก.ส. เป็นตัวแทน) กับเกษตรกรผู้ปลูกข้าวแต่ละรายว่าควรจะได้รับผลตอบแทนจากการปลูกข้าวในจำนวนเท่าใด โดยรัฐประกาศให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวมาแจ้งถึงจำนวนพื้นที่และปริมาณผลผลิตพร้อมกับการกำหนดราคาเป้าหมาย และพร้อมทั้งจำกัดปริมาณผลผลิตสูงสุดของเกษตรกรแต่ละรายที่จะรับประกันรายได้ เมื่อถึงฤดูกาลเก็บเกี่ยวหากระดับราคาอ้างอิงในขณะนั้นต่ำกว่าระดับราคาเป้าหมาย รัฐจะจ่ายส่วนต่างระหว่างราคาเป้าหมายกับราคาอ้างอิงเพื่อชดเชยรายได้ของเกษตรกรที่ขาดหายไป

การประกันราคา หมายถึง การที่รัฐบาลกำหนดราคาให้เกษตรกรรู้ล่วงหน้าว่าในเดือนที่จะขายสินค้าเกษตรนั้น เกษตรกรสามารถที่จะขายผลผลิตได้ราคาเท่าใด แล้วหากราคาตลาดที่เกษตรกรขายได้อยู่ในระดับที่ต่ำกว่า "ราคาประกัน" รัฐบาล จะจ่ายเงินชดเชยให้เท่ากับส่วนต่างของราคาที่ประกันไว้กับราคาตลาดที่เกษตรกรขายได้ ทั้งนี้เกษตรกรต้องมาจดทะเบียนการประกันราคากับ ธ.ก.ส. ซึ่งวิธีการรับประกันนี้ รัฐบาลไม่ต้องไปจัดการกับตัวเมล็ดข้าวหรือตัวสินค้าเกษตร ไม่ต้องไปหาโกดังจัดเก็บหรือขนส่ง ทั้งไม่เป็นการเปิดช่องให้มีการทุจริตไม่แทรกแซงกลไกตลาด ปลอ่ยให้กลไกตลาดเดินไปตามระบบ ขณะเดียวกันก็ช่วยให้เกษตรกรได้เงินตามราคาประกันจริงๆ ฉะนั้นโครงการนี้จึงเป็นโครงการที่เกษตรกรได้ประโยชน์อย่างแท้จริง ต่างจากการจำนำเพราะการจำนำนั้นจะต้องกำหนดโควตาแต่คนที่ไม่ได้อยู่ในโควตาจะไม่ได้ประโยชน์อะไรเลย โดยจะกล่าวถึงการประกันราคาสินค้าเกษตร ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ยางพารา และปาล์มน้ำมัน ในเรื่องต่อไป

2. หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการการดำเนินโครงการประกันรายได้เกษตรกร

โครงการประกันรายได้เกษตรกรเพื่อลดภาระงบประมาณในการรับซื้อผลผลิตและจัดเก็บ/บริหารสต็อกสินค้า รวมทั้งเกษตรกรส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์รวมถึงเกษตรกรที่ผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือน โดยเริ่มต้นที่พืชเศรษฐกิจหลัก 5 ชนิด คือ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ มันสำปะหลัง ยางพารา และปาล์ม (กรมการค้าภายใน, 2565) เป็นต้น

2.1 ข้าว หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการการดำเนินโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี 2563/64 รอบที่แนบท้ายประกาศคณะอนุกรรมการกำกับดูแลและกำหนดเกณฑ์กลางอ้างอิงโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการการดำเนินโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าว ปี 2563/64 รอบที่ลงวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2563 (กรมการค้าภายใน, 2565)

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อป้องกันความเสี่ยงด้านราคาให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวไม่ให้ประสบปัญหาขาดทุน
- 2) เพื่อลดภาระค่าใช้จ่ายของรัฐบาลในการแก้ไขปัญหาาราคาข้าวตกต่ำ
- 3) เพื่อให้กลไกตลาดทำงานเป็นปกติ ผู้ประกอบการสามารถแข่งขันทางการค้าได้

ชนิดข้าวและพื้นที่ดำเนินการ ประกันรายได้ข้าวเปลือกหอมมะลิ ข้าวเปลือกหอมมะลินอกพื้นที่ ข้าวเปลือกเจ้า ข้าวเปลือกหอมปทุมธานี และข้าวเปลือกเหนียว ในพื้นที่เพาะปลูกข้าวทั่วประเทศ

ราคาและปริมาณประกันรายได้ การกำหนดราคาและปริมาณประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวปีการผลิต 2563/2564 โดยมีเงินชดเชยเป็นจำนวนตันในแต่ละชนิดข้าวดังตารางที่ 11.1

ตารางที่ 11.1 การประกันราคาข้าว

ชนิดข้าว	ราคาประกันรายได้ (บาท/ตัน)	ครัวเรือนละไม่เกิน (ตัน)
ข้าวเปลือกหอมมะลิ	15,000	14
ข้าวเปลือกหอมมะลินอกพื้นที่	14,000	16
ข้าวเปลือกเจ้า	10,000	30
ข้าวเปลือกหอมปทุมธานี	11,000	25
ข้าวเปลือกเหนียว	12,000	16

ที่มา: กรมการค้าภายใน. (2565).

2.2 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ประกาศคณะอนุกรรมการกำกับดูแลและกำหนดเกณฑ์กลางอ้างอิงโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เรื่อง หลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการดำเนินโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2564/2565 ด้วยคณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ. 2564 อนุมัติในหลักการโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2564/2565 เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรตามนโยบายเร่งด่วนของรัฐบาล ซึ่งคณะกรรมการนโยบายและบริหารจัดการข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ทำหน้าที่พิจารณากำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ การกำหนดเกณฑ์กลางอ้างอิงของการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ เพื่อใช้ในการชดเชยส่วนต่างให้กับเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ รวมทั้งติดตามกำกับดูแลและแก้ไขปัญหาการดำเนินโครงการประกันรายได้เกษตรกร

ผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์คณะอนุกรรมการกำกับดูแลและกำหนดเกณฑ์กลางอ้างอิงโครงการประกันรายได้เกษตรกร (กรมการค้าภายใน, 2565) โดยมีรายละเอียดดังนี้

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรได้รับราคาข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสมกับราคาตลาด
- 2) เพื่อเป็นการใช้กลไกตลาดในการสร้างเสถียรภาพราคาในระยะยาวและมีความยั่งยืน
- 3) เพื่อลดภาระงบประมาณค่าใช้จ่ายของรัฐบาลในการช่วยเหลือเกษตรกร

ชนิดข้าวโพดเลี้ยงสัตว์และพื้นที่ดำเนินการ ประกันรายได้ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ชนิดเมล็ดความชื้น 14.5% ในพื้นที่เพาะปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทั่วประเทศ ยกเว้นข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ที่แจ้งขึ้นทะเบียนเพาะปลูกเพื่อผลิตเป็นเมล็ดพันธุ์ ไม่สามารถเข้าร่วมโครงการได้

ราคาและปริมาณประกันรายได้ กำหนดราคาและปริมาณประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ปี 2564/2565 ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ชนิดเมล็ด ความชื้น 14.5% กิโลกรัมละ 8.50 บาท ไม่เกินครัวเรือนละ 30 ไร่ และต้องไม่ซ้ำแปลง

2.3 **มันสำปะหลัง** หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการการดำเนินโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปี 2562/2563 โดยประกาศคณะอนุกรรมการกำกับดูแลและกำหนดเกณฑ์กลางอ้างอิงโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการการดำเนินโครงการประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปี 2562/2563 (กรมการค้าภายใน, 2565)

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อช่วยเหลือให้เกษตรกรได้รับราคามันสำปะหลังที่เหมาะสมกับราคาตลาด
- 2) เพื่อเป็นการใช้กลไกตลาดในการสร้างเสถียรภาพราคาในระยะยาวและมีความยั่งยืน
- 3) เพื่อลดภาระงบประมาณค่าใช้จ่ายของรัฐบาลในการช่วยเหลือเกษตรกร

ชนิดมันสำปะหลังและพื้นที่ดำเนินการ ประกันรายได้หัวมันสำปะหลังสด (มันสำปะหลังโรงงาน) เชื้อแป้ง 25% ในพื้นที่เพาะปลูกมันสำปะหลังทั่วประเทศ

ราคาและปริมาณประกันรายได้ กำหนดราคาและปริมาณประกันรายได้เกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง ปี 2562/2563 ณ หัวมันสดเชื้อแป้ง 24% กิโลกรัมละ 2.40 บาท ไม่เกินครัวเรือนละ 100 ตัน

2.4 **ยางพารา** โครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยาง หลังจากที่มีมติที่ประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2564 เห็นชอบให้ดำเนินการโครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนยางระยะที่ 3 ใช้งบเงินรวมงบประมาณทั้งสิ้น 10,065,687,645.28 บาท สำหรับเกษตรกรชาวสวนยางที่ขึ้นทะเบียนกับการยางแห่งประเทศไทย (กยท.) ทั้งบัตรสีเขียวและบัตรสีชมพู (การยางแห่งประเทศไทย (กยท.), 2564)

วัตถุประสงค์

1) เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรชาวสวนยางกว่า 1.7 ล้านคน ในพื้นที่ปลูกยางพารา 17 ล้านไร่ให้มีรายได้ที่แน่นอนสม่ำเสมอ

2) เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้เกษตรกรชาวสวนยาง โดยรัฐบาลจะประกันราคายางแทนการแทรกแซงราคา

- 3) เพื่อลดการบิดเบือนกลไกตลาดและลดความผันผวนด้านราคาจากพ่อค้าคนกลาง

หลักเกณฑ์การจ่ายเงินประกันรายได้ชาวสวนยาง เกษตรกรชาวสวนยางต้องขึ้นทะเบียน และแจ้งข้อมูลพื้นที่การปลูกยางกับ กยท. สวนยางพาราอายุ 7 ปีขึ้นไปที่เปิดกรีดแล้ว รายละไม่เกิน 25 ไร่ กำหนดปริมาณผลผลิตยางที่จะประกันรายได้ผลผลิตยางแห้ง (DRC 100%) จำนวน 20 กิโลกรัม/ไร่/เดือน และผลผลิตยางก้อนถ้วย (DRC 50%) จำนวน 40 กิโลกรัม/ไร่/เดือน

ราคาประกันรายได้ยางตามการผลิตแต่ละประเภท

ยางพาราแผ่นดิบคุณภาพดี ประกันราคา 60 บาท/กิโลกรัม

น้ำยางสด (DRC 100%) ประกันราคา 57 บาท/กิโลกรัม

ยางก้อนถ้วย (DRC 50%) ประกันราคา 23 บาท/กิโลกรัม

ราคากลางอ้างอิงการขาย (บาท/กิโลกรัม)

ยางแผ่นดิน 52.33

น้ำยางสด 51.33

น้ำยางก้อนถ้วย 24.21

การชดเชยส่วนต่างระหว่างราคาประกันรายได้ กับราคาเกณฑ์กลางอ้างอิงมีอัตราส่วนที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ใช้ในการจ่ายให้แก่เกษตรกรผู้ปลูกยางพารา ดังนี้

ยางแผ่นดิบ 7.67 บาทต่อกิโลกรัม

น้ำยางสด 5.95 บาทต่อกิโลกรัม

น้ำยางก้อนถ้วย ไม่ต้องจ่ายชดเชยสูงกว่าราคาประกัน

2.5 ปาล์ม ประกาศคณะอนุกรรมการบริหาร โครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนปาล์มน้ำมัน ปีการผลิต 2563-2564 เรื่อง หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการการดำเนินโครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนปาล์มน้ำมัน ปี 2563-2564 สำหรับหลักเกณฑ์การจ่ายเงินชดเชยส่วนต่างที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ราคากลางจะอ้างอิงจากปริมาณผลผลิตปาล์มเฉลี่ยต่อไร่ต่อปีทั้งประเทศของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (สศก.) ในการคำนวณเงินชดเชยส่วนต่างเฉลี่ยย้อนหลัง 3 ปี (36 เดือน) โดยปี 63/64 ระหว่าง ก.ย. 60-ส.ค. 63 เท่ากับ 2,948 กิโลกรัม/ไร่/ปี หรือประมาณเฉลี่ยที่ 245.66 กิโลกรัม/ไร่/ปี (การยางแห่งประเทศไทย (กยท.), 2564)

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้เกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมันที่ขึ้นทะเบียนเกษตรกรกับกรมส่งเสริมการเกษตร

2) เพื่อได้รับเงินชดเชยตามพื้นที่ที่ปลูกจริง แต่ไม่เกินครัวเรือนละ 25 ไร่

3) เพื่อศึกษาพื้นที่ปลูกปาล์มที่ให้ผลผลิตแล้ว มีอายุไม่น้อยกว่า 3 ปี

วิธีการดำเนินโครงการประกันรายได้เกษตรกรชาวสวนปาล์มน้ำมัน

1) เกษตรกรผู้มีสิทธิเข้าร่วมโครงการ เป็นเกษตรกรผู้ปลูกปาล์มน้ำมันที่ขึ้นทะเบียนไว้กับกรมส่งเสริมการเกษตร โดยมีสิทธิได้รับเงินชดเชยตามพื้นที่ปลูกจริง แต่ไม่เกินครัวเรือนละ 25 ไร่ และต้องเป็นพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมันที่ให้ผลผลิตแล้ว มีอายุไม่น้อยกว่า 3 ปี

2) กำหนดรายได้ที่เหมาะสมที่เกษตรกรควรได้รับจากการขายผลปาล์มทะเลายที่กิโลกรัมละ 4 บาท (ผลปาล์มทะเลายต้องมีคุณภาพน้ำมัน 18%) โดยใช้เกณฑ์ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยทั้งประเทศ

กิโลกรัมละ 3 บาท บวกค่าขนส่งกิโลกรัมละ 0.25 บาท และผลตอบแทนให้เกษตรกรร้อยละ 23 หรือ กิโลกรัมละ 0.75 บาท โดยใช้ปริมาณผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ต่อปีทั้งประเทศของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร เฉลี่ยย้อนหลัง 3 ปี โดยปีการผลิต 2562/63 ให้ใช้ผลผลิตช่วงเดือนกันยายน 2559-สิงหาคม 2562 ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ทั้งประเทศเท่ากับ 2,906 กิโลกรัมต่อไร่ต่อปี เพื่อธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ใช้คำนวณเงินชดเชยส่วนต่างที่ต้องจ่ายให้แก่เกษตรกร

3. บทบาทของมาตรการในการให้ความช่วยเหลือการประกันราคาสินค้าเกษตร

สาเหตุที่ทำให้ต้องมีกรรับจำนำหรือการประกันราคาสินค้าเกษตร ก็เพื่อจะช่วยเหลือเกษตรกร ให้อายสินค้าเกษตรได้ในราคาที่เป็นธรรม โดยรัฐบาลจะมีมาตรการในการให้ความช่วยเหลือแบ่งออกเป็น 4 มาตรการ ดังนี้

3.1 มาตรการด้านตัวสินค้าเกษตร โดยจะส่งเสริมการวิจัยและพัฒนา ให้ผลผลิตออกมามีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของตลาด และให้ความรู้ด้านความต้องการของตลาดทั้งขนาด ปริมาณ และช่วงเวลา ที่ตลาดมีความต้องการ เพื่อให้เกษตรกรสามารถนำไปวางแผนในการเพาะเลี้ยงเพาะปลูกได้ตรงตามความต้องการมากที่สุด และปรับเปลี่ยนแนวทางให้เกษตรกรหันมาปลูกพืชหมุนเวียนได้หลากหลายชนิดในระบบ อินทรีย์ รวมถึงการจัดทำระบบการตรวจสอบแบบย้อนกลับ เพื่อให้ผู้บริโภคที่มาที่ไปของสินค้าได้ซึ่งจะ ช่วยให้สินค้าเกษตรมีราคาดีขึ้น

3.2 มาตรการด้านราคาและต้นทุนของสินค้าเกษตร จะมีมาตรการดูแลราคาสินค้าให้เหมาะสม เพื่อให้เกษตรกรขายสินค้าเกษตรได้ราคาดี โดยจะมีมาตรการดูแลในเรื่องของการช่วยลดต้นทุนผลผลิต เช่น ในเรื่องของพลังงาน ปุ๋ย สารกำจัดแมลง หรืออาหารสัตว์ เป็นต้น โดยทั้งนี้จะร่วมมือกับหน่วยงาน ต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้มีการประกันราคาสินค้าเกษตรเท่าที่จำเป็นเพื่อแก้ไขปัญหาราคาสินค้า เกษตรตกต่ำอย่างเร่งด่วน และส่งเสริมให้เกษตรกรทำสัญญาซื้อขายสินค้าเกษตรล่วงหน้า เพื่อเกษตรกร จะได้วางแผนการเพาะปลูก และคำนวณราคาไม่ให้ขาดทุนได้

3.3 มาตรการด้านการตลาด สำหรับตลาดภายในประเทศจะส่งเสริมให้มีการบริโภคมากขึ้น โดย ขอความร่วมมือกับภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้องให้มีการพัฒนาสินค้าเกษตรไทยมากขึ้นโดยการจัดงาน “ภูมิใจ ไทย บริโภคสินค้าเกษตรไทย” หมุนเวียนไปตามจังหวัดต่างๆ เพื่อเพิ่มช่องทางการจำหน่าย นอกจากนี้ จะจัดให้มีสินค้าเกษตรตามสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญต่างๆ โดยร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องภายใต้ โครงการ “ท่องเที่ยวไทย บริโภคสินค้าเกษตรไทย” ส่วนมาตรการในตลาดต่างประเทศจะเน้นการขาย แบบรัฐต่อรัฐเพื่อระบายสินค้าเกษตรไทย รวมถึงการรักษาตลาดเดิมและส่งเสริมให้ทำการซื้อขายตลาด ล่วงหน้า

3.4 มาตรการด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่งจะจัดทำคู่มือแนะนำสินค้าเกษตร ในด้านคุณสมบัติ คุณภาพ และความปลอดภัยสู่ภายในและภายนอกประเทศ และผลักดันให้ประเทศไทยกลายเป็นศูนย์กลาง สินค้าเกษตรในอาเซียน ทั้งเป็นการรณรงค์ให้คนไทยบริโภคสินค้าเกษตรไทยเพิ่มมากขึ้น และผลักดัน สินค้าเกษตรไทย ผ่านโครงการ “ครัวไทยสู่ครัวโลก” นอกจากนี้ได้เสนอมาตรการเร่งด่วนเพื่อกระตุ้น เศรษฐกิจ โดยเฉพาะสินค้าที่สำคัญบางประเภท เช่น ข้าว มุ่งเน้นการใช้ยุทธศาสตร์ ผู้ผลิตต้องเป็น

ผู้กำหนดราคาเอง และเพิ่มช่องทางการระบายข้าวของรัฐบาล ซึ่งเดิมเคยใช้วิธีการประมูล แต่เกิดความไม่โปร่งใสขึ้นจึงได้เปลี่ยนวิธีการใหม่เป็นการระบายข้าว โดยผ่านกลไกตลาดสินค้าเกษตรล่วงหน้าแล้วสร้างปริมาณการซื้อขายในตลาด และเป็นการเพิ่มโอกาสของผู้ส่งออกรายใหม่

กล่าวโดยสรุป มาตรการในการให้ความช่วยเหลือการประกันราคาสินค้าเกษตร ได้แก่ มาตรการด้านตัวสินค้าเกษตร มาตรการด้านราคาและต้นทุนของสินค้าเกษตร มาตรการด้านการตลาด และมาตรการด้านการประชาสัมพันธ์

กิจกรรม 11.3.3

มาตรการในการให้ความช่วยเหลือการประกันราคาสินค้าเกษตร ประกอบด้วย 4 ด้านอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.3)

เรื่องที่ 11.3.4

การส่งเสริมสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

จากวิกฤตเศรษฐกิจเอเชียใน พ.ศ. 2540 ส่งผลให้ไทยต้องเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจสังคมทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท ดังจะเห็นได้จากดัชนีของผลกระทบที่มีต่อภาคชุมชนและครัวเรือนต่อไปนี้อาதி ช่วง 3 ปีแรกของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2542) อัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยติดลบ เท่ากับร้อยละ -2.6 ประเทศไทยมีจำนวนคนยากจน 6.8 ล้านคนใน พ.ศ. 2539 และเพิ่มเป็นร้อยละ 15.9 หรือคิดเป็นจำนวนคนยากจน 9.9 ล้านคนใน พ.ศ. 2542 หรือเพิ่มขึ้นเท่ากับ 3.1 ล้านคน และมีจำนวนคนว่างงานมากกว่าช่วงก่อนการเกิดขึ้นของวิกฤตเศรษฐกิจถึง 1.4 ล้านคน ได้ริเริ่มโครงการ “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” หรือ OTOP (One Tambon One Product) ขึ้นในช่วง พ.ศ. 2544 ภายใต้ภัยคุกคามทางเศรษฐกิจ ด้วยการนำเอาภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่นมาปรับใช้เพื่อการผลิตและสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์ ตลอดจนเป็นการสร้างงานและรายได้ให้แก่ชุมชน อันเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ ทั้งนี้รัฐบาลจะให้การช่วยเหลือและสนับสนุนความรู้ทางด้านเทคโนโลยี การบริหารจัดการ การตลาด การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ เพื่อส่งเสริมการนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาดภายในและภายนอกประเทศ

สำหรับปรัชญาที่แท้จริงของโครงการหนึ่งชุมชนหนึ่งผลิตภัณฑ์ One Village One Product หรือว่า OVOP ที่มีจุดเริ่มต้นจากหมู่บ้านโอยามะ จังหวัดโออิตะ ประเทศญี่ปุ่น อันเป็นแม่แบบของโครงการ OTOP ในประเทศไทย โดยโครงการ OVOP มีเป้าหมายสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human

Resource Development) การพึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-Reliance Creativity) และการพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ระดับโลก (Local Yet Global) จนใน พ.ศ. 2544 จำนวนสินค้า OVOP ของโออิตะมีจำนวนทั้งหมด 336 ชนิด จากทั้ง 11 เมือง 47 เทศบาล รายได้เพิ่มมูลค่าจาก 36 พันล้านเยน เพิ่มขึ้นเป็น 141 พันล้านเยน และใน พ.ศ. 2548 ได้ก่อตั้ง OVOP International Exchange Promotion Committee เพื่อสร้างเครือข่าย OVOP กับนานาชาติประเทศ ใน พ.ศ. 2550 มีคนจำนวน 1,476 คน จาก 46 ประเทศ เข้ามาศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการ OVOP ที่โออิตะ การสร้างความร่วมมือจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในการฟื้นฟูท้องถิ่นระหว่างกันและกัน (Hiramatsu, 2008) และให้คณะกรรมการอำนาจหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นตผ) มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนแม่บทการดำเนินงาน “หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” กำหนดมาตรฐานและหลักเกณฑ์การคัดเลือก และขึ้นบัญชีผลิตภัณฑ์ดีเด่นของตำบลรวมทั้งสนับสนุนให้มีการดำเนินงานเป็นไปตามนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนแม่บท อย่างมีประสิทธิภาพ

1. ปรัชญาของหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

“หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” เป็นแนวทางประการหนึ่ง ที่จะสร้างความเจริญแก่ชุมชนให้สามารถยกระดับฐานะความเป็นอยู่ของคนในชุมชนให้ดีขึ้น โดยการผลิตหรือจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น สามารถจำหน่ายในตลาดทั้งภายในและต่างประเทศ

หลักการพื้นฐานหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ 3 ประการ คือ

1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล (Local Yet Global) ผลิตสินค้าและบริการที่ใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

2) พึ่งตนเองและคิดอย่างสร้างสรรค์ (Self-Reliance Creativity) ทำความฝันให้เป็นจริงด้วยกระบวนการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยสร้างกิจกรรมที่อาศัยศักยภาพของท้องถิ่น สร้างกิจกรรมที่อาศัยศักยภาพของท้องถิ่น คิดค้นพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้สิ่งที่ดีที่สุด เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนไม่ซ้ำแบบกัน และเป็นที่ยอมรับทั่วไป

3) การสร้างทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development) การสร้างบุคคลที่มีความคิดกว้างไกลมีความรู้ความสามารถให้เกิดขึ้นในสังคม มีการวางแผนการตลาด มุ่งเน้นการผลิตและบริการ โดยคำนึงถึงผู้บริโภคเป็นหลัก

ผลิตภัณฑ์ไม่ได้หมายถึงตัวสินค้าเพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการทางความคิด รวมถึง การบริการ การดูแล การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การรักษาภูมิปัญญาไทย การท่องเที่ยว ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี การต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้กลายเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ มีจุดเด่น จุดขายที่รู้จักกันแพร่หลายไปทั่วประเทศและทั่วโลก

2. วัตถุประสงค์ และการส่งเสริมผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

2.1 วัตถุประสงค์ของหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จากนโยบายของรัฐบาลที่แถลงต่อรัฐสภา และตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ พ.ศ. 2544 การดำเนินงานตามโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) สร้างงาน สร้างรายได้ แก่ชุมชน
- 2) สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน ให้สามารถคิดเอง ทำเอง ในการพัฒนาท้องถิ่น
- 3) ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 4) ส่งเสริมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
- 5) ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ของชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยสอดคล้องกับวิถีชีวิต

และวัฒนธรรมในท้องถิ่น

2.2 การส่งเสริมผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพื่อการส่งออก นับจากที่รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ยอดจำหน่ายผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เพิ่มสูงขึ้น ทำให้ภาครัฐมีแนวคิดที่จะขยายตลาดออกไปยังต่างประเทศเพื่อเพิ่มจำนวนการผลิตและมูลค่าการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ เห็นได้จากการที่ภาครัฐได้ตั้งเป้าหมายที่จะผลักดันให้ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายทั้งในและต่างประเทศภายใน 5 ปี โดยปี 2546 มีงบประมาณในการผลักดันถึง 800 ล้านบาท และในช่วง 1-2 ปีข้างหน้า รัฐบาลได้คาดหวังให้ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ พัฒนามาตรฐานระดับสากลและเป็นหัวใจสำคัญในการเพิ่มรายได้และความเข้มแข็งแก่ชุมชน ตลอดจนเพิ่มรายได้และผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศให้สูงขึ้น นอกจากนี้ยังมีกลยุทธ์และแผนดำเนินงานโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ แผนดำเนินงานของโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในปี 2546-2547 ของคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ แห่งชาติ (กอ.นตผ) จะมีการดำเนินงาน 2 ยุทธศาสตร์พร้อมกัน คือ ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างศักยภาพและคุณภาพของการพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ และยุทธศาสตร์สนับสนุนการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเชื่อมต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งชุมชน ในปี 2546 จะมุ่งเน้นการทำกิจกรรมการตลาดเป็นหลัก

ส่วนในปี 2547 จะให้ความสำคัญกับการตลาดและพัฒนาผลิตภัณฑ์ รวมถึงการพัฒนารูปแบบการเชื่อมโยงสู่อุตสาหกรรมท่องเที่ยว ยุทธศาสตร์ด้านอุตสาหกรรมช่วง 5 ปี (2545-2549) ของกระทรวงอุตสาหกรรม ยุทธศาสตร์หนึ่ง คือ การพัฒนาและสร้างความเข้มแข็งของวิสาหกิจชุมชน โดยพัฒนาการตลาดด้วยการสร้างโอกาสและช่องทางการตลาดทั้งระดับท้องถิ่นภายในและต่างประเทศ พร้อมทั้งการสนับสนุนการออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาด กรมการค้าต่างประเทศได้เร่งสนับสนุนผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ออกสู่ตลาดโลกมากขึ้นโดยขณะนี้กำลังศึกษาและจัดหมวดผลิตภัณฑ์พร้อมกับจำแนกให้เห็นถึงผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ประเภทที่ได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (Generalized System of Preference) หรือ GSP จากประเทศคู่ค้า และประกาศให้ผู้ผลิตทราบเพื่อให้ผู้ผลิตเข้ามาขอใบรับรองเพื่อใช้สิทธิในการส่งออกภายใต้ (Generalized System of Preference) หรือ GSP ไปประเทศต่างๆ เนื่องจากมีผู้ส่งออกมาขอใช้สิทธิน้อยมาก โดยเฉพาะการส่งออกไปยังเขตการค้าเสรีอาเซียนภายใต้ข้อตกลงว่าด้วยการใช้อัตราภาษีศุลกากรพิเศษที่เท่ากันที่จะได้รับส่วน

ลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีนำเข้า ซึ่งทุกประเทศในอาเซียนให้สิทธิพิเศษภายใต้อัตราภาษีศุลกากรพิเศษที่เท่ากันอัตรา 0-5% ยกเว้นส่งออกไปยังประเทศสมาชิกใหม่ เช่น ลาว กัมพูชา เวียดนาม และเมียนมา ตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่ขอสิทธิส่งออกภายใต้อัตราภาษีศุลกากรพิเศษที่เท่ากัน อาทิ ผ้าไหมพื้นเมือง ผ้าทอพื้นเมือง ผ้าสำเร็จรูป และสิ่งประดิษฐ์จากผ้า และล่าสุดญี่ปุ่นได้ปรับปรุงการให้สิทธิ (Generalized System of Preference) หรือ GSP ในปีงบประมาณ 2546 (1 เมษายน 2546-31 มีนาคม 2547) ด้วยการเพิ่มรายการสินค้าที่ให้สิทธิ GSP กับประเทศด้อยพัฒนาและพัฒนาน้อย 198 รายการประเทศกำลังพัฒนาจำนวน 119 รายการ โดยประเทศไทยจะได้รับสิทธิพิเศษดังกล่าวในฐานะประเทศกำลังพัฒนาจึงถือเป็นโอกาสอันดีในการที่จะเร่งส่งเสริมการส่งออกแก่ผลิตภัณฑ์ OTOP ให้มากขึ้น (สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน, 2565)

อย่างไรก็ตาม ผลิตภัณฑ์ OTOP ยังมีปัญหาหลายด้านที่ควรเร่งแก้ไขก่อนที่จะเร่งขยายตลาดเพื่อการส่งออกไปยังต่างประเทศ โดยเฉพาะปัญหาที่กลายเป็นอุปสรรคที่เห็นได้ชัดที่สุด คือ ผลิตภัณฑ์บางประเภทยังไม่ได้มาตรฐาน มีการผลิตที่ซ้ำเลียนแบบกัน นอกจากนี้ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (กสอ.) ยังมีความเห็นว่าปัญหาที่เกิดขึ้นกับหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ขณะนี้ คือ รูปแบบบรรจุภัณฑ์ยังไม่ได้มาตรฐานและไม่โดดเด่นพอที่จะดึงดูดความสนใจของผู้ซื้อ จึงจำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนเพื่อสร้างแรงจูงใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ สามารถแข่งขันกับผู้ผลิตรายอื่นได้ และสามารถพัฒนาสู่การผลิตเพื่อส่งออกได้ในอนาคต ภาครัฐและหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องจึงได้ดำเนินการปรับปรุงและแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อยกระดับคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่ยอมรับและน่าเชื่อถือยิ่งขึ้นเพื่อโอกาสในการส่งออกที่สดใสต่อไป ควรมีการจัดทำมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน และการพัฒนาบรรจุภัณฑ์

3. ยุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

ยุทธศาสตร์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นยุทธศาสตร์ที่มุ่งเสริมสร้างให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมีความรู้ความสามารถด้านเทคโนโลยี และการบริหารจัดการธุรกิจ ลดปัญหาการขาดเครื่องมืออุปกรณ์ และระบบในการตรวจวิเคราะห์ทดสอบคุณภาพมาตรฐานสินค้า เพิ่มการค้นหาและพัฒนาเพื่อให้เกิดนวัตกรรม พัฒนาบุคลากรให้มีความสามารถทางเทคโนโลยี การจัดการ และการบัญชี สร้างความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเกิดขึ้นได้อย่างยั่งยืน ต่อเนื่องโดยการสร้างความเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายหรือเกาะกลุ่ม (Cluster) เพื่อลดต้นทุนในการจัดหาวัตถุดิบ การพัฒนาเทคโนโลยี การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและเพิ่มความสามารถในการเข้าถึงแหล่งและบริการสนับสนุนต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยกลยุทธ์การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ (สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน, 2565) ประกอบด้วย

3.1 กลยุทธ์การยกระดับประสิทธิภาพและส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารของผู้ประกอบการวิสาหกิจภาคการผลิต การค้าและบริการให้สูงขึ้นได้มาตรฐานสากลและเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางย่อมให้เป็นที่ยอมรับทั้งตลาดในและต่างประเทศ โดยมีมาตรการดังนี้

การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การนำ (Leading) และการควบคุม (Controlling) นอกจากนี้ เนื้อหาในหัวข้อนี้ยังครอบคลุมถึงหน้าที่ทางธุรกิจที่สำคัญ 4 ประการ ประกอบด้วย หน้าที่ในการจัดหาวัตถุดิบและการผลิตหรือปฏิบัติการ หน้าที่ทางการตลาด หน้าที่ทางการเงินและการจัดการการเงิน และหน้าที่ทางการบริหารบุคคลหรือทรัพยากรมนุษย์ รวมทั้งสร้างความเข้าใจให้ผู้ประกอบการทราบถึงการจัดการเชิงระบบและความสำเร็จของธุรกิจ

4.1.2 การวางแผนกลยุทธ์สำหรับธุรกิจ เนื่องจากการจัดการเป็นเรื่องของความสามารถในการเปลี่ยนวิกฤตให้เป็นโอกาส ดังนั้น การวางแผนจึงนับเป็นปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จของธุรกิจ การวางแผนเป็นกระบวนการคิดวิเคราะห์เพื่อเชื่อมโยงระหว่างปัจจุบันสู่อนาคต ด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของธุรกิจด้วยการประเมินฐานะขององค์กรในปัจจุบัน ประกอบกับการประเมินสภาพแวดล้อมในอนาคตขององค์กร จากนั้นจึงพัฒนาทางเลือกในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ต่อไป ดังนั้น เนื้อหาในส่วนนี้จึงมุ่งให้ผู้ประกอบการทราบถึงองค์ประกอบที่สำคัญของการวางแผน ความหมายและองค์ประกอบของการวางแผนกลยุทธ์ ระดับของกลยุทธ์ และกระบวนการจัดการเชิงกลยุทธ์สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจขนาดเล็ก และหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

4.1.3 การจัดการองค์การและการจัดการทรัพยากรมนุษย์ ในกระบวนการจัดการเมื่อได้วางแผนแล้วขั้นตอนต่อไป คือ การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งในกระบวนการนำแผนไปสู่การปฏิบัตินี้ ผู้บริหารจะต้องพิจารณากำหนดผู้รับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ ที่วางแผนไว้ รวมทั้งวิธีการที่จะทำให้สมาชิกทุกคนในองค์กรปฏิบัติตามแผน ดังนั้น การดำเนินงานในช่วงนี้จึงครอบคลุมประเด็นหลัก 2 ประการ คือ การจัดการองค์การ และการจัดการทรัพยากรมนุษย์

การจัดการองค์การจะครอบคลุมเนื้อหาในประเด็น ความหมายของการจัดการองค์การ ปัจจัยในการกำหนดโครงสร้างองค์การ และรูปแบบของการจัดการองค์การ สำหรับการจัดการทรัพยากรมนุษย์จะครอบคลุมเนื้อหาในประเด็น ความหมายและวัตถุประสงค์ของการจัดการทรัพยากรมนุษย์ และภารกิจของการจัดการทรัพยากรมนุษย์

4.1.4 การติดต่อสื่อสารและการจัดการสารสนเทศ การดำเนินงานในกิจกรรมและองค์การทุกประเภท ต้องใช้การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลและการติดต่อสื่อสารกับองค์กรทั้งภายในและภายนอก องค์กรด้วยการสั่งการ การมอบหมายงาน การประกาศแจ้งข้อบังคับ กฎระเบียบ และวิธีการทำงาน ดังนั้น ความสำเร็จในการดำเนินธุรกิจส่วนหนึ่งจึงขึ้นอยู่กับการทำงานที่พนักงานในองค์กรเข้าใจในงาน และวัตถุประสงค์ขององค์กร จึงนับได้ว่าการติดต่อสื่อสารนั้นเป็นทักษะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารที่จะต้องมีการติดต่อสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และอำนวยความสะดวกให้ธุรกิจดำเนินการสู่เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ดังนั้น ในเนื้อหาส่วนนี้จึงครอบคลุมประเด็นความหมายและความสำคัญของการติดต่อสื่อสาร กระบวนการติดต่อสื่อสาร วิธีการติดต่อสื่อสาร รูปแบบการติดต่อสื่อสารขององค์กรเครือข่ายของการติดต่อสื่อสาร อุปสรรคของการติดต่อสื่อสาร เทคโนโลยีของข้อมูลข่าวสาร และการติดต่อสื่อสารและระบบสารสนเทศเพื่อการจัดการ

4.1.5 ภาวะผู้นำและการจูงใจ การอยู่ร่วมกันของคนในองค์กรจำเป็นต้องมีผู้นำเพื่อเป็นศูนย์กลางหรือศูนย์รวมของความร่วมมือนำใจ ทำให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ดังนั้น เนื้อหาในส่วนนี้จึงเป็นการสร้างความรู้และความเข้าใจให้ผู้ประกอบการทราบว่าในองค์การธุรกิจแล้ว ผู้นำคือใครและทำไมจึงต้องมีผู้ทำให้ศึกษาในเรื่องภาวะผู้นำ อำนาจและอิทธิพลของผู้นำ คุณลักษณะของผู้นำ พฤติกรรมผู้นำ สถานการณ์ความเป็นผู้นำ บารมีของผู้นำและผู้นำที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การสร้างภาวะผู้นำ ทฤษฎีกระบวนการจูงใจ ทฤษฎีการเสริมแรงและการเรียนรู้ทางสังคม

4.1.6 มนุษยสัมพันธ์สำหรับผู้ประกอบการ มนุษยสัมพันธ์เป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนที่มาเกี่ยวข้องทำงานร่วมกันในองค์การ เพื่อให้การทำงานร่วมกัน เป็นไปได้ด้วยความราบรื่น บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ดังนั้น มนุษยสัมพันธ์จึงนับเป็นเรื่อง จำเป็นอีกอย่างหนึ่งที่ผู้ประกอบการควรเรียนรู้ ผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จควรจะต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีทั้งความสัมพันธ์ในแนวดิ่งและความสัมพันธ์ในแนวนอน ผู้ประกอบการควรมีความเข้าใจในหลักทั่วไปของมนุษยสัมพันธ์ 360 องศา รวมทั้งแนวทางการสร้างเสริมมนุษยสัมพันธ์ ด้วยวิธีการปรับปรุงตนเอง การใช้หลักทางศาสนา และการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม เป็นต้น

4.1.7 การสร้างวัฒนธรรมองค์การและจริยธรรมทางธุรกิจ องค์การธุรกิจนับเป็นองค์การ หนึ่งที่เป็นหน่วยทางสังคม การที่บุคคลร่วมกันทำงานเป็นองค์การย่อมมีระบบความคิด ความเชื่อและ แนวทางการปฏิบัติที่ถือว่าเป็นวัฒนธรรมองค์การนั้นๆ ดังนั้น เนื้อหาการฝึกอบรมในส่วนนี้จึงมุ่งให้ ผู้ประกอบการตระหนักถึงการสร้างวัฒนธรรมองค์การที่ดี ด้วยการผนวกแนวคิดหลักการทางด้านการจัดการ กับวัฒนธรรมที่ดีแบบไทยๆ เข้าไว้ด้วยกัน เนื้อหาในหลักสูตรส่วนนี้จึงครอบคลุมถึง การทำความรู้จักกับ คำว่าวัฒนธรรมองค์การ ความหมายและวัตถุประสงค์ของวัฒนธรรมองค์การ และแนวทางการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและเสริมสร้างวัฒนธรรมในองค์การ เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังได้รวมเนื้อหาทางด้านจริยธรรมทางธุรกิจ ซึ่งประกอบด้วย ความรู้ความเข้าใจเบื้องต้น เกี่ยวกับจริยธรรมทางธุรกิจ ความสำคัญ ทักษะเกี่ยวกับระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจ การสร้าง จริยธรรมทางธุรกิจ การตระหนักในปัญหาจริยธรรมและการกำหนดนโยบายแก้ไข การเรียนรู้วิธีการ แก้ปัญหาจริยธรรมซึ่งเนื้อหาเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างให้ผู้ประกอบการ OTOP ได้ดำเนินกิจการอย่างมี ประสิทธิภาพภายใต้มาตรฐานทางด้านจริยธรรม กล่าวคือ ดำเนินธุรกิจอย่างซื่อสัตย์สุจริต และมีความ รับผิดชอบต่อสังคมโดยรวม

4.2 การตลาด การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในด้านการตลาด มีเนื้อหาในการฝึกอบรม แบ่งเป็น 7 ประเด็นหลัก ดังนี้

- การตลาดคืออะไรและมีความสำคัญอย่างไรสำหรับผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์
- แนวทางการดำเนินงานการตลาดให้ผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ประสบความสำเร็จ
- ลูกค้าคือใคร ลูกค้าต้องการอะไร
- ทำไมผู้ประกอบการต้องทราบและเข้าใจพฤติกรรมการซื้อของลูกค้าเป้าหมาย
- การตอบสนองความต้องการของตลาดเป้าหมาย: ส่วนประสมการตลาด
- บันได 2 ขั้นที่นำพา OTOP สู่อความสำเร็จ
- กุญแจสู่ความสำเร็จของ OTOP

4.2.1 การตลาดคืออะไร และมีความสำคัญอย่างไรสำหรับผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สมาคมการตลาดแห่งสหรัฐอเมริกา (American Marketing Association หรือ AMA) กล่าวว่า การตลาด คือ กระบวนการทางธุรกิจในการที่พยายามทำให้สินค้าและบริการเคลื่อนย้ายจากผู้ผลิตไปจนถึงมือผู้บริโภคคนสุดท้ายหรือผู้ใช้เพื่อการอุตสาหกรรม ดังนั้นการตลาดจึงมีความสำคัญ ดังนี้

1) ความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ การดำเนินการตลาดจะเป็นช่องทางที่ทำให้กิจการได้รับรายได้ และจะเป็นตัวที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเป็นไปตามเป้าหมายที่รัฐบาลกำหนดไว้ เพื่อจะทำให้ผู้บริโภคได้รับผลประโยชน์ด้วย ซึ่งการตลาดจะมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศโดยการตลาดก่อให้เกิดการจ้างงาน และการตลาดมีส่วนช่วยทำให้มาตรฐานการครองชีพดีขึ้น การตลาดจะต้องเข้ามามีส่วนช่วยทำให้สินค้าและบริการเคลื่อนย้ายไปยังกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย

2) ความสำคัญต่อกิจการ การดำเนินการตลาดของกิจการจำเป็นต้องมีความพร้อมด้านทรัพยากร ทั้งนี้เพื่อจะช่วยให้กิจการอยู่รอดและเจริญเติบโตในอนาคต ดังนั้น ในการดำเนินงานการตลาดให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้จะต้องให้ความสำคัญต่อการตลาด เพราะการตลาดจะมีความสำคัญและให้ประโยชน์ต่อการเจริญเติบโตของกิจการ การตลาดช่วยให้องค์การต่างๆ ดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะงานการตลาดเป็นแหล่งรายได้ที่สำคัญขององค์การ และต้นทุนการตลาดนับเป็นต้นทุนส่วนสำคัญที่สุดของต้นทุนทั้งหมด การตลาดที่ดีจะต้องมีส่วนช่วยให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ปัจจุบันการตลาดระหว่างประเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญมากขึ้น เพราะจะเป็นแหล่งระบายสินค้าจำนวนส่วนเกิน หรือสินค้าที่มีต้นทุนต่ำนี้ออกไปจำหน่ายไปยังตลาดต่างประเทศเพื่อนำรายได้เข้าสู่กิจการและประเทศของตน

4.2.2 แนวทางการดำเนินงานการตลาดให้ผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ประสบความสำเร็จ ผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ สามารถยึดหลักของแนวความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ของธุรกิจ (ปรับปรุงจากสำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน, 2565) ดังนี้

1) แนวความคิดทางการผลิต (The Production Concept) เป็นแนวความคิดที่ถือว่าผู้บริโภคพอใจหรือสนใจผลิตภัณฑ์ที่สามารถหาซื้อได้ง่ายและมีต้นทุนต่ำ เพราะจะทำให้มีราคาถูกซึ่งถือว่าเป็นแนวความคิดที่เก่าแก่ที่สุดของผู้ผลิต ที่มุ่งให้ความสนใจกับงานการผลิตสินค้าและบริการที่ดี (Production Oriented) โดยกิจการจะต้องให้ความสนใจต่อการปรับปรุงประสิทธิภาพของการผลิตและประสิทธิภาพของการจัดจำหน่าย

2) แนวความคิดทางผลิตภัณฑ์ (The Product Concept) เป็นแนวความคิดที่ถือว่าผู้บริโภคพอใจหรือสนใจผลิตภัณฑ์ที่เสนอขายที่มีคุณภาพและแนวปฏิบัติที่ดี ดังนั้น กิจการจึงควรมุ่งการดำเนินงานหรือความสนใจที่ตัวผลิตภัณฑ์ (Product Oriented) โดยการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดี และทำการปรับปรุงหรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ให้ดียิ่งตลอดเวลาและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการดึงดูดใจและรักษาลูกค้าให้ได้มีโอกาสซื้อผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพดีที่สุดจะไม่สนใจซื้อผลิตภัณฑ์ของกิจการอื่นภายใต้แนวความคิดที่ว่า “ของดีย่อมขายได้”

3) แนวความคิดทางการขาย (The Selling Concept) เป็นแนวความคิดที่ถือว่า ผู้บริโภคมีความพยายามทางการขายและการส่งเสริมการตลาดอย่างมาก กิจกรรมจึงควรมีแนวทางการดำเนินงานโดยมุ่งเน้นที่การแข่งขันทางการขาย (A Sales Oriented) โดยการพยายามหันมากระตุ้มการซื้อด้วยการแนะนำผลิตภัณฑ์ มุ่งพัฒนาพนักงานขายให้มีประสิทธิภาพทางการขาย ดังนั้น ถ้ากิจการใดมีกำลังการขายและเงินทุนมากจะได้เปรียบทางการขาย

4) แนวความคิดทางการตลาด (The Marketing Concept) เป็นแนวความคิดที่ถือว่า เป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้กิจการบรรลุเป้าหมาย เกิดจากการพิจารณาความจำเป็นและความต้องการของลูกค้าเป้าหมาย (Customer Oriented) และมีความตั้งใจสร้างความพอใจให้กับผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลเหนือคู่แข่ง ซึ่งการดำเนินงานจะมีจุดเริ่มต้นอยู่ที่ตลาดเป้าหมาย และการศึกษาความต้องการของลูกค้าก่อน เพื่อนำไปเป็นจุดเริ่มต้นของการดำเนินงานการผลิต เท่ากับว่า ผู้บริโภคจะเป็นผู้กำหนดรูปแบบผลิตภัณฑ์ สถานที่จำหน่าย เวลา จำหน่ายโดยวิธีการใด และกำหนดราคาเท่าไร นั่นคือ มีความคิดว่า Customer is the King ดังนั้น เพื่อให้เกิดประโยชน์โดยตรงกับลูกค้า ทุกหน่วยงานของกิจการจะต้องดำเนินงานโดยให้ความร่วมมือและประสานกันอย่างใกล้ชิดเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกัน ก็คือ การได้รับกำไรจากการสร้างความพอใจให้กับลูกค้า

5) แนวความคิดการตลาดด้านสังคม (The Societal Marketing Concept) เป็นแนวความคิดที่ถือว่ากิจการควรพิจารณาความจำเป็น ความต้องการ และความสนใจของตลาดเป้าหมาย และพยายามสนองความพอใจของผู้บริโภคอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเหนือคู่แข่งในลักษณะที่เป็นการสงวน รักษา และปรับปรุงความพอใจ นำความสุขหรือความอยู่ดีกินดีมาให้แก่สังคม รวมทั้งสวัสดิภาพของผู้บริโภคด้วย

แนวความคิดนี้เป็นแนวความคิดที่ทันสมัยที่สุด เพราะในสภาพเศรษฐกิจและสังคม ทำให้กิจการจำเป็นต้องรับผิดชอบต่อสังคม เพราะนอกจากจะเน้นที่ความต้องการของผู้บริโภค นั่นคือ เกิดการตลาดที่รับผิดชอบต่อสังคม (Societal Marketing) ซึ่งเป็นการบริหารงานเน้นการให้ความพอใจแก่ผู้บริโภคและเป็นความพอใจระยะยาวรวมทั้งคำนึงถึงสวัสดิภาพทางสังคม ด้วยการผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณภาพดี ไม่ทำลายสภาวะแวดล้อม ทำการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ไม่โฆษณาหลอกลวง ไม่ผลิตสินค้าที่มีสารเคมีซึ่งมีอันตรายมาก และไม่ค้ากำไรเกินควร

4.3 การบัญชีและการเงิน ผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ควรมีความรู้ในด้านการบัญชีและการเงิน โดยครอบคลุมเนื้อหา 10 หัวข้อหลัก ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับการบัญชีและงบการเงิน การวิเคราะห์งบการเงิน การบัญชีต้นทุนและการวิเคราะห์ต้นทุน-ปริมาณ-กำไร การใช้ข้อมูลทางการบัญชีเพื่อการตัดสินใจระยะสั้น การควบคุมการดำเนินงานโดยใช้งบประมาณและการวิเคราะห์ผลต่าง การบัญชีตามความรับผิดชอบและการควบคุมภายใน ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดการการเงิน การจัดการสินทรัพย์หมุนเวียน การวิเคราะห์โครงการลงทุน และการจัดหาเงินทุน

การบัญชี (Accounting) ตามความหมายที่สมาคมนักบัญชีและผู้สอบบัญชีรับอนุญาตแห่งประเทศไทยได้บัญญัติไว้ หมายถึง การบัญชีเป็นศิลปะของการรวบรวม บันทึก จำแนกและทำสรุปข้อมูลอันเกี่ยวกับเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจในรูปตัวเงิน ผลงานขั้นสุดท้ายของการบัญชี ก็คือ การให้ข้อมูลทาง

การเงิน ซึ่งเป็นประโยชน์แก่บุคคลหลายฝ่ายและผู้สนใจในกิจกรรมของกิจการ จากคำจำกัดความข้างต้น สามารถสรุปเป็นขั้นตอน (สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน, 2565) ดังนี้

- กิจการมีกิจกรรมหรือเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจหรือรายการทางธุรกิจเกิดขึ้น ซึ่งอยู่ในรูปตัวเงินหรือตีค่าเป็นตัวเงินได้
- รายการที่เกิดขึ้นนั้นจะถูกรวบรวมนำไปจดบันทึก จำแนกเป็นหมวดหมู่และสรุปผลในรูปของรายงาน
- รายงานที่ได้นิยมทำในรูปของงบการเงินเพื่อให้ผู้ใช้งบการเงินนำไปใช้ในการตัดสินใจได้

4.4 กฎหมาย ในการประกอบธุรกิจไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการที่เป็นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือผู้ประกอบการโดยทั่วไปก็ตาม ต่างมีความจำเป็นที่ต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ การประกอบธุรกิจเริ่มตั้งแต่กระบวนการผลิตที่อาจจำเป็นจะต้องมีการทำสัญญาสั่งซื้อวัตถุดิบที่มี ไม่ว่าจะเป็ขั้นตอนใดในการผลิตสามารถผลิตได้เอง หรือเมื่อผลิตสินค้าแล้วก็ต้องมีการทำสัญญาขายสินค้าดังกล่าวให้กับลูกค้า จะเห็นได้ว่ากฎหมายเกี่ยวกับนิติกรรม สัญญาเข้ามาเกี่ยวข้องอย่างมากในกระบวนการผลิตและการจำหน่าย รวมทั้งในการผลิตและจำหน่ายอาจจำเป็นต้องจ้างบุคคลเข้ามาช่วยงาน ในส่วนนี้ก็ต้องเกี่ยวข้องกับกฎหมายจ้างแรงงานและกฎหมายแรงงานด้วยเช่นกัน ดังนั้น เนื้อหาในหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ OTOP ในเชิงธุรกิจ จึงได้พยายามนำกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจในเบื้องต้นมารวบรวมไว้ในเอกสารประกอบการอบรม เพื่อให้ผู้ประกอบการได้ใช้เป็นคู่มือในการประกอบธุรกิจ และสามารถรวบรวมทั้งเข้าใจถึงสิทธิหน้าที่ของตนและของคู่สัญญาได้อย่างถูกต้องด้วย

กฎหมายที่นำมาเขียนไว้ในคู่มือประกอบการฝึกอบรม จะเป็นเนื้อหากฎหมายที่ผู้ประกอบการไม่ว่าระดับใดก็ตามจำเป็นต้องรู้ในเบื้องต้น กฎหมายที่ผู้ประกอบการควรทำความเข้าใจในเบื้องต้น มีดังนี้

4.4.1 **กฎหมายที่เกี่ยวกับสัญญา** การประกอบธุรกิจต้องเกี่ยวข้องกับการทำสัญญาเสมอ โดยผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ อาจเป็นได้ทั้งฝ่ายผู้ซื้อหรือฝ่ายผู้ขาย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักเกณฑ์การทำสัญญา โดยการทำสัญญาให้ถูกต้องมีผลบังคับได้ และจะต้องทำสัญญาให้ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดไว้ด้วย เช่น การทำสัญญาต้องทำให้ถูกต้องตามแบบวัตถุประสงค์ของสัญญาจะต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย ไม่เป็นการพันวิสัยหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน มิฉะนั้นสัญญาย่อมตกเป็นโมฆะ นอกจากนั้นคู่สัญญาต้องเป็นบุคคลที่ไม่หย่อนความสามารถ คือ ไม่เป็นผู้เยาว์ หรือคนไร้ความสามารถ เป็นต้น มิฉะนั้นสัญญาอาจตกเป็นโมฆียกรรมได้ นอกจากนั้นสัญญาอาจตกเป็นโมฆะได้หากสัญญานั้นเกิดจากการแสดงเจตนาซ่อนเร้น การแสดงเจตนาลวง การแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในสิ่งที่เป็นสาระสำคัญของนิติกรรม สัญญาที่เกิดจากการแสดงเจตนาโดยสำคัญผิดในคุณสมบัติของบุคคลหรือทรัพย์สิน การแสดงเจตนาโดยถูกกลฉ้อฉล การแสดงเจตนาโดยถูกข่มขู่ สัญญาดังกล่าวย่อมตกเป็นโมฆียะ การเกิดขึ้นของสัญญาก็โดยคำเสนอ คำสนองถูกต้องตรงกัน และเมื่อสัญญาเกิดแล้วย่อมก่อให้เกิดความผูกพันของคู่สัญญาที่จะต้องปฏิบัติต่อกัน หากฝ่ายใดไม่ปฏิบัติตามสัญญาฝ่ายนั้นก็ได้ชื่อว่าเป็นฝ่ายผิดสัญญา อาจถูกฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ เมื่อได้ทำสัญญากันแล้วต่อมาคู่หากประสงค์ที่จะเลิกสัญญา ก็สามารถทำได้ด้วยการบอกเลิกสัญญา ซึ่งสิทธิในการบอกเลิก

สัญญาอาจเกิดจากข้อตกลงในสัญญา หรือเป็นสิทธิที่เกิดจากบทบัญญัติของกฎหมายก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม การบอกเลิกสัญญาก็ต้องบอกให้ถูกต้อง มิฉะนั้นสัญญาย่อมยังมีผลผูกพันคู่สัญญาอยู่

4.4.2 เอกเทศสัญญาอื่น ๆ นอกจากหลักเกณฑ์ทั่วไปในการทำสัญญาแล้ว ผู้ประกอบการจำเป็นต้องทำความเข้าใจเอกเทศสัญญาอื่นๆ เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญาฝากขาย สัญญาเช่าทรัพย์ สัญญาเช่าซื้อ สัญญาจ้างแรงงาน สัญญาจ้างทำของ เป็นต้น ซึ่งเป็นสัญญาที่ใช้กันมากในทางธุรกิจ สัญญาซื้อขาย โดยพื้นฐานก็เป็นสัญญาอย่างหนึ่งนั่นเอง แต่กฎหมายได้กำหนดแบบของสัญญา สิทธิ หน้าที่รวมทั้งความรับผิดของคู่สัญญา คือ ผู้ซื้อและผู้ขายทำสัญญาต่อกันไว้โดยเฉพาะ นอกจากนั้นในการประกอบธุรกิจ สัญญาเช่าทรัพย์ก็เป็นสัญญาที่ผู้ประกอบการธุรกิจทำกันมากเช่นกัน เป็นต้นว่าผู้ประกอบการธุรกิจต้องเช่าอาคารเพื่อเป็นสถานที่ผลิตสินค้า หรือใช้เป็นสถานที่จำหน่ายสินค้า เป็นต้น ซึ่งการทำรวมทั้งต้องทำความเข้าใจสัญญาเช่าทรัพย์ก็มีหลักเกณฑ์เฉพาะที่คู่สัญญาจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง เข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่และความรับผิดตามกฎหมายด้วย มิฉะนั้นอาจกลายเป็นผู้ผิดสัญญาโดยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ได้ ส่วนสัญญาเช่าซื้อมักนิยมทำในกรณีที่ผู้ประกอบการธุรกิจไม่ต้องการที่จะชำระเงินในการซื้อของใดๆ ด้วยเงินจำนวนมากผู้ประกอบการธุรกิจก็อาจเลือกทำสัญญาเช่าซื้อได้ ในการประกอบธุรกิจในบางครั้งผู้ประกอบการอาจจำเป็นต้องจ้างลูกจ้างเข้ามาช่วยงาน เช่น ช่วยทำบัญชี สัญญาที่เข้ามาเกี่ยวข้องก็ได้แก่สัญญาจ้างแรงงาน และสัญญาจ้างทำของ ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้โดยเฉพาะเช่นกัน

4.4.3 ทุน การประกอบธุรกิจจำเป็นต้องมีทุนซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการประกอบธุรกิจ ในประกอบธุรกิจจำเป็นต้องไปทำสัญญากู้ยืมจากสถาบันการเงินหรือจากบุคคลทั่วไป ผู้ประกอบการก็ควรมีความรู้เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การทำสัญญายืม รวมทั้งมีความรู้เกี่ยวกับสัญญาค้ำประกัน สัญญาจำนอง สัญญาจำนำ ซึ่งเป็นสัญญาที่อาจทำขึ้นเพื่อเป็นการประกันหนี้ตามสัญญากู้ยืม รวมทั้งสัญญาขายฝากด้วย เพื่อที่จะได้เข้าใจในสิทธิ และหน้าที่ตามสัญญา

4.4.4 กฎหมายเกี่ยวกับองค์กรธุรกิจ นอกจากนั้นผู้ประกอบการธุรกิจควรมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบองค์กรธุรกิจ โดยกฎหมายในเรื่องนี้ คือ กฎหมายเกี่ยวกับห้างหุ้นส่วน บริษัท ซึ่งกฎหมายได้บัญญัติหลักจัดตั้งห้างหุ้นส่วนและบริษัทไว้แตกต่างกัน รวมทั้งกำหนดสิทธิหน้าที่ของผู้เป็นหุ้นส่วนไว้ต่อกัน รวมทั้งกำหนดสิทธิหน้าที่ของผู้เป็นหุ้นส่วนกับบุคคลภายนอกด้วยการเข้าใจกฎหมายต่างๆ จะช่วยให้ผู้ประกอบการสามารถประกอบธุรกิจโดยราบรื่นไม่ผิดพลาด ไม่เกิดความเสียหาย

นอกจากกฎหมายต่างๆ เหล่านี้แล้ว ในการผลิตสินค้ายังมีกฎหมายที่ผู้ประกอบการควรรู้และทำความเข้าใจอีก คือ กฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ กฎหมายเกี่ยวกับสิทธิบัตร กฎหมายเกี่ยวกับเครื่องหมายการค้า กฎหมายเกี่ยวกับความลับทางการค้า กฎหมายเกี่ยวกับสิ่งบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ เป็นต้น กฎหมายเหล่านี้มีวัตถุประสงค์คุ้มครองผู้ประดิษฐ์คิดค้นสินค้าต่างๆ ให้ได้รับประโยชน์จากสิ่งประดิษฐ์ที่ตนคิดค้นอย่างเต็มที่ รวมทั้งกำหนดโทษในกรณีที่มีผู้ลอกเลียนแบบ การที่ผู้ประกอบการมีความรู้ในด้านกฎหมายจะช่วยให้ผู้ประกอบการเข้าใจเกี่ยวกับสิทธิ หน้าที่ต่างๆ ตามสัญญาที่ได้ทำขึ้น สามารถประกอบธุรกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง ชุมชน และประเทศชาติ

4.5 ภาษาอังกฤษ เนื้อหาที่ใช้ในการอบรมกำหนดจากการศึกษาความต้องการของผู้ประกอบการ จากการสัมภาษณ์ พูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การสำรวจตลาด การสำรวจเอกสารภาษาอังกฤษต่างๆ เช่น

ฉลาก คำอธิบายสินค้าต่างๆ ที่มีอยู่ในท้องตลาดในงานขายสินค้า ณ อิมแพค เมืองทองธานี ประกอบกับการศึกษาเว็บไซต์สินค้า และการศึกษาการเขียนตำราภาษาอังกฤษเฉพาะอาชีพ ที่ต้องกำหนดเนื้อหาจากความต้องการใช้งาน (Need) ของผู้เรียน และศึกษากระบวนการขายสินค้าว่าน่าจะมีประเด็นทางภาษาใดมาเกี่ยวข้องบ้าง เป็นต้น

กล่าวโดยสรุป แนวทางการพัฒนาศักยภาพทรัพยากรมนุษย์เพื่อการดำเนินโครงการวิสาหกิจชุมชนและโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ เพื่อส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ ด้วยการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาพัฒนาเพิ่มมูลค่าเป็นผลิตภัณฑ์และบริการคุณภาพ ในการดำเนินการตามนโยบายให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและให้ประสบผลสำเร็จ จึงควรมีการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ในเนื้อหาหลัก 5 ด้าน ประกอบด้วย การบริหารจัดการ การตลาด การบัญชีและการเงิน กฎหมาย และภาษาอังกฤษ

กิจกรรม 11.3.4

จงบอกวัตถุประสงค์ของหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ว่ามีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 11.3.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.3 เรื่องที่ 11.3.4)

แผนการสอนตอนที่ 11.4

บทบาทของภาคเอกชนกับธุรกิจชุมชน

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 11.4 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 11.4.1 การร่วมดำเนินธุรกิจของภาคเอกชน
- 11.4.2 การส่งเสริมการลงทุนในสินค้าที่ตลาดต้องการ
- 11.4.3 การสร้างงานและการสร้างอาชีพ
- 11.4.4 การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน

แนวคิด

1. การร่วมดำเนินธุรกิจของภาคเอกชนกับธุรกิจชุมชน อาจพบในลักษณะการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน จึงควรมีความเข้าใจในเรื่องหลักการลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน จุดเด่นของการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน ประโยชน์ของการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และข้อพิจารณาในการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน
2. การส่งเสริมการลงทุนในสินค้าที่ตลาดต้องการ มักพบในรูปแบบของการตลาดนำการผลิต โดยเฉพาะในภาคการเกษตร ซึ่งเป็นแนวคิดด้านการบริหารจัดการสินค้าเกษตรแบบใหม่ โดยอาศัยเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาบริหารจัดการตลอดห่วงโซ่อุปทานการผลิต โดยความร่วมมือจากภาคเอกชนและการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐ
3. การสร้างงานและการสร้างอาชีพภายในชุมชน หากได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากภาคเอกชนจะสามารถสร้างความมั่นคงในอาชีพ และความยั่งยืนด้านรายได้แก่คนในชุมชน ส่งผลต่อความเข้มแข็งและการคงอยู่ของธุรกิจชุมชน
4. การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนเป็นกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยี โดยมีขั้นตอนการใช้ความรู้ กลุ่มแนวคิด รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ที่เปลี่ยนเป็นความรู้ หรือความรู้เพื่อให้เกิดผลบางประการ ซึ่งก็จะครอบคลุมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้เพื่อสร้างผลบางอย่างให้กับชุมชน และธุรกิจของชุมชนได้

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.4.1 “การร่วมดำเนินธุรกิจของภาคเอกชน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการร่วมดำเนินธุรกิจของภาคเอกชนได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.4.2 “การส่งเสริมการลงทุนในสินค้าที่ตลาดต้องการ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการส่งเสริมการลงทุนในสินค้าที่ตลาดต้องการได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.4.3 “การสร้างงานและการสร้างอาชีพ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการสร้างงานและการสร้างอาชีพได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 11.4.4 “การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนได้

เรื่องที่ 11.4.1

การร่วมดำเนินธุรกิจของภาคเอกชน

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการประกาศใช้ “พระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้าขาย อันกระทบถึงความปลอดภัย หรือผาสุกแห่งสาธารณชน พุทธศักราช 2471” เมื่อวันที่ 13 ตุลาคม พ.ศ. 2471 โดยรัฐเป็นผู้ผูกขาดการประกอบกิจการค้าขายอันเป็นสาธารณูปโภคแต่ผู้เดียว เอกชนจะเข้ามาดำเนินการจัดทำจะต้องได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตหรือสัมปทานก่อน กิจการที่ถือว่าเป็นกิจการค้าขายอันเป็นสาธารณูปโภค ได้แก่ การรถไฟ รถรางชุดคลองเดินอากาศ ประปา ชลประทาน โรงไฟฟ้า ฯลฯ และได้กำหนดกิจการอื่นที่จะดำเนินการได้ต้องได้รับพระราชทาน พระบรมราชานุญาตหรือสัมปทานก่อน เช่น กิจการประกันภัย ธนาคาร เครดิทฟองซิเออร์ เป็นต้น

ใน พ.ศ. 2475 ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และได้เปลี่ยนแปลงผู้มีอำนาจในการอนุญาตจากพระมหากษัตริย์มาเป็นรัฐบาล เกิดการปฏิวัตินำโดยจอมพลถนอม กิตติขจร หัวหน้าคณะปฏิวัติได้มีประกาศของคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 58 ลงวันที่ 26 มกราคม พ.ศ. 2515 ยกเลิกพระราชบัญญัติควบคุมกิจการค้า อันกระทบถึงความปลอดภัยหรือผาสุกแห่งสาธารณชน พุทธศักราช 2471 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เนื่องจากมีผู้ประกอบการค้าเป็นจำนวนมากและไม่มีความเหมาะสมของการประกอบกิจการดังกล่าว โดยประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ ได้กำหนดกิจการค้าขายอันเป็นสาธารณูปโภคที่อยู่ในความควบคุม และต้องได้รับอนุญาต หรือสัมปทานจากรัฐมนตรีผู้เกี่ยวข้องก่อนจึงจะสามารถดำเนินการได้ ได้แก่ การรถไฟ การรถราง การชุดคลอง การเดินอากาศ การประปา การชลประทาน การไฟฟ้า การผลิตเพื่อจำหน่ายหรือจำหน่ายก๊าซโดยระบบเส้นท่อ ไปยังอาคารต่างๆ บรรดากิจการอื่นอันกระทบกระเทือนถึงความปลอดภัยหรือ ความผาสุกของประชาชนตามที่ระบุไว้ ในพระราชกฤษฎีกาการอนุญาตหรือการให้สัมปทานตามประกาศของคณะปฏิวัติฉบับนี้ ไม่มีแนวทางปฏิบัติหรือหลักเกณฑ์ที่แน่นอน (สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ, 2565)

“พระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ พ.ศ. 2556” มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 4 เมษายน พ.ศ. 2556 โดยมีบทบัญญัติในเรื่องของขอบเขตของโครงการที่ให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐอย่างกว้างขวางอันส่งผลให้มีโครงการร่วมลงทุนที่ไม่ได้อยู่ในกิจการที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะซึ่งเป็นภารกิจของรัฐที่ต้องจัดทำเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม และการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนที่รัฐประสงค์จะสนับสนุนให้เอกชนร่วมลงทุนต้องเข้ามาสู่กระบวนการตามกฎหมายดังกล่าว

นอกจากนี้กฎหมายดังกล่าว ยังไม่มีการสะท้อนถึงความเป็นหุ้นส่วนระหว่างรัฐและเอกชนที่ร่วมลงทุนในโครงการของรัฐที่ชัดเจน ประกอบกับยังขาดมาตรการในการแก้ไขปัญหาระหว่างหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง และมาตรการส่งเสริมการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน อันส่งผลให้การดำเนินโครงการมีความล่าช้า และเอกชนยังไม่ให้ความสนใจที่จะเข้าร่วมลงทุนในโครงการของรัฐเท่าที่ควร จึงมีความจำเป็น

ต้องปรับปรุงกฎหมายดังกล่าว โดยได้มีการร่างกฎหมายขึ้นมาใหม่ เพื่อให้มีการกำหนดนโยบายของรัฐที่ชัดเจนและแน่นอนในการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะ โดยมุ่งเน้นการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชนที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นหุ้นส่วนระหว่างรัฐและเอกชน กำหนดกลไกในการแก้ไขปัญหาอุปสรรค หรือความล่าช้าในการจัดทำหรือดำเนินโครงการร่วมลงทุน และมีมาตรการส่งเสริมการร่วมลงทุนให้แก่โครงการร่วมลงทุนอย่างเหมาะสมภายใต้กรอบวินัยการเงินการคลัง โดยมุ่งเน้นการใช้ความเชี่ยวชาญและนวัตกรรมของเอกชน รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าวไปยังหน่วยงานและบุคลากรของภาครัฐในขณะเดียวกันหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการจัดทำโครงการร่วมลงทุนยังคงกระชับ โปร่งใส และตรวจสอบได้ โดยคณะรัฐมนตรีซึ่งมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นนายกรัฐมนตรีได้ให้ความเห็นชอบร่างกฎหมายดังกล่าว ที่ผ่านการตรวจพิจารณาจากคณะกรรมการกฤษฎีกา และได้เสนอต่อรัฐสภาเพื่อพิจารณาและได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเมื่อวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ. 2562 เรียกว่า “พระราชบัญญัติการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน พ.ศ. 2562” (พ.ร.บ. การร่วมลงทุนฯ ปี 2562) มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2562

1. การร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน โครงการที่ต้องดำเนินการตาม พ.ร.บ. การร่วมลงทุนฯ ปี 2562 ต้องเป็นโครงการลงทุนของรัฐในกิจการที่หน่วยงานของรัฐหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งหรือหลายหน่วยงานรวมกัน มีหน้าที่และอำนาจต้องทำตามกฎหมายหรือกฎ หรือที่มีหน้าที่และอำนาจต้องทำตามวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งตามนิยามคำว่า “โครงการ” และต้องมีการร่วมลงทุนกับเอกชนไม่ว่าโดยวิธีใดหรือมอบให้เอกชนลงทุนแต่ฝ่ายเดียว โดยวิธีการอนุญาต หรือให้สัมปทาน หรือให้สิทธิไม่ว่าในลักษณะใดตามนิยามคำว่า “ร่วมลงทุน” โดยขอบเขตของโครงการร่วมลงทุนจะต้องเป็นกิจการเกี่ยวกับโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะตามมาตรา 7 แห่ง พ.ร.บ. การร่วมลงทุนฯ ปี 2562

2. หลักการการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน การดำเนินการภายใต้พระราชบัญญัตินี้ต้องเป็นไปเพื่อบรรลุเป้าประสงค์ของการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน ดังต่อไปนี้

2.1 ความสอดคล้องกับแผนการจัดทำโครงการร่วมลงทุน

2.2 ความเป็นหุ้นส่วนระหว่างรัฐและเอกชน ซึ่งต้องมีการจัดสรรความเสี่ยงและผลประโยชน์ตอบแทนให้แก่เอกชนอย่างเป็นธรรม โดยคำนึงถึงความสำเร็จของโครงการร่วมลงทุนและความคุ้มค่าในการดำเนินโครงการร่วมลงทุน

2.3 การรักษาวินัยการเงินการคลังของรัฐ

2.4 การใช้ความรู้ ความสามารถ ความเชี่ยวชาญ และนวัตกรรมของเอกชนในการให้บริการสาธารณะของโครงการร่วมลงทุน และการถ่ายทอดความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญไปยังหน่วยงานและบุคลากรของภาครัฐ

2.5 ความโปร่งใสและตรวจสอบได้ในการจัดทำและดำเนินโครงการร่วมลงทุน รวมถึงกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้อง

2.6 สิทธิและประโยชน์ของผู้รับบริการจากโครงการร่วมลงทุน

3. จุดเด่นของการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน

3.1 มีขอบเขตของโครงการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชนที่ชัดเจน โดยมุ่งเน้นโครงการที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะเท่านั้น ไม่รวมถึงการใช้ประโยชน์ในทรัพย์สินของหน่วยงานของรัฐและทรัพยากรธรรมชาติ ที่จะต้องมีกฎระเบียบรองรับที่เหมาะสมในการคัดเลือกและกำกับดูแลต่อไป

3.2 มาตรการสนับสนุน โดยมีมาตรการสนับสนุนการร่วมลงทุนให้แก่โครงการร่วมลงทุนอย่างเหมาะสมภายใต้กรอบวินัยการเงินการคลัง

3.3 มีการถ่ายทอดความรู้ โดยมุ่งเน้นการใช้ความเชี่ยวชาญและนวัตกรรมของเอกชน รวมทั้งถ่ายทอดความรู้ไปยังหน่วยงานและบุคลากรของภาครัฐ

3.4 กระชับเปิดเผย โดยกำหนดกลไกในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค และความล่าช้าในการจัดทำหรือดำเนินโครงการร่วมลงทุนบนหลักการเปิดเผย โปร่งใส

3.5 ความเป็นหุ้นส่วน โดยมุ่งเน้นความเป็นหุ้นส่วนระหว่างรัฐและเอกชน

3.6 นโยบายของรัฐ มีการกำหนดนโยบายของรัฐที่ชัดเจนและแน่นอนในการจัดทำโครงสร้างพื้นฐานและบริการสาธารณะผ่านแผนการจัดทำโครงการร่วมลงทุน

4. ประโยชน์ของการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน

4.1 การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

4.2 ตอบสนองความต้องการในการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ

4.3 ส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพ ความเชี่ยวชาญ และนวัตกรรมจากเอกชน

5. ข้อพิจารณาในการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน ควรคำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับ ต่อไปนี้

5.1 *การพิจารณาต้นทุนอย่างครบวงจร (Whole of Life Cycle Cost)* การพิจารณาด้านต้นทุนทั้งหมดตลอดอายุสัญญา ตั้งแต่ต้นทุนการศึกษาและพัฒนาโครงการ ต้นทุนการออกแบบ ต้นทุนการก่อสร้าง ต้นทุนการดำเนินงาน และต้นทุนการบำรุงรักษา รวมทั้งคำนึงถึงต้นทุนด้านผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้คู่สัญญาเอกชนบริหารจัดการโครงการให้เกิดประโยชน์สูงสุด

5.2 *ความคุ้มค่าทางการเงิน (Value for Money)* การร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชนต้องแสดงให้เห็นว่า เกิดความคุ้มค่าทางการเงินมากกว่าการที่ภาครัฐดำเนินการเองทั้งนี้ นอกจากการคำนึงถึงต้นทุนดำเนินการแล้ว ต้องมีการพิจารณาถึงคุณภาพการให้บริการประชาชนและประโยชน์ ในด้านอื่นๆ ร่วมด้วย

5.3 *การจัดสรรความเสี่ยงระหว่างคู่สัญญาที่เหมาะสม (Risk Sharing)* มีการจัดสรรความเสี่ยงอย่างเหมาะสมระหว่างภาครัฐและเอกชน โดยพิจารณาจากฝ่ายที่สามารถบริหารจัดการความเสี่ยงในแต่ละประเภทได้ดีที่สุดเป็นผู้รับความเสี่ยงนั้น ๆ

5.4 *การพัฒนาระดับการให้บริการให้ดียิ่งขึ้น (Improved Level of Service)* การให้เอกชนร่วมลงทุนในกิจการของรัฐ เป็นการผสมผสานความเชี่ยวชาญระหว่างภาครัฐและภาคเอกชนในการให้ทรัพยากรรวมทั้งเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อการพัฒนาคุณภาพการให้บริการต่อสาธารณะ และการเพิ่มขีดความสามารถในการลงทุนโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ

กิจกรรม 11.4.1

จบบอกหลักการการร่วมลงทุนระหว่างรัฐและเอกชน ประกอบด้วยอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 11.4.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.4 เรื่องที่ 11.4.1)

เรื่องที่ 11.4.2

การส่งเสริมการลงทุนในสินค้าที่ตลาดต้องการ

การส่งเสริมการลงทุนในสินค้าที่ตลาดต้องการ มักพบในรูปแบบของการตลาดนำการผลิตในภาคการเกษตร ซึ่งเป็นแนวคิดด้านการบริหารจัดการสินค้าเกษตรแบบใหม่ ให้ปริมาณการผลิตและความต้องการสินค้าเกษตรเกิดความสมดุลกัน ให้เกษตรกรเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน สหกรณ์การเกษตร และผู้ค้า

นโยบายการพัฒนาการเกษตรของกระทรวงเกษตรฯ ที่ผ่านมา ได้มุ่งเน้นการลดต้นทุนการผลิตและยกระดับมาตรฐานสินค้าโดยขับเคลื่อนผ่านนโยบายสำคัญ ประกอบกับในปัจจุบันภาคการเกษตรยังมีปัญหาที่ต้องเร่งแก้ไขอย่างต่อเนื่อง เช่น ราคาสินค้าเกษตรตกต่ำ ผลผลิตล้นตลาด ต้นทุนการผลิตสูง ประสพภัยแล้งหรือน้ำท่วม เป็นต้น อีกทั้งยังมีสาเหตุมาจากเกษตรกรไทยยังขาดปัจจัยสำคัญ 3 ด้าน คือ 1) ขาดความรู้ 2) ขาดเงินทุน และ 3) ไม่มีตลาดรองรับ ด้วยเหตุนี้กระทรวงเกษตรฯ จึงกำหนดนโยบาย “การตลาดนำการผลิต” ซึ่งจะเป็นแนวทางให้เกษตรกรและกลุ่มเกษตรกร วางแผนการผลิตเพื่อตอบสนองกับความต้องการของตลาด โดยความร่วมมือระหว่างกระทรวงเกษตรฯ กระทรวงพาณิชย์ และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องบูรณาการการทำงานร่วมกัน (หนังสือพิมพ์เดลินิวส์, 2565)

ตัวอย่างเช่น จังหวัดที่นำนโยบายนี้ไปปฏิบัติและสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนแปลงใหญ่ ในการจัดซื้อรายการอาหาร ประเภท ข้าวสาร พืชผัก และผลไม้ นอกจากนี้ในด้านสินค้าประมง โดยนโยบายดังกล่าวเพื่อสร้างสมดุลทางการตลาด ภายใต้ “โครงการส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่” เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีการรวมกลุ่มการผลิตและการบริหารจัดการร่วมกัน โดยกรมประมงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาแปลงใหญ่ด้านประมงระยะเวลา 5 ปี (พ.ศ. 2560-2564) มีเป้าหมายพัฒนาแปลงให้ได้ 300 แปลง โดยผลักดันให้เกษตรกรในแปลงใหญ่มีการรวมกลุ่ม จำนวน 30 คน พื้นที่ไม่ต่ำกว่า 300 ไร่ เพื่อร่วมกันวางแผนการผลิตให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565) ที่ผ่านมามีแปลงใหญ่ที่ประสบความสำเร็จ สามารถลดต้นทุนการผลิต เพิ่มผลผลิตสินค้าประมง พร้อมยกระดับฟาร์มสู่มาตรฐาน และอยู่ระหว่างการดำเนินการส่งเสริมเกษตรกรปฏิบัติตามมาตรฐาน มกษ. 7401-2557 รวมทั้งสร้างตลาดสินค้าประมงที่แน่นอน โดยมีการเจรจาธุรกิจระหว่างห้างสรรพสินค้า และ

บริษัทเอกชน ได้แก่ สหกรณ์ผู้เลี้ยงกุ้งลุ่มน้ำท่าทอง จำกัด จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นแปลงใหญ่ที่ประสบความสำเร็จที่สุด

ส่วนการวางแผนการผลิตข้าวได้วางเป้าหมายความต้องการใช้ข้าวสำหรับการผลิต ปี 2561/62 ภายใต้ตลาดนำการผลิต 30.42 ล้านตันข้าวเปลือก โดยกรมการข้าวได้กำหนดแผนการผลิตข้าว ปี 2561/62 ตามความต้องการใช้ข้าวดังกล่าว 70.42 ล้านไร่ ผลผลิต 33.422 ล้านตันข้าวเปลือก จะเห็นได้ว่านโยบาย “การตลาดนำการผลิต” สามารถช่วยวางแผนการผลิตให้กับเกษตรกร สามารถช่วยลดต้นทุนการผลิต อีกทั้งเกษตรกรจะมีตลาดรองรับสินค้าที่แน่นอน ผลผลิตไม่ล้นตลาด เกษตรกรมีรายได้และมีความมั่นคงในอาชีพเกษตรกรมากยิ่งขึ้น

1. การขับเคลื่อนการทำงานตลาดนำการผลิต

การขับเคลื่อนการทำงานตลาดนำการผลิต ประกอบด้วย 5 ยุทธศาสตร์ (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2562) ดังนี้

1.1 ยุทธศาสตร์ตลาดนำการผลิต เป็นยุทธศาสตร์หลักเพื่อปฏิรูปภาคเกษตรทั้งในรูปแบบตลาดออนไลน์ แพลตฟอร์มรายสินค้าเพื่อรองรับความปกติวิถีใหม่ (New Normal) ตลาดออฟไลน์ ธุรกิจค้าปลีกสมัย (Modern Trade) รถโมบาย ตลาดสด การรวานสินค้า เกษตรพันธสัญญา และเคาน์เตอร์เทรด จัดกิจกรรมจับคู่ธุรกิจผู้ซื้อกับผู้ขายเพื่อสร้างเครือข่ายธุรกิจ

1.2 ยุทธศาสตร์เทคโนโลยีเกษตร 4.0 เพื่อการบริหารราชการแผ่นดินการบริการประชาชนและการพัฒนาภาคเกษตรกรรม โดยการใช้เทคโนโลยีตลอดห่วงโซ่อุปทานและมูลค่า (Supply-Value Chain) ตั้งแต่การผลิต การแปรรูป จนถึงการตลาด

1.3 ยุทธศาสตร์ “3’s” (Safety-Security-Sustainability-เกษตรปลอดภัย เกษตรมั่นคง และเกษตรยั่งยืน) โดยให้ความสำคัญกับการผลิตที่ได้คุณภาพ มาตรฐาน และสนับสนุนการทำแผนบริหารจัดการน้ำ การพัฒนาแหล่งน้ำในไร่นา รวมถึงการใช้ระบบแผนที่เกษตร (Agri-Map) เพื่อให้มีการผลิตที่เหมาะสมกับพื้นที่

1.4 ยุทธศาสตร์การบริหารเชิงรุกแบบบูรณาการกับทุกภาคส่วนโดยเฉพาะโมเดล “เกษตรพาณิชย์ทันสมัย” โดยเฉพาะความร่วมมือด้านการตลาด เช่น สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย กระทรวงพาณิชย์ การสร้างความร่วมมือในการสร้างฐานข้อมูลขนาดใหญ่ให้ครอบคลุมทั้งสินค้าและทรัพยากรทางการเกษตร

1.5 ยุทธศาสตร์เกษตรกรรมยั่งยืนตามแนวทางศาสตร์พระราชา เช่น เกษตรทฤษฎีใหม่ และเกษตรผสมผสาน เป็นต้น

2. แนวทางนโยบายตลาดนำการผลิต

นโยบายตลาดนำการผลิต ประกอบด้วย นโยบาย 15 ด้าน (ปรับปรุงจากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2565) ดังนี้

2.1 นโยบาย “ตลาดนำการผลิต” เป็นนโยบายหลักโดยเพิ่มช่องทางตลาดให้หลากหลาย ทั้งในรูปแบบตลาดออนไลน์ แพลตฟอร์มรายสินค้าเพื่อรองรับความปกติวิถีใหม่ (New Normal) ตลาดออฟไลน์ ธุรกิจค้าปลีกสมัยใหม่ (Modern Trade) รถโมบาย ตลาดสด ตลาดชุมชน คาราวานสินค้า เกษตรพันธสัญญา และเคาน์เตอร์เทรด จัดกิจกรรมจับคู่ธุรกิจผู้ซื้อกับผู้ขายเพื่อสร้างเครือข่ายธุรกิจ โดยร่วมมืออย่างเข้มข้นกับกระทรวงพาณิชย์ภายใต้โมเดล “เกษตร-พาณิชย์ทันสมัย”

2.2 การสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันเกษตรกรและเศรษฐกิจฐานราก โดยส่งเสริมให้เกษตรกรมีการแลกเปลี่ยนความรู้ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายเกษตรกรและสถาบันเกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้มีอำนาจต่อรองในการซื้อขายผลผลิต ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าเกษตรเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์เกษตรชุมชน เชื่อมโยงกับตลาดชุมชน/ตลาดเกษตรกร ตลาดสีเขียว (Green Market) และการท่องเที่ยวเชิงเกษตร สร้างเศรษฐกิจหมุนเวียนภายในชุมชน รวมทั้งพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ สามารถช่วยเหลือสมาชิกเกษตรกร เอื้อให้เกิดการพัฒนาในพื้นที่ ทั้งสังคม ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติให้เข้มแข็งและยั่งยืน

2.3 การส่งเสริมสถาบันเกษตรกร ผู้ประกอบการ และ Start up เป็นหน่วยธุรกิจให้บริการทางการเกษตร (Agricultural Service Providers: ASP) เพื่อยกระดับสู่การให้บริการทางการเกษตร เช่น เทคโนโลยีในการดูแลรักษาโรคจักรกลในการเตรียมดินและการเก็บเกี่ยว สำหรับให้บริการแก่พี่น้องเกษตรกรแบบครบวงจร

2.4 การส่งเสริมเกษตรพันธสัญญา (Contract Farming) เพื่อสร้างความไว้วางใจและความร่วมมือในการพัฒนาศักยภาพการผลิตอย่างยั่งยืน ระหว่างเกษตรกรกับผู้ประกอบการ และร่วมกันยกระดับคุณภาพผลผลิตและแก้ปัญหาผลผลิตล้นตลาด

2.5 การพัฒนาศูนย์เทคโนโลยีเกษตรและนวัตกรรม (AIC) เป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้ ด้านเทคโนโลยีทางการเกษตร สนับสนุนและส่งเสริมเทคโนโลยีเกษตร การประดิษฐ์ นวัตกรรม รวมทั้งเครื่องจักรกลเกษตรที่เหมาะสมกับพื้นที่ของแต่ละจังหวัด โดยเชื่อมโยงการทำงานกับศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เพื่อยกระดับสู่การทำเกษตรสมัยใหม่ และเกษตรแบบแม่นยำ (Precision Agriculture)

2.6 การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ด้านการเกษตร เพื่อตอบสนองต่อโซ่อุปทานที่เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการค้าสินค้าเกษตรออนไลน์ที่ขยายตัวต่อเนื่อง เพื่อรักษาคุณภาพสินค้าเกษตรให้มีความสดใหม่ และถึงมือผู้บริโภคอย่างรวดเร็ว รวมถึงพัฒนาระบบเชื่อมโยงทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการส่งออกและนำเข้าสินค้าเกษตร

2.7 การบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ มีการกระจายน้ำอย่างเหมาะสมและทั่วถึง รวมทั้งพัฒนาแหล่งน้ำในไร่นาของเกษตรกรและชุมชน เพื่อให้เกษตรกรมีน้ำเพียงพอสำหรับการอุปโภคบริโภคและทำการเกษตร ตลอดจนป้องกันและบรรเทาปัญหาอุทกภัย

2.8 การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม เพื่อให้เกษตรกรสามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินได้ตรงตามศักยภาพของที่ดิน และสอดคล้องกับความต้องการของตลาดมากที่สุด โดยกำหนดเขตความเหมาะสมในการทำการเกษตรในแต่ละพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพในการผลิตสูงสุดผ่านข้อมูลระบบแผนที่เกษตร (Agri-Map)

2.9 การส่งเสริมศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) เพื่อบ่มเพาะเกษตรกรให้เป็น Smart Farmer ผ่านการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิต การบริหารจัดการ และการตลาดแก่เกษตรกร รวมทั้งให้บริการทางวิชาการและเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารในพื้นที่ โดยมีเกษตรกรต้นแบบเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และเป็นกลไกในการบูรณาการการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ในการแก้ปัญหาและพัฒนาการเกษตรในระดับพื้นที่

2.10 การประกันภัยพืชผล ให้ความคุ้มครองความเสียหายหรือความสูญเสียต่อพืชผลที่เอาประกันภัยซึ่งเกิดจากภัยต่างๆ เช่น น้ำท่วม ภัยแล้ง ลมพายุ ลูกเห็บตก เป็นต้น ซึ่งจะช่วยสร้างเสถียรภาพทางรายได้และความมั่นคงในอาชีพให้แก่เกษตรกร รวมถึงการให้ความช่วยเหลือเยียวยาเกษตรกรที่ประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติอย่างทันท่วงที

2.11 การส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันและสร้างความมั่นคงแก่เกษตรกร ได้แก่ เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน เกษตรอินทรีย์ เกษตรธรรมชาติ และวนเกษตร ด้วยการลด ละ เลิกการใช้สารเคมี ประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรรับรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีอย่างถูกต้อง และมีการพัฒนาอาหารของไทยให้เป็นรูปแบบอาหารที่ปลอดภัยและมีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อตอบสนองต่อความต้องการสินค้าเกษตรปลอดภัยใน 5ร อันได้แก่ โรงเรียน โรงแรม โรงพยาบาล เรือนจำ และร้านอาหาร เป็นต้น

2.12 การยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น สร้างแบรนด์ให้กับสินค้าเกษตรอัตลักษณ์ ส่งเสริมการแปรรูปสินค้าจากความหลากหลายทางชีวภาพ เช่น สมุนไพร แมลงเศรษฐกิจ ส่งเสริมสินค้าเกษตรที่มีศักยภาพทางด้านการตลาดในอนาคต ทั้งสินค้าอาหารอนาคต (Future Food) และสินค้าเกษตรที่ตอบสนองผู้บริโภคเฉพาะกลุ่ม (Functional Food) รวมทั้งสินค้าเกษตรเพื่อพลังงานและอุตสาหกรรมแห่งอนาคต

2.13 การวิจัยและพัฒนา เพื่อตอบสนองการพัฒนาภาคเกษตรของประเทศไทย บนพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรม เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเกษตรกรและผู้บริโภค

2.14 การพัฒนาฐานข้อมูล Big Data ในการใช้ประโยชน์และเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อการบริหารและช่วยให้เกษตรกรมีข้อมูลที่ดี และเพียงพอต่อการตัดสินใจที่ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อการผลิตและการจำหน่ายผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์

2.15 การประกันรายได้ของเกษตรกร เป็นโครงการที่สร้างความมั่นคงของรายได้ให้กับเกษตรกร โดยเป็นหลักประกันรายได้ขั้นต่ำในการประกอบอาชีพการเกษตร สร้างความมั่นคงด้านอาหาร รักษาเสถียรภาพราคาสินค้าเกษตร และเป็นการแทนนโยบายแทรกแซงระดับราคาสินค้าเกษตร/โครงการรับจำนำสินค้าเกษตร

กล่าวโดยสรุป แนวทางนโยบายตลาดนำการผลิตประกอบด้วย นโยบาย 15 ด้าน ได้แก่ นโยบายตลาดนำการผลิต การสร้างความเข้มแข็งให้แก่สถาบันเกษตรกรและเศรษฐกิจฐานราก การส่งเสริมสถาบันเกษตรกร การส่งเสริมเกษตรกรพันธสัญญา การพัฒนาศูนย์เทคโนโลยีเกษตรและนวัตกรรม การพัฒนาระบบโลจิสติกส์ด้านการเกษตร การบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ การบริหารจัดการพื้นที่เกษตรกรรม การส่งเสริมศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) การประกันภัยพืชผล การส่งเสริมเกษตรกรรมยั่งยืน การยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขัน การวิจัยและพัฒนา การพัฒนาฐานข้อมูล Big Data และการประกันรายได้ของเกษตรกร ซึ่งเป็นแนวทางในการส่งเสริมการลงทุนในสินค้าที่ตลาดต้องการแก่ธุรกิจชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือจากภาคเอกชน และการส่งเสริมสนับสนุนจากภาครัฐโดยอาศัยเทคโนโลยีและนวัตกรรมสมัยใหม่มาใช้ในการบริหารจัดการในห่วงโซ่อุปทานการผลิตของธุรกิจชุมชน

กิจกรรม 11.4.2

จงบอกการขับเคลื่อนการทำงานตลาดนำการผลิตมีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 11.4.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.4 เรื่องที่ 11.4.2)

เรื่องที่ 11.4.3

การสร้างงานและการสร้างอาชีพ

การสร้างงานและการสร้างอาชีพสามารถขยายกลุ่มเป้าหมายไปยังกลุ่มผู้ด้อยโอกาส หรือกลุ่มบุคคลที่ควรได้รับการช่วยเหลือพิเศษกลุ่มอื่นในสังคม เพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการได้รับโอกาส การช่วยเหลือส่งเสริมให้มีอาชีพและรายได้จนสามารถเลี้ยงดูตนเองได้ อันเป็นการสร้างสรรค์สังคมไทยให้เข้มแข็งมั่นคงและน่าอยู่

1. การสร้างงาน

การสร้างอาชีพมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะการสร้างอาชีพเป็นการประกอบอาชีพอิสระที่สามารถสร้างเงิน สร้างรายได้ดี ๆ ให้กับผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ ตามความถนัด ความสามารถ ความพร้อม และที่สำคัญที่สุด คือ การสานฝันความคิดสร้างสรรค์ของตนเองให้เป็นจริงได้ และสามารถนำมาซึ่งความมั่งมีศรีสุขในการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว ชุมชน สังคม โดยกล่าวถึงการสร้างงาน (จารุวรรณ แสงแก้ว, 2565) ไว้ดังนี้

การสร้างงาน คือ ใต้งานหรือชิ้นงานตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพราะการระดมพลังสมอง (Brain Storming) เป็นการติดต่อวาทะทางปัญญาให้กับการทำงาน การให้ช่วยกันทำงานให้สำเร็จได้อย่างถูกต้อง รวดเร็วและปลอดภัย

ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานใช้กระบวนการกลุ่ม เช่น การสร้างบ้านพักอาศัยหรืออาคารสำนักงาน โดยในการสร้างบ้านพักอาศัย 1 หลัง ต้องใช้กระบวนการทำงาน หรือคณะบุคคล เช่น สถาปนิก เป็นผู้ออกแบบ วิศวกรควบคุมการก่อสร้างให้เป็นไปตามที่วางไว้ หัวหน้าช่างเป็นผู้นำหน้าทีในการรับงาน มาเพื่อปฏิบัติและมอบหมายงานให้หัวหน้าคนงานซึ่งทำหน้าที่ควบคุมคนงานในการก่อสร้าง คนงานทำหน้าที่ลงมือปฏิบัติ เป็นต้น การทำงานที่ประสานกันอย่างดีนี้ก็จะได้อาคารสำนักงาน หรือบ้านที่อยู่อาศัย สำเร็จตามที่ออกแบบไว้

การใช้กระบวนการทำงานการสร้างบ้านพักอาศัย เป็นกระบวนการที่แสดงให้เห็นถึงการดำเนินงาน ร่วมกันด้วยความสามัคคี ที่ทุกคนมีบทบาทภาระหน้าที่ตามที่หัวหน้าช่างเป็นผู้กำหนดและมอบหมายงาน ให้ทำตามความถนัด และตามความสามารถ พร้อมทั้งมีการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานทุกระยะตามลำดับ ขั้นตอน เพื่อผลสัมฤทธิ์ของงาน คือ บ้านพักอาศัยที่มีคุณภาพ

โดยจะกล่าวถึงการสร้างงาน (จารุวรรณ แสงแก้ว, 2565) จากกระบวนการกลุ่มในการทำงาน ดังนี้

1.1 กระบวนการกลุ่มในการทำงาน ในการทำงานบางอย่างเราไม่สามารถที่จะทำคนเดียวได้ จะต้องมียุทธศาสตร์และทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งผลที่ได้ นอกจากความสำเร็จของงานแล้วยังมีประโยชน์ตามมา คือ การได้สังคม เพราะในการทำงานต้องมีการสื่อสารปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับบุคคลต่างๆ ทั้งภายในกลุ่ม นอกกลุ่ม ทำให้รู้จักสนิทสนมกันมากขึ้น เป็นการสร้างสังคมแห่งการทำงานที่ดี และเป็นการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยในการทำงานร่วมกัน

1.2 แนวทางสร้างงานด้วยกระบวนการกลุ่ม การสร้างงานด้วยกระบวนการกลุ่มของการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยีมุ่งเน้นทักษะกระบวนการคิดและทักษะกระบวนการปฏิบัติ เรียนรู้ด้วย ประสบการณ์ตรงที่เกี่ยวกับการสร้างหรือการผลิตชิ้นงาน และการซ่อมแซม ปรับปรุง แก้ไขชิ้นงาน ให้สามารถใช้งานได้เป็นอย่างดี เพื่อการดำรงชีวิตประจำวันและการประกอบอาชีพสุจริตได้ โดยการยึดหลัก แนวทางในการปฏิบัติงานที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

1.2.1 สัมพันธภาพในการทำงาน โดยสมาชิกภายในกลุ่มจะต้องช่วยกันสร้างสัมพันธภาพ ให้เกิดขึ้นภายในกลุ่ม สร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ทุกคนมองเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ ส่วนตัว ทุกคนมีเป้าหมายเดียวกัน ทำให้กลุ่มเข้มแข็งมีความสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นสมาชิกภายในกลุ่มทุกคนควรยึดหลักการดังต่อไปนี้

- 1) เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี คือ ปฏิบัติหน้าที่ตามที่กลุ่มมอบหมายให้ถูกต้องและเหมาะสม กับบทบาทและสถานการณ์นั้นๆ
- 2) เป็นผู้ประสานหรือผู้ประนีประนอม คือ ป้องกันการเกิดความขัดแย้งของสมาชิก ภายในกลุ่ม

3) เป็นผู้อำนวยความสะดวก คือ ช่วยเหลือให้สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างเต็มที่

4) เป็นผู้สังเกตการณ์และให้คำติชม คือ ช่วยสังเกตการณ์กระบวนการทำงานของกลุ่ม เสนอให้กลุ่มและผู้นำกลุ่มทราบ เพื่อการประเมินและปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงาน

5) เป็นผู้ผ่อนคลายความเครียด คือ สร้างอารมณ์ที่ดี มีความสนุกกับงานที่ทำ ลดความเครียดและสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงานร่วมกัน เช่น พุดคุยในเรื่องที่สนุกสนาน ผ่อนคลาย เป็นต้น

1.2.2 ความสมัครใจในการทำงาน โดยการมอบหมายภาระงานให้ตรงกับความสามารถของสมาชิกภายในกลุ่มให้ได้ใช้ความรู้ ความสามารถ ทักษะกระบวนการ ทักษะกระบวนการงานอาชีพของตนเองร่วมกันทำงานด้วยความจริงใจ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะฉะนั้นสมาชิกภายในกลุ่มทุกคนควรมีหลักการดังต่อไปนี้

1) เป็นผู้ริเริ่ม คือ เป็นผู้เสนอแนวความคิด วิธีการใหม่ๆ ในการทำงาน เพื่อให้งานของกลุ่มบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

2) เป็นผู้ให้ข้อมูล คือ เป็นผู้ให้ข้อเท็จจริง หรือข้อสรุปต่างๆ เกี่ยวกับภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติในการทำงาน

3) เป็นผู้แสวงหาข้อมูล คือ เป็นผู้ซักถามเพื่อความถูกต้องให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง เพื่อประกอบการพิจารณาแก้ปัญหาต่อไป

4) เป็นผู้ชี้แจง คือ เป็นผู้พยายามให้รายละเอียดต่างๆ ของการทำงาน และเชื่อมโยงความคิดเห็นของสมาชิกภายในกลุ่มให้เข้ากันได้เป็นอย่างดี

5) เป็นผู้ประเมิน คือ เป็นผู้ประเมินความก้าวหน้าของกลุ่ม เพื่อกำหนดแนวทางในการทำงานได้อย่างถูกต้อง

1.3 ขั้นตอนการสร้างงานด้วยกระบวนการกลุ่ม การสร้างงานที่เน้นทักษะกระบวนการทำงาน มีขั้นตอนการทำงาน (จารุวรรณ แสงแก้ว, 2565) ดังต่อไปนี้

1.3.1 การเลือกหัวหน้ากลุ่ม หัวหน้ากลุ่มจะต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องที่จะทำงานนั้นเป็นอย่างดี และมีความรู้ทั่วๆ ไปดี มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีบุคลิกภาพของความเป็นผู้นำ รู้จักการประนีประนอม เพื่อผลประโยชน์ของกลุ่มเป็นหลัก

1.3.2 การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการทำงาน คือ จะต้องกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของการทำงานให้ชัดเจน และแจ้งให้สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มทราบเพื่อการปฏิบัติงานจะได้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ทำให้การทำงานของกลุ่มมีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ตั้งไว้ได้เป็นอย่างดี

1.3.3 การวางแผนการทำงาน คือ การกำหนดกรอบความคิดในเรื่องการทำงาน การสร้างหรือผลิตชิ้นงานและการซ่อมแซม ปรับปรุง แก้ไขชิ้นงาน ให้สามารถใช้งานได้เป็นอย่างดี สิ่งแรกที่ควรคำนึง คือ การแบ่งภาระงานให้เหมาะสมกับสมาชิกภายในกลุ่ม สมาชิกทุกคนจะได้รับความพึงพอใจ และเต็มใจที่จะทำงาน

ข้อควรปฏิบัติในการวางแผนการทำงาน มีดังนี้

- 1) เตรียมงานด้านการศึกษาค้นคว้าข้อมูล
- 2) ตัดสินใจทำงานโดยใช้เสียงข้างมากตัดสินใจ
- 3) เริ่มการทำงานโดยเรียงลำดับขั้นตอนการทำงานตามความรู้ความเข้าใจ และตาม

ทักษะกระบวนการทางอาชีพ เริ่มตั้งแต่ออกแบบงาน วิเคราะห์งาน ประมาณราคา โดยให้สมาชิกภายในกลุ่มร่วมกันอภิปราย และสรุปขั้นตอนการทำงาน

4) เขียนปฏิทินการปฏิบัติงานตามลำดับขั้นตอนการทำงาน โดยกำหนดช่วงเวลาและ ผู้รับผิดชอบการปฏิบัติงานให้ชัดเจน

5) ให้สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มเขียนบันทึกการวางแผนงานทุกครั้ง เพื่อเป็นการตรวจสอบ และประเมินผลความก้าวหน้า และการปรับปรุงแก้ไขแผนงานให้เป็นไปตามลำดับขั้นตอนการทำงาน

1.3.4 การปฏิบัติงานตามหน้าที่ คือ สมาชิกทุกคนภายในกลุ่มรับรู้ถึงภาระงานและหน้าที่ ของตนที่จะต้องปฏิบัติงานตามแผนการทำงานที่วางไว้อย่างเป็นระบบตามปฏิทินการปฏิบัติงาน ด้วย ความถูกต้อง รวดเร็ว แม่นยำ ตามทักษะกระบวนการงานอาชีพด้วยความปลอดภัย

1.3.5 การประเมินผลและปรับปรุงการทำงาน คือ การนำเสนอผลงานที่ได้จากการปฏิบัติงาน ทั้งหมด มีระดับการบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่มที่ตั้งไว้ว่าอยู่ในระดับใด เป็นการประเมินผลภาพรวม ทั้งหมดของการทำงานร่วมกันของสมาชิกภายในกลุ่ม และผลงานที่ได้นำเสนอทั้งหมดจะต้องนำไปพัฒนา เป็นการต่อยอดกรอบแนวความคิดใหม่ในการทำงานครั้งต่อไป เพื่อความต่อเนื่องในการพัฒนาระบบการ ทำงานกลุ่ม การนำเสนอผลงานควรจัดทำในรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การจัดทำเป็นรูปเล่มรายงาน เอกสารแผ่นพับ หรือการนำเสนอผลงานต่อหน้าครู ผู้ปกครองและเพื่อนร่วมชั้นเรียนด้วยวิธีหนึ่งวิธีใดหรือ ทั้งหมด มีการบรรยายประกอบชิ้นงาน หรือการจัดนิทรรศการแสดงผลงานประกอบด้วย เป็นต้น

2. การสร้างอาชีพ

อาชีพ ความหมายตาม (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2558) ให้ความหมายไว้ว่า คือ การเลี้ยงชีวิต การทำมาหากินอาชีพที่เป็นสัมมาชีพ หมายถึง อาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียน ผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้มากกว่ารายจ่ายเป็นความพยายามที่จะปรับจากการทำมาหากิน เป็นทำมาค้าขายโดยไม่ได้เอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้งหรือเป็นเป้าหมายสุดท้าย และต้องคำนึงถึงความ เป็นทางสังคม กล่าวคือ ความสุขของตนเอง และคนทำงาน รวมถึงประโยชน์ของผู้บริโภค และผู้รับบริการหลัก

การสร้างอาชีพ หมายถึง การประกอบอาชีพเดียวกัน ดำเนินกิจกรรมด้านอาชีพ กิจกรรมการผลิต และจำหน่ายอย่างต่อเนื่อง โดยมีการดำเนินงาน มีระเบียบข้อบังคับ สำหรับการสร้างอาชีพตามแนวทาง การสร้างสัมมาชีพชุมชน หมายถึง อาชีพที่จัดตั้งขึ้นใหม่จากการรวมตัวของผู้แทนครัวเรือนในหมู่บ้าน เป้าหมาย ตั้งแต่ 5 ครัวเรือนขึ้นไป ซึ่งผ่านการส่งเสริมการสร้างสัมมาชีพชุมชนในระดับหมู่บ้าน เรียกว่า ครัวเรือนสัมมาชีพชุมชนที่มีการประกอบอาชีพเดียวกันหรือประเภทอาชีพเดียวกัน

การสร้างอาชีพอย่างง่าย ๆ สามารถกระทำได้ด้วยการนำความรู้ ความเข้าใจและทักษะกระบวนการ ที่เรียนรู้จากการทำงานเพื่อการดำรงชีวิตและครอบครัว มาประกอบอาชีพอิสระหรืออาชีพส่วนตัว ด้วยการ

สร้างสรรค์งานหรือผลิตชิ้นงานตามความสนใจ ความสามารถและความพร้อมขึ้นด้วยตนเอง และจัดจำหน่ายหรือให้บริการเป็นการหารายได้ระหว่างเรียน เช่น การให้บริการซ่อมแซมเครื่องใช้ เครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือน การประดิษฐ์ของใช้ ของตกแต่งจากเศษวัสดุในท้องถิ่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การจัดสวนในภาชนะ และการทำอาหารสำเร็จรูป เป็นต้น เพื่อเสริมความเข้าใจให้มีทักษะที่จำเป็น มีประสบการณ์ และเห็นแนวทางในงานอาชีพ อย่างมีคุณธรรมและมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริตที่ตนเองได้สร้างสรรค์อย่างภาคภูมิใจ การสร้างอาชีพจะประสบความสำเร็จได้จะต้องเริ่มที่ความคิดว่าเราจะต้องประสบความสำเร็จมีเจตคติที่ดีในอาชีพที่ตัดสินใจเลือก และลงมือกระทำอย่างจริงจังด้วยความมุ่งมั่นตามแผนงานที่วางไว้จนประสบความสำเร็จตามที่ตั้งไว้

3. ความสำคัญของการสร้างอาชีพ

การสร้างอาชีพเป็นการประกอบอาชีพอิสระที่สามารถสร้างเงิน สร้างรายได้ดีๆ ให้กับผู้ประกอบการอาชีพต่างๆ ตามความถนัด ความสามารถ ความพร้อม และที่สำคัญที่สุด คือ การสานฝันความคิดสร้างสรรค์ของตนเองให้เป็นจริงได้ และสามารถนำมาซึ่งความมั่งมีศรีสุขในการดำรงชีวิตของตนเองและครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติสืบต่อไป ดังนั้น การฝึกฝนการสร้างอาชีพในวัยเรียนจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ (จารุวรรณ แสงแก้ว, 2565) ดังนี้

- 1) การทำให้มีรายได้เพื่อจับจ่ายใช้สอยในสิ่งที่จำเป็นสำหรับตนเอง เป็นการลดภาระค่าใช้จ่ายของพ่อแม่
- 2) การส่งเสริมการรู้จักคุณค่าของเงินรายได้จากการทำงาน
- 3) การส่งเสริมการมีเจตคติที่ดีในการทำงาน
- 4) การลดภาวะการเสี่ยงต่อการติดยาเสพติด เพราะใช้เวลาในการทำงานสร้างรายได้ให้กับตนเอง
- 5) การส่งเสริมการสร้างความมั่นคงให้ตนเองและครอบครัว
- 6) การช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

4. การเตรียมความพร้อมสู่การประกอบอาชีพ

การเตรียมความพร้อมในการประกอบอาชีพอิสระ ผู้ที่จะประกอบอาชีพอิสระได้และประสบความสำเร็จจะต้องรู้จักวิธีการทำงานที่ดี คือ ศึกษารายละเอียดข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับอาชีพที่ตนสนใจ ความต้องการของตลาด ลูกค้า ปัญหา อุปสรรค และการลงทุนในอาชีพนั้น และต้องมีทัศนคติที่ดี เช่น มีความอดทน เป็นคนขยัน ตั้งใจในการทำงาน ปรับปรุงกิจการของตนเองได้ที่อยู่เสมอและทันต่อเหตุการณ์ปัจจุบันที่สำคัญที่สุด คือ เป็นผู้ที่มีน้ำใจต่อลูกค้าหรือเพื่อนบ้าน ซื่อสัตย์ และมีความรับผิดชอบต่อผู้มาใช้บริการ

นอกจากข้อมูลดังกล่าวแล้ว เมื่อตัดสินใจว่าจะประกอบอาชีพใด เพื่อให้เกิดความมั่นใจและเชื่อมั่นว่าอาชีพที่เลือกนั้นจะสามารถดำเนินการได้อย่างมั่นคง จึงต้องมีการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประกอบอาชีพ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน (จารุวรรณ แสงแก้ว, 2565) ดังนี้

ขั้นที่ 1 สำรวจความพร้อมของตนเองในการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับตนเองในเรื่องเงินทุน แรงงาน วัสดุอุปกรณ์ สถานประกอบการ วัตถุดิบ คุณสมบัติที่จำเป็นในอาชีพ สุขภาพ ความถนัดและมีความรักในอาชีพนั้นๆ ดังนี้

1) **เงินทุน** การประกอบอาชีพที่ตัดสินใจเลือก จะต้องใช้เงินทุนเมื่อเริ่มกิจการจำนวนเท่าใด ตนเองมีเงินทุนหรือยัง ถ้ามีไม่พอจะหาได้จากแหล่งใดบ้าง

2) **แรงงาน** อาชีพที่เลือกนี้ทำคนเดียวได้หรือไม่ หรือจำเป็นต้องมีผู้ร่วมงานด้วย ถ้าจำเป็นต้องมีจะหาได้หรือไม่ อย่างไร

3) **วัสดุอุปกรณ์** ต้องใช้เครื่องมือวัสดุอุปกรณ์อะไรบ้าง จำนวนเท่าใด หาซื้อได้จากที่ไหน

4) **สถานที่ประกอบการ** สถานที่ในการประกอบอาชีพที่เลือกต้องมีลักษณะอย่างไร ตนเองมีสถานที่นั้นหรือไม่ ถ้าไม่มีจะแก้ไขอย่างไร ถ้าเช่าหรือซื้อจะมีทุนพอหรือไม่ คำนึงกับการลงทุนและผลกำไรที่จะได้รับหรือไม่

5) **วัตถุดิบ** จะหาวัตถุดิบที่ใช้จากแหล่งใด ไปซื้อเองหรือมีผู้มาส่งถึงที่

6) **คุณสมบัติที่จำเป็นในอาชีพ** ผู้ประกอบอาชีพที่เลือกจะต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติอย่างไร เช่น ในบางอาชีพจะต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักพูดคุย แนะนำสินค้าแก่ลูกค้า รู้จักบริการลูกค้า เช่น หอบหิ้วของไปส่งให้ที่รถยนต์ มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นต้น ตัวเราเองมีคุณสมบัติที่กล่าวมาหรือไม่อย่างไร

7) **สุขภาพ** ตนเองมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์เพียงพอในการประกอบอาชีพที่เลือกหรือไม่

8) **ความถนัด** ความมีใจรักในอาชีพต้องพิจารณาว่าอาชีพที่เลือก ตนเองมีคุณสมบัติที่จำเป็นเพียงพอหรือไม่ มีความถนัดที่จะทำหรือใจรักที่จะทำเพียงพอที่จะเผชิญปัญหาอุปสรรคต่างๆ ในอาชีพหรือไม่ อย่างไร

ขั้นที่ 2 สำรวจความเป็นไปได้ของอาชีพ เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับอาชีพที่เลือกว่า มีส่วนแบ่งการตลาด การขยายงานหรือกิจการ และความมั่นคงในอาชีพ ดังนี้

1) **ส่วนแบ่งการตลาด** ต้องพิจารณาว่า อาชีพที่เลือก สถานที่ ทำเล ที่จะขายนั้นมีโอกาสขายได้หรือไม่ มากน้อยแค่ไหน มีคู่แข่งมากน้อยแค่ไหน จะขายแข่งได้หรือไม่ จะใช้กลยุทธ์ทางการตลาดอย่างไรจึงจะจูงใจลูกค้า

2) **การขยายงาน/กิจการ** จะทำได้หรือไม่ จะมีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง

3) **ความมั่นคงในอาชีพ** อาชีพที่เลือกมีความมั่นคงมากน้อยแค่ไหน ทำอาชีพนั้นแล้วคุ้มทุนหรือไม่

เมื่อมีการศึกษาความพร้อมของตนเองในการประกอบอาชีพที่เลือกแล้ว ถ้าตนเองตอบได้ว่ามีความพร้อมแล้ว และมีความพอใจกับการศึกษาความเป็นไปได้ของการประกอบอาชีพ ก็แสดงว่ามีความมั่นใจที่จะประกอบอาชีพดังกล่าวได้ ขั้นตอนต่อไปก็คือ การกำหนดโครงการและแผนงานในการประกอบอาชีพที่เลือก หากดำเนินการร่วมกันภายในชุมชนด้วยแล้ว จะเกิดประโยชน์ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อคนในชุมชน

5. แนวทางการสร้างอาชีพ

การสร้างอาชีพสามารถประกอบอาชีพอิสระได้อย่างหลากหลาย เช่น การประดิษฐ์สิ่งของ เครื่องใช้ ของเล่น ของชำร่วย การปลูกพืชผัก การปลูกไม้ดอกไม้ประดับ การขายเครื่องตี้ม การทำขนมของว่างจำหน่ายภายในโรงเรียน เป็นต้น เพราะมีปัจจัยเอื้ออย่างมากมาย เช่น สถานที่ ทำเล แหล่งที่จะขาย ลูกค้าที่จะมาอุดหนุนและใช้บริการ เพราะลูกค้าที่จะซื้อสินค้าหรือบริการอย่างเพียงพอ เช่น บุคคลทั่วไป บุคคลที่มีความสนใจในเรื่องที่ต้องการ หรือบุคคลที่ต้องการจะซื้อสินค้าหรือบริการนั้น เป็นต้น

ตัวอย่างอาชีพที่สามารถทำได้ในหลังเลิกงาน หรือนอกเหนือจากงานประจำอย่างในยุคการเปลี่ยนแปลงวิถีใหม่ เช่น การขายสินค้าออนไลน์ หรือการขายสินค้าที่ไม่สามารถเดินทางออกไปต่างประเทศเพื่อทำการซื้อขายได้ ยกตัวอย่างสินค้าฟุ่มเฟือย กระเป๋าแบรนด์เนม น้ำหอม หรือเสื้อผ้า เป็นต้น

โลกอาชีพมีความสำคัญต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ทุกคน การประกอบอาชีพใดให้ประสบความสำเร็จได้นั้น ผู้ประกอบอาชีพจะต้องมีเจตคติที่ดีต่ออาชีพที่ทำ และเห็นถึงความสำคัญของอาชีพในการสร้างรายได้เพื่อเลี้ยงอาชีพของตนเองให้มีความเป็นอยู่ที่ดี และมีความมั่นคงในชีวิต

ดังนั้น ทุกคนสามารถจะดำรงชีวิตอย่างมีความสุข มีอนาคตที่สดใส มีความเป็นอยู่ที่ดีเพียงพร้อมด้วยปัจจัยสี่ อันได้แก่ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค จึงควรจะอย่างก้าวสู่โลกอาชีพบางอาชีพที่เหมาะสมกับวัยของตนเอง มีการเตรียมตัวให้พร้อมด้วยการเรียนรู้ อาชีพบางอย่างต้องใช้เวลาในการศึกษาเล่าเรียนหลายปี จึงควรจะต้องมีการศึกษาการประกอบอาชีพอย่างรอบคอบ เพื่อเป็นแนวทางการประกอบอาชีพหรือสร้างอาชีพให้กับตนเองได้อย่างเหมาะสมที่สุด

6. กระบวนการในการเลือกอาชีพ

การตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพมีความสำคัญต่อชีวิตของคนเราเป็นอย่างมาก เพราะเป็นหนทางไปสู่การสร้างความมั่นคงให้กับชีวิต

กระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพ หมายถึง การนำแนวทางการเลือกอาชีพมาพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ ร่วมกับคุณสมบัติเฉพาะบุคคลและค่านิยมในการประกอบอาชีพของตนเองและของสังคมในปัจจุบัน แล้วจึงดำเนินการตัดสินใจเลือกอาชีพสุจริตได้ถูกต้อง เหมาะสมกับตนเองว่าจะก้าวเดินไปในทิศทางใดจึงจะเหมาะสมกับบุคลิกภาพของตนเองจึงจะประสบความสำเร็จ

กระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพมีความสำคัญต่อผู้ที่กำลังจะตัดสินใจเลือกอาชีพ แต่การตัดสินใจที่ดีต้องมีข้อมูลเป็นพื้นฐาน มีการวิเคราะห์ตนเองและวิเคราะห์อาชีพ ใช้เป็นเหตุผลในการตัดสินใจเลือกประกอบอาชีพได้อย่างถูกต้อง ส่งผลให้การประกอบอาชีพสุจริตมีความสุขความเจริญก้าวหน้า

6.1 ประโยชน์ที่ได้รับจากกระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพ

- 1) ช่วยให้ทำงานได้อย่างมีความสุข เพราะตรงกับความถนัด อุปนิสัย หรือความต้องการของตนเอง
- 2) ช่วยลดสาเหตุของการอยากเปลี่ยนงานหรือย้ายงานได้เป็นอย่างดี
- 3) ช่วยลดความสูญเสียทางเศรษฐกิจของครอบครัวและประเทศชาติ เนื่องจากการเลือกเรียนอาชีพหนึ่ง แต่ต้องไปประกอบอีกอาชีพหนึ่ง

- 4) ช่วยให้หางานทำหรือประกอบอาชีพสุจริตได้ง่าย และเข้าสู่วงจรโลกอาชีพได้รวดเร็วขึ้น
- 5) ช่วยสร้างความเจริญก้าวหน้าในชีวิต
- 6) ช่วยให้มีอิสระในการเลือกประกอบอาชีพสุจริตได้มากขึ้น
- 7) ช่วยให้การตัดสินใจเลือกอาชีพได้ถูกต้อง รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ
- 8) ช่วยให้สามารถเลือกอาชีพที่ตนเองมีความถนัด มีความใฝ่ฝันที่จะทำ ส่งผลให้ทำงานนั้น

ได้อย่างมีความสุข

6.2 องค์ประกอบของกระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพ กระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพ มีองค์ประกอบ 2 ประการ ได้แก่

1) *การวิเคราะห์ตนเอง* โดยวิเคราะห์เกี่ยวกับความสนใจ ความถนัด ความสามารถ ความพร้อม ค่านิยม บุคลิกภาพ และสุขภาพของตนเองในการประกอบอาชีพ

2) *การวิเคราะห์อาชีพ* เป็นการจำแนกรายละเอียดของอาชีพแต่ละอาชีพ เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจทักษะกระบวนการประกอบอาชีพและรู้จักอาชีพต่างๆ ลักษณะของงานอาชีพ ความต้องการของตลาดแรงงาน สถานที่ทำงาน รายได้ สวัสดิการ ความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ และความมั่นคงของงาน เป็นต้น

เมื่อได้รับรู้และตีความข้อมูลจากการวิเคราะห์ตนเองและอาชีพต่างๆ ที่สนใจอย่างละเอียดและรอบคอบแล้ว ทำให้เราสามารถมองเห็นแนวทางการประกอบอาชีพในอนาคตของตนเองได้เป็นอย่างดีว่า ควรจะตัดสินใจเลือกเข้าสู่อาชีพใดที่เหมาะสมกับตนเองได้ดีที่สุด เพื่อให้ประสบความสำเร็จในชีวิตการทำงานต่อไป

กล่าวโดยสรุป กระบวนการในการเลือกอาชีพ หมายถึง การนำแนวทางการเลือกอาชีพมาพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบ ร่วมกับคุณสมบัติเฉพาะบุคคลและค่านิยมในการประกอบอาชีพของตนเองและของสังคมในปัจจุบัน แล้วจึงดำเนินการตัดสินใจเลือกอาชีพสุจริตได้ถูกต้อง เหมาะสมกับตนเองว่าจะก้าวเดินไปในทิศทางใดจึงจะเหมาะสมกับบุคลิกภาพของตนเองจึงจะประสบความสำเร็จ อีกทั้งคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้รับจากกระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพ และองค์ประกอบของกระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างงานและการสร้างอาชีพภายในชุมชน และพัฒนาเป็นธุรกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จได้

กิจกรรม 11.4.3

จงบอกองค์ประกอบของกระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพ ได้แก่อะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 11.4.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.4 เรื่องที่ 11.4.3)

เรื่องที่ 11.4.4

การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน

การถ่ายทอดเทคโนโลยีกับการพัฒนายังมีความสับสนและยังไม่สามารถเข้าถึงชุมชนได้เท่าที่ควร ซึ่งเทคโนโลยีในด้านของการพัฒนาเพื่อชุมชนอาจเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิธีการ อุปกรณ์ เครื่องมือ ซึ่งศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคต่างๆ ที่นำไปใช้ในการพัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า เทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการทดแทนการทำงานและช่วยเหลือมนุษย์ได้

1. การถ่ายทอดเทคโนโลยี

องค์การสหประชาชาติ (2565) ได้ให้ความหมายของคำว่า “เทคโนโลยี” หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นจากการรวมกันของเครื่องมือและความรู้ และให้ความหมายของ “เครื่องมือ” ว่ารวมถึง “เครื่องมือ พาหนะ เครื่องจักร อาคารสถานที่และกระบวนการทางเทคโนโลยีทุกชนิด” และให้ความหมาย “ความรู้ทางเทคโนโลยี” ว่าหมายความรวมถึง “ทักษะขั้นตอนวิธีการหรือการรวมกันของวิธีการเกี่ยวกับเครื่องมือหรือความรู้” บางความหมายเน้นมิติการใช้งานเทคโนโลยีเช่นให้ความหมายว่า “การนำความรู้ทางวิทยาศาสตร์หรือกลุ่มความรู้มาใช้งานอย่างเป็นระบบ”

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2558) เทคโนโลยี หมายถึง “วิทยาการที่นำเอาความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติและอุตสาหกรรม”

จากนิยามความหมายข้างต้นของ “เทคโนโลยี” ในมุมมองของเทคโนโลยีกับการพัฒนายังมีความสับสนและยังไม่สามารถเข้าถึงชุมชนได้เท่าที่ควร ซึ่งเทคโนโลยีในด้านของการพัฒนาเพื่อชุมชนอาจเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิธีการ อุปกรณ์ เครื่องมือ ซึ่งศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเทคนิคต่างๆ ที่นำไปใช้ในการพัฒนางานให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ ซึ่งอาจสรุปได้ว่า เทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้เกิดการทดแทนการทำงานและช่วยเหลือมนุษย์ได้ทั้งในปัจจุบันจนถึงอนาคตได้ ซึ่งอาจจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจอุตสาหกรรม หรือวัฒนธรรมของประเทศเป็นเทคโนโลยีได้ทั้งสิ้น

ส่วนความหมาย “การถ่ายทอดเทคโนโลยี” (Technology Transfer) ได้มีผู้ให้นิยามว่าหมายถึง “กระบวนการที่วิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีแพร่กระจายในการดำเนินชีวิตของมนุษย์” หรือความหมายหนึ่งว่า “การเปลี่ยนรูปความรู้วิทยาการเพื่อให้เหมาะสมกับเงื่อนไขเฉพาะ” ซึ่งในมุมมองของเทคโนโลยีนั้นคือ ความทันสมัยใหม่ แต่ถ้าเราตัดคำว่าสมัยใหม่ออก จะหมายถึง ความรู้ กระบวนการขั้นตอนการใช้ความรู้ กลุ่มแนวคิด รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ที่เปลี่ยนเป็นความรู้ หรือความรู้เพื่อให้เกิดผลบางประการ ซึ่งก็จะครอบคลุมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้ เพื่อสร้างผลบางอย่างให้กับชุมชนให้มีความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะเริ่มแพร่หลายในสังคมกลุ่มเล็กๆ และไปสู่สังคมใหญ่

สำหรับประเทศไทยเทคโนโลยีพื้นบ้านมีเอกลักษณ์ที่เรียบง่ายและสำคัญที่จะมีบทบาทในการพัฒนาอุตสาหกรรมหลายขนาด ซึ่งไม่ซับซ้อน มีประสิทธิภาพ และไม่สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ให้เกิดความตื่นตัวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ดัดแปลงในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีขั้นสูงต่อไป และนำไปถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนและงานอุตสาหกรรมต่อไปในอนาคต

แม้ว่าความสำคัญของการถ่ายทอดเทคโนโลยีจะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในประเทศในโลกกลุ่มที่สามแต่ความสับสนและความไม่แน่นอนทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นมาในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 มีอยู่มากมายจนถึงปัจจุบัน ความซับซ้อนและปัญหาของเทคโนโลยีที่นำมาถ่ายทอดสู่ชุมชนหรือกลุ่มคนในประเทศที่กำลังพัฒนา ซึ่งในสภาพการณ์ปัจจุบันได้ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและดั้งเดิมซึ่งแพร่หลายในกลุ่มสังคมเล็กๆ และอาจจะมองว่าถูกละเลยเป็นเวลานานซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านั้นจะมีเอกลักษณ์ที่มีความไม่ซับซ้อนความเรียบง่าย ความลงตัวด้วยประเพณี และมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะไม่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศสังคม เกิดความตื่นตัวในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ดัดแปลงหรือเป็นฐานความรู้ในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านเทคโนโลยีขั้นสูงต่อไป

กล่าวโดยสรุป การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน เป็นกระบวนการที่วิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีโดยมีขั้นตอนการใช้ความรู้ กลุ่มแนวคิด รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ที่เปลี่ยนเป็นความรู้หรือความรู้เพื่อให้เกิดผลบางประการ ซึ่งก็จะครอบคลุมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สามารถนำมาใช้เพื่อสร้างผลบางอย่างให้กับชุมชน และเกิดประโยชน์ต่อธุรกิจของชุมชนได้

2. การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีความสัมพันธ์กับความก้าวหน้าในทุกๆ ด้านของประเทศ ซึ่งประเทศไทยถือได้ว่าเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาจึงทำให้เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศและการถ่ายทอดเทคโนโลยีก็เป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วในอนาคตอันใกล้ ซึ่งการถ่ายทอดเทคโนโลยีของประเทศไทยจะอยู่ในรูปแบบของการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน

ความหมายของการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนไทยได้ว่า (โสภณภรณ์ ทรพนันท์, 2532, น. 17) การถ่ายทอดเทคโนโลยีว่าในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนเพื่อให้ความเป็นอยู่ดีขึ้นนั้น ได้มีการนำเทคโนโลยีซึ่งอาจจะเป็เครื่องมือเครื่องใช้หรือกระบวนการ วิธีการดำเนินงานต่างๆ เข้าไปแนะนำถ่ายทอดให้กับชุมชนด้วยเทคโนโลยี บางชนิดที่เป็นสิ่งแปลกใหม่ บางชนิดอาจเป็นของดั้งเดิม ได้รับการดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ในแต่ละพื้นที่ ดังนั้น การถ่ายทอดเทคโนโลยีจึงเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาเทคโนโลยีให้ขยายวงกว้างออกไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อการผลิต การใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนโดยส่วนรวม และมีนิยามของการถ่ายทอดเทคโนโลยี ได้แก่ กระบวนการของความรู้หรือเทคโนโลยี ซึ่งเกิดในที่หนึ่งถูกนำไปใช้ในอีกที่หนึ่ง กระบวนการนั้นจะต้องเกิดจากการวางแผน และดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้ให้และผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี (ธัชชัย แสงสิงแก้ว, 2531, น. 55)

3. ความสำคัญของการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน

อย่างไรก็ตาม การถ่ายทอดเทคโนโลยีจะเกิดขึ้นก็เพราะระดับความรู้ความสามารถของการใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกัน จึงต้องพิจารณาผลที่คาดหวังว่าจะให้ผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีได้รับสิ่งสำคัญ 3 ประการ คือ

3.1 มีความรู้ความเข้าใจในเทคโนโลยีนั้น ๆ คือ ผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจะต้องได้รับความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนมองเห็นประโยชน์ และความสำคัญของเทคโนโลยีนั้นๆ ก่อนเป็นอันดับแรก

3.2 การเปลี่ยนทัศนคติ คือ ผู้รับอาจจะยังไม่เคยมีประสบการณ์และไม่เคยรู้จักเทคโนโลยีที่นำมาถ่ายทอด อาจจะต่อต้านหรือไม่สนใจ ดังนั้น ผู้ให้การถ่ายทอดจะต้องหาวิธีการเปลี่ยนทัศนคติให้ผู้รับเกิดการยอมรับเทคโนโลยีด้วยความเต็มใจ ศรัทธา และมองเห็นประโยชน์ที่จะได้รับอย่างแท้จริง

3.3 ทักษะ คือ หวังที่จะให้ผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีสามารถนำเทคโนโลยี ซึ่งเป็นเครื่องมือเครื่องใช้และหรือกระบวนการ วิธีการด้วยตนเอง ดูแลเอง ถ้าผลิตได้เองก็จะดีที่สุด

กล่าวได้ว่า ถ้าการถ่ายทอดเทคโนโลยีสามารถดำเนินการให้ได้ครบทั้ง 3 ประการ ดังกล่าวแล้ว จะเป็นที่ยอมรับได้ว่าเมื่อผู้ถ่ายทอดเทคโนโลยีย้ายออกจากพื้นที่ ผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี หรือชุมชนจะยังคงใช้เทคโนโลยีนั้นตลอดไปด้วยความรู้ ความเข้าใจ ทัศนคติ และทักษะของชุมชน เป็นต้น

4. การถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อการยอมรับนวัตกรรมสู่ชุมชน

คำว่า “นวัตกรรม” เป็นคำที่ใช้ควบคู่กับเทคโนโลยีเสมอๆ ในภาษาอังกฤษใช้คำว่า “Innotech” และนอกจากที่จะให้ควบคู่แล้ว นวัตกรรมและเทคโนโลยียังมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เป็นเรื่องคิดค้นหรือกระทำใหม่ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่มีประสิทธิภาพที่ดีขึ้น และเทคโนโลยีก็มีหลายลักษณะด้วยกัน ที่จัดว่าเป็นนวัตกรรม (Innovation) ที่สามารถนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมาย ดังนั้นการถ่ายทอดเทคโนโลยีจึงจำเป็นต้องอาศัยหลักและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ที่จะนำไปเผยแพร่เพื่อให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมสู่กลุ่มเป้าหมาย รวมไปถึงกระบวนการวิธีที่ใช้ในการถ่ายทอดเพื่อให้ให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการฝึกอบรม การถ่ายทอดเทคโนโลยีให้เข้าใจยิ่งขึ้น ซึ่งมีผู้ให้นิยาม Thomal Hughes (1971) เป็นการนำวิธีการใหม่ๆ มาปฏิบัติหลังจากได้ผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้นๆ แล้วโดยเริ่มมาตั้งแต่การคิดค้น (Invention) พัฒนาการ (Development) ซึ่งอาจจะเป็นไปในรูปของโครงการทดลองปฏิบัติก่อน (Pilot Project) แล้วจึงนำไปปฏิบัติจริง ซึ่งมีความแตกต่างไปจากการปฏิบัติเดิมที่เคยปฏิบัติมา และเรียกว่า นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง การทำให้ใหม่ขึ้นอีกครั้ง (Renewal) ซึ่งหมายถึงการปรับปรุงของเก่า และการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรตลอดจนหน่วยงานหรือองค์กรนั้นๆ นวัตกรรมไม่ใช่การจัดหรือล้มล้างสิ่งเก่าให้หมดไป แต่เป็นการปรับปรุงเสริมแต่ง และพัฒนาเพื่อความอยู่รอดของระบบ

นวัตกรรมในงานพัฒนาอุตสาหกรรม อาจทำให้เกิดแนวความคิดการพัฒนาธุรกิจการผลิตกระบวนการและบริการ รวมถึงการพัฒนาต่อยอดธุรกิจด้วยนวัตกรรมอย่างเป็นรูปธรรม สามารถออกสู่ตลาดในเชิงพาณิชย์ได้ และผลักดันส่งเสริมให้เกิดการจัดทำนวัตกรรมแพร่กระจายไปทุกภาคส่วน หรืออาจมีหลายปัจจัยที่สามารถพัฒนางานที่เปลี่ยนไปจากเดิมเพื่อให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น อาจจะเป็นการรวมกลุ่มของ

ผู้ประกอบการเพื่อที่จะนำความรู้จากหลายแขนงมาประยุกต์ใช้ร่วมกัน เพื่อพัฒนานวัตกรรม โดยมีลักษณะงานที่โรงงานของนวัตกรรมในการเลือกใช้วัสดุ กระบวนการและเทคโนโลยีการผลิตที่เหมาะสม รูปร่างและลักษณะของผลิตภัณฑ์และการบรรจุภัณฑ์ให้อึดต่อการผลิต โดยคำนึงถึงความสะดวกของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อไม่ให้เกิดมลพิษและประหยัดพลังงาน และรองรับความต้องการทั้งในเชิงวิชาการและงานอุตสาหกรรม หรืออาจเป็นการปฏิบัติที่ปรับปรุงหรือพัฒนาแล้วก็ได้สิ่งใหม่ อาจไม่ได้หมายถึงความใหม่ในตัวนวัตกรรมนั้นเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงความใหม่ด้านความรู้ทัศนคติ หรือการตัดสินใจที่จะกระทำหรือปฏิบัติในสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วย

5. ปัญหาการถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่ชุมชน

ปัญหาการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่สังคมชุมชนมีหลากหลายปัญหา เพราะสังคมของไทยมีความแตกต่างกันมากในทุกภูมิภาค เพราะฉะนั้นเทคโนโลยีที่ใช้ในชุมชนจะต้องมีความเหมาะสม ซึ่งโดยมากการที่จะนำเทคโนโลยีสู่ชุมชนไทยควรจะต้องเป็นเทคโนโลยีประเภทอุตสาหกรรมการเกษตร หรืออุตสาหกรรมในครัวเรือนซึ่งเป็นขนาดย่อม โดยลักษณะส่วนใหญ่ยังเน้นการใช้แรงงาน และมุ่งที่การใช้ทรัพยากรในชุมชนเป็นหลัก ซึ่งในการจัดการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ผ่านมาทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งมีทั้งเทคโนโลยีการเกษตร การอุตสาหกรรม และพลังงานทดแทน ในทัศนะของผู้เขียนเห็นว่า การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชนบทไทยยังไม่ประสบความสำเร็จมากเท่าที่ควร ซึ่งอาจดูแล้วไม่สอดคล้องกับงบประมาณที่ลงไปทั้งนี้ก็มีปัญหาของการถ่ายทอดอยู่หลายประการซึ่งอาจ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ซึ่งได้แก่

5.1 ปัญหาของเทคโนโลยีที่เหมาะสมสำหรับการถ่ายทอดสู่ชุมชน (มงคล ชาวเรือ, 2528, น. 189) ได้อธิบายว่า เทคโนโลยีที่เหมาะสมว่า เทคโนโลยีระดับปานกลางซึ่งใช้กันเมื่อประมาณ 10-20 ปีก่อน คำว่าเทคโนโลยีระดับปานกลาง หมายถึง เทคโนโลยีที่นำมาใช้กับประเทศกำลังพัฒนาเป็นส่วนมาก เพราะใช้ต้นทุน และขีดความสามารถของผู้ใช้ในระดับต่ำ โดยผสมผสานเอาเทคโนโลยีทุกระดับและวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นเข้าด้วยกันต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงมาใช้คำว่าเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพราะจากการใช้เทคโนโลยีกับการพัฒนาและกิจกรรมอื่นๆ จะประสบกับปัญหาหลายประการ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งชุมชนที่สำคัญของประเทศ ในที่สุดคำว่าเทคโนโลยีที่เหมาะสมก็เป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางในขณะนี้ หมายถึง เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเงื่อนไขอื่นๆ ของผู้ใช้ซึ่งจะสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจ ความเหมาะสมกับระดับการพัฒนาของเทคโนโลยี ระดับการพัฒนาทางเทคโนโลยีของผู้ให้และผู้รับมีความสำคัญมากในการถ่ายทอดเทคโนโลยี และจะต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมกับสภาพสังคม และวัฒนธรรมของดินนั้นๆ ด้วย

5.2 ปัญหาของกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน คือ ด้านกระบวนการถ่ายทอดปัจจุบันได้มีหลายหน่วยงานของรัฐ ซึ่งทำหน้าที่เกี่ยวข้องด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมสู่ชุมชน แต่การถ่ายทอดยังคงประสบปัญหาหลายด้าน ปัญหาประการสำคัญ ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยี คือ ปัญหาด้านผู้ให้การถ่ายทอดเทคโนโลยี และปัญหาด้านผู้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี

ซึ่งจากปัญหาของการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนไทยนั้น การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่การเปลี่ยนแปลงในชุมชน จะต้องมีการถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยจะต้องมีกระบวนการทำให้ผู้รับเทคโนโลยี มีความเชื่อว่า การรับเทคโนโลยีจะไม่เกิดความเสียหาย และสามารถทำให้มีผลกำไรคุ้มกับการที่จะต้องลงทุน และเทคโนโลยีที่จะนำไปถ่ายทอดจะเกิดการเปลี่ยนแปลงที่การยอมรับนวัตกรรม (Adoption of Innovation)

6. กระบวนการตัดสินใจนวัตกรรม

กระบวนการตัดสินใจนวัตกรรม (Innovation Decision Process) Rogers และ Shoemaker ได้เสนอโครงสร้างใหม่ เรียกว่า กระบวนการตัดสินใจนวัตกรรม (Innovation Decision Process) ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

- 6.1 **ขั้นความรู้** เป็นขั้นตอนที่รับทราบว่ามีนวัตกรรมเกิดขึ้นและหาข่าวสารจนเข้าใจในนวัตกรรมนั้นๆ
- 6.2 **ขั้นชักชวน** เป็นขั้นตอนที่ผู้รับนวัตกรรมมีทัศนคติต่อสิ่งใหม่ๆ ในทางที่เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยต่อนวัตกรรมนั้นๆ
- 6.3 **ขั้นตัดสินใจ** เป็นขั้นที่ผู้รับนวัตกรรมสนใจเข้าร่วมกิจกรรมที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมแล้ว และตัดสินใจว่าจะรับนวัตกรรมนั้นหรือไม่ แต่การตัดสินใจนั้นยังไม่ถาวรอาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ภายหลัง
- 6.4 **ขั้นยืนยัน** เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการ ซึ่งเป็นการหาข้อมูลมาสนับสนุนการตัดสินใจของเขา อาจมีระยะเวลายาวนานจนกระทั่งยอมรับแนวความคิดใหม่ๆ ไปปฏิบัติเป็นการถาวรจริงๆ

7. ปัจจัยที่มีผลต่ออัตราการยอมรับเทคโนโลยี/นวัตกรรม

ปัจจัยที่มีผลต่ออัตราการยอมรับเทคโนโลยี/นวัตกรรม นอกเหนือจากทฤษฎียอมรับนวัตกรรมแล้วในการถ่ายทอดเทคโนโลยียังต้องพิจารณาถึงปัจจัยสำคัญต่างๆ ที่เข้ามามีส่วนให้การยอมรับเทคโนโลยี มีอัตราที่เร็ว หรือช้า หรือไม่ยอมรับเทคโนโลยีในงานอุตสาหกรรม ประกอบไปด้วย

- 7.1 **นวัตกรรมเทคโนโลยีการยอมรับ** เทคโนโลยีไปปฏิบัติของกลุ่มเป้าหมายโดยตัวเทคโนโลยี มีบทบาทสำคัญในอัตราของการยอมรับโดยเฉพาะอย่างยิ่ง
- 7.2 **กลุ่มเป้าหมาย** ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลายอันออกไปในกลุ่มเป้าหมายแต่ละราย โดยมีตัวแปรหลายตัวแปร เช่น เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพงาน ประกอบการ ลักษณะทางจิตวิทยา ฐานะทางสังคม ฐานะทางเศรษฐกิจ และอื่นๆ เหล่านี้ ล้วนเป็นสิ่งที่มีความผลกระทบต่ออัตราการยอมรับนวัตกรรมทั้งสิ้น
- 7.3 **วิทยาการถ่ายทอดเทคโนโลยี** จะต้องมีบุคลิกภาพและคุณสมบัติสำคัญของวิทยาการ ที่มีผลต่อการยอมรับ นวัตกรรมของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ความเป็นที่ยอมรับในสังคม ความน่าเชื่อถือเป็นผู้มีความรู้ ทัศนคติที่ดี ทักษะ และประสบการณ์

7.4 สภาพเศรษฐกิจ สภาพแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรม ประกอบด้วย สถานการณ์และสิ่งแวดล้อมทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนวัฒนธรรม ซึ่งเป็นปัจจัยภายนอกที่ควบคุมไม่ได้ และก็เป็นปัจจัยสำคัญต่อการยอมรับทางนวัตกรรม

7.5 สภาพแวดล้อมทางชีวภาพและกายภาพ ประกอบไปด้วย เครื่องจักร อุปกรณ์ เครื่องมือ นวัตกรรม สภาพความเป็นอยู่ บรรยากาศ สถานที่โรงงาน อากาศถ่ายเท เสียงจากงาน ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อการยอมรับนวัตกรรมเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่าง ก่อเนื่องในงานอุตสาหกรรม กล่าวคือ เมื่อนวัตกรรมมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีไปสู่กลุ่มเป้าหมายในการใช้นวัตกรรมแล้ว กลุ่มเป้าหมายนั้นจะเข้าสู่กระบวนการยอมรับอย่างเป็นขั้นเป็นตอน จนไปถึงการปฏิบัติตามนวัตกรรมนั้น ถึงแม้การถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อการยอมรับนวัตกรรม อาจจะมีอุปสรรคในการถ่ายทอดเทคโนโลยีอาจไม่ถึงกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายอาจที่จะไม่ปฏิบัติตามหรือไม่รับนวัตกรรมที่มีการถ่ายทอดนั้นก็เป็นที่ได้ในส่วนของกระบวนการตัดสินใจและปัจจัยที่จะทำให้ยอมรับนวัตกรรมเป็นการอธิบายปรากฏการณ์ทางทฤษฎี ซึ่งไม่อาจครอบคลุมปรากฏการณ์ในความเป็นจริงได้ทั้งหมดทุกกรณี เพราะอาจมีกลุ่มเป้าหมายที่รับนวัตกรรมบางราย รับนวัตกรรมโดยไม่ผ่านกระบวนการในการยอมรับครบถ้วนทุกขั้นตอนก็ได้

8. การฝึกอบรมเพื่อเพิ่มมูลค่านวัตกรรมสู่ชุมชน

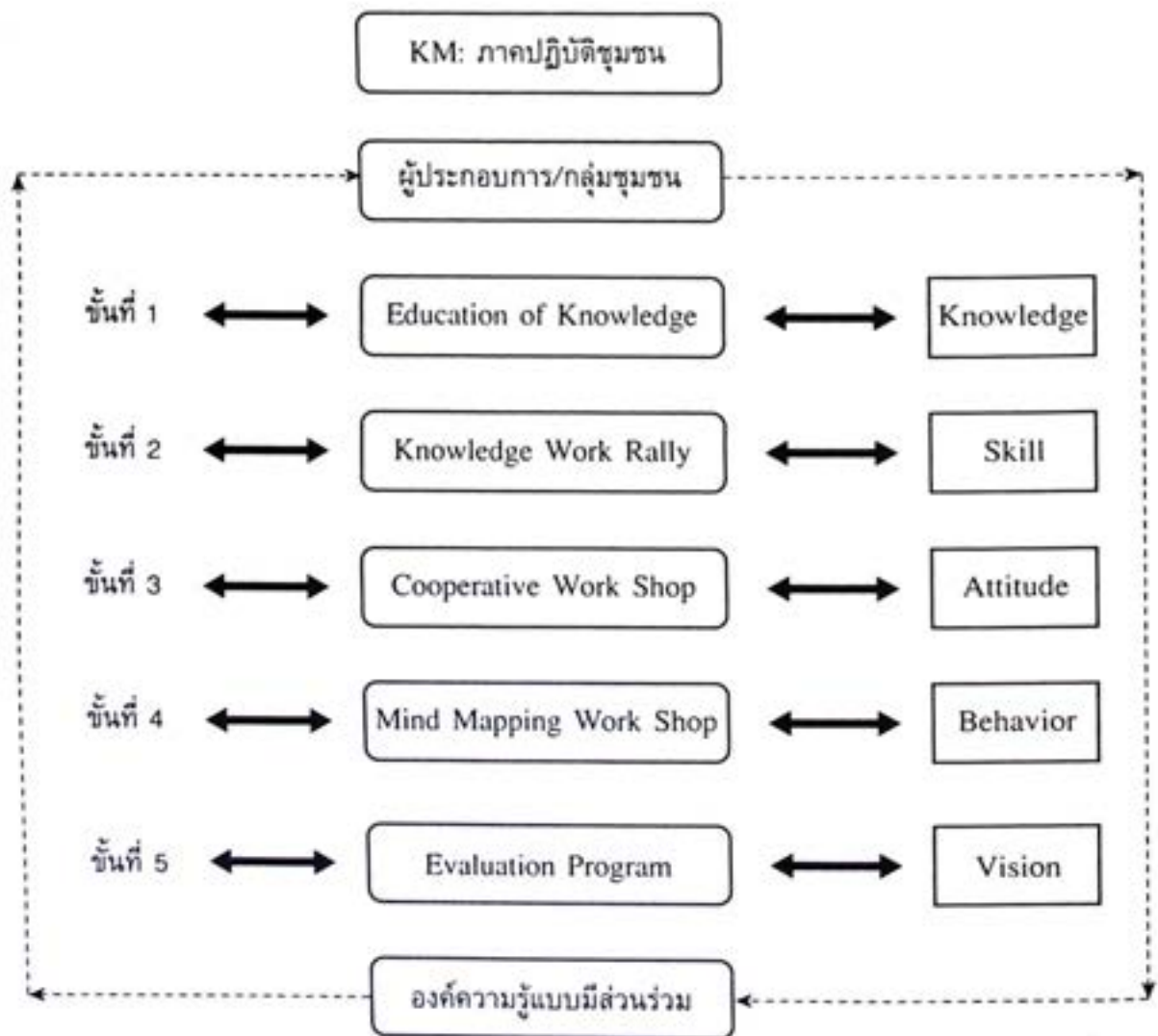
การเพิ่มมูลค่านวัตกรรม คือ การดำเนินการใดๆ ก็ตามเพื่อให้งานด้านนวัตกรรมโดยรวมทั้งระบบดีขึ้น เจริญเติบโตขึ้น ซึ่งเมื่อพิจารณาตามองค์ประกอบย่อยๆ ของคำว่าระบบการงานอุตสาหกรรม เพื่อเพิ่มมูลค่านวัตกรรม ก็จะต้องประกอบไปด้วยทรัพยากรการโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีหน่วยงาน องค์การที่สนับสนุนทั้งภาครัฐและเอกชน และผู้ประกอบการงานอุตสาหกรรม หากต้องการจะเพิ่มมูลค่านวัตกรรมก็ต้องพัฒนาให้ทุกองค์ประกอบเหล่านั้น เจริญเติบโตขึ้นเข้มแข็งแข็งแรงขึ้นพร้อมๆ กัน และเกิดสมดุลอันจึงจะเป็นการพัฒนาที่สมบูรณ์

การเพิ่มมูลค่านวัตกรรมที่เน้นการค้นคว้าวิจัยด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ ซึ่งแท้จริงแล้วในการเพิ่มมูลค่านวัตกรรมทางด้านเทคโนโลยีเป็นเพียงส่วนหนึ่งของการพัฒนางานอุตสาหกรรมเท่านั้น การเพิ่มมูลค่านวัตกรรมเทคโนโลยีนั้นจะไม่ส่งผลใดๆ ต่อกลุ่มเป้าหมายหรือผู้ประกอบการอุตสาหกรรมทั้งระบบได้เลย ถ้าไม่นำเทคโนโลยีที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยเหล่านั้นไปถ่ายทอดให้แก่ผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งนับว่าเป็นการพัฒนาองค์ประกอบสำคัญของงานด้านอุตสาหกรรม และในขณะเดียวกันก็มีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาองค์ประกอบอื่นๆ รวมไปถึงด้วย เพื่อให้องค์ประกอบเหล่านั้นเติบโตเข้มแข็งมีพลังมากขึ้นโดยมีความมุ่งหมายหลักเพื่อให้สามารถสนับสนุนการเพิ่มมูลค่า นวัตกรรมในงานอุตสาหกรรมให้เข้มแข็งสามารถช่วยเหลือพึ่งพาตนเองได้ อันเป็นหัวใจของการพัฒนาโดยการเน้น พัฒนา "คน" เป็นสำคัญ

กล่าวคือ การเพิ่มมูลค่านวัตกรรมการถ่ายทอดเทคโนโลยีมิใช่เป็นเพียงการนำความรู้ไปถ่ายทอดให้กับกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น แต่ต้องมีการมุ่งเน้นในด้านการเรียนรู้ (Learning) ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกลุ่มเป้าหมายในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทัศนคติ (Attitude) ด้านทักษะ (Skill) โดยมุ่งเน้นที่การนำความรู้ เทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารไปสนับสนุนการพัฒนางานอุตสาหกรรม

โดยตรงจากนั้นการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่า นวัตกรรมยังมีหลายมิติของงานส่งเสริมยังต้องหมายรวมถึงการมุ่งเน้นการเรียนรู้ (Learning) ของกลุ่มเป้าหมาย

ดังนั้น การเรียนรู้การถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่านวัตกรรมของกลุ่มเป้าหมาย จึงต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือความมุ่งหมายของการพัฒนาบุคคลเป้าหมายไว้ล่วงหน้า ว่าต้องการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านใด เช่น ด้านความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) หรือทัศนคติ (Attitude) หรือทักษะ (Skill) หรือ (Behavior) พฤติกรรมต่างๆ ด้านของบุคคลเป้าหมาย และความคิดสร้างสรรค์ (Vision) ซึ่งเรียกรวมได้ว่าเป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่านวัตกรรม ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมเหล่านั้นจัดได้ว่าเป็นลักษณะหนึ่งซึ่งสอดคล้องกับกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยี โดยใช้กรณีศึกษาของการจัดการองค์ความรู้ภาคปฏิบัติชุมชน (KM: CPP) โมเดลของ กันต์ อินทวงศ์ (2554) ในรูปแบบของการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่านวัตกรรม โดยมีเนื้อหาการจัดกิจกรรมและการดำเนินการจัดกิจกรรม KM: ภาคปฏิบัติชุมชน (KM: CPP) และขั้นตอนการจัดกิจกรรม KM: ภาคปฏิบัติชุมชน โมเดล (KM: CPP) ดังภาพที่ 11.1

ภาพที่ 11.1 ขั้นตอนกระบวนการจัดกิจกรรม KM: ภาคปฏิบัติชุมชน

ที่มา: กันต์ อินทวงศ์. (2554).

จากภาพที่ 11.1 การถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่านวัตกรรม โดยการนำแนวคิดของ KM: ปฏิบัติชุมชน โมเดล (KM: CPP) การอธิบายขั้นตอนการจัดกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1 Education of Knowledge to Develop the Constant Quality of lives การสนทนาในบรรยากาศที่เป็นกันเอง เริ่มจากวิทยากรนำเสนอเข้าสู่ความสำคัญและวัตถุประสงค์ของการวิจัย รวมถึงประโยชน์ที่จะได้รับโดยจะเชิญกรรมการและสมาชิกกลุ่มเข้าร่วมเพื่อให้ทราบปัญหาและแนวทางการถ่ายทอดเทคโนโลยี ทำให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความรู้ในการถ่ายทอดเทคโนโลยี (Knowledge)

กิจกรรมที่ 2 Knowledge Work Rally to Develop the Constant Quality of lives การวิทยากรให้ผู้ร่วมการฝึกอบรมลงปฏิบัติจริงกับนวัตกรรมที่นำมาถ่ายทอด โดยนำผู้ฝึกอบรมลงพื้นที่เพื่อดูหลักการทำงานของนวัตกรรมที่สร้างและพัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยสัมผัสนวัตกรรมจริงสามารถทำให้เกิดทักษะ (Skill)

กิจกรรมที่ 3 Cooperative Work Shop to Develop the Constant Quality of lives การวิทยากรให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็น ทศนคติ และให้ทำกิจกรรมกลุ่มโดยการระดมความคิดเห็น การมีส่วนร่วมของการเพิ่มผลผลิตมูลค่านวัตกรรม โดยการแบ่งกลุ่มและผู้ประกอบการเข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการเพิ่มมูลค่า ทำให้เกิดทัศนคติ แนวคิด ในการเพิ่มมูลค่านวัตกรรม (Attitude)

กิจกรรมที่ 4 Mind Mapping Work Shop to Develop the Constant Quality of lives การให้ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมมาร่วมอภิปรายแต่ละประเด็นอย่างเต็มที่ในการเพิ่มผลผลิตมูลค่าเพิ่มของนวัตกรรมของแต่ละผู้ประกอบการ เพื่อแลกเปลี่ยนแนวคิดในการมีส่วนร่วมเพื่อเพิ่มมูลค่าเพิ่มของนวัตกรรมจะทำให้เกิดพฤติกรรมในการแสดงความคิดเห็น (Behavior)

กิจกรรมที่ 5 Evaluation Program to Develop the Constant Quality of lives ขั้นตอนสุดท้ายวิทยากรให้ผู้เข้าร่วม เป็นผู้ประเมินโครงการการเพิ่มผลผลิตนวัตกรรม และวิทยากรจะสรุปผลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มให้ผู้เข้าร่วมได้ทราบอีกครั้งเพื่อแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในการพัฒนาเพื่อเพิ่มมูลค่า นวัตกรรม (Vision)

จะเห็นได้ว่า การถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่าจะมีใช่เพียงการนำกระบวนการของเทคโนโลยีไปนำเสนอหรือให้ความรู้เพียงอย่างเดียวต่อกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น แต่ต้องมีการมุ่งเน้นให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถนำไปใช้ได้จริง เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในด้านต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วนั้น

กล่าวโดยสรุป การถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่านวัตกรรม โดยการนำแนวคิดของ KM: ปฏิบัติชุมชน โมเดล (KM: CPP) ประกอบด้วย กิจกรรมที่ 1 การสนทนาในบรรยากาศที่เป็นกันเอง กิจกรรมที่ 2 การวิทยากรให้ผู้ร่วมการฝึกอบรมลงปฏิบัติจริงกับนวัตกรรมที่นำมาถ่ายทอด กิจกรรมที่ 3 วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มแสดงความคิดเห็น ทศนคติ และให้ทำกิจกรรมกลุ่มโดยการระดมความคิดเห็น การมีส่วนร่วมของ กิจกรรมที่ 4 การให้ผู้เข้าร่วมฝึกอบรมมาร่วมอภิปรายแต่ละประเด็นอย่างเต็มที่ และ กิจกรรมที่ 5 วิทยากรให้ผู้เข้าร่วมเป็นผู้ประเมินโครงการการเพิ่มผลผลิตนวัตกรรม เป็นต้น หากสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของธุรกิจชุมชนกล้าที่จะนำนวัตกรรมใส่เข้าไปในสินค้า/ผลิตภัณฑ์ของชุมชน ก็จะเป็นการเพิ่มมูลค่าสินค้าและขยายช่องทางการตลาดได้ทั้งในประเทศและต่างประเทศได้เป็นอย่างดี ซึ่งภาคเอกชนมีส่วนสำคัญในการถ่ายทอดนวัตกรรมเหล่านั้นสู่ชุมชน

กิจกรรม 11.4.4

จงอธิบายการถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อเพิ่มมูลค่านวัตกรรมโดยการนำแนวคิดของ KM: ปฏิบัติชุมชน โมเดล (KM: CPP) ประกอบด้วยอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 11.4.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 11.4 เรื่องที่ 11.4.4)

บรรณานุกรม

- กรมการค้าภายใน. (2565, 27 พฤษภาคม). การประกันรายได้เกษตรกร. สืบค้นจาก <https://www.dit.go.th/Default.aspx>
- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. (2562). คู่มือการขับเคลื่อนงานด้านเกษตรกรรม ตามนโยบาย "การตลาดนำการผลิต" ของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์. กรุงเทพฯ.
- การยางแห่งประเทศไทย. (2565, 27 พฤษภาคม). ประกันราคายางพารา. สืบค้นจาก <http://www.raot.co.th/main.php?filename=index>
- กันต์ อินทวงศ์. (2558). การถ่ายทอดเทคโนโลยีเพื่อการยอมรับนวัตกรรมสู่ชุมชน. วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์. ปีที่ 10 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2558.
- จารุวรรณ แสงแก้ว. (2565, 27 พฤษภาคม). การสร้างงาน สร้างอาชีพ. สืบค้นจาก <https://sites.google.com/site/606150616caruwrrn/5-kar-srang-xachiph>
- ตำรวจ ปันประนต และมนตรี ยอดใจ. (2556). หน่วยที่ 11 บทบาทของภาครัฐและภาคเอกชนกับสหกรณ์. ในประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์ (หน่วยที่ 8-15, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2). นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- รัชชัย แสงสินแก้ว. (2531). การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชนบท เทคโนโลยีที่เหมาะสมในงานพัฒนาคุณภาพชีวิต. น. 53-72. ขอนแก่น: ศูนย์ฝึกอบรมและพัฒนาการสาธารณสุขมูลฐาน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- นำฝน สีสงค์. (2548). แนวทางการพัฒนาบุคลากรในรูปแบบกองทุนบริหารและพัฒนาบุคลากรสหกรณ์. การศึกษาค้นคว้าอิสระ หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร, จิตติ มงคลชัยอรัญญา และโกวิท พวงงาม. (2540). นโยบายและมาตรการในการส่งเสริมธุรกิจชุมชน กองทุนสนับสนุนการวิจัยชุดโครงการเศรษฐกิจชุมชน. กรุงเทพฯ.
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: สำนักงานราชบัณฑิตยสถาน.
- มงคล ชาวเรือ. (2528). เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในท้องถิ่น. พระนครศรีอยุธยา: ภาควิชาสังคมวิทยา คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครู พระนครศรีอยุธยา.
- ทบวงกิจการ. (2559). กองทุนสำรองเลี้ยงชีพเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ ซึ่งจดทะเบียนแล้ว ปี 2559. กรุงเทพฯ.
- ทรงกิจจานุเบกษา. (2530). พระราชบัญญัติกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ พ.ศ. 2530 เล่มที่ 104 (ฉบับพิเศษ) ตอนที่ 254 ลงวันที่ 7 ธันวาคม 2530.
- ทรงกิจจานุเบกษา. (2558). พระราชบัญญัติกองทุนสำรองเลี้ยงชีพ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2558 เล่มที่ 132 ตอนที่ 74 ก ลงวันที่ 7 ธันวาคม 2530.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2561). บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษา สหกรณ์ภาคเหนือประเทศไทย. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สมพร อิศวิลานนท์. (2565, 27 พฤษภาคม). การประกันรายได้เกษตรกร. สืบค้นจาก <http://www.cai.ku.ac.th/article/0207spi.pdf>

- สำนักงานคณะกรรมการนโยบายรัฐวิสาหกิจ. (2565, 27 พฤษภาคม). พระราชบัญญัติการให้เอกชนร่วมลงทุน
ในกิจการของรัฐ. สืบค้นจาก <https://www.sepo.go.th/>
- สำนักส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิสาหกิจชุมชน. (2565, 27 พฤษภาคม). หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์. สืบค้น
จาก <https://cep.cdd.go.th/>
- โสภารณ์ ทรรพนนท์. (2532). การถ่ายทอดเทคโนโลยีให้แก่ชาวชนบทเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต. ใน
เทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 2). น. 17-23.
- หลักทรัพย์จัดการกองทุนกสิกรไทย. (2564). สรุปการเปลี่ยนแปลงกองทุน มกราคม-ตุลาคม 2564 ณ 31 ตุลาคม
2564.
- หนังสือพิมพ์เดลินิวส์. (2565, 27 พฤษภาคม). ตลาดนำการผลิต. สืบค้นจาก <https://d.dailynews.co.th/agriculture/647111/>
- องค์การสหประชาชาติ. (2565, 27 พฤษภาคม). เทคโนโลยี. สืบค้นจาก <https://siam.edu/sustainable-development-goals-sdgs/>
- อริยพร โพธิส. (2552). นโยบายการประกันราคา: ทางเลือกใหม่ของเกษตรกรไทย. สารพันปัญหากฎหมาย
กรุงเทพฯ: จุลลิต กรกฎาคม-สิงหาคม 2552.

หน่วยที่ 12

บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการส่งเสริมวัฒนธรรม

อาจารย์ ดร.สงกรานต์ สมบุญ

ชื่อ
วุฒิ

อาจารย์ ดร.สงกรานต์ สมบุญ
บธ.บ. (การเงิน) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ศ.ม. (เศรษฐศาสตร์ธุรกิจ) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
ปร.ด. (เศรษฐศาสตร์ประยุกต์) มหาวิทยาลัยแม่โจ้
ปร.ด. (เศรษฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตำแหน่ง

ผู้บริหารที่มพัฒนาแบบจำลองบริหารความเสี่ยงทางการเงิน
ฝ่ายบริหารความเสี่ยง ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

หน่วยที่ปรับปรุง หน่วยที่ 12

แผนการสอนหน่วยที่ 12

บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการส่งเสริมวัฒนธรรม

ตอนที่

- 12.1 บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ
- 12.2 บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาสังคม
- 12.3 บทบาทสหกรณ์กับการส่งเสริมวัฒนธรรม

แนวคิด

1. การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รัฐให้ความสำคัญกับการสหกรณ์ด้วยการบรรจุสาระสำคัญที่เป็นนโยบายไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีการกำหนดนโยบายสหกรณ์ให้สหกรณ์เป็นกลไกขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจใน 3 ระดับ ได้แก่ ระดับครัวเรือน ระดับชุมชน และระดับชาติ ซึ่งการเป็นกลไกขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจทั้ง 3 ระดับนี้ ถือเป็นความสำคัญของสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย ทั้งนี้ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน สหกรณ์มีบทบาทจำแนกได้ 6 ด้าน ขณะที่การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ สหกรณ์มีบทบาทในการทำให้บรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจของขบวนการสหกรณ์ใน 4 ด้าน และหากพิจารณาบทบาทสหกรณ์ตามแผนพัฒนาฯ สหกรณ์มีบทบาทจำแนกได้ 7 ด้าน
2. สหกรณ์กับการพัฒนาสังคมไทย ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมาตั้งแต่ในอดีตกระทั่งปัจจุบัน และรวมไปถึงอนาคต โดยสหกรณ์ถูกนำมาใช้เป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละฉบับ ซึ่งมีบทบาทพัฒนาสังคมจำแนกได้ 5 ด้าน
3. สหกรณ์มีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมในการสานต่อความเชื่อ การประพฤติปฏิบัติที่ดีงาม โดยมีเอกลักษณ์ที่ถ่ายทอดสัมพันธ์กับวัฒนธรรมชุมชนในลักษณะการเกื้อกูลกัน การผสมผสานเข้าด้วยกัน และถ่ายทอดระหว่างกันโดยวัฒนธรรมชุมชนสู่สหกรณ์ และสหกรณ์สู่วัฒนธรรมชุมชน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 12.1 “บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน และบทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติได้

2. เมื่อศึกษาตอนที่ 12.2 “บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาสังคม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสหกรณ์กับการพัฒนาสังคม และบทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาสังคมได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 12.3 “บทบาทสหกรณ์กับการส่งเสริมวัฒนธรรม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสหกรณ์กับการส่งเสริมวัฒนธรรม และบทบาทสหกรณ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 12 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 12.1-12.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 12.1-12.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. รวบรวมรายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 12
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 12
3. รายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
4. วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
5. E-Learning (ถ้ามี)
6. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 12.1

บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 12.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 12.1.1 สหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ
- 12.1.2 บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน
- 12.1.3 บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ

แนวคิด

1. การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ รัฐให้ความสำคัญกับการสหกรณ์ด้วยการบรรจุสาระสำคัญที่เป็นนโยบายไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้สหกรณ์เป็นกลไกขับเคลื่อน ซึ่งมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจใน 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับครัวเรือน เช่น ช่วยลดค่าใช้จ่ายและเพิ่มรายได้ครัวเรือนของสมาชิกสหกรณ์ เป็นแหล่งเงินออมและแหล่งเงินทุนของสมาชิกสหกรณ์ เป็นแหล่งสวัสดิการทางเศรษฐกิจอื่นๆ เป็นต้น 2) ระดับชุมชน เช่น ช่วยสร้างพลังอำนาจการต่อรอง เป็นตัวกลางทางการเงินและเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตและการตลาดในชุมชน เป็นต้น และ 3) ระดับชาติ เช่น เป็นแหล่งเงินออมและแหล่งเงินทุนในระบบเศรษฐกิจ ช่วยยกระดับราคาผลิตผลทางการเกษตรและระดับรายได้ให้สูงขึ้น และลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของเกษตรกร ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ ช่วยให้การกระจายรายได้ประชาชาติมีความเป็นธรรม เป็นต้น
2. การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน สหกรณ์มีบทบาท 6 ด้าน ได้แก่ 1) เป็นสถาบันส่งเสริมการออมในชุมชน 2) เป็นสถาบันสินเชื่อหรือแหล่งเงินทุนในท้องถิ่น 3) ดำเนินธุรกิจการตลาดเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้หาปัจจัยการผลิตต้นทุนต่ำ จำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรให้ได้ราคาดี ไม่ถูกเอาเปรียบ 4) ทำให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองหรือการเช่าที่ดินทำกินในอัตราค่าเช่าที่ต่ำ 5) พัฒนาคนในชุมชนให้มีความร่วมมือสร้างความเข้มแข็งในเศรษฐกิจชุมชน และ 6) ให้ความรู้ คำแนะนำด้านการผลิตและการตลาดแก่เกษตรกร

3. การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ สหกรณ์มีบทบาทในการทำให้บรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ ผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจของขบวนการสหกรณ์ 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเงิน 2) ด้านการผลิต 3) ด้านการตลาด และ 4) ด้านการค้าระหว่างประเทศ และมีบทบาทตามแผนพัฒนาฯ 7 ด้าน ได้แก่ 1) เป็นแหล่งเงินออมและแหล่งเงินทุนในระบบเศรษฐกิจ 2) ช่วยรักษาเสถียรภาพและตรึงราคาสินค้าและบริการ 3) ช่วยลดระดับราคาสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ 4) ช่วยยกระดับราคामผลิตผลทางการเกษตรให้สูงขึ้นเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของเกษตรกร 5) ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้หรือการกระจายรายได้ประชาชนชาติอย่างเป็นธรรม 6) ใช้วิธีการสหกรณ์พัฒนาการรวมกลุ่มเศรษฐกิจและสังคมให้บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ 7) เป็นเครื่องมือรองรับนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล เช่น เป็นตลาดรองรับผลิตผลทางการเกษตร นโยบายประกันรายได้เกษตรกร และนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร เป็นต้น

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.1.1 "สหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ" แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.1.2 "บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน" แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.1.3 "บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ" แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติได้

เรื่องที่ 12.1.1

สหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ทิศทางการพัฒนาประเทศทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และแนวโน้มในอนาคต ภาครัฐให้ความสำคัญกับขบวนการสหกรณ์ให้เป็นกลไกขับเคลื่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศที่มุ่งให้ความช่วยเหลือเกษตรกรคนยากจนในชนบทโดยมีกรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นหน่วยงานขับเคลื่อนนโยบายสหกรณ์สู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ผ่านทางการดำเนินงานของสหกรณ์ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศอีกทอดหนึ่ง ทั้งนี้ เพื่อให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ ในเรื่องที่ 12.1.1 นี้ จะกล่าวถึง 1) สหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในอดีตถึงปัจจุบัน 2) นโยบายสหกรณ์ที่ถูกกำหนดเป็นกลไกขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจให้สอดคล้องรองรับกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) ถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) และ 3) ความสำคัญของสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. สหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยในอดีตถึงปัจจุบัน

พัฒนาการของการสหกรณ์ไทยในบริบทของการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจอาจจำแนกได้เป็น 4 ยุค โดยใช้หลักเกณฑ์ตามการประกาศใช้กฎหมายสหกรณ์ที่เกิดขึ้น และการดำเนินนโยบายสหกรณ์ที่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นเกณฑ์ในการจำแนก กล่าวคือ 1) ยุคที่หนึ่งช่วง พ.ศ. 2457-2470 (ยุคการก่อเกิดสหกรณ์) 2) ยุคที่สองช่วง พ.ศ. 2471-2510 (ยุคการขยายตัวของสหกรณ์) 3) ยุคที่สามช่วง พ.ศ. 2511-2541 (ยุคการควมรวมสหกรณ์) และ 4) ยุคที่สี่ช่วง พ.ศ. 2542-2564 (ยุคการทำแผนพัฒนาสหกรณ์) ซึ่งในแต่ละช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญด้านเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลกระทบต่อสหกรณ์ในประเทศไทย และสหกรณ์ก็มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในแต่ละยุค พัฒนาการของการสหกรณ์ไทยในบริบทของการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจในแต่ละยุคดังกล่าวข้างต้น มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ปรับปรุงจาก ศิริลักษณ์ นามวงศ์ และ ประเสริฐ จรรยาสุภาพ, 2560, น. 157-172; สงกรานต์ สมบุญ, 2562, น. 9-45-9-49)

1.1 สหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยยุคที่หนึ่งช่วง พ.ศ. 2457-2470 (ยุคการก่อเกิดสหกรณ์)
 ในยุคนี้เป็นช่วงสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเปลี่ยนแปลงหลายประการในการนำประเทศเข้าสู่ความเจริญสมัยใหม่แบบตะวันตก เช่น การศึกษา สาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การสื่อสารโทรคมนาคม การค้าขายกับต่างประเทศ มีการเลิกทาส เป็นต้น การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้มีผลสำคัญต่อวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศจากระบบเศรษฐกิจเพื่อยังชีพ ซึ่งเป็นการผลิตเพื่อการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน เปลี่ยนมาเป็นระบบเศรษฐกิจการแลกเปลี่ยน และการผลิตเพื่อการค้าและการส่งออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อข้าวเป็นที่ต้องการทั้งภายในและภายนอกประเทศ ปัญหาเรื่องปัจจัย

การผลิตของเกษตรกรจึงเกิดขึ้น กล่าวคือ แหล่งเงินทุนหาทุยืมได้ยาก และดอกเบี้ยในการกู้ยืมมีอัตราสูง การซื้อขายผลิตผลทางการเกษตรถูกเอาเปรียบและถูกกดราคา ที่ดินที่เป็นปัจจัยสำคัญในการผลิตหายาก ต้องซื้อหรือต้องเช่าที่ดินเพื่อการเพาะปลูกในราคาแพง

จากความต้องการปัจจัยการผลิตของประเทศมีการปรับตัวสูงขึ้นเพื่อให้ผลผลิตมีเพียงพอต่อการนำไปขายและการแปรรูปเพื่อส่งออกไปยังประเทศข้างเคียง รวมทั้งมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เริ่มมีการปรับตัวเข้าสู่อารยประเทศ ประกอบกับการปฏิรูปการเงิน การคลัง การคมนาคม และการส่งเสริมการเกษตร จึงมีการใช้วิธีการสหกรณ์มาแก้ไขปัญหาในเรื่องปัจจัยการผลิต เรื่องเงินทุนของเกษตรกร โดยมีการจัดตั้งสหกรณ์จัดหาทุนเริ่มด้วยการจัดตั้งสหกรณ์วัดจันทร์ ไม่จำกัดสินใช้ ในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลกเป็นแห่งแรก และขยายการจัดตั้งไปยังท้องที่อื่นๆ ในจังหวัดพิษณุโลก จังหวัดลพบุรี และจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำให้ใน พ.ศ. 2470 มีสหกรณ์จัดหาทุนเพิ่มขึ้นรวมเป็น 80 สหกรณ์

1.2 สหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยยุคที่สองช่วง พ.ศ. 2471-2510 (ยุคการขยายตัวของสหกรณ์) หลังจากจัดตั้งสหกรณ์แห่งแรกมาเป็นเวลา 12 ปี ปรากฏว่าสหกรณ์ถูกใช้เป็นเครื่องมือทางเศรษฐกิจและสังคมของประชาชนผู้เป็นสมาชิกสหกรณ์ได้เป็นอย่างดี จึงมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2471 และส่งเสริมให้ทดลองจัดตั้งสหกรณ์เครดิตเพื่อผลิตกรรม ซึ่งเป็นต้นแบบของสหกรณ์การเกษตรในเวลาต่อมา หลังจากมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลให้การสนับสนุนการสหกรณ์เป็นอย่างดีโดยได้จัดสรรงบประมาณประจำปีให้ จัดหาทุนจากแหล่งอื่นมาสนับสนุน รวมทั้งได้ตั้งธนาคารเพื่อการสหกรณ์ขึ้นใน พ.ศ. 2490 เพื่อนำเงินทุนไปให้สมาชิกสหกรณ์กู้ยืมค้ำต่อหนึ่ง การสนับสนุนของรัฐบาลส่งผลให้กิจการสหกรณ์ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทำให้ใน พ.ศ. 2492 ปีเดียวมีการจัดตั้งสหกรณ์หาทุน ถึง 1,100 สหกรณ์ จัดตั้งสหกรณ์ประเภทอื่นๆ 69 สหกรณ์ และสหกรณ์ร้านค้าขึ้นในจังหวัดต่างๆ 149 สหกรณ์ ตามนโยบายของกระทรวงมหาดไทยที่จะใช้ร้านสหกรณ์เป็นเครื่องมือของรัฐบาลในการลดค่าครองชีพ และบรรเทาความขาดแคลนสินค้าอุปโภคบริโภค อันเป็นผลสืบเนื่องจากสงครามโลกครั้งที่ 2 กระทั่งใน พ.ศ. 2495 ได้จัดตั้งกระทรวงสหกรณ์ขึ้นและดำเนินนโยบายด้านสหกรณ์ที่เน้นการปรับปรุงสหกรณ์ที่มีอยู่เดิมให้มั่นคง และเป็นแบบอเนกประสงค์ ด้วยเหตุนี้การจัดตั้งสหกรณ์จึงเพิ่มขึ้นเฉพาะบางรูปเท่านั้น ทำให้หลังจาก พ.ศ. 2497 อัตราการขยายตัวของสหกรณ์จึงลดลงและมีการสังเลิกลูกสหกรณ์ที่มีปัญหาเสียหาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์หาทุน ทำให้ใน พ.ศ. 2510 มีสหกรณ์เหลืออยู่จำนวน 9,835 สหกรณ์

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) รัฐบาลกู้เงินจากธนาคารโลกมาพัฒนาประเทศโดยกำหนดเป้าหมายด้านสหกรณ์เพื่อให้สหกรณ์สามารถดำเนินงานได้เองอย่างเป็นปึกแผ่น ให้สหกรณ์มีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือชาวบ้านในเรื่องเร่งรัดการเพิ่มผลผลิต การพยุงราคาข้าวเปลือก และสินเชื่อการเกษตร

1.3 สหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยยุคที่สามช่วง พ.ศ. 2511-2541 (ยุคการควบรวมสหกรณ์) ในช่วง พ.ศ. 2511-2541 เป็นยุคของการปรับตัวและขยายบทบาทในทางเศรษฐกิจอย่างชัดเจน ในช่วงนี้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีบทบัญญัติให้มีการควบรวมสหกรณ์ซึ่งเปิดโอกาสให้สหกรณ์หาทุนควบรวมเป็นสหกรณ์การเกษตร สหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจแบบอเนกประสงค์

ทำให้ปริมาณธุรกิจในแต่ละสหกรณ์มากขึ้น เกิดความคึกคักในทางธุรกิจและอำนวยความสะดวกแก่สมาชิก สหกรณ์ ภาครัฐส่งเสริมสนับสนุนธุรกิจของสหกรณ์ในรูปแบบโครงการต่างๆ ทำให้เกิดการพัฒนาการจัดการ สหกรณ์ โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) มีเป้าหมายในการ พัฒนางานด้านสหกรณ์ คือ สนับสนุนให้มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรแบบอบเนกประสงค์ซึ่งอำนวยความสะดวกทั้งด้านการผลิตและการจำหน่ายให้แก่สมาชิก และในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) มีเป้าหมายในการพัฒนางานด้านสหกรณ์ คือ ปรับปรุงโครงสร้างของสหกรณ์ ทุกระดับให้เหมาะสมกับภาวะการณ์ มีการแก้ไขพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีการขยายสินเชื่อ สหกรณ์ โครงการรวบรวมข้าวเปลือกและพืชเศรษฐกิจ ส่งเสริมสหกรณ์ทุกประเภทให้ทำธุรกิจสอดประสาน กับการให้การศึกษอบรม เผยแพร่งานวิจัยทางสหกรณ์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพแก่สหกรณ์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) มีเป้าหมายในการพัฒนา งานด้านสหกรณ์ คือ เน้นสหกรณ์ให้เป็นสถาบันที่ช่วยแก้ปัญหาเรื่องเงินทุน การผลิต การตลาด แก่สมาชิก โดยให้สหกรณ์เป็นแหล่งสินเชื่อแก่สมาชิก รวมซื้อปัจจัยการผลิตและรวมขายผลผลิตของสมาชิก ดำเนิน งานด้านการตลาดแทนสมาชิก ให้สหกรณ์เป็นศูนย์รวมของประชาชน และให้การศึกษาด้านการบริการพื้น ฐานผ่านสหกรณ์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) มีเป้าหมายในการพัฒนางาน ด้านสหกรณ์ คือ เน้นการแก้ปัญหา การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมโดยส่งเสริมให้สหกรณ์ที่ดำเนินการ อยู่แล้วให้มีการดำเนินงานอย่างเข้มแข็ง รวมทั้งการเชื่อมโยงธุรกิจต่างๆ ส่งเสริม ปรับปรุงระบบการผลิต และการตลาดให้ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ส่งเสริมให้สหกรณ์ขยายการรับสมาชิกเพิ่มตามความเหมาะสม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) มีเป้าหมายในการพัฒนา งานด้านสหกรณ์ คือ เน้นด้านการพัฒนาขีดความสามารถในการดำเนินธุรกิจให้สหกรณ์สร้างทรัพยากร ของตนเอง สร้างบุคลากรมืออาชีพ สร้างผู้นำที่มีความซื่อสัตย์และเสียสละ สร้างระบบเชื่อมโยงธุรกิจกับ ภาคเอกชน สนับสนุนการศึกษา สร้างระบบฐานข้อมูลจากเบื้องล่าง พัฒนาคณะและคุณภาพชีวิต ต่อมาใน พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างหนัก ซึ่งเป็นปีแรกของการใช้แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) การส่งเสริมสหกรณ์จึงเน้นการพัฒนาศักยภาพ ของคน เน้นโครงการพระราชดำริโดยเฉพาะเกษตรทฤษฎีใหม่ สำรวจสถานะเศรษฐกิจและสังคมเพื่อ ปรับปรุงงานในพื้นที่จัดตั้งตลาดกลาง สนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์การตลาด นำสหกรณ์เข้าโครงการปรับปรุง ประสิทธิภาพและคุณภาพผลิตผลทางการเกษตรในด้านการผลิตเมล็ดพันธุ์ข้าว

1.4 สหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยยุคที่สี่ช่วง พ.ศ. 2542-2564 (ยุคการทำแผนพัฒนา สหกรณ์) ในช่วง พ.ศ. 2542-2561 มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีบทบัญญัติให้ มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ เพื่อกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการสหกรณ์ให้สอดคล้อง กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีการจัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์ฉบับที่ 1-3 ทำให้สหกรณ์มี จุดหมายสำคัญในการเป็นองค์กรช่วยตนเอง และเป็นกลไกหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก สหกรณ์ การส่งเสริมสหกรณ์มุ่งให้สหกรณ์มีความชำนาญเฉพาะด้าน มุ่งเน้นการสร้างความสำเร็จทาง

ธุรกิจระหว่างสหกรณ์กับสมาชิกและกับบุคคลภายนอก มีการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการสหกรณ์

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) มีเป้าหมายในการพัฒนาทางด้านสหกรณ์ คือ ส่งเสริมให้สหกรณ์ประสานระหว่างเมืองและชนบทให้สมดุลกันเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกสหกรณ์ พัฒนาระบบการชุมชนให้เข้มแข็ง มีการประเมินและติดตามผล สร้างศักยภาพของคนยากจนด้วยการนำหลักคิดและกระบวนการสหกรณ์มาใช้ ส่งเสริมให้ประชาชนรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์และสร้างเครือข่าย มีการจัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2546-2549) มีจุดหมายสำคัญให้สหกรณ์เป็นองค์กรช่วยเหลือตนเองทางเศรษฐกิจและสังคมที่ยึดมั่นในคุณค่าสหกรณ์ มีการร่วมมือกันเชื่อมโยงเครือข่ายพัฒนาประสิทธิภาพขององค์กร และความเป็นธรรมาภิบาลเพื่อสร้างความเข้มแข็งของสมาชิก ชุมชน สังคมและประเทศชาติอย่างยั่งยืน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) มีเป้าหมายในการพัฒนาทางด้านสหกรณ์ คือ เป็นการเตรียมพร้อม "คน" และสร้างระบบภูมิคุ้มกัน เน้นการพัฒนาคุณภาพสมาชิกสหกรณ์ สร้างความเข้มแข็งแก่สหกรณ์ การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน พร้อมกับให้เกิดระบบธรรมาภิบาลขึ้นในสังคมและสหกรณ์ มีการจัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2550-2554) มีจุดหมายสำคัญในการสร้างระบบสหกรณ์ที่มีคุณค่าเพื่อนำไปสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุข

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไทยให้มีคุณภาพ มีโอกาสเข้าถึงทรัพยากร และได้รับประโยชน์จากการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม รวมทั้งสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจด้วยฐานความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ บนพื้นฐานการผลิตและการบริโภคที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม มีการจัดทำแผนพัฒนาสหกรณ์ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2555-2559) มีจุดหมายสำคัญให้การสหกรณ์เป็นกลไกหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) มุ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม มุ่งสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับภาคการเกษตรของประเทศภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงควบคู่ไปกับการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเพื่อเพิ่มศักยภาพทางการเกษตร สร้างความเข้มแข็งแก่เกษตรกรและสถาบันเกษตรกร กรมส่งเสริมสหกรณ์ในฐานะหน่วยงานรับผิดชอบหลักในการสร้างความเข้มแข็งให้สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรจึงต้องพัฒนาให้ชัดเจนและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์กรมส่งเสริมสหกรณ์ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) โดยขยายผลการกำหนดกรอบแนวทางพัฒนาและสร้างความมั่นคงยั่งยืนแก่สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร เพื่อยกระดับขีดความสามารถในด้านองค์ความรู้ เทคโนโลยี นวัตกรรมที่จะช่วยในการบริหารจัดการ การผลิต การแปรรูป การบริการ และการตลาด ให้ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลง

โดยสรุป ความมุ่งหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจในอดีตถึงปัจจุบัน ขบวนการสหกรณ์และสหกรณ์ที่เข้มแข็งจะส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และการใช้ทรัพยากรให้เป็นประโยชน์อย่างเต็มที่

2. นโยบายสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอาจเปรียบได้กับแนวทางหรือนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยการพัฒนาประเทศในช่วง 6 ทศวรรษที่ผ่านมา นับตั้งแต่มีการประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี 2504 จนถึงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 กล่าวได้ว่า สหกรณ์เข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานขับเคลื่อนนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละฉบับ สรุปได้ดังนี้ (ปรับปรุงจาก สงกรานต์ สมบุญ, 2562, น. 9-50-9-52)

2.1 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) นโยบายสหกรณ์ที่ส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจในแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 คือ นโยบายให้จัดตั้งสหกรณ์ชายพืชผลและผลิตผลทางการเกษตร ได้แก่ สหกรณ์ชายข้าว ดำเนินธุรกิจสินค้าเกษตร รวมทั้งเป็นแหล่งเงินออมและแหล่งเงินทุนในการประกอบอาชีพการเกษตรให้กับสมาชิกสหกรณ์

2.2 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 คือ นโยบายส่งเสริมพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรโดยให้สหกรณ์ชายพืชผล และผลิตผลทางการเกษตรทำหน้าที่เป็นหน่วยงานกลางในการขายผลิตผลทางการเกษตรระหว่างสมาชิกกับผู้ซื้อ และช่วยส่งเสริมการค้ากับต่างประเทศ

2.3 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 เน้นพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรโดยให้สหกรณ์ทำหน้าที่ประสานมาตรฐานการผลิต การจำหน่าย กำหนดนโยบายสหกรณ์ในการให้สินเชื่อแก่เกษตรกรสมาชิกในอัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อจัดหาปัจจัยการผลิต มีนโยบายให้สหกรณ์เป็นสหกรณ์ธนาภิขนาดใหญ่ ขยายงานของสหกรณ์ชายข้าว โดยให้มีโรงสีสหกรณ์ ฉาง และไซโล เพื่อให้สหกรณ์มีความมั่นคง ทำหน้าที่พยุรราคาข้าวเปลือก จัดตั้งโครงการส่งเสริมสหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมเพื่อก่อตั้งโรงงานแปรรูปน้ำนมดิบ ขยายการดำเนินงานของศูนย์รวมนม จัดตั้งสถานีรับผลิตภัณฑ์นมไปจำหน่าย โดยใน พ.ศ. 2516 รัฐบาลได้ออกกฎกระทรวง กำหนดสหกรณ์เป็น 6 ประเภท ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์นิคม สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ และสหกรณ์ออมทรัพย์ ซึ่งถือได้ว่าสหกรณ์เข้าไปมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายสหกรณ์สู่การปฏิบัติอย่างเป็นทางการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง สหกรณ์ภาคการเกษตรได้เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจภาคการเกษตรโดยตรง (ที่มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ตามประเภทสหกรณ์) ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา

2.4 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เน้นพัฒนาเศรษฐกิจโดยให้สหกรณ์ทำหน้าที่เป็นตัวกลางทางการค้าเพื่อลดบทบาทของพ่อค้าคนกลาง เน้นปรับปรุงโครงสร้างของสหกรณ์ทุกระดับให้เหมาะสมกับสภาวการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศ

2.5 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 เน้นพัฒนาเศรษฐกิจโดยสหกรณ์ทำ

หน้าที่สร้างอำนาจต่อรองให้แก่เกษตรกร มีนโยบายให้สหกรณ์รวบรวมผลผลิตและจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรเพื่อแก้ไขปัญหาด้านโครงสร้างการตลาด และราคาสินค้าเกษตรที่ไม่เป็นธรรมต่อเกษตรกรจากระบบพ่อค้าคนกลาง

2.6 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 เน้นพัฒนาเศรษฐกิจโดยสหกรณ์ให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการดำเนินงานของสหกรณ์ภาคการเกษตรในบทบาทของการผลิตและการตลาดอย่างครบวงจร เพื่อรองรับกับนโยบายพัฒนาเกษตรกรในชนบทให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยให้สหกรณ์พัฒนาอาชีพให้แก่สมาชิก กลุ่มสตรี และกลุ่มเยาวชนในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมชนบท รวมทั้งส่งเสริมให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและตั้งถิ่นฐานที่มั่นคง เพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมในรูปสหกรณ์นิคม

2.7 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 เน้นพัฒนาเศรษฐกิจโดยสหกรณ์ภาคการเกษตรมีนโยบายพัฒนาคุณภาพการผลิตสินค้าและการจำหน่ายเพื่อเพิ่มราคาผลผลิตทางการเกษตรให้เกิดความเป็นธรรม มีแผนงานโครงการสนองตอบต่อการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร การฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการบริหารและการจัดการตั้งแต่การผลิต การพัฒนาคุณภาพสินค้า การตลาดให้กับเกษตรกร และผู้บริหารสหกรณ์ รวมทั้งให้สหกรณ์ให้สินเชื่อแก่เกษตรกรสมาชิกอย่างเพียงพอ

2.8 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 เน้นให้สหกรณ์มีบทบาทในการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจฐานรากจากวิกฤตเศรษฐกิจ มีนโยบายและแผนงานพัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตร ได้แก่ แผนงานให้เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและบริการ เช่น โรงสีข้าว ไซโล ลานตาก เป็นต้น แผนงานให้ดำเนินโครงการปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพผลผลิตทางการเกษตร ผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายให้กับเกษตรกร จัดตั้งตลาดกลางผลผลิตการเกษตรประจำตำบลของสหกรณ์

2.9 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 เน้นให้สหกรณ์เพิ่มขีดความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการ สามารถตัดสินใจวางแผนเชื่อมโยงการตลาด เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการใช้ข้อมูลข่าวสารด้านการผลิต ราคาสินค้า การตลาด นโยบายพัฒนาธุรกิจสินค้าเกษตรของสหกรณ์ภาคการเกษตรโดยให้ความสำคัญกับการแปรรูปสินค้า และการพัฒนาตลาดในรูปแบบธุรกิจเกษตรให้สหกรณ์ภาคการเกษตรมีบทบาทเป็นที่พึ่งในการดำเนินธุรกิจสินค้าเกษตรให้แก่เกษตรกรสมาชิก

2.10 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เน้นให้สหกรณ์พัฒนาระบบเครือข่ายเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทานเพื่อประโยชน์แก่สมาชิก ให้สหกรณ์เพิ่มขีดความสามารถในการจัดการธุรกิจ พัฒนาสหกรณ์ภาคการเกษตรเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตร ให้มีคุณภาพมาตรฐานยิ่งขึ้น รวมถึงการสร้างเครือข่ายของสหกรณ์ในการกระจายสินค้าเกษตร

2.11 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ให้สหกรณ์เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในชุมชนโดยให้สหกรณ์ภาคการเกษตรเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการระบบสินค้าเกษตรและอาหาร การเพิ่มมูลค่า การจัดการด้านการตลาด เชื่อมโยงตั้งแต่เป็นผู้รวบรวมผลผลิต การขนส่ง และผู้จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร

2.12 นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) นโยบายสหกรณ์ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 เน้นให้สหกรณ์เชื่อมโยงเครือข่ายระบบการผลิต การตลาด และการเงินของสหกรณ์ โดยการสร้างเครือข่ายกลุ่มผลิตผลสินค้าคุณภาพเพื่อยกระดับสินค้าของสหกรณ์ให้ได้มาตรฐาน ผลิตสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน เพิ่มมูลค่าสินค้าโดยสหกรณ์ภาคการเกษตรทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตเป็นธุรกิจหลัก เชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตและการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ เพิ่มรายได้แก่สมาชิก และยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในชนบทให้ดีขึ้น

โดยสรุป นโยบายสหกรณ์ที่ถูกกำหนดให้เป็นกลไกขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจสอดคล้องรองรับกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จะมีสหกรณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์ภาคการเกษตรเข้ามามีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานขับเคลื่อนนโยบาย ซึ่งหากนับจากการเริ่มต้นแผนพัฒนาฯ ที่เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2504 จะพบว่า สหกรณ์ภาคการเกษตรได้เข้าไปมีส่วนสำคัญในบทบาทการขับเคลื่อนนโยบายสหกรณ์สู่การปฏิบัติอย่างเป็นทางการในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 ตั้งแต่ พ.ศ. 2516 เป็นต้นมา

3. ความสำคัญของสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย

สหกรณ์เป็นระบบเศรษฐกิจสายกลางที่มีทิศทางในการพัฒนาเศรษฐกิจตามนโยบายของรัฐ ซึ่งมีการกำหนดนโยบายสหกรณ์ให้สหกรณ์เป็นกลไกขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจ ใน 3 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับครัวเรือน 2) ระดับชุมชน และ 3) ระดับชาติ การเป็นกลไกขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจทั้ง 3 ระดับนี้ ถือเป็นความสำคัญของสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจไทย มีรายละเอียดดังนี้

3.1 สหกรณ์เป็นกลไกขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน สหกรณ์ทำหน้าที่พัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน ได้แก่

3.1.1 *ช่วยลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของสมาชิกสหกรณ์* การประกอบกิจการของสหกรณ์มีลักษณะพิเศษที่สมาชิกเป็นทั้งเจ้าของและลูกค้าของสหกรณ์ สหกรณ์ดำเนินงานสนองความต้องการของมวลสมาชิก สหกรณ์ที่สมาชิกมีอาชีพทางการเกษตร กิจการบริการสมาชิกจึงเป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับการผลิตทางการเกษตร เช่น เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย อาหารสัตว์ สินค้าสิ่งของจำเป็นสำหรับครัวเรือน เป็นต้น โดยหลักการของการบริหารจัดการที่ดีจะต้องวางแผนการจัดหาสินค้าให้ได้ตามความต้องการของสมาชิกได้ สินค้ามีคุณภาพดี ราคายุติธรรมหรือราคาตลาด และไม่เสี่ยงกับความเสียหายของสินค้าที่นำมาจำหน่าย ข้อได้เปรียบของสหกรณ์อยู่ที่เป้าหมายผู้ใช้บริการมีจำนวนที่แน่นอน จากการสำรวจความต้องการแล้วยอมจัดหาสินค้าในจำนวนที่พอดี สามารถคำนวณส่วนเหลือระหว่างต้นทุนสินค้ากับราคาขายได้ชัดเจนโดย

เปรียบเทียบกับตลาดทั่วไปในสินค้าอย่างเดียวกัน และจากที่สหกรณ์ไม่ใช่องค์กรแสวงหากำไร ดังนั้น เมื่อหักค่าใช้จ่ายในการบริหารจัดการของสหกรณ์แล้วยังมีกำไรหรือส่วนของรายได้ที่เกินทุน สหกรณ์จะเฉลี่ยคืนกลับไปยังสมาชิกตามส่วนของธุรกิจที่ทำกับสหกรณ์เป็นเงินเฉลี่ยคืน และปันผลตามส่วนการร่วมลงทุน ถือหุ้นซึ่งการบริหารจัดการดังกล่าว สหกรณ์สามารถหลีกเลี่ยงความเสี่ยงภัยในการลงทุน รวมทั้งประหยัดค่าใช้จ่ายได้ เพราะไม่ต้องเก็บรักษาสินค่านานเกินไป ได้เลือกหาสินค้ามีคุณภาพในราคาขายส่ง ส่งผลไปสู่สมาชิกซึ่งเท่ากับว่าสมาชิกซื้อสินค้าจากสหกรณ์ได้ถูกกว่าท้องตลาดทั่วไป และทำให้ต้นทุนการผลิตทางการเกษตรของสมาชิกลดตามไปด้วย (ปรับปรุงจาก ภาสันต์ นุพาสันต์ และมนกรณียอดใจ, 2556, น. 12-8)

3.1.2 ช่วยให้รายได้ครัวเรือนของสมาชิกสหกรณ์เพิ่มขึ้น กิจกรรมสหกรณ์สามารถส่งเสริมช่วยเหลือสมาชิกด้วยการบริการด้านการตลาดสินค้าที่สมาชิกผลิตได้ เช่น ข้าวเปลือก อ้อย มันสำปะหลัง ยางพารา และผลิตภัณฑ์ต่างๆ เป็นต้น ตามแต่ละภูมิภาคที่สหกรณ์ตั้งอยู่ วิธีการ คือ สหกรณ์ทำหน้าที่เป็นผู้รวบรวมผลผลิตจากสมาชิกเพื่อนำไปจำหน่ายให้กับพ่อค้าในตลาดหรือแหล่งรับซื้อ การรวบรวมของสหกรณ์ทำได้หลายวิธี ได้แก่ รับซื้อจากสมาชิกในราคาซื้อขาดซึ่งสหกรณ์มักจะกำหนดราคาขึ้นลงตามภาวะตลาดหรือรับซื้อสูงกว่าราคาตลาด หรือสหกรณ์หาที่เก็บผลผลิตไว้ให้ในรูปฉางหรือโรงเรือนแล้วเก็บค่าบริการจากสมาชิก เมื่อสมาชิกประสงค์จะขาย สหกรณ์จะเป็นผู้ดำเนินการให้หรือสมาชิกดำเนินการเอง ซึ่งแล้วแต่จะตกลงกัน หรือสมาชิกส่งมอบผลผลิตให้สหกรณ์รวบรวมเป็นกองกลาง (แบบกองสี) เมื่อผลผลิตได้ราคาดี สหกรณ์จัดจำหน่ายแล้วจึงหักค่าใช้จ่ายในการจัดการออกไป รายได้สินค้าส่วนที่เหลือสหกรณ์ส่งให้สมาชิกตามสัดส่วนปริมาณและคุณภาพสินค้านั้นๆ หากการบริหารจัดการในการรวบรวมสินค้าของสหกรณ์เป็นไปตามหลักการบริหารจัดการที่ดี สมาชิกสามารถขายสินค้าผ่านสหกรณ์ในราคาที่ดี ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น (ปรับปรุงจาก ภาสันต์ นุพาสันต์ และมนกรณียอดใจ, 2556, น. 12-8-12-9)

3.1.3 เป็นแหล่งเงินออม และแหล่งเงินทุนของสมาชิกสหกรณ์ สหกรณ์ทำหน้าที่เป็นแหล่งเงินออมให้กับสมาชิกโดยส่งเสริมให้สมาชิกมีการออมเงินโดยวิธีการรับฝากเงินจากสมาชิกทั้งประเภทประจำและออมทรัพย์ และวิธีการให้สมาชิกถือหุ้นสหกรณ์และกำหนดให้สมาชิกส่งเงินค่าหุ้นตามเกณฑ์การถือหุ้นที่สหกรณ์กำหนดในระเบียบหรือข้อบังคับของสหกรณ์ รวมทั้งทำหน้าที่ในการจัดหาเงินทุนจากการกู้ยืมมา หรือนำเงินจากค่าหุ้นหรือเงินฝากของสมาชิกมาจัดสรรให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อนำไปลงทุนประกอบอาชีพ และเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนโดยคิดดอกเบี้ยในอัตราที่ต่ำกว่าสมาชิก

3.1.4 เป็นแหล่งสวัสดิการทางเศรษฐกิจอื่น ๆ สหกรณ์จะมีการจัดสวัสดิการต่างๆ ให้กับสมาชิกทั้งประเภทที่ไม่ต้องจ่ายเงินและประเภทที่ต้องจ่ายเงิน เช่น การคุ้มครองครอบครัวสมาชิกในกรณีถึงแก่กรรม การช่วยเหลือสมาชิกประสบภัย การจัดตั้งกองทุนสวัสดิการบำนาญสมาชิก การทำประกันอุบัติเหตุ เงินทุนส่งเสริมการศึกษาของสมาชิก และเงินช่วยเหลือฌาปนกิจศพ เป็นต้น

3.2 สหกรณ์เป็นกลไกขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน สหกรณ์ทำหน้าที่พัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน ได้แก่

3.2.1 ช่วยสร้างพลังอำนาจการต่อรอง ประเทศไทยมีระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม กิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงเต็มไปด้วยการแข่งขันและใช้กลไกทางราคาในการซื้อขายกัน สินค้าส่วนใหญ่หากขาย

รายคนมักเสียเปรียบในการกำหนดราคาขาย เพราะราคาขายขึ้นอยู่กับ การตั้งราคาของผู้ซื้อและมักถูกกดราคา ซึ่งจำเป็นต้องขายเพื่อให้ได้เงินมาจ่ายต้นทุนการผลิต คินเจ้าหน้าที่กู้ยืมเงินมาลงทุน รวมทั้งเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับครอบครัว การรวมกลุ่มของประชาชนในการตั้งสหกรณ์ในชุมชน สามารถเป็นตัวกลางในการสร้างอำนาจต่อรองราคาจำหน่ายสินค้า ผลผลิตของสมาชิกในชุมชน กับพ่อค้าผู้ซื้อให้เป็นธรรมได้มากขึ้น เนื่องจากสหกรณ์มีกลุ่มสมาชิกที่มีอาชีพเดียวกัน จึงเป็นแหล่งผลิตสินค้ารายใหญ่ที่พ่อค้าต้องยอมเจรจาเพื่อให้ได้สินค้านั้น (ปรับปรุงจาก ภาสันต์ นุพาสันต์ และมนกรณียอดใจ, 2556, น. 12-9)

3.2.2 ทำหน้าที่เป็นตัวกลางทางการเงิน และเชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตและการตลาดในชุมชน สหกรณ์ให้บริการสมาชิกอย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้สหกรณ์เข้มแข็งด้วยการทำงานร่วมกันผ่านโครงสร้างระดับท้องถิ่น ชุมชน ซึ่งสหกรณ์ทำหน้าที่เป็นตัวกลางทางการเงิน ได้แก่ การรับฝากเงินจากสมาชิก แล้วนำไปหมุนเวียนให้กู้ต่อแก่สมาชิกรายอื่นๆ เพื่อการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจในชุมชน รวมทั้งการร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์ และขบวนการสหกรณ์สร้างประโยชน์ทางการค้าในลักษณะเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายตั้งแต่การผลิต การจำหน่าย และการบริโภคร่วมกัน ซึ่งจะช่วยแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกและสหกรณ์ได้

3.3 สหกรณ์เป็นกลไกขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ สหกรณ์ทำหน้าที่พัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ ได้แก่

3.3.1 เป็นแหล่งเงินออมและแหล่งเงินทุนในระบบเศรษฐกิจ สหกรณ์ทำหน้าที่เป็นองค์กรทางด้านเงินออมโดยการรับฝากเงินจากสมาชิก การกำหนดให้สมาชิกถือหุ้น และส่งเงินค่าหุ้นตามเกณฑ์การถือหุ้นที่สหกรณ์กำหนดในระเบียบ หรือข้อบังคับของสหกรณ์ เงินออมจากสมาชิกสหกรณ์เหล่านี้เป็นที่มาแห่งเงินทุนที่จำเป็นต้องใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจหรือในกิจการทุกสาขาของการพัฒนาเศรษฐกิจ นอกจากนี้ หน้าที่อีกด้านหนึ่งของสหกรณ์ คือ เป็นองค์กรทางด้านเงินทุนในการพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ของสมาชิกสหกรณ์ เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม เป็นต้น สหกรณ์เหล่านี้ได้จัดหาเงินทุนให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อลงทุนประกอบอาชีพในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ทำให้สมาชิกมีโอกาสในการลงทุน เพิ่มประสิทธิภาพและผลิตภาพทางการผลิต สมาชิกสหกรณ์มีงานทำมากขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดการกระจายรายได้ ลดอัตราการว่างงาน

3.3.2 ช่วยยกระดับราคาผลิตผลทางเกษตร และระดับรายได้ให้สูงขึ้น และลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของเกษตรกร สหกรณ์ทำหน้าที่ด้านการตลาดในการช่วยเหลือสมาชิกเกษตรกร โดยการรวบรวมผลผลิตของสมาชิกเพื่อจำหน่ายซึ่งทำให้เกิดอำนาจในการต่อรอง ส่งผลให้ระดับราคาของผลิตผลทางการเกษตรสูงขึ้น และทำให้ระดับรายได้ของสมาชิกสหกรณ์เพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้สหกรณ์ยังจัดหาอุปกรณ์ สินค้าและปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย เมล็ดพันธุ์พืช หรือเครื่องจักรเครื่องมือการเกษตร เป็นต้น มาจำหน่ายให้สมาชิกในราคาที่เป็นธรรม เพื่อช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์ไม่ให้ถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เป็นการลดต้นทุนปัจจัยการผลิต และทำให้ได้ปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการผลิต

3.3.3 ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ และช่วยให้การกระจายรายได้มีความเป็นธรรม โดยสหกรณ์ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ หรือการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม

เนื่องจากระบบสหกรณ์จะกระจายผลประโยชน์ไปสู่ประชาชนอย่างเที่ยงธรรมโดยประชาชนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ และควบคุมธุรกิจการค้าและบริการของตนเอง ผลทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจึงตกเป็นของประชาชนผู้เป็นสมาชิกสหกรณ์

กิจกรรม 12.1.1

1. ให้นักศึกษาอธิบายมาโดยสังเขปว่า สหกรณ์มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจไทยอย่างไรบ้าง โดยขอให้อ้างอิงตามบริบทของการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจในแต่ละยุคดังที่กล่าวในเนื้อเรื่องข้างต้น

2. นโยบายสหกรณ์มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างไร จงอธิบายมาพอสังเขป

3. สหกรณ์มีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจไทยอย่างไร จงอธิบายมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 12.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.1 เรื่องที่ 12.1.1)

เรื่องที่ 12.1.2

บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน

สหกรณ์ในบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน จะเห็นความร่วมมือกันระหว่างคนในชุมชน โดยใช้วัตถุดิบในท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน และพึ่งพากระแสการหมุนเวียนของสินค้าและบริการในชุมชน โดยสหกรณ์จะเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมศีลธรรม จรรยา และวัฒนธรรมของคนในชุมชนให้รู้จักช่วยเหลือกันและกัน เพื่อให้ตนเองและผู้อื่นมีฐานะทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น หากพิจารณาเฉพาะเจาะจงถึงบทบาทของสหกรณ์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน จะพบว่า สหกรณ์มีบทบาทซึ่งจำแนกได้ 6 ด้าน ได้แก่ (ปรับปรุงจาก ศิริลักษณ์ นามวงศ์ และสงกรานต์ สมบุญ, 2561, น. 8-55-8-59)

- 1) บทบาทในการเป็นสถาบันส่งเสริมการออมในชุมชน
- 2) บทบาทในการเป็นสถาบันสินเชื่อหรือแหล่งเงินทุนในท้องถิ่น
- 3) บทบาทในการดำเนินธุรกิจการค้าเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้หาปัจจัยการผลิตต้นทุนต่ำจำหน่ายผลิตผลได้ราคาดีไม่ถูกเอาเปรียบ
- 4) บทบาทในการทำให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือเช่าที่ดินทำกินได้ในอัตราค่าเช่าที่ต่ำ

- 5) บทบาทในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีความร่วมมือสร้างความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจชุมชน
- 6) บทบาทในการให้ความรู้ คำแนะนำ ทั้งด้านการผลิตและการตลาดแก่เกษตรกร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. บทบาทในการเป็นสถาบันส่งเสริมการออมในชุมชน

สหกรณ์มีบทบาทในการส่งเสริมการออมในชุมชนซึ่งเป็นที่มาแห่งเงินทุนซึ่งจำเป็นต้องใช้ในกิจกรรมทางเศรษฐกิจระดับชุมชน โดยสหกรณ์รับฝากเงินจากสมาชิกทั้งประเภทประจำและออมทรัพย์ และวิธีการให้สมาชิกถือหุ้นสหกรณ์ และกำหนดให้สมาชิกส่งเงินค่าหุ้นตามเกณฑ์การถือหุ้นที่สหกรณ์กำหนดในระเบียบหรือข้อบังคับของสหกรณ์

2. บทบาทในการเป็นสถาบันสินเชื่อหรือแหล่งเงินทุนในท้องถิ่น

โดยทั่วไปประชาชนตามท้องถิ่นมีอาชีพทางการเกษตรเป็นส่วนมาก โดยเกษตรกรจะมีเงินทุนในการประกอบอาชีพน้อย และการทำการเกษตรต้องเสี่ยงภัยทั้งในด้านภัยธรรมชาติและภัยทางเศรษฐกิจ คือ ราคาพืชผลตกต่ำ เป็นเหตุให้ขาดเงินทุนต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งที่ไม่เหมาะสม จ่ายดอกเบี้ยเงินกู้ในอัตราสูง มีเงื่อนไขที่ไม่เหมาะสม เป็นเหตุให้มีหนี้สินเรื้อรังจนไม่อาจฟื้นตัวได้ สหกรณ์ได้เข้ามาช่วยแก้ไขสถานการณ์ในเรื่องนี้ โดยจัดให้มีสถาบันสินเชื่อที่ดีและเหมาะสม โดยมีสหกรณ์ภาคการเกษตรทำหน้าที่ให้เงินกู้แก่เกษตรกรในอัตราดอกเบี้ยต่ำ มีระยะเวลาผ่อนชำระนานปี เงื่อนไขเหมาะสม และดำเนินงานตามแบบของสหกรณ์

3. บทบาทในการดำเนินธุรกิจการตลาดเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้หาปัจจัยการผลิตต้นทุนต่ำจำหน่ายผลิตผลได้ราคาดี ไม่ถูกเอาเปรียบ

โดยปกติเกษตรกรเมื่อผลิตพืชผลหรือปศุสัตว์ขึ้นมาได้ มักต้องจำหน่ายให้แก่พ่อค้าคนกลาง พ่อค้าเอกชนในท้องถิ่นในราคาที่ไม่เป็นธรรม และถูกเอาเปรียบในเรื่องการชั่ง ตวง วัด เพราะฉะนั้นเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนนี้ รัฐบาลจึงช่วยเหลือด้วยวิธีการของสหกรณ์ซึ่งส่วนใหญ่ ได้แก่ การจัดตั้งสหกรณ์ขายข้าว และสหกรณ์ขายพืชผล โดยในบางสหกรณ์ยังดำเนินงานช่วยแปรรูปผลิตผลทางการเกษตรเพื่อจำหน่ายเป็นการเพิ่มคุณค่าผลผลิตของสมาชิกสหกรณ์ เช่น สหกรณ์ขายมะพร้าว สหกรณ์ช่วยแปรรูปเป็นมะพร้าวแห้ง เป็นต้น ทั้งนี้บทบาทในการดำเนินธุรกิจการตลาดของสหกรณ์ในชุมชน จำแนกได้ดังนี้ 1) ธุรกิจการซื้อ 2) ธุรกิจการขาย 3) ธุรกิจการแปรรูป 4) ธุรกิจการจัดคุณภาพผลผลิตของสหกรณ์ และ 5) ธุรกิจการเก็บรักษา (ปรับปรุงจาก ศิริลักษณ์ นามวงศ์ และสงกรานต์ สมบุญ, 2561, น. 8-56-8-58)

3.1 ธุรกิจการซื้อ สหกรณ์ดำเนินธุรกิจการซื้อด้วยการจัดหาสินค้าทั้งหลายมาจำหน่ายให้กับสมาชิกสหกรณ์โดยมีวัตถุประสงค์ที่สำคัญ ได้แก่

- 1) เพื่อลดต้นทุนในการผลิต และลดค่าใช้จ่ายให้กับสมาชิก โดยทำให้สมาชิกสามารถซื้อสินค้าบริโภค หรือวัสดุการเกษตรได้ในราคาที่ถูกลง

2) การรวมกันซื้อทำให้เกิดอำนาจในการต่อรอง ทั้งในด้านราคา และคุณภาพของสินค้า และสมาชิกสามารถที่จะตรวจสอบสินค้าที่จะซื้อได้ตลอดเวลา เพราะสมาชิกเป็นเจ้าของสหกรณ์เอง

3) เพื่อป้องกันมิให้สมาชิกต้องมีข้อผูกพันในฐานะลูกหนี้กับพ่อค้าเอกชน อันจะมีผลกระทบต่อหน้าที่สหกรณ์จะทำธุรกิจการรวบรวมผลิตผลของสมาชิกเพื่อจำหน่าย

ธุรกิจการซื้อของสหกรณ์ที่เห็นได้ชัด คือ ร้านสหกรณ์ มีลักษณะการดำเนินธุรกิจที่รวมกันซื้อโดยตรง ซึ่งแต่เดิมนั้นร้านสหกรณ์ในประเทศไทยได้รับความนิยมจากประชาชนเป็นอย่างมาก มีการตั้งร้านสหกรณ์ขึ้นเป็นจำนวนมาก ร้านสหกรณ์ขนาดใหญ่มีการขยายธุรกิจ จัดตั้งสาขาในชุมชนต่างๆ จำนวนมาก แต่ในปัจจุบันนี้ร้านสหกรณ์ขนาดใหญ่ๆ เหล่านี้ ต้องประสบปัญหาการแข่งขันกับธุรกิจร้านค้าของเอกชน โดยเฉพาะซูเปอร์มาร์เก็ตและร้านสะดวกซื้อที่มีการจัดตั้งขึ้นอย่างมากมาย จนทำให้ร้านสหกรณ์หลายแห่งต้องเลิกกิจการไป บางสหกรณ์ก็ต้องยุบสาขาและลดเจ้าหน้าที่เพื่อลดค่าใช้จ่ายให้ยู่รอดได้ สำหรับสหกรณ์ประเภทอื่นนอกจากร้านสหกรณ์ การทำธุรกิจรวมกันซื้อจะทำความคู่ไปกับธุรกิจด้านสินเชื่อ โดยเฉพาะสหกรณ์การเกษตร ซึ่งสมาชิกส่วนใหญ่จำเป็นต้องใช้วัสดุการเกษตร และอุปกรณ์ต่างๆ ในการผลิตสหกรณ์เหล่านี้จึงจำเป็นต้องบริการจัดหามาให้เพื่อประโยชน์ของสมาชิก

3.2 ธุรกิจการขาย สหกรณ์ดำเนินธุรกิจการขายด้วยการรวบรวมผลิตผลของสมาชิกมาจำหน่ายหรือขายให้กับพ่อค้าคนกลางหรือผู้บริโภค ซึ่งการรวมกันขายดังกล่าว เป็นการสร้างอำนาจในการต่อรอง โดยมีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่สำคัญให้ได้ราคาที่เป็นธรรม ทั้งนี้แม้โดยหลักการสหกรณ์จะทำธุรกิจกับสมาชิก แต่ในด้านการค้าแล้วสหกรณ์ก็จำเป็นต้องทำธุรกิจกับบุคคลภายนอกด้วย แต่สหกรณ์ไม่พึ่งทำธุรกิจกับบุคคลภายนอกมากกว่าการทำธุรกิจกับสมาชิก โดยในทางปฏิบัติการรวบรวมผลิตผลของสมาชิกเพื่อมาทำธุรกิจการขายของสหกรณ์ อาจกระทำได้หลายวิธี ได้แก่

1) การซื้อขาด วิธีนี้สหกรณ์จะเป็นผู้รับซื้อผลิตผลของสมาชิก ในราคาลดหรืออาจจะสูงกว่าราคาลดเล็กน้อย แต่ต้องไม่สูงกว่าราคาปลายทางโดยในการรับซื้อสหกรณ์จะจ่ายเงินสดให้กับสมาชิกในทันที ซึ่งการที่สหกรณ์ซื้อขาดจากสมาชิกโดยจ่ายเงินสดมีผลดีหลายประการ ได้แก่

- สมาชิกทราบทันทีว่าตนเองขายผลิตผลได้เป็นเงินเท่าใดไม่ต้องเสี่ยงกับภาวะราคา
- ทำให้สมาชิกพอใจเพราะได้เงินสดไปใช้จ่ายทันที
- ทำให้สหกรณ์สามารถแข่งขันกับพ่อค้าได้ เพราะพ่อค้าส่วนใหญ่จะใช้วิธีนี้เหมือนกัน
- สามารถสร้างศรัทธาให้กับเกษตรกรผู้ผลิตคนอื่นๆ ที่ยังมีได้เป็นสมาชิกให้หันมา

สมัครเป็นสมาชิกของสหกรณ์มากขึ้น ทำให้สหกรณ์สามารถเพิ่มธุรกิจได้ง่าย

2) การเป็นตัวแทน วิธีนี้สหกรณ์จะทำหน้าที่เป็นเพียงตัวแทนขายผลิตผลให้กับสมาชิก โดยรับเพียงค่าจัดการเท่านั้น กล่าวคือ เมื่อสมาชิกนำผลิตผลมาส่งให้สหกรณ์ สหกรณ์จะแยกผลิตผลของสมาชิกแต่ละคนไว้เป็นส่วนๆ เมื่อสหกรณ์ขายผลิตผลได้เท่าไร สมาชิกก็จะได้รับเงินทั้งหมดที่เหลือหลังจากหักค่าจัดการและค่าธรรมเนียมในการขายแล้ว ปัจจุบันการเป็นตัวแทนได้พัฒนาเป็นวิธีการของตลาดกลางสินค้าการเกษตรทั้งของเอกชนและของสหกรณ์ กล่าวคือ สหกรณ์หรือเอกชนเจ้าของตลาดจะเป็นเพียงผู้จัดหาสหกรณ์ที่ให้ผู้ซื้อและผู้ขายมาพบกัน พร้อมทั้งจัดให้มีเครื่องอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ เช่น สถานที่กองสินค้า ตาชั่ง เป็นต้น การทำนิติกรรมโดยสหกรณ์จะคิดค่าใช้จ่ายในด้านการบริการให้ความสะดวกเท่านั้น

3) กงสี วิธีนี้เป็นวิธีการรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์โดยเฉพาะ มีลักษณะที่พิเศษ คือ กรรมสิทธิ์ในผลผลิตจะโอนจากสมาชิกรวมมาเป็นของสหกรณ์นับตั้งแต่เมื่อสหกรณ์ได้รับมอบผลผลิตจากสมาชิก สหกรณ์จะจ่ายเงินให้สมาชิกเพียงส่วนหนึ่งของราคาผลผลิตโดยคิดตามราคาที่สหกรณ์กำหนดไว้ หรือราคาที่แจ้งให้สมาชิกทราบล่วงหน้า หรือคิดตามราคาตลาดในขณะที่ส่งมอบผลผลิตนั้น ตามแล้ว สหกรณ์จะเห็นว่าวิธีใดเหมาะสม เมื่อสหกรณ์ขายผลผลิตได้แล้ว สหกรณ์จะจ่ายเงินส่วนที่เหลือให้กับสมาชิกที่นำผลผลิตมาส่งมอบให้สหกรณ์ตามอัตราส่วนของปริมาณผลผลิตของสมาชิกแต่ละคนหลังหักค่าใช้จ่ายต่างๆ ในการจัดจำหน่ายออกแล้ว

3.3 ธุรกิจการแปรรูป โดยลักษณะเฉพาะของผลผลิตการเกษตรที่ไม่อาจเก็บไว้ได้นาน และอาจเน่าเสียได้ง่าย ผลผลิตการเกษตรที่สมาชิกสหกรณ์ผลิตได้จึงมักถูกกดราคาจากพ่อค้าหรือผู้บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่มีผลผลิตออกสู่ตลาดพร้อมๆ กันคราวละมากๆ ดังนั้น การแปรรูปผลผลิตให้สามารถเก็บรักษาไว้ได้เป็นระยะเวลาต่างๆ จึงเป็นเรื่องสำคัญของสหกรณ์ที่จะต้องดำเนินการ เพื่อประโยชน์ของสมาชิก อย่างไรก็ตาม การดำเนินการในด้านธุรกิจแปรรูปเป็นเรื่องที่ต้องใช้เทคโนโลยีและการลงทุนค่อนข้างสูงซึ่งสหกรณ์ในท้องถิ่นชุมชนที่มีสมาชิกและเงินทุนดำเนินการไม่มากจะไม่สามารถทำได้ สหกรณ์เล็กๆ เหล่านี้จำเป็นต้องรวมตัวเข้าด้วยกัน เพื่อดำเนินธุรกิจแปรรูป เช่น สหกรณ์การเกษตรในระดับอำเภอ จะรวมกันเป็นชุมนุมสหกรณ์การเกษตรระดับจังหวัด ร่วมทุนกันสร้างโรงสีข้าวเพื่อสีข้าวเปลือกเป็นข้าวสาร เป็นต้น

3.4 ธุรกิจการจัดคุณภาพผลผลิตของสหกรณ์ ธุรกิจการจัดคุณภาพผลผลิตของสหกรณ์ส่วนใหญ่เป็นการจัดกลุ่มของผลผลิตหรือสินค้าของสหกรณ์ให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด เช่น การจัดคุณภาพของข้าวสาร การจัดคุณภาพของยางแผ่น เป็นต้น ส่วนการจัดคุณภาพที่เป็นความคิดริเริ่มของสหกรณ์เองยังมีน้อยมาก อย่างไรก็ตาม แนวโน้มธุรกิจการจัดคุณภาพสินค้าหรือผลผลิตของสหกรณ์จะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้นในอนาคต ดังจะเห็นได้จากปัจจุบันมีหลายสหกรณ์ได้หันมาเข้มงวดในการจัดคุณภาพผลผลิตของสมาชิก มีการจัดหาพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่ดีมาให้สมาชิก มีการรวมตัวกันจัดตั้งโรงงานเพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์คุณภาพดี โดยมีรัฐบาลให้การสนับสนุน มีการสั่งโคนมพันธุ์ดีจากต่างประเทศมาให้สมาชิกเลี้ยง ฯลฯ เป็นต้น นอกจากนี้ในการรับซื้อผลผลิตหรือการรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกเพื่อขายหลายสหกรณ์เริ่มเข้มงวดในการคัดคุณภาพและสหกรณ์จะรับซื้อผลผลิตของสมาชิก โดยให้ราคาตามคุณภาพของผลผลิตที่สมาชิกแต่ละคนนำมาขายหรือส่งมอบให้กับสหกรณ์ ทั้งนี้เพื่อเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกปรับปรุงการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะนี้สหกรณ์ได้มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ ออกมามากมาย บางผลิตภัณฑ์ก็ต้องมีการควบคุมคุณภาพจากทางราชการ ซึ่งจะเห็นได้ว่าธุรกิจในการจัดคุณภาพของสหกรณ์จะช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรในระดับชุมชนได้ตั้งแต่ระดับการผลิตของเกษตรกรจนถึงระดับของการจัดจำหน่ายสินค้าในตลาด

3.5 ธุรกิจการเก็บรักษา เนื่องจากผลผลิตของสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตร ดังนั้นผลผลิตส่วนใหญ่เมื่อผลิตได้จะต้องรีบจำหน่ายให้หมดไปโดยเร็ว หรือมีเช่นนั้นก็ต้องรีบแปรรูป เพื่อให้สามารถเก็บรักษาได้นานขึ้น ปัญหาของผลผลิตทางการเกษตรก็คือความชื้นและราคาที่ต่ำในช่วงที่ผลผลิตออกสู่ตลาดเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การแก้ปัญหาของสหกรณ์ก็คือการทำให้ผลผลิตที่รวบรวมได้มี

ความขึ้นต่ำโดยการสร้างลานตากหรือจัดให้มีไซโลเพื่ออบผลิตผลขึ้นในชุมชน ซึ่งถือเป็นบทบาทหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจการเกษตรระดับชุมชนของสหกรณ์

4. บทบาทในการทำให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือการเช่าที่ดินทำกินในอัตราค่าเช่าที่ต่ำ

ประเทศไทยมีเกษตรกรในท้องถื่นอยู่ไม่น้อยที่ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือต้องเช่าผู้อื่นทำมาหากินโดยมีเงื่อนไขไม่เหมาะสม ทำให้ไม่สามารถตั้งหลักฐานให้มั่นคงได้ ภาครัฐจึงได้นำวิธีการสหกรณ์มาใช้เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรมีที่ดินเป็นของตนเอง โดยมีการจัดตั้งสหกรณ์นิคม สหกรณ์เช่าซื้อที่ดิน และสหกรณ์ผู้เช่าขึ้น นอกจากเกษตรกรจะได้มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน หรือได้เช่าที่ดินโดยเสียค่าเช่าต่ำและมีเงื่อนไขเป็นคุณแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมให้เกษตรกรใช้ที่ดินรกร้างว่างเปล่า หรือดินที่ทำประโยชน์อยู่แล้วให้เกิดประโยชน์มากยิ่งขึ้นโดยการบุกเบิก หรือปรับปรุงที่ดินให้มีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

5. บทบาทในการพัฒนาคนในชุมชนให้มีความร่วมมือสร้างความเข้มแข็งในระบบเศรษฐกิจชุมชน

โดยปกติแล้วสหกรณ์จะมีกิจกรรม "การออมทรัพย์" ซึ่งจะช่วยให้สมาชิกสหกรณ์รู้จักวางแผนใช้จ่ายเงินอย่างเหมาะสม สร้างนิสัยการออมทรัพย์ รู้จักการร่วมมือทางเศรษฐกิจ มีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่นซึ่งกิจกรรมการออมทรัพย์จะทำให้สหกรณ์มีเงินบริหารจัดการหมุนเวียนภายในชุมชน มีกิจกรรมพัฒนาสหกรณ์ให้เกิดความเข้มแข็ง

6. บทบาทในการให้ความรู้ คำแนะนำ ทั้งด้านการผลิตและการตลาดแก่เกษตรกร

ในชุมชนสหกรณ์การเกษตรและสหกรณ์นิคม ต่างมีบทบาทในการส่งเสริมการทำไร่นาของเกษตรกรในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การปรับปรุงที่ดิน การจัดแบ่งที่ดินให้มีขนาดเหมาะสม การขุดคลองลอกคลอง การทำคันคูนา การใช้ปุ๋ย และปรับปรุงที่ดิน รวมทั้งการให้คำแนะนำ ชี้แจง ส่งเสริมให้เกษตรกรเป็นผู้ประกอบการที่ดีด้านการผลิต และการตลาด

โดยบทบาทของสหกรณ์แต่ละประเภทที่มีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน สามารถจำแนกได้ดังตารางที่ 12.1

ตารางที่ 12.1 บทบาทของสหกรณ์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน

ประเภทสหกรณ์	บทบาทของสหกรณ์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน
สหกรณ์การเกษตร	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมการออมเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับสมาชิก และครอบครัว มีสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิกและครอบครัว 2. การปล่อยสินเชื่อเข้าไปเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ ส่งเสริมด้านความรู้ในการประกอบอาชีพ และคืนกำไรผลกำไรให้กับสมาชิกในรูปของสวัสดิการ 3. ส่งเสริมการแปรรูปให้มีความทันสมัย และการนำการวิจัยมาพัฒนาผลผลิต 4. รับซื้อผลผลิตเพื่อสร้างอำนาจต่อรองด้านการตลาดให้กับสมาชิก 5. ช่วยเหลือด้านสวัสดิการให้กับสมาชิกในรูปของเงินช่วยเหลือฌาปนกิจศพ
สหกรณ์นิคม	<ol style="list-style-type: none"> 1. ช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากไร้และไม่มีที่ดินทำกิน ให้ได้รับการจัดสรรที่ดินให้อยู่ดีกินดี มีฐานะและคุณภาพชีวิตที่ดี 2. การปล่อยสินเชื่อเข้าไปเป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ และคืนกำไรผลกำไรให้กับสมาชิกในรูปสวัสดิการ 3. ส่งเสริมการออมในกลุ่มสมาชิกเพื่อสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว และมีสวัสดิการช่วยเหลือสมาชิก 4. จัดหาสินค้าและสิ่งของตามความต้องการของสมาชิกมาจัดจำหน่ายให้แก่สมาชิกในราคาถูก 5. รวบรวมผลผลิตเพื่อนำไปจำหน่ายให้กับสมาชิกเพื่อให้ได้ราคาที่สูงขึ้นจากการรวมกลุ่ม และสร้างอำนาจต่อรองกับตลาด
สหกรณ์ประมง	<ol style="list-style-type: none"> 1. การปล่อยสินเชื่อให้กับสมาชิกนำไปใช้เป็นเงินทุนในการประกอบอาชีพ 2. ช่วยเหลือสมาชิกที่ประกอบอาชีพในด้านความรู้ การให้คำปรึกษาในการวางแผนการผลิต เพื่อให้ได้ผลผลิตที่มีคุณภาพ ต้นทุนต่ำ และได้ราคาดี 3. จัดหาสินค้ามาจำหน่ายโดยเฉพาะอาหารสัตว์น้ำ เมื่อมีการสั่งซื้อจำนวนมากจะทำให้ได้ราคาต่ำ เพื่อช่วยสมาชิกลดต้นทุน 4. ทำธุรกิจแปรรูปผลผลิต เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด และหารายได้เสริมให้กับสมาชิกโดยร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อวิจัยและพัฒนาผลผลิต 5. รวบรวมผลผลิตและนำไปจำหน่าย เพื่อจะได้ราคาที่สูงขึ้น และมีตลาดที่แน่นอน 6. ส่งเสริมให้สมาชิกอยู่ดีกินดีและสหกรณ์อยู่ได้อย่างยั่งยืนโดยเน้นการใช้ทุนภายในของตนเองโดยไม่กู้จากแหล่งอื่นเพื่อให้เกิดการพึ่งตนเอง

ตารางที่ 12.1 (ต่อ)

ประเภทสหกรณ์	บทบาทของสหกรณ์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน
สหกรณ์ออมทรัพย์	<ol style="list-style-type: none"> 1. ช่วยแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมให้มีความอยู่ดี กินดี มีสุขโดยการช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการออมทรัพย์แก่สมาชิกและพัฒนาคุณภาพชีวิตและครอบครัวของสมาชิก 2. ปลดปล่อยสินเชื่อเพื่อให้สมาชิกมีเงินทุน เพื่อไว้ใช้สำหรับตัวเองและครอบครัว 3. การช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสหกรณ์และผู้เป็นสมาชิก การระดมทุนของสหกรณ์โดยใช้ทุนภายในของตนเองจากสมาชิก 4. สวัสดิการช่วยเหลือ ได้แก่ การคุ้มครองครอบครัวสมาชิกในกรณีถึงแก่กรรม การช่วยเหลือสมาชิกประสบภัย กองทุนสวัสดิการบำนาญสมาชิก การทำประกันอุบัติเหตุ เงินทุนส่งเสริมการศึกษาสมาชิก และสวัสดิการอื่นๆ
สหกรณ์ร้านค้า	<ol style="list-style-type: none"> 1. ช่วยเหลือสมาชิกให้ได้บริโภคสินค้าราคาถูก 2. รับซื้อผลิตภัณฑ์จากชุมชนมาจำหน่ายในสหกรณ์ ซึ่งเป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชน 3. จัดสรรพื้นที่ตลาดนัดให้กับคนในชุมชนได้มาซื้อขายสินค้า ทำให้มีพื้นที่ทำกินและมีรายได้
สหกรณ์เครดิตยูเนียน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ส่งเสริมการออมของสมาชิก 2. จัดหาทุนและบริการสินเชื่อเพื่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ 3. จัดหาปัจจัยการผลิต รวมซื้อ รวมขายสินค้าและบริการของสมาชิก 4. จำหน่ายสินค้าอุปโภคบริโภค หรือแปรรูปผลผลิตของสมาชิก

ที่มา: ปรับปรุงจาก สถาบันพระปกเกล้า. (2565). น. 111-114.

โดยสรุป การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชน สหกรณ์มีบทบาทสำคัญ 6 ด้าน ได้แก่ 1) เป็นสถาบันส่งเสริมการออมในชุมชน 2) เป็นสถาบันสินเชื่อหรือแหล่งเงินทุนในท้องถิ่น 3) ดำเนินธุรกิจการตลาดของสหกรณ์เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรให้หาปัจจัยการผลิตต้นทุนต่ำ จำหน่ายผลผลิตได้ราคาดี ไม่ถูกเอาเปรียบ 4) ทำให้เกษตรกรมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง หรือการเช่าที่ดินทำกินในอัตราค่าเช่าที่ต่ำ 5) พัฒนาคณะในชุมชนให้มีความร่วมมือสร้างความเข้มแข็งในเศรษฐกิจชุมชน และ 6) ให้ความรู้ คำแนะนำ ทั้งด้านการผลิตและการตลาดแก่เกษตรกร

กิจกรรม 12.1.2

สหกรณ์มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชุมชนอย่างไร จงอธิบายมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 12.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.1 เรื่องที่ 12.1.2)

เรื่องที่ 12.1.3

บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ

สหกรณ์ซึ่งเป็นองค์กรธุรกิจที่มีบทบาทในการบรรลุเป้าหมายทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อสนองความต้องการแก่สมาชิกสหกรณ์ และประชาชนทั่วไป ในบริบทดังกล่าวสหกรณ์ย่อมมีภารกิจมากกว่าการดำรงตนในบริบทของเศรษฐกิจระดับชุมชนดังที่กล่าวมาในเรื่องที่ 12.1.2 กล่าวคือ สหกรณ์จะต้องให้ความสำคัญกับระบบเศรษฐกิจของทั้งประเทศ ซึ่งหากพิจารณาข้อมูลทางเศรษฐกิจ ณ 30 กันยายน 2563 พบว่า ประเทศไทยมีสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร (รวมชุมนุมสหกรณ์) จำนวนทั้งสิ้น 9,660 แห่ง มีสมาชิกสหกรณ์จำนวน 12.15 ล้านคน ปริมาณธุรกิจรวมกันสร้างมูลค่าทั้งสิ้น 2.28 ล้านล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 14.31 ของผลิตภัณฑ์มวลรวม (Gross Domestic Products: GDP) ของประเทศโดยแยกประเภทธุรกิจที่สหกรณ์ดำเนินการเป็น 1) ธุรกิจสินเชื่อ จำนวน 1.290 ล้านล้านบาท 2) ธุรกิจรับฝากเงิน จำนวน 0.841 ล้านล้านบาท 3) ธุรกิจรวบรวมผลผลิต จำนวน 0.071 ล้านล้านบาท 4) ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย จำนวน 0.057 ล้านล้านบาท 5) ธุรกิจแปรรูปผลผลิต จำนวน 0.019 ล้านล้านบาท และ 6) ธุรกิจบริการและส่งเสริมการเกษตร จำนวน 0.002 ล้านล้านบาท (ปรับปรุงจาก กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2563, น. 124-133)

โดยบทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติในเรื่องที่ 12.1.3 นี้ จะนำเสนอใน 2 มิติ คือ

- 1) บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจผ่านทางกิจกรรมทางเศรษฐกิจของขบวนการสหกรณ์ และ
- 2) บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจที่สอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับ

1. บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจผ่านทางกิจกรรมทางเศรษฐกิจของขบวนการสหกรณ์

กิจกรรมทางเศรษฐกิจของขบวนการสหกรณ์มี 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเงิน 2) ด้านการผลิต 3) ด้านการตลาด และ 4) ด้านการค้าระหว่างประเทศ โดยกิจกรรมทางเศรษฐกิจของขบวนการสหกรณ์ทั้ง 4 ด้านนี้จะส่งผลต่อราคาสินค้า การเพิ่มผลิตภาพการผลิต โอกาสในการลงทุน และเชื่อมโยงต่อไปถึง

การเพิ่มรายได้ต่อหัว การกระจายรายได้ การลดอัตราความว่างงานของเกษตรกรอันเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติในที่สุด มีรายละเอียดกิจกรรมทางเศรษฐกิจของขบวนการสหกรณ์ทั้ง 4 ด้าน ดังนี้ (ปรับปรุงจาก ศิริลักษณ์ นามวงศ์ และสงกรานต์ สมบุญ, 2561, น. 8-61-8-63)

1.1 ด้านการเงิน สหกรณ์เป็นองค์กรทางด้านเงินออมและเงินทุนที่สำคัญ ในการนำเงินออมและเงินทุนนั้นมาสร้างอาชีพ และสร้างรายได้ของสมาชิกสหกรณ์ โดยสหกรณ์จัดหาเงินทุนไม่ว่าจะมาจากการกู้ยืม หรือมาจากการรับฝากเงิน การนำเงินค้ำหุ้นจากสมาชิกมาจัดสรรให้สมาชิกกู้ยืมต่อเพื่อลงทุนประกอบอาชีพในอัตราดอกเบี้ยต่ำ ทำให้สมาชิกมีโอกาสในการลงทุน เพิ่มประสิทธิภาพและผลิตภาพทางการผลิต สมาชิกสหกรณ์มีงานทำมากขึ้น และมีรายได้เพิ่มขึ้น เกิดการกระจายรายได้ ลดอัตราความว่างงาน และนอกจากนั้น สหกรณ์ยังได้ให้เงินกู้ระยะยาวแก่สมาชิกในการซื้อที่ดินหรือการลงทุน การสร้างที่อยู่อาศัยอีกด้วย ทำให้สมาชิกมีสินทรัพย์และทุน (Wealth) เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง

1.2 ด้านการผลิต สหกรณ์เป็นแหล่งการผลิตที่สำคัญแหล่งหนึ่งของประเทศไทย ส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 65 จะเป็นสหกรณ์ที่มีสมาชิกในฐานะผู้ผลิตเป็นส่วนใหญ่ และสหกรณ์เหล่านี้จะเป็นสหกรณ์ในภาคเกษตรเกือบทั้งหมด ผลิตผลและผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของสหกรณ์ตามที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนธุรกิจของสหกรณ์ได้รับรองมาตรฐานหรือเรียกว่าสินค้ามาตรฐานของสหกรณ์ (ใช้ชื่อย่อว่า ส.ม.ส.) เช่น ข้าวเปลือก (ข้าวขาวและข้าวหอมมะลิ) ข้าวสาร (ข้าวขาว และข้าวหอมมะลิ) ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง ถั่วเหลือง มันสำปะหลัง อ้อย ยาสูบ ปอ ฝ้าย กาแฟ ปาล์มน้ำมัน มะพร้าว ยางแผ่นรมควัน ยางแผ่นดิบ เงาะ ทุเรียน มังคุด ลำไย สับปะรด กระเทียม หอมแดง หอมหัวใหญ่ น้ำมันดิบ เมล็ดพันธุ์ข้าว และเมล็ดพันธุ์ถั่วเหลือง เป็นต้น

1.3 ด้านการตลาด สหกรณ์มีบทบาทช่วยเหลือสมาชิกให้หลุดพ้นจากการเอารัดเอาเปรียบ และการค้ากำไรเกินควรจากพ่อค้าคนกลาง หรือบุคคลบางกลุ่มซึ่งมุ่งดำเนินการเพื่อแสวงหากำไรอย่างเดียว กล่าวคือ สหกรณ์ทำหน้าที่ทางการตลาดให้แก่สมาชิก โดยการรวบรวมผลิตผลของสมาชิกเพื่อจำหน่าย ทั้งนี้จะก่อให้เกิดอำนาจในการต่อรองซึ่งจะส่งผลให้ราคาของผลิตผลสูงขึ้น และส่งผลให้รายได้ของสมาชิกสหกรณ์เพิ่มสูงขึ้น นอกจากนี้สหกรณ์ยังจัดหาอุปกรณ์ สินค้า และปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย สารกำจัดแมลง เมล็ดพันธุ์พืช หรือเครื่องจักรเครื่องมือการเกษตร เป็นต้น มาจำหน่ายให้สมาชิกในราคาต่ำ เพื่อช่วยเหลือสมาชิกสหกรณ์ไม่ให้ถูกเอารัดเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง เป็นการลดต้นทุนปัจจัยการผลิต และทำให้ได้ปัจจัยการผลิตที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการผลิต

1.4 ด้านการค้าระหว่างประเทศ สหกรณ์ที่ส่งผลิตผลหรือผลิตภัณฑ์ของตนไปจำหน่ายต่างประเทศยังมีอยู่น้อยมาก ทั้งนี้เพราะสหกรณ์ยังขาดความรู้ในด้านนี้ และส่วนใหญ่ไม่มีประสบการณ์กับการส่งออก อย่างไรก็ตาม ก็มีสหกรณ์หลายสหกรณ์ที่ดำเนินการส่งออกผลิตผลและผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายต่างประเทศอยู่บ้างในรูปแบบการค้าเนืองงานที่แตกต่างกัน จำแนกได้ดังนี้

1.4.1 สหกรณ์ส่งตรงสินค้าให้กับสหกรณ์ในต่างประเทศ การส่งสินค้าหรือจำหน่ายสินค้าระหว่างสหกรณ์ในประเทศกับสหกรณ์ในประเทศอื่นโดยการส่งตรงสินค้า ส่วนใหญ่จะทำในลักษณะโครงการร่วมกัน เช่น โครงการร่วมมือด้านการค้าชายกกล้วยหอมทองปลอดสารพิษระหว่างสหกรณ์การเกษตรท่าช้างจำกัด กับสหกรณ์ผู้บริโภคโตโต้ของประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น

1.4.2 สหกรณ์รวมตัวกันจัดตั้งเป็นบริษัทส่งออก สหกรณ์รวมตัวกันจัดตั้งเป็นบริษัทส่งออกจะมีรูปแบบการที่มีลักษณะเป็นการรวมตัวเฉพาะกิจของสหกรณ์ต่างๆ จัดตั้งเป็นบริษัทเพื่อการส่งออก คือ จัดตั้งเพียงช่วงระยะเวลาที่มีผลิตผลทางการเกษตรมีจำนวนมากๆ เพื่อรวมตัวกันส่งออก เช่น การส่งทุเรียน ส่งมังคุด ของสหกรณ์การเกษตรในจังหวัดระยอง เป็นต้น

1.4.3 สหกรณ์ส่งสินค้าให้กับพ่อค้าเพื่อส่งออก ช่องทางการส่งออกของสินค้าหรือผลผลิตของสหกรณ์ในช่องทางนี้มีมากที่สุด เพราะสหกรณ์ส่วนใหญ่จะใช้วิธีนี้เพราะเป็นวิธีที่ง่าย ไม่ยุ่งยาก และไม่มีความเสี่ยงของราคา และความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นจากการส่งออก แต่วิธีนี้มีข้อด้อย คือ ผลประโยชน์หรือกำไรที่ได้จากการส่งออกส่วนใหญ่จะไปอยู่กับพ่อค้าที่เป็นผู้ส่งออก

1.4.4 สหกรณ์ลงทุนร่วมกับสหกรณ์ต่างประเทศตั้งบริษัทส่งออก เนื่องจากสหกรณ์ในประเทศไทยมีศักยภาพในการผลิตสูงจึงมีสหกรณ์ต่างประเทศที่มีความต้องการสินค้าจากประเทศไทยไปบริโภค เช่น ข้าวสาร ผลไม้ สัตว์น้ำ และผลิตภัณฑ์แปรรูป เป็นต้น สหกรณ์เหล่านี้จึงมีความสนใจที่จะเข้าร่วมมือกับสหกรณ์ในประเทศไทย เพื่อที่จะควบคุมการผลิตสินค้าให้เป็นไปตามความต้องการของตน และเพื่อให้การส่งออกเป็นไปด้วยความสะดวก จึงร่วมมือกันจัดตั้งเป็นรูปบริษัทเพื่อการส่งออก

สหกรณ์เข้ามามีบทบาทในการเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศโดยให้สหกรณ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการรองรับนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล ได้แก่ นโยบายการประกันรายได้เกษตรกร การรองรับการตลาดผลิตผลการเกษตร นโยบายการส่งเสริมการออมภาคประชาชน การแก้ไขปัญหาหนี้สินนอกระบบของคนในชนบท การพัฒนาการรวมกลุ่มเศรษฐกิจและสังคมในชนบทที่มีความหลากหลายให้สามารถบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยใช้วิธีการสหกรณ์เพื่อลดความซ้ำซ้อน สร้างความชัดเจน และความเป็นเอกภาพแก่ระบบการส่งเสริมกลุ่มของรัฐ นอกจากนี้ยังจะเห็นได้จากแผนยุทธศาสตร์ส่งเสริมสหกรณ์ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) ของกรมส่งเสริมสหกรณ์ซึ่งเน้นเรื่องการพัฒนาสู่ประเทศไทย 4.0 เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจไปสู่การเป็นประเทศมีรายได้สูงโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมเป็นเครื่องมือในการเปลี่ยนผ่าน มี 4 องค์ประกอบ ได้แก่ (ปรับปรุงจาก ศิริลักษณ์ นามวงศ์ และสงกรานต์ สมบุญ, 2561, น. 8-62-8-63)

- 1) เปลี่ยนจากการเกษตรแบบดั้งเดิมในปัจจุบันไปสู่การเกษตรสมัยใหม่เน้นการบริหารจัดการและเทคโนโลยี
- 2) เปลี่ยนจากผู้ประกอบการแบบดั้งเดิม (Traditional SMEs) ที่รัฐให้การสนับสนุนช่วยเหลือไปสู่การเป็น Smart Enterprises และ Startups ที่มีศักยภาพสูง
- 3) เปลี่ยนจากวิถีการให้บริการแบบดั้งเดิมที่มีการสร้างมูลค่าได้ค่อนข้างต่ำไปสู่วิถีการบริการที่สร้างมูลค่าสูง
- 4) เปลี่ยนจากแรงงานทักษะต่ำไปสู่แรงงานที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญและทักษะสูง

การดำเนินงานตามยุทธศาสตร์การพัฒนาสู่ประเทศไทย 4.0 ดังกล่าว หากพิจารณาในส่วนของภาคการเกษตร รัฐบาลมีนโยบายปรับโครงสร้างสินค้าเกษตรใหม่ให้เกษตรกรพัฒนาการผลิตสินค้าที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการของตลาด และยกระดับเกษตรกรให้ก้าวสู่เกษตรกรอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปหรือเอสเอ็มอีเกษตร ซึ่งสหกรณ์ภาคการเกษตรก็ได้เข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนโดยพัฒนาการบริหาร

จัดการรวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรโดยใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมในการต่อยอด แปรรูป พัฒนาคุณภาพ พร้อมนำระบบอีคอมเมิร์ซขยายช่องทางจำหน่ายสินค้า ซึ่งมีสหกรณ์ภาคการเกษตรทำหน้าที่ในการรวบรวม และแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าส่งจำหน่ายสู่ตลาดโดยจะมีกรมส่งเสริมสหกรณ์เข้าไปส่งเสริมเรื่องการทำ เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาต่อยอดในการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและขยายช่องทางตลาด ยกกระดับ สหกรณ์ให้ก้าวเข้าสู่ยุคการค้าสมัยใหม่ด้วยการพัฒนาระบบอีคอมเมิร์ซเชื่อมโยงสินค้าสหกรณ์ไปสู่ตลาด ทั้งในและต่างประเทศ

โดยสรุป บทบาทของสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ สหกรณ์มีบทบาทในการทำให้ บรรลุเป้าหมายทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมผ่านกิจกรรมทางเศรษฐกิจของขบวนการสหกรณ์ใน 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านการเงิน 2) ด้านการผลิต 3) ด้านการตลาด และ 4) ด้านการค้าระหว่างประเทศ เพื่อสนองความต้องการแก่สมาชิกสหกรณ์ และประชาชนทั่วไป

2. บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจที่สอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติแต่ละฉบับ

บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติที่สอดคล้องตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติแต่ละฉบับ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ปรับปรุงจาก สงกรานต์ สมบุญ, 2562, น. 9-55-9-57)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) สหกรณ์มีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือชาวนาในเรื่องเร่งรัดการเพิ่มผลผลิต การพยุงราคาข้าวเปลือก เป็นแหล่งเงินออมและแหล่งเงินทุน เพื่อให้เกษตรกรนำไปเป็นเงินทุนและเปลี่ยนรูปแบบการผลิตเป็นเชิงพาณิชย์ ช่วยเหลือเกษตรกรซึ่งเป็น แรงงานส่วนใหญ่ของประเทศให้มีอำนาจในการต่อรองทางการตลาด

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) สหกรณ์มีบทบาทในการ ให้ความช่วยเหลือชาวนาในการพยุงราคาข้าวเปลือก รวมทั้งเป็นหน่วยงานกลางในการขายผลผลิตทาง การเกษตรระหว่างสมาชิกกับผู้ซื้อ และช่วยส่งเสริมการค้ากับต่างประเทศ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) สหกรณ์มีบทบาทใน การให้ความช่วยเหลือชาวนาในการพยุงราคาข้าวเปลือก และทำหน้าที่รวบรวมผลผลิต เพื่อสร้างอำนาจ การต่อรองทางการตลาดให้กับกลุ่มเกษตรกรโดยเฉพาะชาวนาซึ่งเป็นกลุ่มที่ประสบปัญหาหนี้สินและ การถูกเอาเปรียบจากพ่อค้านายทุน

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524) สหกรณ์มีบทบาทในด้าน การค้าโดยทำหน้าที่เป็นตัวกลางทางการค้า เพื่อลดบทบาทของพ่อค้าคนกลางไม่ให้ชาวนาถูกเอาเปรียบ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) สหกรณ์ทำหน้าที่สร้าง อำนาจต่อรองให้แก่เกษตรกรโดยรวมผลผลิต และจำหน่ายผลผลิตทางการเกษตรเพื่อแก้ไขปัญหาด้าน โครงสร้างการตลาด และราคาสินค้าเกษตรที่ไม่เป็นธรรมต่อเกษตรกรจากระบบพ่อค้าคนกลาง ช่วยแก้ปัญหา ให้เกษตรกรที่ประสบปัญหาทั้งในเรื่องการเงิน การผลิต และการตลาด โดยสหกรณ์จะให้สินเชื่อทาง การเกษตรแก่สมาชิกเพื่อนำไปใช้เป็นเงินทุนในการทำการเกษตร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) สหกรณ์มีบทบาทด้านการผลิตและการตลาดอย่างครบวงจรเพื่อรองรับกับนโยบายพัฒนาเกษตรกรในชนบท โดยส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้แก่สมาชิก กลุ่มสตรี และกลุ่มเยาวชน ทั้งนี้บทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมในชนบท สหกรณ์ได้ส่งเสริมให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน และตั้งถิ่นฐานที่มั่นคงเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมในรูปสหกรณ์นิคม รวมทั้งการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) สหกรณ์มีบทบาทในการกระจายรายได้ไปสู่ส่วนภูมิภาคและชนบท เนื่องจากสหกรณ์จัดตั้งขึ้นในชุมชนนั้นๆ เพื่อแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มคนที่รวมตัวกัน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และช่วยลดปัญหาการอพยพจากชนบทเข้าสู่เมือง นอกจากนี้สหกรณ์ยังมีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพการผลิตสินค้า และการจำหน่ายเพื่อเพิ่มราคาผลผลิตทางการเกษตรให้เกิดความเป็นธรรม

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) สหกรณ์มีบทบาทในการช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจฐานรากจากวิกฤตเศรษฐกิจ โดยสหกรณ์ภาคการเกษตรทำหน้าที่เพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและบริการ เช่น โรงสีข้าว ไซโล ลานตาก ปรับปรุงประสิทธิภาพและคุณภาพผลผลิตทางการเกษตรผลิตเมล็ดพันธุ์จำหน่ายให้กับเกษตรกรและจัดตั้งตลาดกลางผลผลิตทางการเกษตร เป็นต้น

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) สหกรณ์มีบทบาทเป็นตัวกลางเชื่อมโยงการตลาด เพิ่มประสิทธิภาพการจัดการ การแปรรูปสินค้า และการพัฒนาตลาดในรูปแบบธุรกิจเกษตรโดยสหกรณ์ภาคการเกษตรมีบทบาทในการเป็นที่พึ่งการดำเนินธุรกิจสินค้าเกษตรให้แก่เกษตรกรสมาชิก

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) สหกรณ์พัฒนาระบบเครือข่ายเชื่อมโยงห่วงโซ่อุปทาน มีบทบาทในการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้าเกษตรให้มีคุณภาพมาตรฐานและเป็นเครือข่ายในการกระจายสินค้าเกษตร รวมทั้งยังมีบทบาทในการเป็นกลไกขับเคลื่อนในโครงการประกันรายได้เกษตรกรรองรับนโยบายของรัฐบาล

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) สหกรณ์มีบทบาทหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิก เป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมในชุมชน โดยให้สหกรณ์ภาคการเกษตรเข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการระบบสินค้าเกษตรและอาหาร การเพิ่มมูลค่า การจัดการด้านการตลาด เชื่อมโยงตั้งแต่เป็นผู้รวบรวมผลผลิต การขนส่ง และผู้จำหน่ายผลผลิตทางการเกษตร

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) สหกรณ์มีบทบาทเป็นตัวเชื่อมโยงเครือข่ายระบบการผลิต การตลาด และการเงินของสหกรณ์ โดยการสร้างเครือข่ายกลุ่มสินค้าคุณภาพเพื่อยกระดับสินค้าของสหกรณ์ให้ได้มาตรฐาน ผลิตสินค้าให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการสินค้าเกษตรตลอดห่วงโซ่อุปทาน เพิ่มมูลค่าสินค้าโดยให้สหกรณ์ภาคการเกษตรทำหน้าที่รวบรวมผลผลิต เชื่อมโยงเครือข่ายการผลิตและการตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ เพิ่มรายได้แก่สมาชิก ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ การกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม และยกระดับคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในชนบทให้ดีขึ้น

โดยสรุป จากแผนพัฒนาฯ ทั้ง 12 ฉบับ ดังกล่าวข้างต้น สหกรณ์ถูกนำมาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติตามแผนพัฒนาฯ ในแต่ละฉบับ โดยมีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น 7 ด้าน ดังนี้

- 1) เป็นแหล่งเงินออมและแหล่งเงินทุนในระบบเศรษฐกิจ
- 2) ช่วยรักษาเสถียรภาพและตรึงราคาสินค้าและบริการ
- 3) ช่วยลดระดับราคาสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นต่อการดำรงชีพ
- 4) ช่วยยกระดับราคาผลผลิตทางการเกษตรให้สูงขึ้นเพื่อคุ้มครองผลประโยชน์ของเกษตรกร
- 5) ช่วยแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำของรายได้ หรือการกระจายรายได้ประชาชนอย่างเป็นธรรม
- 6) ใช้วิธีการสหกรณ์พัฒนาการรวมกลุ่มเศรษฐกิจและสังคมให้บริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- 7) เป็นเครื่องมือรองรับนโยบายด้านเศรษฐกิจของรัฐบาล เช่น เป็นตลาดรองรับผลผลิตทางการเกษตร นโยบายประกันรายได้เกษตรกร และนโยบายการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร เป็นต้น

กิจกรรม 12.1.3

ขอให้นักศึกษาอธิบายถึงบทบาทของสหกรณ์ในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ มาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 12.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.1 เรื่องที่ 12.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 12.2

บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาสังคม

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 12.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 12.2.1 สหกรณ์กับการพัฒนาสังคม
- 12.2.2 บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาสังคม

แนวคิด

1. สหกรณ์ถือได้ว่าเป็นสถาบันเศรษฐกิจและขบวนการทางสังคมของไทย จุดมุ่งหมายของสหกรณ์ในการพัฒนาสังคม คือ การพัฒนาและส่งเสริมด้านการศึกษา การส่งเสริมเสรีภาพของมนุษย์ตามแนวทางประชาธิปไตย เสริมสร้างความสามัคคี และความเข้าใจอันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและจิตใจ สหกรณ์กับการพัฒนาสังคมไทย ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมาตั้งแต่ในอดีตกระทั่งปัจจุบันและรวมไปถึงอนาคต โดยสหกรณ์เป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละฉบับ
2. สหกรณ์มีบทบาทในการพัฒนาสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละฉบับ (แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-ร่างฉบับที่ 13) จำแนกได้ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การให้การศึกษา การให้ความรู้ความเข้าใจในด้านเศรษฐกิจและสังคมตามวิถีชีวิตของประชาชน 2) การเป็นโรงเรียนประชาธิปไตยที่เป็นองค์กรของประชาชนผู้เป็นสมาชิกควบคุมโดยสมาชิก และเพื่อประโยชน์ของสมาชิก มีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ การวินิจฉัยปัญหาโดยหมู่คณะ การเลือกผู้นำเพื่อบริหารจัดการพัฒนาท้องถิ่น 3) การเป็นสถาบันเพื่อปฏิรูปและส่งเสริมความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคม โดยการขจัดความแตกต่างระหว่างชนชั้น 4) การส่งเสริมสามัคคีธรรมและสันติสุขในสังคม สหกรณ์เป็นกระบวนการร่วมมือกันด้วยจิตสำนึกบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาค เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม และ 5) การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.2.1 “สหกรณ์กับการพัฒนาสังคม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสหกรณ์กับการพัฒนาสังคมได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.2.2 “บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาสังคม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาสังคมได้

เรื่องที่ 12.2.1

สหกรณ์กับการพัฒนาสังคม

ในเรื่องที่ 12.2.1 นี้จะได้กล่าวถึงความสำคัญอีกอย่างหนึ่งของสหกรณ์ซึ่งก็คือ “การพัฒนาสังคม” เนื้อหาจะกล่าวถึง 1) ความหมายและองค์ประกอบของสังคม 2) ความหมาย จุดมุ่งหมาย และวิธีการพัฒนาสังคม และ 3) สหกรณ์กับการพัฒนาสังคมไทย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ความหมายและองค์ประกอบของสังคม

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟูง (2544) กล่าวว่า กลุ่มทางสังคม คือ คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมีความสัมพันธ์ในทางร่วมมือพึ่งพาอาศัยกัน ความสัมพันธ์มีติดต่อกันไปจนเป็นความผูกพัน และผู้มีสัมพันธ์กันเกิดความสำนึกว่าเป็นสมาชิกในกลุ่มเดียวกัน แยกออกได้จากกลุ่มอื่นๆ ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของกลุ่มทางสังคมออกได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) กลุ่มครอบครัว สมาชิกมีความสัมพันธ์กันแบบปรimumภูมิมิมีความรัก และความผูกพันในระดับสูง มีความเป็นเครือญาติกัน

2) กลุ่มสมาคม เป็นกลุ่มทางสังคมที่จัดตั้งขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง โดยมีการจัดระเบียบของกลุ่มอย่างเป็นทางการ มีการกำหนดแผนงาน กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของสมาชิกที่ชัดเจน เช่น บริษัท ห้างหุ้นส่วน กระทรวง ทบวง กรม เป็นต้น

3) กลุ่มทางสังคมขนาดเล็ก เป็นกลุ่มทางสังคมที่ไม่ได้มีการจัดระเบียบทางสังคมไว้อย่างชัดเจน เช่น กลุ่มเพื่อนบ้าน กลุ่มเพื่อนร่วมชั้นเรียน เป็นต้น

4) กลุ่มชุมชน แบ่งออกได้เป็นชุมชนนอกเขตเมืองและชุมชนเมือง

ดังนั้น สังคมเป็นกลุ่มซึ่งประกอบด้วยบุคคลตั้งแต่ 2 คนหรือมากกว่านั้น มีลักษณะสำคัญ ได้แก่ (1) มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมหรือปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (2) สมาชิกในกลุ่มต่างมีตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ที่แตกต่างกัน และประสานบทบาทระหว่างกันมีแบบพฤติกรรมตามบรรทัดฐานของกลุ่ม หรือที่เรียกว่า “วัฒนธรรมกลุ่ม” (3) มีความรู้สึกเป็นสมาชิกร่วมกัน ทำให้มีความผูกพันในฐานะที่เป็นสมาชิกของกลุ่มสังคมเดียวกัน และ (4) มีวัตถุประสงค์ร่วมกัน คือ เพื่อสนองความต้องการของสมาชิกแต่ละคน และความต้องการของสมาชิกของกลุ่มเป็นส่วนรวม

จากความหมายของสังคม สามารถแยกเป็นองค์ประกอบของสังคมได้ 5 ประการ คือ

1) คน เป็นองค์ประกอบพื้นฐานและเป็นจุดเริ่มต้นของสังคม คือ คนเป็นสมาชิกของสังคม คนเป็นผู้สร้างสังคม คนเป็นผลผลิตของสังคม เป็นองค์ประกอบของสังคมที่สำคัญที่สุด

2) กลุ่มคน เริ่มจากกลุ่มที่เล็กที่สุด ตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ได้แก่ กลุ่มครอบครัว และขยายเติบโตขึ้นไปตามลำดับ จนกลายเป็นสังคม หมู่บ้าน สังคมชุมชน สังคมเมือง และประเทศ

3) ความสัมพันธ์และปฏิสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ของมนุษย์ในสังคมทำให้เกิดสังคมมนุษย์ขึ้น เช่น ความสัมพันธ์ของสามีและภรรยา ความสัมพันธ์ของพี่กับน้อง ความสัมพันธ์ระหว่างตระกูล ความสัมพันธ์ในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ในหน่วยงาน และความสัมพันธ์ของคนในประเทศ เป็นต้น

4) อาณาเขต เป็นบริเวณ พื้นที่ ขอบเขต ของกลุ่มคนที่อยู่รวมกันเป็นระยะเวลาต่อเนื่อง เป็นถิ่นฐานหลักแหล่งมั่นคง ประกอบกันเข้าเป็นหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ตลอดจนประเทศ ถือเป็นภูมิสำเนาโดยมีอาณาเขตที่แน่นอน ถือว่าเป็นสังคม

5) การจัดระเบียบทางสังคม กฎ ระเบียบ ขนบธรรมเนียม ประเพณี เป็นผลจากการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมของมนุษย์ เมื่อมาอยู่รวมกันจำเป็นต้องมีการจัดระเบียบ เพื่อการอยู่ร่วมกันเป็นไปอย่างสงบสันติสุข ในระยะแรกจะเป็นกฎระเบียบ กติกาของกลุ่ม ของหมู่บ้านหรือชุมชน และพัฒนาขึ้นเป็นขนบธรรมเนียม ประเพณี และกฎหมายในที่สุด มนุษย์เป็นผู้สร้างกฎเกณฑ์เพื่อจัดสังคมให้มีระเบียบ ในขณะเดียวกันระเบียบทางสังคมเหล่านี้จะควบคุมสังคมมนุษย์

2. ความหมาย จุดมุ่งหมาย และวิธีการพัฒนาสังคม

2.1 ความหมายของการพัฒนาสังคม พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงให้ความหมายของการพัฒนาไว้เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2513 ความว่า "...พัฒนา หมายถึง ทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคง มีความเจริญ ความหมายของการพัฒนาประเทศนี้ก็เท่ากับตั้งใจที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคนมีความปลอดภัย มีความเจริญ มีความสุข..." พระบรมราชาธิราชในพิธีพระราชทานปริญญาบัตรของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วันที่ 19 กรกฎาคม 2517 ความตอนหนึ่งว่า "...ในการพัฒนาประเทศนั้นจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นตอนเริ่มด้วยการสร้างพื้นฐาน คือ ความมีกินมีใช้ของประชาชนก่อนด้วยวิธีการที่ประหยัดระมัดระวัง แต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อพื้นฐานเกิดขึ้นมั่นคงพอควรแล้ว จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญให้ค่อยเป็นค่อยไปตามลำดับด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และประหยัดนั้น ก็เพื่อป้องกันความผิดพลาดล้มเหลวและเพื่อให้บรรลุผลสำเร็จได้แน่นอนบริบูรณ์..." ดังนั้น การพัฒนาสังคม จึงหมายถึง การทำให้สังคมมั่นคง ก้าวหน้า โดยต้องสร้างพื้นฐานความเป็นอยู่ก่อนแล้วจึงสร้างความเจริญแบบค่อยเป็นไปเพื่อป้องกันความผิดพลาด (ปรับปรุงจาก ภาสันต์ นุพาสันต์ และมนกรณ์ ยอดใจ, 2556, น. 12-24)

2.2 จุดมุ่งหมายของการพัฒนาสังคม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้ศึกษาจุดมุ่งหมายของการพัฒนาตามแนวพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พบว่า (ปรับปรุงจาก ภาสันต์ นุพาสันต์ และมนกรณ์ ยอดใจ, 2556, น. 12-24-12-25)

1) **สร้างพื้นฐานให้มั่นคง** โดยให้ประชาชนพอกินพอใช้ สามารถพึ่งตนเองเสียก่อน จึงค่อยสร้างเสริมความเจริญก้าวหน้าในระดับที่สูงขึ้นไป

2) **สร้างชุมชนให้เข้มแข็งพึ่งตนเองได้** พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเน้นการพัฒนาที่สอดคล้องกับความสามารถ และความต้องการของชุมชนทรงนิยมใช้ศัพท์ว่า "ระเบิดจากข้างใน" หมายความว่า ชุมชนเข้มแข็งพร้อมที่จะรับความเจริญ

จากโลกภายนอกแล้ว มิใช่เป็นการยึดเยียดนำความเจริญจากภายนอกเข้าไปให้ชุมชนโดยที่ประชาชนยังไม่พร้อมที่จะรับ

3) **ใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เพื่อประโยชน์ของส่วนรวม** พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่เป็นหลักสำคัญในการพัฒนา โดยทรงยึดหลักการปรับปรุงหรือดัดแปลงทรัพยากรธรรมชาตินั้นๆ ให้เกิดประโยชน์แก่คนส่วนใหญ่ได้มากที่สุด ขณะเดียวกันการทำเพื่อส่วนรวมก็อาจส่งผลกระทบต่อคนส่วนน้อยได้ ดังนั้น ในการพัฒนาจึงต้องเตรียมวิธีการแก้ไขไว้ด้วยเช่นกัน

4) **เป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรเพื่อนำผลไปทดลองปฏิบัติในพื้นที่อื่น** งานพัฒนาด้านการเกษตรตามแนวพระราชดำริทุกงานทุกโครงการ ล้วนมีจุดมุ่งหมายและพันธกิจร่วมกันอยู่ประการหนึ่ง คือ เป็นต้นแบบเพื่อการเรียนรู้แก่หน่วยชุมชนพื้นที่อื่นโดยเฉพาะศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำรินั้น ตั้งขึ้นมาเพื่อเป็นต้นแบบ เพื่อขยายผล และเรียนรู้สิ่งผิดสิ่งถูก

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายการพัฒนาสังคม คือ การสร้างพื้นฐานให้สังคมมั่นคง สร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า มีต้นแบบแล้วจึงขยายผล

2.3 วิธีการพัฒนาสังคม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้สรุปแนวทางทรงงานของพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตรเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาสังคมที่มีประสิทธิภาพ ได้ดังต่อไปนี้ (ปรับปรุงจาก ภาสกร นุภาพันต์ และมนตรี ยอดใจ, 2556, น. 12-25)

1) **ศึกษาพื้นฐานเดิมของสังคม** เพื่อจะได้กำหนดแนวทางการพัฒนาได้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมของชุมชน

2) **ศึกษาข้อมูลของพื้นที่** การพัฒนาด้านการเกษตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับปัจจัย 2 ประการ คือ ราษฎรหรือชุมชนในท้องถิ่น และสภาพภูมิประเทศในพื้นที่นั้นๆ ซึ่งการสำรวจข้อมูลจากพื้นที่ คือ ปัจจัยพื้นฐานที่จะกำหนดแนวทางการพัฒนาต่าง ๆ

3) **ใช้หลักวิชาการ** ในการพัฒนาด้านการเกษตรจำเป็นต้องอาศัยหลักวิชาเป็นส่วนสำคัญในการปฏิบัติงาน ตั้งแต่ขั้นตอนการสำรวจข้อมูลพื้นที่ การวางแผน การปฏิบัติทดลอง การตรวจสอบผลงาน และการประสานวิชาการแขนงต่างๆ ให้กลมกลืนเกื้อกูลกัน

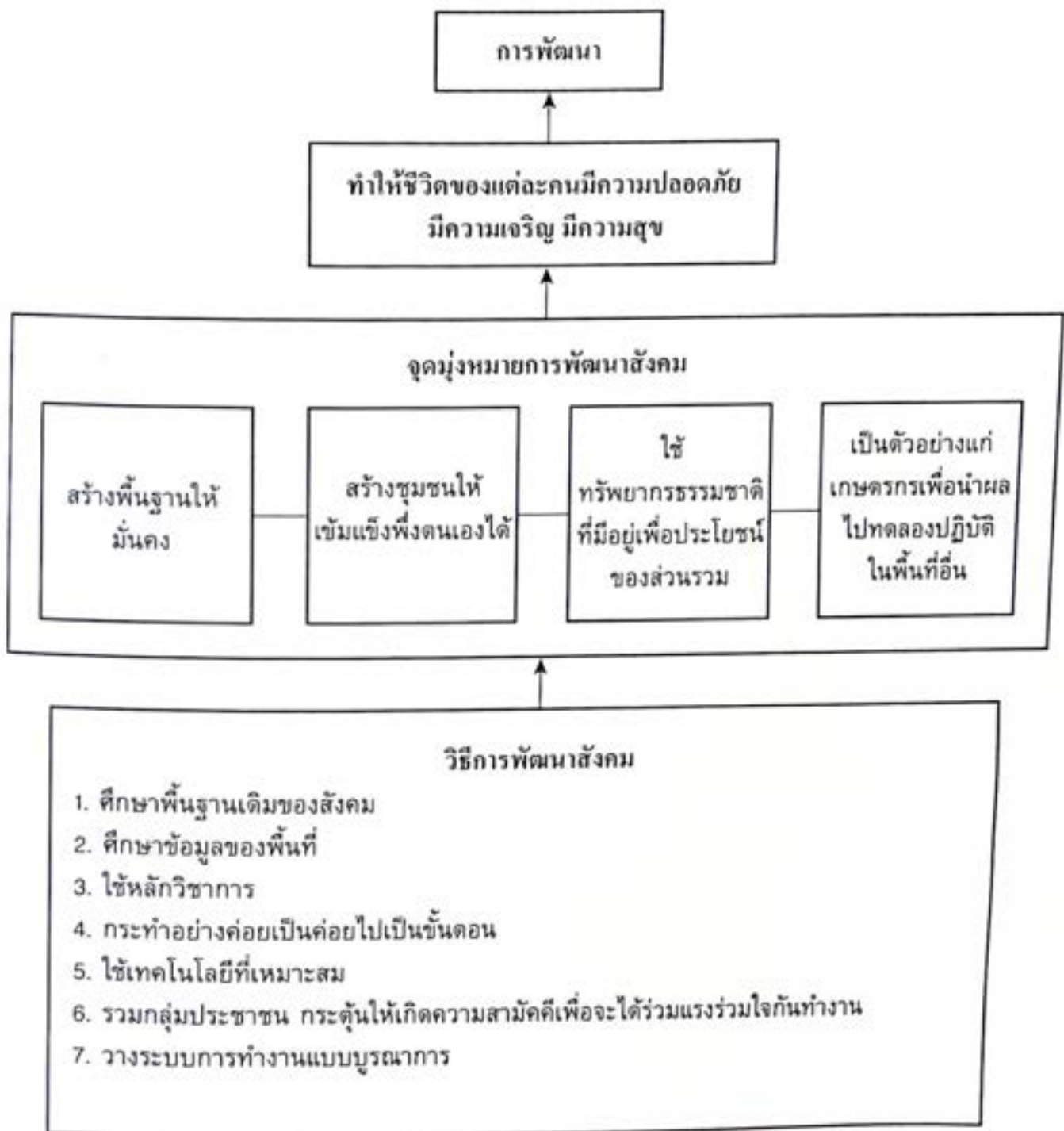
4) **กระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปเป็นขั้นตอน** คือ มีการวางแผนงาน ไม่ทำเพราะความรีบร้อนอยากลองของใหม่ หรืออยากพัฒนาให้เกิดความเจริญอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องคำนึงถึงความพร้อมของชุมชนด้วย

5) **ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม** โดยให้เลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย

6) **รวมกลุ่มประชาชน** กระตุ้นให้เกิดความสามัคคีเพื่อจะได้ร่วมแรงร่วมใจกันทำงาน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน และเพื่อสะดวกในการประสานงานกับทางราชการ การรวมกลุ่มวิธีหนึ่งที่ทรงแนะนำ คือ "การรวมกลุ่มในรูปของสหกรณ์"

7) **วางระบบการทำงานแบบบูรณาการ** กล่าวคือ หน่วยงานต่างๆ ทำงานประสานสัมพันธ์กันภายใต้แผนงานและรูปการจัดการเดียวกันโดยมีหน่วยงานหนึ่งเป็นแม่ข่าย

จากแนวพระราชดำริการพัฒนา สามารถเขียนเป็นโครงสร้างการพัฒนาได้ดังภาพที่ 12.1

ภาพที่ 12.1 โครงสร้างการพัฒนา

ที่มา: ปรับปรุงจาก ภาสันต์ นุพาสันต์ และมนตรี ยอดใจ. (2556). น. 12-26.

โดยสรุป การพัฒนามีหลักการในการพิจารณาสิ่งต่างๆ อย่างเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน กล่าวคือ สิ่งแต่ละสิ่งแต่ละปัญหา แต่ละปรากฏการณ์ล้วนเกิดขึ้น ดำรงอยู่ ดำเนินไป งอกงาม แปรเปลี่ยนหรือเสื่อมสลายก็ด้วยเหตุปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เกษตรกรรมก็เช่นเดียวกัน มิใช่เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่อย่างโดดๆ แต่เป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของระบบธรรมชาติหรือระบบนิเวศ ฉะนั้นการพัฒนาการเกษตร

หรือการแก้ปัญหาให้แก่เกษตรกร จึงต้องสัมพันธ์กับระบบอื่นๆ ที่เชื่อมโยงกันอยู่โดยต้องดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไปใช้หลักวิชา ไม่ทิ้งพื้นฐานเดิม จึงจะเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. สหกรณ์กับการพัฒนาสังคมไทย

สหกรณ์ถือได้ว่าเป็นสถาบันเศรษฐกิจและขบวนการทางสังคมของไทย จุดมุ่งหมายของสหกรณ์ในการพัฒนาสังคม คือ การพัฒนาและส่งเสริมด้านการศึกษา การส่งเสริมเสรีภาพของมนุษย์ตามแนวทางประชาธิปไตยเสริมสร้างความสามัคคี และความเข้าใจอันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งส่งเสริมวัฒนธรรมและจิตใจ สหกรณ์กับการพัฒนาสังคมไทย ถือว่าเป็นสิ่งที่อยู่คู่กันมาตั้งแต่ในอดีตกระทั่งปัจจุบันและรวมไปถึงอนาคต ทั้งนี้ก็ด้วยความที่สหกรณ์เป็นกลไกขับเคลื่อนสำคัญในการพัฒนาสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในแต่ละฉบับ กล่าวคือ สหกรณ์เข้าไปเป็นกลไกในการพัฒนาสังคมในด้านต่างๆ ได้แก่ (ปรับปรุงจาก สถาบันพระปกเกล้า, 2565, น. 20-21)

3.1 การให้การศึกษา สหกรณ์เป็นสื่อกลางการให้ความรู้ความเข้าใจในด้านเศรษฐกิจและสังคมตามวิถีชีวิตของประชาชน

3.2 การเป็นโรงเรียนประชาธิปไตย ที่เป็นองค์การของประชาชนผู้เป็นสมาชิก ควบคุมโดยสมาชิก และเพื่อประโยชน์ของสมาชิก มีการมอบหมายอำนาจหน้าที่ การวินิจฉัยปัญหาโดยหมู่คณะ การเลือกผู้นำเพื่อบริหารจัดการพัฒนาท้องถิ่น

3.3 การเป็นสถาบันเพื่อปฏิรูปและส่งเสริมความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคม โดยการขจัดความแตกต่างระหว่างชนชั้น

3.4 การส่งเสริมสามัคคีธรรมและสันติสุขในสังคม สหกรณ์เป็นกระบวนการร่วมมือกันด้วยจิตสำนึกบนพื้นฐานแห่งความเสมอภาค เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมในสังคม

3.5 การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่น ในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน ซึ่งจะได้นำเสนอรายละเอียดเนื้อหาของสหกรณ์กับการพัฒนาสังคมทั้ง 5 ด้านที่กล่าวมาข้างต้นนี้ อีกครั้งในหัวข้อ “บทบาทของสหกรณ์ในการพัฒนาสังคมไทย” ในเรื่องที่ 12.2.2 ในลำดับต่อไป

กิจกรรม 12.2.1

“จุดมุ่งหมายของการพัฒนาสังคม” มีอะไรบ้าง สหกรณ์ได้เข้าไปมีส่วนในการพัฒนาสังคมอย่างไรบ้าง และนักศึกษาคิดว่า สหกรณ์ได้ทำหน้าที่ในการพัฒนาสังคมได้บรรลุจุดมุ่งหมายของการพัฒนาสังคมหรือไม่ ขอให้อธิบายมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 12.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.2 เรื่องที่ 12.2.1)

เรื่องที่ 12.2.2

บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาสังคม

สหกรณ์ได้เข้ามามีบทบาทในการมีส่วนร่วมช่วยพัฒนาด้านสังคมของประเทศ โดยบรรดาประเทศต่างๆ ยอมรับว่าสหกรณ์มีบทบาทในการพัฒนาสังคม เช่น บทบาทในการส่งเสริมการศึกษา เสริมสร้างความสามัคคี และความเข้าใจอันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ เป็นต้น ในเรื่อง 12.2.2 นี้ จะได้กล่าวถึง “บทบาทสหกรณ์ในการพัฒนาสังคม” โดยจำแนกเนื้อหาเป็น 1) การพัฒนาสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ 2) บทบาทของสหกรณ์ในการพัฒนาสังคมไทย มีรายละเอียด ดังนี้

1. การพัฒนาสังคมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นกรอบการพัฒนาประเทศมาตั้งแต่ปี 2504 จนถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ทั้งนี้ปัจจุบันเป็นร่างของแผนพัฒนาฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) สารของแผนพัฒนาฯ จะบ่งบอกถึงทิศทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ให้นักพัฒนาทั้งภาครัฐ ธุรกิจเอกชน ท้องถิ่น ชุมชน นำไปใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนพัฒนาระดับต่างๆ ผลการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1-7 สรุปได้ว่า เศรษฐกิจก้าวหน้า แต่สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมมีปัญหา การพัฒนาไม่ยั่งยืน ทำให้ต้องปรับเปลี่ยนแนวคิดและกระบวนการวางแผนในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 จากการมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจ มาเป็นการเน้นให้ผลการพัฒนาเป็นประโยชน์ต่อตัวคน หรือ “คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา” พร้อมทั้งเปลี่ยนวิธีการวางแผนจากต่างคนต่างทำเป็นการร่วมมือร่วมใจกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาประเทศ พร้อมทั้งยึดพระราชดำรัส “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นแนวทางการพัฒนาต่อเนื่องมาถึงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และ 10 ต่อเนื่องมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 และ 12 มีแนวทางการพัฒนาโดยการสร้างภูมิคุ้มกันให้ประเทศ พร้อมเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงโดยชี้ให้เห็นถึงจุดเน้นสำคัญในการพัฒนาประเทศ คือ การสร้างความสงบสุขให้สังคม โดยร่วมมือกันสร้างสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ส่งเสริมการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นหลักปฏิบัติร่วมกันทั้งสังคม พร้อมทั้งเสริมสร้างภาคราชการ การเมือง และประชาสังคมให้เข้มแข็ง ภายใต้หลักประชาธิปไตยที่ถูกต้อง เหมาะสม เป็นที่เชื่อมั่นและไว้วางใจของประชาชน

ในขณะที่ ร่างของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 13 กำหนดแนวทางการพัฒนาด้านสังคมของประเทศ โดยเน้นการสร้างโอกาส สร้างความเสมอภาค และลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม โดยการสร้างโอกาสทางการศึกษา สาธารณสุข และโอกาสในการเข้าถึงบริการทางโครงสร้างพื้นฐาน/บริการสาธารณะอื่นๆ ที่มีคุณภาพ รวมทั้งเร่งแก้ไขและป้องกันความยากจนเรื้อรังและ/หรือความยากจนข้ามรุ่น และการให้ความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสมแก่คนในประเทศ ควบคู่ไปกับการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน เพื่อให้เกิดความสามารถในการพึ่งพาตัวเอง และเข้ามาเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศ อย่างไรก็ดี การเปลี่ยนแปลงสู่ยุคดิจิทัลที่มีการใช้เทคโนโลยีในทุกมิติของชีวิต อาจ

นำมาซึ่งความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีระหว่างผู้มีศักยภาพและผู้ขาดโอกาส ไม่ว่าจะเป็นด้านการเข้าถึงความรู้ แหล่งเงินทุน หรือสวัสดิการทางสังคม อันจะส่งผลต่อความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากรต่อไปได้ อีกทั้งความแพร่หลายของเทคโนโลยีและการสื่อสารในโลกออนไลน์ยังส่งผลให้เด็กจำนวนมากถูกปล่อยให้เติบโตมาจากการเลี้ยงดูด้วยสื่อและอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งส่งผลทางลบต่อทั้งพฤติกรรมและพัฒนาการ ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาทางสังคมในอนาคต นอกจากนี้ สังคมไทยยังมีความเปราะบางของครอบครัวสูงขึ้น โดยเปลี่ยนจากโครงสร้างครอบครัวขยายที่มีคนหลายรุ่นอยู่ด้วยกันเป็นครอบครัวใหญ่ กลายเป็นครอบครัวเดี่ยว หรือการใช้ชีวิตคนเดียวเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมีครอบครัวข้ามรุ่นจำนวนมากที่ประกอบด้วยเด็กและปู่ย่าตายาย ซึ่งพบว่า 1 ใน 5 ของผู้สูงอายุในครอบครัวข้ามรุ่นมีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจน ซึ่งเป็นประเด็นที่ต้องเตรียมแนวทางรองรับผลที่อาจเกิดขึ้น เนื่องจากสถานการณ์เหล่านี้อาจส่งผลที่ตอกย้ำให้สังคมไทยมีความเปราะบางมากยิ่งขึ้นในอนาคต (ปรับปรุงจากสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565, น. 31)

2. บทบาทของสหกรณ์ในการพัฒนาสังคมไทย

จากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ถึงฉบับร่างที่ 13 ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่า สหกรณ์ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไทย โดยมีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษา ส่งเสริมเสรีภาพของมนุษย์ตามแนวทางประชาธิปไตย ปฏิรูปและส่งเสริมความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคม เสริมสร้างความสามัคคีและความเข้าใจอันดีระหว่างเพื่อนมนุษย์ รวมทั้งเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ปรับปรุงจาก สถาบันพระปกเกล้า, 2565, น. 20-21)

2.1 บทบาทในการให้การศึกษา สหกรณ์ไม่ได้ให้เพียงแต่การศึกษาที่สอนให้รู้หลักวิธีการกฎหมาย และกฎข้อบังคับของสหกรณ์เท่านั้น แต่เป็นการให้ความรู้ความเข้าใจในด้านเศรษฐกิจและสังคม อันเป็นวิถีชีวิตของมนุษย์ด้วย

2.2 บทบาทในการเป็นโรงเรียนประชาธิปไตย สหกรณ์เป็นองค์กรของประชาชนผู้เป็นสมาชิกควบคุมโดยสมาชิก และเพื่อประโยชน์ของสมาชิก ในกระบวนการควบคุมสหกรณ์ เช่น การมอบหมายอำนาจหน้าที่ การวินิจฉัยปัญหาโดยหมู่คณะ การเลือกผู้นำเพื่อบริหารจัดการ เป็นต้น ล้วนแต่ใช้วิถีปฏิบัติแบบประชาธิปไตยทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้สหกรณ์จึงกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาการเมืองระดับท้องถิ่น ซึ่งมีผู้นำทางการเมืองของประเทศกำลังพัฒนาจำนวนมากไม่บ่อยที่ได้รับการฝึกอบรมขั้นต้นมาจากขบวนการสหกรณ์

2.3 บทบาทในการเป็นสถาบันเพื่อปฏิรูปและส่งเสริมความเท่าเทียมกันของมนุษย์ในสังคม สหกรณ์ไม่ได้สอนเฉพาะในเรื่องประชาธิปไตยเท่านั้น แต่พยายามขจัดความแตกต่างระหว่างชนชั้นด้วย

2.4 บทบาทในการส่งเสริมสามัคคีธรรมและสันติสุขในสังคม การส่งเสริมความสามัคคีเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่งในวงการสหกรณ์ เพราะสหกรณ์เป็นองค์กรที่มีจุดมุ่งหมายรวมคนมากกว่ารวมทุน เพื่อส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของสมาชิกโดยวิธีร่วมกันดำเนินธุรกิจเพื่อประโยชน์ด้วยกัน และส่งเสริมการช่วยเหลือซึ่งกันและกันและช่วยตนเอง ดังนั้น การที่จะดำเนินการเช่นนั้นได้ จึงจำเป็นต้องยึดหลักความ

สามัคคีธรรมเป็นหลัก มิฉะนั้นก็รวมกันไม่ได้ สหกรณ์มีวิธีการส่งเสริมความสามัคคีในหลายทางด้วยกัน ได้แก่

2.4.1 ก่อนจะรับเข้าเป็นสมาชิก บุคคลนั้นต้องมีสมาชิกรับรองว่า เป็นผู้มีความประพฤติเรียบร้อย และมีชื่อเสียงดี ซึ่งย่อมเป็นประกันถึงความสามัคคีในหมู่สมาชิกได้ทางหนึ่ง

2.4.2 การดำเนินงานของสหกรณ์นั้น สมาชิกต้องมาประชุมพบปะซึ่งกันและกันอยู่เสมอ งานบางอย่างสมาชิกต้องช่วยเหลือกันทำ สมาชิกมีความคุ้นเคยสนิทสนมกัน ทำให้เกิดความสามัคคี

2.4.3 ในสมาคมสหกรณ์ สมาชิกมีความรับผิดชอบร่วมกันในส่วนได้เสีย สมาชิกแต่ละคนต้องช่วยกันรักษาผลประโยชน์ของสหกรณ์ ช่วยควบคุมดูแลกิจการของสหกรณ์ ดูแลความประพฤติของเพื่อนสมาชิกด้วยกันมิให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์ได้ การช่วยป้องกันผลประโยชน์ของสหกรณ์ เป็นการส่งเสริมความสามัคคีของสมาชิกอีกทางหนึ่ง

2.4.4 สหกรณ์ดำเนินงานตามแบบประชาธิปไตยแท้ ในสหกรณ์ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ไม่มีการขัดแย้งในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา สมาชิกจึงมีแต่ความสามัคคีซึ่งกันและกัน

2.4.5 สหกรณ์มีวิธีการที่จะสร้างความสามัคคีกันระหว่างสมาชิก เช่น สหกรณ์กำหนดให้สมาชิกต้องมีเพื่อนค้าประกันในการกู้ยืมเงิน มิฉะนั้นสหกรณ์ไม่ให้กู้เงินซึ่งสมาชิกต้องรู้จักเห็นอกเห็นใจเพื่อนสมาชิกด้วยกัน เป็นต้น

2.5 บทบาทในการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน สหกรณ์มีบทบาทในการปรับปรุงชีวิตประชาชนในท้องถิ่น โดยการช่วยกระตุ้นความพยายามช่วยเหลือตนเองของประชาชนในท้องถิ่น และก่อให้เกิดการริเริ่มขึ้น ทั้งนี้เพราะสหกรณ์ที่แท้จริงนั้น ก่อกำเนิดขึ้นด้วยความริเริ่มที่จะหาทางจัดหรือบรรเทาความเดือดร้อนในทางเศรษฐกิจของประชาชนเอง ถือว่าเป็นการพัฒนาท้องถิ่นด้วยตนเอง ดังนั้น จึงแสดงถึงความเชื่อมั่นในตนเองของประชาชนในท้องถิ่นที่มีต่อสหกรณ์ นอกจากนี้ สหกรณ์จะช่วยเป็นพื้นฐานในการฝึกอบรมให้ประชาชนเข้าใจวิธีการแบบประชาธิปไตย ซึ่งเป็นเรื่องจำเป็นยิ่งในกิจการแขนงต่างๆ ของการพัฒนาการท้องถิ่น รวมทั้งเป็นโรงเรียนฝึกอบรมความเป็นผู้นำในท้องถิ่นซึ่งช่วยให้มีผู้นำที่ชำนาญมากขึ้นไปช่วยกิจการพัฒนาในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเป็นการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

กิจกรรม 12.2.2

1. สหกรณ์มีความเกี่ยวข้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติอย่างไร ให้นักศึกษาอธิบายมาพอสังเขป
2. สหกรณ์มีบทบาทในการพัฒนาสังคมไทยอย่างไร ให้นักศึกษาอธิบายมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 12.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.2 เรื่องที่ 12.2.2)

แผนการสอนตอนที่ 12.3

บทบาทสหกรณ์กับการส่งเสริมวัฒนธรรม

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 12.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 12.3.1 สหกรณ์กับการส่งเสริมวัฒนธรรม
- 12.3.2 บทบาทสหกรณ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรม

แนวคิด

1. วัฒนธรรมเป็นผลจากการกระทำที่เกิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์จากความรู้ ความเชื่อ จริยธรรม กฎหมาย นิสัย ฯลฯ ที่บุคคลสร้างสรรค์ขึ้น และยึดถือสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเป็นลักษณะนิสัยของคนหรือกลุ่มคนในชาติ ลัทธิความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียม ศิลปะต่างๆ และการประพฤติปฏิบัติในสังคม วัฒนธรรมเป็นมรดกสังคมที่คนในชาติมี และจะต้องส่งเสริมให้มีวิวัฒนาการต่อไปในอนาคต ซึ่งสหกรณ์มีส่วนในการส่งเสริมวัฒนธรรม ตลอดจนถึงลัทธิธรรมจรรยาของประชาชนในท้องถิ่น จะเห็นได้จากข้อบังคับของสหกรณ์มีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกว่าต้องเป็นคนที่มีความประพฤติและชื่อเสียงดี ต้องเป็นคนขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพของตน และเมื่อได้เข้าเป็นสมาชิกแล้วก็ต้องรักษาความดีนั้นไว้ หากขาดตกบกพร่องไปก็อาจถูกคัดออกจากการเป็นสมาชิก จึงนับได้ว่าสหกรณ์ได้คัดเลือกคนดีมีศีลธรรม และวัฒนธรรมไว้ชั้นหนึ่งแล้ว และยังคงควบคุมไม่ให้บุคคลที่เป็นสมาชิกกลายเป็นผู้ผิดศีลธรรม หรือไร้วัฒนธรรมอีกชั้นหนึ่ง
2. สหกรณ์มีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรม ส่งเสริมวิถีปฏิบัติของกลุ่มคนที่มาร่วมกัน ตามระเบียบหรือโครงสร้างอย่างเป็นทางการ ซึ่งมีกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับ มีวิธีการดำเนินงานอย่างมีระบบและมีวัตถุประสงค์อย่างแน่นอน โดยการถ่ายทอด วัฒนธรรมองค์การของสหกรณ์ และถ่ายทอดความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์สหกรณ์สู่วัฒนธรรมย่อยตามเชื้อชาติ อายุ ท้องถิ่น และอาชีพของสมาชิกสหกรณ์

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.3.1 "สหกรณ์กับการส่งเสริมวัฒนธรรม" แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสหกรณ์กับการส่งเสริมวัฒนธรรมได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 12.3.2 "บทบาทสหกรณ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรม" แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทสหกรณ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมได้

เรื่องที่ 12.3.1

สหกรณ์กับการส่งเสริมวัฒนธรรม

ในเรื่องที่ 12.3.1 นี้จะได้กล่าวถึงความสำคัญอีกอย่างหนึ่งของสหกรณ์ ซึ่งก็คือ “การส่งเสริมวัฒนธรรม” เนื้อหาจะกล่าวถึง 1) ความหมายวัฒนธรรม 2) องค์ประกอบวัฒนธรรม และ 3) การส่งเสริมวัฒนธรรมของสหกรณ์ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ความหมายวัฒนธรรม

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมาย วัฒนธรรม หมายถึง สิ่งที่ทำ ความเจริญงอกงามให้แก่หมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมไทย วัฒนธรรมในการแต่งกาย วิถีชีวิตของหมู่คณะ เช่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน วัฒนธรรมชาวเขา เป็นต้น

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 ให้ความหมาย วัฒนธรรม หมายถึง วิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี พิธีกรรม ภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่มชน และสังคมได้ร่วมกันสร้างสรรค์ สังคม ปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ทั้งด้านจิตใจวัตถุอย่างสันติสุข และยั่งยืน

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ (2565) ให้ความหมาย วัฒนธรรม หมายถึง ความเจริญงอกงาม ซึ่งเป็นผลจากระบบความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ จำแนกออกเป็น 3 ด้าน คือ จิตใจ สังคม และวัตถุ มีการสังสรรค์และสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จากสังคมหนึ่งไปสู่อีกสังคมหนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้ และก่อให้เกิดผลิตภัณฑ์และผลิตผล ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม อันควรค่าแก่การวิจัย อนุรักษ์ พัฒนา ฟื้นฟู ถ่ายทอด เสริมสร้างเอตทัคคะ และแลกเปลี่ยน เพื่อสร้างคุณภาพแห่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สังคม และธรรมชาติ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอย่างมีสุข สันติสุข และอิสรภาพ อันเป็นพื้นฐานแห่งอารยธรรมของมนุษยชาติ

กล่าวได้ว่า วัฒนธรรมเป็นผลจากการกระทำที่เกิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์จากความรู้ ความเชื่อ จริยธรรม กฎหมาย สมรรถภาพ และนิสัยที่บุคคลสร้างสรรค์ขึ้น โดยผ่านการผลิตขึ้นสร้างขึ้น การคัดเลือก ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตามเงื่อนไข ตามกาลเวลา และยึดถือสืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน วัฒนธรรมเป็นทั้งลักษณะนิสัยของคนหรือกลุ่มคนในชาติ ลัทธิความเชื่อ ภาษา ขนบธรรมเนียม อาหารการกิน วิถีกิน วิถีอยู่ วิถีแต่งกาย วิถีทำงาน วิถีพักผ่อน วิถีแสดงอารมณ์ วิถีสื่อความ วิถีจราจรและขนส่ง วิถีอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เครื่องใช้ไม้สอย ศิลปะต่างๆ และการประเพณีปฏิบัติในสังคม วัฒนธรรมเป็นมรดกสังคมที่คนในชาติมี และจะต้องวิวัฒนาการต่อไปในอนาคต วัฒนธรรมแสดงศักดิ์ศรี เกียรติภูมิ และความภูมิใจร่วมกันของคนในสังคมแสดงความเป็นเอกลักษณ์หรือเครื่องบ่งชี้ความเป็นกลุ่มชนของกลุ่มบุคคลนั้นๆ แสดงออกปรากฏเป็นรูปภาษา ประเพณี กิจกรรมงาน การเล่น การศาสนา สิ่งอันจำเป็นแห่งวิถีการดำเนินชีวิต หรือ

รูปแบบแห่งพฤติกรรม และบรรยายผลงานทั้งหมดที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ได้แก่ ศาสนา ปรัชญา ภาษา กฎหมาย การปกครอง ศิลปวิทยาการ เครื่องใช้ต่างๆ ซึ่งมีการส่งต่อและสืบทอดเป็นมรดกทางสังคมต่อกันมา วัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชนย่อมมีเนื้อหา รูปแบบ บทบาท และหน้าที่แตกต่างกันไป หากว่าความแตกต่างนั้นไม่ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสังคมโดยรวมแล้ว ก็สมควรให้กลุ่มชนทั้งหลายมีโอกาสเรียนรู้วัฒนธรรมของกันและกัน สภาพความแตกต่างเช่นนี้เป็นธรรมชาติของวัฒนธรรม

2. องค์ประกอบวัฒนธรรม

จากความหมายวัฒนธรรม สามารถแยกเป็นองค์ประกอบของวัฒนธรรม ได้ดังนี้ (ภาสันต์ นุพาสันต์ และมนกรณ์ ยอดใจ, 2556. น. 12-34)

2.1 องค์วัตถุ (Instrumental and Symbolic Objects) มีรูปร่างสามารถจับต้องได้ เรียกว่า วัฒนธรรมทางวัตถุ ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้ในการเกษตร อุตสาหกรรม และทางวัฒนธรรม เช่น คนโท งาน ถ้วย และมีด ตลอดจนผลิตผลทางด้านศิลปกรรม เช่น ภาพเขียน รูปปั้น เป็นต้น ส่วนองค์วัตถุที่ไม่มีรูปร่าง แต่เป็นเครื่องหมายแสดงสัญลักษณ์ ได้แก่ ภาษา และตัวเลข

2.2 องค์การ (Organization) หมายถึง กลุ่มที่จัดระเบียบหรือโครงสร้างอย่างเป็นทางการ ได้แก่ สถาบัน สมาคม หรือสโมสร ซึ่งได้จัดตั้งขึ้นอย่างมีระเบียบและระบบ คือ มีกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับ มีวิธีการดำเนินงานอย่างมีระบบและมีวัตถุประสงค์อย่างแน่นอน องค์การที่เล็กที่สุด คือ ครอบครัว และองค์การที่ใหญ่ที่สุด คือ องค์การสหประชาชาติ

2.3 องค์พิธีการ (Usage) ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งแสดงออกในรูปของพิธีกรรมต่างๆ เช่น ประเพณีโกนผม พิธีการสมรส พิธีการตั้งศพ และการแต่งกาย เป็นต้น

2.4 องค์คติ (Concepts) ได้แก่ ความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์ต่างๆ เช่น ความเชื่อในพระเจ้าองค์เดียว ความคิดในเรื่องระบบเศรษฐกิจ ความเข้าใจในเรื่องของมนุษย์ และอุดมการณ์ (คือ แผนการตามความคิดของตน) เป็นต้น

องค์ประกอบทั้ง 4 จะประกอบกันเป็นวัฒนธรรม โดยในสังคมหนึ่ง ประกอบด้วย หลายวัย หลายอาชีพ หลายเชื้อชาติ บุคคลเหล่านี้ ล้วนมีแนวความคิด ทศนคติ ตลอดจนแนวทางปฏิบัติที่แตกต่างกันไป เช่น ชายกับหญิงย่อมมีแนวความคิดและแนวปฏิบัติที่แตกต่างกัน เด็กกับผู้ใหญ่ก็แตกต่างกัน กลุ่มคนในสังคม นอกจากจะปฏิบัติตามวัฒนธรรมของกลุ่มตนแล้ว ยังจะต้องปฏิบัติตามวัฒนธรรมของสังคมอีกด้วย แต่บางวัฒนธรรมของกลุ่มก็ไปขัดกับวัฒนธรรมของสังคม จึงสามารถแยกเป็นวัฒนธรรมย่อย ได้ดังนี้ (ปรับปรุงจาก ภาสันต์ นุพาสันต์ และมนกรณ์ ยอดใจ, 2556. น. 12-34-12-35)

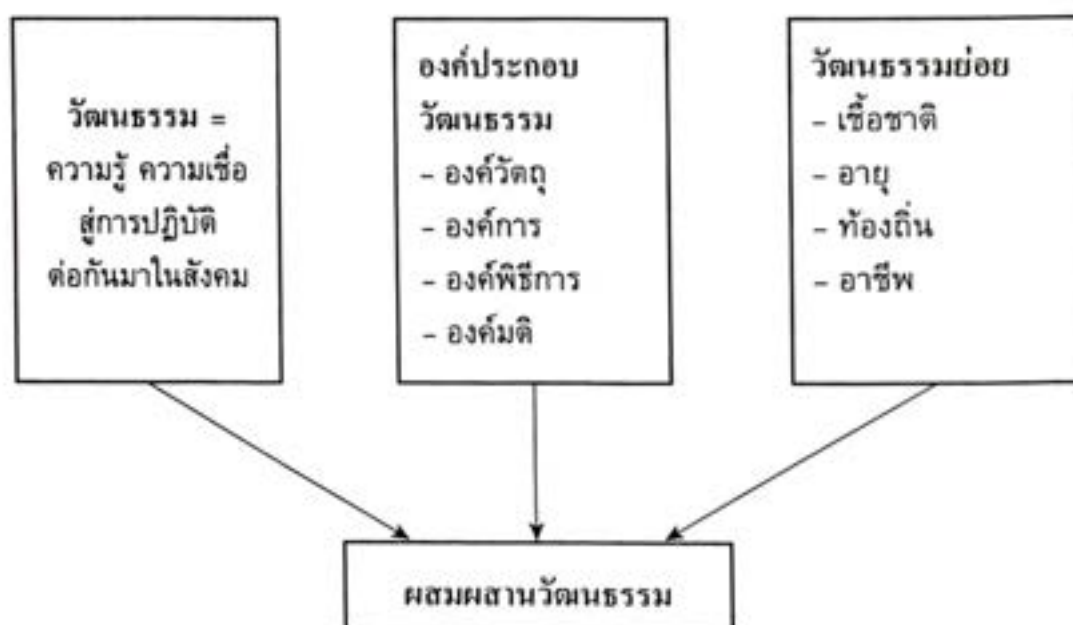
1) วัฒนธรรมย่อยตามเชื้อชาติ ในสังคมหนึ่งย่อมประกอบด้วยคนหลายเชื้อชาติอยู่ด้วยกัน เช่น กรุงเทพมหานครมีทั้งชาวไทย ชาวจีน แขก ฝรั่งเศส มอญ อาศัยอยู่ แต่ละเชื้อชาติดังกล่าวต่างก็มีวัฒนธรรมเป็นแบบฉบับของตนเอง เป็นต้น

2) วัฒนธรรมย่อยตามเกณฑ์อายุ ในสังคมหนึ่งย่อมมีคนที่อายุแตกต่างกัน แต่ละวัยย่อมมีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกัน เด็กวัยรุ่นก็มีแนวทางปฏิบัติแตกต่างจากผู้ใหญ่ เช่น การแต่งกาย การละเล่น การพูดจา ตลอดจนความสนใจ เป็นต้น

3) **วัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่น** คนในชาติย่อมอยู่กระจายไปตามภาคต่างๆ ดังนั้น วิถีชีวิตในการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีย่อมแตกต่างกัน เช่น คนไทยในแต่ละภาคมีภาษาพูด ประเพณีที่แตกต่างกัน เป็นต้น

4) **วัฒนธรรมย่อยตามอาชีพ** คนมีอาชีพอย่างเดียวกันก็จะมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เหมือนกัน เช่น ชาวประมง นักร้อง นักหนังสือพิมพ์ ต่างจากคนที่มีอาชีพอื่น เป็นต้น

นอกจากการมีวัฒนธรรมย่อยดังกล่าว ยังมีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมที่หมายถึง การรับเอาวัฒนธรรมของสังคมอื่นมาประพุดติปฏิบัติสืบทอดกันมา การผสมผสานจึงเกิดขึ้นตามภาพที่ 12.2

ภาพที่ 12.2 การผสมผสานวัฒนธรรม

ที่มา: ปรับปรุงจาก ภาสันต์ นุพาสันต์ และมนกรณ์ ยอดใจ. (2556). น. 12-35.

จากความหมายวัฒนธรรม องค์ประกอบวัฒนธรรม และวัฒนธรรมย่อย นำสู่การผสมผสานวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวิวัฒนาการของวัฒนธรรม เช่น คนไทยไปอยู่ต่างประเทศนานๆ ก็ติดนิสัยดื่มน้ำชา กาแฟ เมื่อกลับประเทศไทย ก็ยังปฏิบัติอยู่เช่นนั้นอีก ก็เท่ากับนำเอาวัฒนธรรมดังกล่าวมาปฏิบัติจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของพฤติกรรมที่ทำตามปกติ การผสมผสานทางวัฒนธรรมจะมีมากเมื่อสังคมหนึ่งถูกรุกรานหรืออีกฝ่ายหนึ่งชนะ ผู้ชนะจะพยายามบังคับผู้แพ้ให้ปฏิบัติตามแบบอย่างการดำรงชีวิตของตน เช่น อังกฤษ ฝรั่งเศส เมื่อยึดครองดินแดนตะวันออกได้ก็ให้ชาวพื้นเมืองเรียนภาษาของตน อินเดีย พม่า มาเลเซีย จึงพูดภาษาอังกฤษได้ดี การถ่ายทอดทางวัฒนธรรมนี้ไม่จำเป็นเสมอไปที่ฝ่ายแพ้จะรับเอาวัฒนธรรมฝ่ายชนะ ถ้าฝ่ายชนะมีวัฒนธรรมด้อยกว่าอาจจะรับเอาวัฒนธรรม ฝ่ายแพ้ก็ได้โดยกระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมอาจจะถ่ายทอดและรับง่ายหรือยากขึ้นอยู่กับบุคคลในสังคมนั้น

3. การส่งเสริมวัฒนธรรมของสหกรณ์

การส่งเสริมวัฒนธรรม ตลอดจนศีลธรรมจรรยาของประชาชนในท้องถิ่นนั้น สหกรณ์มีส่วนในการส่งเสริมเป็นอันมาก จะเห็นได้จากข้อบังคับของสหกรณ์ทุกรูปแบบมีการกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเข้ามาเป็นสมาชิกว่า ต้องเป็นคนที่มีความประพฤติและชื่อเสียงดี ต้องเป็นคนขยันขันแข็งในการประกอบอาชีพของตน และเมื่อได้เข้าเป็นสมาชิกแล้วก็ต้องรักษาความดีนั้นไว้ หากขาดตกบกพร่องไปก็อาจถูกคัดออกจากการเป็นสมาชิก จึงนับได้ว่าสหกรณ์ได้คัดเลือกคนดีมีศีลธรรมและวัฒนธรรมไว้ชั้นหนึ่งแล้ว และยังควบคุมไม่ให้บุคคลที่เป็นสมาชิกกลายเป็นผู้ผิดศีลธรรม หรือไร้วัฒนธรรมอีกชั้นหนึ่ง บุคคลที่เป็นสมาชิกของสหกรณ์นั้นส่วนมากเป็นหัวหน้าครอบครัว เมื่อหัวหน้าครอบครัวเป็นคนดี มีศีลธรรมแล้วบรรดาคนในครอบครัวก็ย่อมจะเป็นคนดีมีศีลธรรมไปด้วย นอกจากนั้น ทางสหกรณ์ยังมีการแนะนำและสั่งสอนกันเอง อยู่เสมอทั้งสมาชิกด้วยกันเอง และทางสหกรณ์ส่งเจ้าหน้าที่ให้การอบรม ทั้งนี้ เพื่อมุ่งหมายให้สมาชิกเป็นผู้มีความประพฤติดี มีศีลธรรมและวัฒนธรรมอยู่เสมอ ครั้นเมื่อสมาชิกของสหกรณ์เป็นคนดีมีศีลธรรมและวัฒนธรรมแล้ว บรรดาคนภายนอกสหกรณ์ซึ่งอยู่ในหมู่บ้าน หรือท้องถิ่นเดียวกันก็จะประพฤติปฏิบัติตนตามสมาชิกสหกรณ์ด้วย ทั้งนี้จะได้กล่าวถึงบทบาทสหกรณ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรมในเรื่องที่ 12.3.2 ต่อไป

กิจกรรม 12.3.1

1. ให้นักศึกษาอธิบายถึงองค์ประกอบวัฒนธรรม มาพอสังเขป
2. ให้นักศึกษาอธิบายการส่งเสริมวัฒนธรรมของสหกรณ์ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

(โปรดทำกิจกรรม 12.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.3 เรื่องที่ 12.3.1)

เรื่องที่ 12.3.2

บทบาทสหกรณ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรม

สหกรณ์เป็นองค์การที่มีกฎหมายรองรับ มีค่านิยมยึดเหนี่ยวบุคคลด้วยความเชื่อร่วมกันสืบทอดต่อกันมา สหกรณ์ดำเนินกิจการตามความจำเป็น ความต้องการของสมาชิกสหกรณ์ เพื่อเป้าหมายการมีชีวิตความเป็นอยู่ตามเศรษฐกิจพื้นฐานเหมาะสมสอดคล้องกับสังคม และประสานกลมกลืนตามวัฒนธรรม ซึ่งนอกจากสหกรณ์จะมีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคม ดังที่กล่าวมาแล้วในตอนๆ 12.1 และ 12.2 ในเรื่องที่ 12.3.2 นี้จะได้กล่าวถึงบทบาทสหกรณ์ในการส่งเสริมวัฒนธรรม เนื้อหาจำแนกเป็น 1) วัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ 2) วัฒนธรรมย่อยของสหกรณ์ และ 3) บทบาทสหกรณ์ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. วัฒนธรรมองค์การสหกรณ์

ภาสันต์ นุพาสันต์ และมนตรี ยอดใจ (2556, น. 12-36-12-37) ให้ความหมายของวัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ ไว้ว่า วัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ หมายถึง ความเชื่อ ความรู้ที่เป็นแบบแผนในความคิด และการกระทำที่แสดงออกถึงวิถีสหกรณ์ของคนในสังคมสหกรณ์ ซึ่งประกอบไปด้วยสมาชิก คณะกรรมการ ผู้ตรวจสอบกิจการ ฝ่ายจัดการ สหกรณ์เป็นการรวมกันด้วยความสมัครใจ เพื่อสนองความต้องการและมีจุดมุ่งหมายร่วมกันทางเศรษฐกิจพื้นฐาน สังคม และวัฒนธรรม ผ่านวิสาหกิจที่เป็นเจ้าของร่วมกันและควบคุมตามหลักประชาธิปไตย โดยต้องตั้งอยู่บนพื้นฐาน ค่านิยมของการช่วยตนเอง รับผิดชอบตนเอง ประชาธิปไตย ความเท่าเทียมกัน ความยุติธรรม และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ในประเด็นที่สืบทอดมาของผู้ก่อการ สมาชิกสหกรณ์ต้องมีความเชื่อในจรรยาของค่านิยม นั่นคือ ความซื่อสัตย์ การเปิดรับคนทั่วไป ความรับผิดชอบต่อสังคม และการเอื้ออาทรผู้อื่น ที่มาเหล่านี้ก่อให้เกิดระเบียบกฎเกณฑ์วิธีการในการปฏิบัติ การดำเนินงาน การควบคุม จนทำให้สหกรณ์เจริญก้าวหน้า พัฒนา นำสู่การสืบทอดต่อกันมา รักษาระบบสหกรณ์จนถึงปัจจุบันและสู่อนาคต โดยสามารถอธิบายความหมายของวัฒนธรรมสหกรณ์ได้อย่างง่ายว่า คือ วิถีสหกรณ์

วัฒนธรรมองค์การสหกรณ์จึงเป็นระบบความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกกับสมาชิก สมาชิกกับสหกรณ์ และสมาชิกกับชุมชนกับสิ่งแวดล้อม มีการสั่งสมและสืบทอดจากสมาชิกเก่าสู่สมาชิกใหม่จากสหกรณ์หนึ่งไปสู่อีกสหกรณ์หนึ่ง จนกลายเป็นแบบแผนที่สามารถเรียนรู้และก่อให้เกิดผลผลิตทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม วัฒนธรรมองค์การสหกรณ์เป็นการดำเนินชีวิตของสมาชิกที่ทำให้สมาชิกดำรงชีวิตอย่างมีความสุขสันติสุขและอิสราภาพ วัฒนธรรมองค์การสหกรณ์เป็นวัฒนธรรมองค์การ เป็นวิถีปฏิบัติของกลุ่มคนที่มารวมกันตามระเบียบหรือโครงสร้างอย่างเป็นทางการ มีกฎเกณฑ์หรือระเบียบข้อบังคับ มีวิธีการดำเนินงานอย่างมีระบบและมีวัตถุประสงค์อย่างแน่นอน นอกจากนี้ วัฒนธรรมสหกรณ์ยังเป็นองค์มติ คือ มีความเชื่อ ความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์สหกรณ์

2. วัฒนธรรมย่อยของสหกรณ์

วัฒนธรรมย่อยของสหกรณ์ ประกอบด้วยวัฒนธรรม 4 ด้าน ได้แก่ วัฒนธรรมย่อยตามเชื้อชาติ วัฒนธรรมย่อยตามเกณฑ์อายุ วัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่น และวัฒนธรรมย่อยตามอาชีพ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ปรับปรุงจาก ภาสสันต์ นุพาสันต์ และมนกรณ์ ยอดใจ, 2556, น. 12-37)

2.1 วัฒนธรรมย่อยตามเชื้อชาติ สหกรณ์การเกษตรที่ตั้งในประเทศไทยสมาชิกมีเชื้อชาติไทย สหกรณ์ร้านค้าในต่างประเทศสมาชิกมีหลายเชื้อชาติ แต่ละสหกรณ์อาจประกอบด้วยสมาชิกเชื้อชาติเดียวกันหรือหลายเชื้อชาติอยู่ปะปนกัน ซึ่งแต่ละเชื้อชาติต่างก็มีวัฒนธรรมเป็นแบบฉบับของตนเอง

2.2 วัฒนธรรมย่อยตามเกณฑ์อายุ สมาชิกสหกรณ์หนึ่งย่อมมีอายุแตกต่างกันในวัยหนุ่มสาว วัยทำงาน วัยกลางคน วัยสูงอายุ แต่ละวัยย่อมมีแนวทางการปฏิบัติที่แตกต่างกัน วัยรุ่นหนุ่มสาวย่อมมีแนวทางปฏิบัติแตกต่างจากผู้ใหญ่ เช่น การแต่งกาย การละเล่น การพูดจา ตลอดจนความสนใจ สำหรับในวัยทำงานมุ่งสร้างครอบครัวสร้างความมั่นคงในชีวิต และวัยสูงอายุต้องการทำบุญ ทำความดีเพื่อสังคม เป็นการประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกันไปตามวัย เป็นต้น

2.3 วัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่น สหกรณ์มีแดนดำเนินงานตามที่ที่กำหนด (แดนดำเนินงาน 1 อำเภอ หรือ 1 จังหวัด) สมาชิกจึงกระจายกันไปตามหมู่บ้าน ตำบล วิถีชีวิตในการปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัดย่อมแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น

2.4 วัฒนธรรมย่อยตามอาชีพ สหกรณ์มีสมาชิกอาชีพเดียวกันและต่างอาชีพกัน สมาชิกที่มีอาชีพอย่างเดียวกัน เช่น สหกรณ์ประมงมีสมาชิกทำการประมงก็จะมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เหมือนกัน สหกรณ์การเกษตรมีสมาชิกทำนา ทำไร่ เลี้ยงปศุสัตว์ สมาชิกจะวิถีชีวิตที่ต่างกัน เป็นต้น

3. บทบาทสหกรณ์ในการถ่ายทอดวัฒนธรรม

สหกรณ์มีบทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์การของสหกรณ์ รวมทั้งถ่ายทอดความคิด ความเข้าใจ และอุดมการณ์สหกรณ์สู่วัฒนธรรมย่อยตาม เชื้อชาติ อายุ ท้องถิ่น และอาชีพ ของสมาชิกสหกรณ์ ดังต่อไปนี้ (ปรับปรุงจาก ภาสสันต์ นุพาสันต์ และมนกรณ์ ยอดใจ, 2556, น. 12-38-12-39)

3.1 บทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ ผู้วัฒนธรรมย่อยตามเชื้อชาติของสมาชิกสหกรณ์ สหกรณ์เป็นองค์การที่สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ ไม่กีดกันเชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา ภาษา วัฒนธรรมองค์การสหกรณ์จึงเข้าได้กับวัฒนธรรมด้านเชื้อชาติเข้าได้กับทุกเชื้อชาติ ศาสนา ทั้งนี้เพราะสหกรณ์มีฐานคิดมาจากการแก้ปัญหาของคน การอยู่ร่วมกันของคน เมื่อนำคนเป็นตัวตั้งจึงไม่จำกัดว่าคนนั้นมีความเป็นเชื้อชาติ ศาสนาใด ค่านิยมสหกรณ์ที่สืบทอดปฏิบัติต่อเนื่องกันมาเป็นคุณธรรมพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น การประหยัดของชนชาติยิวมีความสอดคล้องกับการช่วยตนเองของสหกรณ์ การทำธุรกิจแบบกงสีของชาวจีนสอดคล้องกับธุรกิจการรวมกันซื้อรวมกันขายของสหกรณ์ เป็นต้น เมื่อมีความเข้ากันได้ บทบาทสหกรณ์จึงมีการถ่ายทอดระหว่างวัฒนธรรมองค์การสหกรณ์กับวัฒนธรรมย่อยตามเชื้อชาติ เป็นการถ่ายทอดแบบเกื้อกูลกัน เสริมแรงกัน คือ การที่สมาชิกปฏิบัติตามค่านิยมสหกรณ์เท่ากับปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา เท่ากับการปฏิบัติตามความเชื่อของเชื้อชาติด้วย ทั้งนี้เพราะทุกเชื้อชาติต่างต้องการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข

3.2 บทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ ผู้วัฒนธรรมย่อยตามเกณฑ์อายุของสมาชิกสหกรณ์ สหกรณ์กำหนดให้บุคคลที่บรรลุนิติภาวะสมัครเป็นสมาชิกสหกรณ์ด้วยความสมัครใจ ดังนั้นบุคคลในสหกรณ์จึงมีกลุ่มคนใน 3 วัย คือ วัยหนุ่มสาวหรือวัยทำงาน วัยกลางคน และวัยสูงอายุทั้ง 3 วัยมีบทบาทตามตำแหน่งของตนในสหกรณ์ ทั้งนี้ ในสหกรณ์มีการตัดสินใจโดยสมาชิกต้องมีส่วนร่วม ดังนั้นในการประชุมจึงมีสมาชิกทั้ง 3 วัยอยู่ในที่ประชุมร่วมกัน จึงเกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน บทบาทสหกรณ์จึงเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างวัย นอกจากนี้ กรณีที่บุคคลยังไม่บรรลุนิติภาวะ สหกรณ์ยังเปิดโอกาสให้เป็นผู้เรียนรู้เพื่อเตรียมเป็นสมาชิกสหกรณ์ในอนาคตโดยมีบทบาทในการปลูกฝัง และถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ เพื่อให้เป็นบุคคลมีคุณลักษณะช่วยตนเอง และช่วยเหลือผู้อื่นด้วย

3.3 บทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ ผู้วัฒนธรรมย่อยตามท้องถิ่นของสมาชิกสหกรณ์ ท้องถิ่นหรือชุมชนมีวัฒนธรรมที่ปฏิบัติประจำสืบทอดกันมา สมาชิกสหกรณ์ที่มาจากชุมชนตามท้องถิ่นต่างๆ ย่อมมีความคิด ความเชื่อในวัฒนธรรมชุมชนของตน ในขณะที่เมื่ออยู่ในสหกรณ์ย่อมมีความคิด ความเชื่อในวัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ การถ่ายทอดจึงเป็นการแลกเปลี่ยนกันระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นกับวัฒนธรรมองค์การสหกรณ์

การถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นให้สหกรณ์ ในท้องถิ่นที่สมาชิกสหกรณ์ทำนา เมื่อข้าวออกรวง สมาชิกจะมีการทำขวัญเพื่อรับขวัญข้าวออกรวงโดยนำอาหารและขนมไปจัดวางที่แปลงนาแล้วกล่าวคำรับขวัญ และเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวนำข้าวใส่ยุ้งฉาง จะมีการนำรูปแม่โพสพมาประจำยุ้งฉางเพื่อรับขวัญ ขณะเดียวกันเมื่อสหกรณ์รวบรวมข้าวเปลือกจากสมาชิกมาเก็บไว้ในยุ้งฉางของสหกรณ์ สหกรณ์ก็ทำพิธีรับขวัญข้าว เช่นเดียวกันกับที่สมาชิกสหกรณ์ทำที่ยุ้งฉางของตน การปฏิบัติเช่นนี้ถือได้ว่าเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมย่อยท้องถิ่นสู่วัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ และเมื่อสหกรณ์รวบรวมข้าวเปลือกของสมาชิก สหกรณ์จะถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ให้กับสมาชิกโดยแนะนำพันธุ์ข้าว การทำนาข้าวตามหลักวิชาการ ความรู้ด้านการตลาดเพื่อให้สมาชิกขายข้าวได้ราคาดี เป็นต้น

3.4 บทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ ผู้วัฒนธรรมย่อยตามอาชีพของสมาชิกสหกรณ์ แต่ละอาชีพจะมีวัฒนธรรม เช่น อาชีพรับราชการทหารจะมีวัฒนธรรมการเชื่อฟังคำสั่งผู้บังคับบัญชา เป็นต้น เมื่อมีการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ในหน่วยทหาร จึงมีการถ่ายทอดวัฒนธรรมดังกล่าวสู่วัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ออมทรัพย์ทหาร คือ เมื่อมีการประชุมพิจารณาเรื่องใดๆ ของสหกรณ์ ก็จะไม่มีการโต้แย้งประธาณในที่ประชุม ในขณะที่บทบาทในการถ่ายทอดวัฒนธรรมองค์การสหกรณ์ ก็เกิดขึ้นในประเด็นเรื่องการทำเทียมกันในสิทธิ์การออกเสียงเลือกตั้ง สมาชิกที่เป็นทหารระดับชั้นประทวนก็สามารถเข้าไปเป็นคณะกรรมการดำเนินการประชุมร่วมกับนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่เป็นคณะกรรมการดำเนินการเช่นเดียวกัน เมื่อมีการลงมติตัดสินใจต่างก็ออกเสียงได้ 1 เสียงเท่ากัน ซึ่งไม่สามารถสั่งการตามชั้นยศได้

กิจกรรม 12.3.2

สหกรณ์มีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง ให้นักศึกษาอธิบายมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 12.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 12.3 เรื่องที่ 12.3.2)

บรรณานุกรม

- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2564, 31 ธันวาคม). สารสนเทศความรู้ทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรปี 2563. สืบค้นจาก <https://data.go.th/dataset/50de7c8f-0efc-43d6-96ea-1e928d27dc51/resource/ae-287df1-cb07-4f77-aeb2-38a3cb412110/download/-2563.pdf>
- ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟูง. (2544). *สังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภาสันต์ นุภาพันต์ และมนกรณ์ ยอดใจ. (2556). หน่วยที่ 12 บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์*. นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2565, 26 มกราคม). พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553. สืบค้นจาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%C701/%C701-20-2553-a0001.htm>
- ศิริลักษณ์ นามวงศ์ และประเสริฐ จรรยาสุภาพ. (2560). บทบาทสหกรณ์ในยุคเศรษฐกิจใหม่. *วารสารสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์*, ฉบับที่ 11 ปีที่ 11 เดือนมกราคม-มิถุนายน 2561. น. 144 -183.
- ศิริลักษณ์ นามวงศ์ และสงกรานต์ สมบุญ. (2561). หน่วยที่ 8 สหกรณ์ภาคการเกษตรในประเทศไทย. ใน *เอกสารการสอนชุดวิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. นนทบุรี: สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สงกรานต์ สมบุญ. (2562). หน่วยที่ 9 สหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับมหภาค. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม*. นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สถาบันพระปกเกล้า. (2565, 20 มกราคม). *บทบาทสหกรณ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน: กรณีศึกษาสหกรณ์ภาคเหนือ ประเทศไทย*. สืบค้นจาก <https://www.kpi.ac.th/knowledge/research/data/367?page=7>
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2565, 26 มกราคม). *ความหมาย แนวคิด และประเด็นที่เกี่ยวกับ "วัฒนธรรม"*. สืบค้นจาก <http://www.openbase.in.th/node/5954>
- สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2565, 26 มกราคม). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554*. สืบค้นจาก <https://dictionary.orst.go.th/>
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565, 26 มกราคม). *ร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13*. สืบค้นจาก <https://www.nesdc.go.th/download/document/Yearend/2021/plan13.pdf>

หน่วยที่ 13

บทบาทธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการส่งเสริมวัฒนธรรม

อาจารย์ ดร.บริบูรณ์ ปิ่นประยงค์

ชื่อ	อาจารย์ ดร.บริบูรณ์ ปิ่นประยงค์
วุฒิ	นศ.บ., บธ.ม., บช.ค. สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย
ตำแหน่ง	อาจารย์ประจำพิเศษ สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
หน่วยที่ปรับปรุง	หน่วยที่ 13

แผนการสอนหน่วยที่ 13

บทบาทธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการส่งเสริมวัฒนธรรม

ตอนที่

- 13.1 บทบาทธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจ
- 13.2 บทบาทธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาสังคม
- 13.3 บทบาทธุรกิจชุมชนกับการส่งเสริมวัฒนธรรม

แนวคิด

1. ธุรกิจชุมชนเป็นธุรกิจที่จัดอยู่ในธุรกิจขนาดเล็ก ที่ตั้งอยู่ในชุมชนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ การพัฒนาธุรกิจชุมชนให้มีการเติบโตอย่างเข้มแข็งจะช่วยให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งในระดับชุมชน ครุว์เรือน และเมื่อธุรกิจชุมชนสามารถรวมตัวจนเกิดการสร้างเครือข่ายที่ครอบคลุมในทุกภูมิภาคของประเทศจะทำให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ
2. ธุรกิจชุมชนมีบทบาทในการพัฒนาสังคม เช่น การว่าจ้างงานทำให้ลดอัตราการว่างงานที่เป็นปัญหาของสังคม การพัฒนาสาธารณูปโภค การอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน การพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ และการส่งเสริมสุขอนามัยที่ดีของชุมชน ส่วนปัจจัยจากการพัฒนาสังคม ได้แก่ ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ และด้านระบบความเชื่อและค่านิยม สามารถมีอิทธิพลต่อการดำเนินธุรกิจชุมชนเช่นกัน
3. ธุรกิจชุมชนและการส่งเสริมวัฒนธรรมต่างก็มีบทบาทในการสนับสนุนและพัฒนาซึ่งกันและกัน ในส่วนของการส่งเสริมวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อธุรกิจชุมชน ได้แก่ ทัศนคติต่อธุรกิจ กลุ่มนิยม และปัจเจกนิยม ความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ และแนวคิดใหม่ ส่วนธุรกิจชุมชนจะมีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรม ได้แก่ การส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชน การสร้างอัตลักษณ์ชุมชน การศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน การทำงานร่วมกัน และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 13.1 “บทบาทธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจ บทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครุว์เรือน และบทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติได้

2. เมื่อศึกษาตอนที่ 13.2 “บทบาทธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาสังคม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาสังคม และบทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาสังคมได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 13.3 “บทบาทธุรกิจชุมชนกับการส่งเสริมวัฒนธรรม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายธุรกิจชุมชนกับการส่งเสริมวัฒนธรรม และบทบาทธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมวัฒนธรรมได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 13
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 13 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 13.1-13.3
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 13.1-13.3 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 13 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 13
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. รับชมรายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 13

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 13
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 13
3. รายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
4. วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
5. E-Learning (ถ้ามี)
6. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 13.1

บทบาทธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 13.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 13.1.1 ธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจ
- 13.1.2 บทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน
- 13.1.3 บทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ

แนวคิด

1. การดำเนินธุรกิจชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจ เริ่มจากการพัฒนาธุรกิจชุมชนและพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชน ด้วยหลักการพัฒนาร่วมกัน โดยกิจกรรมในการพัฒนาทั้งสองสามารถดำเนินการร่วมกันและควบคู่กัน เพื่อให้เกิดการสร้างงาน รายได้ โดยมีเป้าหมายเพื่อความผาสุกในชุมชน และพัฒนาธุรกิจชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนทำให้ชุมชนนั้นๆ เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
2. ธุรกิจชุมชนเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน ซึ่งเป็นระดับพื้นฐาน โดยการสร้างงานและว่าจ้างแรงงาน และรับซื้อผลผลิตจากบุคคลและครัวเรือน ทำให้บุคคลและครัวเรือนมีรายได้ในการครองชีพ โดยไม่ต้องอพยพมาใช้แรงงานในเมือง
3. ธุรกิจชุมชนสามารถเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ โดยการรวบรวมธุรกิจชุมชนที่กระจายอยู่ทุกภูมิภาคเข้าเป็นเครือข่าย เพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนซึ่งเป็นเศรษฐกิจรากฐานให้เข้มแข็ง ส่งผลทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติเติบโตและเข้มแข็ง

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.1.1 “ธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.1.2 “บทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.1.3 “บทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติได้

เรื่องที่ 13.1.1

ธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจ

ในระบบเศรษฐกิจสมัยใหม่ในศตวรรษที่ 21 กิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยธุรกิจขนาดเล็กจะมีความสำคัญมากขึ้นในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจในประเทศนั้นๆ ให้มีความเติบโตอย่างมั่นคง ซึ่งธุรกิจชุมชนจัดเป็นธุรกิจรูปแบบหนึ่งที่มีขนาดเล็ก ซึ่งสร้างมาจากรากฐานของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ เป็นหลัก โดยมีเป้าหมายเบื้องต้นเพื่อสร้างความมั่นคงแก่เศรษฐกิจของชุมชนของตนเอง

สำหรับประเทศไทย มีชุมชนจำนวน 75,086 หมู่บ้าน/ชุมชน (สำนักบริหารการปกครองท้องที่กระทรวงมหาดไทย, 2564) และชุมชนส่วนใหญ่ของประเทศมีปัญหาที่รุนแรง คือ การไม่มีงานทำของสมาชิกภายในชุมชนทำให้ขาดรายได้และเกิดความยากจนในชุมชนนั้นๆ การขาดสถานประกอบการในชุมชนที่สามารถสร้างงานให้แก่สมาชิกในชุมชน และการเข้าถึงแหล่งเงินทุนที่สมาชิกภายในชุมชนจะนำมาสนับสนุนในการผลิตสินค้าเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ตนเองและชุมชน ส่งผลทำให้ระบบเศรษฐกิจของชุมชนไม่เข้มแข็ง (กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2562)

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นกระบวนการที่ครอบคลุมและการมีส่วนร่วม โดยที่ชุมชนได้ริเริ่มและสร้างแนวทางแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจในหลายๆ ด้านของชุมชนเองโดยมุ่งเน้น

1. การมีเสถียรภาพของเศรษฐกิจชุมชน
2. การสร้างงานระยะยาวภายในชุมชน
3. การมีส่วนร่วมในการดูแลความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ
4. การเพิ่มมูลค่าและศักยภาพของทรัพยากรของชุมชน
5. การควบคุมและความเป็นเจ้าของของชุมชน

ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง นอกจากภาครัฐจะเร่งพัฒนาในด้านต่างๆ แล้ว การสร้างงาน และการสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ด้วยการพัฒนาจากภาคเอกชนในรูปแบบธุรกิจชุมชน จึงเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาเศรษฐกิจ

1. แนวคิดและหลักในการดำเนินธุรกิจชุมชน

การดำเนินธุรกิจชุมชน เป็นการนำทรัพยากรภายในชุมชนมาสร้างและเพิ่มพูนมูลค่าให้แก่ทรัพยากรที่นำมาใช้ในการดำเนินธุรกิจ เพื่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างผลกำไรและรายได้เข้ามาสู่ชุมชน โดยมีแนวคิดและหลักในการดำเนินธุรกิจชุมชน ดังต่อไปนี้

1.1 ขับเคลื่อนด้วยผลกำไร (Driven by Profits) ภารกิจของการพัฒนาธุรกิจทั่วไป คือ การสร้างผลกำไรทางการเงิน สำหรับการพัฒนาธุรกิจชุมชนมีภารกิจและเป้าหมายสำคัญในการดำเนินกิจกรรมทางธุรกิจ คือ ทำให้เกิดผลกำไรและนำผลกำไรกลับมาสู่ชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้กับสมาชิกและชุมชน

1.2 มุ่งเน้นที่ตลาด (Focuses on Markets) จุดเน้น คือ การระบุโอกาสทางธุรกิจในตลาดกลาง ทั้งในรูปแบบตลาดแบบดั้งเดิม และตลาดออนไลน์ เป้าหมาย คือ การสร้างผลกำไรโดยการสร้างธุรกิจ เพื่อใช้ประโยชน์จากตลาดและโอกาสทางธุรกิจ การสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจจึงมีความสำคัญเป็นรองในมุมมองของการพัฒนาธุรกิจ

1.3 สร้างธุรกิจ (Creates Businesses) ผลกำไรถูกสร้างขึ้นโดยการดำเนินธุรกิจของชุมชน ธุรกิจจะถูกสร้างขึ้นภายในชุมชน และสามารถผลิตสินค้าและบริการ ออกจำหน่ายสร้างผลกำไรได้มากที่สุด โดยนำจุดเด่นของชุมชน เช่น สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ผลผลิตทางการเกษตร อาหาร และวัฒนธรรมของชุมชน เป็นต้น มาสร้างความแตกต่างในธุรกิจที่จะดำเนินกิจการ

1.4 ต้นกำเนิดในภาคเอกชน (Originates in Private Sectors) เนื่องจากผู้รับผลประโยชน์ของธุรกิจชุมชนเป็นเจ้าของรายบุคคล หรือกลุ่มสมาชิกในชุมชน ดังนั้น การดำเนินธุรกิจมักจะเริ่มต้นในภาคเอกชนเป็นหลัก ส่วนภาครัฐจะมีบทบาทสำคัญในด้านการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการดำเนินธุรกิจ เช่น การสร้างโครงสร้างพื้นฐานรองรับการดำเนินธุรกิจของชุมชน เป็นต้น

1.5 ผลลัพธ์ไปสู่ผู้ลงทุน (Outcome to Investors) นักลงทุน คือ เจ้าของธุรกิจที่อยู่ภายในชุมชน หรือสมาชิกของธุรกิจชุมชน ซึ่งจะได้รับผลตอบแทนจากผลกำไรจากการดำเนินธุรกิจชุมชน โดยเจ้าของธุรกิจที่อยู่ภายในชุมชน หรือสมาชิกในชุมชนจะมีบทบาทในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาและดำเนินธุรกิจของชุมชน

2. กระบวนการเริ่มต้นธุรกิจชุมชน

การเริ่มต้นก่อตั้งธุรกิจชุมชน เหมือนการเริ่มต้นก่อตั้งธุรกิจทั่วไป แต่โครงสร้างธุรกิจชุมชนไม่มีความสลับซับซ้อนมาก ดังนั้น การเริ่มต้นก่อตั้งธุรกิจควรมีการกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการให้ชัดเจน เพื่อช่วยให้การเริ่มต้นธุรกิจของชุมชนประสบความสำเร็จ กระบวนการในการเริ่มต้นธุรกิจชุมชนประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังแสดงในภาพที่ 13.1

ภาพที่ 13.1 กระบวนการในการเริ่มต้นธุรกิจชุมชน

จากภาพที่ 13.1 สามารถอธิบายรายละเอียดขั้นตอนการเริ่มต้นธุรกิจชุมชนเบื้องต้น ดังต่อไปนี้
 ขั้นตอนที่ 1 สำรวจแนวคิด (Exploring the Idea) เป็นการพิจารณาความเป็นไปได้เบื้องต้นในการเริ่มต้นธุรกิจชุมชนโดยนำแนวคิดไปดำเนินการ ดังนี้

1) **สำรวจความคิดเห็นหรือระดมความคิดจากสมาชิกในชุมชน** ถึงความเป็นไปได้ในการก่อตั้งธุรกิจ เพื่อค้นหาและแก้ไขจุดอ่อนหรือประเด็นข้อควรระวัง

2) **สำรวจทรัพยากรความเพียงพอของชุมชน** ที่จะนำมาเป็นองค์ประกอบหลักในการผลิตสินค้าและบริการ

3) **สำรวจศักยภาพหรือความสามารถของสมาชิกในชุมชน** ในการผลิตสินค้าของธุรกิจเพียงพอหรือไม่ เช่น การผลิต การแปรรูป การขาย และการให้บริการ เป็นต้น

4) **สำรวจความคิดเห็นหรือความสนใจในการร่วมลงทุน** ในธุรกิจชุมชนของสมาชิก เพื่อให้ทราบถึงแหล่งเงินทุนและจำนวนเงินขั้นต้นในการดำเนินธุรกิจ

5) **สำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับความต้องการบริโภคอุปโภคในครัวเรือนและบริการ** ที่ธุรกิจชุมชนคิดหรือวางแผนที่จะผลิตออกจำหน่าย โดยสำรวจจากสมาชิกในชุมชน และสมาชิกของชุมชนอื่นๆ

ขั้นตอนที่ 2 การประเมินแนวคิด (Evaluating the Idea) เป็นการประเมินความเป็นไปได้ในการดำเนินธุรกิจ ดังนี้

1) **ประเมินโอกาสแห่งความสำเร็จของการประกอบธุรกิจ** โดยพิจารณาว่าการดำเนินธุรกิจของชุมชนมีโอกาสประสบความสำเร็จเพียงใด ตัวอย่างเช่น พิจารณาและศึกษาว่าสินค้าและบริการของชุมชนสามารถสร้างรายได้ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เป็นต้น

2) **ประเมินความเป็นไปได้ด้านการตลาด** เนื่องจากสินค้าและบริการของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่หรือภูมิภาคที่ใกล้เคียงกันส่วนใหญ่มักจะมีสินค้าและบริการประเภทเดียวกัน หรือคุณสมบัติมักจะใกล้เคียงกัน ทำให้เกิดการแข่งขันกันสูง การประเมินความเป็นไปได้ด้านการตลาด ทำให้สามารถวางกลยุทธ์ในการจำหน่ายสินค้า หรือการให้บริการ หรือการวางตำแหน่งการแข่งขันในตลาด

3) **ประเมินความต้องการของกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย** เพื่อวัดความสนใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อสินค้าและบริการที่ธุรกิจชุมชนต้องการนำเสนอและนำเข้าสู่ตลาด

4) **ประเมินความเป็นไปได้ในการขยายตัวทางธุรกิจ** เป็นการศึกษาถึงเป้าหมายหรือโอกาสทางธุรกิจในระยะยาวของธุรกิจชุมชนที่อาจเกิดขึ้นในอนาคต เช่น การขยายสายผลิตภัณฑ์ของชุมชน หรือการพัฒนาสินค้าและบริการใหม่ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 3 การพัฒนาแผนธุรกิจ (Developing the Business Plan) ธุรกิจชุมชนมีโครงสร้างทางธุรกิจที่ไม่ซับซ้อน ทำให้การพัฒนาแผนธุรกิจจะมุ่งไปที่การผลิตและการจัดจำหน่ายเป็นหลัก เช่น จำนวนสินค้าขั้นต้นที่จะผลิตในแต่ละวัน จำหน่ายสินค้าที่ไหน จำนวนแรงงานที่ใช้ในการผลิตและจำหน่ายสินค้า เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการตามแผนธุรกิจ (Implementing Business Plan) เป็นขั้นตอนในการเริ่มก่อตั้งธุรกิจชุมชน และนำแผนธุรกิจที่ได้กำหนดไว้มาดำเนินการ

3. แนวคิดและหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเป็นการพัฒนาในระดับจุลภาค โดยการนำทุนภายในชุมชน ได้แก่ สินค้าทุน ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางสังคมมาพัฒนา เพื่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองของชุมชน และการเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของสมาชิกภายในชุมชน โดยมีแนวคิดและหลักในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ดังต่อไปนี้

3.1 ขับเคลื่อนโดยการสร้างงาน (Driven by Job Creation) ภารกิจของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ การสร้างงาน สร้างรายได้ และอำนวยความสะดวกในกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้เกิดภายในชุมชน และชุมชนรอบข้าง

3.2 เน้นที่ชุมชน (Focuses on Community) จุดเน้น คือ พื้นที่ของชุมชนที่เฉพาะเจาะจงและการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจในพื้นที่ของชุมชนตนเอง เป้าหมาย คือ การสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจโดยการดึงดูดธุรกิจให้ตั้งอยู่ในพื้นที่ของชุมชน ความสามารถในการทำกำไรของธุรกิจมีความสำคัญรองในมุมมองของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

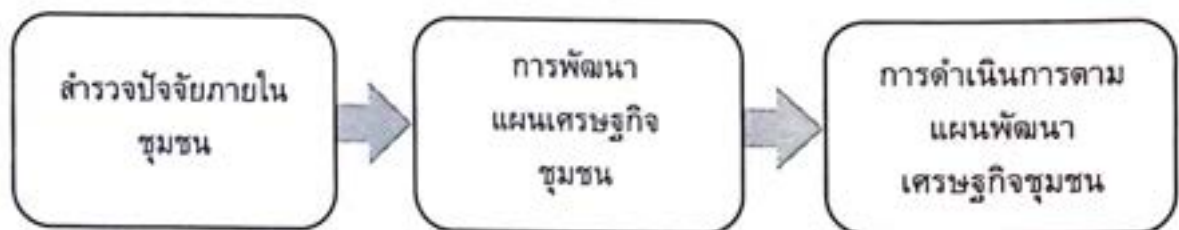
3.3 ดึงดูดธุรกิจ (Attracts Businesses) กิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนเกิดขึ้นจากการดึงดูดธุรกิจให้ดำเนินกิจการให้อยู่ภายในชุมชน ทำได้โดยการส่งเสริมลักษณะเฉพาะของชุมชนนั้นๆ เพื่อสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากที่สุดสำหรับชุมชน ธุรกิจที่แสวงหา คือ ธุรกิจที่จะสร้างผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากที่สุดสำหรับชุมชน เช่น ธุรกิจชุมชนด้านการท่องเที่ยวที่นำสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ หรือวัฒนธรรมของชุมชนมาเป็นจุดขายและดึงดูดนักท่องเที่ยว เป็นต้น

3.4 ต้นกำเนิดในภาครัฐ (Originates in Public Sector) เนื่องจากผู้รับผลประโยชน์ คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้นๆ ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจมักมาจากองค์การภาครัฐในพื้นที่ที่ให้การสนับสนุน หรือผลักดันเพื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน

3.5 ผลลัพธ์ไปสู่ชุมชน (Outcome to Community) ชุมชนจะได้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดจากการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน สมาชิกในชุมชนจะเป็นผู้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน บนพื้นฐานการสนับสนุนจากภาครัฐ

4. กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ดังแสดงในภาพที่ 13.2

ภาพที่ 13.2 กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

จากภาพที่ 13.2 สามารถอธิบายรายละเอียดของขั้นตอนพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ได้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สำรวจปัจจัยภายในชุมชน (Surveying Community Factors) สำรวจปัจจัยว่ามีความพร้อมและเพียงพอที่จะสามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนหรือไม่ ได้แก่ ปัจจัยดังต่อไปนี้

1) **ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources)** ทรัพยากรที่สร้างขึ้นไม่ได้เกิดจากความพยายามของมนุษย์ แต่มีให้จากธรรมชาติและเปลี่ยนเป็นทรัพยากรที่มีประสิทธิผล มีบทบาทสำคัญในกระบวนการพัฒนาของชุมชน ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ที่ดิน ดิน แหล่งแร่ แหล่งน้ำ และแหล่งธรรมชาติ เป็นต้น

2) **ทรัพยากรบุคคล (Human Resources)** แรงงานเป็นปัจจัยพื้นฐานสำหรับการผลิตแทบทั้งหมด หากชุมชนใดมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีศักยภาพและสามารถใช้กำลังคนได้อย่างเหมาะสม จะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนให้มีเสถียรภาพ มั่นคง

3) **ทรัพยากรทุน (Capital Resources)** การเพิ่มขึ้นของแรงงานและผลิตภาพที่ดิน ขึ้นอยู่กับเทคโนโลยีใหม่และทรัพยากรทุนที่เพิ่มขึ้นอย่างมาก ปริมาณผลผลิตที่คนงานสามารถผลิตได้นั้นขึ้นอยู่กับความพร้อมของทรัพยากรเสริม เช่น ทุนเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงการสำรวจถึงการสะสมทุนหรือการลงทุนที่เกิดขึ้นในชุมชน

4) **เทคโนโลยี (Technology)** ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีถือเป็นแหล่งการพัฒนาที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนำไปสู่การปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานของทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ โดยพิจารณาว่าชุมชนมีเทคโนโลยีอะไรที่สามารถนำมาต่อยอดหรือสนับสนุนธุรกิจชุมชนได้หรือไม่ หรือชุมชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจชุมชนหรือไม่

5) **สภาพแวดล้อมของชุมชน (Community Environment)** สภาพแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่โดยรอบชุมชน รวมถึงชุมชนอื่นๆ ที่อยู่โดยรอบชุมชน โดยพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมของชุมชนในส่วนใดที่สามารถนำมาสนับสนุนการดำเนินธุรกิจชุมชน โดยไม่กระทบต่อความเป็นอยู่และดำรงชีพของสมาชิกในชุมชนและ/หรือพิจารณาสภาพแวดล้อมภายนอกชุมชนที่อาจจะส่งผลกระทบต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน เช่น สภาพแวดล้อมของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากไฟไหม้ป่า หรือผลกระทบจากการเติบโตของภาคอุตสาหกรรมในชุมชนรอบข้าง เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาแผนเศรษฐกิจชุมชน (Developing the Community Economic Plan) วัตถุประสงค์ของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน คือ การฟื้นฟูชุมชน พัฒนาและฟื้นฟูที่อยู่อาศัย ส่งเสริมความยั่งยืน ดึงดูดการลงทุน สร้างความมั่งคั่ง ส่งเสริมการเป็นผู้ประกอบการ และการสร้างงาน

แผนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนควรมีการระบุแผนการดำเนินการตามแนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดที่ประสบความสำเร็จสำหรับชุมชนและ/หรือองค์การที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนการพัฒนา รวมถึงการจัดทำกลยุทธ์สำหรับแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของชุมชนของตนเอง การสร้างและพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในระยะยาว และการส่งเสริมการบูรณาการวัตถุประสงค์ทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 3 การดำเนินการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (Implementing Community Economic Development Plan) เป็นขั้นตอนในการนำแผนพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่ได้กำหนดไว้มาดำเนินการ

5. แนวคิดและหลักในการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชนมีพื้นฐานอยู่บนค่านิยมของสิทธิมนุษยชน ความยุติธรรมทางสังคม ความเสมอภาค และการเคารพในความหลากหลาย โดยมีเป้าหมาย เพื่อ 1) สนับสนุนชุมชน สถานที่ และอัตลักษณ์ เพื่อใช้ทรัพย์สินของตนเองในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตชุมชน และ 2) ช่วยชุมชนและหน่วยงานสาธารณะในการทำงานร่วมกันเพื่อปรับปรุงบริการและวิธีการตัดสินใจ ในการพัฒนาชุมชนมีแนวคิดและหลักการดังต่อไปนี้

5.1 การกำหนดตนเอง (Self-Determination) สมาชิกในชุมชนและชุมชนมีสิทธิที่จะเลือกและตัดสินใจด้วยตนเองในการพัฒนาชุมชน เพื่อสนองความต้องการของชุมชนและสมาชิกโดยรวมของชุมชน

5.2 การสร้างพลัง (Empowerment) สมาชิกในชุมชนสามารถควบคุมและใช้ทรัพย์สินของตนเองได้ และมีอิทธิพลหรืออำนาจในการใช้ทรัพย์สินของชุมชนในการพัฒนา

5.3 การดำเนินการร่วมกัน (Collective Action) การรวมตัวกันเป็นกลุ่มหรือองค์การทำให้เสียงของสมาชิกในชุมชนแข็งแกร่งขึ้น สามารถร่วมกันผลักดันและร่วมกันพัฒนาชุมชน

5.4 การทำงานและการเรียนรู้ร่วมกัน (Working and Learning Together) การร่วมมือและแบ่งปันประสบการณ์มีความสำคัญต่อกิจกรรมชุมชนที่ดี สามารถลดและหลีกเลี่ยงข้อผิดพลาดในการพัฒนาชุมชน

5.5 การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement) การมีส่วนร่วมของชุมชน หมายถึง การที่ผู้คนภายในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และเสนอแนะความคิดเห็นในการพัฒนาชุมชน ดังนั้น การมีส่วนร่วมของชุมชนจึงมีความสำคัญในการพัฒนาชุมชน

6. กระบวนการพัฒนาชุมชน

กระบวนการพัฒนาชุมชน การดำเนินกิจกรรมภายในชุมชนหรือท้องถิ่นมุ่งเน้นช่วยให้ผู้อยู่อาศัยในชุมชนหรือท้องถิ่นสามารถรักษาเอกลักษณ์ของชุมชน รักษาการควบคุมของชุมชนหรือท้องถิ่นในการตัดสินใจ และตอบสนองความต้องการในการพัฒนาของตนเอง เป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชน และความเป็นอยู่ที่ดีของสังคม โดยมีกระบวนการพัฒนาชุมชน ดังนี้

ขั้นตอนแรก การเริ่มต้น มุ่งเน้นไปที่การส่งเสริมความตระหนักในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการ การเริ่มต้นและการแพร่กระจายความสนใจที่เกิดขึ้น เมื่อสมาชิกในชุมชนรับรู้และกำหนดปัญหาว่าเป็นปัญหา หรือความจำเป็น และเริ่มอภิปรายว่าเป็นจุดสนใจที่เป็นไปได้สำหรับการดำเนินการกลุ่ม

ขั้นตอนที่สอง มุ่งเน้นไปที่องค์การของผู้สนับสนุน ขั้นตอนนี้กล่าวถึงโครงสร้างองค์การ และทรัพยากรที่มีอยู่ภายในและภายนอกชุมชน ปัจจัยดังกล่าวมีความสำคัญในการประเมินความต้องการของชุมชน และการพัฒนาความพยายามในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาที่รับรู้

ขั้นตอนที่สาม คือ การกำหนดเป้าหมายและการพัฒนากลยุทธ์ ขั้นตอนนี้เป็นการพัฒนาเป้าหมายสำหรับการดำเนินการ และระบุกลยุทธ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ชุมชนกำหนด

ขั้นตอนที่สี่ คือ การสรรหาและระดมทรัพยากรที่จำเป็นรวมถึงผู้คน เงิน และวัสดุ สมาชิกในชุมชนมีประสบการณ์ ทักษะ เงินทุน สื่อ เครือข่าย และทรัพยากรอื่นๆ มากมายที่จำเป็นต่อการบรรลุเป้าหมายของชุมชนที่ต้องการ การจัดระเบียบและการเพิ่มทรัพยากรเหล่านี้ให้สูงสุดส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของความพยายามในการดำเนินการของชุมชน

ขั้นตอนสุดท้าย เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากรเหล่านี้ในการดำเนินการตามแผนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ ในขั้นตอนนี้การดำเนินการเฉพาะจะถูกดำเนินการประเมิน ปรับปรุง และดำเนินการอีกครั้ง

7. ความสำคัญของธุรกิจชุมชนต่อเศรษฐกิจชุมชน

ความสำคัญของธุรกิจชุมชนที่มีต่อเศรษฐกิจชุมชนโดยทั่วไป มีดังต่อไปนี้

7.1 การสร้างมูลค่าเพิ่ม (Creating Added Value) ธุรกิจชุมชนมีบทบาทในการสร้างความมั่งคั่งในระบบเศรษฐกิจชุมชน โดยการเพิ่มมูลค่าให้กับปัจจัยการผลิต หรือวัตถุดิบหลักในการผลิตสินค้าและบริการ ที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ การเพาะปลูก หรือผลิตภายในชุมชน โดยการซื้อหรือจัดหาจากแหล่งภายในชุมชน หรือครัวเรือน เช่น การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร และการแปรรูปอาหารทะเล เป็นต้น

7.2 การสร้างงาน (Creating Jobs) ธุรกิจชุมชนดำเนินธุรกิจต้องใช้กำลังคนในการผลิตและขาย ทำให้เกิดการจ้างงานและจ้างงานในระบบเศรษฐกิจชุมชน ดังนั้น ยิ่งธุรกิจชุมชนมีการก่อตั้งมากขึ้น หรือเติบโตมากยิ่งขึ้น ก็จะมีความต้องการกำลังคนมากขึ้นเช่นกัน ทำให้สมาชิกในชุมชนสามารถมีงานทำตัวอย่างเช่น ธุรกิจที่สร้างงานและต้องการกำลังคนในการทำงานมาก เช่น ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ และธุรกิจโรงสีข้าวในชุมชน เป็นต้น

7.3 การสร้างรายได้ (Income Creation) การตั้งธุรกิจชุมชนมีเป้าหมายเพื่อหากำไร หากธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จจากรายได้ ส่งผลทำให้ธุรกิจชุมชนมีความมั่นคงเพิ่มขึ้น สามารถสร้างรายได้ให้แก่องค์กรชุมชนในรูปแบบการเสียภาษี เพื่อนำมาพัฒนาชุมชน และสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือนโดยการว่าจ้างงาน

7.4 การปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพ (Living Standard Improvement) กิจกรรมทางธุรกิจชุมชนมีส่วนทำให้มาตรฐานการครองชีพของผู้อยู่ในชุมชนดีขึ้น ผ่านการสร้างงานภายในชุมชน และสร้างรายได้ให้ครัวเรือน ทำให้สมาชิกภายในชุมชนเกิดความผาสุกในการดำเนินชีวิต

7.5 การพัฒนาเศรษฐกิจให้ชุมชน (Developing Community Economic) ธุรกิจชุมชนมีส่วนร่วมและช่วยส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชนนั้นๆ ในรูปแบบการเสียภาษีจากการดำเนินธุรกิจกลับมาสู่ชุมชน นอกจากนี้ การเติบโตของธุรกิจชุมชนไม่เพียงแต่มีส่วนช่วยในการสร้างงานเท่านั้น แต่จะนำไปสู่การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ ในชุมชน เช่น ถนน ระบบไฟฟ้า ระบบประปา ระบบอินเทอร์เน็ต เป็นต้น

7.6 การทำให้ชุมชนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว (Giving the Community its Unique Identity) ทุกชุมชนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว อัตลักษณ์นี้ส่วนใหญ่มาจากกิจกรรมทางเศรษฐกิจสังคมที่มีชื่อเสียง ชุมชน

บางแห่งมีชื่อเสียงในด้านผลิตภัณฑ์จากฟาร์มที่ดีและสดใหม่ ชุมชนอื่นๆ มีงานศิลปะที่ดี เอกลักษณ์นี้ จะคงอยู่เมื่อธุรกิจชุมชนตัดสินใจที่จะดำเนินการในชุมชน/ท้องถิ่น

การสร้างอัตลักษณ์ของชุมชน ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก คือ

1) แผนดำเนินการ ประกอบด้วย การคัดเลือกชุมชนเป้าหมาย การสร้างวิสัยทัศน์เอกลักษณ์ของชุมชน และการวางแผนปฏิบัติการเพื่อสร้างเอกลักษณ์ของชุมชน

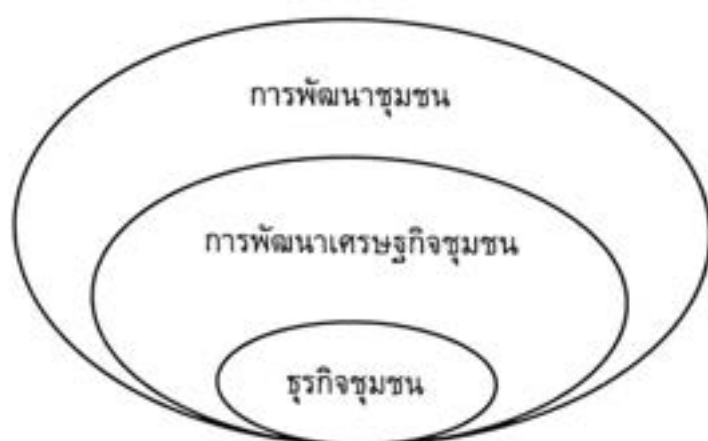
2) การดำเนินการ ประกอบด้วย การสำรวจชุมชน ทูทางสังคม การวิเคราะห์ การระบุเอกลักษณ์ของชุมชน การสร้างและดำเนินกิจกรรมเพื่อเสริมเอกลักษณ์ของชุมชน และการกำหนดเป้าหมาย และการดำเนินการของการพัฒนาตามเอกลักษณ์ของชุมชน

3) การสังเกตเชิงปฏิบัติ เป็นการสังเกตโดยเข้าร่วมในการปฏิบัติงานและกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน เพื่อเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล และสังเกตความเป็นเอกลักษณ์ชุมชน

4) การสะท้อนกลับ ประกอบด้วย การประเมินและการไตร่ตรอง และการนำเสนอต่อสาธารณะ (Ratanakosol, Pathumcharoenwattana, and Kimpee, 2016)

8. ความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาชุมชน

การดำเนินธุรกิจชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นวิธีการที่เกี่ยวข้องในการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจ และเกิดเป็นแรงผลักดันในการพัฒนาไปสู่การพัฒนาของชุมชน ดังแสดงในภาพที่ 13.3

ภาพที่ 13.3 ความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาชุมชน
ที่มา: ดัดแปลงจาก University of Wisconsin-Madison. (2021).

จากภาพที่ 13.3 จะเห็นว่า การดำเนินธุรกิจชุมชนกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาชุมชน มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันตั้งแต่ฐานรากของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

8.1 ธุรกิจชุมชน (Community Business) หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนอันประกอบด้วย กิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมทางการขายผลผลิต กิจกรรมการซื้อ การบริโภคของชุมชน และการว่าจ้างงาน

โดยการนำทรัพยากรภายในชุมชน เช่น วัตถุประสงค์ และความรู้ ประสบการณ์และความเชี่ยวชาญของสมาชิก ในชุมชน มาสร้างโอกาสในการดำเนินธุรกิจ สร้างการเติบโต และสร้างมูลค่าและผลประโยชน์ให้ธุรกิจชุมชน และชุมชน ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

8.2 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (Community Economics Development) การพัฒนาธุรกิจชุมชนจะเป็นตัวผลักดันและขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจในครัวเรือนทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ โดยการสร้างงาน การจัดหาสินค้าและบริการ การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกทั้งทางด้านการดำรงชีพของสมาชิกในชุมชน และทางด้านการค้า ให้เกิดขึ้นในชุมชน และการนำรายได้จากภาษีจากชุมชนมาใช้พัฒนาและสร้างโครงสร้างพื้นฐานของชุมชนให้สนองต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน

8.3 การพัฒนาชุมชน (Community Development) การพัฒนาธุรกิจชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เกิดเป็นแรงผลักดันในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาชุมชน ทำให้เกิดการสร้างงาน และการว่าจ้างงานในชุมชน สร้างความเป็นอยู่ที่ดี สร้างสุขภาพของชุมชน และยกมาตรฐานการครองชีพของสมาชิกภายในชุมชนให้ดีขึ้น ทำให้เกิดการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐาน "คุณภาพชีวิตที่ดี"

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ากิจกรรมการดำเนินธุรกิจชุมชนและการพัฒนาเศรษฐกิจไม่จำเป็นต้องเป็นกิจกรรมของการแข่งขัน ด้วยหลักการทำงานร่วมกัน กิจกรรมการดำเนินธุรกิจและการพัฒนาเศรษฐกิจสามารถทำงานร่วมกันและควบคู่กันเพื่อความสำเร็จ และประสบความสำเร็จในขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

กิจกรรม 13.1.1

จงเปรียบเทียบ แนวทางและหลักขั้นพื้นฐานในการพัฒนาธุรกิจชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และการพัฒนาประเทศ

(โปรดทำกิจกรรม 13.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.1 เรื่องที่ 13.1.1)

เรื่องที่ 13.1.2

บทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

การพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจส่วนที่เล็กที่สุด ซึ่งเป็นเศรษฐกิจระดับพื้นฐานให้มีความเข้มแข็ง เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นภายในครัวเรือน และเป็นการวางรากฐานอย่างมั่นคงในการพัฒนาในทุกๆ ด้านของประเทศต่อไป ตามยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ระบุว่า การสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจฐานรากของประเทศไทย คือ เน้นพัฒนาธุรกิจชุมชน

1. ความสำคัญของธุรกิจชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

ธุรกิจชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน ดังนี้

1.1 การสร้างมูลค่าเพิ่ม (Creating Added Value) เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลผลิตที่รับซื้อจากบุคคลและครัวเรือน โดยการแปรรูปเป็นสินค้าออกจำหน่าย นอกจากนี้ การรับซื้อของธุรกิจชุมชนทำให้ราคาของผลผลิตของบุคคลและครัวเรือนมีแนวโน้มสูงขึ้นเมื่อจำหน่ายให้แก่ผู้ซื้อหรือพ่อค้าจากภายนอกชุมชน

1.2 การสร้างงาน (Creating Jobs) การดำเนินกิจกรรมของธุรกิจชุมชนทำให้เกิดการสร้างงานและความต้องการว่าจ้างแรงงานจากชุมชน ซึ่งแรงงานเหล่านี้มาจากบุคคลและสมาชิกในครัวเรือน

1.3 การสร้างรายได้ (Income Creation) ธุรกิจชุมชนสร้างรายได้ให้กับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน ใน 2 รูปแบบ คือ รูปแบบการชำระค่าวัตถุดิบที่ธุรกิจชุมชนได้รับซื้อ/จัดซื้อจากบุคคลและครัวเรือน และรูปแบบค่าจ้าง เงินเดือน จากการว่าจ้างแรงงาน ทำให้บุคคลและครัวเรือนมีรายได้สำหรับการดำรงชีพและนำกลับไปลงทุนในกิจกรรมหรืออาชีพของครัวเรือน

1.4 การพัฒนาผลผลิต (Productivity Development) การรับซื้อ/จัดซื้อของธุรกิจชุมชน ทำให้บุคคลและครัวเรือนต้องรักษาหรือพัฒนาคุณภาพของผลผลิตของตนให้ได้ตามธุรกิจที่ชุมชนกำหนดไว้ นอกจากนี้ กระตุ้นให้บุคคลและครัวเรือนเกิดการพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพสูงขึ้น หรือเกิดนวัตกรรมในการเพิ่มผลผลิตเพื่อให้ได้รับผลตอบแทนที่สูงขึ้น

1.5 การปรับปรุงมาตรฐานการครองชีพ (Living Standard Improvement) ผลจากการที่ธุรกิจชุมชนดำเนินกิจกรรมทำให้เกิดการสร้างงาน และมีการว่าจ้างงานภายในชุมชน ทำให้บุคคลและครัวเรือนมีรายได้ในการใช้จ่าย และมีรายได้เหลือพอสำหรับการออมเงิน

2. เป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

การพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน มีความสำคัญดังนี้

2.1 สร้างการพึ่งพาตนเอง การพัฒนาทำให้ครัวเรือนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีรายได้จากการทำงาน หรือการประกอบธุรกิจภายในครัวเรือน และสามารถจัดการการเงินครัวเรือนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะสะท้อนถึงสุขภาพทางการเงินของชุมชนที่ดีเช่นกัน

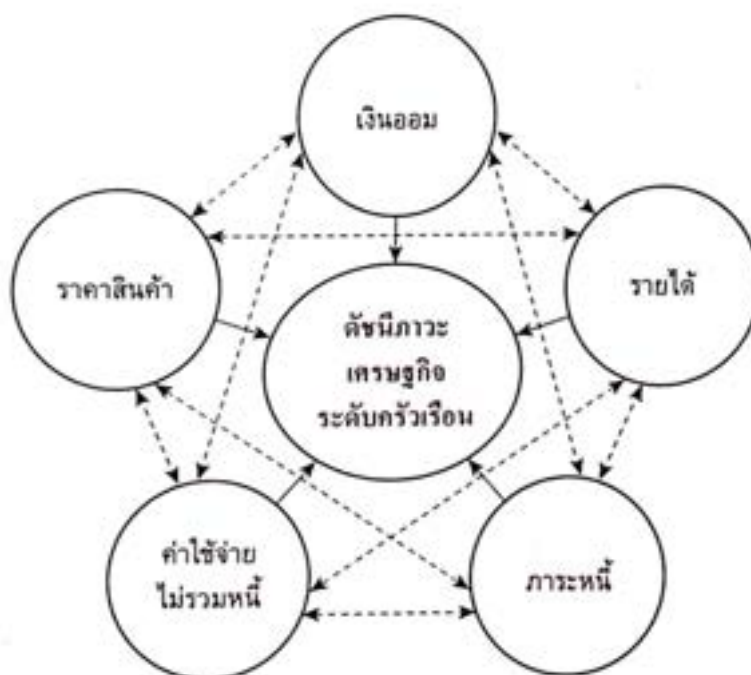
2.2 พัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจทุกระดับของประเทศให้มีความแข็งแกร่ง

2.3 ขับเคลื่อนชุมชน การพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนช่วยทำให้ความเป็นอยู่ของครอบครัวในชุมชนดีขึ้นและเข้มแข็ง ช่วยขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งเช่นกัน ทำให้ชุมชนสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ทั้งเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และสุขภาพ

2.4 ดึงดูดการลงทุน การพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือนช่วยกระตุ้นให้นักลงทุนภายในประเทศขยายการลงทุนทำให้เกิดการสร้างงานภายในประเทศ และดึงดูดนักลงทุนต่างประเทศเข้ามาลงทุนในประเทศ เนื่องจากเศรษฐกิจระดับครัวเรือนมีศักยภาพแสดงให้เห็นถึงอำนาจในการซื้อสินค้า ทำให้ตลาดมีแนวโน้มที่จะเติบโต

3. ดัชนีภาวะเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

ดัชนีภาวะเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เป็นตัวเลขบ่งชี้วัดภาวะเศรษฐกิจระดับจุลภาค ซึ่งเป็นรากฐานของประเทศในช่วงระยะเวลาใดเวลาหนึ่ง ช่วยทำให้รู้ถึงสภาพความเป็นอยู่ของครอบครัว และสามารถคาดการณ์ถึงความสามารถของครอบครัวในการดำรงชีพทั้งในปัจจุบันและอนาคต ดัชนีภาวะเศรษฐกิจระดับครัวเรือนวัดได้จากตัวแปร ดังแสดงในภาพที่ 13.4

ภาพที่ 13.4 ดัชนีภาวะเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

จากภาพที่ 13.4 แสดงให้เห็นว่าตัวแปรแต่ละตัวแปรในการวัดดัชนีภาวะเศรษฐกิจระดับครัวเรือน จะส่งผลซึ่งกันและกัน และผลแต่ละตัวแปรจะสามารถนำมาคำนวณหาค่าดัชนีภาวะเศรษฐกิจระดับครัวเรือน เพื่อวิเคราะห์สภาวะของครัวเรือน ซึ่งแต่ละตัวแปรมีรายละเอียด ดังนี้

3.1 เงินออม (Saving) แสดงให้เห็นถึง ครัวเรือนที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ จากการมีรายได้มากกว่ารายจ่าย และภาระหนี้สิน ทำให้สามารถเก็บหรือออมเงินจากรายได้ที่ได้รับเข้า และสามารถจัดสรรหรือแบ่งส่วนสำหรับการนำกลับมาใช้จ่ายในอนาคต การออมเงินที่มีประสิทธิภาพต้องไม่กระทบต่อการดำรงชีพของครัวเรือนในปัจจุบัน นอกจากนี้ เงินออมยังมีความสำคัญต่อการลงทุนของประเทศและการเติบโตของระบบเศรษฐกิจของประเทศ เพราะถ้าเงินออมในประเทศมีเพียงพอในการลงทุนหรือพัฒนาภายในประเทศ สถาบันการเงินและภาคเอกชนก็ไม่จำเป็นต้องกู้ยืมจากแหล่งเงินอื่นจากต่างประเทศ

3.2 รายได้ (Income) แสดงให้เห็นถึง รายได้ที่ครัวเรือนได้รับเข้า เช่น รายได้จากการมีงานทำของสมาชิกในครัวเรือน กำไรจากการจำหน่ายผลผลิตของครัวเรือน เป็นต้น รายได้ที่เหมาะสม คือ รายได้เพียงพอสำหรับค่าใช้จ่ายในการอุปโภคและบริโภคของครอบครัว และการเก็บออม เพื่อใช้ดำรงชีพในอนาคต

3.3 ภาระหนี้ (Debt) หมายถึง ภาระผูกพันทางการเงินที่สมาชิกภายในครัวเรือนได้ทำการกู้ยืมเงินจากสถาบันการเงิน เพื่อนำมาใช้จ่ายด้านอุปโภคบริโภค หรือเพื่อประกอบธุรกิจของครัวเรือน และต้องชำระเงินต้นและดอกเบี้ยคืนแก่ผู้ให้กู้ในระยะเวลาที่กำหนด ดัชนีภาระหนี้ แสดงให้เห็นถึง ความมั่นคงทางเศรษฐกิจครัวเรือน

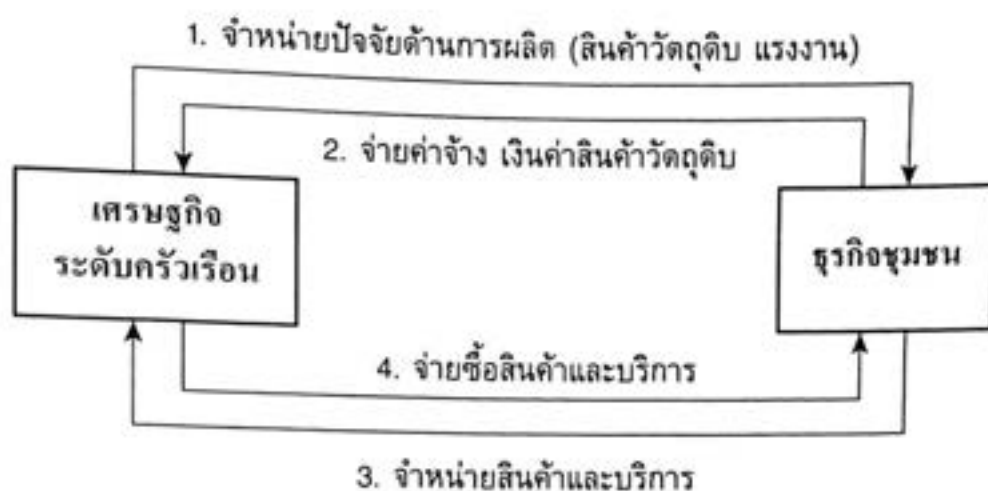
3.4 ค่าใช้จ่ายไม่รวมหนี้ (Expenses Do Not Include Debt) แสดงให้เห็นถึง จำนวนเงินที่ครัวเรือนได้ใช้จ่ายซื้อสินค้าและบริการต่างๆ สำหรับใช้ในการดำรงชีพภายในครัวเรือน

3.5 ราคาสินค้า (Product Price) หมายถึง ราคาสินค้าในท้องตลาดที่ครัวเรือนสามารถจ่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งสินค้าอุปโภคบริโภคในการดำรงชีพ ถ้าราคาสินค้าสูงขึ้นทำให้รายจ่ายหรือค่าใช้จ่ายของครัวเรือนสูงขึ้นเช่นกัน

ดัชนีภาวะเศรษฐกิจระดับครัวเรือนสามารถวิเคราะห์ให้เห็นถึงสภาวะของครัวเรือนในช่วงนั้นๆ ตัวอย่างเช่น ดัชนีภาวะเศรษฐกิจครัวเรือนของไทยในเดือนพฤศจิกายน 2564 ปรับลดลงอยู่ที่ 34.7 จากดัชนี 34.9 ในเดือนตุลาคม 2564 บ่งชี้ให้เห็นว่าครัวเรือนมีความวิตกกังวลในภาวะการครองชีพที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ขณะที่โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19) สายพันธุ์ใหม่อาจจะเข้ามาเป็นปัจจัยเสี่ยงเพิ่มเติมต่อรายได้และการจ้างงาน (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2564)

4. วงจรกิจกรรมระหว่างธุรกิจชุมชนกับเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

วงจรกิจกรรมระหว่างธุรกิจชุมชนกับเศรษฐกิจระดับครัวเรือน แสดงให้เห็นเศรษฐกิจระดับครัวเรือนว่าประกอบด้วยปฏิสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนและธุรกิจชุมชน คือ ส่วนที่หนึ่งครัวเรือนขายวัตถุดิบ หรือแรงงานให้กับธุรกิจชุมชน และส่วนที่สองธุรกิจชุมชนจำหน่ายสินค้าและบริการให้แก่ครัวเรือน ดังแสดงในภาพที่ 13.5

ภาพที่ 13.5 วงจรกิจกรรมระหว่างธุรกิจชุมชนกับเศรษฐกิจระดับครัวเรือน

จากภาพที่ 13.5 สามารถอธิบายวงจรกิจกรรมระหว่างธุรกิจชุมชนกับเศรษฐกิจระดับครัวเรือนในแต่ละกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1 สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณี 1) กรณีครัวเรือนอยู่ในฐานะผู้ประกอบการภายในครัวเรือนได้จำหน่ายสินค้าที่เป็นผลผลิตของครัวเรือนให้แก่ธุรกิจชุมชน เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตสินค้า และ 2) กรณีสมาชิกในครัวเรือนสมัครเข้าเป็นแรงงานหรือพนักงานให้กับธุรกิจชุมชน เพื่อผลิตหรือขายสินค้าให้แก่ธุรกิจชุมชน

กิจกรรมที่ 2 ธุรกิจชุมชนได้ชำระค่าสินค้าที่ซื้อจากครัวเรือนเพื่อเป็นวัตถุดิบในการผลิต หรือจ่ายเงินค่าจ้าง หรือเงินเดือนให้แก่สมาชิกของครัวเรือนที่ทำงานให้แก่ธุรกิจชุมชน ทำให้ครัวเรือนมีรายได้สามารถนำไปใช้จ่ายในการดำเนินชีวิต

กิจกรรมที่ 3 ธุรกิจชุมชนนำวัตถุดิบที่จัดซื้อมาจากครัวเรือนมาแปรรูปเป็นสินค้าอุปโภคบริโภคออกวางตลาด เพื่อจำหน่ายให้แก่ลูกค้าซึ่งเป็นสมาชิกภายในครัวเรือน

กิจกรรมที่ 4 สมาชิกครัวเรือนได้นำรายได้จากการขายวัตถุดิบหรือเงินเดือนที่ได้รับมาใช้จ่ายในการซื้อสินค้าที่ผลิตมาจากธุรกิจชุมชน ทำให้กระแสเงินกลับไปสู่ธุรกิจชุมชน และกิจกรรมจะกลับไปเริ่มต้นใหม่หมุนเป็นวงจรต่อไป

จากที่กล่าวมาจึงสามารถสรุปได้ว่า ถ้ากิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในวงจรความสัมพันธ์ระหว่างธุรกิจชุมชนกับเศรษฐกิจระดับครัวเรือน ติดขัดหรือขาดการเชื่อมโยงไม่ว่าจากกรณีใดๆ จะส่งผลกระทบต่อ การดำเนินธุรกิจชุมชนและเศรษฐกิจระดับครัวเรือนทันที ซึ่งแสดงให้เห็นว่าธุรกิจชุมชนและเศรษฐกิจระดับครัวเรือนต่างมีบทบาทและความสำคัญต่อกัน

กิจกรรม 13.1.2

1. จงอธิบายเป้าหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจระดับครัวเรือน
2. จงอธิบายดัชนีภาวะเศรษฐกิจระดับครัวเรือน วัดในกี่ตัวแปร มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 13.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.1 เรื่องที่ 13.1.2)

เรื่องที่ 13.1.3

บทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ

การดำเนินธุรกิจชุมชนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ทำให้คุณภาพชีวิตของผู้คนภายในแต่ละชุมชนและรอบนอกชุมชนดีขึ้นและเข้มแข็งขึ้นได้สองประการ คือ ประการแรก ให้บริการสินค้าและบริการคุณภาพสูงแก่ประชาชนที่ต้องการความสุข ความสะดวกสบาย และสุขภาพ และประการที่สอง ธุรกิจชุมชนเสนอโอกาสการจ้างงานให้กับผู้คนจากครัวเรือนซึ่งอาจจะอยู่ภายในแต่ละชุมชน และครัวเรือนที่อยู่ภายนอกชุมชน ส่งผลทำให้ผู้คนและครัวเรือนเหล่านั้นสามารถสร้างรายได้และปรับปรุงคุณภาพชีวิต

ส่วนการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติเป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยวัดและประเมินทุกแง่มุมซึ่งรวมถึงคนในประเทศที่ร่ำรวยขึ้น มีสุขภาพดีขึ้น มีการศึกษาที่ดีขึ้น และเข้าถึงที่อยู่อาศัยคุณภาพดีได้มากขึ้น การพัฒนาเศรษฐกิจสามารถสร้างโอกาสมากขึ้นในภาคการศึกษา การดูแลสุขภาพ การจ้างงาน และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และบ่งบอกถึงการเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวของพลเมืองทุกคน มาตรฐานการครองชีพรวมถึงสิ่งต่างๆ มาตรฐานคุณภาพชีวิต คือ ตัวบ่งชี้ที่สำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ

1. ความสำคัญของธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ

ธุรกิจชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ ดังต่อไปนี้

1.1 การพัฒนาเศรษฐกิจ (Economic Development) ธุรกิจชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ เนื่องจากธุรกิจชุมชนกระจายธุรกิจอยู่ตามชุมชนทั่วประเทศ และมีแนวคิดในการผลิตสินค้าและบริการโดยการนำทรัพยากรภายในชุมชนมาสร้างมูลค่า เพื่อนำรายได้กลับมาสู่ชุมชน และสร้างงานภายในชุมชนทำให้เกิดการจ้างงานสร้างความเข้มแข็งให้เศรษฐกิจของชุมชน และสร้างรายได้ให้แก่บุคคลและสมาชิกในครัวเรือน ซึ่งเป็นเศรษฐกิจรากฐานของประเทศที่กระจายอยู่ในทุกพื้นที่ ดังนั้น ธุรกิจชุมชนจึงมีส่วนช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ

1.2 การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (Utilizing Natural Resources) ทุกชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลาย ธุรกิจชุมชนดำเนินธุรกิจโดยมุ่งไปสู่การใช้ทรัพยากรภายในชุมชนอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ โดยไม่ใช้ทรัพยากรเหล่านั้นไปแสวงหาประโยชน์ส่วนตน ตัวอย่างเช่น การปลูกและสนับสนุนการปลูกไม้ยืนต้นที่มีค่าทางธุรกิจในพื้นที่ดินที่มีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิครอบครองของครัวเรือน ตามพระราชบัญญัติสวนป่า พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม เพื่อนำไม้เหล่านั้นมาแปรรูปในการผลิตเฟอร์นิเจอร์ และผลิตภัณฑ์ไม้ของชุมชน และสามารถนำไม้ยืนต้นที่ปลูกเหล่านั้นมาใช้ในการเป็นหลักค้ำประกันเงินกู้จากสถาบันการเงิน เพื่อนำเงินมาใช้ในการพัฒนาและดำเนินธุรกิจชุมชนและครัวเรือน

1.3 การจ้างงาน (Employment) ธุรกิจชุมชนช่วยจัดหางานให้กับผู้คนในชุมชนและละแวกใกล้เคียง ทำให้ลดการอพยพแรงงานจากท้องถิ่นเข้าสู่เมือง และการกระจายรายได้ไปสู่ระบบเศรษฐกิจครัวเรือน ซึ่งเป็นรากฐานของเศรษฐกิจระดับชาติ

1.4 การสร้างรายได้ (Revenue Generation) ธุรกิจชุมชนเป็นแหล่งสร้างรายได้หลักแหล่งหนึ่งให้แก่รัฐบาล และท้องถิ่น/ชุมชน โดยการจ่ายภาษีที่เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ เพื่อนำรายได้เหล่านี้ไปพัฒนาโครงการต่างๆ และเศรษฐกิจของประเทศ

1.5 การสร้างรายได้จากเงินตราต่างประเทศ (Earning Foreign Currency) ธุรกิจชุมชนเป็นแหล่งหารายได้จากเงินตราต่างประเทศแหล่งหนึ่งที่สร้างรายได้ให้กับประเทศ โดยการส่งออกสินค้าและบริการไปจำหน่ายในตลาดต่างประเทศและผู้ซื้อที่อยู่ต่างประเทศ เช่น ผลิตภัณฑ์จากไม้ ผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์เครื่องเงิน เป็นต้น

1.6 การพัฒนาประเทศ (Development of Country) การพัฒนาอุตสาหกรรมของธุรกิจชุมชนช่วยในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สร้างเวลาและสถานที่ให้เป็นประโยชน์ ให้โอกาสในการจ้างงาน ช่วยในการสร้างรายได้และรับเงินตราต่างประเทศ ทำให้เกิดการพัฒนาระดับชาติในพื้นที่ที่กว้างขึ้น

1.7 ความพอเพียง (Self-Sufficiency) ธุรกิจชุมชนช่วยบรรลุผลสำเร็จของประเทศและปัจเจกบุคคล และช่วยพัฒนามาตรฐานความเป็นอยู่ของผู้คนด้วยการลดการพึ่งพาอาศัยกัน

2. รูปแบบธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ

เศรษฐกิจระดับชาติเป็นเศรษฐกิจที่มีขนาดใหญ่และซับซ้อน ในการผลักดันหรือพัฒนาให้เศรษฐกิจระดับชาติเติบโตจำเป็นต้องใช้ปัจจัยหลายๆ ด้าน ทั้งขนาดใหญ่และจำนวนมากในการผลักดัน สำหรับธุรกิจชุมชนเป็นเพียงธุรกิจขนาดเล็ก ในการใช้เป็นปัจจัยหนึ่งร่วมในการขับเคลื่อนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติโดยตรงจะเป็นเรื่องที่ยาก ดังนั้น รูปแบบดำเนินการธุรกิจของธุรกิจชุมชนควรปรับเปลี่ยนเพื่อที่จะช่วยในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ รูปแบบดังกล่าวสามารถจำแนกได้ 3 รูปแบบ ดังนี้

2.1 รูปแบบการสร้างเครือข่ายของธุรกิจชุมชน เป็นแนวคิดและกระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์ที่เป็นประโยชน์ร่วมกันกับธุรกิจชุมชนอื่นในการดำเนินธุรกิจชุมชนร่วมกัน ซึ่งการร่วมเครือข่ายกันสามารถทำในลักษณะธุรกิจแบบแนวราบ หรือธุรกิจแบบแนวตั้ง

เป้าหมายเบื้องต้นในการสร้างเครือข่ายของธุรกิจชุมชนเพื่อให้สามารถสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ คือ การสร้างเครือข่ายของธุรกิจชุมชน จะเริ่มจากการสร้างเครือข่ายธุรกิจชุมชนให้

เกิดขึ้นภายในระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และขยายไปสู่ระดับภูมิภาค เช่น เครือข่ายธุรกิจชุมชนภาคเหนือ เครือข่ายธุรกิจชุมชนภาคใต้ เป็นต้น เพื่อให้มีการบริหารจัดการที่ดี สอดคล้องกับองค์ประกอบและสภาพแวดล้อมของแต่ละภูมิภาค ถ้ามุ่งการสร้างเครือข่ายธุรกิจชุมชนระดับประเทศจะทำให้เกิดจุดอ่อนในการบริหารจัดการ ซึ่งมีโอกาสสูงที่จะล้มเหลว เนื่องจากแต่ละภูมิภาคมีความแตกต่างและหลากหลายกันในหลายด้าน เช่น ทรัพยากร รายได้ของผู้คนในชุมชน แนวคิด สังคมและวัฒนธรรม และความต้องการของผู้คนในชุมชน เป็นต้น

2.2 รูปแบบการพัฒนาธุรกิจชุมชนให้เติบโตเป็นธุรกิจระดับชาติ การจะสร้างความเติบโตให้ธุรกิจชุมชนจำเป็นต้องมีการพัฒนาด้านนวัตกรรม หรือนำเทคโนโลยีมาช่วยในการเพิ่มผลผลิตและมาตรฐานของสินค้าและบริการ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงการดำเนินการตลาดแบบตลาดท้องถิ่น ไปสู่รูปแบบตลาดระดับชาติและ/หรือตลาดอิเล็กทรอนิกส์ นอกจากนี้ ธุรกิจชุมชนต้องมีทรัพยากรในการผลิตเพียงพอตลอดเวลา และต้องการพัฒนาที่มงานให้มีความรู้ ความสามารถ รองรับการพัฒนาธุรกิจ

2.3 รูปแบบการเชื่อมโยงธุรกิจชุมชนเข้ากับธุรกิจระดับชาติ ซึ่งรูปแบบนี้ธุรกิจชุมชนอาจจะเป็นเพียงแหล่งผลิตสินค้าและบริการให้แก่กลุ่มธุรกิจระดับชาติ ทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของธุรกิจชุมชนจะอยู่ภายใต้การกำกับ ดูแล และอำนาจการต่อรองอยู่กับกลุ่มธุรกิจระดับชาติเป็นหลัก

จากรูปแบบในการทำให้ธุรกิจชุมชนเข้ามาเป็นปัจจัยในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ รูปแบบที่ทำให้ธุรกิจชุมชนยังคงสามารถดำเนินตามเจตนารมณ์ และเป้าหมายในการก่อตั้งธุรกิจชุมชน คือ รูปแบบการสร้างเครือข่ายของธุรกิจชุมชน

3. ปัจจัยที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ

ปัจจัยที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ มีดังต่อไปนี้

3.1 การสะสมทุนหรือการออมทุน (Capital Formation) ทุนมีบทบาทสำคัญในการเพิ่มระดับการผลิต และช่วยเร่งการเติบโตของเศรษฐกิจระดับชาติ ดังนั้น การสะสมทุนหรือการออมทุนที่เพิ่มขึ้นเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับระดับการลงทุนที่เพิ่มขึ้น และช่วยลดการพึ่งพาเงินช่วยเหลือ/เงินทุนจากต่างประเทศที่อาจมีความเสี่ยง ถ้าการสะสมทุนอยู่ในระดับต่ำอาจจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติไม่บรรลุเป้าหมายตามเวลาที่กำหนด

ในการสะสมทุนของเศรษฐกิจระดับชาตินั้น ธุรกิจชุมชนเข้ามามีบทบาทใน 2 บทบาท คือ บทบาทที่หนึ่ง ผู้สร้างงานและรายได้ให้แก่บุคคลและครัวเรือนสามารถมีเงินออม และบทบาทที่สอง การสร้างรายได้และกำไรจากการดำเนินธุรกิจชุมชนจะมีการออมเพื่อนำกลับมาใช้เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจต่อไป ซึ่งเงินออมเหล่านี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการสะสมทุนหรือการออมทุนในระบบเศรษฐกิจระดับชาติ

3.2 ทรัพยากรธรรมชาติ (Natural Resources) ปัจจัยหลักที่ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ คือ ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ พื้นที่ดินและคุณภาพของดิน ความสมบูรณ์ของป่าไม้ ระบบแม่น้ำที่ดี แร่ธาตุและทรัพยากรน้ำมัน สภาพอากาศที่ดีและค่าจุน เป็นต้น การมีอยู่ของทรัพยากรธรรมชาติอย่างอุดมสมบูรณ์ และมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ดีเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติให้เติบโต เพราะการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติทำให้ต้องเสียค่าใช้จ่ายจำนวนมากในการฟื้นฟู หรือนำเข้าจากต่างประเทศ

สำหรับธุรกิจชุมชนจะเข้ามามีบทบาทในปัจจัยด้านทรัพยากรธรรมชาติ ใน 2 ส่วน คือ 1) ส่วนของผู้ใช้ โดยการใช้โดยตรงและทางอ้อมผ่านกลุ่มบุคคลและครัวเรือนที่สร้างผลผลิตมาจำหน่ายให้ธุรกิจชุมชน ซึ่งกลุ่มเหล่านี้ต้องพยายามรักษาและทะนุบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อมาใช้ในการเพิ่มผลผลิตและคุณภาพ และ 2) ส่วนผู้สนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ผ่านการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยการเสียภาษีเพื่อนำกลับมาพัฒนาทรัพยากรภายในชุมชน จากการมีส่วนร่วมทั้งทางตรงและทางอ้อมในการรักษาและทะนุบำรุงทรัพยากรธรรมชาติของธุรกิจชุมชน ทำให้มีทรัพยากรธรรมชาติเพียงพอในการพัฒนาธุรกิจระดับชาติ

3.3 ส่วนเกินในการตลาดของเกษตรกร (Marketable Surplus of Agriculture) การเพิ่มขึ้นของการผลิตทางการเกษตรพร้อมกับการเพิ่มผลผลิตเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ ส่วนเกินในท้องตลาด หมายถึง ผลผลิตทางการเกษตรที่เกินความจำเป็นสำหรับการยังชีพของประชากรในชนบท

การพัฒนาทางเศรษฐกิจระดับชาติ ทำให้อัตราส่วนของประชากรในเมืองมีจำนวนเพิ่มขึ้นทำให้ความต้องการสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้น ความต้องการเหล่านี้ต้องได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ มิฉะนั้นจะเกิดการขาดแคลนอาหารในเขตเมืองซึ่งจะขัดขวางการเติบโตของเศรษฐกิจระดับชาติ ถ้าเกิดการขาดแคลนอาหารไม่สามารถแก้ไขด้วยผลผลิตส่วนเกินของภาคเกษตร จะทำให้ประเทศต้องนำเข้าอาหารจากต่างประเทศ ซึ่งจะส่งผลต่อดุลการชำระเงินของประเทศ

ในส่วนของธุรกิจชุมชนที่มีบทบาทต่อปัจจัยส่วนเกินในการตลาดของเกษตรกร ใน 2 บทบาท คือ 1) บทบาทผู้ผลิตสินค้าทางการเกษตรออกจำหน่ายในตลาด และ 2) บทบาทผู้กระตุ้นหรือสนับสนุนให้ครัวเรือนเกษตรกรเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร เพื่อจำหน่ายให้กับธุรกิจชุมชนนำมาผลิตสินค้าทางการเกษตร จากบทบาททั้งสองทำให้ในเมืองไม่เกิดการขาดแคลนอาหาร และไม่ต้องเสียดุลการชำระเงินของประเทศ ซึ่งส่งผลดีต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ

3.4 ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) ทรัพยากรมนุษย์เป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ โดยจะเป็นแรงงานสำคัญในการผลิต ถ้าทรัพยากรมนุษย์ในประเทศที่มีประสิทธิภาพและมีทักษะ ทำให้มีแรงงานที่สามารถสนับสนุนการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจระดับชาติได้ดีขึ้น

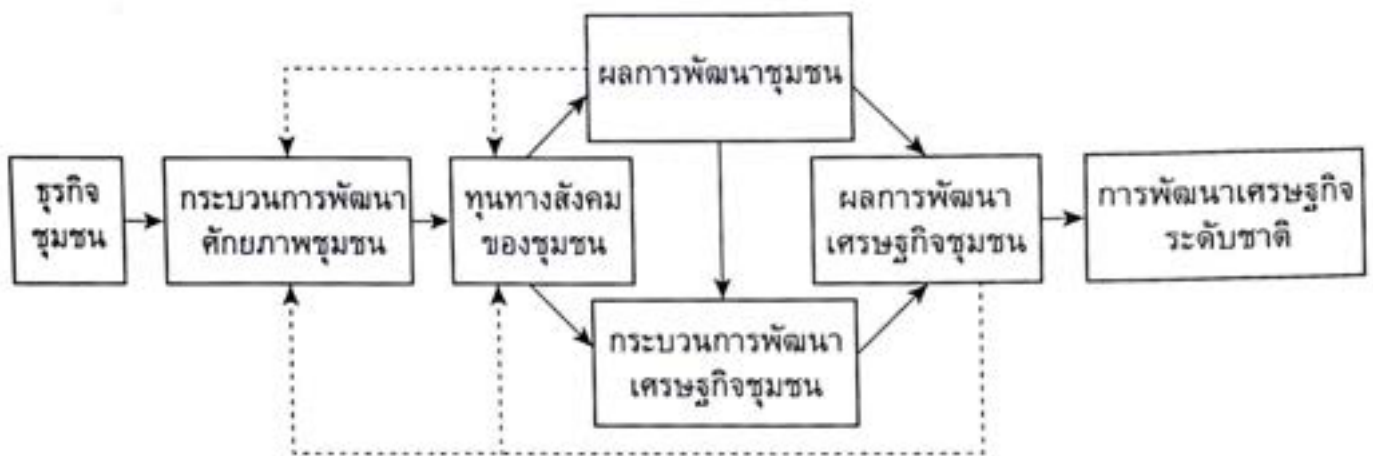
บทบาทด้านทรัพยากรมนุษย์ของธุรกิจชุมชนต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาตินั้น จะเป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถขั้นต้นในการผลิตสินค้าแรงงานในระบบเศรษฐกิจชุมชน และมีการพัฒนาทักษะและความสามารถของแรงงานให้สูงขึ้นเพื่อเพิ่มผลผลิตของธุรกิจชุมชน และสำหรับเป็นแรงงานในการพัฒนาภาคอุตสาหกรรมของประเทศ และเศรษฐกิจระดับชาติ

3.5 องค์การทางสังคม (Social Organization) การมีส่วนร่วมและความร่วมมือของประชาชนในกระบวนการพัฒนาประเทศเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นในการเร่งการเติบโตของเศรษฐกิจระดับชาติ การมีส่วนร่วมและความร่วมมือของประชาชนจะเกิดขึ้นก็ต่อเมื่อพวกเขามั่นใจว่าผลประโยชน์ของการเติบโตของเศรษฐกิจระดับชาติ จะมีการกระจายอย่างเป็นธรรมและยุติธรรมถึงเขา และองค์การหรือชุมชนของเขา

การดำเนินธุรกิจชุมชน เป็นการดำเนินธุรกิจที่กระจายงานและรายได้เข้าสู่ชุมชนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ สร้างความเป็นอยู่ที่ดีและความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนเป็นรากฐานในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติต่อไป

4. ห่วงโซ่การพัฒนาธุรกิจชุมชน ชุมชน และเศรษฐกิจระดับชาติ

ห่วงโซ่การพัฒนาธุรกิจชุมชน ชุมชน และเศรษฐกิจระดับชาติ เป็นกระบวนการของกิจกรรมในการพัฒนาภายในห่วงโซ่ และแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาธุรกิจชุมชน ชุมชน และเศรษฐกิจระดับชาติ ดังแสดงในภาพที่ 13.6

ภาพที่ 13.6 ห่วงโซ่การพัฒนาธุรกิจชุมชน ชุมชน และเศรษฐกิจระดับชาติ

ที่มา: ดัดแปลงจาก Phillips & Pittman. (2014).

จากภาพที่ 13.6 สามารถอธิบายรายละเอียดห่วงโซ่การพัฒนาธุรกิจชุมชน ชุมชน และเศรษฐกิจระดับชาติ ได้ดังนี้

4.1 ธุรกิจชุมชน (Community Business) ดำเนินธุรกิจมีรายได้ และนำรายได้กลับมาให้ชุมชนในรูปแบบการเสียภาษี และการว่าจ้างงานในชุมชน

4.2 กระบวนการพัฒนาชุมชน (Capacity Building Community Development Process) การมีรายได้จากธุรกิจชุมชน ทำให้ชุมชนต้องการสร้างขีดความสามารถของชุมชนด้วยการกำหนดแผนงานและกระบวนการพัฒนา

4.3 ทุนทางสังคมของชุมชน (Community Social Capital) กระบวนการพัฒนาศักยภาพชุมชนทำให้เกิดความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดเป็นการสร้างทุนทางสังคมของชุมชน¹

4.4 ผลลัพธ์การพัฒนาชุมชน (Community Development Outcome) การเกิดทุนทางสังคมของชุมชน แสดงให้เห็นถึงผลลัพธ์การพัฒนาชุมชนที่กำลังดำเนินการปรับปรุงชุมชน และเตรียมชุมชนให้พร้อมรองรับการพัฒนา

¹ ทุนทางสังคมของชุมชน หมายถึง ผลดีของการปฏิสัมพันธ์ของสมาชิกในชุมชน ผลลัพธ์ในเชิงบวกอาจจับต้องได้หรือจับต้องไม่ได้ และอาจรวมถึงข้อมูลที่เป็นประโยชน์ ความคิดสร้างสรรค์ และโอกาสในอนาคต สามารถใช้เพื่ออธิบายการมีส่วนร่วมในความสำเร็จของชุมชน.

4.5 กระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (Community Economic Development Process) การสร้างกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน มาจากผลของกิจกรรม 2 กิจกรรม คือ

4.5.1 ผลจากทุนทางสังคมของชุมชน ทำให้ชุมชนมีความสามารถทางสังคม (ความสามารถในการดำเนินการ) ทำให้สามารถสร้างโครงการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนด้วยกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

4.5.2 ผลจากผลลัพธ์จากการพัฒนาชุมชน ทำให้ชุมชนกำหนดแผนงานในการสร้าง และรักษาทรัพยากร พัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนด้วยการขับเคลื่อนทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งยังปรับปรุงลักษณะทางกายภาพและสังคมของชุมชนด้วยกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน

4.6 ผลการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน (Community Economic Development Outcome) ผลการพัฒนาชุมชน และกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ก่อให้เกิดสินทรัพย์สำหรับการปรับปรุงคุณภาพชีวิตและบรรยากาศทางธุรกิจ ทำให้ชุมชนมีทรัพยากรและความพร้อมในการพัฒนามากขึ้นแสดงถึงผลและความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งนำไปสู่ความสำเร็จในการดึงดูดธุรกิจให้เข้ามาลงทุนในชุมชน ทำให้เกิดการจ้างงาน ทำให้ชุมชนและครัวเรือนสามารถเพิ่มรายได้และสร้างความมั่นคง และเพิ่มมาตรฐานการครองชีพขึ้นภายในชุมชน

4.7 การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ (National Economic Development) จากการที่ชุมชนประสบผลสำเร็จในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ ส่งผลทำให้เศรษฐกิจจากฐานของประเทศมีความเข้มแข็ง สื่อให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศที่เติบโตในทุกมิติทั้งแนวราบ และแนวตั้ง

จากที่กล่าวมาจึงสามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติที่ประสบความสำเร็จ จะต้องมี การพัฒนาเศรษฐกิจที่ระดับรากฐานให้มีความเข้มแข็ง ด้วยการสนับสนุนการสร้างธุรกิจให้เกิดขึ้นในทุกชุมชน เพื่อให้เกิดการจ้างงานและการใช้ทรัพยากรของชุมชนที่มีอยู่ได้คุ้มค่า และเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรหรือภูมิปัญญาในชุมชน

กิจกรรม 13.1.3

1. รูปแบบธุรกิจชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติมีกี่รูปแบบ และมีรูปแบบอะไรบ้าง
2. จงอธิบายปัจจัยที่มีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจระดับชาติ

(โปรดทำกิจกรรม 13.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.1 เรื่องที่ 13.1.3)

1.6 การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Engagement) การมีส่วนร่วมของชุมชนมีความสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคมในชุมชนนั้นๆ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของผู้คนในชุมชนจะมีอิทธิพลต่อการเสนอแนะออกความคิดเห็น และการตัดสินใจของชุมชน

2. ลักษณะการพัฒนาสังคม

มิดเกลีย์ (Midgley, 1999) ได้เสนอแนวคิดของลักษณะการพัฒนาสังคม (Characteristics of Social Development) ดังนี้

2.1 กระบวนการพัฒนา (The Process of Social Development) กระบวนการพัฒนาสังคมมีความเชื่อมโยงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจอย่างแยกไม่ออก เป็นลักษณะที่ทำให้การพัฒนาสังคมมีลักษณะเฉพาะเมื่อเปรียบเทียบกับแนวทางสถาบันอื่นๆ ในการเสริมสร้างสวัสดิการของประชาชน

2.2 สหวิทยาการ (Interdisciplinary) การพัฒนาสังคมมีจุดมุ่งหมายแบบสหวิทยาการ ซึ่งดึงเอาข้อมูลเชิงลึกของสังคมศาสตร์ต่างๆ สำหรับการวิเคราะห์และจัดการกับปัญหาสังคมในปัจจุบันและเพื่อส่งเสริมสวัสดิการสังคม นอกจากนี้ ยังใช้ข้อมูลเกี่ยวกับค่านิยม ความเชื่อ และอุดมการณ์ เพื่อการจัดการและดำเนินการพัฒนาโดยตรงกับประเด็นทางอุดมการณ์ของชุมชนหรือท้องถิ่น

2.3 แนวคิดของการพัฒนาชุมชน (The Concept of Social Development) แนวคิดของการพัฒนาสังคมทำให้เกิดกระบวนการการพัฒนาทางสังคมเป็นแนวคิดที่มีพลวัต ซึ่งแนวคิดที่ชัดเจนในการระบุถึงการพัฒนาเป็นกระบวนการของการเติบโต การเปลี่ยนแปลง วิวัฒนาการ หรือการเคลื่อนไหว โดยกระบวนการพัฒนาสังคมกำหนดไว้ในเงื่อนไขเชิงแนวคิดมี 3 ด้าน คือ 1) สภาพสังคมที่มีอยู่ก่อน ซึ่งการพัฒนาสังคมพยายามที่จะเปลี่ยนแปลง 2) กระบวนการเปลี่ยนแปลงตัวเอง และ 3) สภาพที่สุดท้ายที่เป้าหมายการพัฒนาสังคมบรรลุผลสำเร็จ

2.4 กระบวนการของการเปลี่ยนแปลง (The Process of Change) ตามความคิดของผู้สนับสนุนการพัฒนาสังคมโดยธรรมชาตินั้นจะมีแนวคิดและอุดมคติก้าวหน้า ในช่วงเวลาที่อุดมคติของความก้าวหน้าจะเกิดความไม่มั่นใจจากผู้คนในชุมชนหรือท้องถิ่น ผู้สนับสนุนการพัฒนาสังคมต้องสร้างความเชื่อมั่นและแสดงให้เห็นถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนหรือผู้คนในชุมชนได้รับภายหลังการพัฒนาสังคมสำเร็จ

2.5 การควบคุม (Control) ผู้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นสามารถมีอิทธิพลต่ออนาคตของตนเองในบริบทของพลังทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในวงกว้าง ดังนั้น กระบวนการพัฒนาสังคมถูกควบคุมโดยมนุษย์ที่นำแผนและกลยุทธ์เฉพาะไปปฏิบัติเพื่อส่งเสริมเป้าหมายการพัฒนาสังคม

2.6 กลยุทธ์ (Strategies) เป้าหมายการพัฒนาสังคมได้รับการส่งเสริมผ่านกลยุทธ์ต่างๆ กลยุทธ์เหล่านี้อาจเป็นกลยุทธ์ทางตรงหรือกลยุทธ์ทางอ้อม เพื่อเชื่อมโยงการแทรกแซงทางสังคมกับความพยายามในการพัฒนาเศรษฐกิจ กลยุทธ์ได้รับการสนับสนุนจากความเชื่อหรืออุดมการณ์ที่แตกต่างกันเกี่ยวกับวิธีการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาสังคมได้ดีที่สุด

2.7 ขอบเขต (Scope) การพัฒนาสังคมเกี่ยวข้องกับประชากรโดยรวม ดังนั้นจึงอยู่ในขอบเขตที่ครอบคลุม ในแง่ของลัทธิสากลนิยมของการพัฒนาสังคม คือ การมุ่งเน้นเชิงพื้นที่ภายในบริบทของ

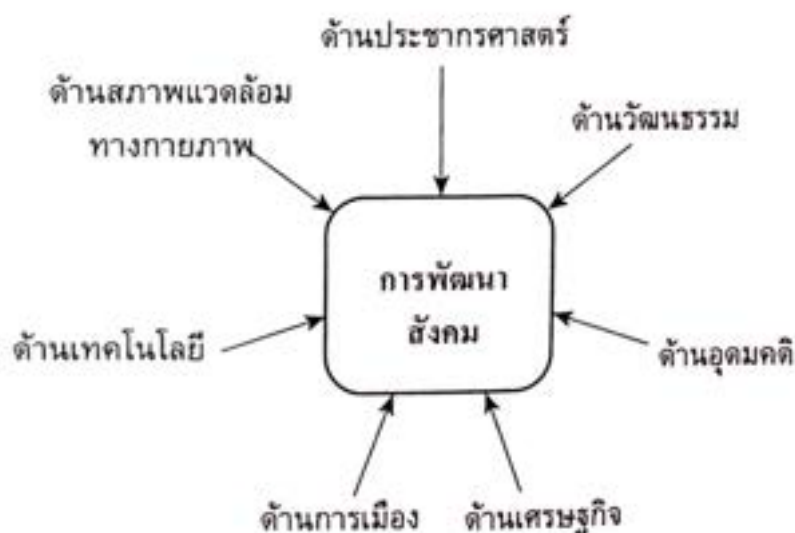
ลัทธิสากลนิยม การพัฒนาสังคมพยายามที่จะส่งเสริมสวัสดิการสังคมภายในการตั้งค่าเชิงพื้นที่เฉพาะ เช่น พื้นที่ชั้นใน ชุมชนในชนบท เมือง ภูมิภาคหรือประเทศ เป็นต้น

2.8 เป้าหมายของการพัฒนาสังคม (The Goal of Social Development) เป็นการส่งเสริมสวัสดิการสังคม หมายถึง สภาวะความเป็นอยู่ที่ดีของผู้คนในสังคม ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อปัญหาสังคมได้รับการจัดการอย่างน่าพอใจ สามารถตอบสนองความต้องการทางสังคม และสร้างโอกาสทางสังคม ซึ่งเงื่อนไขของสวัสดิการสังคมได้รับการส่งเสริมผ่านกลไกหรือสถาบันต่างๆ โดยมุ่งมั่นต่อเป้าหมายในการพัฒนาสังคม ได้แก่

- 1) ความมุ่งมั่นเพื่อให้เกิดความก้าวหน้าในสังคม ด้วยการนำพาสังคมไปสู่เป้าหมายหรือขั้นต่อไปหรือสูงกว่า มีการเติบโตหรือการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- 2) การมุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาสังคมในระดับมหภาค ด้วยการพัฒนาให้ประชาชนในสังคมมีความเป็นอยู่ที่ดี และผาสุกในวงกว้าง
- 3) ความเป็นสากลในการพัฒนาสังคม เพื่อผลการพัฒนาเกิดการยอมรับในระดับนานาชาติ
- 4) การบูรณาการนโยบายทางสังคมกับการเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยสร้างสมดุลในนโยบายเศรษฐกิจมหภาคระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการส่งเสริมการพัฒนาที่เน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลาง
- 5) การมุ่งเน้นการพัฒนาเชิงพื้นที่ทางสังคมและผสมผสาน เพื่อให้ผู้คนในสังคมมีการปฏิสัมพันธ์อย่างแนบแน่น
- 6) แนวทางปฏิบัตินิยม ด้วยการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์เฉพาะอย่างมีเหตุผล และมีเหตุผลด้วยการฟังความคิดเห็นและทฤษฎี

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาสังคม

ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดความต้องการพัฒนาสังคม เพื่อสร้างความเป็นอยู่ที่ดีของผู้คนในสังคม และลดผลกระทบจากบางปัจจัยที่ส่งผลต่อผู้คนในสังคม ปัจจัยการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาสังคม ดังแสดงในภาพที่ 13.7

ภาพที่ 13.7 ปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาสังคม

จากภาพที่ 13.7 สามารถอธิบายรายละเอียดปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาสังคม ดังต่อไปนี้

3.1 ปัจจัยด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment Factor) การเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมสามารถกระทบต่อการดำเนินชีวิตของผู้นในชุมชนหรือท้องถิ่น ทำให้ผู้นต้องมีการพัฒนาสังคมของตน เพื่อให้สามารถดำรงชีพจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ตัวอย่างเช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมจากการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษ ทำให้สังคมนที่รายรอบพัฒนาจากสังคมนชนบทหรือสังคมนเกษตร เป็นสังคมนเมืองหรือสังคมนอุตสาหกรรม เป็นต้น

3.2 ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ (Demographic Factor) ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ เช่น เชื้อชาติ อายุ รายได้ สถานภาพการสมรส และผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา เป็นต้น ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อพัฒนาสังคมนในปัจจุบันมากที่สุด ตัวอย่างเช่น ผู้นในชุมชนเมื่อมีการศึกษาเพิ่มขึ้น ทำให้สามารถนำความรู้กลับเข้ามาสู่ชุมชน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในชุมชน ทำให้สังคมนในชุมชนหรือท้องถิ่นเกิดการพัฒนาศึ้น เป็นต้น

3.3 ปัจจัยด้านวัฒนธรรม (Cultural Factor) ปัจจัยด้านวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว สิ่งหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมาจากการพัฒนาด้านเทคโนโลยีที่มีประสิทธิภาพอย่างรวดเร็ว และขยายพื้นที่เข้าสู่ทุกมิติของสังคมนอย่างกว้างขวาง ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ส่งผลทำให้หลายๆ ชุมชนมีการพัฒนาสังคมนของตนเองให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมที่เกิดขึ้น

3.4 ปัจจัยด้านอุดมคติ (Ideational Factor) หมายถึง วิธีการคิดใหม่ หรือพฤติกรรมใหม่ที่กระจายผ่านชุมชนโดยวิธีการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมนระหว่างบุคคลและกลุ่ม พฤติกรรมได้รับอิทธิพลจากปัจจัยทางสังคมนและจิตใจหลายประการ ตลอดจนทัศนคติและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อพฤติกรรม

3.5 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ (Economic Factor) ปัจจัยทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และการพัฒนาสังคมนของผู้นในชุมชน ปัจจัยทางเศรษฐกิจ เช่น อัตราดอกเบี้ย อัตราภาษี กฎหมาย นโยบาย ค่าจ้าง และกิจกรรมของรัฐ เป็นต้น

3.6 ปัจจัยด้านการเมือง (Political Factor) ปัจจัยทางการเมืองมีผลต่อการพัฒนาสังคมน เช่น การเปลี่ยนระเบียบหรือกฎหมายของประเทศส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมน เป็นต้น

3.7 ปัจจัยด้านเทคโนโลยี (Technology Factor) ปัจจัยทางเทคโนโลยีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนและพัฒนาสังคมน โดยการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการอำนวยความสะดวกสบาย การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีได้เปลี่ยนช่วงชีวิตทางสังคมนทั้งหมด ได้เปลี่ยนรูปแบบชีวิตและความคิดออกไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. งานของธุรกิจชุมชนเพื่อสังคมน

ธุรกิจชุมชนถูกคาดหวังให้สร้างความมั่นคงและการจ้างงานในชุมชนหรือท้องถิ่น ในขณะที่สังคมนถูกคาดหวังให้จัดเตรียมสภาพแวดล้อมภายในชุมชนหรือท้องถิ่นที่เอื้ออำนวยให้ธุรกิจชุมชนสามารถดำเนินธุรกิจได้เจริญรุ่งเรือง ค่านิยมและมาตรฐานทางจริยธรรมที่ธุรกิจชุมชนใช้ถือเป็นทรัพย์สินระยะยาวของตน มีงานหลายอย่างที่ธุรกิจชุมชนต้องทำเพื่อสังคมน เช่น

4.1 งานด้านการเงิน (Financial Tasks) เป็นการวางนโยบายและแนวทางการทำงานที่เหมาะสมของระบบการเงินที่ธุรกิจชุมชนได้รับจากการดำเนินธุรกิจ เพื่อทำให้เกิดสภาพคล่องทางการเงินของธุรกิจชุมชน และเกิดกระแสเงินสดหมุนเวียนภายในชุมชนผ่านการจ่ายค่าจ้าง และค่าจัดซื้อวัตถุดิบสำหรับการผลิตจากบุคคลและครัวเรือนในชุมชน ส่งผลให้ความเข้มแข็งทางการเงินภายในชุมชนและสังคม

4.2 งานด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Tasks) เป็นความรับผิดชอบต่อธุรกิจชุมชนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมภายในชุมชนหรือท้องถิ่น ด้วยการรับรู้ของผู้บริโภคที่เปลี่ยนไปต่อการใช้ผลิตภัณฑ์ที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม ธุรกิจชุมชนจึงต้องแสดงความห่วงใยต่อสิ่งแวดล้อมด้วยการผลิตผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

4.3 งานบำรุงรักษา (Maintenance Tasks) โดยการมีส่วนร่วมของธุรกิจชุมชนกับองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนอื่นๆ และองค์กรไม่แสวงหาผลกำไรในการให้บริการแก่สังคมในชุมชน และท้องถิ่นรอบข้าง

4.4 งานสังคม (Social Tasks) เป็นการให้โอกาสที่เท่าเทียมกันสำหรับสมาชิกทุกคนในสังคม โดยธุรกิจชุมชน และคำนึงถึงสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของพนักงาน วิธีที่ธุรกิจชุมชนตอบสนองต่อความรับผิดชอบต่อสังคมด้วยการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกระบวนการที่ชี้นำธุรกิจชุมชนในการบรรลุมอบบทบาทของตนต่อสังคม

5. ประโยชน์ของธุรกิจชุมชนต่อสังคม

ประโยชน์ของธุรกิจชุมชนต่อสังคม มีดังต่อไปนี้

5.1 ให้บริการชุมชนด้วยผลิตภัณฑ์และบริการ

5.2 ช่วยสร้างรายได้ให้กับบุคคลและครัวเรือน ทำให้จัดหรือลดปัญหาความยากจนในสังคม

5.3 การเติบโตของธุรกิจชุมชนมีส่วนช่วยเพิ่มรายได้ประชาชาติ ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาสังคม

5.4 ช่วยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในธุรกิจชุมชนมีวิถีชีวิตที่ดี

5.5 ช่วยตอบสนองความต้องการในชุมชนท้องถิ่น ด้วยสินค้าและบริการที่เพียงพอต่อการอุปโภคและบริโภค

5.6 มีส่วนร่วมทำให้เกิดการพัฒนา และความก้าวหน้าของชุมชน สังคม และประเทศ

จากที่กล่าวมาจึงสามารถสรุปได้ว่า ประโยชน์ของธุรกิจชุมชนต่อสังคม ในการผลิตและการส่งมอบสินค้าและบริการให้เป็นไปตามความต้องการหรือความจำเป็นของประชาชนและสังคม

กิจกรรม 13.2.1

1. จงอธิบายแนวคิดและหลักที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสังคม มีอะไรบ้าง
2. จงอธิบายปัจจัยที่ทำให้เกิดการพัฒนาศักยภาพสังคม มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 13.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.2 เรื่องที่ 13.2.1)

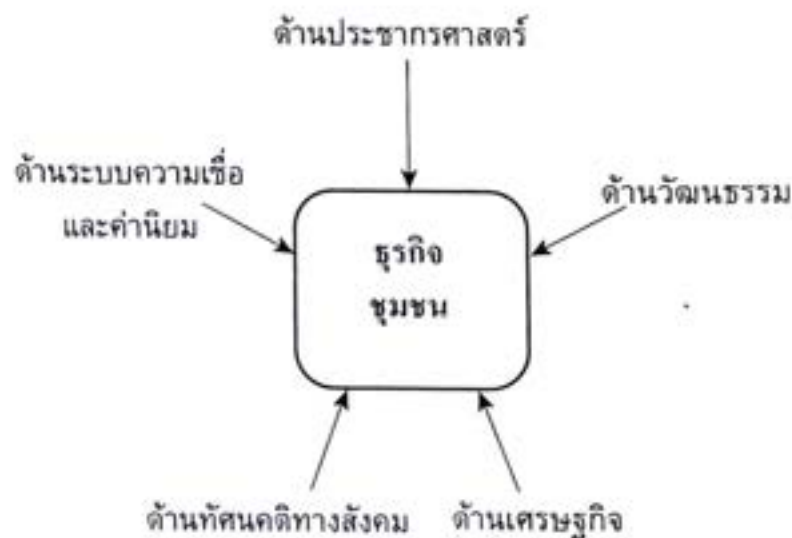
เรื่องที่ 13.2.2

บทบาทธุรกิจชุมชนในการพัฒนาสังคม

การดำเนินการหรือการพัฒนาธุรกิจของชุมชนให้เติบโตสามารถเกิดจากแรงผลักดันหรือความต้องการที่มาจากปัจจัยด้านสังคม ในขณะที่เดียวกันธุรกิจชุมชนยังมีบทบาทก่อให้เกิดการพัฒนาสังคมของชุมชนให้มีความสงบสุข และการมีงานทำ

1. ปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจชุมชน

ธุรกิจชุมชนต้องมีการพัฒนาและคิดค้นสินค้าและบริการ ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยทางสังคม ได้แก่ ด้านประชากรศาสตร์ ด้านวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านทัศนคติทางสังคม และด้านระบบความเชื่อและค่านิยม ดังแสดงในภาพที่ 13.8

ภาพที่ 13.8 ปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจชุมชน

จากภาพที่ 13.8 สามารถอธิบายปัจจัยทางสังคมที่มีอิทธิพลต่อธุรกิจชุมชน ได้ดังนี้

1.1 ด้านประชากรศาสตร์ (Demography) ปัจจัยสังคมด้านประชากรศาสตร์จะมีอิทธิพลต่อธุรกิจชุมชน ในด้านความต้องการสินค้าและบริการที่เพิ่มขึ้น ลดลง และแตกต่างกัน เช่น

1.1.1 อัตราของประชากรในชุมชนเพิ่มขึ้น ทำให้มีความต้องการสินค้าและบริการเพิ่มขึ้นในการอุปโภคบริโภค

1.1.2 การกระจายอายุของประชากรในชุมชน ทำให้แต่ละช่วงอายุหรือวัย มีความต้องการของสินค้าและบริการที่แตกต่างกัน

1.1.3 ความแตกต่างระหว่างจำนวนเพศชายและเพศหญิงในชุมชน เพศชายและเพศหญิงมีความต้องการประเภทของสินค้าและบริการที่แตกต่างกัน

1.1.4 ขนาดเฉลี่ยครอบครัวและโครงสร้างครอบครัว จะส่งผลต่อธุรกิจชุมชนในการผลิตที่ต้องสามารถสนองความต้องการในจำนวนและความแตกต่างของสินค้าและบริการ

1.1.5 อัตราการอพยพ ทำให้จำนวนประชากรในชุมชนเพิ่มขึ้นหรือลดลง ซึ่งจะส่งผลต่อการผลิตของธุรกิจชุมชน

1.1.6 ความหลากหลายทางสังคม เช่น รายได้ การศึกษา เชื้อชาติ เพศ เป็นต้น จะมีความต้องการประเภทของสินค้าและบริการที่หลากหลาย และแตกต่างในจำนวนของสินค้าและบริการ

1.2 ด้านวัฒนธรรม (Culture) ปัจจัยสังคมด้านวัฒนธรรมจะมีอิทธิพลต่อธุรกิจชุมชน ในด้านการสร้างสรรค์สินค้าและบริการ การผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการของธุรกิจชุมชนให้มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมของชุมชนนั้นๆ เช่น 1) แนวโน้มแฟชั่น 2) วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน 3) อิทธิพลของสื่อสังคมหรือโซเชียลมีเดียกับสื่อดั้งเดิม 4) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม และ 5) ความคิดสร้างสรรค์ของผู้คนในชุมชน เป็นต้น

1.3 ด้านเศรษฐกิจ (Economy) ปัจจัยสังคมด้านเศรษฐกิจจะมีอิทธิพลต่อธุรกิจชุมชน ในด้านรายได้และยอดขายสินค้าและบริการ เช่น 1) ภูมิปัญญาของชุมชน และ 2) สถานะความเป็นอยู่ของชุมชนและครัวเรือน เป็นต้น

1.4 ด้านทัศนคติทางสังคม (Social Attitudes) ทัศนคติทางสังคม คือ แนวโน้มที่ได้รับมาเพื่อประเมินสิ่งต่างๆ ทางสังคมในลักษณะเฉพาะ มีลักษณะเป็นความเชื่อ ความรู้สึก และพฤติกรรมเชิงบวกหรือเชิงลบต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ทัศนคติทางสังคมมีองค์ประกอบหลักสามประการ คือ อารมณ์ ความรู้ความเข้าใจ และพฤติกรรม มีทัศนคติที่ชัดเจนและโดยนัย ซึ่งทัศนคติทางสังคมจะมีผลต่อพฤติกรรมของผู้บริโภคที่มีต่อสินค้า และชื่อเสียงของธุรกิจชุมชน

1.5 ด้านระบบความเชื่อและค่านิยม (Beliefs and Values System) ปัจจัยสังคมด้านระบบความเชื่อและค่านิยมจะมีอิทธิพลต่อธุรกิจชุมชน ในด้านรูปแบบและเป้าหมายการดำเนินธุรกิจ รายได้จาก การดำเนินกิจการ ประเภทสินค้าที่ผลิตและจำหน่าย เช่น 1) ศาสนา 2) ขนบธรรมเนียมและประเพณี และ 3) ความเชื่อของชุมชน เป็นต้น

2. ความสำคัญของธุรกิจชุมชนในการพัฒนาสังคม

ธุรกิจชุมชนจะเข้ามามีบทบาทและส่วนสำคัญในการพัฒนาสังคม ได้ดังต่อไปนี้

2.1 การสนับสนุนการจ้างงานในชุมชนหรือท้องถิ่น (Supporting Employment in the Community or Locality) โดยมีเป้าหมายให้ผู้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นมีงานทำ เพื่อจัดปัญหาความยากจนและสร้างความสงบในสังคมชุมชน เช่น ปรากฏจากการลักขโมย ปรากฏจากการเกี่ยวข้องกับยาเสพติด เป็นต้น

ธุรกิจชุมชนมีบทบาทและส่วนสำคัญในการสนับสนุนการจ้างงานในชุมชนหรือท้องถิ่นได้ 2 แนวทาง คือ

2.1.1 ทางตรง ธุรกิจชุมชนต้องมีแผนการดำเนินงานในการขยายตลาดให้มากขึ้น ทำให้เกิดการขยายการผลิตเพื่อให้เกิดการว่าจ้างแรงงานใหม่เข้ามาทำงานในธุรกิจชุมชน

2.1.2 ทางอ้อม เป็นการสนับสนุนผู้ผลิตหรือจำหน่ายวัตถุดิบในชุมชนหรือท้องถิ่นในการพัฒนา ขยาย และเพิ่มผลผลิต ทำให้เกิดการสร้างในครัวเรือน ชุมชน และท้องถิ่น เพื่อให้สามารถสร้างผลผลิตรองรับการผลิตของธุรกิจชุมชน

2.2 การพัฒนาสาธารณูปโภค (Public Utilities Development) โดยมีเป้าหมายให้ผู้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นมีความสะดวกสบายในการเดินทาง และความเป็นอยู่ เพื่อขจัดความขัดแย้งในชุมชนในกรณีที่สาธารณูปโภคไม่เพียงพอต่อความต้องการ

ธุรกิจชุมชนจะเข้ามามีบทบาทและส่วนสำคัญในการพัฒนาสาธารณูปโภค โดยการบำเพ็ญประโยชน์ของบุคลากรของธุรกิจชุมชน เช่น การทำความสะอาดชุมชน เนื่องจากสาธารณูปโภคในชุมชนส่วนใหญ่หรือเกือบทั้งหมดเป็นขององค์การภาครัฐ ดังนั้น ในการพัฒนาสาธารณูปโภคจะเป็นการเพิ่มรายได้ให้องค์การชุมชนหรือท้องถิ่น ด้วยการชำระภาษีจากรายได้ที่ธุรกิจชุมชนดำเนินธุรกิจ เพื่อให้องค์การชุมชนหรือท้องถิ่นนำรายได้จากภาษีกลับมาพัฒนาสาธารณูปโภคในชุมชนหรือท้องถิ่นต่อไป

2.3 การอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน (Conservation of Community Resources) โดยมีเป้าหมายให้ทรัพยากรที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือท้องถิ่นจากการสร้างและจากธรรมชาติ สามารถเอื้อประโยชน์แก่ผู้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นนำมาใช้ทั้งในระยะสั้นและยาว

ธุรกิจชุมชนจะเข้ามามีบทบาทและส่วนสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรของชุมชน โดยการใช้ทรัพยากรของชุมชน หรือท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด และคิดค้นวิธีในการนำสิ่งที่เหลือจากการผลิตหรือการขายนำกลับมาเปลี่ยนแปลงสามารถใช้งานหรือประโยชน์ได้อีกครั้ง เพื่อลดการใช้ทรัพยากรของชุมชน

2.4 การพัฒนาทักษะในการประกอบอาชีพ (Occupational Skills Development) โดยมีเป้าหมายให้ผู้คนในชุมชนมีความรู้และทักษะใหม่ที่นอกเหนือจากความรู้และทักษะที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้ผู้คนในชุมชนสามารถทำงานที่หลากหลายขึ้น หรือประกอบอาชีพใหม่ได้ ส่งผลทำให้สังคมในชุมชนสามารถลดจำนวนผู้ว่างงาน

ธุรกิจชุมชนจะเข้ามามีบทบาทและส่วนสำคัญในการประกอบอาชีพ โดยเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกฝนทักษะใหม่หรือเพิ่มพูนทักษะเดิมให้กับผู้คนในชุมชนทั้งทางตรงและทางอ้อม สำหรับทางตรงทำได้ด้วยการให้สมาชิกภายในชุมชนเข้ามาฝึกเสริมความรู้ภายในชุมชน เช่น การฝึกงานภาคฤดูร้อนให้แก่เยาวชนในชุมชน สำหรับทางอ้อมทำได้โดยการสนับสนุนผ่านโครงการการพัฒนาฝีมือขององค์การภาครัฐ และองค์การที่ไม่ใช่ขององค์การภาครัฐ (Non-Governmental Organization: NGO) ซึ่งเป็นองค์การที่ไม่แสวงผลกำไร

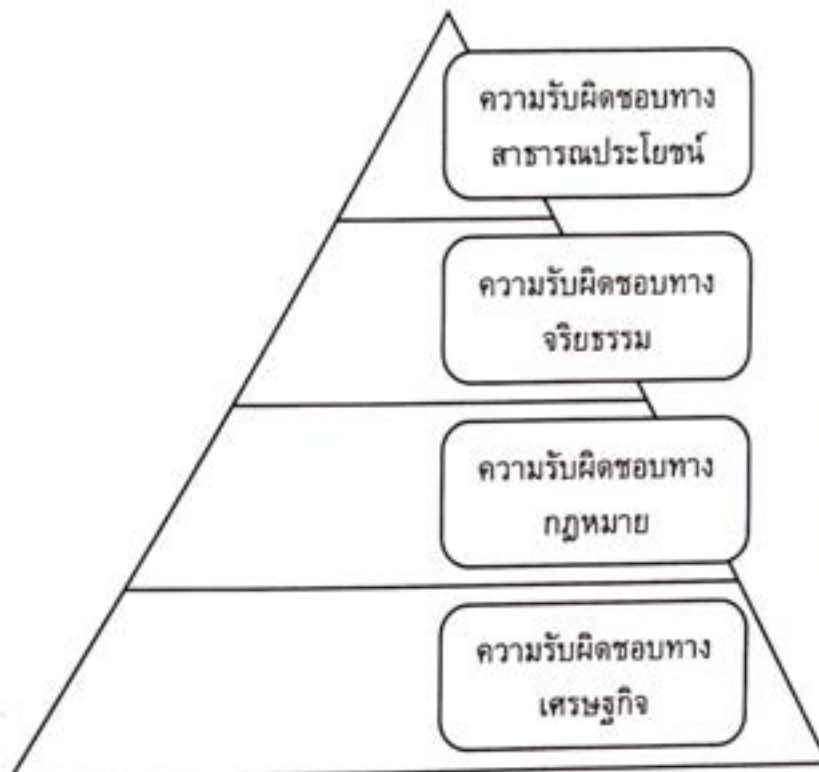
2.5 การส่งเสริมสุขอนามัยที่ดีของชุมชน (Promoting Good Hygiene of the Community) โดยมีเป้าหมายให้ผู้คนในชุมชนได้บริโภคสินค้าอาหารที่มีความปลอดภัย มีคุณภาพ และปราศจากสารพิษตกค้างในสินค้า เพื่อให้ผู้คนในชุมชนและผู้บริโภคอื่นๆ มีสุขภาพกายและจิตที่แข็งแรง

ธุรกิจชุมชนจะเข้ามามีบทบาทและส่วนสำคัญในการส่งเสริมสุขอนามัยที่ดีของชุมชน ด้วยการมีกระบวนการผลิตสินค้าที่มีการควบคุมในการผลิตให้ได้สินค้าที่ปลอดภัยและสะอาดตามมาตรฐานการผลิต

อาหาร รวมถึงการคัดเลือกวัตถุดิบที่จะนำมาผลิตสินค้าปราศจากสารพิษที่ตกค้าง เช่น สารกำจัดแมลง และสารกำจัดวัชพืช เป็นต้น

3. ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจชุมชนต่อการพัฒนาสังคม

ธุรกิจชุมชนมีความสำคัญในการพัฒนาสังคม โดยการรับผิดชอบต่อสังคม (Corporate Social Responsibility: CSR) ตามแนวทางของทฤษฎีพีระมิดของความรับผิดชอบต่อสังคมของคาร์โรลล์ (Carroll, 1991) ดังแสดงในภาพที่ 13.9

ภาพที่ 13.9 พีระมิดของความรับผิดชอบต่อสังคมของคาร์โรลล์

จากภาพที่ 13.9 สามารถอธิบายรายละเอียดความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจชุมชนที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาสังคม ได้ดังนี้

3.1 ความรับผิดชอบต่อเศรษฐกิจ (Economic Responsibility) ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจชุมชนทางเศรษฐกิจ คือ การผลิตสินค้าและบริการที่สังคมและชุมชนต้องการ ให้ผลตอบแทนจากการลงทุนที่เหมาะสม มีพนักงานที่ต้องการทำงานอย่างปลอดภัยและเป็นธรรม และมีลูกค้าที่ต้องการผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพในราคายุติธรรม

3.2 ความรับผิดชอบต่อกฎหมาย (Legal Responsibility) ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจชุมชนทางกฎหมาย เพื่อความสงบสุขของสังคมและชุมชน ดังนี้

1) การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ขั้นต่ำที่กำหนดไว้ ดำเนินการอย่างสม่ำเสมอตามข้อกำหนดของชุมชน รัฐบาล และกฎหมาย

2) การปฏิบัติตามกฎระเบียบระดับประเทศ ระดับท้องถิ่น และระดับชุมชน ซึ่งแต่ละพื้นที่ อาจจะมีความแตกต่างกัน

3) ปฏิบัติตามภาระผูกพันทางกฎหมาย

4) การจัดหาสินค้าและบริการที่ตรงตามข้อกำหนดขั้นต่ำของกฎหมาย

3.3 ความรับผิดชอบทางจริยธรรม (Ethical Responsibility) ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจชุมชนทางจริยธรรม มีดังต่อไปนี้

1) ดำเนินการในลักษณะที่สอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม

2) ยอมรับและเคารพมาตรฐานจริยธรรมและจริยธรรมใหม่ หรือที่กำลังพัฒนา ซึ่งได้รับการยอมรับจากสังคม

3) การป้องกันมิให้ละเมิดมาตรฐานทางจริยธรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

4) เป็นธุรกิจชุมชนที่ดีโดยทำในสิ่งที่คาดหวังทางจริยธรรมหรือทางศีลธรรมของชุมชนและประเทศ

5) ยอมรับว่าความซื่อตรงในการดำเนินธุรกิจชุมชน และพฤติกรรมทางจริยธรรมที่นอกเหนือไปจากการปฏิบัติตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับ

3.4 ความรับผิดชอบต่อสาธารณประโยชน์ (Philanthropic Responsibility) ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจชุมชนทางสาธารณประโยชน์ รวมถึงกิจกรรมและแนวทางปฏิบัติของธุรกิจชุมชนโดยสมัครใจหรือตามที่เห็นสมควร โดยมีเป้าหมายทำให้สาธารณชนและสังคมรู้สึกว่าการดำเนินงานได้มอบหรือนำผลประโยชน์กลับคืนสู่ชุมชน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของชุมชน

แนวคิดในการดำเนินธุรกิจชุมชน โดยแสดงให้เห็นความสำคัญถึงความรับผิดชอบต่อสังคมทั้งในระดับชุมชน ท้องถิ่น และประเทศ จะทำให้ธุรกิจชุมชนสามารถดำเนินธุรกิจ และเติบโตอย่างยั่งยืน

4. มุมมองต่อความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจชุมชน

มุมมองต่อความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจชุมชน (Social Responsibility Perspectives of Community Business) มีความสำคัญดังนี้

4.1 มุมมองของพนักงาน (Employee Perspective) ด้วยความช่วยเหลือของสมาชิกในชุมชน โดยการจ้างงานของธุรกิจชุมชน และสภาพการทำงานที่ดี แสดงให้เห็นความรับผิดชอบต่อสังคมในชุมชนของธุรกิจชุมชน สามารถลดอัตราการว่างงานในชุมชน ทำให้ความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญในมุมมองของพนักงาน

4.2 มุมมองของลูกค้า (Customer Perspective) ภายใต้ความรับผิดชอบต่อสังคม ธุรกิจชุมชนต้องให้ความสำคัญในการปฏิบัติตามหลักจริยธรรม และผลิตสินค้าที่มีคุณภาพตามความคาดหวังและราคาที่สมเหตุสมผล เพื่อให้ลูกค้าได้รับผลประโยชน์จากการอุปโภคบริโภคสินค้าและบริการของธุรกิจชุมชน

4.3 มุมมองของนักลงทุน (Investor Perspective) นักลงทุน หมายถึง ผู้ร่วมลงทุนซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนที่นำเงินมาร่วมลงทุนในกิจการ ธุรกิจชุมชนที่เข้าใจคุณค่าของความรับผิดชอบต่อสังคม คือ การ

คุ้มครองการลงทุนของผู้ร่วมลงทุนด้วยความช่วยเหลือในการพัฒนาและการเติบโตของธุรกิจ ตลอดจนผลตอบแทนที่คาดว่าจะได้รับ จากผู้ร่วมลงทุนด้วยผลกำไรในการดำเนินกิจการ

4.4 มุมมองของซัพพลายเออร์ (Supplier Perspective) ซัพพลายเออร์สำหรับธุรกิจชุมชน คือ บุคคลและครัวเรือนที่นำผลผลิตของตนมาจำหน่ายให้ธุรกิจชุมชนเพื่อนำไปผลิตเป็นสินค้า ความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นสิ่งจำเป็นในกรณีที่ซัพพลายเออร์ได้รับเงินตรงเวลา จากการสนองความต้องการที่สมเหตุสมผลก็ทำให้ธุรกิจชุมชนพึงพอใจ ทำให้ซัพพลายเออร์ภักดีต่อธุรกิจชุมชนตลอดไป

4.5 มุมมองของสังคม (Society Perspective) สังคมสำหรับการดำเนินธุรกิจชุมชน หมายถึง สังคมของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของธุรกิจชุมชน ตัวอย่างเช่น ชุมชนที่ตั้งของธุรกิจชุมชน ชุมชนที่วางจำหน่ายสินค้า และชุมชนผู้เป็นลูกค้า เป็นต้น ความสำคัญของความรับผิดชอบต่อสังคมก็ถูกกำหนดจากมุมมองของสังคมด้วย ธุรกิจชุมชนจัดหาผลิตภัณฑ์ที่ดี พยายามรักษาสภาพแวดล้อมที่สะอาด ให้โอกาสในการมีส่วนร่วมในธุรกิจ ตลอดจนการทำงานเพื่อการพัฒนาโดยรวมของสังคม

4.6 มุมมองของรัฐบาล (Government Perspective) เมื่อธุรกิจชุมชนจ่ายภาษีเป็นประจำ การปฏิบัติตามบรรทัดฐานของรัฐบาลแล้ว ถือว่าเป็นความรับผิดชอบต่อสังคมของธุรกิจชุมชนที่บรรลุผลตามสมควร

กิจกรรม 13.2.2

จงอธิบายความสำคัญของธุรกิจชุมชนในการพัฒนาสังคม

(โปรดทำกิจกรรม 13.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.2 เรื่องที่ 13.2.2)

แผนการสอนตอนที่ 13.3

บทบาทธุรกิจชุมชนกับการส่งเสริมวัฒนธรรม

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 13.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 13.3.1 ธุรกิจชุมชนกับการส่งเสริมวัฒนธรรม
- 13.3.2 บทบาทธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมวัฒนธรรม

แนวคิด

1. วัฒนธรรมเป็นความเชื่อ ค่านิยม และทัศนคติโดยรวมที่พัฒนาขึ้น วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญในธุรกิจชุมชน และมีผลกระทบต่อทิศทางเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจชุมชน โดยคุณสมบัติของวัฒนธรรม ได้แก่ เรียนรู้ แบ่งปัน สัญลักษณ์ บูรณาการ และพลวัต ผลจากการค้นพบ การประดิษฐ์ และการแพร่กระจาย เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม ส่วนปัจจัยที่ทำให้วัฒนธรรมมีความแตกต่างกัน ได้แก่ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางสังคม และสภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี
2. ธุรกิจและการส่งเสริมวัฒนธรรมต่างมีบทบาทที่สนับสนุนซึ่งกันและกัน โดยวัฒนธรรมในด้านทัศนคติต่อธุรกิจ กลุ่มนิยมและปัจเจกนิยม ความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ และแนวคิดใหม่ จะส่งผลกระทบต่อ การดำเนินธุรกิจชุมชน ส่วนธุรกิจชุมชนมีความรับผิดชอบต่อการส่งเสริมวัฒนธรรมในด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชน การสร้างอัตลักษณ์ชุมชน การศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน การทำงานร่วมกัน และการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์การ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.3.1 “ธุรกิจชุมชนกับการส่งเสริมวัฒนธรรม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายธุรกิจชุมชนกับการส่งเสริมวัฒนธรรมได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 13.3.2 “บทบาทธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมวัฒนธรรม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบาทธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมวัฒนธรรมได้

เรื่องที่ 13.3.1

ธุรกิจชุมชนกับการส่งเสริมวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบสำคัญในธุรกิจและมีผลกระทบต่อทิศทางเชิงกลยุทธ์ของธุรกิจ วัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการจัดการ การตัดสินใจ และหน้าที่ทางธุรกิจทั้งหมดของห่วงโซ่อุปทานสินค้า การเกษตรจนถึงผู้บริโภค

ความแตกต่างทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจซื้อสินค้า และการเข้าร่วมงานหรือทำงานของผู้คนในชุมชนหรือท้องถิ่นอื่นรอบข้างกับธุรกิจชุมชน ดังนั้น ในการผลิตสินค้าและการวางแผนทางการดำเนินธุรกิจต้องนำวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่นโดยรอบ มาประกอบการพิจารณาพร้อมด้วยเช่นเดียวกับการพิจารณาสภาพแวดล้อมของชุมชน และสังคมของชุมชน

1. ความหมายเกี่ยวกับการส่งเสริมวัฒนธรรม

1.1 วัฒนธรรม (Culture) พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 ระบุว่า วัฒนธรรม หมายความว่า วิถีการดำเนินชีวิต ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม จารีตประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญา ซึ่งกลุ่มชนและสังคมได้ร่วมสร้างสรรค์ สังสม ปลูกฝัง สืบทอด เรียนรู้ ปรับปรุง และเปลี่ยนแปลง เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม ทั้งด้านจิตใจและวัตถุ อย่างสันติสุขและยั่งยืน

1.2 วัฒนธรรมท้องถิ่น (Local Culture) หมายถึง กลุ่มผู้คนในสถานที่เฉพาะที่มองว่าตัวเองเป็นชุมชน มีการแลกเปลี่ยนและแบ่งปันประสบการณ์ ขนบธรรมเนียม และลักษณะนิสัย และทำงานเพื่อรักษาคุณลักษณะและขนบธรรมเนียมเหล่านั้น เพื่อแยกกลุ่มของตนออกจากกลุ่มอื่น

วัฒนธรรมท้องถิ่นแสดงให้เห็นความรู้สึกถึงเอกลักษณ์สำหรับชุมชนในชนบทและผู้อยู่อาศัย อัตลักษณ์นี้เอื้อต่อความเข้าใจ ประเพณี และค่านิยมร่วมกัน ซึ่งล้วนเป็นศูนย์กลางของการระบุแผนปฏิบัติการ เพื่อปรับปรุงความเป็นอยู่ที่ดี วัฒนธรรมมีส่วนช่วยในการสร้างเอกลักษณ์และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของท้องถิ่น และมีอิทธิพลต่อความเชื่อมั่นที่ชุมชนในชนบทมีให้มาร่วมกันเพื่อตอบสนองความต้องการและปัญหาเฉพาะ ความมุ่งมั่นในท้องถิ่นในหมู่ผู้อยู่อาศัยโดยไม่คำนึงถึงสภาพเศรษฐกิจ หรือการเมืองสามารถเป็นเครื่องมือที่มีคุณค่าในการกำหนดประสิทธิภาพของตัวเลือกการพัฒนา และการดำเนินการในท้องถิ่น

1.3 วัฒนธรรมสมัยนิยม (Popular Culture) หมายถึง กิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือผลิตภัณฑ์เชิงพาณิชย์ แนวคิด ความรู้ ข้อมูล งานสร้างสรรค์ ที่สะท้อนถึงความเหมาะสมหรือมุ่งเป้าไปที่รสนิยมของคนทั่วไปในช่วงเวลาหนึ่ง วัฒนธรรมสมัยนิยมอาจจะได้รับอิทธิพลจากหน่วยงานมืออาชีพที่ให้ข้อมูลแก่สาธารณชน แหล่งข้อมูลเหล่านี้ รวมถึงสื่อข่าว สิ่งตีพิมพ์ทางวิทยาศาสตร์และวิชาการ และความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งถือว่าบุคคลนั้นเป็นผู้มีอำนาจในสาขาของตน

1.4 การส่งเสริมวัฒนธรรม (Cultural Promotion) หมายถึง การเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมและศิลปะโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรักษามรดกของวัฒนธรรมและศิลปะในอดีตให้อยู่อย่างยั่งยืน การส่งเสริมวัฒนธรรมอาจจะดำเนินกิจกรรมในพื้นที่เฉพาะและ/หรือพื้นที่ในแนวกว้าง

2. คุณสมบัติของวัฒนธรรม

คุณสมบัติของวัฒนธรรม (Characteristics of Culture) มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

2.1 เรียนรู้ (Learned) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ผู้คนได้เรียนรู้จากครอบครัว เพื่อนฝูง สถาบัน และสื่อ กระบวนการเรียนรู้วัฒนธรรมเรียกว่า การปลูกฝัง

2.2 แบ่งปัน (Share) วัฒนธรรมมีการแบ่งปันระหว่างผู้คนกับผู้คน ผู้คนกับกลุ่มคนในชุมชน หรือระหว่างกลุ่มคนในชุมชนกับกลุ่มคนในชุมชนอื่น มีส่วนทำให้เกิดการข้ามวัฒนธรรม (Cross Culture)

2.3 สัญลักษณ์ (Symbols) วัฒนธรรมขึ้นอยู่กับสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ คือ สิ่งที่มีหมายถึงสิ่งอื่น สัญลักษณ์แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและเป็นไปตามอำเภอใจ สัญลักษณ์มีความหมายก็ต่อเมื่อคนในวัฒนธรรมนั้นๆ เห็นด้วยกับการใช้งานของสัญลักษณ์เท่านั้น เช่น ภาษา เงิน และศิลปะล้วนเป็นสัญลักษณ์ ภาษาเป็นองค์ประกอบเชิงสัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุดของวัฒนธรรม

2.4 บูรณาการ (Integrated) วัฒนธรรมเป็นแบบบูรณาการ ซึ่งองค์รวมหรือส่วนต่างๆ ของวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงถึงกัน ทุกแง่มุมของวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องกัน และเพื่อให้เข้าใจวัฒนธรรมอย่างแท้จริง ผู้คนจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับทุกส่วนของวัฒนธรรม ไม่เพียงแต่บางส่วนเท่านั้น

2.5 พลวัต (Dynamic) วัฒนธรรมเป็นพลวัต วัฒนธรรมมีปฏิสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลง เนื่องจากวัฒนธรรมส่วนใหญ่มีการติดต่อกับวัฒนธรรมอื่น ผู้คนจึงมีการแลกเปลี่ยนความคิดและสัญลักษณ์ เนื่องจากวัฒนธรรมได้รับการบูรณาการ หากองค์ประกอบหนึ่งของวัฒนธรรมในระบบเปลี่ยนแปลง มีแนวโน้มว่าทั้งวัฒนธรรมระบบจะต้องปรับ

สามารถสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีคุณสมบัติพื้นฐาน 5 ประการ ได้แก่ การเรียนรู้ การแบ่งปัน การมีสัญลักษณ์ การบูรณาการ และการมีพลวัต ซึ่งทุกวัฒนธรรมแบ่งปันคุณสมบัติพื้นฐานเหล่านี้ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม

3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม เกิดจากวัฒนธรรมได้รับผลกระทบภายในจากแรงที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงและแรงที่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลง พลังเหล่านี้เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคมและเหตุการณ์ทางธรรมชาติ และเกี่ยวข้องกับการคงอยู่ของแนวคิดและแนวปฏิบัติทางวัฒนธรรมภายในโครงสร้างปัจจุบัน ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ การเปลี่ยนแปลงในวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

3.1 การค้นพบ (Discovery) หมายถึง กระบวนการที่บางสิ่งได้เรียนรู้หรือตีความใหม่ การค้นพบมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงโดยทำให้ผู้คนเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ซึ่งอาจเปลี่ยนมุมมอง หรือเปลี่ยนกิจวัตรของตนให้ดีขึ้นโดยอาศัยข้อมูลใหม่ที่พบผ่านการค้นพบ ซึ่งการค้นพบใดๆ นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมก็ต่อเมื่อมีการใช้กันอย่างแพร่หลายในสังคม ชุมชน ห้องถิ่น

3.2 การประดิษฐ์ (Invention) สิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรม คือ นวัตกรรมใดๆ ที่พัฒนาโดยผู้คน รวมถึงชุดของพฤติกรรมที่กลุ่มคนนำไปใช้ สิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมเหล่านี้ถูกขยายเวลาโดยการส่งต่อไปให้ผู้อื่นภายในกลุ่มหรือภายนอกกลุ่ม นอกจากนี้ ยังส่งต่อไปยังกลุ่มและรุ่นต่อๆ ไปอีกด้วย แหล่งที่มาของการประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมอาจมาจากภายนอกกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งหรือจากภายในกลุ่มนั้น ซึ่งสิ่งประดิษฐ์ทางวัฒนธรรมสามารถสร้างแรงกดดันต่อการเปลี่ยนแปลงในส่วนต่างๆ ของชีวิตทางสังคม และการผลิตสินค้าและบริการ

3.3 การแพร่กระจาย (Diffusion) เป็นกระบวนการที่วัฒนธรรมหรือสังคมหนึ่งยืมมาจากวัฒนธรรมหรือสังคมอื่น การแพร่กระจายได้รับอิทธิพลอย่างกว้างขวางจากการติดต่อที่สังคมหนึ่งมีกับอีกสังคมหนึ่ง ยิ่งสังคมมีปฏิสัมพันธ์มากเท่าไร วัฒนธรรมก็จะยิ่งถ่ายทอดหรือแลกเปลี่ยนได้อย่างรวดเร็ว และยอมรับในวัฒนธรรมใหม่ด้วยในเวลาระยะสั้น แต่ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบจากวัฒนธรรมหนึ่งต้องกลมกลืนกับชีวิตและกิจกรรมของอีกวัฒนธรรมหนึ่ง

4. ปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ความแตกต่างทางวัฒนธรรม หมายถึง ชุมชนหรือท้องถิ่นแต่ละแห่งมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม ถึงแม้ว่าชุมชนหรือท้องถิ่นนั้นอยู่ในประเทศเดียวกัน ปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีดังนี้

4.1 สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (Natural Environment) สภาพแวดล้อมธรรมชาติมีผลต่อวัฒนธรรมของชุมชนหรือท้องถิ่นที่ตั้งอยู่ในพื้นที่นั้นๆ ทั้งรูปแบบและลักษณะของวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

4.1.1 ภูมิประเทศ (Terrain) ชุมชนหรือท้องถิ่นที่มีภูมิประเทศต่างกัน มักจะมีทรัพยากรหรือแหล่งที่มาของอาหารที่แตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้วัฒนธรรมด้านอาหาร และพฤติกรรมในการบริโภคอาหารมีความแตกต่างกันไปด้วย เช่น ความแตกต่างในด้านวัฒนธรรมอาหารของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีความแตกต่างจากอาหารของชุมชนในภาคใต้ เป็นต้น

4.1.2 ภูมิอากาศ (Climate) ความแตกต่างด้านภูมิประเทศจะมีผลต่อความแตกต่างของวัฒนธรรมชุมชนหรือท้องถิ่นที่ชัดเจน เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย และวัฒนธรรมรูปแบบหรือลักษณะของบ้านหรือเรือน เป็นต้น

4.1.3 ตำแหน่งที่ตั้ง (Location) ความแตกต่างด้านตำแหน่งที่ตั้งจะมีผลต่อความแตกต่างของวัฒนธรรมชุมชนหรือท้องถิ่นที่ชัดเจน เช่น วัฒนธรรมอาชีพ วัฒนธรรมการเดินทาง วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมภาษา วัฒนธรรมกีฬา และการแสดงพื้นบ้าน เป็นต้น

4.2 สภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) สภาพแวดล้อมทางสังคมที่ทำให้แต่ละชุมชนมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน เช่น คติความเชื่อ ศาสนา ลักษณะทางประชากรศาสตร์ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ภาษา และชาติพันธุ์ เป็นต้น

4.3 สภาพแวดล้อมทางเทคโนโลยี (Technology Environment) การเกิดเทคโนโลยีดิสรรัปชัน² หรือดิจิทัล ดิสรรัปชัน³ (Technology Disruption or Digital Disruption) ซึ่งแพร่กระจายเข้าสู่ทุกมิติของสังคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วสร้างความแตกต่างทางวัฒนธรรมเกือบทุกชุมชนหรือท้องถิ่น

กิจกรรม 13.3.1

1. จงอธิบายปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม มีอะไรบ้าง
2. จงอธิบายปัจจัยที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 13.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.3 เรื่องที่ 13.3.1)

เรื่องที่ 13.3.2

บทบาทธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมวัฒนธรรม

ธุรกิจชุมชนมีบทบาทในการส่งเสริมวัฒนธรรมของชุมชน และท้องถิ่นรอบข้างให้ได้รับการรักษาและสร้างความเข้มแข็งวัฒนธรรมเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง ในขณะเดียวกันวัฒนธรรมก็มีบทบาทในการให้ธุรกิจชุมชนมีการปรับปรุงและพัฒนาในการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องวัฒนธรรมเช่นกัน

1. วัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจชุมชน

วัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการดำเนินธุรกิจชุมชน มีดังต่อไปนี้

1.1 ทักษะคติต่อธุรกิจ (Attitude to Business) ผู้บริโภคเรียนรู้ทัศนคติจากแหล่งต่างๆ ตั้งแต่ประสบการณ์ตรงไปจนถึงการบอกต่อไปจนถึงการตลาด บุคลิกภาพของผู้บริโภคเป็นหนึ่งในตัวขับเคลื่อนทัศนคติที่สำคัญที่สุดของพฤติกรรมการซื้อขายสินค้าและบริการ เมื่อพิจารณาถึงธรรมชาติของบุคลิกภาพทัศนคติก็มีความเฉพาะตัวสูงเช่นกัน และแตกต่างกันอย่างมากจากผู้บริโภคคนหนึ่งไปอีกรายหนึ่ง

² เทคโนโลยีดิสรรัปชัน คือ เทคโนโลยีที่แทนที่เทคโนโลยีที่จัดตั้งขึ้นและเขย่าอุตสาหกรรมหรือผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่สร้างอุตสาหกรรมใหม่อย่างสมบูรณ์

³ ดิจิทัลดิสรรัปชัน คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเมื่อเทคโนโลยีดิจิทัลและรูปแบบธุรกิจใหม่ๆ กระแทกต่อคุณค่าของสินค้าและบริการที่มีอยู่

ดังนั้น ธุรกิจชุมชนต้องมีแผนงานการตลาดในการเปลี่ยนทัศนคติของผู้คนในชุมชนให้ยอมรับในสินค้าและบริการของชุมชน เพราะผู้คนส่วนใหญ่มักจะยึดติดกับสินค้าจากผู้ผลิตรายใหญ่ที่มีการโฆษณาประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

1.2 **กลุ่มนิยมและปัจเจกนิยม (Collectivism and Individualism)** กลุ่มนิยมจัดลำดับความสำคัญการทำงานร่วมกันของกลุ่มมากกว่าการแสวงหาส่วนบุคคล และเห็นว่าความสัมพันธ์ระยะยาวมีความสำคัญ เนื่องจากการส่งเสริมเป้าหมายของกลุ่ม ในทางกลับกันปัจเจกนิยมมุ่งเน้นไปที่ความเป็นอิสระและเสรีภาพของมนุษย์ โดยทั่วไปจะต่อต้านการแทรกแซงจากภายนอกเกี่ยวกับการเลือกส่วนบุคคล

ดังนั้น การดำเนินธุรกิจชุมชนต้องผลิตสินค้าและบริการที่สามารถสนองต่อความต้องการของผู้คนในชุมชนทั้งในระดับกลุ่ม และรายบุคคล หรือสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ภายในชุมชนที่สามารถอำนวยความสะดวกหรือประโยชน์แก่กลุ่มผู้คน คริวเรือน และรายบุคคล

1.3 **ความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Mindset)** ความคิดทางวิทยาศาสตร์จะยึดถือความจริงเป็นสิ่งสำคัญ ผู้คนในชุมชนจะมองหาข้อเท็จจริงและหลักฐานเพื่อสนับสนุนความคิดเห็นของตน เพราะเป็นความรู้เดียวที่คนเหล่านั้นสามารถใช้อย่างน่าเชื่อถือ เพื่อสำรวจชุมชนของคนให้มีชีวิตที่ดีขึ้น

ดังนั้น การดำเนินธุรกิจชุมชน ต้องแสดงให้เห็นเป็นรูปธรรมว่าสินค้าที่ผลิตออกมามีความจำเป็นต่อการอุปโภคบริโภคของผู้คนในชุมชนอย่างไร และการดำเนินธุรกิจสามารถสร้างผลประโยชน์หรืออำนวยความสะดวกให้ผู้คนในชุมชนอย่างไร

1.4 **แนวความคิดใหม่ (Orientation Towards New Ideas)** เกิดจากผู้คนได้เรียนรู้สิ่งใหม่ หรือนวัตกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ จากการศึกษาเล่าเรียนและ/หรือจากการสืบค้นในเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ทำให้มีความต้องการนำความรู้และความคิดที่ได้รับมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน

ดังนั้น ธุรกิจชุมชนต้องมีการศึกษาและเก็บข้อมูลถึงความต้องการของลูกค้า เพื่อคิดค้น หรือปรับปรุงสินค้าและบริการ หรือวัตถุดิบในการผลิต ให้สามารถสนองความต้องการของลูกค้าให้มากที่สุด

2. ความรับผิดชอบของธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมวัฒนธรรม

ความรับผิดชอบของธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมวัฒนธรรม (Community Business Responsibility for Cultural Promotion) มีดังต่อไปนี้

2.1 **การส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชน (Promoting the Conservation of Community Wisdom)** ภูมิปัญญาของชุมชนเป็นฐานรวมของความรู้ ทัศนคติคุณธรรม ทักษะ และทรัพย์สินที่ผู้อยู่อาศัยนำมาใช้ เพื่อแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยสมาชิกที่เป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมดต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดค่าตาม และกำหนดแนวทางแก้ไขสำหรับชุมชนของตน และสร้างสรรค์งานเพื่อพัฒนาและดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น

ความรับผิดชอบของธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาชุมชน โดยการสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาภูมิปัญญา หรือสร้างนวัตกรรมที่คิดค้นใหม่ในชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียงให้ได้มาตรฐานการรับรองที่สูงขึ้น เพื่อที่ธุรกิจชุมชนสามารถนำภูมิปัญญา หรือสร้างนวัตกรรมมาต่อยอดธุรกิจของชุมชน สร้างรายได้กลับเข้าสู่ชุมชนและท้องถิ่นใกล้เคียง

2.2 การส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน (Promoting Community Identity Building) การสร้างเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนจำเป็นต้องมีกระบวนการเรียนรู้ เพื่อช่วยชุมชนในการระบุ ระบุ รับรู้ สร้างการยอมรับ และปลูกฝังการรับรู้ในเอกลักษณ์ นอกจากนี้ อัตลักษณ์ของชุมชนมีส่วนสนับสนุนฐานเศรษฐกิจภายในชุมชนที่ยั่งยืน

ความรับผิดชอบของธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมการสร้างอัตลักษณ์ชุมชน คือ การผลิตและจำหน่ายสินค้าและบริการให้แสดงถึงอัตลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชน เพื่อให้เกิดการยอมรับในอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างกว้างไกล และสามารถต่อยอดธุรกิจ หรือการขยายธุรกิจให้เกิดใหม่ในชุมชน อัตลักษณ์ของชุมชนที่ได้รับการยอมรับระดับประเทศและโลก ได้แก่ อัตลักษณ์ด้านอาหาร อัตลักษณ์ด้านศิลปะพื้นเมือง

2.3 การส่งเสริมการศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชน (Promotion of Community Education and Learned) การศึกษาและการเรียนรู้ของชุมชนมีความสำคัญต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน และการเป็นสมาชิกชุมชนที่กระตือรือร้น ช่วยให้ผู้คนในชุมชนดำเนินการได้โดยตรงและใช้ได้จริงเพื่อจัดการกับความท้าทายของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและเพิ่มขึ้นทั่วประเทศ นอกจากนี้ ยังช่วยให้ผู้คนในชุมชนได้รับความรู้และทักษะใหม่ๆ เพื่อพัฒนาชีวิตของผู้คนในชุมชนอย่างยั่งยืน เช่น การทำฟาร์มที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม หรือโดยการทำงานเพื่อจัดการกับความไม่เท่าเทียมกันทางสังคมและเศรษฐกิจ การเรียนรู้ช่วยให้ผู้คนตัดสินใจอย่างมีข้อมูลซึ่งสามารถนำไปสู่การกระทำที่เปลี่ยนแปลงได้ ด้วยการพัฒนาความเป็นเจ้าของร่วมกันมากขึ้นในอนาคตของชุมชน และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

แนวทางของชุมชนในการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนช่วยให้ผู้คนสามารถระบุตัวตน ประเมินใหม่ และพัฒนาความรู้ในชุมชนและท้องถิ่นต่อไปได้ โดยอาศัยภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ยังคงเกี่ยวข้อง แต่มักถูกละเลย ซึ่งการเรียนรู้โดยชุมชนสามารถช่วยเรียกคืนได้

ความรับผิดชอบของธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมการศึกษาชุมชนและการเรียนรู้ โดยให้การสนับสนุนการศึกษาให้แก่เด็กนักเรียนในชุมชน ในรูปทุนการศึกษาหรือโครงการอาหารกลางวัน ให้แก่เด็กในโรงเรียน ส่วนระดับผู้ใหญ่เน้นการให้เกิดทักษะใหม่ หรือพัฒนาทักษะให้เพิ่มขึ้นด้วยการสนับสนุนการฝึกฝนอาชีพ เพื่อที่จะนำผู้รับการฝึกอบรมเหล่านี้มาเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาหรือขยายธุรกิจต่อไป

2.4 การส่งเสริมวัฒนธรรมการทำงานร่วมกัน (Promoting a Culture of Collaboration) การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพเป็นวัฒนธรรมที่ดี และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน แต่ในขณะเดียวกัน อาจเป็นสิ่งที่ทำลายสำหรับชุมชนเช่นกัน ดังนั้น ชุมชนควรพิจารณาแนวทางในการนำผู้คนภายในชุมชนเข้ามาทำงานร่วมกัน โดย

2.4.1 การสร้างความสัมพันธ์ส่วนตัว (Creating Personal Connections) การทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพมีรากฐานมาจากความรู้สึกของความไว้วางใจ และการดูแลซึ่งกันและกัน และสภาพแวดล้อมชุมชนที่ยอดเยียมพยายามเชื่อมโยงผู้คนเข้าด้วยกัน เพื่อสร้างทีมที่แข็งแกร่งและเครือข่ายสังคมในชุมชน และท้องถิ่นรอบข้าง

2.4.2 การนำคนมาร่วมกันแก้ปัญหา (Bringing People Together to Solve Problems) การสร้างโอกาสในการทำงานร่วมกันสร้างมูลค่าให้กับผู้คนในชุมชนไม่เพียงแต่จะขยายเครือข่ายภายใน แต่ยังสามารถช่วยชุมชนในการแก้ปัญหาท้าทายที่ชุมชนเผชิญอยู่

2.4.3 แพลตฟอร์ม⁴ ที่ผู้คนเชื่อมต่อกัน (Platforms Where People Connect) วัฒนธรรม

ของการทำงานร่วมกันมีรากฐานมาจากความไว้วางใจและการสร้างความสัมพันธ์ และเทคโนโลยีช่วยให้ผู้คนที่กระจัดกระจายตามภูมิศาสตร์ และในชุมชนมารวมตัวกันและสร้างความผูกพันได้ง่ายขึ้น

การทำงานร่วมกันขึ้นอยู่กับความตั้งใจของผู้คนในชุมชน หรือท้องถิ่นรอบข้างที่จะมารวมตัวกัน และบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ในสภาพแวดล้อมของความไว้วางใจ ความภาคภูมิใจ และความสัมพันธ์กันเท่านั้น ผู้คนที่เข้ามาทำงานร่วมกันจำเป็นต้องรู้สึกปลอดภัยในการให้และรับข้อเสนอแนะที่สร้างสรรค์อย่างแท้จริง ได้รับแรงบันดาลใจจากเป้าหมายร่วมกัน และมีเครื่องมือและโอกาสในการเชื่อมต่อซึ่งกันและกัน

ความรับผิดชอบของธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมการทำงานร่วมกันของผู้คนในชุมชน และท้องถิ่นรอบข้าง สิ่งแรกธุรกิจชุมชนต้องสร้างการทำงานร่วมกันภายในธุรกิจชุมชนของบุคลากรทุกคนและทุกฝ่าย ในธุรกิจชุมชน เพื่อให้เป็นต้นแบบที่ดี และบุคลากรของธุรกิจชุมชนสามารถนำแนวทางและประสบการณ์การทำงานร่วมกันมาถ่ายทอดสู่ชุมชนหรือท้องถิ่นของตน

2.5 การส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กร (Promotion of Corporate Culture) วัฒนธรรมองค์การ สำหรับการดำเนินธุรกิจชุมชน คือ ค่านิยม จริยธรรม วิสัยทัศน์ พฤติกรรม และสภาพแวดล้อมในการทำงานขององค์กร เป็นสิ่งที่ทำให้แต่ละธุรกิจชุมชนมีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และส่งผลต่อทุกอย่างตั้งแต่ภาพลักษณ์สาธารณะไปจนถึงการมีส่วนร่วมและการรักษาพนักงานไว้ หากพนักงานแบ่งปันจริยธรรม วิสัยทัศน์ และองค์ประกอบทางวัฒนธรรมอื่นๆ ของธุรกิจชุมชน ก็อาจส่งผลดีต่อผลกำไรของธุรกิจชุมชนได้ ธุรกิจชุมชนที่มีวัฒนธรรมองค์การที่ดีมักมีขวัญกำลังใจในการทำงานสูง และมีพนักงานที่มีส่วนร่วมสูงและมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น ธุรกิจชุมชนนอกจากจะสนับสนุนและส่งเสริมวัฒนธรรมให้แก่ชุมชนและท้องถิ่นแล้ว จะต้องให้ความสำคัญในการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์การเช่นกัน เพื่อให้การดำเนินธุรกิจชุมชนประสบความสำเร็จในเป้าหมายที่กำหนด

กิจกรรม 13.3.2

1. จงอธิบายวัฒนธรรมที่ส่งผลกระทบต่อการค้าดำเนินธุรกิจชุมชน มีอะไรบ้าง
2. จงอธิบายความรับผิดชอบของธุรกิจชุมชนในการส่งเสริมวัฒนธรรม มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 13.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 13.3 เรื่องที่ 13.3.2)

⁴ แพลตฟอร์ม คือ กลุ่มของเทคโนโลยีที่ใช้เป็นฐานในการพัฒนาแอปพลิเคชัน กระบวนการ หรือเทคโนโลยีอื่น

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2562). รายงานหมู่บ้านชนบทไทย จากข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้าน (กชช. 2ค). กรุงเทพฯ: บริษัท บีทีเอส เพรส จำกัด.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2553). พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2553 เล่ม 127 ตอนที่ 69 ก.
- สำนักบริหารการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย. (2564, 6 ธันวาคม). ข้อมูลการปกครองส่วนภูมิภาค. สืบค้นจาก <https://multi.dopa.go.th/pab/news/cate9/view46>
- ศูนย์กลางองค์ความรู้ด้านการพัฒนาที่อยู่อาศัย. (2564, 6 ธันวาคม). รายชื่อชุมชนที่จัดตั้งตามระเบียบกรุงเทพมหานคร. สืบค้นจาก <https://housingkc.nha.co.th/th/inter/knowledge/content/20171031155624/20210429182659>
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2564, 15 ธันวาคม). ครวัเวียนกังวลกับค่าครองชีพที่เพิ่มต่อเนื่อง กดดันดัชนี KR-ECI ในเดือน พ.ย. 64. สืบค้นจาก <https://kasikomresearch.com/th/analysis/k-social-media/Pages/KRECI-FB-09-12-21-2.aspx>.
- ศูนย์สารสนเทศ กทม. (2564, 6 ธันวาคม). จำนวนชุมชนในเขตกรุงเทพมหานคร จำแนกตามประเภทชุมชน พ.ศ. 2563. สืบค้นจาก <https://one.bangkok.go.th/info/bmainfo/graph/graph.php?code=soc030>
- Alexander, J. M . (2008). *Capabilities and Social Justice: The Political Philosophy of Amartya Sen and Martha Nussbaum*. Aldershot: Ashgate Publishing Limited.
- Carroll, A. (1991). *The Pyramid of Corporate Social Responsibility: Toward the Moral Management of Organizational Stakeholders*. Business Horizons, Vol. 34, pp. 39-48.
- Churchill C. N. & Lewis L. V. (1983). *The Fives Stages of The Small Business Growth*. Entrepreneurial Management, Harvard Business Review. May 1983.
- Cornell University. (2021, 12 December). *General Economic Development Strategies*. Retrieved from <https://www.mildredwarner.org/econdev/strategies>.
- Green, G. P. & Haines, A. (2016). *Asset Building and Community Development* (4th ed.). Thousand Oaks: SAGE Publications Ltd.
- Hofstrand D. (2021). *Business Development vs. Economic Development*. Extension and Outreach, IOWA STATE UNIVERSITY. November 2021.
- Hirschey M. (2009). *Managerial Economics* (12th ed.). Mason: South-Western Cengage Learning.
- McRobbie, A. (1994). *Postmodernism and Popular Culture*. London: Routledge.
- Midgley, J. (1999). *Social Development: The Developmental Perspective in Social Welfare*. London: SAGE Publications Ltd.
- Pittman, R., Pittman, E., Phillips, P. & Congelosi, J. (2009). The Community and Economic Development Chain: Validating the Links Between Processes and Outcomes. *Journal of the Community Development Society (CDS)*. Vol. 40, Iss. 1. pp. 80-93.

- Phillips, R. & Pittman, H., R. (2014). *An Introduction to Community Development* (2nd ed.). New York: Routledge.
- Ratanakosol, K., Pathumcharoenwattana, W. & Kimpee, P. (2016). *Learning Process for Creating Community Identity*. SHS Web of Conferences 26:01067.
- Storey, J. (2021). *Cultural Theory and Popular Culture: An Introduction* (9th ed.). London: Routledge.
- University of Wisconsin-Madison. (2021, 12 December). *Economic Development*. Retrieved from <https://www.mildredwarner.org/econdev/strategies>.
- Wallerstein, N. (1992). Powerlessness, empowerment and health: Implications for health promotion programs. *American Journal of Health Promotion*, 6(3),
- Weick, A. (1992). Building a Strengths Perspective for Social Work, in *The Strengths Perspective in Social Work Practice*. (ed.) D Saleebey. New York: Longman.

กฎหมายสหกรณ์และกฎหมายธุรกิจชุมชน

อาจารย์จุมพล ชละเอม

รองศาสตราจารย์ (พิเศษ) พลโท ดร.วีระ วงศ์สรรค์

อาจารย์วรัญญา ชุสกุล

อาจารย์ ดร.บริบูรณ์ ปิ่นประยงค์

ชื่อ
วุฒิ
ตำแหน่ง

อาจารย์จุมพล ชละเอม
วท.บ. (พืชไร่-นา) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
อดีตผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านนโยบายและแผน
อดีตผู้ตรวจราชการ กรมส่งเสริมสหกรณ์

หน่วยที่ปรับปรุง

หน่วยที่ 14 ตอนที่ 14.1

ชื่อ
วุฒิ

รองศาสตราจารย์ (พิเศษ) พลโท ดร.วีระ วงศ์สรรค์
กศ.บ. (เกษตรนิยาม) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม
ค.ม. (วิจัยการศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
บธ.ม. (สหกรณ์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
กศ.ค. (การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ตำแหน่ง
หน่วยที่ปรับปรุง

ประธานกรรมการชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด
หน่วยที่ 14 ตอนที่ 14.2 ตอนที่ 14.3

ชื่อ
วุฒิ

อาจารย์วรัญญา ชุสกุล
วท.บ. (จิตวิทยา) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
บธ.ม. (สหกรณ์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

ตำแหน่ง

หัวหน้าแผนกส่งเสริมสหกรณ์ออมทรัพย์
ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด

หน่วยที่ปรับปรุง

หน่วยที่ 14 ตอนที่ 14.2 ตอนที่ 14.3

ชื่อ
วุฒิ
ตำแหน่ง

อาจารย์ ดร.บริบูรณ์ ปิ่นประยงค์
นศ.บ., บธ.ม., บธ.ค. สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย
อาจารย์ประจำพิเศษสาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์

หน่วยที่ปรับปรุง

หน่วยที่ 14 ตอนที่ 14.4

แผนการสอนหน่วยที่ 14

กฎหมายสหกรณ์และกฎหมายธุรกิจชุมชน

ตอนที่

- 14.1 วิวัฒนาการของกฎหมายสหกรณ์
- 14.2 การตรากฎหมายสหกรณ์
- 14.3 ข้อบังคับและระเบียบสหกรณ์
- 14.4 กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชน

แนวคิด

1. กฎหมายสหกรณ์เป็นกฎหมายเฉพาะที่เกิดจากนโยบายรัฐบาลในการหาวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคมของประชาชน มิได้เกิดจากพื้นฐานประชาชนรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ กฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทยจึงมีบทบัญญัติหลายประการที่เอื้อประโยชน์ต่อขบวนการสหกรณ์มากกว่าองค์การทางธุรกิจประเภทอื่น รัฐบาลจำเป็นต้องออกกฎหมายคุ้มครองสหกรณ์และประชาชนเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายรัฐ และมาตรการจำกัดสิทธิบางประการมิให้มีการกระทำที่เกินเลยในลักษณะเกิดความเสียหายต่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ กฎหมายสหกรณ์มีลักษณะและรูปแบบของกฎหมายสหกรณ์เฉพาะ ทั้งกฎหมายสหกรณ์ในต่างประเทศ และกฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทย
2. ประเทศไทยมีกฎหมายที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์การปกครองหลายฉบับ ซึ่งมีลำดับชั้นของกฎหมายที่ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับองค์การที่มีอำนาจในการออกกฎหมาย การจัดลำดับศักดิ์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสหกรณ์ เรียงลำดับ คือ รัฐธรรมนูญ เป็นกฎหมายสูงสุดที่ใช้ในการปกครองประเทศ พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง ประกาศของคณะปฏิวัติ กฎหมายสหกรณ์ถือว่าเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ กระบวนการตราพระราชบัญญัติ ซึ่งหากมีการตรากฎหมายสหกรณ์มาบังคับใช้ใหม่ต้องกำหนดให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ดังนั้น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้ให้ความสำคัญกับสหกรณ์มาตลอดจนถึงปัจจุบัน การตรากฎหมายสหกรณ์ ประกอบด้วย หลักการและเหตุผล การตรากฎหมาย และสาระสำคัญในกฎหมายสหกรณ์
3. ข้อบังคับของสหกรณ์ สหกรณ์ต้องกำหนดข้อบังคับของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์ ภายใต้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ถูกบังคับใช้ในลักษณะเป็นกฎเกณฑ์หรือหลักในการดำเนินงานของสหกรณ์ ข้อบังคับของสหกรณ์จึงมีชั้นของความสำคัญที่สูงสุดในบรรดากฎเกณฑ์ที่มีอยู่ในสหกรณ์ ซึ่งต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายสหกรณ์ แนวทางในการพิจารณากำหนดข้อบังคับสหกรณ์ให้พิจารณาจากกฎหมายสหกรณ์ ว่ามีบทบัญญัติให้เรื่องใด

ไปกำหนดไว้ข้อบังคับ ส่วนระเบียบของสหกรณ์ กำหนดขึ้นเพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติของสหกรณ์ โดยอำนาจการกำหนดระเบียบอยู่ที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ หรือกำหนดโดยที่ประชุมใหญ่ ยกเว้นระเบียบสำคัญบางระเบียบต้องอยู่ในความตรวจตราและกำหนดถือใช้ โดยผ่านความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

4. การประกอบธุรกิจชุมชนมีกฎหมายที่เกี่ยวข้องโดยตรง โดยพิจารณาจากรูปแบบองค์กรธุรกิจ ทั้งที่เป็นนิติบุคคล และไม่เป็นนิติบุคคล รวมถึงการขอรับการสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินธุรกิจชุมชนจากหน่วยงานต่างๆ ซึ่งจะต้องอยู่ภายใต้กฎหมายเฉพาะซึ่งมีความแตกต่างกัน ได้แก่ กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้ของกระทรวงพาณิชย์ กฎหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม และกฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 14.1 “วิวัฒนาการของกฎหมายสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย ลักษณะและรูปแบบของกฎหมายสหกรณ์ กฎหมายสหกรณ์ในต่างประเทศ และกฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทยได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 14.2 “การตรากฎหมายสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทยกับกฎหมายสหกรณ์ หลักการและเหตุผลการตรากฎหมาย และสาระสำคัญในกฎหมายสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาตอนที่ 14.3 “ข้อบังคับและระเบียบสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย บทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติให้เป็นข้อบังคับ สาระสำคัญตามหมวดหมู่ใน ข้อบังคับสหกรณ์ และการกำหนดระเบียบสหกรณ์ได้
4. เมื่อศึกษาตอนที่ 14.4 “กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบาย กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้ของกระทรวงพาณิชย์ กฎหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน กฎหมาย ธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม และกฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้ สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 14 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 14.1-14.4
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 14.1-14.4 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)

7. รวบรวมรายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 14
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 14
3. รายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
4. วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
5. E-Learning (ถ้ามี)
6. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 14.1 วิวัฒนาการของกฎหมายสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 14.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียด

หัวเรื่อง

- 14.1.1 ลักษณะและรูปแบบของกฎหมายสหกรณ์
- 14.1.2 กฎหมายสหกรณ์ในต่างประเทศ
- 14.1.3 กฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทย

แนวคิด

1. กฎหมายสหกรณ์มีลักษณะการบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดกฎเกณฑ์ทั่วไป การจัดตั้ง การดำเนินงาน รวมถึงสิทธิหน้าที่ และการจำกัดสิทธิเสรีภาพ ถึงแม้กฎหมายสหกรณ์ของแต่ละประเทศจะมีวิวัฒนาการแตกต่างกันตามพัฒนาและนโยบายการส่งเสริมสหกรณ์ของประเทศนั้นๆ แต่ลักษณะของกฎหมายจะมีความเป็นสหกรณ์ที่เหมือนกัน ในส่วนของการวางรูปแบบสหกรณ์มีมาตรฐานมาจากรูปแบบการดำเนินงานตามระบบสหกรณ์ร่วมกันของบุคคลมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยตามกฎหมายเกณฑ์ที่กำหนด
2. กฎหมายสหกรณ์ในต่างประเทศมีกฎหมายแตกต่างกัน บางประเทศฉบับเดียวใช้กับสหกรณ์ทุกประเภท บางประเทศอาจมีกฎหมายเฉพาะแต่ละประเภท และบางประเทศอาจไม่มีบทบัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับการสหกรณ์ในประเทศต่างๆ จะมีรูปแบบและสาระสำคัญที่คล้ายกันเกี่ยวกับการดำเนินงาน การดูแลตรวจสอบ การส่งเสริม รวมถึงการเลิกสหกรณ์
3. กฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทย ประเทศไทยเลือกใช้กฎหมายเฉพาะเพราะเกิดจากนโยบายรัฐบาลในการหาวิธีการแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคมมิได้เกิดจากพื้นฐานประชาชนรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ ดังนั้น กฎหมายประเทศไทยจึงมีบทบัญญัติหลายประการที่เอื้อประโยชน์ต่อขบวนการองค์กรทางธุรกิจประเภทอื่น รัฐบาลจำเป็นต้องออกกฎหมายคุ้มครองประชาชนเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายแห่งรัฐและมาตรการจำกัดสิทธิบางการกระทำที่เกินเลย ในลักษณะเกิดความเสียหายต่อประโยชน์ส่วนรวมภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.1.1 “ลักษณะและรูปแบบของกฎหมายสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายลักษณะและรูปแบบของกฎหมายสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.1.2 “กฎหมายสหกรณ์ในต่างประเทศ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายสหกรณ์ในต่างประเทศได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.1.3 “กฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทยได้

เรื่องที่ 14.1.1

ลักษณะและรูปแบบของกฎหมายสหกรณ์

กฎหมายเป็นบทบัญญัติที่ผู้มีอำนาจสูงสุดในประเทศตราขึ้น เพื่อใช้ในการบริหารกิจการบ้านเมือง และบังคับบุคคล กฎหมายสหกรณ์เป็นกฎหมายเฉพาะที่เกิดจากนโยบายรัฐบาลในการหาวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคมของประชาชน ซึ่งกำหนดเป็นการทั่วไปในเรื่องของการจัดตั้งสหกรณ์ การดำเนินการต่างๆ การกำหนดกรอบสิทธิหน้าที่ของบุคคล รวมทั้งการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลในบางเรื่อง กฎหมายสหกรณ์มีลักษณะและรูปแบบโดยเฉพาะตามวิธีการดำเนินการของสหกรณ์ กฎหมายสหกรณ์ในประเทศต่างๆ อาจมีข้อแตกต่างกันตามแต่วิวัฒนาการของสหกรณ์ในประเทศนั้น เช่น งานสหกรณ์ในประเทศที่พัฒนาแล้ว กฎหมายจะบัญญัติให้นายทะเบียนสหกรณ์ มีอำนาจจดทะเบียนและแนะนำตรวจตราเท่านั้น ส่วนประเทศที่งานสหกรณ์กำลังพัฒนาและต้องการความช่วยเหลือจากรัฐบาล กฎหมายสหกรณ์จะบัญญัติให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจอย่างกว้างขวาง ทั้งการจดทะเบียน ควบคุม ดูแลตรวจตราและแนะนำส่งเสริม เป็นต้น เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานสหกรณ์ ข้อกำหนดในกฎหมายสหกรณ์ต้องนำมาใช้ร่วมกับการบริหารจัดการเพื่อประโยชน์ของการดำเนินงานสหกรณ์โดยรวม ในเรื่องที่ 14.1.1 นี้จะได้ ศึกษาเรื่องลักษณะของกฎหมายสหกรณ์ และรูปแบบของกฎหมายสหกรณ์ เพื่อเป็นกรอบในการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ต่อไป

1. ลักษณะของกฎหมายสหกรณ์

กฎหมายสหกรณ์เกิดจากความต้องการของผู้ปกครองเป็นเบื้องต้นเป็นกฎหมายการควบคุม และวางระเบียบโดยรัฐอย่างเข้มงวดและให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมือง การปกครอง มีลักษณะและรูปแบบเฉพาะในการบริหารงานสหกรณ์ อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะศึกษารายละเอียดควรทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับลักษณะของกฎหมายสหกรณ์ ซึ่งกฎหมายสหกรณ์เป็นกฎหมายที่มีลักษณะการบัญญัติเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทั่วไปในการปฏิบัติ การจัดตั้ง การดำเนินงาน รวมถึงสิทธิหน้าที่และการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล มีลักษณะ คือ การจดทะเบียนและการให้สภาพนิติบุคคล การกำหนดลักษณะของสหกรณ์ และเอกลักษณ์ของสหกรณ์ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1.1 การจดทะเบียนและการให้สภาพนิติบุคคล กฎหมายสหกรณ์ทั่วไปจะรับรองให้สหกรณ์มีสภาพเป็นนิติบุคคล กล่าวคือ มีสภาพบุคคลเป็นส่วนหนึ่งต่างหากจากบรรดาสมาชิกที่ร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์ มีสิทธิและหน้าที่เช่นเดียวกับบุคคลธรรมดาภายในขอบเขตวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์นั้นๆ เช่น มีทรัพย์สินได้ในชื่อของสหกรณ์เอง อาจฟ้องหรือถูกฟ้องก็ได้ การที่สหกรณ์เป็นนิติบุคคลนั้นจะมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

1) การคุ้มครองสมาชิกสหกรณ์จากเจ้าหนี้ การที่สหกรณ์เป็นนิติบุคคลย่อมมีผลคุ้มครองสมาชิกของสหกรณ์จากการถูกเจ้าหนี้ฟ้องเกี่ยวกับหนี้สินของสหกรณ์ เพราะผู้ที่ทำสัญญาในฐานะลูกหนี้

คือสหกรณ์ไม่ใช่สมาชิก ซึ่งตามกฎหมายสมาชิกจะต้องอยู่ในบังคับ ต้องรับผิดชอบชำระหนี้สินแทนสหกรณ์ ก็ต่อเมื่อมีการเลิกสหกรณ์และชำระบัญชีแล้วไม่มีสินทรัพย์พอที่จะชำระหนี้สินแก่เจ้าหนี้ได้ ผู้ชำระบัญชีอาจเรียกให้สมาชิกออกเงินส่วนที่ตนต้องรับผิดชอบเพื่อชำระหนี้สินให้แก่เจ้าหนี้ ส่วนที่สมาชิกต้องรับผิดชอบจะมากน้อยเพียงใดสุดแต่ชนิดของความรับผิดชอบนั้นๆ ว่าเป็นความผิดจำกัดหรือความผิดไม่จำกัด ในกรณีที่กลุ่มบุคคลดำเนินธุรกิจร่วมกันแบบสหกรณ์ แล้วไม่ได้จดทะเบียนให้ถูกต้องตามกฎหมาย หรือไม่ ได้สภาพนิติบุคคล กลุ่มบุคคลดังกล่าวจะต้องมีความรับผิดชอบไม่จำกัด กล่าวคือ ต้องรับผิดชอบร่วมกันและแทนกันเพื่อชำระหนี้สินของกลุ่มโดยไม่จำกัดจำนวน เจ้าหนี้อาจฟ้องสมาชิกคนใดคนหนึ่งโดยตรงให้ชำระหนี้สินของกลุ่มได้

2) **ต้องจดทะเบียนตามกฎหมายสหกรณ์** การที่สหกรณ์จะได้สภาพนิติบุคคลนั้น จะต้องจดทะเบียนกับหน่วยงานราชการ กฎหมายสหกรณ์ในบางประเทศ จึงบัญญัติให้นายทะเบียนสหกรณ์เป็นเจ้าพนักงานจดทะเบียนดูแลการจดทะเบียนให้ถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมาย กำหนดแบบเอกสารทางบัญชี งบแสดงฐานะทางการเงิน การเผยแพร่ข้อมูลสารสนเทศ และความรู้เกี่ยวกับสหกรณ์ ส่วนในประเทศที่รัฐบาลเป็นผู้ริเริ่มการจัดตั้งสหกรณ์ เช่น ประเทศไทย และประเทศส่วนใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัญญัติให้มีนายทะเบียนสหกรณ์ โดยเฉพาะให้มีหน้าที่นอกจากการรับจดทะเบียนแล้วต้องรับผิดชอบส่งเสริม ตรวจสอบ แนะนำ และควบคุมการดำเนินงานของสหกรณ์ให้ดำเนินไปในแนวทางที่เจริญก้าวหน้า มีหน้าที่ตรวจบัญชี ตรวจสอบกิจการสหกรณ์ ควบคุมการเงินของสหกรณ์ ตลอดจนการเลิกสหกรณ์ อำนาจของนายทะเบียนสหกรณ์จึงมีอย่างกว้างขวาง เพื่อสร้างพัฒนาและสร้างความมั่นคงแก่สหกรณ์

3) **การกำหนดความรับผิดชอบของสมาชิก** ในการจดทะเบียนสหกรณ์เป็นนิติบุคคลนั้น จะต้องกำหนดความรับผิดชอบของสมาชิกในหนี้สินของสหกรณ์ว่า มีความรับผิดชอบจำกัด หรือความรับผิดชอบไม่จำกัด ความรับผิดชอบไม่จำกัด หมายความว่า สมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบในหนี้สินของสหกรณ์ร่วมกันและแทนกันโดยไม่จำกัดจำนวน สหกรณ์หาทุนในระยะแรกเริ่ม จึงมักจดทะเบียนเป็นชนิดไม่จำกัด ส่วนความรับผิดชอบจำกัด หมายถึง ความรับผิดชอบจำกัดตามหุ้น คือ สมาชิกมีความรับผิดชอบในหนี้สินของสหกรณ์จำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ตนยังส่งชำระไม่ครบ กฎหมายสหกรณ์บางประเทศ เช่น ประเทศญี่ปุ่นอนุญาตให้มีความรับผิดชอบจำกัดตามจำนวนประกัน คือ สมาชิกมีความรับผิดชอบในหนี้สินของสหกรณ์เกินกว่าค่าหุ้นที่ตนถือ ซึ่งจะกำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ว่าจะต้องรับผิดชอบเป็นกี่เท่าของค่าหุ้น วิธีการนี้สหกรณ์จะมีหลักประกันมากกว่ากรณีความรับผิดชอบตามจำนวนหุ้น อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนี้สหกรณ์ส่วนมากจะจดทะเบียนเป็นชนิดความรับผิดชอบจำกัดตามหุ้น

โดยทั่วไปกฎหมายสหกรณ์จะมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการจัดการ การตรวจกิจการ การตรวจบัญชี หรือสอบบัญชีของสหกรณ์ที่เข้มงวดกว่าองค์การธุรกิจอื่น เช่น มีการบังคับว่าบัญชีของสหกรณ์ต้องให้นายทะเบียนสหกรณ์ตรวจอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง เพื่อนายทะเบียนสหกรณ์จะได้ทราบข้อมูลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ เพื่อเป็นแนวทางในการให้คำแนะนำส่งเสริมการดำเนินงานสหกรณ์ให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

นอกจากนี้ การจดทะเบียนสภาพนิติบุคคล กฎหมายสหกรณ์มีบทบัญญัติเรื่องการเลิกสหกรณ์ การชำระบัญชี การแยกสหกรณ์ การควบสหกรณ์ และมีบทลงโทษ สำหรับสหกรณ์ที่มีการดำเนินงานนอกกรอบการกำหนดของกฎหมาย

1.2 การกำหนดลักษณะของสหกรณ์ สหกรณ์กำหนดบทนิยามคำว่าสหกรณ์ไว้ในกฎหมาย หรือกำหนดลักษณะขั้นต่ำที่จำเป็นจะต้องมีเพื่อที่จะจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ กฎหมายหลายฉบับมักจะให้บทนิยามสหกรณ์ไว้โดยเฉพาะ รวมทั้งยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับลักษณะของสหกรณ์กระจายอยู่ในมาตราต่างๆ ได้แก่ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของสมาชิก การรับสมัครสมาชิกไม่จำกัดทุนเรือนหุ้นและการจัดสรรกำไร และควบคุมการบริหารงานสหกรณ์ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1) มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์เชิงเศรษฐกิจของสมาชิก หรือดำเนินธุรกิจร่วมกันเพื่อประโยชน์ของสมาชิกทั้งปวง การบัญญัติให้สหกรณ์ดำเนินธุรกิจเพื่อประโยชน์ของสมาชิกทั้งปวงนับเป็นลักษณะเด่นของสหกรณ์ที่ต่างจากองค์การธุรกิจอื่นซึ่งดำเนินธุรกิจเพื่อแสวงกำไรจากบุคคลภายนอกมาแบ่งปันกันระหว่างผู้ถือหุ้น การที่จะผูกพันสหกรณ์ให้ดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของสมาชิก อาจทำได้โดยกำหนดไว้ในข้อบังคับหรือระเบียบของสหกรณ์ว่าสหกรณ์ต้องทำธุรกิจกับสมาชิกเท่านั้น

2) การรับสมัครสมาชิกไม่จำกัด กฎหมายสหกรณ์ส่วนใหญ่จะกำหนดจำนวนขั้นต่ำของสมาชิกแรกเริ่มขณะจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ จากนั้นสหกรณ์เปิดรับสมาชิกเพิ่มได้เสมอ ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์นั้นๆ ลักษณะนี้จะเห็นได้ว่า จากการที่ไม่มีบทบัญญัติใด ในกฎหมายสหกรณ์บังคับให้กำหนดจำนวนหุ้นไว้แน่นอน ซึ่งต่างจากกรณีของบริษัทจำกัดที่ต้องกำหนดจำนวนทุนเรือนหุ้นไว้ในหนังสือบริคณห์สนธิ และเมื่อผู้เข้าซื้อซื้อจนครบตามที่กำหนดไว้แล้วจึงจะจดทะเบียนเป็นบริษัทได้ หากบริษัทจะขายหุ้นก็ต้องเสนอขายหุ้นใหม่ให้แก่ผู้ถือใหม่ได้เสมอนั่นเอง

3) ทุนเรือนหุ้นและการจัดสรรกำไร กฎหมายสหกรณ์หลายประเทศจะมีบทบัญญัติการถือหุ้นชั้นสูงในสหกรณ์ ซึ่งอาจกำหนดจำนวนเงินแน่นอนหรือกำหนดเป็นสัดส่วนกับจำนวนทุนเรือนหุ้นทั้งหมด เช่น ให้ถือได้เพียงหนึ่งในห้าของทุนเรือนหุ้นทั้งหมด ตามหลักการสหกรณ์สากลระบุว่า พึงแบ่งกำไรส่วนใหญ่ในระหว่างสมาชิกและตามส่วนธุรกิจซึ่งสมาชิกนั้นๆ ได้กระทำกับสหกรณ์ เป็นต้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายจะมีข้อกำหนดเกี่ยวกับอัตราการจ่ายเงินปันผลตามหุ้นไว้แน่นอน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอัตราปานกลาง หรือสูงกว่าอัตราดอกเบี้ยเงินฝากประจำของประเทศนั้นๆ ข้อกำหนดเหล่านี้มุ่งป้องกันไม่ให้ผู้มั่งคั่งมาถือหุ้นเพื่อแสวงหาผลประโยชน์จากสหกรณ์ นอกจากนี้จะมีข้อกำหนดการจัดสรรกำไรว่า ให้แบ่งกำไรส่วนใหญ่ในระหว่างสมาชิกกับธุรกิจซึ่งสมาชิกนั้นๆ ได้กระทำกับสหกรณ์ มีข้อกำหนดให้จัดสรรเป็นเงินทุนสำรองต่างๆ และจะมีข้อกำหนดให้จัดสรรเงินกำไรเพื่อการศึกษาและสาธารณประโยชน์

4) ควบคุมการบริหารงานสหกรณ์ โดยปกติกฎหมายจะกำหนดว่าที่ประชุมใหญ่ของสมาชิกเป็นอำนาจสูงสุดของสหกรณ์ ซึ่งจะต้องมีการประชุมปีละครั้งและสมาชิกแต่ละคนจะมีเสียงหนึ่งเสียง โดยไม่คำนึงว่าสมาชิกนั้นๆ จะมีหุ้นหรือผลประโยชน์ได้เสียกับสหกรณ์มากน้อยเพียงใด และมักจะไม่อนุญาตให้มีการออกเสียงแทนกันได้ ดังนั้น เป็นการส่งเสริมสมาชิกให้สนใจไปประชุมด้วยตนเอง และช่วยกันควบคุมดูแลแก้ไขปรับปรุงกิจการของสหกรณ์ให้มีผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ต่อไป

ทั้งนี้ลักษณะของสหกรณ์เพิ่มเติม คือ ส่งเสริมการออมทรัพย์ซึ่งเป็นการช่วยเหลือตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันเพราะหากไม่มีการออมทรัพย์แล้ว สมาชิกสหกรณ์จะช่วยแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจของตนเองได้อย่างไร หากยังแก้ไขปัญหาตนเองไม่ได้อาจจะไม่สามารถช่วยเหลือคนอื่นได้เช่นกัน นอกจากนี้การออมทรัพย์อย่างสม่ำเสมอจะเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างวินัยมีการพัฒนาตนเองส่งผลต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศในภาพรวม

1.3 เอกสิทธิ์ของสหกรณ์ ระบบสหกรณ์เป็นวิธีการที่บุคคลที่มีทุนทรัพย์น้อยร่วมกันจัดตั้งสหกรณ์ขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนและเพื่อให้เกิดความเพิ่มพูนทางเศรษฐกิจและเนื่องจากผู้อ่อนแอในทางเศรษฐกิจที่มักจะเป็นประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ รัฐบาลจึงมีหน้าที่ส่งเสริมการจัดตั้งสหกรณ์ให้แพร่หลาย เพื่อยกฐานะการครองชีพและเศรษฐกิจของประชาชน เหตุนี้นานาประเทศจึงให้เอกสิทธิ์หรือสิทธิพิเศษแก่สหกรณ์ในหลายๆ ด้าน ได้แก่ เอกสิทธิ์ทางภาษีอากร เอกสารสิทธิ์ทางกฎหมาย โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1) *เอกสิทธิ์ทางภาษีอากร (Fiscal Privileges)* ดำเนินการช่วยเหลือสหกรณ์โดยการยกเว้นภาษีอากร เช่น ภาษีเงินได้ อากรแสตมป์ ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียน การยกเว้นภาษีเงินได้แก่สหกรณ์นั้น อาศัยเหตุผลว่า สหกรณ์มิได้มุ่งหมายแสวงหากำไร เมื่อมีส่วนเกินหรือกำไรจากการดำเนินงานก็คืนให้แก่สมาชิก สหกรณ์จึงไม่มีรายได้เหลือเป็นของสหกรณ์เอง สำหรับการยกเว้นภาษีอากรประเภทอื่นๆ เพื่อส่งเสริมให้สหกรณ์ได้มีโอกาสเจริญก้าวหน้าในการแข่งขันกับองค์กรธุรกิจอื่น

2) *เอกสิทธิ์ทางกฎหมาย (Legal Privileges)* เช่น สหกรณ์ได้สภาพนิติบุคคลภายใต้บทบัญญัติทางกฎหมาย หรือจดทะเบียนตามกฎหมายสหกรณ์ นอกจากนี้ กฎหมายบางประเทศมีบทบัญญัติว่าด้วยการตั้งผู้รับประโยชน์เป็นพิเศษต่างหากจากบทบัญญัติว่าด้วยพินัยกรรมตามกฎหมายมรดก เช่น ตามกฎหมายสหกรณ์ของประเทศอังกฤษ และอินเดีย สมาชิกอาจทำหนังสือตั้งผู้รับประโยชน์ในทรัพย์สินที่ตนมีอยู่ในสหกรณ์ เมื่อสมาชิกตายสหกรณ์ก็โอนทรัพย์สินของสมาชิกให้แก่ผู้รับประโยชน์นี้ได้ สำหรับบางประเทศกฎหมายสหกรณ์จะมีบทบัญญัติว่าด้วยการระงับข้อพิพาท เมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างสหกรณ์กับสมาชิก หรือระหว่างสมาชิก หรือระหว่างทายาท หรือผู้แทนโดยชอบด้วยกฎหมายของสมาชิก นายทะเบียนสหกรณ์อาจวินิจฉัยข้อพิพาทนั้น หรือมอบให้อนุญาโตตุลาการ (บุคคลที่คู่กรณีพร้อมใจกันตั้งขึ้นเพื่อให้ชำระตัดสินในข้อพิพาท) วินิจฉัยได้ กฎหมายสหกรณ์ของประเทศอินเดียมีบทบัญญัติว่าด้วย บุริมสิทธิของสหกรณ์ว่า สหกรณ์มีบุริมสิทธิในอันที่จะได้รับชำระหนี้สินเงินกู้จากสมาชิก หรือผู้ที่ออกจากสมาชิกแล้วในลำดับก่อนสิทธิเรียกร้องรายอื่นๆ

2. รูปแบบของกฎหมายสหกรณ์

การสร้างระบบความคิดทางสหกรณ์ ทำให้เกิดการปฏิบัติที่เป็นประเพณีนิยม การเข้ามาอยู่ร่วมกันของบุคคลทำให้ต้องมีกฎเกณฑ์ในการกำหนดความประพฤติของผู้ที่เกี่ยวข้องกัน เพื่อให้อยู่ด้วยกันอย่างสงบสันติ มีระเบียบวินัย รูปแบบของกฎหมายสหกรณ์จึงเป็นการลำดับเหตุการณ์ที่สอดคล้องกับการปฏิบัติจริงตามระบบสหกรณ์อย่างเป็นมาตรฐาน ในที่นี้ ขอนำรูปแบบสหกรณ์ในหนังสือ "A Manual of Cooperative Law and Practice" ซึ่งประกอบด้วยหมวดหมู่และเนื้อหาต่างๆ ดังนี้

2.1 หมวดหนึ่ง คำนำ ในหมวดนี้จะมีบทบัญญัติที่เป็นชื่อพระราชบัญญัติ คำนิยามที่เกี่ยวข้องในพระราชบัญญัติ เช่น สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ นายทะเบียนสหกรณ์ สหกรณ์ชั้นปฐม สหกรณ์ชั้นมัธยมหรือชุมชนสหกรณ์ และอาจมีคำนิยามเรื่องเงินเป็นผล การจัดสรรกำไร และข้อบังคับ เป็นต้น

2.2 หมวดสอง การจดทะเบียน ประกอบด้วย บทบัญญัติเกี่ยวกับการแต่งตั้งนายทะเบียนสหกรณ์ หรือผู้ช่วยนายทะเบียนสหกรณ์ พร้อมทั้งกำหนดอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์ เงื่อนไขการจดทะเบียนต้องกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ในข้อบังคับและต้องเป็นวัตถุประสงค์เชิงเศรษฐกิจ กำหนดจำนวนสมาชิกอย่างน้อยที่จะขอจดทะเบียน การพิจารณารับจดทะเบียนของนายทะเบียนสหกรณ์ การใช้สิทธิอุทธรณ์ กรณีนายทะเบียนสหกรณ์ไม่รับจดทะเบียน หากนายทะเบียนสหกรณ์พิจารณาแล้วเห็นว่าการขอจดทะเบียนเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายก็จะรับจดทะเบียน

2.3 หมวดสาม หน้าที่และสิทธิของสหกรณ์ ได้แก่ บทบัญญัติเกี่ยวกับการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ การจัดทำมีสำเนากฎหมาย ข้อบังคับของสหกรณ์ไว้ให้สมาชิกไปตรวจดูได้ การให้เอกสิทธิ์แก่สหกรณ์ที่จะได้รับการชำระหนี้ก่อนเจ้าหนี้รายอื่น การมีบุริมสิทธิของสหกรณ์ต่อทรัพย์สินของสมาชิกที่เกิดจากเงินกู้ที่สมาชิกได้รับจากสหกรณ์ ตลอดจนบุริมสิทธิต่อค่าหุ้นและดอกผลของสมาชิก การรับฝากเงินจากผู้เยาว์เพื่อส่งเสริมการออมทรัพย์

2.4 หมวดสี่ สิทธิและความรับผิดชอบของสมาชิก ได้แก่ บทบัญญัติที่เกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติสมาชิก การได้สิทธิในฐานะสมาชิก การออกเสียงลงคะแนนเพื่อตัดสิทธิขาดโดยวิธีสมาชิกหนึ่งคนมีหนึ่งเสียงในการลงคะแนน หรือโดยวิธีผู้แทนสหกรณ์สมาชิก กรณีสหกรณ์หนึ่งเป็นสมาชิกของอีกสหกรณ์หนึ่ง การห้ามสมาชิกถือหุ้นเกินกว่าหนึ่งในห้าของหุ้นทั้งหมดในสหกรณ์ การมีข้อจำกัดในการโอนหุ้นของสมาชิกเพื่อความมั่นคงของสหกรณ์

2.5 หมวดห้า ทรัพย์สินและทุนของสหกรณ์ มีบทบัญญัติให้อำนาจกระทำการแก่สหกรณ์ไว้เกี่ยวกับการให้เงินกู้เฉพาะแก่สมาชิกหรือให้เงินกู้แก่สหกรณ์อื่นโดยมีเงื่อนไข การรับฝากเงินจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่นโดยมีเงื่อนไข บทบัญญัติเกี่ยวกับข้อกำหนดด้านการค้ากับผู้ที่มิได้เป็นสมาชิก เพื่อส่งเสริมให้ผู้ใช้บริการสมัครเข้าเป็นสมาชิก ตลอดจนบทบัญญัติเกี่ยวกับการฝากหรือลงทุนของสหกรณ์ การจัดสรรกำไรเป็นทุนสำรอง เป็นต้น

2.6 หมวดหก การตรวจบัญชี ได้แก่ บทบัญญัติเกี่ยวกับการตรวจสอบกิจการและฐานะการเงินของสหกรณ์ เช่น มีข้อกำหนดให้สหกรณ์ต้องมีการตรวจบัญชีอย่างน้อยปีละหนึ่งครั้ง และให้อำนาจนายทะเบียนสหกรณ์ หรือผู้ที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายสามารถตรวจสอบบัญชี เอกสารการเงินหลักประกันต่างๆ กับให้อำนาจสมาชิกในการเรียกร้องตรวจสอบการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ได้ เมื่อตรวจสอบแล้วหากนายทะเบียนสหกรณ์เห็นว่า ควรเลิกก็มีอำนาจสั่งเลิกสหกรณ์ได้ การสั่งเลิกนี้หากสหกรณ์ไม่เห็นด้วยก็สามารถมีสิทธิอุทธรณ์การสั่งเลิก ภายหลังจากเลิกสหกรณ์กฎหมายกำหนดให้มีการชำระบัญชีสหกรณ์และให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจควบคุมผู้ชำระบัญชี บทบัญญัติให้อำนาจผู้ชำระบัญชี การสิ้นสุดของการชำระบัญชี วิธีการจำหน่ายทรัพย์สินของสหกรณ์ ตลอดจนการบัญชีการฟ้องร้องหลังจากนายทะเบียนสหกรณ์ชี้คชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียน

2.7 หมวดเจ็ด ภาวะผูกพันพิเศษแห่งทรัพย์สินและการอายัด กฎหมายสหกรณ์จะกำหนดภาวะผูกพันพิเศษแห่งทรัพย์สินและการอายัด การอุทธรณ์คำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ต่อรัฐมนตรี และข้อวินิจฉัยของรัฐมนตรีถือเป็นที่สุด

2.8 หมวดแปด ข้อพิพาท บทบัญญัติอาจให้อำนาจนายทะเบียนสหกรณ์เป็นผู้ระงับข้อขัดแย้งระหว่างสมาชิกหรือระหว่างสมาชิกกับกรรมการ หรือระหว่างกรรมการกับสหกรณ์ หรือระหว่างสหกรณ์กับสหกรณ์ หรือให้อำนาจนายทะเบียนสหกรณ์แต่งตั้ง อนุญาตเป็นผู้ประนีประนอมข้อพิพาทให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของสหกรณ์ที่มุ่งให้สมาชิกมีน้ำใจช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.9 หมวดเก้า กฎต่าง ๆ บทบัญญัติอาจให้อำนาจรัฐบาลที่จะกำหนดกฎต่าง ๆ ที่จำเป็นเพื่อส่งเสริมการสหกรณ์

2.10 หมวดสิบ หมวดเบ็ดเตล็ด บทบัญญัติอาจให้อำนาจรัฐมนตรีที่จะยกเว้นอากรแสตมป์ ค่าธรรมเนียมการจดทะเบียน หรือยกเว้นการใช้กฎหมายเกี่ยวกับบริษัทและกฎหมายแรงงานมาใช้บังคับกับสหกรณ์ บทกำหนดโทษที่ไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติของกฎหมาย เป็นต้น

จากที่กล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่ารูปแบบของกฎหมายสหกรณ์ทั้งสิบหมวด เป็นเพียงการจัดกลุ่มเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะและขอบเขตของเนื้อหาการออกกฎหมายเฉพาะเรื่องของสหกรณ์ สำหรับกฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทย ได้แก่ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ถึงแม้จะจัดหมวดหมู่แตกต่างไปจากรูปแบบของกฎหมายสหกรณ์ตามที่เสนอมานี้แล้วทั้งสิบหมวด แต่เนื้อหาต่างๆ โดยรวมมิได้แตกต่างกันในสาระสำคัญ ซึ่งสามารถศึกษารายละเอียดในเรื่องต่อไป

นอกจากนี้ ระบบธุรกิจแบบสหกรณ์ได้นำไปใช้เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนและมีความจำเป็นร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รัฐบาลจึงมีการส่งเสริม สนับสนุนและให้มีการคุ้มครองระบบสหกรณ์โดยเฉพาะ มีลักษณะการจดทะเบียนและการสภาพนิติบุคคล มีการกำหนดลักษณะของสหกรณ์ ได้แก่ กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ของสมาชิก การรับสมาชิกไม่จำกัด มีการกำหนดทุนเรือนหุ้นและการจัดสรรกำไรระหว่างสมาชิกตามสัดส่วนธุรกิจ ซึ่งสมาชิกนั้นได้ทำกับสหกรณ์ มีการควบคุมการบริหารงานของสหกรณ์โดยที่ประชุมใหญ่ จากลักษณะของสหกรณ์ส่งผลให้สหกรณ์ได้รับเอกสิทธิ์ทางภาษีอากร และเอกสิทธิ์ทางกฎหมาย

โดยสรุป กฎหมายสหกรณ์ มีลักษณะการบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดกฎเกณฑ์ทั่วไปในการปฏิบัติการจัดตั้ง การดำเนินงาน รวมถึงสิทธิหน้าที่และการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล การวางรูปแบบกฎหมายสหกรณ์มีมาตรฐานมาจากรูปแบบการดำเนินงานตามระบบสหกรณ์ ซึ่งในต่างประเทศส่วนใหญ่มักมีกฎหมายสหกรณ์มารองรับการดำเนินงานสหกรณ์ สำหรับประเทศไทยเลือกที่จะใช้กฎหมายเฉพาะสำหรับสหกรณ์เพราะเกิดจากนโยบายรัฐบาลในการหาวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

กิจกรรม 14.1.1

1. กฎหมายสหกรณ์มีลักษณะเฉพาะในการบริหารงานสหกรณ์ มีลักษณะทั่วไปของกฎหมายอะไรบ้าง จงอธิบาย
2. รูปแบบของกฎหมายสหกรณ์ มีหมวดหมู่ และเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องอะไรบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 14.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.1 เรื่องที่ 14.1.1)

เรื่องที่ 14.1.2

กฎหมายสหกรณ์ในต่างประเทศ

การจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศต่างๆ มักจะมีกฎหมายสหกรณ์โดยเฉพาะเพื่อรับรองการจดทะเบียนดูแลตรวจสอบ ส่งเสริม และควบคุม บางประเทศอาจมีกฎหมายเฉพาะสำหรับสหกรณ์แต่ละประเภท บางประเทศอาจมีกฎหมายฉบับเดียวใช้กับสหกรณ์ บางประเทศอาจมีหมวดหนึ่งที่เกี่ยวกับสหกรณ์ สำหรับขอบเขตเนื้อหาเรื่องที่ 14.1.2 จะกล่าวถึง กฎหมายสหกรณ์ในทวีปยุโรป กฎหมายสหกรณ์ในทวีปเอเชีย และอื่นๆ และการตรากฎหมายสหกรณ์เฉพาะของประเทศต่างๆ เพื่อให้เห็นความเป็นมาการเกิดกฎหมายสหกรณ์ในแต่ละประเทศที่ใช้ระบบสหกรณ์ในการดำเนินธุรกิจสหกรณ์

1. กฎหมายสหกรณ์ในทวีปยุโรป

กฎหมายสหกรณ์ในทวีปยุโรปมีหลายประเทศที่มีประวัติความเป็นมาควรแก่การศึกษา ได้แก่ กฎหมายสหกรณ์ประเทศอังกฤษ ประเทศสหพันธสาธารณรัฐเยอรมนี ประเทศสวีเดน และประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นความเป็นมาการเกิดกฎหมายสหกรณ์ในแต่ละประเทศที่ใช้ระบบสหกรณ์ในการดำเนินธุรกิจและพัฒนาต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบัน

1.1 กฎหมายสหกรณ์ในประเทศอังกฤษ การสหกรณ์เริ่มต้นที่ประเทศอังกฤษ ผลจากการปฏิบัติอุตสาหกรรมในประเทศอังกฤษช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 ทำให้เกิดความแตกต่างทางสังคม พวกหนึ่งเป็นนายทุนอุตสาหกรรมซึ่งประกอบกิจการจนมีฐานะร่ำรวย อีกพวกหนึ่งเป็นชนชั้นกรรมกร ชาวไร่ชาวนาที่ถูกเอารัดเอาเปรียบการประกอบอาชีพทำให้มีรายได้ต่ำ ความเป็นอยู่ยากลำบาก บนความแตกต่างทางสังคม ประชาชนในประเทศอังกฤษจึงได้รับอิทธิพลแนวความคิดด้านการสหกรณ์จากนักปรัชญาและนักปฏิรูปทางสังคมสองท่าน คือ โรเบิร์ต โอเวน และนายแพทย์วิลเลียมคิง ทำให้ชนชั้นแรงงานเกิดการรวมตัวเพื่อพึ่งพาตนเอง อาศัยความสามัคคี ความร่วมมือต่อกันและดำเนินการแบบค่อยเป็นค่อยไป

จนในที่สุดเริ่มมีความเข้มแข็งเป็นที่ยอมรับของประชาชนในประเทศอังกฤษ โดยใช้หลักการดำเนินงานของสหกรณ์ร็อกเดล ทำให้สหกรณ์มีความมั่นคงแข็งแรง สามารถแข่งขันในทางธุรกิจทัดเทียมกับธุรกิจเอกชน กฎหมายสหกรณ์ในประเทศอังกฤษจึงไม่ได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะ อังกฤษถือว่ากฎหมายสหกรณ์ คือ หลักของสหกรณ์ร็อกเดล ซึ่งเป็นประเพณีนิยมที่ทำต่อเนื่องกันมา ส่วนรูปแบบการบริหารการจัดการจัดองค์การสหกรณ์ การดำเนินธุรกิจจะใช้กฎหมายในลักษณะกฎหมายการค้า ซึ่งแยกย่อยในรายละเอียดกฎหมายแพ่งพาณิชย์ทั่วไปเหมือนกฎหมายแพ่งของประเทศไทยในหมวดต่างๆ โดยใช้ร่วมกันกับธุรกิจทั่วไปของเอกชน ซึ่งแต่ก่อนมาประเทศอังกฤษเคยมีกฎหมายสหกรณ์ฉบับแรก คือ “Industrial Cooperative Societies Act” ประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. 1852 (พ.ศ. 2395)

กฎหมายสหกรณ์ในประเทศอังกฤษได้วางหลักกฎหมายไว้ 2 แบบ คือ กฎหมายที่ใช้ตราขึ้นใหม่ในระบบรัฐสภาอังกฤษตามความต้องการของรัฐบาล และกฎหมายตามจารีตประเพณี สำหรับกฎหมายสหกรณ์นั้นไม่ได้บัญญัติไว้เป็นการเฉพาะเหมือนกับประเทศในเอเชีย เพราะอังกฤษถือว่ากฎหมายสหกรณ์ คือ หลักของสหกรณ์ร็อกเดล ส่วนรูปแบบการบริหารการจัดการจัดองค์การสหกรณ์ การดำเนินธุรกิจให้ใช้กฎหมายการค้า ซึ่งแยกย่อยในรายละเอียดกฎหมายแพ่งพาณิชย์ทั่วไปเหมือนกฎหมายแพ่งของประเทศไทยในหมวดต่างๆ อาทิ การทำละเมิด สัญญา เรื่องทรัพย์สิน พยานหลักฐาน แต่รายละเอียดในแคว้นเวลส์ สกอตแลนด์ และไอร์แลนด์ จะแตกต่างกันออกไปรวมทั้งหมู่เกาะแมน กิจการสหกรณ์สามารถใช้กฎหมาย Civil Law ได้ทุกเรื่อง แนวกฎหมายของสหกรณ์เมื่อเกิดจากหลักสหกรณ์ร็อกเดลแล้ว ก็สืบต่อกันมาตามหลักที่ว่า คำพิพากษา คือ การบัญญัติกฎหมาย (Judge-Made-Law)

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายสหกรณ์ในประเทศอังกฤษไม่มีกฎหมายเฉพาะดังเช่นในประเทศไทย แต่ใช้กฎหมายทั่วไป ซึ่งเป็นความสะดวกต่อการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์เช่นกัน เพราะถือได้ว่าสหกรณ์เป็นธุรกิจหนึ่ง ซึ่งลักษณะกฎหมายเช่นนี้อาจจะเหมาะสมกับประเทศที่พัฒนาแล้วหรือประเทศที่ประชาชนส่วนใหญ่มีการศึกษาสูง และสหกรณ์ก็ดำเนินธุรกิจเช่นเดียวกับธุรกิจเอกชนทั่วไป มีการแข่งขันกัน ใครเข้มแข็งกว่าก็อยู่ได้ใครอ่อนแอกว่าก็ต้องเลิกกิจการไป อาจเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้สหกรณ์เข้มแข็ง ทำให้สหกรณ์ต้องปรับตัวตลอดเวลามิใช่หวังพึ่งภาครัฐ

1.2 กฎหมายสหกรณ์ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี การจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี เดิมเรียกว่าประเทศปรัสเซีย ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสหกรณ์ในกฎหมายธุรกิจเอกชนมาก่อน ภายหลังใน ค.ศ. 1868 (พ.ศ. 2411) จึงได้มีกฎหมายสหกรณ์ ชื่อ “Prussian Cooperative Societies Act” ใช้บังคับในดินแดนภาคเหนือของประเทศ ต่อมาอีกสามปีกฎหมายฉบับนี้จึงมีผลบังคับใช้ทั่วประเทศ ซึ่งมีหลักการคล้ายคลึงกับกฎหมายสหกรณ์ในประเทศอุตสาหกรรมตะวันตก คือ การให้รัฐลดบทบาทการควบคุมดูแลสหกรณ์ให้น้อยลงไม่ว่าในการจดทะเบียน การตรวจสอบบัญชี การกำหนดระเบียบข้อบังคับ และการเลิกสหกรณ์ ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับสหกรณ์ในกฎหมายธุรกิจเอกชนมาก่อน

กฎหมายสหกรณ์ฉบับแรก ได้ประกาศใช้ภายหลังการก่อตั้งสหกรณ์ในประเทศได้ล่วงเลยมาแล้วถึง 22 ปี สหกรณ์จึงได้เป็นสถาบันที่มีกฎหมายรองรับ กฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติการจัดตั้งและการดำเนินการสหกรณ์ รวมทั้งการบัญญัติให้มีการตรวจสอบบัญชีโดยการบังคับซึ่งสหกรณ์ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามที่กฎหมายบัญญัติด้วยตนเอง ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงภาวะเศรษฐกิจและสังคมในประเทศและสหกรณ์

จะต้องดำเนินการให้สามารถอยู่ได้ภายใต้สภาวะการเปลี่ยนแปลงนี้ รัฐบาลจึงได้เข้าช่วยเหลือสหกรณ์โดยการแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ฉบับแรก กฎหมายสหกรณ์ฉบับแก้ไขนี้ได้เปิดโอกาสให้สหกรณ์สามารถดำเนินธุรกิจได้อย่างกว้างขวาง ให้สหกรณ์มีความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง และให้มีความคล่องตัวสูงขึ้น ทั้งนี้ได้บัญญัติให้สหกรณ์มีการจัดตั้งองค์กรระดับสูง ให้สามารถแข่งขันในระบบเศรษฐกิจได้ ยินยอมให้สหกรณ์ดำเนินธุรกิจกับบุคคลภายนอกได้ โดยไม่จำกัดการดำเนินธุรกิจเฉพาะเพียงกับสมาชิกเท่านั้นเหมือนเมื่อก่อน เป็นการช่วยให้สหกรณ์สามารถเปิดตลาดของตนได้กว้างขวางขึ้น รวมทั้งให้มีการปรับปรุงการจัดการของสหกรณ์ให้มีความเข้มแข็ง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายสหกรณ์ในประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมนี ยินยอมให้สหกรณ์ดำเนินธุรกิจกับบุคคลภายนอกได้ โดยไม่จำกัดการดำเนินธุรกิจเฉพาะสมาชิกเหมือนกับประเทศในเอเชีย ส่งผลให้การดำเนินงานสหกรณ์มีศักยภาพในการแข่งขันกับธุรกิจอื่นของประเทศส่งผลให้สหกรณ์เป็นส่วนหนึ่งต่อการพัฒนาประเทศ

1.3 กฎหมายสหกรณ์ในประเทศสวีเดน การเริ่มต้นการจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศสวีเดน เริ่มจากการรวมตัวของเกษตรกรที่ตระหนักในแนวคิดของการรวมตัวกัน เพื่อสร้างความเข้มแข็งและอำนาจต่อรองให้กับกลุ่มของตนเอง รวมทั้งการรวมตัวกันจัดหาปัจจัยการผลิตและการรวมตัวกันขายผลผลิต ต่อมาเมื่อการผลิตขยายตัวสหกรณ์มีการพัฒนาจากการให้บริการระดับหมู่บ้านมาเป็นการรวมตัวขนาดใหญ่ขึ้นเป็นเคาน์ตี (County) ระดับภาค และระดับชาติเพื่อให้ทันกับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และของโลก สหกรณ์ประเภทแรกที่จัดตั้งขึ้น ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร

กฎหมายสหกรณ์ในประเทศสวีเดน ไม่มีกฎหมายสหกรณ์โดยเฉพาะในการจัดตั้งและการดำเนินการสหกรณ์ สหกรณ์ใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องในการจัดตั้งและดำเนินการ อาทิ พระราชบัญญัติสมาคมกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติประกันภัย พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค เป็นต้น ส่วนการดำเนินการที่เป็นปลีกย่อยให้ออกเป็นข้อบังคับในการดำเนินงาน ซึ่งต้องได้รับฉันทานุมัติจากที่ประชุมใหญ่ ขบวนการสหกรณ์สามารถบริหารงานด้วยดี เอื้อประโยชน์ต่อมวลสมาชิก โดยไม่จำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ขึ้นมาให้สิทธิประโยชน์หรือคุ้มครองเป็นพิเศษให้แก่สมาชิกของขบวนการสหกรณ์

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าประเทศสวีเดน แม้ไม่มีกฎหมายสหกรณ์โดยเฉพาะในการจัดตั้งและการดำเนินงาน แต่ใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กฎหมายพระราชบัญญัติสมาคม กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พระราชบัญญัติประกันภัย พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค ส่วนการดำเนินงานกำหนดเป็นข้อบังคับในการดำเนินงาน และได้รับการอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่

1.4 กฎหมายสหกรณ์ในประเทศอื่น

1) กฎหมายสหกรณ์ในประเทศฝรั่งเศส การจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศฝรั่งเศส เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1834 (พ.ศ. 2377) ยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับสหกรณ์ แต่ต่อมาใน ค.ศ. 1867 (พ.ศ. 2410) มีบทบัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับการจดทะเบียนทุนขององค์กรธุรกิจ จากนั้นใน ค.ศ. 1947 (พ.ศ. 2490) จึงได้มีกฎหมายโดยเฉพาะ

2) กฎหมายสหกรณ์ในประเทศออสเตรีย มีการออกพระราชบัญญัติที่มีความพิเศษสำหรับขบวนการสหกรณ์และได้ผ่านการพิจารณาใน ค.ศ. 1871 (พ.ศ. 2414)

3) กฎหมายสหกรณ์ในประเทศโปแลนด์ กฎหมายสหกรณ์ได้ผ่านการพิจารณาใน ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2533) โดยมีการบังคับเกี่ยวกับการชำระบัญชีของสหกรณ์ในภูมิภาคทั้งหมด ฯลฯ

2. กฎหมายสหกรณ์ในทวีปเอเชีย

กฎหมายสหกรณ์ในทวีปเอเชียมีหลายประเทศที่มีประวัติความเป็นมาควรแก่การศึกษา ได้แก่ กฎหมายสหกรณ์ประเทศจีน ประเทศญี่ปุ่น ประเทศเวียดนาม ประเทศเกาหลี และประเทศที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เห็นความเป็นมาการเกิดกฎหมายสหกรณ์ในแต่ละประเทศที่ใช้ระบบสหกรณ์ในการดำเนินธุรกิจและพัฒนาต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศในปัจจุบัน

2.1 กฎหมายสหกรณ์ในประเทศจีน ขบวนการสหกรณ์ในประเทศจีน เริ่มต้นจากการจัดตั้งสหกรณ์ผู้บริโภคในเขตเมืองช่วงต้นศตวรรษที่ 20 แล้วจึงแพร่ขยายไปสู่การจัดตั้งสหกรณ์ในรูปแบบอื่นๆ ปัจจุบันสหกรณ์ในจีนส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์ภาคการเกษตร จัดตั้งในเขตชนบท ประกอบด้วย สหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร สหกรณ์สินเชื่อในชนบท และสหกรณ์การซื้อและการขาย การจัดตั้งส่วนใหญ่ในชนบทระดับปฐม หรือมณฑล จังหวัด และสหกรณ์เกือบทุกประเภทส่วนใหญ่ยังไม่มีกฎหมายสหกรณ์เป็นการเฉพาะ อยู่ภายใต้การกำกับแนะนำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแตกต่างกัน อาทิ สหกรณ์สินเชื่อ อยู่ในการกำกับ แนะนำของ China Banking Regulatory Commission และสหกรณ์ผู้ผลิตทางการเกษตร อยู่ภายใต้การกำกับ แนะนำของกระทรวงเกษตรจีน โดยสหกรณ์ยึดอุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์สากล และอ้างอิงกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบแนวทางในการดำเนินงาน และมีการนำหลักและวิธีการในทางธุรกิจมาปรับใช้กับหลักและวิธีการสหกรณ์ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน ปัจจุบันภาครัฐจึงมีแนวโน้มให้การสนับสนุนการดำเนินงานของสหกรณ์มากขึ้น โดยเฉพาะสหกรณ์ภาคการเกษตรในชนบท

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการผสมผสานวิธีการในทางธุรกิจและวิธีการสหกรณ์ เพื่อใช้ในการดำเนินงานของสหกรณ์ รวมถึงการให้สหกรณ์แต่ละประเภทอยู่ในการกำกับแนะนำของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการที่ภาครัฐให้การสนับสนุนสหกรณ์อย่างจริงจังมากขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่ช่วยให้สหกรณ์ในประเทศจีน ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน

2.2 กฎหมายสหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่น สหกรณ์ในประเทศญี่ปุ่นมีการจัดตั้งสหกรณ์มาตั้งแต่ ค.ศ. 1868 โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลสมัยเมจิ เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและช่วยเหลือเกษตรกรและชาวนาที่ประสบภาวะหนี้สินมากมาย ใน ค.ศ. 1900 รัฐบาลได้ออกกฎหมายสหกรณ์ฉบับแรกขึ้น คือ กฎหมายสหกรณ์อุตสาหกรรม ซึ่งอนุญาตให้มีการจัดตั้งสหกรณ์ได้ 4 ประเภท คือ สหกรณ์เครดิต สหกรณ์การซื้อ สหกรณ์การขาย และสหกรณ์แปรรูป แต่ในปัจจุบัน ค.ศ. 2007 มีสหกรณ์ 4 ประเภท คือ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ประมง สหกรณ์ผู้เป็นเจ้าของป่าไม้ และสหกรณ์ผู้บริโภค ซึ่งสหกรณ์การเกษตรมีโครงสร้าง 3 ระดับ คือ ระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับชาติ โดยสหกรณ์เหล่านั้นอยู่ในการควบคุมดูแลของรัฐบาล การดำเนินงานของสหกรณ์ญี่ปุ่นยึดตามหลักการสหกรณ์สากล (Cooperative Principle) ในการพึ่งตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิก

จะเห็นได้ว่า การที่รัฐบาลให้การสนับสนุนสหกรณ์ ส่งเสริมให้เกษตรกรชาวญี่ปุ่นรวมตัวในรูปของสหกรณ์ มีกฎหมายรองรับพร้อมให้การสนับสนุนด้านการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี สร้างโครงสร้างพื้นฐานทางการสหกรณ์ มีการวางแผนการผลิตโดยตลาดเป็นตัวนำ นอกจากนี้ สมาชิกสหกรณ์มีความขยัน มีวินัย รักชาติสูง ส่งผลให้ประเทศญี่ปุ่นประสบผลสำเร็จในการพัฒนาสหกรณ์ และยกระดับคุณภาพชีวิตสมาชิกสหกรณ์ให้มีความมั่นคงด้วยระบบสหกรณ์

2.3 กฎหมายสหกรณ์ในประเทศเวียดนาม สหกรณ์ในเวียดนามในระยะเริ่มต้น ค.ศ. 1950 เป็นกระบวนการรวบรวมผลผลิตในการเกษตรเข้าด้วยกันในเวียดนามตอนเหนือตามรูปแบบโซเวียต สหกรณ์ต้องปฏิบัติตามคำแนะนำของศูนย์กลางการวางแผนของรัฐ สหกรณ์ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจการเป็นสมาชิกไม่ได้เกิดจากความเต็มใจ

สหกรณ์เวียดนามภายหลังการรวมประเทศเวียดนาม ค.ศ. 1975 ได้มีความหมายที่จะให้เกษตรกรในเวียดนามได้มีการรวมตัวในระบบสหกรณ์ในระบบสังคมนิยม จึงได้รับการต่อต้านจากเกษตรกรเนื่องจากคุ้นเคยการรวมกลุ่มแบบเสรี

สหกรณ์เวียดนามในระยะการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของเวียดนาม ค.ศ. 1986-1990 ได้ลดขนาดของสหกรณ์ในภาคเหนือในเรื่องกรรมสิทธิ์รวม และเป็นการให้สหกรณ์ทำสัญญาการผลิตกับทางการสมาชิกสหกรณ์มีที่ทำกินของตนเอง ทำให้เกิดแรงจูงใจในการผลิตเพิ่มมากขึ้น ทำให้ผลผลิตทางการเกษตรโดยเฉพาะข้าวเพิ่มมากขึ้น

สหกรณ์เวียดนามในระยะประกาศใช้กฎหมายสหกรณ์ ค.ศ. 1997 บังคับให้สหกรณ์ทั้งหมดต้องดำเนินการตามกฎหมายนี้ สหกรณ์แบบเก่าต้องได้รับการปฏิรูปหรือยุบเลิกและให้มีการลงทะเบียนในรูปแบบใหม่ โดยมีการจัดลำดับขั้นตอนการจัดตั้งการบริหารจัดการภายใน โดยสหกรณ์จะต้องปฏิบัติตามกฎหมายสหกรณ์ ได้แก่ การจัดการบริการแก่สมาชิก ในกิจกรรมด้านการชลประทาน การจัดการดูแลไฟฟ้า การจัดหาปัจจัยการผลิต และมีการให้บริการส่งเสริมการเกษตรแก่สมาชิก ในระยะแรกสหกรณ์ส่วนใหญ่จะเป็นสหกรณ์การเกษตร ซึ่งจะทำธุรกิจสินเชื่อ แต่สหกรณ์จะให้การรับรองความน่าเชื่อถือของสมาชิกแก่ธนาคารในกรณีที่สมาชิกต้องการสินเชื่อจากธนาคาร ซึ่งสหกรณ์รูปแบบใหม่ในปัจจุบัน ประกอบด้วยสหกรณ์นอกภาคเกษตรและสหกรณ์ในภาคเกษตร สหกรณ์เหล่านี้ได้รับการดูแลจากสภานิติบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย และกระทรวงเกษตรและพัฒนาชนบท ซึ่งให้บริการแก่สมาชิกในกิจกรรมต่างๆ ตามสภาพพื้นที่

จะเห็นได้ว่าสหกรณ์การเกษตร เป็นสหกรณ์ประเภทเดียวในเวียดนาม มีการรวมผลผลิตเข้าด้วยกันในลักษณะคอมมูน (Commune) ที่มีรัฐเป็นผู้วางแผนการผลิตและจำหน่ายซึ่งควบคุมจากส่วนกลาง ซึ่งกฎหมายสหกรณ์ส่งผลต่อประเทศเวียดนาม ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสหกรณ์ในชนบทจากการวางแผนควบคุมจากส่วนกลางเป็นระบบสหกรณ์ใหม่ที่เน้นด้านการรวมตัวกันทางธุรกิจและมีโครงสร้างการบริหารงานในแต่ละสหกรณ์ รัฐบาลให้ความสำคัญต่อระบบสหกรณ์โดยการให้บริการกิจกรรมต่างๆ แก่สมาชิก มีการสนับสนุนงบประมาณแก่สหกรณ์จำนวนมากถึงแม้สหกรณ์จะมีข้อจำกัดเกี่ยวกับเงินทุนและการให้สินเชื่อแก่สมาชิก ส่งผลให้สหกรณ์มีส่วนสำคัญต่อการประสบผลความสำเร็จในการปฏิรูปทางเศรษฐกิจของประเทศเวียดนาม

2.4 กฎหมายสหกรณ์ในประเทศเกาหลี การจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศเกาหลี มีมาตั้งแต่ก่อน ค.ศ. 1901 คือ มีกลุ่มต่างๆ ดำเนินงานคล้ายระบบสหกรณ์ และมีบทบาทอยู่ตามชนบททั่วประเทศ กลุ่มเหล่านี้ได้ก่อตั้งขึ้นระหว่างผู้อาสาสมัครเพื่อช่วยปรับปรุงแก้ไขภาวะเศรษฐกิจและสังคมระหว่างพวกสมาชิกด้วยกัน

ในระหว่างที่ญี่ปุ่นปกครองประเทศเกาหลีนั้น สหกรณ์ของประเทศเกาหลีได้มีจุดเริ่มต้นตั้งแต่ ค.ศ. 1920 คือ มีการจัดตั้งสมาคมองค์การเพื่อการเกษตรขึ้นหลายองค์การ ซึ่งตั้งโดยรัฐบาลเพื่อเป็นเครื่องมืออำนวยความสะดวกทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมากให้แก่ญี่ปุ่นในฐานะที่เป็นผู้ปกครองเกาหลี องค์การที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้น ได้แก่ สมาคมชาวนา สมาคมเงินทุน สมาคมอุตสาหกรรม เป็นต้น ต่อมาได้กลายเป็นพื้นฐานของสหกรณ์การเกษตรในปัจจุบัน

เนื่องจากประเทศเกาหลีเป็นประเทศเกษตรกรรม ในระยะแรกที่มีการจัดตั้งสหกรณ์ขึ้นเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรในการเพิ่มผลผลิตให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น จึงได้มีการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรขึ้นก่อนเป็นพื้นฐาน และมีได้มีการแบ่งเป็นประเภทสหกรณ์ จนกระทั่งใน ค.ศ. 1957 ได้มีพระราชบัญญัติสหกรณ์การเกษตรเป็นกฎหมายรองรับการจัดตั้งสหกรณ์ จนกระทั่งใน ค.ศ. 1962 ได้มีประกาศพระราชบัญญัติสหกรณ์การประมง และใน ค.ศ. 1980 ได้ประกาศพระราชบัญญัติสหกรณ์การปศุสัตว์ออกใช้บังคับ และโอนสหกรณ์การปศุสัตว์ซึ่งเดิมได้ตั้งขึ้นโดยอาศัยพระราชบัญญัติสหกรณ์การเกษตรออกมาตั้งเป็นสหกรณ์ประเภทใหม่เพิ่มขึ้น เรียกว่า สหกรณ์การปศุสัตว์ นอกจากนี้ ยังมีธุรกิจอีกประเภทหนึ่ง คือ เครดิทยูเนียน เป็นที่ยอมรับว่าเป็นสหกรณ์ประเภทหนึ่ง

2.5 กฎหมายสหกรณ์ในประเทศอื่น

1) กฎหมายสหกรณ์ในประเทศสิงคโปร์ การจัดตั้งสหกรณ์ในประเทศสิงคโปร์ เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1925 (พ.ศ. 2468) เมื่ออังกฤษซื้อเกาะมาจามาเลเซียและมีการเปิดบ่อนกาสิโน ทำให้ประชาชนจนลงต้องนำแนวคิดการสหกรณ์ร็อกเซลของอังกฤษมาใช้ สหกรณ์ในสิงคโปร์เน้นประเภทนอกภาคการเกษตรโดยเป็นสหกรณ์ที่ทำธุรกิจด้านต่างๆ เช่น ธุรกิจบริการ ธุรกิจการขนส่ง การลงทุน การค้า เป็นต้น โดยมีโครงสร้างของขบวนการที่มี SNCF (Singapore National Co-operative Federation) เป็นองค์กรสูงสุดของขบวนการและมีกฎหมายสหกรณ์ และกฎระเบียบสหกรณ์มาใช้บังคับกับสหกรณ์ทุกประเภท มีการเชื่อมโยงระหว่างสหกรณ์กับภาครัฐบาล คือ มีสมาชิกสหกรณ์เป็นสมาชิกพรรคการเมืองเพื่อเข้าไปเชื่อมต่อนโยบายกับภาครัฐบาล และมีการส่งเสริมการสหกรณ์ตั้งแต่ในโรงเรียนเพื่อให้เกิดความเข้าใจทางการสหกรณ์

2) กฎหมายสหกรณ์ในประเทศอินเดีย เมื่อ ค.ศ. 1904 (พ.ศ. 2447) ภายใต้การปกครองของประเทศอังกฤษได้บัญญัติกฎหมายชื่อ "The India Co-operative Credit Societies Act" กฎหมายฉบับนี้ได้รับหลักการจากประสบการณ์ของกฎหมายสหกรณ์ในประเทศยุโรป โดยเพิ่มบทบัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับการจัดตั้งหน่วยงานของรัฐบาลด้านการสหกรณ์ รูปแบบนี้เรียกว่า "Classical Co-operative India Pattern of Co-operation" ได้เผยแพร่ไปในประเทศต่างๆ สำหรับโครงสร้างกฎหมายสหกรณ์ของอินเดีย แบ่งเป็น ระดับชุมชน จังหวัด รัฐ ภูมิภาค และระดับชาติ ส่วนกฎหมายสหกรณ์ในอินเดีย มีกฎหมายหลายฉบับ เป็นกฎหมายสหกรณ์ระดับชาติ และกฎหมายสหกรณ์ระดับรัฐ ทำให้สหกรณ์ สมาชิก

ของขบวนการสหกรณ์ในทุกระดับเชื่อมโยงสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายขนาดใหญ่ ปัจจุบันกฎหมายที่สำคัญ ได้แก่ กฎหมายสหกรณ์กลาง และกฎหมายบริษัทการผลิตในชนบท

โดยสรุป กฎหมายสหกรณ์ในต่างประเทศ มีลักษณะแตกต่างกันบางประเทศอาจมีกฎหมายฉบับเดียวใช้กับสหกรณ์ทุกประเภท บางประเทศอาจมีกฎหมายเฉพาะสำหรับสหกรณ์แต่ละประเภท และบางประเทศอาจไม่มีบทบัญญัติเฉพาะเกี่ยวกับการสหกรณ์ ดังนั้น จึงมีความสำคัญในการศึกษาเพื่อนำมาปรับใช้กับการดำเนินงานสหกรณ์ในประเทศไทยเพื่อการพัฒนาต่อไป

กิจกรรม 14.1.2

1. กฎหมายสหกรณ์ในประเทศอังกฤษไม่ได้มีการบัญญัติกฎหมายสหกรณ์ไว้เป็นการเฉพาะ มีเหตุผลและความเป็นมาอย่างไร
2. การพัฒนาสหกรณ์การเกษตรของประเทศเวียดนามหลังการประกาศใช้กฎหมายสหกรณ์ เป็นอย่างไร จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 14.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.1 เรื่องที่ 14.1.2)

เรื่องที่ 14.1.3

กฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทย

กฎหมายสำหรับสหกรณ์ในประเทศไทย เป็นกฎหมายเฉพาะที่เกิดจากนโยบายรัฐบาลในการหาวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจสังคมของประชาชน มิได้เกิดจากพื้นฐานประชาชนรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ ดังนั้น กฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทยจึงมีบัญญัติหลายประการที่เอื้อประโยชน์ต่อขบวนการสหกรณ์มากกว่าองค์กรทางธุรกิจประเภทอื่น รัฐบาลจำเป็นต้องออกกฎหมายคุ้มครองสหกรณ์และประชาชน เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายแห่งรัฐ และมาตรการจำกัดสิทธิบางประการ มิให้มีการกระทำที่เกินเลยในลักษณะเกิดความเสียหายประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ กฎหมายสหกรณ์ในอดีตประกอบด้วย พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม และกฎหมายสหกรณ์ ปัจจุบัน ประกอบด้วย พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

1. กฎหมายสหกรณ์ในอดีต

1.1 พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 ก่อนที่จะมีการตราพระราชบัญญัติสมาคม พ.ศ. 2459 นั้น พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ดำริจัดตั้งสหกรณ์ ทรงศึกษาหาหรือและได้รับความช่วยเหลือแนะนำจากนายเจ.เอ.เคมิล และนายเอส.เอช.โคล ที่ปรึกษากฎหมายของกระทรวงพระคลังมหาสมบัติถึงบทบัญญัติรองรับสถานภาพทางกฎหมายของสหกรณ์ที่จะตั้งขึ้น ในชั้นทดลองบรรดาผู้มีส่วนร่วมในความดำริข้างต้นตระหนักดีว่าควรมีกฎหมายพิเศษสำหรับสหกรณ์ โดยเฉพาะกรรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ได้ดำริที่จะใช้พระราชบัญญัติสมาคม พุทธศักราช 2457 เป็นเครื่องมือกำหนดหลักเกณฑ์การจัดตั้ง การดำเนินงาน การให้สภาพนิติบุคคล ตลอดจนการให้ความคุ้มครองแก่สหกรณ์รวมทั้งสมาชิกบุคคลภายนอก และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ เช่นเดียวกับที่กฎหมายฉบับนั้นให้สิทธิและความคุ้มครองแก่สมาคม เพราะเห็นว่าสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้นนั้นเป็นสมาคมของบุคคลหลายคนที่มีให้แบ่งกำไรแก่สมาชิกเช่นเดียวกัน

มาตรา 2 แห่งพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 มีบัญญัติว่า "ข้อสัญญาสำหรับตั้งสมาคมนั้น เป็นข้อสัญญาของบุคคลหลายคนด้วยกัน ยินยอมพร้อมกันเพื่อทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดนอกจากการหาผลประโยชน์กำไรแบ่งปันกัน" อีกประการหนึ่ง สหกรณ์ที่ดำริจะทดลองจัดตั้งเป็นสหกรณ์ประเภทหาทุนแบบไร้ไฟเฟเชน ซึ่งห้ามการแบ่งปันกำไรในระหว่างสมาชิกตามความหมายของพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 จึงควรให้สหกรณ์หาทุนที่จะทดลองจัดตั้งขึ้นที่จังหวัดพิษณุโลกได้รับจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ได้ แต่การที่จะนำพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 มาใช้แก่สหกรณ์ที่ตั้งขึ้นในหัวเมืองในขณะนั้นมีข้อขัดข้อง คือ ตามความในมาตรา 3 มาตรา 6 และมาตรา 7 บัญญัติให้สมาคมทุกสมาคมจดทะเบียน ณ ที่ทำการจดทะเบียนในแขวงเมือง ซึ่งจะประกาศตั้งขึ้นตามกฎหมายข้อบังคับของเสนาบดีเจ้ากระทรวงผู้ปกครองท้องถิ่น จึงไม่อาจนำพระราชบัญญัตินี้ทั้งฉบับมาใช้บังคับแก่สหกรณ์ได้

จากปัญหาข้อขัดข้อง จึงเป็นที่มาของการเพิ่มเติมบทบัญญัติพิเศษผนวกเข้ากับพระราชบัญญัติสมาคม พระพุทธศักราช 2457 อีกฉบับหนึ่งว่าด้วยสมาคมที่เรียกชื่อว่า "สหกรณ์" ให้อำนาจแก่ กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ ในการรับจดทะเบียนและตรวจตราควบคุมสหกรณ์โดยเฉพาะ โดยไม่เกี่ยวข้องกับการออกกฎข้อบังคับของเจ้ากระทรวงผู้ปกครองท้องถิ่น จึงได้มีการตรากฎหมายฉบับนี้มีชื่อว่า "พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459" ประกาศให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2459 ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายสหกรณ์ฉบับแรกของประเทศไทย

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการตราพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 ในระยะเริ่มแรกมุ่งเน้นการจัดตั้งสหกรณ์ในหมู่ราษฎรผู้ทำการเกษตร การจัดตั้งสหกรณ์มิใช่ตั้งขึ้นเพื่อทำการค้าหากำไร แต่เป็นการตั้งขึ้นเพื่อยังความเจริญให้เกิดแก่หมู่สมาชิกด้วยวิธีการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันและประหยัดค่าใช้จ่ายแต่พอสมควร ได้กำหนดการขอจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ ให้สหกรณ์ที่ตั้งขึ้นในประเทศไทยจัดทำหนังสือขอจดทะเบียนโดยบุคคลที่มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปี มีภูมิลำเนาที่กำหนดเป็นแดนสหกรณ์ลงชื่อกันไม่น้อยกว่าสิบคน พร้อมสำเนาว่างข้อบังคับสหกรณ์ไปยังกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ อันเป็นที่ตั้งรับจดทะเบียน เมื่อกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์เห็นว่า

สมาคมซึ่งได้ขอจดทะเบียนมีลักษณะเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติ รวมทั้งเจ้าพนักงานได้ตรวจเห็นชอบแล้ว ให้จดทะเบียนสหกรณ์และให้ถือว่าสหกรณ์ที่จดทะเบียนนั้นเป็นนิติบุคคล สำหรับการกำหนดข้อบังคับสหกรณ์ จะแก้ไขได้ต่อเมื่อกรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์อนุญาต และข้อบังคับมีสาระสำคัญเกี่ยวกับสมาชิกว่า สมาชิกสหกรณ์จะออกจากสมาคมได้เฉพาะตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับสหกรณ์เท่านั้น การตรวจสอบบัญชี ให้เสนาบดีกระทรวงการคลังมหาสมบัติเป็นเจ้าหน้าที่รักษาและจัดราชการ และให้กรมพาณิชย์และสถิติพยากรณ์มีอำนาจเรียกตรวจบัญชี หนังสือสำคัญต่างๆ ของสหกรณ์ได้ หากสหกรณ์ปิดบังเรื่องสำคัญอันเป็นเหตุให้เป็นภัยแก่สหกรณ์ หรือสหกรณ์ไม่สามารถดำเนินงานตามพระราชบัญญัติโดยเรียบร้อย สหกรณ์นั้นอาจถูกลบชื่อออกจากทะเบียนได้ มีการกำหนดวิธีการจัดการจัดการสมาคม การเลิกสมาคม และการกำหนดโทษสำหรับความผิด สมาชิกต้องรับผิดชอบในหนี้สินของสหกรณ์ต่อไปเป็นเวลาสองปีนับแต่วันที่สมาชิกออกจากสหกรณ์

โดยสรุป พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 มีบทบัญญัติเท่าที่จำเป็นสำหรับใช้แก่สหกรณ์หาทุนเป็นการชั่วคราวในการทดลองจัดตั้งและดำเนินกิจการสหกรณ์ เน้นการรวมกลุ่มบุคคล เป้าหมายที่เป็นราษฎรผู้ทำการเพาะปลูกแล้วเลี้ยงชีพด้วยการนำผลผลิตที่ได้จากการเพาะปลูกไปขายแก่บุคคลอื่นนอกจากการเก็บไว้กินไว้ใช้ มีวัตถุประสงค์สำคัญในการรวมกลุ่ม คือ รวมกันเพื่อให้กลุ่มบุคคลของพวกตนมีพลัง สามารถช่วยตนเองได้ รวมกันเพื่อให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่าย และรวมกันโดยไม่แสวงหากำไรมาแบ่งกันเองภายในกลุ่มของพวกตน เมื่อทางราชการมีนโยบายส่งเสริมสนับสนุนและช่วยเหลือเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหาการประกอบอาชีพของราษฎร โดยให้มีการตั้งสมาคมในรูปแบบสหกรณ์เช่นนี้ จึงจำเป็นต้องให้ความคุ้มครองดูแลสหกรณ์ในฐานะองค์การส่วนรวมของประชาชนมิให้เกิดปัญหาจากการดำเนินกิจการด้วยการให้มีการจดทะเบียนสหกรณ์ และสหกรณ์ต้องได้รับการตรวจสอบการดำเนินกิจการจากทางราชการเป็นการกระทำตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

1.2 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม การนำพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 มาบังคับใช้กับการทดลองจัดตั้งสหกรณ์ในระยะแรก เพื่อความสำเร็จในการนำหลักการสหกรณ์มาใช้ในประเทศไทย ต่อมาเมื่อมีการขยายงานสหกรณ์เพิ่มมากขึ้น รัฐบาลจึงได้ผลสรุปและมีความเห็นว่า สหกรณ์เป็นวิธีการที่สามารถช่วยเหลือส่งเสริมฐานะทางเศรษฐกิจของเกษตรกรได้อย่างแท้จริงและจะประสบผลสำเร็จในประเทศไทยได้ จึงเป็นที่มาของการตรากฎหมายโดยเฉพาะเพื่อเป็นกฎหมายคุ้มครองสหกรณ์ รัฐบาลจึงตรากฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ขึ้นโดยเฉพาะ คือ "พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471" ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม พ.ศ. 2471

การส่งเสริมสนับสนุนของราชการด้านการสหกรณ์ ไม่เพียงแต่ราษฎรที่เป็นเกษตรกรซึ่งทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ แล้วนำมาหากินโดยการซื้อขายเท่านั้น ยังกระจายไปสู่ประชาชนอาชีพอื่นๆ ที่ยากจนแต่มีความต้องการอย่างเดียวกันอีกด้วย การจัดรูปแบบสหกรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้มีความหลากหลาย เช่น มีการกำหนดชนิดประเภท และแผนดำเนินงานของสหกรณ์ เป็นต้น

หลังจากการประกาศและบังคับใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ยังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ออกมาอีก 3 ฉบับ ได้แก่

1) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 โดยใน พ.ศ. 2476 ทางกรมได้ออก “พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476” ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2476 กำหนดให้ยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมต่างๆ ในการจดทะเบียนที่ดิน เนื่องจากแนวนโยบายรัฐบาลแต่แรก คือ การนำวิธีการทางสหกรณ์มาใช้แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

2) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 หลังจากนั้นใน พ.ศ. 2477 ได้มีการออก “พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477” ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 21 ตุลาคม พ.ศ. 2477 กำหนดให้สหกรณ์จำหน่ายเงินกำไรสุทธิเพื่อสมทบเป็นทุนสำรองของสหกรณ์ ทุนสหกรณ์กลางและทุนสาธารณณะของสหกรณ์ เนื่องจากรัฐบาลเห็นว่าสิ่งที่ส่งเสริมให้สหกรณ์มีการเจริญเติบโตด้วยความเข้มแข็งมั่นคง เพียงอาศัยเงินทุนของสมาชิกที่เป็นเงินค้ำหุ้น ย่อมไม่เพียงพอที่สหกรณ์จะสงเคราะห์สมาชิกในการให้กู้ยืมเงินไปลงทุนประกอบอาชีพได้ รัฐบาลจึงต้องสนับสนุนอีกทางหนึ่งด้วยการให้สหกรณ์กู้ยืมเงินจากรัฐบาลโดยตรง หรือหาแหล่งเงินทุนให้สหกรณ์แต่รัฐบาลเป็นผู้ค้ำประกันการชำระหนี้ นั้น จะเห็นได้ว่า การตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ฉบับนี้ เป็นมาตรการในการควบคุมหนี้และสร้างความมั่นคงต่อสหกรณ์

3) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 (ฉบับที่ 2) ต่อมาใน พ.ศ. 2477 ทางกรมได้ออก “พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 (ฉบับที่ 2)” ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2478 โดยมีเหตุผลเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การปฏิบัติตามแผนการที่วางไว้กับทั้งเป็นการช่วยเหลือเกษตรกร คือ ให้ปรับปรุงความในมาตรา 3 เกี่ยวกับการจดทะเบียนการเรียกค่าธรรมเนียมแก่ทะเบียนที่ดิน โดยให้มีขอบเขตเนื้อการยกเว้นค่าธรรมเนียมที่กว้างขวางเป็นประโยชน์แก่สหกรณ์และสมาชิกมากยิ่งขึ้น

โดยสรุป พระราชบัญญัติสหกรณ์เพิ่มเติม พ.ศ. 2459 นั้น มุ่งหมายใช้สำหรับการสหกรณ์ในระยะทดลองเท่านั้น จึงยังมีบทบัญญัติไม่เพียงพอที่จะขยายขอบข่ายการสหกรณ์ให้กว้างขวางและก้าวหน้า ประกอบกับการสหกรณ์ในระยะทดลองได้ผลดีพอสมควร รัฐบาลจึงจัดให้มีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ซึ่งประกาศใช้เมื่อวันที่ 20 พฤษภาคม 2471 พระราชบัญญัติฉบับนี้ขยายขอบข่ายการสหกรณ์ไปถึงประชาชนผู้มีอาชีพอื่นนอกจากผู้มีอาชีพทางการเกษตร นอกจากนี้ ยังมีพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ออกมาเพิ่มเติมอีก 3 ฉบับ คือ 1) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2476 เหตุผลเพื่ออำนวยความสะดวกในการจัดหลักประกันเงินกู้ของสมาชิกสหกรณ์ สำหรับ 2) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 และ 3) พระราชบัญญัติสหกรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2477 (ฉบับที่ 2) มีเหตุผลเพื่ออำนวยความสะดวกแก่การปฏิบัติตามแผนการที่วางไว้กับทั้งเป็นการช่วยเหลือเกษตรกร

1.3 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม บังคับใช้มาจนถึงปี พ.ศ. 2511 ปรากฏว่ากิจการสหกรณ์มีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้น แต่ธุรกิจของสหกรณ์ยังไม่สามารถอำนวยความสะดวกแก่สมาชิกได้ทั่วถึงและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากสหกรณ์ส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์หาทุนขนาดเล็ก ดังนั้น รัฐบาลจึงตราพระราช-

บัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 โดยปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ขึ้นใหม่ให้ทันสมัย เพื่อส่งเสริมการดำเนินงานสหกรณ์ให้ดีขึ้น

ในช่วงเวลาของการประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีประกาศของคณะปฏิวัติหลายฉบับเข้ามาเป็นส่วนประกอบกฎหมายสหกรณ์ฉบับนี้ ได้แก่ การจัดให้กลุ่มเกษตรกรมีฐานะเป็นนิติบุคคล เพื่อให้มีอำนาจหน้าที่แสวงหาทุน จากสถาบันการเงินของรัฐหรือของเอกชนมาดำเนินการให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น ใน พ.ศ. 2502 กระทรวงสหกรณ์ แต่งตั้งคณะกรรมการเกี่ยวกับการปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์ให้เหมาะสมกับกาลสมัยและสภาพแวดล้อม หลังจากถือใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และที่แก้ไขเพิ่มเติมเป็นเวลานาน ต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม ทำให้การปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์ในครั้งนั้นหยุดชะงักไประยะหนึ่ง จนกระทั่ง พ.ศ. 2508 กระทรวงพัฒนาการแห่งชาติ จึงตั้งคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ขึ้นใหม่

ใน พ.ศ. 2511 จึงมีการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2511 เนื่องจากกิจการของสหกรณ์ได้ขยายตัวขึ้นเป็นลำดับ แต่กฎหมายสหกรณ์ที่ใช้อยู่ในขณะนั้น เป็นกฎหมายที่ใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 2471 และแก้ไขครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2477 จึงสมควรปรับปรุงกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ขึ้นใหม่ให้เหมาะสมกับกาลสมัย และเพื่อส่งเสริมการดำเนินงานสหกรณ์ให้ดียิ่งขึ้น การปรับปรุงกฎหมายครั้งนี้เป็นการปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์ฉบับเก่าทั้งหมด การวางรูปแบบโครงสร้างของกฎหมายในรูปแบบของหมวดหมู่เป็นครั้งแรก ประกาศบังคับใช้พร้อมกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับ พ.ศ. 2511) เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับ พ.ศ. 2511) หมวด 5 แนวนโยบายแห่งรัฐ ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายรัฐธรรมนูญสนับสนุนการสหกรณ์โดยตรง แต่เน้นให้รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการประกอบเกษตรกรรมเพื่อเพิ่มพูนผลิตผลทั้งในทางปริมาณและคุณภาพ เป็นต้น

พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีบทบัญญัติสำคัญส่วนที่เพิ่มไปจากเดิม คือ การปรับเปลี่ยนเนื้อความในสภาพความรับผิดชอบของสมาชิกตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 ที่บัญญัติความหมาย "จำกัดสินใช้" ว่าสมาชิกแห่งสหกรณ์อันได้จดทะเบียนแล้วนั้น ต้องรับใช้หนี้สินของสหกรณ์จำกัดเพียงไม่เกินราคาหุ้นของตนที่ยังส่งใช้ไม่ครบ กับบัญญัติความหมาย "ไม่จำกัดสินใช้" ว่าสมาชิกแห่งสหกรณ์อันได้จดทะเบียนแล้วนั้น ทุกคนต้องรับหนี้สินของสหกรณ์ร่วมกันและแทนกันไม่มีจำกัด ให้บัญญัติแบ่งสหกรณ์เป็นสองชนิด ได้แก่ "สหกรณ์ชนิดจำกัด" คือ สหกรณ์ซึ่งสมาชิกมีความรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินค่าหุ้นที่ยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าหุ้นที่ตนถือ และ "สหกรณ์ชนิดไม่จำกัด" คือ สหกรณ์ซึ่งสมาชิกทุกคนมีความรับผิดชอบร่วมกันเพื่อหนี้ทั้งปวงของสหกรณ์โดยไม่จำกัด

นอกจากนี้ ยังมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการควบสหกรณ์เข้ากัน เพื่อเปิดโอกาสให้สหกรณ์ขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดในประสิทธิภาพการดำเนินงาน สามารถรวมสหกรณ์เข้ากันเป็นสหกรณ์ใหม่ที่มีขนาดใหญ่ขึ้น ทำให้สามารถแก้ปัญหาจากการดำเนินงานได้ดีขึ้น ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ กำหนดให้มีสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เพื่อทำหน้าที่ตามวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าแก่กิจการสหกรณ์ทุกประเภททั่วราชอาณาจักร อันมิใช่เป็นการหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน นับเป็นวิวัฒนาการที่สำคัญอย่างหนึ่งสำหรับการสหกรณ์ในประเทศไทย

หลังจากการประกาศและบังคับใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2511 ยังมีพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2511 ออกมาอีก 1 ฉบับ ได้แก่ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2511 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2524 หลังจากนั้นในปี 2524 ได้มีการออกพระราชบัญญัติสหกรณ์ ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2511 ประกาศและบังคับใช้เมื่อวันที่ 25 สิงหาคม พ.ศ. 2524 เนื่องจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานและภาวะการเงินได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอันมาก เช่น ดอกเบี้ยของธนาคารเพิ่มขึ้น หากไม่มีการแก้ไขสมาชิกของสหกรณ์จะปลีกตัวจากสหกรณ์ไปทำธุรกิจเกี่ยวกับการเงินกับทางธนาคารจะมีความเสียหายต่อการดำเนินกิจการสหกรณ์ จึงเป็นความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงเงินปันผลตามหุ้นที่สหกรณ์อาจจะจ่ายให้แก่สมาชิกให้สูงขึ้น และระดมทุนให้แก่สหกรณ์เพื่อช่วยยกฐานะสหกรณ์ให้เกิดความมั่นคง และมีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

2. กฎหมายสหกรณ์ไทยในปัจจุบัน

กฎหมายสหกรณ์มีลักษณะการบัญญัติเกี่ยวกับการกำหนดกฎเกณฑ์ทั่วไปในการปฏิบัติ การจัดตั้ง การดำเนินงาน รวมถึงสิทธิหน้าที่ และการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคล ถึงแม้กฎหมายสหกรณ์แต่ละฉบับจะมีความแตกต่างกันตามทิศทางการพัฒนาและนโยบายการส่งเสริมสหกรณ์ของประเทศในช่วงเวลานั้นๆ แต่ลักษณะของกฎหมายจะมีความเป็นสหกรณ์ที่เหมือนกัน ในส่วนของการวางรูปแบบกฎหมายมีมาตรฐานมาจากรูปแบบการดำเนินงานตามระบบสหกรณ์ เพื่อให้การอยู่ร่วมกันของบุคคลมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยตามกฎหมายเกณฑ์ที่กำหนดกันไว้ โดยกฎหมายสหกรณ์ไทยในปัจจุบันที่ถือใช้ประกอบด้วยพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

2.1 พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 นับแต่วันที่ประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 จนกระทั่งแก้ไขกฎหมายสหกรณ์อีกครั้งใน พ.ศ. 2542 สถานการณ์ของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ประกอบกับประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2540 ถือใช้ได้ไม่นาน รัฐบาลจึงใช้โอกาสนี้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ทั้งฉบับ โดยมีเหตุผลว่า พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ซึ่งถือใช้มานานทำให้มีบทบัญญัติไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาการสหกรณ์ให้ทันต่อสภาพการแข่งขันกับระบบธุรกิจในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังได้รวมบทบัญญัติเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกรปรับให้มีความเหมาะสมขึ้น โดยตราเป็นพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2542 เป็นต้นไป

ดังนั้น จึงมีการปรับปรุงพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ทั้งใช้บังคับเดิมทั้งหมด ดังนี้

- 1) การจัดระบบสหกรณ์ให้สหกรณ์มีชนิดเดียว คือ สหกรณ์ที่สมาชิกมีความรับผิดชอบจำกัดเท่าจำนวนหุ้นที่ถือ เพื่อให้สหกรณ์พัฒนาไปด้วยความมั่นคง
- 2) ด้านการกำกับและส่งเสริมกิจการสหกรณ์ ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติขึ้น เพื่อทำหน้าที่เสนอความเห็นต่อรัฐบาลเกี่ยวกับนโยบายและแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์ จัดให้มีกองทุนเพื่อพัฒนาสหกรณ์ เพื่อให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่บรรดาสหกรณ์

3) ด้านอื่นๆ ได้แก่ ปรับปรุงองค์ประกอบและวาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย นอกจากนี้ ได้ปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้มีการพัฒนาไปสู่การจัดตั้งสหกรณ์อย่างเป็นระบบ ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2.2 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 บัญญัติขึ้นโดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 29 ประกอบกับมาตรา 41 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ คือ บทบัญญัติบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน และไม่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินกิจการของสหกรณ์ โดยตราเป็นพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2553 เป็นต้นไป ซึ่งได้มีการปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับสาระสำคัญดังนี้

- 1) องค์ประกอบและการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการ
- 2) ลักษณะต้องห้ามของกรรมการหรือผู้จัดการ
- 3) หลักเกณฑ์การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย
- 4) การแต่งตั้งรองนายทะเบียนสหกรณ์
- 5) เงินค่าหุ้น
- 6) การตั้งผู้รับโอนประโยชน์ของสมาชิกผู้ตาย
- 7) อำนาจหน้าที่ของสหกรณ์ในการรับฝากเงิน
- 8) หลักเกณฑ์ในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยค้ำประกันสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย
- 9) อำนาจของรัฐมนตรีในการเรียกประชุมใหญ่วิสามัญ และ
- 10) แนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินงานของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยให้ครอบคลุมและเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานสหกรณ์ลุล่วงไปได้

2.3 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 เหตุผลในการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บัญญัติขึ้นโดยที่เป็นการสมควรแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อการพัฒนาและการเสถียรภาพให้แก่ระบบสหกรณ์และการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของสหกรณ์และสมาชิกให้เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น อันจะเกิดประโยชน์ต่อระบบสหกรณ์ของประเทศ

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 และให้ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2562 เป็นต้นไป เนื่องจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ทำให้บทบัญญัติบางประการไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาและคุ้มครองระบบสหกรณ์ สมควร

ปรับปรุงบทบัญญัติ เพื่อการพัฒนา ค้ำครอง และสร้างเสถียรภาพแก่ระบบสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเพิ่มสาระสำคัญ ดังนี้

- 1) การกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์
- 2) การกำหนดคุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ
- 3) แก้ไขเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์เพื่อให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น
- 4) กำหนดประเภท ลักษณะของสหกรณ์ วัตถุประสงค์ และขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการของสหกรณ์
- 5) ปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับสมาชิกสมทบของสหกรณ์
- 6) กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์
- 7) แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ตรวจสอบกิจการ
- 8) บทบัญญัติเกี่ยวกับงบการเงิน และบทบัญญัติเกี่ยวกับการสอบบัญชี
- 9) เพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินงาน และการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่ดำเนินกิจการในทำนองเดียวกันกับสถาบันการเงินไว้เป็นการเฉพาะ และ
- 10) กำหนดให้มีคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์เพื่อให้พิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์สะดวก รวดเร็วยิ่งขึ้น รวมถึงกำหนดให้สหกรณ์จังหวัดเป็นนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดเพื่อประสิทธิภาพในการกำกับดูแลกลุ่มเกษตรกร และปรับปรุงบทกำหนดโทษและอัตราโทษให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

ดังนั้น จะเห็นได้ว่ารัฐบาลให้ความสำคัญกับระบบสหกรณ์ หวังใช้สหกรณ์เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือแก้ไขปัญหาการทำมาหากินและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน เนื่องจากสหกรณ์เริ่มมีความเข้มแข็งขึ้น ดังนั้น ทิศทางการส่งเสริมและพัฒนาสหกรณ์จึงต้องปรับไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ

โดยสรุป กฎหมายสหกรณ์ที่ใช้ในประเทศไทย มีจุดประสงค์ต้องการคุ้มครองสหกรณ์ที่มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลตามนโยบายของรัฐบาล ตั้งแต่แรกที่จะใช้ระบบสหกรณ์มาเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน เริ่มต้นด้วยการนำพระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 มาบังคับใช้ในลักษณะทดลองจัดตั้งสหกรณ์และเน้นการรวมกลุ่มบุคคลที่มาจากอาชีพทำการเกษตรอย่างเดียว ต่อมาเมื่อประชาชนเกิดความนิยมและรัฐบาลประสงค์ที่จะให้การสหกรณ์แพร่หลายยิ่งขึ้น จึงตราเป็นกฎหมายสหกรณ์โดยเฉพาะเปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีอาชีพอื่นสามารถรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ได้กับเอื้อประโยชน์ให้เอกลักษณ์แก่สหกรณ์ ได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมการจดทะเบียนที่ดิน จนมีบทบัญญัติที่ต่อเนื่องและเป็นต้นแบบในการตรากฎหมายสหกรณ์แต่ละฉบับมาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน มีการปรับปรุงให้เหมาะสมตามกาลสมัยแห่งการเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม ประกอบกับการแพร่ขยายของสหกรณ์ในปัจจุบันเป็นที่นิยม นับเป็นวิวัฒนาการด้านกฎหมายสหกรณ์ที่สอดคล้องควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศมาโดยตลอด กฎหมายสหกรณ์เท่าที่มีบทบัญญัติไว้นับว่าพอเพียงแก่การบังคับใช้ จึงขึ้นอยู่กับ

ผู้ปฏิบัติตามและผู้รักษากฎหมายสหกรณ์ต่างใช้บทบาทกระทำการตามอำนาจหน้าที่ภายใต้กรอบกฎเกณฑ์ของกฎหมายสหกรณ์ได้ดีเพียงพอ เพื่อพัฒนาการสหกรณ์ต่อไป

กิจกรรม 14.1.3

การที่ประเทศไทยเลือกที่จะให้มีกฎหมายเฉพาะสำหรับสหกรณ์ มีเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ซึ่งใช้ในปัจจุบันอย่างไรบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 14.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.1 เรื่องที่ 14.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 14.2

การตรากฎหมายสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 14.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 14.2.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับกฎหมายสหกรณ์
- 14.2.2 หลักการและเหตุผลการตรากฎหมาย
- 14.2.3 สาระสำคัญในกฎหมายสหกรณ์

แนวคิด

1. ประเทศไทยมีกฎหมายที่ใช้เป็นกฎเกณฑ์การปกครองหลายฉบับ ซึ่งมีลำดับชั้นของกฎหมายที่ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับองค์กรที่มีอำนาจในการออกกฎหมาย กฎหมายสหกรณ์ถือเป็นกฎหมายลูกบทของกฎหมายรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับปัจจุบัน มีเนื้อหาสำคัญเกี่ยวกับสหกรณ์ ภายใต้บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญสามด้าน ได้แก่ ด้านหนึ่งสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย ด้านที่สองแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ซึ่งเป็นกรอบการจัดทำแผนบริหารราชการแผ่นดินโดยภาครัฐ และด้านที่สามการปฏิรูปประเทศ แต่ละด้านมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กัน ซึ่งกฎหมายสหกรณ์ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ กฎหมายรัฐธรรมนูญมีกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจน และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยที่ผ่านมาให้ความสำคัญกับสมาคมและสหกรณ์มาโดยตลอดจนถึงปัจจุบัน
2. การสหกรณ์ในประเทศไทย ริเริ่มโดยรัฐบาลในลักษณะ “บนลงล่าง” จึงเป็นเหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งที่รัฐบาลจำเป็นต้องตรากฎหมายเพื่อรับรองสภาพความมั่นคงของสหกรณ์และคุ้มครองสหกรณ์ให้พึ่งตนเองได้อย่างเป็นอิสระในภายหลัง ต่อมากฎหมายสหกรณ์ที่เคยประกาศใช้มาก่อนเกิดความล้าหลังไม่ทันการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศและความต้องการของประชาชน การแก้ไขปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์จึงมีการดำเนินการเป็นระยะๆ เพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง โดยมีหลักการและเหตุผล การตรากฎหมายสหกรณ์แต่ละฉบับ การตรากฎหมายสหกรณ์ ประกอบด้วย กระบวนการตรากฎหมาย และหลักการและเหตุผลการตรากฎหมายสหกรณ์กำหนดไว้ทุกฉบับ จนถึงปัจจุบัน

3. สาระสำคัญในกฎหมายสหกรณ์ที่ใช้ในปัจจุบันตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บัญญัติขึ้น เนื่องจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ทำให้มีบทบัญญัติบางประการไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาและคุ้มครองระบบสหกรณ์ สมควรปรับปรุงบทบัญญัติของพระราชบัญญัติดังกล่าว เพื่อการพัฒนาคุ้มครอง และสร้างเสถียรภาพแก่ระบบสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้ การตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 นี้เกิดขึ้นได้ โดยคำแนะนำและยินยอมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติทำหน้าที่รัฐสภา มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 ซึ่งมีข้อกำหนดเกี่ยวกับผู้รักษาและนิยาม บททั่วไป การกำกับและส่งเสริมสหกรณ์ การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ การดำเนินงาน การกำกับดูแลสหกรณ์ ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน การบัญชี ชุมนุมสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร การพิจารณาอุทธรณ์ และบทลงโทษ

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.2.1 “รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับกฎหมายสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับกฎหมายสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.2.2 “หลักการและเหตุผลการตรากฎหมาย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายหลักการและเหตุผลการตรากฎหมายได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.2.3 “สาระสำคัญในกฎหมายสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสาระสำคัญในกฎหมายสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 14.2.1

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับกฎหมายสหกรณ์

กฎหมายรัฐธรรมนูญในประเทศไทยมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมายสหกรณ์ถือว่าเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ กระบวนการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์บังคับใช้ใหม่ต้องกำหนดให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ในเรื่องที่ 14.2.1 นี้ จะกล่าวถึง กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับกฎหมายสหกรณ์

1. กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ฉบับปัจจุบัน มีเหตุแห่งการร่างรัฐธรรมนูญ กระบวนการเบื้องต้นในการร่างรัฐธรรมนูญ และกระบวนการออกเสียงประชามติและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ดังนี้

1.1 เหตุแห่งการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และกระบวนการเบื้องต้นในการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 กระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 เกิดขึ้นสืบเนื่องจากเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม พ.ศ. 2557 คณะรักษาความสงบแห่งชาติได้เข้ายึดและควบคุมอำนาจในการปกครองประเทศพร้อมประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 สิ้นสุดลงยกเว้นหมวด 2 (หมวดพระมหากษัตริย์) จากนั้น วันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2557 ได้มีการประกาศบังคับใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 ข้อความส่วนหนึ่งของคำปรารภได้ระบุถึง สาเหตุของการเข้าควบคุมอำนาจการปกครองประเทศ การกำหนดให้รัฐธรรมนูญฉบับเดิมสิ้นสุดลง และการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ดังนี้

“ตามที่ได้เกิดสถานการณ์ความขัดแย้งทางการเมืองขึ้นในกรุงเทพมหานครและพื้นที่ใกล้เคียงต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน จนลุกลามไปสู่แทบทุกภูมิภาคของประเทศ ประชาชนแตกแยกเป็นฝ่ายต่างๆ ขาดความสามัคคี และมีทัศนคติไม่เป็นมิตรต่อกัน บางครั้งเกิดความรุนแรง ใช้กำลังและอาวุธสงครามเข้าทำร้ายประหัตประหารกัน สวัสดิภาพและการดำรงชีวิตของประชาชนไม่เป็นปกติสุข การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองการปกครองชะงักงัน กระทบต่อการใช้อำนาจในทางนิติบัญญัติ ในทางบริหารและในทางตุลาการ การบังคับใช้กฎหมายไม่ได้ผล นับเป็นวิกฤตการณ์ร้ายแรงที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน แม้รัฐจะแก้ไขปัญหาด้วยกลไกและมาตรการทางกฎหมาย เช่น นำกฎหมายเกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยในภาวะต่างๆ มาบังคับใช้ ยุบสภาผู้แทนราษฎรและจัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไป และฝ่ายที่ไม่ได้เป็นคู่กรณี เช่น องค์การธุรกิจ ภาคเอกชน องค์การตามรัฐธรรมนูญ พรรคการเมือง กองทัพ และวุฒิสภา ได้พยายามประสานให้มีการเจรจาปรองดองกัน แต่ก็ไม่เป็นผลสำเร็จ กลับจะเกิดข้อขัดแย้งใหม่ในทางกฎหมายและการเมือง เป็นวังวนแห่งปัญหาไม่รู้จักจบสิ้น ในขณะที่ความขัดแย้งได้ขยายตัวกว้างขวางออกไปและมีแนวโน้มจะ

รุนแรงมากขึ้น จนถึงขั้นจลาจลได้ทุกขณะซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อชีวิต ทรัพย์สิน ความสะดวกสบายของประชาชนผู้สุจริต กระทบต่อการทำมาหากินและภาวะหนี้สินของเกษตรกรโดยเฉพาะชาวนา การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ การป้องกันปัญหาจากภัยธรรมชาติ ความเชื่อถือในอำนาจรัฐ และความเชื่อมั่นของนักลงทุนต่างชาติ ทั้งยังเปิดช่องให้มีการก่ออาชญากรรมและความไม่สงบอื่นเพิ่มขึ้น อันจะเป็นการทำลายความมั่นคงของชาติ และความศรัทธาของประชาชนที่มีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข”

นอกจากนี้ ในคำปรารภดังกล่าวยังได้ระบุถึงการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่และสาระสำคัญที่พึงมีในร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ดังนี้ “ให้มีการยกร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่วางกติกาการเมืองให้รัดกุมเหมาะสมป้องกันและปราบปรามการทุจริต สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้อย่างมีประสิทธิภาพรวดเร็วและเป็นธรรม ก่อนจะส่งมอบภารกิจเหล่านี้แก่ผู้แทนปวงชนชาวไทยและคณะรัฐบาลที่จะเข้ามาบริหารราชการแผ่นดินในระยะต่อไป” เพื่อให้การดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญขึ้น จำนวน 21 คน เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2558 เพื่อทำหน้าที่ร่างรัฐธรรมนูญให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแต่งตั้ง ตามมาตรา 39/1 วรรคหนึ่ง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 1) พุทธศักราช 2558 โดยมีนายมีชัย ฤชุพันธุ์ เป็นประธานกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ

1.2 กระบวนการออกเสียงประชามติและการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร พุทธศักราช 2560 เมื่อคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญจัดทำร่างรัฐธรรมนูญเสร็จสิ้นแล้ว คณะกรรมการการเลือกตั้งจึงให้มีการออกเสียงประชามติว่าจะให้ความเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบร่างรัฐธรรมนูญทั้งฉบับพร้อมประเด็นเพิ่มเติมจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ (คำถามพ่วง) ตามมาตรา 39/1 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2559

ต่อมาคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญ ได้ดำเนินการแก้ไขเพิ่มเติมร่างรัฐธรรมนูญในส่วนที่เกี่ยวข้องให้สอดคล้องกับผลการออกเสียงประชามติในประเด็นเพิ่มเติมของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ และส่งร่างรัฐธรรมนูญให้ศาลรัฐธรรมนูญตรวจสอบความชอบด้วยกับผลการออกเสียงประชามติแล้ว นายกรัฐมนตรีได้นำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ทั้งนี้ เนื่องจากได้พระราชทานข้อสังเกตว่าสมควรแก้ไขเพิ่มเติมเฉพาะประเด็นตามข้อสังเกตนั้นและประเด็นที่เกี่ยวข้องพร้อมแก้ไขคำปรารภของร่างรัฐธรรมนูญให้สอดคล้องกัน และนำร่างรัฐธรรมนูญขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายใหม่ ตามมาตรา 39/1 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2560 จากนั้นจึงได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ในวันที่ 6 เมษายน พ.ศ. 2560

2. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยกับกฎหมายสหกรณ์

ประเทศไทยได้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับสหกรณ์มากกว่า 100 ปี โดยได้เริ่มต้นศึกษาวิธีการสหกรณ์เมื่อ พ.ศ. 2457 ต่อมาจึงได้กำหนดส่วนราชการสหกรณ์ขึ้น เพื่อให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการทดลองจัดตั้งสหกรณ์ ต่อมาภายหลังจึงได้จัดตั้งสหกรณ์หาทุนขึ้นเป็นแห่งแรกที่จังหวัดพิษณุโลก คือ สหกรณ์วัดจันทร์

ไม่จำกัดสินใช้ โดยสหกรณ์ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยแก้ไขปัญหาด้านหนี้สินและทำให้มีเงินทุนเป็นของตนเองเพื่อการประกอบอาชีพ โดยอาศัยหลักการความร่วมมือเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การดำเนินงานของสหกรณ์ประสบความสำเร็จอย่างมาก จากนั้นจึงได้มีการขยายกิจการสหกรณ์ไปยังจังหวัดอื่นๆ แต่อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของสหกรณ์ในขณะนั้นยังไม่มีข้อจำกัดในด้านเงินทุน และด้านกฎหมาย เนื่องจากการดำเนินงานของสหกรณ์ในระยะแรกอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459 ภายหลังจึงได้มีการประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติดังกล่าว และประกาศใช้บังคับพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2471 เพื่อให้เป็นกฎหมายสำหรับการกำกับดูแลและคุ้มครองสหกรณ์โดยเฉพาะ ตลอดจนรัฐได้ให้การสนับสนุนงบประมาณและจัดหาแหล่งทุนอื่นเพื่อนำมาสนับสนุนสหกรณ์ ส่งผลให้สหกรณ์ในประเทศไทยขยายกิจการอย่างกว้างขวาง

2.1 บทบัญญัติมาตราเกี่ยวกับสหกรณ์ในรัฐธรรมนูญที่ผ่านมา กฎหมายรัฐธรรมนูญในประเทศไทยมีมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 เป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กฎหมายสหกรณ์ถือว่าเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ กระบวนการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์บังคับใช้ใหม่ต้องกำหนดให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ที่ผ่านมารัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับสหกรณ์ โดยการนำระบบสหกรณ์มาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน รวมถึงได้มีการกำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการส่งเสริมสนับสนุนสหกรณ์ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492 มาตรา 69 ได้ปรากฏถ้อยคำ “สหกรณ์” ไว้อย่างชัดเจน โดยกำหนดให้ “รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการประกอบเกษตรกรรมเพื่อเพิ่มพูนผลิตผลทั้งในทางปริมาณและคุณภาพ และพึงสนับสนุนการสหกรณ์เพื่อผลเช่นว่านั้นด้วย” และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยในหลายฉบับต่อมา ได้กำหนดบทบัญญัติที่มีสาระสำคัญเกี่ยวกับสหกรณ์อย่างต่อเนื่อง ได้แก่

1) **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475** หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวสยาม มาตรา 14 ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมายบุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ

2) **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489** หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา 14 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งคณะ พรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย

3) **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2492** หมวด 3 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา 38 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการรวมกันเป็นสมาคม เมื่อมีวัตถุประสงค์ไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายการจัดตั้งและการดำเนินกิจการของสมาคมย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หมวด 5 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 69 รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการประกอบเกษตรกรรมเพื่อเพิ่มพูนผลิตผลทั้งในทางปริมาณและคุณภาพ และพึงสนับสนุนการสหกรณ์เพื่อผลเช่นว่านั้นด้วย

4) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2511 หมวด 3 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา 36 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการรวมกันเป็นสมาคม เมื่อมีวัตถุประสงค์ไม่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมายการจัดตั้งและการดำเนินกิจการของสมาคมย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

5) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2517 หมวด 3 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา 44 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่น การจำกัดเสรีภาพเช่นนี้จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน หรือเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ หมวด 5 แนวนโยบายแห่งรัฐ รัฐพึงส่งเสริมและสนับสนุนการสหกรณ์

6) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2521 หมวด 3 สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 37 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่นย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หมวด 5 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 67 รัฐพึงดำเนินการให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในที่ดินเพื่อประกอบเกษตรกรรมอย่างทั่วถึงโดยการปฏิรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รัฐพึงคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรในด้านการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตโดยวิธีการประกันราคาหรือพยุงราคา ตลอดจนการจัดระบบและควบคุมการผลิตและการจำหน่ายให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาดหรือโดยวิธีการอื่น และพึงส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวกันเป็นสหกรณ์หรือวิธีอื่น

7) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2534 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 40 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมตัวกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่นการรวมกันจัดตั้งหรือเงื่อนไขของการจัดตั้ง การดำเนินกิจการและการเลิกของสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ หรือหมู่คณะอื่น ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หมวด 5 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 76 รัฐพึงดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพให้เกษตรกรมีกรรมสิทธิ์ หรือสิทธิในที่ดินอย่างทั่วถึงเพื่อประกอบเกษตรกรรมโดยการปฏิรูปที่ดิน จัดรูปที่ดินหรือวิธีอื่น รัฐจัดหาและดูแลการใช้น้ำของเกษตรกรให้มีเพียงพอและเหมาะสมแก่เกษตรกรรม รัฐพึงส่งเสริมคุ้มครองและรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกรในด้านการผลิต การเก็บรักษา และการจำหน่ายผลผลิต เพื่อให้เกษตรกรได้รับผลตอบแทนที่เป็นธรรม และพึงส่งเสริมให้เกษตรกรรวมตัวกันเพื่อรักษาผลประโยชน์ดังกล่าวโดยจัดตั้งเป็นสหกรณ์หรือวิธีอื่น

8) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย หมวด 45 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์การ เอกชน หรือหมู่คณะอื่น การจำกัดเสรีภาพจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 85 รัฐต้องส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์

9) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 64 บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร

องค์การเอกชน องค์การพัฒนาเอกชน หรือหมู่คณะอื่น ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐย่อมมีเสรีภาพในการรวมกลุ่มเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่ทั้งนี้ต้องไม่กระทบประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินและความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ การจำกัดเสรีภาพจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา 84 รัฐต้องดำเนินการตามนโยบายด้านเศรษฐกิจ ดังต่อไปนี้ (9) ส่งเสริม สนับสนุน และคุ้มครองระบบสหกรณ์ให้เป็นอิสระ และการรวมกลุ่มการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพตลอดทั้งการรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อดำเนินกิจการด้านเศรษฐกิจ

2.2 บทบัญญัติมาตราเกี่ยวกับสหกรณ์ในรัฐธรรมนูญในปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน สำหรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้กำหนดบทบัญญัติเกี่ยวกับการส่งเสริม สนับสนุนสหกรณ์ไว้ในหมวดต่างๆ ประกอบด้วย หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ และหมวด 16 การปฏิรูปประเทศ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

1) หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย มาตรา 42 สาระสำคัญกำหนดให้บุคคลมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ สหภาพ องค์การ ชุมชน หรือหมู่คณะอื่น การจำกัดเสรีภาพดังกล่าวจะกระทำมิได้ ยกเว้นอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ตราขึ้นเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อการป้องกันหรือจัดการกีดกันหรือการผูกขาด

จะเห็นได้ว่า ส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทยมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสหกรณ์มีหลายประเด็น อาทิ การให้อำนาจนายทะเบียนสหกรณ์ การกำหนดวงเงินกู้ยืม การกำหนดสัญชาติไทยในความหมายสหกรณ์ และการออกกฎกระทรวง เป็นต้น จึงขอยกตัวอย่างดังนี้

ตัวอย่างที่ 1 การให้อำนาจนายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายมีอำนาจเข้าไปตรวจสอบในสำนักงานสหกรณ์ในระหว่างเวลาทำงานของสหกรณ์ได้ อาจส่งผลกระทบต่อสหกรณ์ในการจัดเตรียมเอกสารข้อมูลและเจ้าหน้าที่เพื่อเสนอผู้เข้ามามตรวจสอบทำให้เวลาปฏิบัติงานและการให้บริการสมาชิกน้อยลง หรือการปฏิบัติตามคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ หากไม่ปฏิบัติตามอาจได้รับการลงโทษตามกฎหมายสหกรณ์

ตัวอย่างที่ 2 การกำหนดวงเงินในการยืมเงินหรือค้ำประกันของสหกรณ์ ไม่สามารถกำหนดเองตามความต้องการของสหกรณ์ ซึ่งวงเงินนั้นต้องถูกจำกัดโดยความเห็นชอบของนายทะเบียนสหกรณ์ก่อน หรือกรณีสหกรณ์มีกิจการรับฝากเงินต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องที่กำหนดในกฎกระทรวง

ตัวอย่างที่ 3 จากความหมาย สหกรณ์ หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์ผู้มีสัญชาติไทย โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งอาจมีผลต่อสหกรณ์ในสถานประกอบกิจการที่เจ้าของกิจการเป็นชาวต่างชาติให้การสนับสนุนการจัดตั้งสหกรณ์ในสถานประกอบกิจการเพื่อเป็นสวัสดิการแก่พนักงานในบริษัท ทำให้สหกรณ์

อาจเกิดความน่าเชื่อถือและทุนดำเนินงานที่ลดลงจากการสนับสนุนจากนายจ้างส่งผลให้สหกรณ์มีความจำเป็นต้องหาแหล่งทุนจากภายนอกซึ่งต้นทุนสูงกว่าการระดมทุนจากภายในสหกรณ์

ตัวอย่างที่ 4 การออกกฎกระทรวง เรื่อง การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ส่งผลให้สหกรณ์ส่วนใหญ่มีการปรับตัวเพื่อสอดคล้องต่อการดำเนินงาน กฎกระทรวง

2) หมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 75 วรรคสาม สาระสำคัญกำหนดให้รัฐพึงส่งเสริม สนับสนุน ค้ำครอง และสร้างเสรีภาพให้แก่ระบบสหกรณ์ประเภทต่างๆ และกิจการวิสาหกิจขนาดย่อมและ ขนาดกลางของประชาชน และชุมชน

จะเห็นได้ว่า ส่วนที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายสหกรณ์ จากการกำหนดให้ "รัฐพึงส่งเสริม สนับสนุน ค้ำครอง และสร้างเสรีภาพให้แก่ระบบสหกรณ์ประเภทต่างๆ และกิจการวิสาหกิจขนาดย่อมและ ขนาดกลางของประชาชนและชุมชน" เป็นนโยบายของรัฐบาลที่กำหนดในการส่งเสริมและพัฒนาระบบ สหกรณ์ ทำให้ทราบแนวทางในการดำเนินงานของรัฐบาล ว่าให้ความสำคัญและกำหนดทิศทาง การดำเนินงานอย่างไร ส่งผลให้สหกรณ์มีการปรับแผนการดำเนินงานของสหกรณ์ให้สอดคล้องกับนโยบาย รัฐบาลและขับเคลื่อนพัฒนาร่วมกัน

3) หมวด 16 การปฏิรูปประเทศ มาตรา 258 กำหนดให้ดำเนินการปฏิรูปประเทศในด้าน ต่างๆ ให้เกิดผล ทั้งนี้ ได้กำหนดบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ไว้ในส่วนหนึ่งของการปฏิรูปด้าน เศรษฐกิจ โดยสร้างกลไกเพื่อส่งเสริมสหกรณ์และผู้ประกอบการแต่ละขนาดให้มีความสามารถในการแข่งขัน อย่างเหมาะสม และส่งเสริมการประกอบวิสาหกิจเพื่อสังคมและวิสาหกิจที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง สร้างกลไกเพิ่มโอกาสในการทำงานและการประกอบอาชีพของประชาชน

จะเห็นได้ว่า ส่วนที่เกี่ยวกับการปฏิรูปประเทศมีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมให้มีการ ส่งเสริมและยกระดับสินค้าสหกรณ์สู่สากล โดยผ่านระบบดิจิทัลมาใช้ในการดำเนินงานของสหกรณ์ การสร้างแบรนด์สินค้าสหกรณ์ให้มีมาตรฐาน โดยผ่านการรับรองจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้ง การสร้างเครือข่ายของขบวนการสหกรณ์ในการช่วยส่งเสริมสนับสนุนสินค้าตราสหกรณ์อย่างเป็นรูปธรรม พร้อมจัดทำช่องทางทางการขายสินค้าสหกรณ์ผ่านระบบออนไลน์ เพื่อเปิดโอกาสให้สินค้าสหกรณ์แพร่หลาย และตอบสนองต่อทิศทางการกำหนดนโยบายของรัฐบาล

โดยสรุป รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ให้เสรีภาพในการรวมตัวกัน เป็นสหกรณ์ ด้วยมีความมุ่งหมายเพื่อรับรองหลักประกันเสรีภาพของบุคคลในการรวมตัวกัน รวมถึงกำหนด หลักการในการดูแลระบบสหกรณ์ ตลอดจนการดำเนินการปฏิรูปประเทศในด้านเศรษฐกิจและสังคม ส่วนหนึ่งได้ให้ความสำคัญกับการส่งเสริมสหกรณ์ โดยให้ดำเนินการสร้างกลไกเพื่อส่งเสริมสหกรณ์ให้ สามารถแข่งขันได้อย่างเหมาะสม เพื่อขจัดอุปสรรคและพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ ต่อไป

กิจกรรม 14.2.1

1. เหตุการณ์เบื้องต้นให้มีกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มีความเป็นมาอย่างไร จงอธิบาย
2. กฎหมายรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน มีบทบัญญัติเกี่ยวข้องกับการสหกรณ์ในด้านใดบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 14.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.2 เรื่องที่ 14.2.1)

เรื่องที่ 14.2.2

หลักการและเหตุผลการตรากฎหมาย

กฎหมายสหกรณ์เกิดจากความต้องการของผู้ปกครองเป็นเบื้องต้น เพราะระบบการเมืองการปกครองของไทยตั้งแต่โบราณได้ถือปฏิบัติกันมา และกฎหมายสหกรณ์ที่ใช้อยู่ในปัจจุบันเน้นการควบคุมและวางระเบียบโดยรัฐอย่างเข้มงวด ซึ่งปัจจุบันกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมในการพัฒนาเปลี่ยนแปลง และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในทางการเมืองการปกครอง เป็นยิ่ง และส่งเสริมสนับสนุนคุ้มครองและสร้างเสริมสภาพให้แก่ระบบสหกรณ์และกิจการวิสาหกิจชุมชน ขนาดย่อยและขนาดกลางของประชาชนและชุมชน รวมทั้งการปฏิรูปประเทศให้เกิดผล ส่วนสหกรณ์เป็นส่วนหนึ่งในการปฏิรูปด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดการพัฒนากฎหมายสหกรณ์ให้เอื้อประโยชน์ต่อขบวนการสหกรณ์ ในเรื่องที่ 14.2.2 กล่าวถึง การกำหนดกฎหมายสหกรณ์ หลักการและเหตุผลกระบวนการตรากฎหมาย และหลักการและเหตุผลการตรากฎหมายสหกรณ์

1. การกำหนดกฎหมายสหกรณ์

การกำหนดกฎหมายสหกรณ์เป็นไปตามกระบวนการตรากฎหมาย ซึ่งการแก้ไขกฎหมายสหกรณ์นั้น ขบวนการสหกรณ์ เช่น สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ชุมนุมสหกรณ์ประเภทต่างๆ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องมีส่วนร่วมในการเสนอร่างกฎหมายสหกรณ์ เพื่อให้ข้อกฎหมายสอดคล้องหรือไม่ขัดกับการดำเนินงานหรือเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินงานของสหกรณ์

กระบวนการในการนำเสนอร่างกฎหมายสหกรณ์นั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องในขบวนการสหกรณ์จะมีส่วนร่วมในการเสนอแนะ อภิปราย และหาข้อสรุปเพื่อนำเสนอร่างกฎหมาย รวมถึงการแก้ไขเพิ่มเติมสำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์ก็มีส่วนในการเสนอร่างกฎหมาย หรือแก้ไขเพิ่มเติม

เช่นกัน และต้องใช้ความพยายามในการเสนอร่างกฎหมายต่อกระบวนการทางนิติบัญญัติของรัฐบาลหลายครั้ง จนกว่าจะผ่านสภาและประกาศใช้ในราชกิจจานุเบกษา เพื่อให้สหกรณ์และหน่วยงานที่กำกับดูแลถือใช้ต่อไป เช่น กระบวนการแก้ไขพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีกระบวนการตรากฎหมายดังนี้

1.1 กระบวนการตราพระราชบัญญัติ เป็นกฎหมายที่พระมหากษัตริย์ตราขึ้นโดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ในการตราพระราชบัญญัตินั้น โดยทั่วไปสามารถกำหนดเรื่องต่างๆ ตามหลักการที่ประสงค์จะให้มียุทธประสิทธิผลบังคับในสังคมได้ทุกเรื่อง มีข้อจำกัดเพียงแต่ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ หรือหลักกฎหมายอื่น

ร่างพระราชบัญญัติมี 2 ประเภท คือ ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน และร่างพระราชบัญญัติทั่วไปที่ไม่เกี่ยวกับการเงิน

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน หมายความว่า ร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องใด เรื่องหนึ่งดังต่อไปนี้

1) การตั้งขึ้น ยกเลิก ลด เปลี่ยนแปลง แก้ไข ผ่อนหรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษีหรืออากร

2) การจัดสรร รั้ง รักษา หรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการโอนงบประมาณรายจ่ายของแผ่นดิน

3) การกู้เงิน การค้ำประกัน การใช้เงินกู้ หรือการดำเนินการที่ผูกพันทรัพย์สินของรัฐ

4) เงินตรา

ในกรณีที่เป็นที่สงสัยว่าร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินที่จะต้องมีการรับรองของนายกรัฐมนตรีหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของที่ประชุมร่วมกันของประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานคณะกรรมการการสามัญของสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้วินิจฉัย

1.2 ผู้มีอำนาจเสนอร่างพระราชบัญญัติ การเสนอร่างพระราชบัญญัติเสนอได้แต่โดย

1) คณะรัฐมนตรี หรือ

2) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่ายี่สิบคน หรือ

3) ศาลหรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวกับการจัดองค์กรและกฎหมายที่ประธานศาลและประธานองค์กรนั้นเป็นผู้รักษาการ หรือ

4) ผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งหมื่นคนเข้าชื่อเสนอต่อประธานรัฐสภา โดยกฎหมายที่จะเสนอให้รัฐสภาพิจารณานั้นต้องจัดทำในรูปแบบร่างพระราชบัญญัติ ซึ่งต้องมีหลักการเกี่ยวกับเรื่องที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญ หมวด 3 ว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย หรือหมวด 5 ว่าด้วยแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐเท่านั้น

ในการเสนอร่างพระราชบัญญัตินี้ต้องมีบันทึก วิเคราะห์ สรุปสาระสำคัญของร่างพระราชบัญญัติเสนอมาพร้อมกับร่างพระราชบัญญัติด้วย นอกจากนี้ ต้องเปิดเผยร่างพระราชบัญญัติที่เสนอต่อรัฐสภาให้ประชาชนทราบและสามารถเข้าถึงข้อมูลรายละเอียดได้โดยสะดวก

1.3 การตราพระราชบัญญัติ การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติจะต้องเสนอให้สภาผู้แทนราษฎรพิจารณาก่อน โดยมีกระบวนการตราพระราชบัญญัติในรัฐสภาต่อไปนี้

1.3.1 การพิจารณาในสภาผู้แทนราษฎร การพิจารณาได้กำหนดเป็น 3 วาระดังนี้

วาระที่หนึ่ง ขั้นการรับหลักการ ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติในวาระที่หนึ่ง สภาจะพิจารณาและลงมติว่าจะรับหลักการไว้พิจารณาต่อไปหรือไม่ โดยผู้เสนอร่างพระราชบัญญัติฉบับนั้นจะชี้แจงหลักการและเหตุผลประกอบการเสนอของร่างพระราชบัญญัติ เมื่อผู้เสนอชี้แจงแล้วก็ให้สมาชิกอภิปรายค้านหรือสนับสนุน หรือการถามข้อสงสัย หรือการตั้งข้อสังเกต ประธานสภาจะเปิดโอกาสให้ผู้เสนอร่างตอบชี้แจงตามที่มีผู้ตั้งคำถามหรือให้ข้อสังเกต เมื่อจบการอภิปรายแล้ว ผู้เสนอประธานสภาจะขอมติจากที่ประชุมว่าจะรับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัตินี้หรือไม่ แต่ในบางกรณีที่ประชุมจะลงมติให้ส่งคณะกรรมการพิจารณาหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัตินั้นก่อนก็ได้เพื่อประโยชน์ในการพิจารณา เมื่อพิจารณาเสร็จแล้วก็จะทำรายงานเสนอต่อสภาเพื่อเข้าสู่การพิจารณาของสภาต่อไป

ถ้าเป็นร่างพระราชบัญญัติที่สมาชิกเป็นผู้เสนอ คณะรัฐมนตรีอาจขอรับร่างไปพิจารณาก่อนรับหลักการก็ได้ ซึ่งเป็นเอกสิทธิ์ของคณะรัฐมนตรี เมื่อครบกำหนดเวลาการรอการพิจารณาแล้ว ประธานสภาผู้แทนราษฎรก็จะส่งบรรจุเข้าระเบียบวาระเพื่อพิจารณาต่อไป

เมื่อขอมติจากที่ประชุมสภาว่าจะรับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัตินั้นหรือไม่ ถ้าที่ประชุมมีมติไม่รับหลักการ ร่างพระราชบัญญัตินั้นก็ตกไป ถ้าที่ประชุมมีมติรับหลักการก็จะเข้าสู่การพิจารณาในลำดับต่อไป เป็นวาระที่สอง

วาระที่สอง การพิจารณาในรายละเอียดของร่างพระราชบัญญัติ การพิจารณาในวาระที่สอง เป็นการพิจารณาในรายละเอียดของร่างพระราชบัญญัติ มี 2 ลักษณะ คือ สภาผู้แทนราษฎรมีมติให้ดำเนินการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติโดยคณะกรรมการเต็มสภา หรือมีมติแต่งตั้งและมอบหมายให้คณะกรรมการคณะใดคณะหนึ่งเป็นผู้พิจารณา ดังนี้

1) การพิจารณาโดยคณะกรรมการเต็มสภา ถือว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนทำหน้าที่เป็นกรรมการพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้น ซึ่งจะใช้สำหรับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีความจำเป็นรีบด่วนที่จะต้องออกใช้บังคับหรือเป็นการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่มีรายละเอียดไม่มาก หรือไม่ยาวนานและไม่มากในการพิจารณา โดยเป็นการพิจารณาครั้งเดียวสามวาระ ไม่มีขั้นตอนการยื่นคำขอแปรญัตติ มีผลเป็นทั้งการพิจารณาเป็นรายมาตราในชั้นกรรมการและการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรในวาระที่สองคราวเดียวกัน

2) การพิจารณาโดยกรรมการที่สภาแต่งตั้ง อาจเป็นคณะกรรมการสามัญหรือคณะกรรมการวิสามัญก็ได้ หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการในคณะกรรมการชุดนั้นเห็นควรแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติก็ให้เสนอคำขอ "แปรญัตติ" ต่อประธานคณะกรรมการที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นภายใน 7 วัน เมื่อคณะกรรมการพิจารณาเสร็จแล้วจะทำรายงานการพิจารณาของคณะกรรมการเสนอต่อสภา โดยแสดงร่างเดิมและการแก้ไขเพิ่มเติมคำแปรญัตติ การสงวนคำแปรญัตติ หรือมีการสงวนความเห็นของกรรมการ ถ้ามีข้อสังเกตที่ควรเสนอแนะต่อรัฐมนตรีก็ให้บันทึกไว้ในรายงานของคณะกรรมการเพื่อให้สภาพิจารณา ประธานสภาจะจัดเข้าระเบียบวาระเป็นเรื่องที่คณะกรรมการพิจารณาเสร็จแล้วให้สภาพิจารณาเริ่มต้นด้วยชื่อร่างคำปรารภ แล้วพิจารณาเรียงตามลำดับมาตราจนจบร่าง โดยให้สมาชิกอภิปรายได้เฉพาะแต่ถ้อยคำหรือ

ข้อความที่มีการแก้ไข หรือที่ผู้แปรญัตติได้สงวนคำแปรญัตติไว้ หรือที่กรรมาธิการสงวนความเห็นไว้เท่านั้น เว้นแต่ที่ประชุมจะได้มีมติเป็นอย่างอื่น

วาระที่สาม ชั้นลงมติเห็นชอบให้ส่งต่อไปยังวุฒิสภา การพิจารณาในสภานั้น การอภิปรายใดๆ ทั้งสิ้น และจะแก้ไขข้อความอย่างใดมิได้ด้วย ถ้ามีมติเห็นชอบประธานสภาผู้แทนราษฎร ก็จะส่งให้วุฒิสภาพิจารณาต่อไป แต่ถ้าไม่เห็นชอบร่างนั้นก็เป็นอันตกไป

1.3.2 การพิจารณาในวุฒิสภา การพิจารณาให้กระทำเป็น 3 วาระ เช่นเดียวกับการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร แต่จะต้องพิจารณากำหนดเวลา กล่าวคือ ถ้าเป็นการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติทั่วไปต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 60 วัน แต่ถ้าเป็นร่างเกี่ยวกับการเงินต้องพิจารณาให้แล้วเสร็จภายใน 30 วัน เว้นแต่วุฒิสภาจะได้ลงมติขยายเวลาออกไปเป็นกรณีพิเศษไม่เกิน 30 วัน ซึ่งหากวุฒิสภาพิจารณาไม่ทันตามกำหนดเวลาถือว่าวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบ

การพิจารณาของวุฒิสภาจะเป็นการลงมติว่าเห็นด้วยกับสภาผู้แทนราษฎรหรือไม่ โดยอาจลงมติได้ 3 กรณี คือ

- 1) เห็นชอบด้วย ให้นายกรัฐมนตรีดำเนินการให้มีการประกาศใช้เป็นกฎหมายต่อไป
- 2) ไม่เห็นชอบด้วย เป็นการที่วุฒิสภายับยั้งร่างพระราชบัญญัตินั้นไว้ก่อนและส่งกลับ

คืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร

3) แก้ไขเพิ่มเติม แล้วดำเนินการแจ้งให้สภาผู้แทนราษฎรทราบเพื่อตั้งคณะกรรมการร่วมกันพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้น

ในกรณีที่วุฒิสภาลงมติ ไม่เห็นชอบกับสภาผู้แทนราษฎร จะส่งร่างพระราชบัญญัติคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรออาจกร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้เมื่อเวลา 180 วัน ได้ล่วงพ้นไปแล้ว และถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันร่างเดิมด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว แต่สำหรับกรณีที่ร่างพระราชบัญญัติที่วุฒิสภายับยั้งไว้ นั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สภาผู้แทนราษฎรออาจกร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทันทีหลังจากที่วุฒิสภามีมติไม่เห็นชอบด้วย ซึ่งหากสภาผู้แทนราษฎรยังคงยืนยันด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภาแล้ว

ถ้าวุฒิสภามีมติแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอจะมีการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมกันพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้น โดยกรรมการของแต่ละสภาจะมีจำนวนเท่ากันตามที่สภาผู้แทนราษฎรกำหนดและมีอำนาจที่จะเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติตามมติของวุฒิสภาเสร็จแล้วก็จะรายงานและเสนอร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการได้พิจารณาร่วมกันเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา

ถ้าสภาทั้งสองเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาแล้ว ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ เพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย และประกาศต่อไป แต่ถ้าสภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัติ

นั้นไว้ก่อน เมื่อพ้นกำหนดเวลา 180 วัน นับแต่วันที่สภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วยแล้ว สภาผู้แทนราษฎรก็อาจยกขึ้นพิจารณาใหม่ได้ และถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันร่างเดิม หรือร่างที่คณะกรรมการพิจารณา ร่วมกันพิจารณาด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของสภาแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาแล้ว ให้ส่งร่างพระราชบัญญัติไปยังนายกรัฐมนตรีเพื่อดำเนินการต่อไป

2. หลักการและเหตุผลการตรากฎหมาย

การบันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างกฎหมาย จะจัดทำเป็นเอกสารแยกออกจากร่างพระราชบัญญัติ โดยบันทึกจะปรากฏเป็นส่วนแรกก่อนร่างพระราชบัญญัติ

2.1 ความมุ่งหมายของการบันทึกหลักการและเหตุผล มีความมุ่งหมายดังต่อไปนี้

1) ความมุ่งหมายของบันทึกหลักการและเหตุผล เพื่อให้ผู้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติทราบถึงขอบเขตในการมีปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกกฎหมายนั้นๆ โดยเฉพาะกรณีที่เป็นร่างพระราชบัญญัติฉบับแก้ไขเพิ่มเติม หลักการที่กำหนดขึ้นและแสดงไว้จะเป็นข้อผูกมัดและขอบเขตของการแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย ทั้งในชั้นการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา คณะกรรมการของสภาผู้แทนราษฎร และคณะกรรมการของวุฒิสภา และให้เป็นไปตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร

2) ความมุ่งหมายของบันทึกเหตุผล เพื่อแสดงให้เห็นสาธารณชนทราบถึงเหตุผลหรือความจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติม หรือยกเลิกกฎหมายนั้น ซึ่งเมื่อมีการนำลงประกาศในราชกิจจานุเบกษา เหตุผลจะปรากฏอยู่ท้ายกฎหมาย ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการค้นหาเจตนารมณ์ของกฎหมายหรือใช้ประกอบในการใช้บังคับหรือตีความกฎหมาย และให้เป็นไปตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร

2.2 หลักการและเหตุผลการตรากฎหมายสหกรณ์ กฎหมายสหกรณ์ถือว่าเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ มีการกำหนดหลักการและเหตุผลประกอบพระราชบัญญัติ โดยในที่นี้จะกล่าวถึงหลักการและเหตุผลของการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 หลักการและเหตุผลของการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และหลักการและเหตุผลของการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

1) หลักการและเหตุผลการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 นับแต่วันที่ประกาศบังคับใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 จนกระทั่งปรับปรุงแก้กฎหมายสหกรณ์อีกครั้งใน พ.ศ. 2542 สถานการณ์ของประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงมาโดยตลอด ประกอบกับ ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับพุทธศักราช 2540) ถือใช้ได้ไม่นาน รัฐบาลจึงใช้โอกาสนี้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสหกรณ์ทั้งฉบับ โดยมีเหตุผลว่าพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้วทำให้มีบทบัญญัติหลายประการไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาการสหกรณ์ให้ทันต่อสภาพการแข่งขันกับระบบธุรกิจในปัจจุบัน นอกจากนี้พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้รวมบทบัญญัติเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกร ซึ่งสมควรปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้นเช่นเดียวกัน

จึงมีการปรับปรุงกฎหมายสหกรณ์ที่ใช้บังคับอยู่เดิมทั้งหมด โดยจัดระบบสหกรณ์ให้สหกรณ์มีชนิดเดียว คือ สหกรณ์ที่สมาชิกมีความรับผิดชอบจำกัดเท่าจำนวนหุ้นที่ถือ เพื่อให้สหกรณ์พัฒนาไปด้วยความมั่นคง ในด้านการกำกับและส่งเสริมกิจการสหกรณ์ ได้กำหนดให้มีคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์ จัดให้มีกองทุนเพื่อพัฒนาสหกรณ์ เพื่อให้ความช่วยเหลือด้านการเงินแก่บรรดาสหกรณ์ ในด้านอื่นๆ ได้แก่ ปรับปรุงองค์ประกอบและวาระการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย นอกจากนี้ ได้ปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับกลุ่มเกษตรกรเพื่อให้มีการพัฒนาไปสู่การจัดตั้งสหกรณ์อย่างเป็นระบบ ตลอดจนปรับปรุงบทกำหนดโทษให้เหมาะสมยิ่งขึ้น เรียกกฎหมายสหกรณ์นี้ว่า "พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542" ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 18 ตอนที่ 30 ก หน้า 1 เมื่อวันที่ 23 เมษายน พ.ศ. 2542 และบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 24 เมษายน พ.ศ. 2542

จะเห็นได้ว่า รัฐบาลเองในภาพรวมก็ยังหวังใช้สหกรณ์เป็นส่วนหนึ่งของเครื่องมือแก้ไขปัญหาการทำมาหากินและเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของประชาชน เนื่องจากสหกรณ์เริ่มมีความเข้มแข็งขึ้น ดังนั้นทิศทางการส่งเสริมพัฒนาสหกรณ์ จึงต้องปรับไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงตามเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยด้วย หลักฐานอันปรากฏชัดมีในหลักการและเหตุผลการตรากฎหมายสหกรณ์แต่ละฉบับ

2) **หลักการและเหตุผลการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553** เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 คือ โดยที่พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 มีบทบัญญัติบางประการไม่เหมาะสมกับสภาพการณ์ในปัจจุบัน และไม่เอื้อประโยชน์ต่อการดำเนินการกิจการของสหกรณ์ สมควรปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับองค์ประกอบและการดำรงตำแหน่งของคณะกรรมการ ลักษณะต้องห้ามของกรรมการหรือผู้จัดการ หลักเกณฑ์การพ้นจากตำแหน่งของกรรมการดำเนินการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย การแต่งตั้งรองนายทะเบียนสหกรณ์ เงินค่าหุ้น การตั้งผู้รับโอนประโยชน์ของสมาชิกผู้ตาย อำนาจหน้าที่ของสหกรณ์ในการรับฝากเงิน หลักเกณฑ์ในการกำหนดอัตราดอกเบี้ยค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย อำนาจของรัฐมนตรีในการเรียกประชุมใหญ่วิสามัญและแนวทางการแก้ปัญหาการดำเนินการของสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยให้ครอบคลุมและเหมาะสมยิ่งขึ้น เพื่อให้การดำเนินการกิจการของสหกรณ์ลุล่วงไปได้ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ เรียกกฎหมายสหกรณ์นี้ว่า พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 22 เมษายน พ.ศ. 2553

จะเห็นได้ว่า รัฐบาลให้ความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลากรของสหกรณ์และยกระดับโครงสร้างสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ให้เป็นหน่วยงานในการพัฒนาหน่วยงานที่พัฒนาความรู้ด้านการสหกรณ์ และเชื่อมโยงกับขบวนการสหกรณ์ในต่างประเทศ ดังนั้น แนวทางการส่งเสริมสหกรณ์ จึงปรับใช้ตามสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงตามสภาพแวดล้อม ซึ่งปรากฏในหลักการและเหตุผลการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์แต่ละฉบับ

3) **หลักการและเหตุผลการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562** เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 คือ เนื่องจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ทำให้มีบทบัญญัติบางประการไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาและคุ้มครองระบบสหกรณ์ สมควรปรับปรุงบทบัญญัติของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเพื่อการพัฒนา คุ้มครอง และสร้าง

เสถียรภาพแก่ระบบสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเพิ่มการกำหนดคุณสมบัติของสมาชิกสหกรณ์ การกำหนดคุณสมบัติของกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ แก้ไขเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์เพื่อให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น กำหนดประเภท ลักษณะของสหกรณ์ วัตถุประสงค์ และขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการของสหกรณ์ ปรับปรุงบทบัญญัติเกี่ยวกับสมาชิกสมทบของสหกรณ์ กำหนดหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการผู้จัดการ และเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์เกี่ยวกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์ แก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติเกี่ยวกับผู้ตรวจสอบกิจการ บทบัญญัติเกี่ยวกับงบการเงิน และบทบัญญัติเกี่ยวกับการสอบบัญชี เพิ่มบทบัญญัติเกี่ยวกับการดำเนินงาน และการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนที่ดำเนินกิจการในทำนองเดียวกันกับสถาบันการเงินไว้เป็นการเฉพาะ และกำหนดให้มีคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์เพื่อให้การพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น รวมถึงกำหนดให้สหกรณ์จังหวัดเป็นนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดเพื่อประสิทธิภาพในการกำกับดูแลกลุ่มเกษตรกร และปรับปรุงบทกำหนดโทษและอัตราโทษให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2562

โดยสรุป กฎหมายสหกรณ์มีการกำหนดบันทึกหลักการและเหตุผล เพื่อเป็นการแสดงขอบเขตและเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติ ในการแก้ไขพระราชบัญญัติจะดำเนินการเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ด้านเศรษฐกิจและสังคม โดยผ่านกระบวนการเห็นชอบจากรัฐสภา และการมีส่วนร่วมของประชาชนตามระบอบประชาธิปไตย ซึ่งรัฐบาลให้ความสำคัญกับระบบสหกรณ์ในการใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาประเทศ

กิจกรรม 14.2.2

จงอธิบายหลักการและเหตุผลในการตราพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีที่มาอย่างไร

(โปรดทำกิจกรรม 14.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.2 เรื่องที่ 14.2.2)

เรื่องที่ 14.2.3

สาระสำคัญในกฎหมายสหกรณ์

กฎหมายสหกรณ์เป็นกฎหมายเฉพาะที่เกิดจากนโยบายรัฐบาลในการหาวิธีแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมของประชาชน มิได้เกิดจากพื้นฐานประชาชนรวมตัวกันเป็นสหกรณ์ ดังนั้น กฎหมายสหกรณ์ในประเทศไทยจึงมีบทบัญญัติหลายประการที่เอื้อประโยชน์ต่อขบวนการสหกรณ์ เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายแห่งรัฐ และมาตรการจำกัดสิทธิบางประการมิให้มีการกระทำที่เกินเลยไป ในลักษณะเกิดความเสียหายต่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนภายใต้กฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายสหกรณ์ไทย ประกอบด้วย

- 1) พระราชบัญญัติสมาคมเพิ่มเติม พ.ศ. 2459
- 2) พระราชบัญญัติสหกรณ์ พุทธศักราช 2471 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม
- 3) พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม
- 4) พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542
- 5) พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553
- 6) พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

กฎหมายสหกรณ์ในปัจจุบันส่วนใหญ่ยังคงใช้ พระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 มาจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 ซึ่งหลักการและเหตุผลของการตราพระราชบัญญัติ ได้กล่าวไว้ในเรื่องที่ 14.2.2 หลักการและเหตุผลการตรากฎหมาย สำหรับในเรื่องที่ 14.2.3 จะกล่าวถึงสาระสำคัญในส่วนของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

1. สาระสำคัญพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562

สาระสำคัญพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 แบ่งเป็น ข้อกำหนดเกี่ยวกับผู้รักษาและนิยาม บททั่วไป การกำกับและส่งเสริมสหกรณ์ การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ การดำเนินงาน การกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน การบัญชี ชุมชุมสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร การพิจารณาอุทธรณ์ และบทลงโทษ ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

1.1 ข้อกำหนดเกี่ยวกับผู้รักษาการและนิยามสำคัญ ให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์รักษาการตามพระราชบัญญัตินี้ และให้มีอำนาจแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ กับออกกฎกระทรวงเพื่อปฏิบัติการตามพระราชบัญญัตินี้ กฎกระทรวงนั้นเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับได้ คำจำกัดความที่สำคัญ คือ นิยาม "สหกรณ์" หมายความว่า คณะบุคคลซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของสมาชิกสหกรณ์ผู้มีสัญชาติไทย โดยช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

1.2 บททั่วไป ถ้าสหกรณ์เกี่ยวข้องในกิจการใดที่กฎหมายกำหนดให้จดทะเบียนสำหรับการได้มา การจำหน่าย การยกขึ้นเป็นข้อต่อสู้ หรือการยึดหน่วงซึ่งกรรมสิทธิ์ในอสังหาริมทรัพย์หรือทรัพย์สินอื่น เกี่ยวกับอสังหาริมทรัพย์ การจดทะเบียนได้รับยกเว้นไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียม และห้ามมิให้ผู้ใดนอกจาก สหกรณ์และสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยใช้คำว่า "สหกรณ์" เป็นชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในธุรกิจ สำหรับศูนย์กลางของสหกรณ์ ให้กรมส่งเสริมสหกรณ์จัดการฝากไว้ที่ธนาคารออมสิน ธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) หรือธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร หรือฝากไว้ที่สถาบันการเงินอื่น โดยได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ หรือลงทุนตามระเบียบที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ กำหนด สำหรับดอกเบี้ยให้กรมส่งเสริมสหกรณ์มีอำนาจจ่ายขาดให้แก่สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เพื่อใช้จ่ายในกิจการตามที่กำหนด

1.3 การกำกับและส่งเสริมสหกรณ์

1.3.1 คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ประกอบด้วย รัฐมนตรีเป็นประธาน กรรมการ ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นรองประธานกรรมการ ปลัดกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงอุตสาหกรรม เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ผู้อำนวยการสำนักงานประมาณ ผู้อำนวยการสำนักงานเศรษฐกิจการคลัง ผู้จัดการใหญ่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ประธานกรรมการธนาคารอิสลามแห่งประเทศไทย ผู้แทนสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นกรรมการดำเนินการ ประธานกรรมการดำเนินการชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศประเภท ละหนึ่งคน ประธานคณะกรรมการกลางกลุ่มเกษตรกรระดับประเทศหนึ่งคน เป็นกรรมการโดยตำแหน่ง และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งรัฐมนตรีแต่งตั้งไม่เกินห้าคน เป็นกรรมการ ให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็น กรรมการและเลขานุการ ผู้อำนวยการสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย เป็นผู้ช่วยเลขานุการ ผู้ทรงคุณวุฒิ ตามวรรคหนึ่ง ให้กรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติซึ่งเป็นกรรมการ โดยตำแหน่งคัดเลือกผู้ที่มีความ เชี่ยวชาญในด้านการบริหารสหกรณ์ การเงิน การตลาด การเกษตร กฎหมายหรือดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและ สังคม เพื่อเสนอให้รัฐมนตรีแต่งตั้ง

การประชุมคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ต้องมีกรรมการมาประชุมไม่น้อยกว่า กึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดจึงจะเป็นองค์ประชุม ในการประชุมครั้งใดถ้าประธานกรรมการไม่มา ประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้รองประธานกรรมการเป็นประธานในที่ประชุม ในกรณีที่ประธาน กรรมการและรองประธานกรรมการไม่มาประชุมหรือไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้กรรมการที่มาประชุมเลือก กรรมการคนหนึ่งเป็นประธานในที่ประชุม

การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมให้ถือเสียงข้างมาก กรรมการคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลง คะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด ในกรณีที่ ประธานออกเสียงชี้ขาด ต้องให้มีบันทึกเหตุผลทั้งสองฝ่ายไว้ด้วย ให้มีการประชุมคณะกรรมการ ไม่น้อยกว่าปีละสี่ครั้ง

นอกจากนี้ ยังแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนาบุคลากรสหกรณ์ คณะอนุกรรมการการลงทุน และอาจแต่งตั้งคณะอนุกรรมการอื่นตามความจำเป็น โดยคำนึงถึงความเชี่ยวชาญในแต่ละด้าน

เพื่อพิจารณาหรือกระทำการใดๆ ตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติมอบหมาย คุณสมบัติ และลักษณะต้องห้าม วาระการดำรงตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง และการดำเนินงานอื่นของคณะอนุกรรมการให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติประกาศกำหนด

1.3.2 อำนาจกำกับดูแล นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ จดทะเบียน ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ และกำกับดูแลสหกรณ์ ให้เป็นไปตามกฎหมายสหกรณ์และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้อง กำหนดระบบบัญชี ตลอดจนสมุดและแบบรายงานต่างๆ ที่สหกรณ์ต้องยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งแบบพิมพ์อื่นๆ ที่ต้องใช้ในการปฏิบัติ การแต่งตั้งผู้สอบบัญชี ผู้ตรวจการสหกรณ์ และผู้ชำระบัญชี การออกคำสั่งให้มีการตรวจสอบหรือไต่สวนเกี่ยวกับการจัดตั้งการดำเนินงาน หรือฐานะการเงินของสหกรณ์ หรือให้จัดทำแผนปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์ การสั่งให้ระงับการดำเนินงานทั้งหมดหรือบางส่วนของสหกรณ์ หรือให้เลิกสหกรณ์ ถ้าเห็นว่าสหกรณ์กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอันอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือสมาชิก การถอนชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียนสหกรณ์ การจัดทำรายงานประจำปีแยกตามประเภทสหกรณ์เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ การออกระเบียบหรือคำสั่ง เพื่อให้มีการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ และเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของสหกรณ์ การกระทำการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้ กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์หรือตามที่รัฐมนตรีมอบหมาย

1.3.3 การมอบอำนาจ ของนายทะเบียนสหกรณ์ในการสั่ง การอนุญาต การอนุมัติ หรือการดำเนินการอื่นใด นายทะเบียนสหกรณ์อาจมอบอำนาจให้รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายให้ปฏิบัติการแทนได้ การมอบอำนาจให้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา

1.3.4 การออกคำสั่งเป็นหนังสือ นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชีหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ สมาชิกของสหกรณ์ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์มาชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ หรือให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือรายงานการประชุมของสหกรณ์ได้

1.3.5 การทำให้สหกรณ์เสียหาย ในกรณีที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทำให้สหกรณ์เสียหาย ถ้าสหกรณ์ไม่ร้องทุกข์หรือฟ้องคดี ให้นายทะเบียนสหกรณ์หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์ร้องทุกข์หรือฟ้องคดีแทนสหกรณ์ได้ โดยส่งเรื่องให้พนักงานอัยการพิจารณารับว่าต่างให้สหกรณ์ และให้สหกรณ์เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวกับการร้องทุกข์ ฟ้องคดีหรือการว่าต่างแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ หรือพนักงานอัยการ

1.3.6 การงดเว้นปฏิบัติหน้าที่ ในกรณีที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์งดเว้นกระทำการในการปฏิบัติหน้าที่ของตนอันอาจทำให้เสื่อมเสียผลประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิก หรือสหกรณ์มีข้อบกพร่องเกี่ยวกับการเงิน การบัญชี หรือกิจการหรือฐานะการเงิน ตามรายงานการสอบบัญชีหรือตามรายงานการตรวจสอบ ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือให้ปฏิบัติการ ดังต่อไปนี้

1) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์แก้ไขข้อบกพร่องตามวิธีการและระยะเวลาที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

2) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ระงับการปฏิบัติที่เป็นเหตุให้เกิดข้อบกพร่อง หรืออาจทำให้เสื่อมเสียผลประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิก

3) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์หยุดปฏิบัติหน้าที่เป็นการชั่วคราวจนกว่าจะมีการแก้ไขข้อบกพร่องนั้นให้แล้วเสร็จ

4) ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์พ้นจากตำแหน่งทั้งคณะ หรือให้กรรมการ ซึ่งเกี่ยวข้องกับการนั้นพ้นจากตำแหน่งกรรมการ

ทั้งนี้ เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์สั่งเป็นหนังสือเรียบร้อยแล้ว ให้สั่งผู้ตรวจการสหกรณ์ หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายดำเนินการแทนคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องให้แล้วเสร็จตามวิธีการและภายในระยะเวลาที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด และดำเนินการแทนสหกรณ์นั้น โดยให้ถือว่าผู้ได้รับมอบหมายดังกล่าวเป็นผู้แทนสหกรณ์ในกิจการอันเกี่ยวกับบุคคลภายนอกจนกว่าจะแก้ไขข้อบกพร่องนั้นให้แล้วเสร็จโดยให้ดำเนินการได้เท่าที่จำเป็น

1.4 การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์

1.4.1 การจดทะเบียน สหกรณ์จะตั้งขึ้นได้โดยการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ และต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิกโดยวิธีช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์ และต้องมีกิจการร่วมกันตามประเภทของสหกรณ์ที่ขอยกทะเบียน มีสมาชิกเป็นบุคคลธรรมดาและบรรลุนิติภาวะ มีทุนซึ่งแบ่งเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆ กัน และสมาชิกแต่ละคนจะต้องถือหุ้นอย่างน้อยหนึ่งหุ้น แต่ไม่เกินหนึ่งในห้าของหุ้นที่ชำระแล้วทั้งหมด และมีสมาชิก ซึ่งมีคุณสมบัติตามที่กำหนดในข้อบังคับ

1.4.2 ประเภท สหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนแบ่งประเภท ได้แก่ (1) สหกรณ์การเกษตร (2) สหกรณ์ประมง (3) สหกรณ์นิคม (4) สหกรณ์ร้านค้า (5) สหกรณ์บริการ (6) สหกรณ์ออมทรัพย์ (7) สหกรณ์เครดิตยูเนียน และ (8) สหกรณ์อื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ลักษณะของสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียน วัตถุประสงค์ และขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการ ที่จะพึงดำเนินการได้ของสหกรณ์แต่ละประเภทตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

1.4.3 สมาชิกสมทบ สหกรณ์อาจรับสมาชิกสมทบได้ สมาชิกสมทบต้องเป็นบุคคลธรรมดา ซึ่งบรรลุนิติภาวะ เว้นแต่สหกรณ์ที่ตั้งอยู่ในสถานศึกษาอาจรับผู้ศึกษาในสถานศึกษานั้นซึ่งยังไม่บรรลุนิติภาวะเป็นสมาชิกสมทบได้ สมาชิกสมทบต้องมีความสัมพันธ์กับสหกรณ์หรือสมาชิกสหกรณ์ตามหลักเกณฑ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์ประกาศกำหนด คุณสมบัติ วิธีรับสมัคร และการขาดจากสมาชิกภาพตลอดจนสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกสมทบ ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับโดยความเห็นชอบของนายทะเบียนสหกรณ์ ห้ามมิให้สหกรณ์ให้สิทธิแก่สมาชิกสมทบในการนับชื่อของสมาชิกสมทบเข้าเป็นองค์ประชุม ในการประชุมใหญ่ การออกเสียงในเรื่องใดๆ หรือเป็นกรรมการดำเนินการ หรือกู้ยืมเงินเกินกว่าเงินฝากและทุนเรือนหุ้นของตนเองจากสหกรณ์

1.5 การดำเนินงาน

1.5.1 อำนาจกระทำการของสหกรณ์ เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ การดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรมเพื่อประโยชน์ของสมาชิก การให้สวัสดิการ

หรือการสงเคราะห์ตามสมควรแก่สมาชิกและครอบครัว การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการแก่สมาชิก การขอหรือรับความช่วยเหลือทางวิชาการจากทางราชการ หน่วยงานของต่างประเทศ หรือบุคคลอื่นใด การรับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น หรือสมาคมอาปนกิจ สงเคราะห์ซึ่งมีสมาชิกของสมาคมนั้นไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน หรือนิติบุคคล ซึ่งมีบุคลากรหรือลูกจ้างไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของนิติบุคคลนั้นเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน ทั้งนี้ ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ การให้กู้ ให้สินเชื่อ ให้ยืม ให้เช่า ให้เช่าซื้อ โอน รับจำนองหรือรับจำนำ ซึ่งทรัพย์สินแก่สมาชิกหรือของสมาชิก การจัดให้ได้มา ชื่อ ถือกรรมสิทธิ์หรือทรัพย์สิน ครอบครอง กู้ ยืม เช่า เช่าซื้อ รับโอนสิทธิการเช่าหรือสิทธิการเช่าซื้อ จำนอง หรือจำนำ ขายหรือจำหน่ายด้วยวิธีอื่นใดซึ่งทรัพย์สิน การให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ และดำเนินกิจการอย่างอื่นบรรดาที่เกี่ยวกับหรือเนื่องในการจัดให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์

1.5.2 กรรมการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่

1) ในการดำเนินกิจการของสหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการต้องปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามกฎหมาย วัตถุประสงค์ ขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการที่จะพีดำเนินการได้ของสหกรณ์ ข้อบังคับของสหกรณ์ และมติที่ประชุมใหญ่ ทั้งนี้ ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตและระมัดระวังรักษาผลประโยชน์ของสหกรณ์หรือสมาชิก

2) การรับผิดชอบร่วมกันในความเสียหายต่อสหกรณ์ของกรรมการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ ได้แก่ การแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ การไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ และการดำเนินกิจการนอกขอบวัตถุประสงค์หรือขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการที่จะพีดำเนินการได้ของสหกรณ์ สำหรับเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ผู้ใดมีส่วนร่วมในการกระทำของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการ อันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์ เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ผู้นั้นต้องรับผิดชอบร่วมกันกับคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการ ในความเสียหายต่อสหกรณ์

3) คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการไม่ต้องรับผิดชอบความเสียหายของสหกรณ์ ได้แก่ การพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้ร่วมกระทำการอันเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายต่อสหกรณ์ และการที่ได้คัดค้านในที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์โดยปรากฏในรายงานการประชุม หรือได้ทำคำคัดค้านเป็นหนังสือยื่นต่อประธานที่ประชุมภายในสามวันนับแต่สิ้นสุดการประชุม

4) การห้ามมิให้บุคคลซึ่งมีลักษณะเป็นหรือทำหน้าที่กรรมการหรือผู้จัดการ ได้แก่ เคยได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่เป็นโทษสำหรับความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ องค์กร หรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ฐานทุจริตต่อหน้าที่ เคยถูกให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการหรือมีคำวินิจฉัยเป็นที่สุดให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการ เคยถูกที่ประชุมใหญ่มีมติให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งกรรมการเพราะเหตุทุจริตต่อหน้าที่ เคยถูกสั่งให้พ้นจากตำแหน่งกรรมการหรือผู้จัดการเป็นกรรมการหรือผู้จัดการในสหกรณ์ที่ถูกสั่งเลิก และเป็นบุคคลที่มีลักษณะต้องห้ามตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

1.5.3 ผู้ตรวจสอบกิจการ ให้สหกรณ์มีผู้ตรวจสอบกิจการ ซึ่งที่ประชุมใหญ่เลือกตั้งจากสมาชิกหรือบุคคลภายนอก เพื่อดำเนินการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์แล้วทำรายงานเสนอต่อที่ประชุมใหญ่ จำนวน คุณสมบัติและลักษณะต้องห้าม วิธีการรับสมัคร และการขาดจากการเป็นผู้ตรวจสอบกิจการ ตลอดจนอำนาจหน้าที่ของผู้ตรวจสอบกิจการตามวรรคหนึ่ง ให้เป็นไปตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด โดยอาจกำหนดให้แตกต่างกันตามขนาดและประเภทของสหกรณ์ก็ได้

1.5.4 การบัญชี

1) ให้สหกรณ์จัดทำงบการเงินประจำปีทุกรอบปีทางบัญชีของสหกรณ์ งบการเงินประจำปีต้องเป็นไปตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด งบการเงินประจำปีนั้นต้องทำให้แล้วเสร็จและให้ผู้สอบบัญชีตรวจสอบแล้วนำเสนอเพื่ออนุมัติในที่ประชุมใหญ่ของสหกรณ์ภายในหนึ่งร้อยห้าสิบวันนับแต่วันสิ้นปีทางบัญชี

2) ให้สหกรณ์จัดทำรายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินงานของสหกรณ์เสนอต่อที่ประชุมใหญ่ในคราวที่เสนองบการเงินประจำปี และให้ส่งสำเนารายงานประจำปีและงบการเงินประจำปีไปยังนายทะเบียนสหกรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มีการประชุม

3) ให้สหกรณ์เก็บรักษารายงานประจำปีแสดงผลการดำเนินงานของสหกรณ์และงบการเงินประจำปี พร้อมทั้งข้อบังคับและกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ไว้ที่สำนักงานของสหกรณ์ เพื่อให้สมาชิกขอตรวจดูได้

4) ให้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์เป็นผู้สอบบัญชีของสหกรณ์ ในการนี้กรมตรวจบัญชีสหกรณ์อาจแต่งตั้งผู้สอบบัญชีรับอนุญาต หรือบุคคลอื่นเป็นผู้สอบบัญชีของสหกรณ์ ตามขนาดของสหกรณ์ก็ได้ ทั้งนี้ ตามระเบียบที่อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด การสอบบัญชื่อนั้น ให้ปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชีและตามระเบียบที่อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

1.5.5 การเลิกสหกรณ์ นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งเลิกสหกรณ์ได้เมื่อพบว่า สหกรณ์ไม่เริ่มดำเนินกิจการภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่จดทะเบียน หรือหยุดดำเนินกิจการติดต่อกันเป็นเวลาสองปี นับแต่วันที่หยุดดำเนินกิจการ สหกรณ์ไม่ส่งสำเนารายงานประจำปีและงบการเงินประจำปีต่อนายทะเบียนสหกรณ์เป็นเวลาสามปีติดต่อกัน และสหกรณ์ไม่อาจดำเนินกิจการให้เป็นผลดี หรือการดำเนินกิจการของสหกรณ์ก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือประโยชน์ส่วนรวม

1.5.6 การชำระบัญชี สหกรณ์ที่เลิกเพราะเหตุอื่นนอกจากล้มละลาย ให้ที่ประชุมใหญ่ตั้งผู้ชำระบัญชีโดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ขึ้นทำการชำระบัญชีสหกรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เลิกสหกรณ์หรือนับแต่วันที่คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์มีคำสั่งให้ยกอุทธรณ์แล้วแต่กรณี

1) ในกรณีที่ประชุมใหญ่ไม่เลือกตั้งผู้ชำระบัญชีภายในกำหนดเวลา หรือนายทะเบียนสหกรณ์ไม่ให้ความเห็นชอบในการเลือกตั้งผู้ชำระบัญชี ให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งผู้ชำระบัญชีขึ้นทำการชำระบัญชีสหกรณ์ได้ เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์เห็นสมควรหรือเมื่อสมาชิกมีจำนวนไม่น้อยกว่าสองในสามของสมาชิกทั้งหมดร้องขอต่อนายทะเบียนสหกรณ์ นายทะเบียนสหกรณ์จะแต่งตั้งผู้ชำระบัญชีคนใหม่แทนผู้ชำระบัญชีซึ่งได้รับเลือกตั้งหรือซึ่งได้ตั้งไว้ก็ได้ ให้นายทะเบียนสหกรณ์จดทะเบียนผู้ชำระบัญชีซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์ให้ความเห็นชอบหรือผู้ชำระบัญชีซึ่งได้รับแต่งตั้ง และให้ปิดประกาศชื่อผู้ชำระบัญชีไว้ที่

สำนักงานของสหกรณ์นั้น สำนักงานสหกรณ์อำเภอหรือหน่วยส่งเสริมสหกรณ์ และที่ว่าการอำเภอหรือสำนักงานเขตแห่งท้องที่ ที่สหกรณ์นั้นตั้งอยู่ภายในสิบสี่วันนับแต่วันที่จดทะเบียนผู้ชำระบัญชี ผู้ชำระบัญชีอาจได้รับคำตอบแทนตามที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

2) ผู้ชำระบัญชีต้องทำงบการเงินของสหกรณ์ ณ วันที่เลิกสหกรณ์โดยไม่ชักช้า และให้นายทะเบียนสหกรณ์ตั้งผู้สอบบัญชีเพื่อตรวจสอบงบการเงินนั้น เมื่อผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นต่องบการเงินแล้ว ให้ผู้ชำระบัญชีเสนองบการเงินต่อที่ประชุมใหญ่เพื่ออนุมัติ แล้วเสนองบการเงินนั้นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ ในกรณีที่การประชุมใหญ่ไม่ครบองค์ประชุม ให้ผู้ชำระบัญชีเสนองบการเงินต่อนายทะเบียนสหกรณ์เพื่ออนุมัติ

1.6 การกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน

1.6.1 การดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน

ได้แก่ เรื่องการกำหนดขนาดของสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน การกำหนดคุณสมบัติและลักษณะต้องห้ามอื่นของกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และผู้จัดการ การกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ การให้กู้และการให้สินเชื่อ การรับฝากเงิน การก่อหนี้ และการสร้างภาระผูกพัน ซึ่งรวมถึงการกู้ยืมเงิน หรือการค้ำประกัน การดำรงเงินกองทุน การบริหารสินทรัพย์และการดำรงสินทรัพย์สภาพคล่อง การฝากเงินหรือการลงทุน การกำกับดูแลด้านธรรมาภิบาล การจัดชั้นสินทรัพย์และการกันเงินสำรอง การจัดทำบัญชี การจัดทำและการเปิดเผยงบการเงิน การสอบบัญชี และการแต่งตั้งผู้สอบบัญชี การจัดเก็บและรายงานข้อมูล และเรื่องอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินงานและการกำกับดูแลในการออกกฎกระทรวง ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์หารือร่วมกับกระทรวงการคลังและธนาคารแห่งประเทศไทย

1.6.2 การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวง ในกรณีที่นายทะเบียนสหกรณ์เห็นว่าคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการของสหกรณ์ออมทรัพย์หรือสหกรณ์เครดิตยูเนียนใดฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวง ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งให้แก้ไขข้อบกพร่อง หรือระงับการดำเนินการนั้นได้

1.6.3 การกระทำอาจก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสหกรณ์หรือสมาชิก ในกรณีที่นายทะเบียนสหกรณ์เห็นว่า การกระทำอาจก่อให้เกิดความเสียหายอย่างร้ายแรงต่อสหกรณ์หรือสมาชิก ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจสั่งให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ กรรมการ หรือผู้จัดการนั้นพ้นจากตำแหน่ง หรือสั่งให้เลิกสหกรณ์ได้แล้วแต่กรณี

1.6.4 คณะกรรมการที่ปรึกษาการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน เพื่อประโยชน์ในการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ให้มีคณะกรรมการคณะหนึ่งเรียกว่า "คณะกรรมการที่ปรึกษาการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน" ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์หรือรองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ซึ่งได้รับมอบหมายเป็นประธาน กรรมการ ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ผู้แทนธนาคารแห่งประเทศไทย และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ เป็นกรรมการ ให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์แต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ ให้

คณะกรรมการที่ปรึกษาการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนมีอำนาจหน้าที่ให้คำปรึกษาแนะนำ เสนอมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหา และเสนอให้ปรับปรุงระเบียบหรือคำสั่งเกี่ยวกับการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนแก่นายทะเบียนสหกรณ์

1.7 ชุมนุมสหกรณ์

1.7.1 การจัดตั้งชุมนุมสหกรณ์ สหกรณ์ตั้งแต่ห้าสหกรณ์ขึ้นไปที่ประสงค์จะร่วมกันดำเนินกิจการเพื่อให้เกิดประโยชน์ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่เข้าร่วมกันนั้น อาจรวมกันจัดตั้งเป็นชุมนุมสหกรณ์ได้ ชุมนุมสหกรณ์ใดจะมีฐานะเป็นชุมนุมสหกรณ์ระดับภูมิภาคหรือระดับประเทศ จะต้องตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออำนวยความสะดวกแก่บรรดาสหกรณ์ในภูมิภาคหรือทั่วประเทศ ที่เป็นสหกรณ์ประเภทเดียวกันหรือต่างประเภทกัน เพื่อประกอบธุรกิจของสหกรณ์ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนด

1.7.2 การจดทะเบียน ชุมนุมสหกรณ์ที่ได้จดทะเบียนแล้วเป็นนิติบุคคลและเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ให้ชุมนุมสหกรณ์มีอำนาจกระทำการได้พระราชบัญญัติสหกรณ์และที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง

1.7.3 การจัดระบบสวัสดิการและคุณภาพชีวิต เพื่อส่งเสริมระบบสวัสดิการและคุณภาพชีวิตของสมาชิกสหกรณ์ ให้ชุมนุมสหกรณ์ระดับประเทศมีอำนาจร่วมกับสหกรณ์สมาชิกของตนจัดสวัสดิการและการสงเคราะห์ของสมาชิกสหกรณ์และครอบครัว ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด

1.8 กลุ่มเกษตรกร ให้นายทะเบียนสหกรณ์เป็นนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรและมีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้ และมีรองนายทะเบียนสหกรณ์เป็นผู้ช่วย มีอำนาจหน้าที่ตามที่นายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย ให้สหกรณ์จังหวัดเป็นนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรประจำจังหวัดที่กลุ่มเกษตรกรตั้งอยู่ และมีอำนาจหน้าที่ตามระเบียบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด สำหรับกรุงเทพมหานคร ให้ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรุงเทพมหานคร พื้นที่ 1 และผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมสหกรณ์กรุงเทพมหานคร พื้นที่ 2 เป็นนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรกรุงเทพมหานคร

1.9 การพิจารณาอุทธรณ์

1.9.1 คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ ประกอบด้วย รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ซึ่งปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มอบหมาย เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนกระทรวงการคลัง ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ผู้แทนสำนักงานปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิคนหนึ่งในคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ ซึ่งคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติมอบหมายเป็นกรรมการ ให้อธิบดีกรมส่งเสริมสหกรณ์แต่งตั้งข้าราชการในสังกัดกรมส่งเสริมสหกรณ์เป็นเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ

1.9.2 อำนาจหน้าที่คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ ได้แก่ พิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์คำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์หรือรองนายทะเบียนสหกรณ์ที่อุทธรณ์ มีหนังสือเรียกบุคคลที่เกี่ยวข้องมาให้ด้วยคำหรือสั่งให้บุคคลดังกล่าวส่งเอกสารหรือหลักฐานอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อประกอบการพิจารณาวินิจฉัยอุทธรณ์ และแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อปฏิบัติการตามที่คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์มอบหมาย

1.9.3 การออกคำสั่ง การออกคำสั่งคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ มีอำนาจในการออกคำสั่งเลิกกลุ่มเกษตรกร และให้อุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง การออกคำสั่งไม่รับจดทะเบียน ให้อุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับคำสั่ง สำหรับหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขการอุทธรณ์และวิธีพิจารณาอุทธรณ์ของคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ให้เป็นไปตามระเบียบที่คณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์กำหนด ให้อุทธรณ์ต่อคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์มีคำวินิจฉัยอุทธรณ์ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ได้รับอุทธรณ์ แล้วแจ้งคำวินิจฉัยอุทธรณ์พร้อมด้วยเหตุผลเป็นหนังสือไปยังผู้อุทธรณ์โดยไม่ชักช้า คำวินิจฉัยของคณะกรรมการพิจารณาอุทธรณ์ให้เป็นที่สุด

1.10 บทกำหนดโทษ

1.10.1 การใช้คำว่าสหกรณ์ ผู้ใดใช้คำว่า "สหกรณ์" หรือ "กลุ่มเกษตรกร" ประกอบกับชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจ โดยมีได้เป็นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรที่ได้จดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินห้าหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และปรับอีกวันละไม่เกินห้าพันบาทจนกว่าจะได้เลิกใช้

1.10.2 การไม่มีชี้แจงข้อเท็จจริงหรือไม่ส่งเอกสารการดำเนินงาน หรือรายงานการประชุมของสหกรณ์หรือชุมนุมสหกรณ์ตามคำสั่งของนายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมายซึ่งสั่งการ หรือไม่มีมาชี้แจงข้อเท็จจริงหรือไม่ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงานหรือรายงานการประชุมของกลุ่มเกษตรกรตามคำสั่งของนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมายแล้วแต่กรณี ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

1.10.3 การขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย หรือขัดขวางหรือไม่ให้คำชี้แจงแก่นายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนกลุ่มเกษตรกรมอบหมาย ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

1.10.4 การฝ่าฝืนหรือไม่ปฏิบัติตามที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

1.10.5 การดำเนินกิจการนอกกรอบวัตถุประสงค์ กรรมการหรือผู้จัดการของสหกรณ์ดำเนินกิจการของสหกรณ์นอกขอบเขตแห่งการดำเนินกิจการของสหกรณ์ที่จะพึงดำเนินการได้ตามกฎกระทรวง ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

1.10.6 ดำเนินกิจการของสหกรณ์โดยผิดวัตถุประสงค์ของสหกรณ์และการดำเนินกิจการ นั้นเป็นภัยอันตรายต่อความสงบสุขของประชาชนหรือความมั่นคง กรรมการหรือผู้จัดการของสหกรณ์ผู้ใดดำเนินกิจการของสหกรณ์โดยผิดวัตถุประสงค์ของสหกรณ์และการดำเนินกิจการนั้นเป็นภัยอันตรายต่อความสงบสุขของประชาชนหรือความมั่นคงของรัฐ ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาทหรือทั้งจำทั้งปรับ

1.10.7 การรักษาทรัพย์สินของสหกรณ์ ผู้ใดฝ่าฝืนไม่จัดการรักษาทรัพย์สินของสหกรณ์ หรือไม่ส่งมอบทรัพย์สิน สมุดบัญชี เอกสาร และสิ่งอื่นของสหกรณ์ให้แก่ผู้ชำระบัญชีต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท

1.10.8 การฝ่าฝืนกฎกระทรวง หรือไม่ปฏิบัติตามกฎกระทรวงต้องระวางโทษปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท

1.10.9 การฝ่าฝืนไม่แก้ไขข้อบกพร่อง หรือระงับการดำเนินการตามที่นายทะเบียนสหกรณ์สั่งการต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสองปี หรือปรับไม่เกินสองแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

1.10.10 การที่สหกรณ์กระทำความผิดตามพระราชบัญญัตินี้ กรรมการหรือผู้จัดการของสหกรณ์ซึ่งเป็นผู้ลงมติให้สหกรณ์ดำเนินการหรืองดเว้นการดำเนินการ หรือเป็นผู้ดำเนินการหรือรับผิดชอบในการดำเนินการนั้น ได้กระทำความผิดหน้าที่ของตนด้วยประการใดๆ โดยทุจริต ต้องระวางโทษจำคุกตั้งแต่หนึ่งปีถึงห้าปีและปรับไม่เกินห้าแสนบาท

โดยสรุป พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 34 ก หน้า 27 เมื่อวันที่ 20 มีนาคม พ.ศ. 2562 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ. 2562 โดยมีเหตุผลในการตรา เนื่องจากพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานาน ทำให้มีบทบัญญัติบางประการไม่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาและคุ้มครองระบบสหกรณ์ สมควรปรับปรุงบทบัญญัติของพระราชบัญญัติดังกล่าวเพื่อการพัฒนา คุ้มครอง และสร้างเสถียรภาพแก่ระบบสหกรณ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

กิจกรรม 14.2.3

สาระสำคัญของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีประเด็นสำคัญอย่างไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 14.2.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.2 เรื่องที่ 14.2.3)

แผนการสอนตอนที่ 14.3

ข้อบังคับและระเบียบสหกรณ์

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 14.3 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 14.3.1 บทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติให้เป็นข้อบังคับ
- 14.3.2 สาระสำคัญตามหมวดหมู่ในข้อบังคับสหกรณ์
- 14.3.3 การกำหนดและการบังคับใช้ระเบียบสหกรณ์

แนวคิด

1. ภายใต้บทบัญญัติตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ให้สหกรณ์ต้องมีข้อบังคับของสหกรณ์ เป็นการบังคับใช้ในลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ดำเนินงานของสหกรณ์ ตามข้อบังคับสหกรณ์โดยสหกรณ์จะต้องกำหนดข้อบังคับให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ทุกฉบับ และมีการเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ได้กำหนดกฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติเป็นพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง และกฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติเป็นข้อบังคับ กฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติเป็นระเบียบ
2. ข้อบังคับสหกรณ์ ถือเป็นกฎเกณฑ์สำหรับสหกรณ์ให้ใช้เป็นหลักในดำเนินงานสหกรณ์ ซึ่งต้องไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายสหกรณ์ เนื่องจากสหกรณ์เป็นองค์การสำหรับส่วนรวมของมวลสมาชิก จึงต้องกำหนดแนวทางปฏิบัติสายกลางที่มวลสมาชิกจะได้รับประโยชน์จากสหกรณ์ เมื่อสหกรณ์มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติสหกรณ์การกำหนดข้อบังคับหรือแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสหกรณ์ต้องให้สอดคล้องกับกฎหมายสหกรณ์ที่แก้ไขใหม่และประกาศนายทะเบียนสหกรณ์ด้วย
3. การกำหนดระเบียบในสหกรณ์ มีไว้เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติ ระเบียบสหกรณ์เมื่อกำหนดถือใช้แล้วสามารถแก้ไขเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าข้อบังคับสหกรณ์ เพราะอำนาจการกำหนดระเบียบอยู่ที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ หรือเป็นอำนาจของที่ประชุมใหญ่ การบังคับใช้ระเบียบของสหกรณ์ ระเบียบสำคัญบางระเบียบต้องอยู่ในความตรวจตราและกำหนดถือใช้โดยผ่านความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ หรือเห็นชอบจากกรมส่งเสริมสหกรณ์

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.3.1 “บทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติ” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายบทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.3.2 “สาระสำคัญตามหมวดหมู่ในข้อบังคับสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสาระสำคัญตามหมวดหมู่ในข้อบังคับสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.3.3 “การกำหนดและการบังคับใช้ระเบียบสหกรณ์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายการกำหนดและการบังคับใช้ระเบียบสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 14.3.1

บทบัญญัติของกฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติให้เป็นข้อบังคับ

กฎหมายสหกรณ์บัญญัติให้แต่ละสหกรณ์ต้องกำหนดข้อบังคับของสหกรณ์เพื่อถือใช้ในการดำเนินงาน ซึ่งต้องเป็นไปตามที่กำหนดในพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2553 และพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมจากกฎหมายสหกรณ์ ฉบับเดิม โดยมีบทบัญญัติในการออกกฎกระทรวงกับมีบทบัญญัติในการกำกับดูแล แนะนำส่งเสริมสหกรณ์ ของรัฐบาลหรือผู้มีอำนาจตามพระราชบัญญัติ ในรูปแบบของกฎเกณฑ์ที่เป็นระเบียบ คำสั่ง คำแนะนำและข้อกำหนดต่างๆ ในส่วนของสหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์ และสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย มีบทบัญญัติให้มีการออกกฎเกณฑ์การดำเนินงานสำหรับองค์กรในรูปแบบข้อบังคับและระเบียบแล้วแต่กรณี ในการศึกษาเรื่องนี้จะกล่าวถึงเฉพาะกฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติเป็นพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง กฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติเป็นข้อบังคับ และการกำหนดระเบียบสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ส่วนสาระสำคัญของข้อบังคับสหกรณ์ส่วนใหญ่ยังใช้ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2542 ซึ่งจะศึกษาในเรื่องที่ 14.3.2 โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. กฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติเป็นพระราชกฤษฎีกา กฎกระทรวง

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ที่บัญญัติเป็นพระราชกฤษฎีกา และบัญญัติเป็นกฎกระทรวง มีรายละเอียดดังนี้

1.1 กฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติเป็นพระราชกฤษฎีกา การที่จะออกกฎเกณฑ์เป็นพระราชกฤษฎีกา ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง เช่น กลุ่มเกษตรกร ในกรณีที่คณะบุคคลผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งร่วมกันดำเนินกิจการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ยังไม่อาจรวมกันจัดตั้งเป็นสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติ นี้ได้ จะจัดตั้งเป็นกลุ่มเกษตรกรขึ้นตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกาก็ได้ และห้ามมิให้ผู้ใดใช้คำว่า "กลุ่มเกษตรกร" เป็นชื่อหรือส่วนหนึ่งของชื่อในทางธุรกิจเว้นแต่กลุ่มเกษตรกรได้รับจดทะเบียนตามพระราชกฤษฎีกา

1.2 กฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติเป็นกฎกระทรวง การที่จะออกกฎเกณฑ์เป็นกฎกระทรวงตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การจัดตั้งและการจดทะเบียนสหกรณ์ และการดำเนินงานและการกำกับดูแลสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน มีรายละเอียดดังนี้

2.1.3 การออกเสียงในการประชุม สมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกคนหนึ่งให้มีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด การวินิจฉัยชี้ขาดของที่ประชุมใหญ่ให้ถือเสียงข้างมาก เว้นแต่ในกรณีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ การควบสหกรณ์ การแยกสหกรณ์ การเลิกสหกรณ์ การอื่นใดที่ข้อบังคับกำหนดให้ใช้เสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกหรือผู้แทนสมาชิกซึ่งมาประชุม

2.1.4 การจัดสรรกำไรสุทธิ การกำหนดจัดสรรกำไรสุทธิของสหกรณ์ให้จัดสรรเป็นทุนสำรองไม่น้อยกว่าร้อยละสิบของกำไรสุทธิ และเป็นค่าบำรุงสันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยตามอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงแต่ต้องไม่เกินร้อยละห้าของกำไรสุทธิ กำไรสุทธิประจำปีที่เหลือ ที่ประชุมใหญ่อาจจัดสรรภายใต้ข้อบังคับ ได้แก่ จ่ายเป็นเงินปันผลตามหุ้นที่ชำระแล้ว แต่ต้องไม่เกินอัตราที่กำหนดในกฎกระทรวงสำหรับสหกรณ์แต่ละประเภท จ่ายเป็นเงินเฉลี่ยคืนให้แก่สมาชิกตามส่วนธุรกิจที่สมาชิกได้ทำไว้กับสหกรณ์ จ่ายเป็นเงินโบนัสแก่กรรมการและเจ้าหน้าที่ไม่เกินร้อยละสิบของกำไรสุทธิ จ่ายเป็นทุนสะสมไว้ เพื่อดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใดของสหกรณ์ตามที่กำหนดในข้อบังคับ

จะเห็นได้ว่า การที่สหกรณ์มีการดำเนินจัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสะสมถือเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิก เป็นการสร้างความมั่นคงให้แก่การพัฒนาสหกรณ์ และการตอบแทนต่อสังคม

2.2 การออกกฎเกณฑ์ในการดำเนินงานเป็นข้อบังคับของชุมนุมสหกรณ์ มีหลากหลายในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ การประชุมใหญ่ชุมนุมสหกรณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 การประชุมใหญ่ชุมนุมสหกรณ์ ให้ประกอบด้วยผู้แทนสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกของชุมนุมสหกรณ์ ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการของแต่ละสหกรณ์เลือกตั้งขึ้นสหกรณ์ละหนึ่งคนตามที่กำหนดในข้อบังคับของชุมนุมสหกรณ์ ในการประชุมต้องมีผู้แทนสหกรณ์มาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนผู้แทนสหกรณ์ทั้งหมดหรือไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยคนแล้วแต่กรณีจึงจะเป็นองค์ประชุม ผู้แทนสหกรณ์คนหนึ่งให้มีเสียงในการลงคะแนนหนึ่งเสียง หรือจะให้เสียงเพิ่มขึ้นตามระบบสัดส่วนตามที่กำหนดในข้อบังคับของชุมนุมสหกรณ์นั้นก็ได้

2.2.2 การเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการ ให้ที่ประชุมใหญ่ชุมนุมสหกรณ์เลือกตั้งจากผู้แทนสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกของชุมนุมสหกรณ์เป็นกรรมการ ตามจำนวนหลักเกณฑ์ และวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับของชุมนุมสหกรณ์

จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานของชุมนุมสหกรณ์ซึ่งมีสมาชิกเป็นสหกรณ์เป็นการดำเนินการของสหกรณ์ที่เปิดกว้าง นอกจากนี้ การเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการยังมีความแตกต่างกันในเรื่องของจำนวนซึ่งกำหนดไว้ในข้อบังคับ เช่น ข้อบังคับ ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด กำหนดให้คณะกรรมการดำเนินการมีจำนวน 17 คน ซึ่งมีความแตกต่างจากสหกรณ์ขั้นปฐมซึ่งมีจำนวนไม่เกิน 15 คน เนื่องจากการดำเนินงานมีความแตกต่างกันจึงกำหนดให้สอดคล้องต่อสหกรณ์แต่ละประเภท

3. กฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติเป็นระเบียบ

การออกกฎเกณฑ์ในการดำเนินงานตามระเบียบของสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง เช่น อำนาจกระทำการ เพื่อปฏิบัติให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ให้สหกรณ์มีอำนาจกระทำการ ตัวอย่าง เรื่องรับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิก หรือสหกรณ์อื่นหรือสมาคมอาปนกิจสงเคราะห์ซึ่งมีสมาชิกของสมาคมนั้นไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน หรือนิติบุคคลซึ่งมีบุคลากรหรือลูกจ้างไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของนิติบุคคลนั้นเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน ทั้งนี้ ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

4. กฎหมายสหกรณ์ที่บัญญัติเป็นการดำเนินงานขององค์กรที่เกี่ยวข้อง

การออกกฎเกณฑ์ในการดำเนินงานขององค์กรที่เกี่ยวข้องตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บทบัญญัติที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ นายทะเบียนสหกรณ์ และการกำกับดูแลสหกรณ์

4.1 นายทะเบียนสหกรณ์ กำหนดรายละเอียด ดังนี้

- 1) มีอำนาจหน้าที่ รับผิดชอบ ส่งเสริม ช่วยเหลือ แนะนำ และกำกับดูแลสหกรณ์ ให้เป็นไปตามพระบัญญัตินี้และกฎหมายอื่น
- 2) กำหนดระบบบัญชี ตลอดจนสมุดและแบบรายงานต่างๆ ที่สหกรณ์ต้องยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งแบบพิมพ์อื่นๆ ที่ต้องใช้ในการปฏิบัติตามพระบัญญัตินี้
- 3) แต่งตั้งผู้สอบบัญชี ผู้ตรวจการสหกรณ์ และผู้ชำระบัญชี
- 4) ออกคำสั่งให้มีการตรวจสอบ หรือไต่สวนเกี่ยวกับการจัดตั้งการดำเนินงาน หรือฐานะการเงินของสหกรณ์หรือให้จัดทำแผนปรับปรุงการดำเนินงานสหกรณ์
- 5) สั่งให้ระงับการดำเนินงานทั้งหมดหรือบางส่วนของสหกรณ์ หรือให้เลิกสหกรณ์ ถ้าเห็นว่าสหกรณ์กระทำการหรืองดเว้นการกระทำอันอาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่สหกรณ์หรือสมาชิก ดอนชื่อสหกรณ์ออกจากทะเบียนสหกรณ์
- 6) จัดทำรายงานประจำปีแยกตามประเภทสหกรณ์เสนอต่อคณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติ
- 7) การออกระเบียบหรือคำสั่ง เพื่อให้มีการปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินี้ และเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการสหกรณ์
- 8) กระทำการอื่นใดตามที่พระราชบัญญัตินี้กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของนายทะเบียนสหกรณ์หรือตามที่รัฐมนตรีมอบหมาย

4.2 การกำกับดูแลสหกรณ์ นายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชีหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย มีอำนาจออกคำสั่งเป็นหนังสือ ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการ ผู้จัดการ เจ้าหน้าที่ สมาชิกของสหกรณ์ หรือ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์มาชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับกิจการของสหกรณ์ หรือให้ส่งเอกสารเกี่ยวกับการดำเนินงาน หรือรายงานการประชุมของสหกรณ์ได้

โดยสรุป ลำดับชั้นของกฎหมายมีความแตกต่างกัน ตั้งแต่ รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุด พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา และกฎกระทรวง สำหรับกฎหมายสหกรณ์ มีการกำหนดกฎเกณฑ์ในการดำเนินงานตลอดจนกฎเกณฑ์การกำกับดูแลสหกรณ์ ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ ในการปฏิบัติตามกฎหมายต่อไป

กิจกรรม 14.3.1

การออกกฎเกณฑ์ในการดำเนินงานเป็นข้อบังคับของสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีประเด็นอะไรบ้าง อธิบายโดยสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 14.3.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.3 เรื่องที่ 14.3.1)

เรื่องที่ 14.3.2

สาระสำคัญตามหมวดหมู่ในข้อบังคับสหกรณ์

พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 เป็นกฎหมายหลักที่ทุกสหกรณ์ต้องดำเนินการตามกฎหมาย ส่วนข้อบังคับจะเป็นข้อบังคับของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์ การกำหนดข้อบังคับของสหกรณ์ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และเมื่อการกำหนดแล้วอาจจะมีการแก้ไขเพิ่มเติมได้โดยอำนาจของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ ข้อบังคับของสหกรณ์ตามกฎหมาย ให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ดำเนินการร่างข้อบังคับภายใต้และเสนอให้ที่ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกพิจารณา กำหนดเป็นข้อบังคับของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งต้องไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติสหกรณ์ แล้วนำข้อบังคับดังกล่าวไปขอจดทะเบียนกับนายทะเบียนสหกรณ์

1. การกำหนดข้อบังคับของสหกรณ์

กฎหมายสหกรณ์หรือพระราชบัญญัติสหกรณ์จะเป็นกฎหมายหลักที่ทุกสหกรณ์ต้องดำเนินการตามกฎหมาย ส่วนข้อบังคับสหกรณ์จะเป็นข้อบังคับของแต่ละสหกรณ์ การกำหนดข้อบังคับของสหกรณ์ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และเมื่อการกำหนดแล้วอาจมีการแก้ไขเพิ่มเติมได้โดยอำนาจของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ ข้อบังคับของสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 34(4) บัญญัติให้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์ดำเนินการร่างข้อบังคับภายใต้บทบัญญัติ มาตรา 43 และเสนอให้ที่ประชุมผู้ซึ่งจะเป็นสมาชิกพิจารณา กำหนดเป็นข้อบังคับของสหกรณ์ที่จะจัดตั้งขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักในการดำเนินงานของ

สหกรณ์ ซึ่งต้องไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติสหกรณ์ รวมถึงระเบียบและคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์แล้วนำข้อบังคับดังกล่าวไปขอจดทะเบียนกับนายทะเบียนสหกรณ์

ทั้งนี้ การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับสามารถกระทำได้โดยมติที่ประชุมใหญ่สหกรณ์ และต้องนำข้อบังคับที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้นไปจดทะเบียนต่อนายทะเบียนสหกรณ์ภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ที่ประชุมใหญ่ลงมติ เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ได้จดทะเบียนสหกรณ์แล้วจึงมีผลใช้บังคับได้ (มาตรา 44) ในกรณีมีปัญหาเกี่ยวกับการตีความในข้อบังคับ ให้สหกรณ์ขอคำวินิจฉัยจากนายทะเบียนสหกรณ์และให้ถือปฏิบัติตามคำวินิจฉัยนั้น (มาตรา 45)

กระบวนการในการกำหนดข้อบังคับของสหกรณ์มี 2 ลักษณะ คือ การกำหนดข้อบังคับใหม่และการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ

1.1 การกำหนดข้อบังคับใหม่ กรณีเป็นการจัดตั้งสหกรณ์ใหม่จะต้องกำหนดข้อบังคับตามประเภทของสหกรณ์ ซึ่งกรมส่งเสริมสหกรณ์จะมีรูปแบบที่ชัดเจนไว้เบื้องต้น ทั้งนี้คณะผู้จัดตั้งสหกรณ์จะต้องพิจารณาข้อบังคับของสหกรณ์ให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกที่จะจัดตั้ง แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับพระราชบัญญัติสหกรณ์หรือกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ตามขั้นตอนการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อประชุมใหญ่ เมื่อข้อบังคับผ่านที่ประชุมใหญ่แล้วคณะผู้จัดตั้ง จะต้องนำเสนอนายทะเบียนสหกรณ์ให้ความเห็นชอบ เมื่อเห็นชอบแล้วก็นำมาถือปฏิบัติใช้ต่อไป และสหกรณ์จำเป็นต้องมีการกำหนดระเบียบต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ รวมถึงอาจจะต้องจัดทำประกาศหรือมติคณะกรรมการดำเนินการเพื่อการถือใช้ในการดำเนินงานของสหกรณ์ต่อไป

1.2 การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ เป็นการแก้ไขเพิ่มเติมกรณีสหกรณ์ได้มีการดำเนินการมาแล้ว อาจจะมีข้อบังคับบางข้อ ที่อาจจะไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบัน หรืออาจจะแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์ทั้งฉบับก็ได้ ทั้งนี้กระบวนการในการแก้ไขข้อบังคับของสหกรณ์โดยทั่วไปมีดังนี้

1) คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ จะต้องพิจารณาเห็นชอบในที่ประชุมของคณะกรรมการดำเนินการในข้อบังคับหรือประเด็นที่จะแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับของสหกรณ์

2) จัดทำรายละเอียดเปรียบเทียบ และเหตุผลที่ต้องแก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อบังคับ

3) บรรจุเป็นวาระในการประชุมใหญ่ของสหกรณ์ เพื่อนำเสนอข้อบังคับที่ขอแก้ไขหรือเพิ่มเติมให้ที่ประชุมใหญ่พิจารณาอนุมัติให้แก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อบังคับตามที่คณะกรรมการดำเนินการเสนอ โดยจะต้องทำเป็นหนังสือเชิญสมาชิกให้เข้าประชุมใหญ่ พร้อมรายละเอียดในการแก้ไขข้อบังคับให้สมาชิกสหกรณ์ทราบล่วงหน้าอย่างน้อย 7 วัน

4) เมื่อที่ประชุมใหญ่อนุมัติเห็นชอบให้แก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อบังคับสหกรณ์แล้วจะต้องนำไปเสนอนายทะเบียนสหกรณ์รับทราบการแก้ไขหรือเพิ่มเติมข้อบังคับของสหกรณ์ก่อนจะถือปฏิบัติต่อไปได้ตามที่ได้แก้ไขหรือเพิ่มเติม

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ข้อบังคับของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์การกำหนดข้อบังคับของสหกรณ์ต้องไม่ขัดต่อกฎหมาย และเมื่อการกำหนดแล้วอาจมีการแก้ไขเพิ่มเติมได้โดยอำนาจของสมาชิกในที่ประชุมใหญ่ ซึ่งการกำหนดข้อบังคับ ได้แก่ การกำหนดข้อบังคับใหม่และการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ ซึ่งการดำเนินงานสอดคล้องกับกฎหมายสหกรณ์และประกาศนายทะเบียนสหกรณ์

2. สาระสำคัญตามหมวดหมู่ในข้อบังคับของสหกรณ์

สาระสำคัญตามหมวดหมู่ในข้อบังคับของสหกรณ์ จะกล่าวถึงสาระสำคัญจากร่างข้อบังคับสหกรณ์ ประเภทออมทรัพย์ ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์ได้รับความเห็นชอบไว้ รวมทั้งกรมส่งเสริมสหกรณ์ปรับปรุงเผยแพร่ให้สหกรณ์พิจารณาถือใช้และปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง แต่ต้องไม่ขัดกับพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 และที่สำคัญข้อบังคับนั้นต้องได้รับการจดทะเบียนจากนายทะเบียนสหกรณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 ชื่อ ประเภท และสำนักงานที่ตั้ง กำหนดรายละเอียดชื่อสหกรณ์ ประเภทสหกรณ์ ที่ตั้งของสหกรณ์ รวมทั้งตราสัญลักษณ์ประจำสหกรณ์ไว้ในข้อบังคับสหกรณ์

2.2 วัตถุประสงค์และอำนาจกระทำการ กำหนดจุดมุ่งหมายของการตั้งสหกรณ์ว่าจะกระทำการเพื่อการใดบ้าง รายละเอียดวัตถุประสงค์การจัดตั้งสหกรณ์ภายใต้กรอบวัตถุประสงค์หลักที่ระบุว่า สหกรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบรรดาสมาชิก โดยวิธีช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามหลักการสหกรณ์

2.3 ทุน กำหนดรายละเอียดวิธีการออกหุ้น การถือหุ้น การชำระค่าหุ้นด้วยเงินสดเพื่อให้เกิดความมีระเบียบเป็นแนวทางเดียวกัน หรือสิทธิของสหกรณ์ในความเป็นเจ้าหนี้บุริมสิทธิพิเศษเหนือเงินค่าหุ้น การออกหุ้น รวมถึงการแจ้งยอดจำนวนหุ้นที่สมาชิกชำระเต็มมูลค่าแล้วทุกสิ้นปีบัญชีของสหกรณ์ การรับฝากเงิน การกู้ยืมเงินและรับเงินจากการออกตั๋วสัญญาใช้เงินและตราสารการเงินอย่างอื่น การสะสมทุนสำรองและทุนอื่นๆ ว่ามีแหล่งทุนที่จะนำมาใช้ดำเนินงานในสหกรณ์จากทางใดบ้าง จากการจัดสรรกำไรสุทธิ การรับเงินอุดหนุนหรือทรัพย์สินที่มีผู้ยกให้ ทั้งหมดเป็นหลักในการหาทุนไว้ในสหกรณ์

2.4 การดำเนินงาน กำหนดอำนาจกระทำการ การดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง การรับฝากเงินจากสมาชิกและสหกรณ์อื่น กำหนดเกี่ยวกับการฝากดอกเบี้ย การถอนเงินฝากและอื่นๆ เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ การให้กู้เงินแก่สมาชิกสหกรณ์ ข้อกำหนดต่างๆ เกี่ยวกับหลักเกณฑ์การพิจารณาวินิจฉัยให้เงินกู้ ประเภท และจำกัดแห่งเงินกู้ หลักประกันสำหรับเงินกู้ ลำดับแห่งการให้เงินกู้ การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ การส่งชำระหนี้เงินกู้ การควบคุมหลักประกัน การเรียกคืนเงินกู้และอื่นๆ ให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์ การให้เงินกู้สหกรณ์อื่นจะพิจารณาให้กู้ได้ต่อเมื่อสหกรณ์มีเงินทุนเหลือจากการให้เงินกู้แก่สมาชิกแล้ว ตามระเบียบที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ การนำเงินไปฝากหรือการลงทุน การกู้ยืมเงินหรือการค้ำประกัน การเงินและการบัญชี การรับจ่ายและเก็บรักษาเงินของสหกรณ์ให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบของสหกรณ์ การจัดทำทะเบียนและเอกสารของสหกรณ์ การตรวจสอบบัญชี การกำกับดูแลสหกรณ์โดยนายทะเบียนสหกรณ์ รองนายทะเบียนสหกรณ์ ผู้ตรวจการสหกรณ์ ผู้สอบบัญชี หรือพนักงานเจ้าหน้าที่ซึ่งนายทะเบียนสหกรณ์มอบหมาย

2.5 สมาชิก กำหนดรายละเอียดวิธีการตลอดจนขั้นตอนปฏิบัติ การเป็นผู้มีสิทธิเป็นสมาชิก คุณสมบัติของสมาชิก การเข้าเป็นสมาชิก การเก็บค่าธรรมเนียมแรกเข้า การมีสิทธิและหน้าที่ในสหกรณ์ การตั้งผู้รับโอนประโยชน์ การขาดจากสมาชิกภาพ การลาออกจากสหกรณ์ รวมถึงการให้สมาชิกออกจาก

สหกรณ์ การถอนชื่อสมาชิกออกจากทะเบียน การจ่ายเงินจำนวนเงินของสมาชิกที่ขาดสมาชิกภาพ การหักเงินซึ่งสมาชิกต้องรับผิดชอบต่อสหกรณ์ รวมถึงความรับผิดชอบของสมาชิก

2.6 สมาชิกสมทบ กรณีสหกรณ์มีจุดมุ่งหมายที่จะรับสมาชิกสมทบ สหกรณ์ต้องกำหนดคุณสมบัติ การเข้าเป็นสมาชิก วิธีการรับสมัคร การขาดจากสมาชิกภาพ ตลอดจนสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิกสมทบ ไว้ในข้อบังคับ สำหรับรายละเอียดวิธีการสามารถเทียบเคียงการรับสมาชิก แต่ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับ พระราชบัญญัติ ส่วนหลักการรับสมาชิกสมทบมีข้อกำหนดซึ่งระบุว่าสหกรณ์อาจรับสมาชิกสมทบได้ตาม ที่เห็นสมควร โดยต้องสมัครเข้าเป็นสมาชิกด้วยความสมัครใจ และมีความประสงค์จะใช้บริการต่างๆ ของ สหกรณ์เป็นประจำ โดยมีคุณสมบัติเป็นบุคคลธรรมดาและบรรลุนิติภาวะและเป็นลูกจ้างหรือพนักงานใน สถานประกอบการ และเป็นบุคคลในครอบครัวของสมาชิก

2.7 การประชุมใหญ่ กำหนดวิธีการประชุมสหกรณ์ 2 ประเภท คือ การประชุมใหญ่สามัญและ การประชุมใหญ่วิสามัญ การแจ้งกำหนดการประชุม องค์ประชุม การนัดประชุมใหญ่ครั้งที่สองถ้าสมาชิก มาประชุมไม่ครบองค์ประชุม รวมถึงอำนาจหน้าที่ของที่ประชุมใหญ่ในการพิจารณาวินิจฉัยเรื่องทั้งปวงที่ เกิดขึ้นเกี่ยวกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์

2.8 คณะกรรมการดำเนินการ กำหนดรายละเอียดวิธีปฏิบัติให้ชัดเจนเพื่อคณะกรรมการดำเนินการ การสหกรณ์สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้อง จึงมีการระบุในเรื่องต่อไปนี้ในข้อบังคับ ได้แก่ การเลือก ตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ข้อห้ามบุคคลบางลักษณะไม่ให้ทำหน้าที่กรรมการดำเนินการ อำนาจ หน้าที่ของกรรมการดำเนินการแต่ละตำแหน่ง เช่น ประธานกรรมการ รองประธานกรรมการ เลขานุการ เภรัญญิก เป็นต้น นอกจากนี้ ยังกำหนดเวลาอยู่ในตำแหน่ง การพ้นจากตำแหน่ง การที่ตำแหน่งกรรมการ วางก่อนถึงคราวออกจากวาระ การประชุมและองค์ประชุม อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการ ดำเนินการ ในกรณีสหกรณ์ที่มีความประสงค์ให้มีคณะกรรมการอื่นที่มีใช้คณะกรรมการอำนวยการ คณะกรรมการเงินกู้ คณะกรรมการศึกษาและประชาสัมพันธ์ ตลอดจนคณะอนุกรรมการต่างๆ สามารถ ดำเนินการได้โดยกำหนดไว้ในข้อบังคับเพื่อให้สอดคล้องกับการดำเนินงานของสหกรณ์ ในหมวดนี้ยังระบุ ขอบเขตอำนาจหน้าที่ของประธานในที่ประชุมของที่ประชุมใหญ่ ที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการ ที่ ประชุมคณะกรรมการอื่น รวมถึงที่ประชุมใหญ่วิสามัญที่สมาชิกร้องขอให้เรียกประชุมใหญ่กรณีถอดถอน กรรมการดำเนินการ นอกจากนี้ ข้อบังคับยังกำหนดการออกเสียงและการวินิจฉัยปัญหาในที่ประชุม ตลอดจนการจัดทำรายงานการประชุมต่างๆ ในสหกรณ์

2.9 ผู้จัดการและเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ การจ้างและแต่งตั้งผู้จัดการ ซึ่งคณะกรรมการดำเนินการ มีอำนาจกำหนดระเบียบของสหกรณ์ที่เกี่ยวกับการคัดเลือก หรือการสอบคัดเลือก การแต่งตั้งหรือจ้าง การกำหนดอัตราเงินเดือน การให้สวัสดิการ และการให้ออกจากตำแหน่งของตำแหน่ง การดำรงตำแหน่ง อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ การพ้นจากตำแหน่ง การลาออก การมอบหมายงานในหน้าที่ผู้จัดการ ให้กรรมการดำเนินการ การแต่งตั้งผู้รักษาการ การเปลี่ยนผู้จัดการ กรณีสหกรณ์ยังมีได้มีการจ้างและแต่งตั้ง ผู้จัดการ ให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มอบหมายในหน้าที่ผู้จัดการให้คณะกรรมการดำเนินการ นอกจากตำแหน่งผู้จัดการแล้วสหกรณ์อาจมีการจ้างผู้ปฏิบัติหน้าที่เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ตามความจำเป็น เพื่อปฏิบัติงานในสหกรณ์ โดยกำหนดไว้ในระเบียบของสหกรณ์

2.10 ที่ปรึกษาและผู้ตรวจสอบกิจการ การสรรหาบุคคลมาเป็นที่ปรึกษาเพื่อให้ความเห็น แนะนำทั่วไปเกี่ยวกับการดำเนินงานของสหกรณ์ โดยให้ไปกำหนดรายละเอียดวิธีปฏิบัติในระเบียบที่สหกรณ์กำหนด ข้อบังคับสามารถระบุเพิ่มเติมในส่วนที่เกี่ยวกับการเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการ การดำรงตำแหน่ง อำนาจหน้าที่ และความรับผิดชอบของผู้ตรวจสอบกิจการได้ด้วย

2.11 การแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับ เป็นการกำหนดข้อบังคับเพื่อให้เกิดความชัดเจนในขั้นตอนปฏิบัติสามารถนำไปกำหนดในข้อบังคับได้

2.12 อื่น ๆ เป็นการกำหนดข้อบังคับที่รวมความสำคัญหลาย ๆ เรื่องที่จำเป็นต้องกำหนดไว้ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ไม่เป็นอุปสรรคในการนำไปดำเนินการหรือปฏิบัติการ เช่น รายการชื่อระเบียบของสหกรณ์ที่บังคับโดยกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ และบังคับโดยข้อบังคับของสหกรณ์ การดำเนินคดีเกี่ยวกับความเสียหาย การตีความในข้อบังคับ ทรัพย์สินของสหกรณ์ การจำหน่ายทรัพย์สินเมื่อสหกรณ์ต้องเลิก การกำหนดให้สหกรณ์รับบทบัญญัติที่กำหนดไว้ในกฎหมายว่าด้วยสหกรณ์ ตลอดจนคำสั่งหรือคำแนะนำ และระเบียบปฏิบัติของนายทะเบียนสหกรณ์มาใช้เป็นส่วนหนึ่งแห่งข้อบังคับ เพื่อให้เกิดความชัดเจนในกฎเกณฑ์ที่ใช้บังคับยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่า สารสำคัญในหมวดหมู่ข้อบังคับของสหกรณ์ ประกอบด้วย

1) **วัตถุประสงค์และอำนาจกระทำกร** การดำเนินงานของสหกรณ์ควรเป็นกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของสมาชิก ในลักษณะการมีส่วนร่วมในกิจการของสหกรณ์ ตลอดจนการแก้ไขปัญหาให้สมาชิกในลักษณะการช่วยตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2) **การจดทะเบียนจัดตั้งสหกรณ์ใหม่** ในระยะเวลาที่ผ่านมามักจะกำหนดวัตถุประสงค์ในข้อบังคับไว้จำนวนมากหรือหลายประการตามร่างข้อบังคับที่เผยแพร่โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์

ข้อดีสำหรับการกำหนดวัตถุประสงค์หลายประการดังกล่าว คือ สหกรณ์ไม่ต้องยื่นขอจดทะเบียนเพิ่มวัตถุประสงค์ในคราวถัดไป หากมีความต้องการให้เพิ่มขึ้นจากเดิมที่ดำเนินการอยู่ แต่มีข้อจำกัด คือ หากสหกรณ์ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการ อาจเกิดปัญหาต่อการดำเนินงานเพราะบางวัตถุประสงค์ไม่สนองความต้องการของสมาชิกโดยตรง หรือขาดความพร้อมความชำนาญในการดำเนินงาน เป็นต้น การกำหนดวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ที่เหมาะสม สหกรณ์ควรเลือกเท่าที่จำเป็นตามความต้องการพื้นฐานของมวลสมาชิกก่อน เมื่อสหกรณ์มีการบริหารงานที่เข้มแข็งและชำนาญการขึ้นจึงขอเพิ่มวัตถุประสงค์ภายหลังบนความต้องการของมวลสมาชิก

โดยสรุป ข้อบังคับสหกรณ์ ถือเป็นกฎเกณฑ์สำหรับสหกรณ์ให้ใช้เป็นหลักในการดำเนินงานหรือการปฏิบัติงาน ส่วนที่ขยายรายละเอียดให้เกิดความชัดเจนเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปอย่างถูกต้องในแนวทางเดียวกันภายใต้บังคับของพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 ข้อบังคับสหกรณ์มีสาระสำคัญที่จัดเป็นหมวดหมู่ในลักษณะเดียวกัน แต่มีเนื้อหาแตกต่างกันตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์แต่ละประเภทที่เหมือนกัน คือ รูปแบบการบริหารงานภายในสหกรณ์จะเป็นไปตามหลักการสหกรณ์

กิจกรรม 14.3.2

1. กระบวนการแก้ไขเพิ่มเติมข้อบังคับสหกรณ์มีขั้นตอนอย่างไร จงอธิบาย
2. สาระสำคัญของข้อบังคับสหกรณ์ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีประเด็นอะไรบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 14.3.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.3 เรื่องที่ 14.3.2)

เรื่องที่ 14.3.3

การกำหนดและการบังคับใช้ระเบียบสหกรณ์

ระเบียบของสหกรณ์ เป็นกฎเกณฑ์ที่บ่งบอกแนวทางวิธีปฏิบัติเป็นลายลักษณ์อักษรและมีความสำคัญน้อยกว่าข้อบังคับของสหกรณ์ภายใต้กฎหมายสหกรณ์ แต่ไม่รวมถึงคำสั่งประกาศอื่นใดในสหกรณ์คือระเบียบสหกรณ์ ซึ่งตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มีบทบัญญัติบังคับใช้เท่าที่จำเป็นและมีความสำคัญ เนื่องจากเนื้อหาในระเบียบที่สหกรณ์จะกำหนดบางระเบียบอาจกระทบกฎหมายอื่น เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือเข้าข่ายในลักษณะเสียหายต่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ กฎหมายสหกรณ์จึงมีบทบัญญัติให้อยู่ในการกำกับดูแลของนายทะเบียนสหกรณ์ด้วย ส่วนระเบียบอื่นที่เป็นเรื่องทั่วไป สหกรณ์สามารถกำหนดได้ตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับสหกรณ์ และตามความเหมาะสมเพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน ระเบียบสหกรณ์ที่จะกล่าวต่อไปนี้ เป็นส่วนต่อเนื่องแต่ไม่เน้นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมนุมสหกรณ์โดยตรง ได้แก่ การกำหนดระเบียบของสหกรณ์ วิธีการปฏิบัติเมื่อสหกรณ์จะกำหนดระเบียบขึ้นถือใช้ และการบังคับใช้ระเบียบของสหกรณ์

I. การกำหนดระเบียบของสหกรณ์

การดำเนินงานสหกรณ์ต้องเป็นไปตามข้อบังคับของสหกรณ์นั้น ทั้งนี้จะต้องมีการกำหนดระเบียบและประกาศของสหกรณ์เพื่อใช้เป็นแนววิธีการปฏิบัติของสหกรณ์ เช่น ระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้ของสหกรณ์ ระเบียบว่าด้วยเงินรับฝากจากสมาชิก ระเบียบว่าด้วยเจ้าหน้าที่สหกรณ์ เป็นต้น นอกจากนั้นสหกรณ์จะต้องดำเนินการตามระเบียบที่เกี่ยวข้องที่กำหนดโดยหน่วยงานที่กำกับดูแลสหกรณ์ เช่น กรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ทั้งนี้ระเบียบของสหกรณ์บางระเบียบสหกรณ์สามารถกำหนดได้โดยอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการ และบางระเบียบต้องขอความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่

การกำหนดระเบียบของสหกรณ์จะต้องสอดคล้องกับข้อบังคับของสหกรณ์ ซึ่งข้อบังคับของสหกรณ์ จะกำหนดการดำเนินการไว้เฉพาะประเด็นสำคัญหลักๆ ส่วนการปฏิบัติให้สหกรณ์กำหนดเป็นระเบียบของสหกรณ์ การกำหนดระเบียบของสหกรณ์เป็นอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการสามารถพิจารณากำหนดระเบียบขึ้นถือใช้ได้ ยกเว้นระเบียบบางประเภทต้องขอความเห็นชอบจากที่ประชุมใหญ่ของสมาชิกและความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ การกำหนดระเบียบสามารถทำได้ 2 วิธี คือ สหกรณ์ไม่เคยถือใช้ระเบียบมาก่อนและสหกรณ์เคยถือใช้ระเบียบมาก่อน ซึ่งอาจแก้ไขเพิ่มเติมบางส่วนหรือแก้ไขทั้งฉบับ

วิธีการปฏิบัติเมื่อสหกรณ์จะกำหนดระเบียบขึ้นถือใช้ เมื่อสหกรณ์จะกำหนดระเบียบขึ้นถือใช้มีวิธีการปฏิบัติ ให้ตรวจสอบจากข้อบังคับว่ากำหนดระเบียบนั้นๆ เป็นอำนาจของที่ประชุมใหญ่หรือคณะกรรมการดำเนินการ ซึ่งระเบียบของสหกรณ์เป็นระเบียบหรือข้อกำหนดที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานของสหกรณ์ ต้องไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติสหกรณ์ ระเบียบและคำแนะนำ นายทะเบียนสหกรณ์ รวมถึงข้อบังคับของสหกรณ์ วิธีการปฏิบัติในการถือใช้ระเบียบ ระเบียบสหกรณ์มาจากการบังคับใช้โดยพระราชบัญญัติ ระเบียบที่มาจากการบังคับใช้โดยข้อบังคับสหกรณ์ และระเบียบสหกรณ์ที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เห็นสมควรกำหนด

1.1 ระเบียบสหกรณ์ที่มาจากการบังคับใช้โดยพระราชบัญญัติ ระเบียบที่ต้องขอความเห็นชอบเป็นระเบียบสหกรณ์ที่มาจากการบังคับใช้โดยพระราชบัญญัติ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มีอำนาจในการกำหนดระเบียบดังต่อไปนี้ แต่ต้องได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ตามที่บทบัญญัติแห่งกฎหมายสหกรณ์ ได้แก่

1) ระเบียบว่าด้วยการรับเงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำ เป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 46(5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น ทั้งนี้ ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ สหกรณ์ใดหากจะดำเนินกิจการด้านการรับฝากเงินภายในสหกรณ์คือรับฝากเฉพาะสมาชิก สหกรณ์ต้องออกระเบียบ และก่อนที่จะนำระเบียบไปบังคับใช้ต้องผ่านความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

เพื่อความสะดวกในการกำหนดระเบียบของสหกรณ์ นายทะเบียนสหกรณ์จึงยกร่างระเบียบไว้ล่วงหน้า หากสหกรณ์ใดหรือชุมนุมสหกรณ์ใดถือใช้ระเบียบตามร่างระเบียบของนายทะเบียนสหกรณ์ ถือว่าได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์แล้ว ได้แก่ ร่างระเบียบว่าด้วยการรับเงินฝากออมทรัพย์และเงินฝากประจำ ร่างระเบียบว่าด้วยเงินฝากออมทรัพย์พิเศษ พ.ศ. และร่างระเบียบว่าด้วยเงินฝาก พ.ศ. สำระสำคัญในระเบียบ ได้แก่ การเปิดบัญชีและการฝากเงิน การกำหนดอัตราดอกเบี้ย วิธีการและระยะเวลาการคิดดอกเบี้ย การจ่ายดอกเบี้ย การถอนเงินฝากและการปิดบัญชี อย่างไรก็ตามสหกรณ์หรือชุมนุมสหกรณ์ใดหากจะกำหนดสาระสำคัญสำคัญในระเบียบให้แตกต่างจากที่นายทะเบียนสหกรณ์ยกร่างไว้ต้องขอความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

2) ระเบียบว่าด้วยการรับเงินฝากจากสหกรณ์อื่น เป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 46(5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น...หากสหกรณ์ใดจะดำเนินการด้านการรับฝากจากภายนอกที่เป็นสหกรณ์อื่น ยัง

ถูกจำกัดโดยกฎหมายว่าไม่รวมถึงบุคคลอื่น กฎหมายบังคับต่อไปว่าสหกรณ์ต้องออกระเบียบ และก่อนนำระเบียบไปบังคับใช้ต้องผ่านความเห็นชอบของนายทะเบียนสหกรณ์ด้วย นายทะเบียนสหกรณ์จึงยกวางระเบียบไว้เช่นเดียวกัน หากสหกรณ์ใดหรือชุมนุมสหกรณ์ใดใช้ระเบียบตามร่างระเบียบของนายทะเบียนสหกรณ์ ถือว่าได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์แล้ว

3) **ระเบียบว่าด้วยการรับเงินฝากจากสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์** เป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 46(5) รับฝากเงินประเภทออมทรัพย์หรือประเภทประจำจากสมาชิกหรือสหกรณ์อื่น หรือสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ซึ่งมีสมาชิกของสมาคมนั้น ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝากเงิน หรือนิติบุคคลซึ่งมีบุคลากรหรือลูกจ้างไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของนิติบุคคลนั้นเป็นสมาชิกของสหกรณ์ผู้รับฝาก ทั้งนี้ ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

หากสหกรณ์ใดใช้ระเบียบตามร่างระเบียบของนายทะเบียนสหกรณ์ถือว่าได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์แล้ว การรับฝากเงินจากสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ ยังมีข้อกำหนดไว้ว่า สหกรณ์ต้องไปแก้ไขข้อบังคับให้ถูกต้องในที่ประชุมใหญ่ กรณีสหกรณ์ยังไม่เคยกำหนดให้รับฝากเงินจากสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ และสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์จะนำเงินมาฝากสหกรณ์ต้องมีประกาศกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กำหนดให้กระทำก่อน นอกจากนี้นายทะเบียนสหกรณ์มีข้อกำหนดว่าสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ไม่รวมถึง การฌาปนกิจสงเคราะห์ของส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจและองค์กรวิชาชีพซึ่งเป็นนิติบุคคลที่อยู่ภายใต้การกำกับของรัฐ เนื่องจากมิได้เป็นนิติบุคคลที่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติการฌาปนกิจสงเคราะห์ พ.ศ. 2545 สำหรับการกำหนดสาระสำคัญของระเบียบต่างไปจากนายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบไว้ยังต้องขอความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์

4) **ระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้แก่สหกรณ์อื่น** เป็นไปตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 46(8) บัญญัติว่า "ให้สหกรณ์อื่นกู้ยืมเงินได้ตามระเบียบของสหกรณ์ที่ได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์" ระเบียบของสหกรณ์นี้นายทะเบียนสหกรณ์กำหนดหลักการให้ความเห็นชอบร่างระเบียบเช่นเดียวกับการรับฝากเงิน สาระสำคัญในระเบียบ ได้แก่ คุณสมบัติผู้ขอกู้ การขอและการทำสัญญากู้ การจัดหลักประกัน การกำหนดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ การผ่อนผัน การผิดนัด การเรียกคืนเงินกู้ เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า เพื่อความสะดวกในการดำเนินงานของสหกรณ์ นายทะเบียนสหกรณ์จึงยกวางระเบียบไว้ล่วงหน้า หากสหกรณ์ใดหรือชุมนุมสหกรณ์ใดถือใช้ระเบียบตามร่างระเบียบของนายทะเบียนสหกรณ์ถือว่าได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์เรียบร้อยแล้ว

1.2 ระเบียบที่มาจากการบังคับใช้โดยข้อบังคับใช้สหกรณ์ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มีอำนาจในการกำหนดระเบียบภายใต้พระราชบัญญัติ และหรือข้อบังคับที่กำหนดไว้ เช่น ระเบียบว่าด้วยเงินกู้แก่สมาชิก สำหรับสหกรณ์ภาคเกษตรและนอกภาคเกษตรที่มีวัตถุประสงค์ให้สินเชื่อแก่สมาชิก ได้แก่

1) **ระเบียบว่าด้วยกลุ่มสมาชิก** สำหรับสหกรณ์ที่เห็นสมควรแบ่งสมาชิกออกเป็นกลุ่มๆ เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดูแลและอำนวยความสะดวกสมาชิกทั้งในด้านสนองความต้องการและการสื่อสารประชาสัมพันธ์ในรายสหกรณ์ที่มีสมาชิกจำนวนมาก

2) **ระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงิน** ทุกประเภทสหกรณ์ต้องกำหนดหลักเกณฑ์ ขั้นตอนวิธีการปฏิบัติขึ้นเป็นระเบียบนี้ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในทางปฏิบัติด้านการเงินการบัญชีของสหกรณ์

3) **ระเบียบว่าด้วยเจ้าหน้าที่รวมถึงข้อบังคับเกี่ยวกับการทำงาน** โดยทั่วไประเบียบนี้ใช้กับสหกรณ์ขนาดใหญ่หรือสหกรณ์ที่มีการจัดจ้างเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานตามที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มอบหมาย การกำหนดระเบียบควรมีความระมัดระวังมิให้ขัดหรือแย้งกับกฎหมายแรงงานด้วย

4) **ระเบียบว่าด้วยการทุนเพื่อสาธารณประโยชน์** รวมถึงทุนสะสมเพื่อการศึกษาอบรมทางสหกรณ์และทุนสะสมเพื่อการพัฒนากิจการสหกรณ์ สำหรับสหกรณ์ที่มีผลการดำเนินงานมีกำไรและสะสมเงินที่เกิดจากผลกำไรแต่ละปีไปไว้ในทุนต่างๆ เพื่อดำเนินการอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น การศึกษาอบรมทางสหกรณ์ เพื่อการพัฒนากิจการสหกรณ์ ก็สามารถกำหนดระเบียบเป็นหลักเกณฑ์วิธีการปฏิบัติได้

5) **ระเบียบว่าด้วยที่ปรึกษาและที่ปรึกษาภาคีสถิติ** ใช้กับกรณีคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ประสงค์จะเชิญสมาชิกหรือบุคคลภายนอก ซึ่งทรงคุณวุฒิมีความรู้ความสามารถและเหมาะสมเป็นที่ปรึกษาและที่ปรึกษาภาคีสถิติ เพื่อให้คำแนะนำในการดำเนินงานทั่วไปของสหกรณ์

1.3 **ระเบียบสหกรณ์ที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เห็นสมควรกำหนด** สหกรณ์ที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจตามอำนาจกระทำการในมาตรา 46(1) แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 บัญญัติว่า "ดำเนินธุรกิจ การผลิต การค้า การบริการ และอุตสาหกรรม เพื่อประโยชน์ของสมาชิก" คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มีอำนาจในการออกระเบียบสหกรณ์เพื่อประโยชน์ในการดำเนินงาน ระเบียบสหกรณ์ที่กำหนดขึ้นโดยอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ระเบียบเกี่ยวกับการเงินการบัญชี ระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ และระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงาน

1) **ระเบียบเกี่ยวกับการเงินการบัญชี** ได้แก่ ระเบียบว่าด้วยการรับจ่ายและเก็บรักษาเงิน

2) **ระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ** ได้แก่ ระเบียบว่าด้วยการให้เงินกู้และดอกเบี้ยเงินกู้ ระเบียบว่าด้วยการจัดหาสิ่งของที่สมาชิกต้องการมาจำหน่าย ระเบียบว่าด้วยการจำหน่ายสินค้าเป็นเงินเชื่อ ระเบียบว่าด้วยการรวบรวมผลผลิต หรือผลิตภัณฑ์ของสมาชิก และระเบียบว่าด้วยการให้บริการแก่สมาชิก เป็นต้น

3) **ระเบียบเกี่ยวกับการดำเนินงาน** ได้แก่ ระเบียบว่าด้วยทุนของสหกรณ์ ระเบียบว่าด้วยสมาชิก ระเบียบว่าด้วยที่ปรึกษาของสหกรณ์ ระเบียบว่าด้วยคณะกรรมการ ระเบียบว่าด้วยอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่สหกรณ์ ระเบียบว่าด้วยการลาสำหรับเจ้าหน้าที่และลูกจ้าง ระเบียบว่าด้วยการสอบสวนและการลงโทษสำหรับเจ้าหน้าที่และลูกจ้าง ระเบียบว่าด้วยการควบคุมและใช้รถยนต์ ระเบียบว่าด้วยการใช้ทุนเพื่อสาธารณประโยชน์ และระเบียบว่าด้วยการใช้ทุนเพื่อพัฒนากิจการสหกรณ์ ระเบียบว่าด้วยการใช้ทุนเพื่อการศึกษาอบรมทางสหกรณ์ เป็นต้น

ทั้งนี้ คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์อาจแก้ไขเพิ่มเติมระเบียบต่างๆ ให้เหมาะสมกับการดำเนินงานของสหกรณ์ได้ กรณีเป็นระเบียบที่ต้องขอความเห็นชอบต้องส่งไปขอความเห็นชอบจาก

นายทะเบียนสหกรณ์ก่อน และเมื่อได้รับความเห็นชอบแล้วจึงจะถือใช้ได้ สำหรับระเบียบที่เป็นอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการให้ใช้บังคับได้ภายหลังจากวันที่ที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการมีมติ

2. การบังคับใช้ระเบียบของสหกรณ์

การบังคับใช้ระเบียบของสหกรณ์ เมื่อกำหนดระเบียบขึ้นแล้วจะมีผลบังคับใช้ ได้แก่ ระเบียบที่กฎหมายสหกรณ์กำหนดว่าจะต้องขอความเห็นชอบนายทะเบียน ระเบียบที่ข้อบังคับกำหนดว่าจะต้องขอความเห็นชอบกรมส่งเสริมสหกรณ์ก่อน ระเบียบใดที่เป็นอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการ และระเบียบที่ข้อบังคับกำหนดว่าเป็นอำนาจของที่ประชุมใหญ่ มีรายละเอียดดังนี้

1) ระเบียบที่กฎหมายสหกรณ์กำหนดว่าจะต้องขอความเห็นชอบนายทะเบียนสหกรณ์ ก่อนถือใช้ ต้องเสนอนายทะเบียนสหกรณ์เพื่อขอความเห็นชอบ เมื่อนายทะเบียนสหกรณ์ได้ให้ความเห็นชอบแล้วจึงจะถือบังคับใช้ได้

2) ระเบียบที่ข้อบังคับกำหนดว่าจะต้องขอความเห็นชอบกรมส่งเสริมสหกรณ์ก่อน กรมส่งเสริมสหกรณ์ได้มอบอำนาจให้ความเห็นชอบระเบียบต่างๆ ให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจแทนแล้ว

3) ระเบียบใดที่เป็นอำนาจของคณะกรรมการดำเนินการ เมื่อกำหนดขึ้นถือใช้แล้วจะมีผลบังคับใช้ในวันถัดไป

4) ระเบียบที่ข้อบังคับกำหนดว่าเป็นอำนาจของที่ประชุมใหญ่ เมื่อกำหนดขึ้นแล้วจะต้องเสนอให้ที่ประชุมใหญ่ให้ความเห็นชอบก่อน และจะมีผลในวันถัดไปนับจากวันที่ที่ประชุมใหญ่เห็นชอบ เมื่อสหกรณ์กำหนดระเบียบขึ้นถือใช้แล้ว ให้ส่งสำเนาระเบียบให้กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ และนายทะเบียนสหกรณ์ทราบด้วย

นอกจากนี้ สหกรณ์ต้องปฏิบัติตามระเบียบและคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ พระราชบัญญัติสหกรณ์ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2562 มาตรา 16(8) บัญญัติให้นายทะเบียนสหกรณ์มีอำนาจหน้าที่ออกระเบียบหรือคำสั่ง เพื่อให้มีการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติสหกรณ์และเพื่อประโยชน์ในการดำเนินกิจการของสหกรณ์ นอกจากนี้ นายทะเบียนสหกรณ์ยังมอบอำนาจให้หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องกับสหกรณ์ ได้แก่ กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นต้น พิจารณากำหนดระเบียบและคำแนะนำต่างๆ เพื่อให้สหกรณ์ถือปฏิบัติด้วย ซึ่งต้องไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติสหกรณ์

โดยสรุป ระเบียบของสหกรณ์ เป็นระเบียบหรือข้อกำหนดที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานของสหกรณ์ ซึ่งต้องไม่ขัดหรือแย้งกับพระราชบัญญัติสหกรณ์ ระเบียบและคำแนะนำนายทะเบียนสหกรณ์ รวมถึงข้อบังคับของสหกรณ์ ระเบียบของสหกรณ์กำหนดขึ้น เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการปฏิบัติ ระเบียบสหกรณ์เมื่อกำหนดถือใช้แล้วสามารถเปลี่ยนแปลงได้ง่ายกว่าข้อบังคับสหกรณ์ เพราะอำนาจการกำหนดระเบียบอยู่ที่คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ ยกเว้นระเบียบสำคัญบางระเบียบต้องอยู่ในความตรวจตรา และกำหนดถือใช้โดยผ่านความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ จำนวนระเบียบของสหกรณ์ที่กำหนดกันในแต่ละสหกรณ์มีมากน้อยไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับความเหมาะสมตามดุลยพินิจของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานสหกรณ์ต่อไป

กิจกรรม 14.3.3

ระเบียบของสหกรณ์ที่ต้องขอความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์มีอะไรบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 14.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.3 เรื่องที่ 14.3.3)

แผนการสอนตอนที่ 14.4

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชน

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 14.4 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 14.4.1 กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้ของกระทรวงพาณิชย์
- 14.4.2 กฎหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
- 14.4.3 กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
- 14.4.4 กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

แนวคิด

1. การดำเนินธุรกิจชุมชนโดยทั่วไปที่จดทะเบียนกับกระทรวงพาณิชย์มีรูปแบบองค์กรธุรกิจเป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล โดยธุรกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคลจดทะเบียนภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บทบัญญัติตาม บรรพ 3 ลักษณะ 22 ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท ส่วนธุรกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลจดทะเบียนภายใต้พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 และเพิ่มเติม
2. ธุรกิจชุมชนทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล สามารถยื่นแสดงความจำนงจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กฎหมายเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 กับกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อรับการสนับสนุนและส่งเสริมจากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
3. ธุรกิจชุมชนที่จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 และต้องเป็นนิติบุคคล เพื่อรับการสนับสนุนและส่งเสริมจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
4. ธุรกิจชุมชนที่มีการพัฒนาตามกฎกระทรวงกำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2562 สามารถขอจดทะเบียนภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 เพื่อรับการสนับสนุนและส่งเสริมจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

กิจกรรม 14.3.3

ระเบียบของสหกรณ์ที่ต้องขอความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์มีอะไรบ้าง จงอธิบาย

(โปรดทำกิจกรรม 14.3.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.3 เรื่องที่ 14.3.3)

แผนการสอนตอนที่ 14.4

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชน

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 14.4 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 14.4.1 กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้ของกระทรวงพาณิชย์
- 14.4.2 กฎหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน
- 14.4.3 กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
- 14.4.4 กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

แนวคิด

1. การดำเนินธุรกิจชุมชนโดยทั่วไปที่จดทะเบียนกับกระทรวงพาณิชย์มีรูปแบบองค์กรธุรกิจเป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล โดยธุรกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคลจดทะเบียนภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บทบัญญัติตาม บรรพ 3 ลักษณะ 22 ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท ส่วนธุรกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลจดทะเบียนภายใต้พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 และเพิ่มเติม
2. ธุรกิจชุมชนทั้งที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล สามารถยื่นแสดงความจำนงจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน ภายใต้กฎหมายเฉพาะ คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 กับกรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อรับการสนับสนุนและส่งเสริมจากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน
3. ธุรกิจชุมชนที่จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 และต้องเป็นนิติบุคคล เพื่อรับการสนับสนุนและส่งเสริมจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม
4. ธุรกิจชุมชนที่มีการพัฒนาตามกฎกระทรวงกำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2562 สามารถขอจดทะเบียนภายใต้พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 เพื่อรับการสนับสนุนและส่งเสริมจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.4.1 “กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้ของกระทรวงพาณิชย์” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้ของกระทรวงพาณิชย์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.4.2 “กฎหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชนได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.4.3 “กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมได้
4. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 14.4.4 “กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายกฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมได้

ความนำ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจชุมชนของประเทศไทย พอสังเขป มีดังนี้

พ.ศ. 2451 ริเริ่มร่างประมวลกฎหมายแพ่ง ร่างแรกใน พ.ศ. 2451 ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นประมวลกฎหมายแพ่งเพื่อริเริ่มยกสนธิสัญญาที่ทำกับต่างชาติ และประเทศไทยเสียเปรียบ ประมวลกฎหมายมีการนำรูปแบบของประเทศต่างๆ มาใช้ในการร่าง ได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่น ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส และประมวลกฎหมายแพ่งสวิส แต่การดำเนินการล่าช้า

พ.ศ. 2468 ได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 1 และ 2 ที่ตรวจชำระใหม่ โดยบรรพ 1 เกี่ยวกับหลักทั่วไป และบรรพ 2 เกี่ยวกับหนี้

พ.ศ. 2471 ได้มีการตราพระราชกฤษฎีกาให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ที่ตรวจชำระใหม่ โดย บรรพ 3 เกี่ยวกับเอกเทศสัญญา ลักษณะ 22 เกี่ยวกับ หุ่นส่วนและบริษัท

พ.ศ. 2479 ได้มีการตราพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2479 เกี่ยวกับการจดทะเบียนพาณิชย์ และบทลงโทษและการฟ้องร้อง

พ.ศ. 2481 ได้มีการตราพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติแห่งประมวลรัษฎากร พ.ศ. 2481 และมีการตราพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 1) พ.ศ. 2482 แก้ไขเกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีจากรายได้ ที่ดิน และการลงโทษ และมีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลรัษฎากร (ฉบับที่ 53) พ.ศ. 2464 เกี่ยวกับการจัดเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มกรณีการให้บริการทางอิเล็กทรอนิกส์จากต่างประเทศที่มีการใช้ในประเทศ

พ.ศ. 2499 ได้มีการตราพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 ซึ่งยังคงใช้ถึงปัจจุบัน และมีการแก้ไขเพิ่มเติม ตราพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549

พ.ศ. 2535 ได้มีการตราพระราชบัญญัติให้ใช้บทบัญญัติบรรพ 1 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่ได้ตรวจชำระใหม่ พ.ศ. 2535 โดยมีการปรับปรุงบัญญัติบรรพ 1 และบทบัญญัติลักษณะ 23 สมาคม ของบรรพ 3 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

พ.ศ. 2543 ได้มีตราพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 โดยมีเป้าหมายในการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และกำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมโดยใช้รายได้เป็นเกณฑ์ และมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2561

พ.ศ. 2546 ได้มีการตราพระราชกฤษฎีกา กำหนดกิจการเป็นพาณิชย์กิจ พ.ศ. 2546 เป็นการกำหนดกิจการพาณิชย์กิจเพิ่มเติมจาก พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499

พ.ศ. 2548 ได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและพัฒนาาระบบเศรษฐกิจชุมชนให้สามารถแข่งขันทางการค้าได้ และมีการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ศ. 2562

พ.ศ. 2549 ได้มีการตราพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549 เป็นการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจดทะเบียนพาณิชย์

พ.ศ. 2562 ได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมธุรกิจในระดับชุมชนให้สามารถขยายตัวและแข่งขันได้ เกิดการว่าจ้างงาน แก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม

พ.ศ. 2564 ได้มีการตราพระราชกำหนดแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ พ.ศ. 2564 โดยมีการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคลตามพระราชกำหนดนี้ เพื่อป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่เรียกดอกเบี้ยจากลูกหนี้ในอัตราหรือวิธีการที่ก่อให้เกิดภาระแก่ลูกหนี้สูงเกินสมควร

พ.ศ. 2564 ได้มีการตราพระราชกฤษฎีกา ออกตามความในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (ฉบับที่ 730) พ.ศ. 2564 สำหรับกำไรสุทธิของบริษัทและห้างหุ้นส่วนนิติบุคคลที่ประกอบธุรกิจในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจ ในท้องที่จังหวัดนราธิวาส ปัตตานี และยะลา

ธุรกิจชุมชนเป็นธุรกิจรากฐานของประเทศที่มีรูปแบบองค์กรธุรกิจทั้งที่เป็นนิติบุคคล และไม่เป็นนิติบุคคล นอกจากนี้ ยังได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินธุรกิจชุมชนภายใต้กฎหมายเฉพาะ ทำให้มีกฎหมายมาเกี่ยวข้องในการจดทะเบียนของธุรกิจชุมชนที่แตกต่างกัน และหน่วยงานที่กำกับดูแลการดำเนินธุรกิจของชุมชนแตกต่างกันเช่นกัน ดังแสดงในภาพที่ 14.1

ภาพที่ 14.1 รูปแบบองค์กรธุรกิจของธุรกิจและกฎหมายในการจดทะเบียนกิจการ

จากภาพที่ 14.1 สามารถอธิบายรูปแบบองค์กรธุรกิจของธุรกิจและกฎหมายในการจดทะเบียนกิจการในการประกอบกิจการธุรกิจชุมชน ดังนี้

1. รูปแบบองค์กรธุรกิจที่ภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงพาณิชย์ ได้แก่ รูปแบบองค์กรธุรกิจนิติบุคคลจดทะเบียนกิจการภายใต้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 และรูปแบบองค์กรธุรกิจไม่เป็นนิติบุคคลจดทะเบียนกิจการภายใต้ พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รายละเอียดอธิบายในเรื่องที่ 14.4.1

2. รูปแบบองค์กรธุรกิจวิสาหกิจชุมชนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รายละเอียดอธิบายในเรื่องที่ 14.4.2

3. รูปแบบองค์กรธุรกิจวิสาหกิจเพื่อชุมชนอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักนายกรัฐมนตรี ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 รายละเอียดอธิบายในเรื่องที่ 14.4.3

4. รูปแบบองค์กรธุรกิจวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของสำนักนายกรัฐมนตรี ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 และที่แก้ไขเพิ่มเติม รายละเอียดอธิบายในเรื่องที่ 14.4.4

เรื่องที่ 14.4.1

กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้ของกระทรวงพาณิชย์

การดำเนินธุรกิจโดยทั่วไปในประเทศไทย จะอยู่ภายใต้กฎหมายที่แตกต่างกันตามรูปแบบองค์กรธุรกิจที่เป็นนิติบุคคลและไม่เป็นนิติบุคคล โดยจดทะเบียนได้ที่สำนักงานจดทะเบียน กรมพัฒนาธุรกิจการค้า กระทรวงพาณิชย์

ธุรกิจชุมชนสามารถประกอบธุรกิจ ทั้งในรูปแบบองค์กรธุรกิจแบบเป็นนิติบุคคล และไม่เป็นนิติบุคคล ทำให้มีกฎหมายมาเกี่ยวข้อง 2 ฉบับ ดังนี้

- 1) ธุรกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคลจดทะเบียนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บทบัญญัติตามบรรพ 3 ลักษณะ 22 ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท
- 2) ธุรกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 นอกจากนี้ มีกฎหมายบางฉบับที่เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจการของธุรกิจชุมชน

1. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคล

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคล คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บทบัญญัติตาม บรรพ 3 ลักษณะ 22 ว่าด้วยหุ้นส่วนและบริษัท ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ดังนี้

1.1 ด้านการดำเนินกิจการ มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

มาตรา 1012 ระบุว่า "ผู้ประกอบพาณิชย์กิจ" หมายความว่า บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ซึ่งประกอบพาณิชย์กิจเป็นอาชีพปกติ และให้หมายความรวมทั้งผู้เป็นหุ้นส่วนที่ไม่จำกัดความรับผิดชอบ การ หรือผู้จัดการด้วย

มาตรา 1013 กำหนดห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทออกเป็น 3 ประเภท คือ 1) ห้างหุ้นส่วนสามัญ 2) ห้างหุ้นส่วนจำกัด และ 3) บริษัทจำกัด

มาตรา 1016 ระบุถึงการจดทะเบียนของห้างหุ้นส่วน หรือบริษัทตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ทำกิจการอยู่ ณ ตำบลใดในพระราชอาณาจักร ให้จดทะเบียน ณ หอทะเบียนสำหรับตำบลนั้น

มาตรา 1025 ได้ให้คำจำกัดความ ห้างหุ้นส่วนสามัญ คือ ห้างหุ้นส่วนประเภทซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนหมดทุกคนต้องรับผิดชอบกันเพื่อหนี้ทั้งปวงของหุ้นส่วนโดยไม่มีจำกัด

มาตรา 1026 ผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคนต้องมีสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาลงหุ้นด้วยในห้างหุ้นส่วน สิ่งที่น่ามาลงหุ้นด้วยนั้น จะเป็นเงินหรือทรัพย์สินสิ่งอื่นหรือแรงงานก็ได้

มาตรา 1077 ได้ให้คำจำกัดความ ห้างหุ้นส่วนจำกัด คือห้างหุ้นส่วนประเภทหนึ่งซึ่งมีผู้เป็นหุ้นส่วนสองจำพวก คือ 1) ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนซึ่งมีจำกัดความรับผิดชอบไม่เกินจำนวนเงินที่ตนรับจะลงหุ้นในห้างหุ้นส่วนนั้น และ 2) ผู้เป็นหุ้นส่วนคนเดียวหรือหลายคนซึ่งต้องรับผิดชอบกันในบรรดาหนี้ของห้างหุ้นส่วนไม่มีจำกัดจำนวน

มาตรา 1096 ได้ให้คำจำกัดความ บริษัทจำกัด คือ บริษัทประเภทซึ่งตั้งขึ้นด้วยแบ่งทุนเป็นหุ้นมีมูลค่าเท่าๆ กัน ผู้ถือหุ้นต่างรับผิดชอบจำกัดเพียงไม่เกินจำนวนเงินที่ตนยังส่งใช้ไม่ครบมูลค่าของหุ้นที่ตนถือ

มาตรา 1097 ระบุถึงการก่อตั้งบริษัทจำกัด จากบุคคลตั้งแต่เจ็ดคนขึ้นไปจะเริ่มก่อตั้งเป็นบริษัทจำกัด ด้วยเข้าชื่อกันทำหนังสือบริคณห์สนธิ และกระทำการอย่างอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย

มาตรา 1102 ห้ามมิให้โฆษณาชวนคนให้เข้าชื่อซื้อหุ้นบริษัทก่อนได้จดทะเบียนหนังสือบริคณห์สนธิ

1.2 ด้านการควบคุมและความรับผิดชอบ มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

มาตรา 1055 ระบุถึงเหตุที่ทำให้ห้างหุ้นส่วนสามัญย่อมเลิก ได้แก่

- 1) ถ้าในสัญญาทำไว้มีกำหนดกรณีอันใดเป็นเหตุที่จะเลิกกัน เมื่อมีกรณีนั้น
- 2) ถ้าสัญญาทำไว้เฉพาะกำหนดกาลใด เมื่อสิ้นกำหนดกาลนั้น
- 3) ถ้าสัญญาทำไว้เฉพาะเพื่อทำกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดแต่อย่างเดียวเมื่อเสร็จการนั้น
- 4) เมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งให้คำบอกกล่าวแก่ผู้เป็นหุ้นส่วนคนอื่นๆ ตาม

กำหนดที่บัญญัติไว้ในมาตรา 1056

- 5) เมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งตาย หรือล้มละลาย หรือตกเป็นผู้ไร้ความสามารถ

มาตรา 1056 ระบุการเลิกห้างหุ้นส่วน ในกรณีถ้าห้างหุ้นส่วนได้ตั้งขึ้นไม่มีกำหนดการอย่างหนึ่งอย่างใดเป็นยุติ จะเลิกห้างหุ้นส่วนได้ต่อเมื่อผู้เป็นหุ้นส่วนคนใดคนหนึ่งบอกเลิกเมื่อสิ้นรอบปีในทางบัญชีเงินของห้างหุ้นส่วนนั้น และผู้เป็นหุ้นส่วนนั้นต้องบอกกล่าวความจำนองจะเลิกล่วงหน้าไม่น้อยกว่าหกเดือน

มาตรา 1079 ได้กำหนดความรับผิดชอบในกรณีถ้าหุ้นส่วนจำกัดยังมีได้จดทะเบียนให้ถือว่าเป็นหุ้นส่วนสามัญซึ่งผู้เป็นหุ้นส่วนทั้งหมดย่อมต้องรับผิดชอบร่วมกันในบรรดาหนี้ของหุ้นส่วน โดยไม่มีจำกัดจำนวนจนกว่าจะได้จดทะเบียน

มาตรา 1080 ระบุบทบัญญัติว่าด้วยหุ้นส่วนสามัญข้อใด ๆ หากมิได้ยกเว้นหรือแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปโดยบทบัญญัติแห่งหมวด 3 นี้ให้นำมาใช้บังคับแก่หุ้นส่วนจำกัดด้วย

มาตรา 1112 กำหนดว่า ถ้าบริษัทจำกัดไม่ทำการจดทะเบียนภายในสามเดือนนับแต่ประชุมตั้งบริษัทถือว่าบริษัทไม่ได้ตั้งขึ้น และบรรดาเงินที่ได้รับไว้จากผู้เข้าซื้อหุ้นนั้นต้องใช้คืนเต็มจำนวนมิให้ลด

มาตรา 1113 ระบุการรับผิดชอบ โดยผู้เริ่มก่อการบริษัทต้องรับผิดชอบร่วมกันและโดยไม่จำกัดในบรรดาหนี้และการจ่ายเงิน ซึ่งที่ประชุมตั้งบริษัทมิได้อนุมัติ และแม้จะได้มีอนุมัติก็ยังคงต้องรับผิดชอบ เช่นนั้นไปจนกว่าจะได้จดทะเบียนบริษัท

มาตรา 1236 ระบุเหตุที่ทำให้บริษัทจำกัดย่อมเลิกกิจการ ได้แก่

- 1) ถ้าในข้อบังคับของบริษัทมีกำหนดกรณีอันใดเป็นเหตุที่จะเลิกกันเมื่อมีกรณีนั้น
- 2) ถ้าบริษัทได้ตั้งขึ้นไว้เฉพาะกำหนดกาลใด เมื่อสิ้นกำหนดกาลนั้น
- 3) ถ้าบริษัทได้ตั้งขึ้นเฉพาะเพื่อทำกิจการอย่างหนึ่งอย่างใดแต่อย่างเดียวเมื่อเสร็จ

การนั้น

- 4) เมื่อมีมติพิเศษให้เลิก
- 5) เมื่อบริษัทล้มละลาย

มาตรา 1237 ระบุเหตุที่ทำให้ศาลอาจสั่งให้เลิกบริษัทจำกัด ได้แก่

- 1) ถ้าทำผิดในการยื่นรายงานประชุมตั้งบริษัท หรือทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท
- 2) ถ้าบริษัทไม่เริ่มทำการภายในปีหนึ่งนับแต่วันจดทะเบียน หรือหยุดทำการถึงปีหนึ่งเต็ม
- 3) ถ้าการค้าของบริษัททำไปก็มีแต่ขาดทุนอย่างเดียว และไม่มีทางหวังว่าจะกลับ

ฟื้นตัวได้

- 4) ถ้าจำนวนผู้ถือหุ้นลดน้อยลงจนเหลือไม่ถึงเจ็ดคน

ในกรณีที่ทำผิดในการยื่นรายงานประชุมตั้งบริษัท หรือทำผิดในการประชุมตั้งบริษัท ศาลจะสั่งให้ยื่นรายงานประชุมตั้งบริษัท หรือให้มีการประชุมตั้งบริษัทแทนสั่งให้เลิกบริษัทก็ได้ แล้วแต่จะเห็นควร

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคล คือ พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499 และเพิ่มเติม ซึ่งมีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ดังนี้

2.1 ด้านการดำเนินกิจการ มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

มาตรา 5(4) ได้ให้ความหมาย ผู้ประกอบพาณิชย์กิจ คือ บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคล ซึ่งประกอบพาณิชย์กิจเป็นอาชีพปกติ และให้หมายความรวมทั้งผู้เป็นหุ้นส่วนที่ไม่จำกัดความรับผิดชอบการหรือผู้จัดการด้วย

มาตรา 6 กำหนดให้กิจการที่เป็นพาณิชย์กิจ ได้แก่ 1) การซื้อ การขาย การขายทอดตลาด การแลกเปลี่ยน 2) การให้เช่า การให้เช่าซื้อ 3) การเป็นนายหน้าหรือตัวแทนค้าต่าง 4) การขนส่ง 5) การหัตถกรรม การอุตสาหกรรม 6) การรับจ้างทำของ 7) การให้กู้ยืมเงิน การรับจำนำ การรับจำนอง 8) การคลังสินค้า 9) การรับแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายเงินตราต่างประเทศ การซื้อ หรือขายตัวเงิน การธนาคาร การเครดิตฟองซิเอร์ การโหยกวัน 10) การรับประกันภัย และ 11) กิจการอื่นซึ่งกำหนดโดยพระราชกฤษฎีกากำหนดกิจการเป็นพาณิชย์กิจ พ.ศ. 2546

มาตรา 11 ระบุให้ผู้ประกอบพาณิชย์กิจยื่นคำขอจดทะเบียนพาณิชย์ ณ สำนักงานทะเบียนพาณิชย์ในท้องที่ตามแบบที่กำหนดในกฎกระทรวงภายในสามสิบวันนับแต่วันที่เริ่มประกอบพาณิชย์กิจ

มาตรา 14 ระบุเมื่อนายทะเบียนพาณิชย์ได้รับคำขอจดทะเบียน และเห็นว่าคำขอนั้นถูกต้องตามพระราชบัญญัติ กฎกระทรวงและประกาศซึ่งออกตามพระราชบัญญัตินี้แล้วก็ให้รับจดทะเบียนไว้และให้ออกใบทะเบียนพาณิชย์ให้แก่ผู้ขอ

ถ้าใบทะเบียนพาณิชย์สูญหายให้ผู้ประกอบพาณิชย์ยื่นคำขอรับใบแทนใบทะเบียนพาณิชย์ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่สูญหายให้ผู้ประกอบพาณิชย์แสดงใบทะเบียนพาณิชย์หรือใบแทนใบทะเบียนพาณิชย์ไว้ ณ สำนักงานในที่เปิดเผยซึ่งอาจเห็นได้ง่าย

มาตรา 15 กำหนดเมื่อได้จดทะเบียนพาณิชย์แล้วให้ผู้ประกอบพาณิชย์จัดให้มีป้ายชื่อที่ใช้การประกอบพาณิชย์ไว้ที่หน้าสำนักงานแห่งใหญ่และสำนักงานสาขาโดยเปิดเผยภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้จดทะเบียน

2.2 ด้านการควบคุมและบทลงโทษ มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

มาตรา 16 กำหนดอำนาจกรรมการ ซึ่งคณะรัฐมนตรีแต่งตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 5 คนแต่ไม่เกิน 7 คน มีอำนาจหน้าที่พิจารณาและให้คำแนะนำแก่รัฐมนตรีในการถอนใบทะเบียนพาณิชย์ของผู้ประกอบพาณิชย์กิจ ซึ่งกระทำการฉ้อโกงประชาชนโดยปนสินค้าเจตนาทุจริต ปลอมสินค้าหรือกระทำการทุจริตอื่นใดอย่างร้ายแรงในการประกอบพาณิชย์กิจ และให้มีอำนาจพิจารณาและให้คำแนะนำในการรับจดทะเบียนพาณิชย์ใหม่ด้วย

มาตรา 17 กำหนดให้นายทะเบียนพาณิชย์มีอำนาจเข้าไปทำการตรวจสอบในสำนักงานของผู้ประกอบพาณิชย์กิจเพื่อให้การเป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ ผู้ประกอบพาณิชย์กิจต้องอำนวยความสะดวกแก่นายทะเบียนพาณิชย์และพนักงานเจ้าหน้าที่ตามสมควร

มาตรา 19 ระบุความผิดและบทลงโทษ ผู้ประกอบพาณิชย์กิจ ดังนี้

1) ไม่จดทะเบียนตามพระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499

2) แสดงรายการเท็จ หรือ

3) ไม่มาให้ นายทะเบียนพาณิชย์สอบสวน ไม่ยอมให้ถ้อยคำหรือไม่ยอมให้นายทะเบียนพาณิชย์หรือพนักงานเจ้าหน้าที่เข้าไปตรวจสอบตามมาตรา 17

มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองพันบาท และในกรณีตาม (1) อันเป็นความผิดต่อเนื่องกันให้ปรับอีกวันละไม่เกินหนึ่งร้อยบาท จนกว่าจะได้ปฏิบัติให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 20 ระบุความผิดและบทลงโทษสำหรับผู้ประกอบพาณิชย์กิจที่ละเลยไม่ปฏิบัติตาม มาตรา 14 กรณีใบทะเบียนพาณิชย์สูญหาย หรือมาตรา 15 มีความผิดต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองร้อยบาท ในกรณีความผิดต่อเนื่องจะปรับอีกวันละยี่สิบบาท จนกว่าจะปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ

31. กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจชุมชน

กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจชุมชน ที่สำคัญมีดังต่อไปนี้

3.1 พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 ความจำเป็นในการตราพระราชบัญญัติ มาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 เพื่อส่งเสริมสินค้าเกษตรให้ได้มาตรฐาน เพื่อความปลอดภัยหรือเพื่อ ป้องกันความเสียหายที่อาจเกิดกับประชาชน หรือกิจการการค้าสินค้าเกษตร หรือเศรษฐกิจของประเทศ และเพื่อให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศ

ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินธุรกิจชุมชนที่ผลิตหรือจำหน่ายสินค้าเกษตร ได้แก่

มาตรา 3 ให้ความหมายสินค้าเกษตร และผู้ผลิต ดังนี้

สินค้าเกษตร คือ ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์อันเกิดจากการกลีกรรรม การประมง การปศุสัตว์ หรือการป่าไม้ และผลพลอยได้ของผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์ดังกล่าว

ผู้ผลิต คือ 1) ผู้ซึ่งทำการกลีกรรรม การประมง การปศุสัตว์ หรือ การป่าไม้เพื่อการค้า ; 2) ผู้ประกอบการขนส่งสินค้าเกษตร คลังสินค้าเกษตร สะพานปลา ห้องเย็น โรงฆ่าสัตว์ หรือกิจการ ต่อเนื่องที่เกี่ยวกับสินค้าเกษตรตามที่คณะกรรมการมาตรฐานสินค้าเกษตรกำหนด และ 3) ผู้ซึ่งนำสินค้า เกษตรมาบรรจุหีบห่อ แปรรูป หรือกระทำด้วยวิธีการใดๆ

มาตรา 16 ที่กำหนดมาตรฐานบังคับหรือมาตรฐานทั่วไปสำหรับสินค้าเกษตร อย่างหนึ่ง อย่างใดหรือหลายอย่างก็ได้

1) วิธีการ กรรมวิธี หรือกระบวนการจัดการผลิตหรือคุณลักษณะของสินค้าเกษตรที่ เกี่ยวกับคุณภาพและความปลอดภัยทางเคมี ชีวภาพ กายภาพ ความปลอดภัยด้านสุขอนามัยหรือ สุขอนามัยพืช หรือลักษณะอื่นที่เกี่ยวข้อง

2) หีบห่อ การบรรจุหีบห่อ การทำเครื่องหมายหรือฉลาก

3) การตรวจสอบ ประเมิน ทดสอบ ทดลอง วิเคราะห์ หรือวิจัยที่เกี่ยวกับ 1) หรือ 2)

มาตรา 54 ระบุเครื่องหมายรับรองมาตรฐานสำหรับสินค้าเกษตรมี 2 แบบ คือ

1) เครื่องหมายรับรองมาตรฐานบังคับสำหรับแสดงกับสินค้าเกษตรที่ได้รับใบรับรองมาตรฐานบังคับ และ

2) เครื่องหมายรับรองมาตรฐานทั่วไปสำหรับแสดงกับสินค้าเกษตรที่ได้รับใบรับรองมาตรฐานทั่วไป

นอกจากนี้ การดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชนจะต้องการเสียภาษีตามพระราชบัญญัติประมวล รัษฎากรและแก้ไขเพิ่มเติม ขึ้นอยู่กับรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ บุคคลธรรมดา และนิติบุคคล

3.2 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ในพระราช- บัญญัติฉบับนี้ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนที่ดำเนินกิจการที่เกี่ยวข้องกับธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่

มาตรา 4 ให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับ ธุรกิจทางอิเล็กทรอนิกส์ ดังนี้

- 1) ธุรกิจ หมายความว่า การกระทำใดๆ ที่เกี่ยวกับกิจกรรมในทางแพ่งและพาณิชย์ หรือในการดำเนินงานของรัฐตามที่กำหนดในมาตรา 35
- 2) อิเล็กทรอนิกส์ หมายความว่า การประยุกต์ใช้วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ ไฟฟ้า คลื่นแม่เหล็กไฟฟ้า หรือวิธีอื่นใดในลักษณะคล้ายกัน และให้หมายความรวมถึงการประยุกต์ใช้วิธีการทางแสง วิธีการทางแม่เหล็ก หรืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการประยุกต์ใช้วิธีต่างๆ เช่นว่านั้น
- 3) ธุรกิจทางอิเล็กทรอนิกส์ หมายความว่า ธุรกิจที่กระทำขึ้นโดยใช้วิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ทั้งหมดหรือแต่บางส่วน
- 4) ข้อความ หมายความว่า เรื่องราว หรือข้อเท็จจริง ไม่ว่าจะปรากฏในรูปแบบของ ตัวอักษร ตัวเลข เสียง ภาพ หรือรูปแบบอื่นใดที่สื่อความหมายได้โดยสภาพของสิ่งนั้นเองหรือโดยผ่านวิธีการใดๆ
- 5) ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ หมายความว่า ข้อความที่ได้สร้าง ส่ง รับ เก็บรักษา หรือประมวลผลด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ เช่น วิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ จดหมายอิเล็กทรอนิกส์ โทรเลข โทรพิมพ์ หรือโทรสาร เป็นต้น
- 6) ลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ หมายความว่า อักษร อักขระ ตัวเลข เสียงหรือสัญลักษณ์อื่นใดที่สร้างขึ้นให้อยู่ในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งนำมาใช้ประกอบกับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์เพื่อแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อระบุตัวบุคคลผู้เป็นเจ้าของลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องกับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้น และเพื่อแสดงว่าบุคคลดังกล่าวยอมรับข้อความในข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้น
- 7) ระบบข้อมูล หมายความว่า กระบวนการประมวลผลด้วยเครื่องมืออิเล็กทรอนิกส์ สำหรับสร้าง ส่ง รับ เก็บรักษา หรือประมวลผลข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์
- 8) การพิสูจน์และยืนยันตัวตน หมายความว่า กระบวนการพิสูจน์และยืนยันความถูกต้องของตัวบุคคล
- 9) ระบบการพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัล หมายความว่า เครือข่ายทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เชื่อมโยงข้อมูลระหว่างบุคคลใดๆ หรือหน่วยงานของรัฐเพื่อประโยชน์ในการพิสูจน์และยืนยันตัวตน และการทำธุรกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการพิสูจน์และยืนยันตัวตน
- 10) ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์อัตโนมัติ หมายความว่า โปรแกรมคอมพิวเตอร์หรือวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์หรือวิธีการอัตโนมัติอื่น ที่ใช้เพื่อที่จะทำให้เกิดการกระทำหรือการตอบสนองต่อข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์หรือการปฏิบัติการใดๆ ต่อระบบข้อมูล ไม่ว่าจะทั้งหมดหรือแต่บางส่วน โดยปราศจากการตรวจสอบหรือการแทรกแซงโดยบุคคลธรรมดาในแต่ละครั้งที่มีการดำเนินการหรือแต่ละครั้งที่ระบบได้สร้างการตอบสนอง
- 11) การแลกเปลี่ยนข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ หมายความว่า การส่งหรือรับข้อความด้วยวิธีการทางอิเล็กทรอนิกส์ระหว่างเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้มาตรฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

12) ผู้ส่งข้อมูล หมายความว่า บุคคลซึ่งเป็นผู้ส่งหรือสร้างข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ก่อนจะมีการเก็บรักษาข้อมูลเพื่อส่งไปตามวิธีการที่ผู้ส่งกำหนด โดยบุคคลนั้นอาจจะส่งหรือสร้างข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ด้วยตนเอง หรือมีการส่งหรือสร้างข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ในนามหรือแทนบุคคลนั้นก็ได้ ทั้งนี้ ไม่รวมถึงบุคคลที่เป็นสื่อกลางสำหรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้น

13) ผู้รับข้อมูล หมายความว่า บุคคลซึ่งผู้ส่งข้อมูลประสงค์จะส่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ให้ และได้รับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้น ทั้งนี้ ไม่รวมถึงบุคคลที่เป็นสื่อกลางสำหรับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้น

14) บุคคลที่เป็นสื่อกลาง หมายความว่า บุคคลซึ่งกระทำการในนามผู้อื่นในการส่ง รับ หรือเก็บรักษาข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์อันใดอันหนึ่งโดยเฉพาะ รวมถึงให้บริการอื่นที่เกี่ยวกับข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์นั้น

15) ใบรับรอง หมายความว่า ข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์หรือการบันทึกอื่นใด ซึ่งยืนยันความเชื่อมโยงระหว่างเจ้าของลายมือชื่อกับข้อมูลสำหรับใช้สร้างลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์

16) เจ้าของลายมือชื่อ หมายความว่า ผู้ซึ่งถือข้อมูลสำหรับใช้สร้างลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์และสร้างลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้นในนามตนเองหรือแทนบุคคลอื่น

17) คู่กรณีที่เกี่ยวข้อง หมายความว่า ผู้ซึ่งอาจกระทำการใดๆ โดยขึ้นอยู่กับใบรับรองหรือลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์

มาตรา 7 ระบุ ห้ามมิให้ปฏิเสธความมีผลผูกพันและการบังคับใช้ทางกฎหมายของข้อความใดเพียงเพราะเหตุที่ข้อความนั้นอยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

มาตรา 35 ระบุธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ภาครัฐ ได้แก่ คำขอ การอนุญาต การจดทะเบียน คำสั่งทางปกครอง การชำระเงิน การประกาศหรือการดำเนินการใดๆ ตามกฎหมายกับหน่วยงานของรัฐ หรือโดยหน่วยงานของรัฐ ถ้าได้กระทำในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กำหนดโดยพระราชกฤษฎีกา ให้นำพระราชบัญญัตินี้มาใช้บังคับและให้ถือว่ามีผลโดยชอบด้วยกฎหมายเช่นเดียวกับการดำเนินการตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายในเรื่องนั้นกำหนด ทั้งนี้ ในพระราชกฤษฎีกาอาจกำหนดให้บุคคลที่เกี่ยวข้องต้องกระทำหรืองดเว้นกระทำการใดๆ หรือให้หน่วยงานของรัฐออกระเบียบเพื่อกำหนดรายละเอียดในบางกรณีด้วยก็ได้

3.3 พระราชบัญญัติประมวลรัษฎากร เป็นกฎหมายเกี่ยวกับเสียภาษีในการประกอบธุรกิจชุมชน การจัดเก็บขึ้นอยู่กับรูปแบบและธุรกรรมของธุรกิจชุมชนนั้น โดยทั่วไปแล้วภาษีที่ธุรกิจชุมชนที่จะต้องเสียภาษี (กรมสรรพากร, 2565) ดังนี้

3.3.1 ภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (Personal Income Tax: PIT) ธุรกิจชุมชนที่ประกอบกิจการในรูปของห้างหุ้นส่วนสามัญหรือคณะบุคคลที่มีชนิดบุคคล มีหน้าที่ต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งในแต่ละปีการยื่นชำระภาษีเงินได้บุคคลธรรมดามักจะมีประกาศเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์และนโยบายของรัฐ เช่น การหักค่าลดหย่อน บัญชีอัตราภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา เป็นต้น

3.3.2 ภาษีเงินได้นิติบุคคล (Corporate Income Tax: CIT) ธุรกิจชุมชนที่ประกอบการในรูปของห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด หรือบริษัทมหาชนจำกัด จะต้องนำรายได้-รายจ่ายที่เกิดขึ้นในรอบระยะเวลาบัญชีมาคำนวณหากำไรสุทธิเพื่อเสียภาษีเงินได้นิติบุคคล

การคำนวณกำไรสุทธิต้องเป็นไปตามเงื่อนไขมาตรา 65 ทวิ และมาตรา 65 ตริ แห่งประมวลรัษฎากร โดย การยื่นแบบเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลจะต้องยื่นแบบเสียภาษีปีละ 2 ครั้ง โดยครั้งแรกของรอบระยะเวลา บัญชีใช้แบบแสดงรายการภาษี ภ.ง.ด. 51 ในการยื่น และรอบระยะเวลาบัญชีใช้แบบแสดงรายการภาษี ภ.ง.ด. 50 ในการยื่น

3.3.3 ภาษีเงินได้หัก ณ ที่จ่าย (Withholding Tax: WHT) ธุรกิจชุมชนที่ได้รับเงินได้ บางประเภท เงินได้ดังกล่าวอาจถูกหักภาษี ณ ที่จ่าย ซึ่งธุรกิจชุมชนสามารถนำเงินภาษีที่ถูกหักไว้มาหัก ออกจากภาษีที่ต้องชำระเมื่อยื่นแบบเสียภาษีเงินได้ครึ่งปีหรือประจำปีภาษี ทั้งนี้ เพื่อบรรเทาภาระของ ผู้เสียภาษีที่จะต้องเสียภาษีจำนวนมากในตอนสิ้นปี ในทางกลับกัน เมื่อธุรกิจชุมชนมีการจ่ายเงินได้ บางประเภทก็อาจต้องทำหน้าที่เป็นผู้หักภาษีเงินได้ ณ ที่จ่าย และนำส่งเงินภาษีแก่กรมสรรพากรภายใน วันที่ 1-7 ของเดือนถัดจากเดือนที่จ่ายเงินได้

3.3.4 ภาษีมูลค่าเพิ่ม (Value Added Tax: VAT) ธุรกิจชุมชนที่ขายสินค้าหรือให้บริการ ที่อยู่ในบังคับภาษีมูลค่าเพิ่ม ไม่ว่าจะประกอบการในรูปของคณะบุคคลหรือห้างหุ้นส่วนสามัญที่มีใช่ นิติบุคคล ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล ห้างหุ้นส่วนจำกัด บริษัทจำกัด หรือบริษัทมหาชนจำกัด หากมี รายรับจากการขายสินค้าหรือให้บริการเกินกว่า 1,800,000 บาทต่อปี หรือต่อรอบระยะเวลาบัญชี มีหน้าที่ ต้องยื่นคำขอจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม เพื่อเป็นผู้ประกอบการจดทะเบียนภาษีมูลค่าเพิ่ม และเมื่อขาย สินค้าหรือให้บริการต้องออกใบกำกับภาษี เพื่อเรียกเก็บภาษีมูลค่าเพิ่มจากผู้ซื้อสินค้าหรือผู้ให้บริการ พร้อม ทั้งมอบใบกำกับภาษีให้แก่ผู้ซื้อสินค้าหรือผู้ให้บริการ รวมถึงต้องจัดทำรายงานต่างๆ และต้องยื่นแบบแสดง รายการภาษีมูลค่าเพิ่ม (ภ.พ. 30) ภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไปทุกเดือนไม่ว่าจะมีรายรับหรือไม่ ทั้งนี้ การคำนวณภาษีที่ต้องเสียคำนวณจากภาษีขายหักด้วยภาษีซื้อในเดือนภาษีนั้นๆ

3.3.5 ภาษีธุรกิจเฉพาะ (Specific Business Tax: SBT) ชุมชนที่ประกอบกิจการที่อยู่ใน บังคับภาษีธุรกิจเฉพาะจะต้องนำรายรับมาเสียภาษีธุรกิจเฉพาะ กรณีจดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการ จดทะเบียนภาษีธุรกิจเฉพาะจะต้องยื่นแบบแสดงรายการภาษีธุรกิจเฉพาะ (ภ.ศ. 40) ภายในวันที่ 15 ของ เดือนถัดไปทุกเดือน ไม่ว่าจะมีรายรับหรือไม่

3.3.6 อากรแสตมป์ (Stamp Duty) ชุมชนที่มีการทำสัญญาหรือตราสารอื่นใดที่อยู่ในบังคับ ต้องเสียอากรแสตมป์ตามบัญชีอากรแสตมป์จะต้องเสียอากรแสตมป์ให้ถูกต้องครบถ้วน

นอกจากในการดำเนินกิจการของธุรกิจชุมชน อาจจะต้องพิจารณาเอกสารประกอบ เช่น พระราช- กำหนดและพระราชกฤษฎีกา ประกาศกระทรวง กฎกระทรวง ระเบียบกระทรวงและกรม และคำสั่งราชการ ของกระทรวงหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินธุรกิจชุมชน เป็นต้น เนื่องจากเอกสารบางฉบับเป็น ประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจ และบางฉบับมีมาตรการควบคุมในการดำเนินธุรกิจชุมชน

กิจกรรม 14.4.1

1. ธุรกิจชุมชนที่เป็นนิติบุคคลจดทะเบียนตามกฎหมายใด
2. ธุรกิจชุมชนที่ไม่เป็นนิติบุคคลจดทะเบียนตามกฎหมายใด

(โปรดทำกิจกรรม 14.4.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.4 เรื่องที่ 14.4.1)

เรื่องที่ 14.4.2

กฎหมายเกี่ยวกับวิสาหกิจชุมชน

เนื่องจากเศรษฐกิจชุมชนจำนวนหนึ่งซึ่งเป็นพื้นฐานของประเทศไทยยังไม่พร้อมในระดับที่จะแข่งขันทางการค้าทั้งในระดับภายในประเทศและระหว่างประเทศ จึงมีการตรากฎหมายในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 โดยมีเป้าหมาย เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้และพัฒนาวิสาหกิจชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถแข่งขันทางการตลาด และสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นผู้ประกอบการกิจการขนาดย่อมและขนาดกลางในอนาคต

1. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เกิดจากการผลักดันของผู้แทนชุมชนที่ต้องการมีกฎหมายที่จะรองรับสถานะ และให้การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้น เมื่อต้นปี 2544 จึงได้มีการนำเสนอของตัวแทนเครือข่ายองค์กรชุมชนทั่วประเทศ ร่วมกับมูลนิธิหมู่บ้าน และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หลังจากนั้นกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาร่าง “พ.ร.บ. วิสาหกิจชุมชน พ.ศ.” ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนชุมชน ผู้แทนจากมูลนิธิหมู่บ้าน และผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง แต่เมื่อทำการพิจารณาร่างแล้ว ได้เปลี่ยนมาใช้ชื่อ “ร่าง พ.ร.บ. ส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.” ซึ่งคณะกรรมการได้ดำเนินการพิจารณาร่างแล้วเสร็จเสนอต่อคณะรัฐมนตรี และที่ประชุมคณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติหลักการเมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 หลังจากนั้น คณะรัฐมนตรีได้ส่งร่าง พ.ร.บ. ดังกล่าวไปยังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เพื่อตรวจพิจารณารายละเอียดตามขั้นตอนของกฎหมาย และคณะรัฐมนตรีได้นำเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา โดยสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาได้ลงมติเห็นชอบร่าง พ.ร.บ. เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2547 และนายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อทรงลงพระปรมาภิไธย ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยเมื่อวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2548 มีการประกาศใน

ราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2548 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2548 เป็นต้นไป (กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2565)

ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีสาระสำคัญที่วิสาหกิจชุมชน สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการดำเนินกิจการ มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรา 3 มาตรา 5 มาตรา 6 และมาตรา 7 มาตรา 3 ได้ให้ความหมาย วิสาหกิจชุมชน เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และ กิจการวิสาหกิจชุมชน

1) วิสาหกิจชุมชน คือ กิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการหรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นิติบุคคลในรูปแบบใดหรือไม่เป็นนิติบุคคล เพื่อสร้างรายได้และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชนและระหว่างชุมชน ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

2) เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน คือ คณะบุคคลที่รวมตัวกันโดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดทำกิจกรรมอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อประโยชน์ในการดำเนินงานของวิสาหกิจในเครือข่าย

3) กิจการวิสาหกิจชุมชน คือ กิจการของวิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน มาตรา 5 ระบุว่า วิสาหกิจชุมชนที่จะขอรับการส่งเสริมจะต้องยื่นคำขอจดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ตามระเบียบที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนประกาศกำหนด

มาตรา 6 ระบุว่า เมื่อการยื่นคำขอจดทะเบียนมีลักษณะและวัตถุประสงค์ถูกต้องตามเกณฑ์ที่คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนประกาศกำหนดไว้ ให้กรมส่งเสริมการเกษตรรับจดทะเบียนและออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนให้แก่วิสาหกิจชุมชนที่ยื่นคำขอจดทะเบียน

มาตรา 7 ระบุถึงเอกสารที่วิสาหกิจชุมชนต้องใช้ในการยื่นการจดทะเบียน ได้แก่ 1) ชื่อและที่ตั้งของวิสาหกิจชุมชน 2) ชื่อและที่อยู่ของผู้มีอำนาจทำการแทนวิสาหกิจชุมชน 3) ชื่อและที่อยู่ของสมาชิกวิสาหกิจชุมชน และ 4) กิจการที่วิสาหกิจชุมชนมีความประสงค์จะดำเนินการ

1.2 ด้านการควบคุม มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรา 8

มาตรา 8 ระบุว่า วิสาหกิจชุมชนที่ได้จดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตรที่มีความประสงค์ที่จะดำเนินกิจการต่อไป ต้องแจ้งให้กรมส่งเสริมการเกษตรภายใน 30 วันนับแต่วันสิ้นปีปฏิทิน ถ้าไม่แจ้งความประสงค์ในการดำเนินกิจการเป็นเวลาสองปีติดต่อกัน กรมส่งเสริมการเกษตรจะมีหนังสือเตือน ถ้าไม่มีการแจ้งกลับตามคำเตือน กรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินการถอนชื่อออกจากทะเบียน

วิสาหกิจชุมชนที่ประสงค์จะเลิกกิจการต้องแจ้งกรมส่งเสริมการเกษตรภายใน 30 วันนับตั้งแต่วันเลิกกิจการ

1.3 ด้านการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรา 25 มาตรา 26 มาตรา 27 มาตรา 28 มาตรา 29 มาตรา 30 และมาตรา 31

มาตรา 25 ระบุว่า วิสาหกิจชุมชนหรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตร สามารถขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน

มาตรา 26 ระบุว่า คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจัดมาตรการในการส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนากิจการวิสาหกิจชุมชนระดับปฐมภูมิในการประกอบกิจการอย่างครบวงจร ให้ความรู้เกี่ยวกับการผลิต การบริหารจัดการธุรกิจ การบริหารงานบุคคล การบัญชี การจัดหาทุน การตลาด เพื่อให้กิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับปฐมภูมิจึงมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้

มาตรา 27 ระบุให้คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนจัดให้ความรู้และการสนับสนุนในการประกอบกิจการวิสาหกิจชุมชนในระดับที่สูงขึ้นตามความพร้อมและความต้องการของกิจการวิสาหกิจชุมชน โดยให้ความร่วมมือและช่วยเหลือในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีในด้านคุณภาพการผลิต การจัดการ และการตลาด

มาตรา 28 ระบุให้คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนสนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนกับภาคธุรกิจหรืออุตสาหกรรมอื่น เพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน

มาตรา 29 กำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริมการค้าเนื่งกิจการวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการรักษาคุณภาพผลิตภัณฑ์และการรับรองเกี่ยวกับแหล่งกำเนิด ส่วนประกอบ วิธีการผลิต คุณภาพ เพื่อให้สินค้าหรือบริการของกิจการวิสาหกิจชุมชนเป็นที่เชื่อถือ รวมทั้งปลอดภัยต่อผู้บริโภคหรือผู้ใช้บริการ

มาตรา 30 ระบุให้คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนพิจารณาดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนกิจการวิสาหกิจชุมชน ในเรื่องดังต่อไปนี้

1) ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนกิจการวิสาหกิจชุมชนที่มีปัญหาเงินทุนในการประกอบการ

2) จัดให้มีการฝึกอบรมหรือถ่ายทอดความรู้ให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน

มาตรา 31 กำหนดให้คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนมีหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1) ประสานการดำเนินการของกองทุนต่างๆ เพื่อให้สามารถสนับสนุนกิจการวิสาหกิจชุมชนให้ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ติดตามและประเมินการดำเนินงานของกองทุนต่างๆ ที่มีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับกิจการวิสาหกิจชุมชน

3) เสนอแนะต่อกองทุนที่เกี่ยวข้องหรือคณะกรรมการเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินงานหรือการแก้ไขปัญหาเงินทุนในการสนับสนุนกิจการวิสาหกิจชุมชน

2. กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินวิสาหกิจชุมชน

กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการวิสาหกิจชุมชน เช่น พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติประมวลรัษฎากร รายละเอียดอธิบายในเรื่องที่ 14.4.1

กิจกรรม 14.4.2

จงอธิบายหน้าที่ของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนมีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 14.4.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.4 เรื่องที่ 14.4.2)

เรื่องที่ 14.4.3

กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

การพัฒนาธุรกิจที่อยู่ภายในชุมชนให้สามารถพัฒนาให้เติบโต และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 และจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม หรือ สวส. ในสนับสนุน ส่งเสริม และจัดทะเบียนธุรกิจภายในชุมชน หรือธุรกิจชุมชนให้เป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม เพื่อสามารถรับการช่วยเหลือและรับการพัฒนาจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ (ก.ล.ต.) กำหนดให้วิสาหกิจเพื่อสังคมสามารถเสนอขายหุ้นของวิสาหกิจเพื่อสังคมให้แก่ประชาชนได้ โดยไม่ต้องยื่นขออนุญาต และแบบแสดงรายการข้อมูล ต่อ ก.ล.ต. หากเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมที่ผ่านการขึ้นทะเบียนรับรองจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม (สวส.) ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 และมีหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีตามที่ สวส. กำหนด และควรเปิดเผยข้อมูลให้ผู้ลงทุนทราบว่า การลงทุนรวมถึงผลตอบแทนที่ได้จากการลงทุนส่วนใหญ่มีวัตถุประสงค์เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชน สังคม และสิ่งแวดล้อมเป็นหลัก

กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคม มีดังต่อไปนี้

1. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562 ตราออกมาเพื่อสนับสนุนการประกอบธุรกิจที่มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการจ้างงานแก่บุคคลผู้สมควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ การแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน สังคมหรือสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมหรือสังคม พระราชบัญญัติฉบับนี้มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนที่จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการดำเนินกิจการ มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรา 3 มาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 7 และมาตรา 8 โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

มาตรา 3 ได้ให้ความหมาย วิสาหกิจเพื่อสังคม และกลุ่มกิจการเพื่อสังคม ดังนี้

1) วิสาหกิจเพื่อสังคม คือ บริษัท ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล หรือนิติบุคคลอื่น ที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจดทะเบียนตามพระราชบัญญัตินี้

2) กลุ่มกิจการเพื่อสังคม คือ บุคคลธรรมดา กลุ่มบุคคล ชุมชน หรือนิติบุคคลที่ตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย ซึ่งดำเนินกิจการเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายสินค้า หรือการบริการ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และได้รับการจัดตั้งเป็นกลุ่มกิจการเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัตินี้

มาตรา 5 ระบุถึงกิจการที่จะจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องมีวัตถุประสงค์เพื่อสังคมเป็นเป้าหมายหลักของกิจการ และต้องมีลักษณะดังต่อไปนี้

1) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการจ้างงานแก่บุคคลผู้สมควรได้รับการส่งเสริมเป็นพิเศษ การแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชน สังคม หรือสิ่งแวดล้อม หรือเพื่อประโยชน์ส่วนรวมอื่นหรือคืนประโยชน์ให้แก่สังคมตามที่รัฐมนตรีประกาศกำหนด

2) มีรายได้ไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบมาจากการจำหน่ายสินค้าหรือการบริการ เว้นแต่กิจการที่ไม่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นอาจมีรายได้น้อยกว่าร้อยละห้าสิบมาจากการจำหน่ายสินค้าหรือการบริการ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมประกาศกำหนด

3) นำผลกำไรไม่น้อยกว่าร้อยละเจ็ดสิบไปใช้ เพื่อวัตถุประสงค์ตาม 1) และแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นเจ้าของกิจการหรือผู้ถือหุ้นได้ไม่เกินร้อยละสามสิบของผลกำไรทั้งหมด โดยให้ถือว่าการลงทุนในกิจการของตนเองซึ่งมีกระบวนการผลิตหรือการบริการที่มีลักษณะตาม 1) หรือการขยายกิจการเพื่อวัตถุประสงค์ตาม 1) ตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมประกาศกำหนดเป็นการนำผลกำไรไปใช้เพื่อสังคม

4) มีการกำกับดูแลกิจการที่ดี

5) ไม่เคยถูกเพิกถอนการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม เว้นแต่พ้นกำหนดสองปีนับถึงวันยื่นคำขอจดทะเบียนเพื่อขอรับการส่งเสริมหรือสนับสนุนตามพระราชบัญญัตินี้

6) ไม่มีหุ้นส่วน กรรมการหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล หรือผู้ถือหุ้นซึ่งถือหุ้นตั้งแต่ร้อยละยี่สิบห้าขึ้นไป ซึ่งเคยเป็นหุ้นส่วน กรรมการหรือผู้มีอำนาจจัดการแทนนิติบุคคล หรือผู้ถือหุ้นตั้งแต่ร้อยละยี่สิบห้าขึ้นไป ในกิจการที่เคยถูกเพิกถอนการจดทะเบียนตาม 5) เว้นแต่จะพิสูจน์ได้ว่าตนมิได้มีส่วนร่วมหรือรู้เห็นกับการกระทำของนิติบุคคลที่เป็นเหตุให้ถูกเพิกถอนการจดทะเบียน

การคำนวณกำไรและการแบ่งปันกำไรตาม 3) และการกำกับดูแลกิจการที่ดีตาม 4) ให้เป็นไปตามที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมประกาศกำหนด

มาตรา 6 ระบุถึงประเภทในการจดทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคมมี 2 ประเภท คือ 1) วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ไม่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น และ 2) วิสาหกิจเพื่อสังคมที่ประสงค์จะแบ่งปันกำไรให้แก่ผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้น

มาตรา 7 กำหนดให้กิจการใดประสงค์จะเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมให้ยื่นคำขอจดทะเบียนต่อสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และแบบที่สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมประกาศกำหนด

มาตรา 8 ระบุไว้เมื่อสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมได้รับคำขอจดทะเบียนและนายทะเบียนเห็นว่ากิจการที่ยื่นคำขอมีวัตถุประสงค์และลักษณะตามมาตรา 5 และมาตรา 7 ให้นายทะเบียนรับจดทะเบียนและออกใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนแก่กิจการที่ยื่นคำขอจดทะเบียน และประกาศให้สาธารณชนทราบเป็นการทั่วไป

มาตรา 10 ระบุแนวทางแก้ไขในกรณีที่ไม่สำคัญแสดงการจดทะเบียนสูญหาย ถูกทำลาย หรือชำรุดในสาระสำคัญ ให้วิสาหกิจเพื่อสังคมยื่นคำขอรับใบแทนใบสำคัญแสดงการจดทะเบียนดังกล่าวต่อนายทะเบียน คือ ผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือผู้ซึ่งผู้อำนวยการมอบหมายภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้ทราบการสูญหาย ถูกทำลาย หรือชำรุด

1.2 ด้านการควบคุม มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรา 11 มาตรา 12 มาตรา 13 มาตรา 14 และมาตรา 70 โดยมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

มาตรา 11 ระบุให้วิสาหกิจเพื่อสังคมต้องดำเนินการตามวัตถุประสงค์ที่จดทะเบียน และหนังสือแสดงเจตนารมณ์การจัดตั้งวิสาหกิจเพื่อสังคม รวมทั้งปฏิบัติตามบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ให้วิสาหกิจเพื่อสังคมวางและรักษาไว้ซึ่งระบบบัญชีที่เหมาะสมเพื่อให้สามารถจัดทำรายงานทางการเงิน แสดงฐานะทางการเงิน และผลการดำเนินงานของวิสาหกิจเพื่อสังคมได้อย่างถูกต้องตามหลักการบัญชีที่รับรองทั่วไป โดยมีการตรวจสอบและแสดงความเห็นทุกปีโดยผู้สอบบัญชีที่สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมประกาศกำหนด

มาตรา 12 กำหนดให้วิสาหกิจเพื่อสังคมจัดทำรายงานผลการประกอบกิจการประจำปี รายงานทางการเงินที่รับรองโดยผู้สอบบัญชี และรายงานผลลัพธ์จากการดำเนินกิจการเพื่อสังคมยื่นต่อสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมประกาศกำหนด

วิสาหกิจเพื่อสังคมใดไม่ดำเนินการ ให้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมมีหนังสือเตือนให้วิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นดำเนินการภายในระยะเวลาที่กำหนด

มาตรา 13 กำหนดให้วิสาหกิจเพื่อสังคมมีหน้าที่นำส่งเงินสมทบเข้ากองทุนเป็นรายปีตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมประกาศกำหนดโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี

วิสาหกิจเพื่อสังคมใดไม่นำส่งเงินสมทบเข้ากองทุนหรือนำส่งไม่ครบภายในระยะเวลาที่กำหนด ต้องเสียเงินเพิ่มในอัตราไม่เกินร้อยละหนึ่งต่อเดือนของจำนวนเงินสมทบที่ไม่นำส่งหรือนำส่งไม่ครบ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมประกาศกำหนด

มาตรา 14 ระบุสำหรับวิสาหกิจเพื่อสังคมซึ่งประสงค์จะเลิกการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมให้แจ้งเป็นหนังสือต่อนายทะเบียนภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มมติของที่ประชุมใหญ่ผู้ถือหุ้น ข้อตกลงของผู้เป็นหุ้นส่วนทุกคน หรือมติของคณะกรรมการของนิติบุคคล และให้นายทะเบียนลบชื่อวิสาหกิจเพื่อ

สังคมนั้นนอกจากทะเบียน และประกาศให้สาธารณชนทราบเป็นการทั่วไป ในการเลิกการเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม นายทะเบียนจะกำหนดเงื่อนไขให้วิสาหกิจเพื่อสังคมนั้นปฏิบัติด้วยก็ได้

มาตรา 70 ระบุถึงการตักเตือนและเพิกถอนการจดทะเบียนวิสาหกิจเพื่อสังคม ที่ไม่ดำเนินการตามมาตรา 5 มาตรา 7 มาตรา 12 และมาตรา 13

1.3 ด้านการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรา 48 และ มาตรา 59

มาตรา 48 ระบุถึงวัตถุประสงค์เงินกองทุนให้ใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับวิสาหกิจเพื่อสังคมนับต่อไปนี้

1) ให้วิสาหกิจเพื่อสังคมกู้ยืมสำหรับดำเนินการก่อตั้ง ปรับปรุง และพัฒนากิจการของวิสาหกิจ เพื่อสังคมนั้นให้มีประสิทธิภาพและขีดความสามารถเพิ่มขึ้น

2) ให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุนในการประกอบกิจการของวิสาหกิจเพื่อสังคมในระยะเริ่มแรก กำหนดเวลาไม่เกินสองปี โดยสามารถขยายกำหนดระยะเวลาได้รวมแล้วไม่เกินสี่ปี

3) ให้ความช่วยเหลือส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรเอกชน เพื่อนำไปใช้ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม

4) ให้ความช่วยเหลือหรืออุดหนุน ร่วมทุน หรือดำเนินการใดร่วมกับนิติบุคคลอื่น เกี่ยวกับการก่อตั้ง การขยายกิจการ การวิจัย การพัฒนา และการส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

5) ให้ความช่วยเหลืออื่นทางการเงินตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา

มาตรา 59 ระบุถึงการส่งเสริมและการสนับสนุนที่วิสาหกิจเพื่อสังคมอาจได้รับ นับต่อไปนี้

1) ความช่วยเหลือทางการเงินจากกองทุนตามมาตรา 48 ตาม 1) 2) และ 5)

2) สิทธิประโยชน์ด้านภาษีอากรตามประมวลรัษฎากร

3) สิทธิประโยชน์ตามมาตรการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐตามกฎหมายว่าด้วยการจัดซื้อจัดจ้างและการบริหารพัสดุภาครัฐ

4) สิทธิประโยชน์ตามกฎหมายอื่น

2. กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินวิสาหกิจเพื่อสังคม

กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการวิสาหกิจเพื่อสังคม เช่น พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติประมวลรัษฎากร รายละเอียดอธิบายในเรื่องที่ 14.4.1

กิจกรรม 14.4.3

จงอธิบายกิจการที่ต้องการจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมต้องมีลักษณะอย่างไร ในการจดทะเบียน

(โปรดทำกิจกรรม 14.4.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.4 เรื่องที่ 14.4.3)

เรื่องที่ 14.4.4

กฎหมายธุรกิจชุมชนภายใต้สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม

ธุรกิจชุมชนที่สามารถดำเนินกิจการมีการเติบโตและลักษณะเป็นไปตามเกณฑ์ของพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 และกฎกระทรวงกำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2562 ธุรกิจชุมชนสามารถยื่นขอจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อให้ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

1. พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 และแก้ไขเพิ่มเติม

พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543 และแก้ไขเพิ่มเติม ตราออกมา เนื่องจากวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งเป็นกลุ่มวิสาหกิจส่วนใหญ่ของประเทศ และมีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมยังขาดความสามารถในการประกอบการทั้งทางด้านเทคโนโลยีการผลิต การจัดการ การตลาดและการเงิน ทำให้ไม่อาจแข่งขันกับวิสาหกิจขนาดใหญ่ได้และประกอบกับในสภาพการณ์ปัจจุบันประเทศไทยต้องเปิดเสรีทางด้านการลงทุน การบริการ และการค้า จึงทำให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมประสบภาวะที่ต้องแข่งขันกับกิจการค้าทำนองเดียวกันมากยิ่งขึ้น ทั้งระดับภายในประเทศและระดับนานาชาติดังนั้น เพื่อให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสามารถพัฒนา กิจการให้เกิดความเข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ และเป็นตัวจักรสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ จึงสมควรจัดให้มีกระบวนการช่วยเหลือ ส่งเสริมและสนับสนุน และมาตรการด้านสิทธิและประโยชน์ที่เหมาะสม นอกจากนี้สมควรจัดตั้งสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเป็นศูนย์กลางประสานระบบการทำงานของส่วนราชการ องค์กรของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจที่มีหน้าที่ส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน (หมายเหตุ พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543)

พระราชบัญญัติฉบับนี้มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจชุมชนที่จดทะเบียนเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ดังต่อไปนี้

1.1 ด้านการดำเนินกิจการ มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรา 3 มาตรา 5 มาตรา 6 มาตรา 7 และมาตรา 8 โดยมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

มาตรา 3 ได้ให้ความหมาย วิสาหกิจ คือ กิจการผลิตสินค้า กิจการให้บริการ กิจการการค้าส่ง กิจการค้าปลีก หรือกิจการอื่นตามที่รัฐมนตรีประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 4 กำหนดลักษณะของ วิสาหกิจขนาดกลางหรือวิสาหกิจขนาดย่อม ได้แก่ วิสาหกิจที่มีจำนวนการจ้างงาน รายได้มูลค่าสินทรัพย์ถาวร หรือทุนจดทะเบียนที่ชำระแล้ว ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในกฎกระทรวง

1.2 ด้านการควบคุม มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรา 45 และ มาตรา 46 โดยมีสาระสำคัญ ดังต่อไปนี้

มาตรา 45 ระบุถึงคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสามารถเปิดถอนการส่งเสริมและการสนับสนุนต่อวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในกรณีที่ปรากฏว่าผู้ประกอบการกลุ่มวิสาหกิจ หรือองค์การเอกชนกระทำการโดยไม่สุจริต เพื่อให้สามารถได้รับการช่วยเหลือ ส่งเสริมหรือสนับสนุน หรือได้รับสิทธิและประโยชน์

มาตรา 46 ระบุถึงคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมสามารถตัดสิทธิการให้ความช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุน และสิทธิและประโยชน์ แก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือองค์การเอกชนที่ไม่ได้รายงานสถิติข้อมูลเกี่ยวกับวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมออกเผยแพร่

1.3 ด้านการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีมาตราที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ มาตรา 34 และมาตรา 59

มาตรา 34 กำหนดให้เงินกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมให้ใช้จ่ายเพื่อวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ดังต่อไปนี้

1) ให้วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมหรือกลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กู้ยืมสำหรับดำเนินการก่อตั้ง ปรับปรุง และพัฒนากิจการของวิสาหกิจ หรือกลุ่มวิสาหกิจนั้นให้มีประสิทธิภาพและขีดความสามารถเพิ่มขึ้น

2) ให้ความช่วยเหลือส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือองค์การเอกชน เพื่อนำไปใช้ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

3) เป็นเงินช่วยเหลืออุดหนุนการดำเนินการใด ร่วมกิจการ ร่วมทุน หรือลงทุนใดที่เกี่ยวกับการก่อตั้ง การขยายกิจการ การวิจัย พัฒนาและการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

มาตรา 42 ระบุวิธีการขอรับความช่วยเหลือของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กลุ่มวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือองค์การเอกชน ที่ประสงค์จะขอรับความช่วยเหลือ ส่งเสริม หรือสนับสนุนจากกองทุนส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ให้ยื่นคำขอต่อสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม หรือสถาบันการเงินที่คณะกรรมการบริหารสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง

และขนาดย่อม โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมอบหมาย ให้เป็นผู้จัดการกองทุน หรือส่วนราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจที่คณะกรรมการบริหาร สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมมอบหมาย

2. กฎกระทรวงกำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2562

กฎกระทรวงกำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2562 เป็นการปรับปรุง จากกฎกระทรวงกำหนดจำนวนการจ้างงานและมูลค่าสินทรัพย์ถาวรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2545 ได้ กฎกระทรวงฉบับแก้ไขได้กำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ดังต่อไปนี้

ข้อ 1 ให้ยกเลิกกฎกระทรวงเดิมฯ

ข้อ 2 วิสาหกิจขนาดย่อม ได้แก่ กิจการที่มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1) กิจการผลิตสินค้าที่มีจำนวนการจ้างงานไม่เกินห้าสิบคนหรือมีรายได้ต่อปีไม่เกินหนึ่งร้อย ล้านบาท

2) กิจการให้บริการ กิจการค้าส่ง หรือกิจการค้าปลีก ที่มีจำนวนการจ้างงานไม่เกินสามสิบคน หรือมีรายได้ต่อปีไม่เกินห้าสิบล้านบาท

ข้อ 3 วิสาหกิจขนาดกลาง ได้แก่ กิจการที่มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1) กิจการผลิตสินค้าที่มีจำนวนการจ้างงานเกินกว่าห้าสิบคนแต่ไม่เกินสองร้อยคน หรือมี รายได้ต่อปีเกินกว่าหนึ่งร้อยล้านบาทแต่ไม่เกินห้าร้อยล้านบาท

2) กิจการให้บริการ กิจการการค้าส่ง หรือกิจการค้าปลีก ที่มีจำนวนการจ้างงานเกินกว่าสามสิบ คนแต่ไม่เกินหนึ่งร้อยคนหรือมีรายได้ต่อปีเกินกว่าห้าสิบล้านบาทแต่ไม่เกินสามร้อยล้านบาท

ข้อ 4 จำนวนการจ้างงานและรายได้ ตามข้อ 2 และข้อ 3 ให้พิจารณาจากหลักฐาน ดังต่อไปนี้

1) จำนวนการจ้างงานให้พิจารณาจากหลักฐานแสดงจำนวนการจ้างงานที่ได้จัดทำขึ้นตาม ที่กฎหมายกำหนด

2) จำนวนรายได้ให้พิจารณาจากรายได้รวมทั้งระบุไว้ในงบการเงินที่ได้จัดทำขึ้นตามที่ กฎหมายว่าด้วยการบัญชีกำหนดหรือเอกสารบัญชีแสดงรายได้

ข้อ 5 ในกรณีที่กิจการมีจำนวนการจ้างงาน ที่เข้าลักษณะของวิสาหกิจประเภทหนึ่ง แต่มีรายได้ที่ เข้าลักษณะของวิสาหกิจอีกประเภทหนึ่ง ให้ถือรายได้เป็นเกณฑ์ในการพิจารณา

ต่อมาสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ได้ประกาศเพิ่มเติมจากกฎกระทรวง กำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2562 ใน พ.ศ. 2563 โดยกำหนดขนาด วิสาหกิจชุมชนขนาดย่อย ซึ่งเป็นวิสาหกิจชุมชนที่มีขนาดเล็กที่สุด โดยกำหนด

1) กิจการผลิตสินค้า มีจำนวนการจ้างงานไม่เกินห้าคนหรือมีรายได้ต่อปีไม่เกินหนึ่งล้าน แปดแสนบาท

2) กิจการการค้าและบริการ ที่มีจำนวนการจ้างงานไม่เกินห้าคนหรือมีรายได้ต่อปีไม่เกิน หนึ่งล้านแปดแสนบาท

นอกจากนี้ กระทรวงอุตสาหกรรมได้ประกาศกฎกระทรวง เรื่อง กำหนดจำนวนการจ้างงานและมูลค่าสินทรัพย์ถาวรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2545 เพื่อจัดลักษณะของกิจการของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ดังแสดงในตารางที่ 14.1

ตารางที่ 14.1 ลักษณะของกิจการของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

กิจการ	วิสาหกิจขนาดกลาง		วิสาหกิจขนาดย่อม	
	จำนวนจ้างงาน	สินทรัพย์ถาวร	จำนวนจ้างงาน	สินทรัพย์ถาวร
การผลิตสินค้า	เกิน 50 คน ไม่เกิน 200 คน	เกิน 50 ล้านบาท ไม่เกิน 200 ล้านบาท	ไม่เกิน 50 คน	ไม่เกิน 50 ล้านบาท
การให้บริการ	เกิน 50 คน ไม่เกิน 200 คน	เกิน 50 ล้านบาท ไม่เกิน 200 ล้านบาท	ไม่เกิน 50 คน	ไม่เกิน 50 ล้านบาท
การค้าส่ง	เกิน 25 คน ไม่เกิน 50 คน	เกิน 50 ล้านบาท ไม่เกิน 100 ล้านบาท	ไม่เกิน 25 คน	ไม่เกิน 50 ล้านบาท
การค้าปลีก	เกิน 15 คน ไม่เกิน 30 คน	เกิน 30 ล้านบาท ไม่เกิน 60 ล้านบาท	ไม่เกิน 15 คน	ไม่เกิน 30 ล้านบาท

หมายเหตุ: วิสาหกิจใดที่มีจำนวนจ้างงาน และสินทรัพย์รวม เกินเกณฑ์ของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ในแต่ละประเภทของกิจการ ให้จัดเป็นวิสาหกิจขนาดใหญ่

ที่มา: กระทรวงอุตสาหกรรม. (2565).

2. กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

กฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม เช่น พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551 พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติประมวลรัษฎากร รายละเอียดอธิบายในเรื่องที่ 14.4.1

กิจกรรม 14.4.4

จงอธิบายกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนกิจการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม มีอะไรบ้าง

(โปรดทำกิจกรรม 14.4.4 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 14.4 เรื่องที่ 14.4.4)

บรรณานุกรม

- กรมพัฒนาธุรกิจการค้า. (2565, 10 กุมภาพันธ์). พระราชบัญญัติทะเบียนพาณิชย์ พ.ศ. 2499. สืบค้นจาก https://www.dbd.go.th/news_view.php?nid=979
- กรมสรรพากร. (2565, 23 กุมภาพันธ์). คู่มือภาษีสำหรับวิสาหกิจชุมชน. สืบค้นจาก https://www.rd.go.th/publish/fileadmin/user_upload/porkor/taxused/community_091160.pdf
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2564, 25 มกราคม). ระเบียบสหกรณ์. สืบค้นจาก <https://www.cpd.go.th/index.php>
- กระทรวงอุตสาหกรรม. (2565, 19 กุมภาพันธ์). ประกาศกฎกระทรวง กำหนดจำนวนการจ้างงานและมูลค่าสินทรัพย์ถาวรของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2545. สืบค้นจาก <http://www.oic.go.th/FILEWEB/CABINFOCENTER2/DRAWER039/GENERAL/DATA0000/00000434.PDF>
- กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2565, 9 กุมภาพันธ์). คำถามที่ถามบ่อย. สืบค้นจาก <https://smce.doae.go.th/faq/index.php>
- ชัยวุฒิ มัดตะนานนท์ และส่งเสริม หอมกลิ่น. (2562). หน่วยที่ 14 การประยุกต์กฎหมายกับการจัดการสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพบริหารธุรกิจสหกรณ์* (หน่วยที่ 8-15, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชุมพล ชละเอม. (2556). หน่วยที่ 4 กฎหมายสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์* (หน่วยที่ 1-7, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2). นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2543). พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543. เล่ม 117 ตอนที่ 9 ก น. 1-16.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2544). พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544. เล่ม 118 ตอนที่ 112 ก น. 26-49.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2548). พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548. เล่ม 122 ตอนที่ 6 ก น. 1-13.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2551). พระราชบัญญัติมาตรฐานสินค้าเกษตร พ.ศ. 2551. เล่ม 125 ตอนที่ 37 ก น. 1-23.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2562). พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562. เล่ม 136 ตอนที่ 67 ก น. 32-56.
- ราชกิจจานุเบกษา. (2563). กฎกระทรวงกำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2562. เล่ม 137 ตอนที่ 1 ก น. 1-3.
- วีระ วงศ์สรรค์ และวรัญญา ชูสกุล. (2563). หน่วยที่ 12 กฎหมายกับการบริหารธุรกิจสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพบริหารธุรกิจสหกรณ์* (หน่วยที่ 8-15, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ศูนย์ช่วยเหลือกฎหมายแก่สหกรณ์สมาชิก ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด. (2564, 25 มกราคม). "รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย". สืบค้นจาก http://www.fsct.com/fsct_main.php

- ศิริลักษณ์ นามวงศ์. (2562). หน่วยที่ 10 กฎหมายสหกรณ์ในระบบกฎหมายไทย. ใน *ประมวลสาระชุดวิชากฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์* (หน่วยที่ 8-15, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย. (2564, 25 มกราคม). พระราชบัญญัติสหกรณ์. สืบค้นจาก <https://www.clt.or.th/>
- สงเสริม หอมกลิ่น และสมเกียรติ ฉายไธน์. (2550). หน่วยที่ 5 การสหกรณ์ในประเทศไทย. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาสหกรณ์นานาชาติ* (หน่วยที่ 1-5, พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สาขาวิชาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อิงครัด ตลเจิม. (2562). หน่วยที่ 9 กระบวนการนิติบัญญัติกฎหมายสหกรณ์. ใน *ประมวลสาระชุดวิชากฎหมายและกระบวนการทางการเมืองของสหกรณ์* (หน่วยที่ 8-15, ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 1). นนทบุรี: สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

แนวทางการพัฒนาสหกรณ์และธุรกิจชุมชน

อาจารย์ ดร.ปรีชา สิทธิกรณ์ไกร

ชื่อ
ผู้

อาจารย์ ดร.ปรีชา สิทธิกรณ์ไกร
น.บ. (นิติศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง
ศศ.ม. (เศรษฐศาสตร์สหกรณ์) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Ph.D. (Development Communication)
Central Luzon State University, Philippines

ตำแหน่ง

ผู้ทรงคุณวุฒิพิเศษ ภาควิชาสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หน่วยที่ปรับปรุง

หน่วยที่ 15

แผนการสอนหน่วยที่ 15

แนวทางการพัฒนาสหกรณ์และธุรกิจชุมชน

ตอนที่

- 15.1 แนวทางการพัฒนาสหกรณ์ไทย
- 15.2 แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนไทย

แนวคิด

1. แนวทางการพัฒนาสหกรณ์ของไทยได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาในอนาคตเป็นหลักไว้ โดยจะต้องพัฒนา 1) ด้านบุคคลให้มีความรู้ทักษะความสามารถเข้าใจอุดมการณ์ หลักการสหกรณ์ และวิธีการสหกรณ์และน้ำใจสหกรณ์ 2) การพัฒนาด้านการบริหารจัดการสามารถดำเนินการด้วยตนเองอย่างมีอิสระและมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล สร้างความเป็นธรรมมาภิบาลในการบริหาร สร้างความมั่นคงให้แก่สหกรณ์ 3) การพัฒนาด้านการศึกษาอบรม เพื่อให้คนในขบวนการสหกรณ์มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสหกรณ์อย่างถูกต้อง 4) การพัฒนาด้านกฎหมายและระเบียบต่างๆ เน้นการให้ความเป็นอิสระต่อขบวนการสหกรณ์ 5) พัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ โดยให้หน่วยงานของรัฐที่เข้ามามีส่วนร่วมกับขบวนการสหกรณ์ 6) การพัฒนาสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสหกรณ์ ให้เกิดขึ้นทั้งในสหกรณ์ระดับปฐม มัชฌม ระดับชาติ และสู่ระดับนานาชาติ 7) การพัฒนาการให้ความช่วยเหลือในด้านเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศต่างๆ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันให้เกิดความรวดเร็ว และ 8) การพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น การพัฒนาด้านสถาบันการเงิน การพัฒนาด้านการตลาด มุ่งสู่ตลาดต่างประเทศ การพัฒนาด้านการจัดตั้งนิคมสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น
2. แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนไทยที่ดีจะต้องพัฒนาแบบบูรณาการ โดยบูรณาการทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก พร้อมทั้งปรับตัว เรียนรู้ และปฏิบัติหรือดำเนินงานให้สอดคล้องเหมาะสมกับการดำเนินงาน ธุรกิจชุมชนสามารถเพิ่มมิติการพัฒนาแบบบูรณาการที่ดียิ่งขึ้น โดยเพิ่มการใช้เครื่องมือที่เรียกว่า TOWS Matrix เพื่อบูรณาการในการพัฒนาโดยการใช้ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกร่วมกัน

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาตอนที่ 15.1 “แนวทางการพัฒนาสหกรณ์ไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสถานการณ์ของขบวนการสหกรณ์ ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์ และแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาตอนที่ 15.2 “แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสถานการณ์ของธุรกิจชุมชนไทย ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชน และแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนได้

กิจกรรมระหว่างเรียน

1. ทำแบบประเมินผลตนเองก่อนเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15
2. อ่านแผนการสอนประจำหน่วยที่ 15 และอ่านแผนการสอนประจำตอนที่ 15.1-15.2
3. อ่านสาระสำคัญประจำตอนที่ 15.1-15.2 หรือสาระสำคัญประจำหัวเรื่อง
4. ดำเนินกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15 ของแต่ละตอนหรือหัวเรื่อง
5. ตรวจสอบคำตอบจากแนวตอบของแต่ละกิจกรรมที่กำหนดไว้ในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15
6. ทำแบบประเมินกิจกรรมภาคปฏิบัติเสริมประสบการณ์เพื่อเก็บคะแนน (ถ้ามี)
7. รับชมรายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
8. ทำแบบประเมินผลตนเองหลังเรียนในคู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15

สื่อการสอน

1. คู่มือการศึกษาหน่วยที่ 15
2. ประมวลสาระชุดวิชาหน่วยที่ 15
3. รายการเพื่อการศึกษา รูปแบบคลิปวิดีโอการสอน
4. วีดิทัศน์ (ถ้ามี)
5. E-Learning (ถ้ามี)
6. การสอนเสริม ณ ศูนย์บริการการศึกษา (ถ้ามี)

การประเมินผล

1. ประเมินความก้าวหน้าระหว่างเรียนโดยการประเมินผลตนเองก่อนเรียนและหลังเรียน (ไม่มีคะแนน)
2. ประเมินผลจากกิจกรรมภาคปฏิบัติ 20 คะแนน (ถ้ามี)
3. การสอบไล่ 80 คะแนน (ถ้ามีกิจกรรม) หรือ 100 คะแนน (ถ้าไม่มีกิจกรรม)

แผนการสอนตอนที่ 15.1

แนวทางการพัฒนาสหกรณ์ไทย

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 15.1 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 15.1.1 สถานการณ์ของขบวนการสหกรณ์
- 15.1.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์
- 15.1.3 แนวทางการพัฒนาสหกรณ์

แนวคิด

1. สถานการณ์ของขบวนการสหกรณ์ไทย ประกอบด้วย 1) สหกรณ์ในภาคการเกษตร ได้แก่ สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์นิคม และสหกรณ์ประมง และ 2) สหกรณ์นอกภาคการเกษตร ได้แก่ สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์บริการ สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ปัญหาในระบบสหกรณ์ไทย ได้แก่ ความเสี่ยงในด้านการบริหารเงินทุน ปัญหาการเรียกเก็บหนี้ ปัญหาผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ปัญหาผลกระทบทางธรรมชาติ จากภัยแล้งและปัญหาน้ำท่วม ปัญหาการค้าในตลาดแข่งขัน การพัฒนาทีมงานของสหกรณ์ การประเมินระดับการเตือนภัยการเงินมีระดับที่ควรปรับปรุงมีสัดส่วนที่สูง และปัญหาในด้านการควบคุมภายในที่ทำให้เกิดปัญหาการทุจริตในสหกรณ์
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์สามารถอธิบายโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) ปัจจัยภายในสหกรณ์ 2) ปัจจัยภายนอกสหกรณ์ และ 3) ปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์
3. การพัฒนาสหกรณ์แบบบูรณาการสามารถใช้ปัจจัยภายในด้านใดด้านหนึ่งเป็นแกนหลักเพื่อให้มีจุดเริ่มในการพัฒนาโดยใช้ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งและกำจัดหรือลดจุดอ่อนของปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อน จากนั้นจึงบูรณาการร่วมกับปัจจัยภายในด้านอื่นๆ สหกรณ์สามารถเพิ่มมิติการพัฒนาแบบบูรณาการที่ดียิ่งขึ้นโดยเพิ่มการใช้เครื่องมือที่เรียกว่า TOWS Matrix เพื่อบูรณาการในการพัฒนาโดยใช้ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกร่วมกันในการพัฒนา

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.1.1 "สถานการณ์ของขบวนการสหกรณ์" แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสถานการณ์ของขบวนการสหกรณ์ได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.1.2 "ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์" แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์ได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.1.3 "แนวทางการพัฒนาสหกรณ์" แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ได้

เรื่องที่ 15.1.1

สถานการณ์ของขบวนการสหกรณ์

สถานการณ์ของขบวนการสหกรณ์ของไทย จากข้อมูลสารสนเทศที่น่ารู้ทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2563 (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2565) ข้อมูลสรุปผล ณ วันที่ 30 กันยายน 2563 คำนวณเฉพาะสหกรณ์ทุกประเภททั่วประเทศ (ไม่รวมชุมนุมสหกรณ์) รวมจำนวนทั้งสิ้น 5,989 สหกรณ์ มีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 11,747,961 คน ซึ่งรวมทั้งดำเนินธุรกิจ จำนวน 5,870 สหกรณ์ ไม่ดำเนินธุรกิจ 56 สหกรณ์ และที่หยุดดำเนินธุรกิจ 63 สหกรณ์ (นับเฉพาะสหกรณ์ 7 ประเภทเท่านั้น สำหรับสหกรณ์ประเภทที่ 8 หรือสหกรณ์ประเภทอื่นตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งในปัจจุบันจนถึง 20 กุมภาพันธ์ 2565 ยังไม่มีกฎกระทรวงกำหนดสหกรณ์ที่จะรับจดทะเบียนสหกรณ์อื่น ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2562 มาตรา 33/1) สำหรับสหกรณ์ 7 ประเภท สามารถอธิบายรายละเอียดพอสังเขป คือ

1) สหกรณ์การเกษตร เป็นสหกรณ์จากผู้มีอาชีพทางการเกษตรรวมตัวกันจัดตั้งสหกรณ์ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมร่วมกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพของสมาชิก และช่วยยกระดับฐานะทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตของสมาชิกให้ดีขึ้น สามารถจำแนกสหกรณ์ออกเป็นประเภทย่อยได้หลายแบบ ได้แก่ 1) สหกรณ์การเกษตรรูปแบบทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสหกรณ์อเนกประสงค์ (Multipurpose Cooperative) โดยมีแผนดำเนินงานในระดับอำเภอเป็นส่วนใหญ่ 2) สหกรณ์การเกษตรรูปแบบพิเศษ ซึ่งจะดำเนินธุรกิจที่มีลักษณะเฉพาะ เช่น สหกรณ์การเกษตรเพื่อการตลาดลูกค้า ธ.ก.ส. (สกต.) สหกรณ์การเกษตรปฏิรูปที่ดิน สหกรณ์ชาวไร่อ้อย สหกรณ์กองทุนสวนยาง สหกรณ์โคนม สหกรณ์โคเนื้อ สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกร สหกรณ์ผู้เลี้ยงไก่ไข่ สหกรณ์ผู้ใช้น้ำ สหกรณ์ชาวสวนมะม่วง สหกรณ์ผู้ปลูกหอมและกระเทียม สหกรณ์ผู้ปลูกไม้ดอกไม้ประดับ สหกรณ์การเกษตรสมัชชารายย่อย เป็นต้น และอาจมีแผนดำเนินงานที่แตกต่างออกไปตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ จังหวัด หรือพื้นที่เครือข่ายที่กว้างขึ้น

2) สหกรณ์ประมง เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่ประกอบอาชีพประมง เพื่อแก้ปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพประมง ซึ่งมีทั้งที่เป็นประมงทะเล ประมงน้ำจืด เพาะเลี้ยงปลา เพาะเลี้ยงกุ้ง และเพาะเลี้ยงปลาสวยงาม

3) สหกรณ์นิคม เป็นสหกรณ์การเกษตรรูปแบบหนึ่งที่เกิดในพื้นที่ที่มีการดำเนินการของทางราชการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับราษฎรทำกินหรือพื้นที่นิคม ควบคู่กับการจัดตั้งสหกรณ์เพื่อส่งเสริมการออม จัดหาสินเชื่อ จัดหาปัจจัยการผลิตและสิ่งจำเป็น การส่งเสริมด้านการเกษตร การแปรรูปการเกษตร การส่งเสริมอาชีพ รวมทั้งการบริการสาธารณสุขไปรษณีย์แก่สมาชิก อาจจำแนกสหกรณ์นิคมเป็นประเภทย่อยได้แก่ 1) สหกรณ์นิคม โดยอาศัยพระราชบัญญัติจัดที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 โดยกรมส่งเสริมสหกรณ์ ขอรับที่ดินรกร้างว่างเปล่าที่คณะกรรมการจัดที่ดินแห่งชาติ จำแนกเป็นที่จัดสรรเพื่อการเกษตร นำมาจัดสรรให้ราษฎรเข้าครอบครองทำประโยชน์ และส่งเสริมให้จัดตั้งขึ้นเป็นสหกรณ์ ซึ่งเมื่อสมาชิกได้

ปฏิบัติครบถ้วนตามข้อบังคับของสหกรณ์แล้ว ก็จะได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ได้รับจัดสรรนั้นในที่สุด 2) สหกรณ์การเช่าซื้อที่ดิน โดยอาศัยประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 และนโยบายของรัฐบาล ในเรื่องการจัดหาที่ดินให้ราษฎร กรมส่งเสริมสหกรณ์จึงจัดซื้อที่ดินขององค์การหรือเอกชน นำมาปรับปรุงจัดสรรให้รวบรวมกันจัดตั้งขึ้นเป็นสหกรณ์ ซึ่งเมื่อสมาชิกได้ส่งชำระเงินค่าเช่าซื้อที่ดิน และปฏิบัติการอื่นครบถ้วนตามข้อบังคับของสหกรณ์แล้ว ก็จะได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ได้รับจัดสรรนั้นในที่สุด และ 3) สหกรณ์การเช่าที่ดิน กรมส่งเสริมสหกรณ์ จะนำที่ดินป่าสงวนแห่งชาติที่เสื่อมโทรมแล้วมาจัดสรรให้ราษฎร และจัดตั้งขึ้นเป็นสหกรณ์ สมาชิกจะมีสิทธิเข้าครอบครองทำกินในที่ดินที่ได้รับจัดสรรนั้น โดยเสียค่าเช่าในอัตราต่ำและที่ดินจะตกทอดทางมรดกไปยังลูกหลานได้ตลอดไป แต่ห้ามมิให้โอนกรรมสิทธิ์ สหกรณ์นิคมทั้ง 3 รูปนี้ คงมีเพียง 2 รูปแบบแรกที่สมาชิกจะได้ที่ดินเป็นกรรมสิทธิ์ของตนเอง ส่วนในรูปของสหกรณ์การเช่าที่ดินนั้น สมาชิกจะได้เพียงสิทธิในการเช่าและสิทธิที่ตกทอดทางมรดกตลอดไปเท่านั้น มีบางส่วนของสหกรณ์จัดตั้งในเขตปฏิรูปที่ดินภายใต้การดูแลของสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

ส่วนใหญ่สหกรณ์นิคมจะดำเนินงานในเขตพื้นที่ซึ่งเรียกว่า "นิคมสหกรณ์" ซึ่งนิคมสหกรณ์จะดำเนินงานโดยส่วนราชการ (กรมส่งเสริมสหกรณ์) ที่เกี่ยวกับการวางแผนและปรับปรุงที่ดิน เมื่อได้รับที่ดินแปลงใดมาจัดสรรแล้วทางการจะสำรวจรายละเอียดสภาพภูมิประเทศ ชนิดและลักษณะดิน ปริมาณน้ำฝน จากนั้นจะวางแผนผังการใช้ที่ดินว่า ควรดำเนินการสร้างบริการสาธารณูปโภคอย่างไรบ้าง เช่น ถนน การชลประทาน ฝ่ายเก็บน้ำ เป็นต้น

4) สหกรณ์ร้านค้า เป็นสหกรณ์ที่มีสมาชิกเป็นผู้บริโภคหรือประชาชนจัดตั้งขึ้นเพื่อจัดหาสินค้าเครื่องอุปโภคและบริโภคมาจำหน่ายแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไป เพื่อแก้ปัญหาความเดือดร้อนในการซื้อสินค้าเครื่องอุปโภคและบริโภคและส่งเสริมความเป็นอยู่ของสมาชิกให้ดีขึ้น ซึ่งมีทั้งลักษณะที่เป็นสหกรณ์ร้านค้าตำรวจ ทหาร โรงพยาบาล ส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ สถานศึกษา หรือสหกรณ์ร้านค้าภาคประชาชนในพื้นที่ต่างๆ เป็นต้น

5) สหกรณ์บริการ เป็นสหกรณ์ที่รวมตัวจัดตั้งของกลุ่มคนที่มีความสมัครใจจะทำกิจกรรมหรือธุรกิจร่วมกันเกี่ยวกับการบริการร่วมกัน ซึ่งมีหลายรูปแบบที่แตกต่างกันตามอาชีพ แหล่งที่อยู่อาศัย อาจจำแนกเป็นประเภทย่อย ได้แก่ สหกรณ์เดินรถหรือสหกรณ์แท็กซี่ สหกรณ์เคหสถานและบริการชุมชน สหกรณ์อุตสาหกรรมในครัวเรือน สหกรณ์สาธารณูปโภค และสหกรณ์บริการรูปแบบอื่น

6) สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นสหกรณ์ที่เกิดจากการรวมตัวกันของคณะบุคคล เพื่อช่วยเหลือตนเองและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ส่งเสริมการออมแก่สมาชิก และสามารถให้บริการเงินกู้สมาชิกในยามเดือดร้อนหรือจำเป็น เป็นสหกรณ์ในรูปแบบสถาบันการเงิน และมีรูปแบบการหักเงินค่าจ้างหรือเงินเดือน ณ ที่จ่าย (Salary Deduction) เพื่อออมสะสมค่าหุ้น หักส่งชำระเงินกู้ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นรายงวดเดือน อาจมีบ้างที่หักเป็นรายงวดครึ่งเดือน สหกรณ์ออมทรัพย์มีการจัดแบ่งตามกลุ่มอาชีพ หรือเรียกว่าคลัสเตอร์ (Cluster) ได้แก่ 1) สหกรณ์ออมทรัพย์ภาครัฐ ประกอบด้วย สหกรณ์ออมทรัพย์ครู สหกรณ์มหาวิทยาลัย สหกรณ์ออมทรัพย์ตำรวจ สหกรณ์ออมทรัพย์ทหาร สหกรณ์ออมทรัพย์สาธารณสุขหรือโรงพยาบาล สหกรณ์ออมทรัพย์ส่วนราชการอื่นๆ 2) สหกรณ์รัฐวิสาหกิจ 3) สหกรณ์ออมทรัพย์ในสถานประกอบการเอกชน

และ 4) สหกรณ์ออมทรัพย์อิสลาม ซึ่งมีลักษณะเกณฑ์ในการปฏิบัติและการดำเนินงานให้สอดคล้องตามหลักศาสนาอิสลาม

7) สหกรณ์เครดิตยูเนียน จัดตั้งในหมู่ประชาชนทุกสาขาอาชีพ ซึ่งมีวงสัมพันธ์ในภูมิลำเนาหรืออาชีพหลักอย่างหนึ่งอย่างใด ในเขตท้องที่ดำเนินงานของสหกรณ์ที่จัดตั้งขึ้น โดยวิธีการนำเงินของตนเองมาสะสมไว้เป็นกองทุน เพื่อให้สมาชิกที่มีความจำเป็นทางการเงิน กู้ยืมไปแก้ปัญหาและความเดือดร้อน และชำระคืนเงินกู้ของสมาชิกแต่ละคน พร้อมทั้งสะสมค่าหุ้นและสวัสดิการของตนไปในคราวเดียวกัน เงินกู้ก็จะค่อยหมดไปในขณะเดียวกันเงินออมสะสมจะค่อยๆ เพิ่มขึ้น จึงเป็นแหล่งที่พึ่งพิงในด้านการออม สร้างสวัสดิการและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สหกรณ์ประเภทนี้ส่วนใหญ่จัดตั้งโดยการรวมกลุ่มที่เรียกว่า “วงสัมพันธ์” ของสมาชิกซึ่งส่วนใหญ่ใช้วงสัมพันธ์แบบพื้นที่ชุมชน

ทั้งนี้ ขบวนการสหกรณ์ไทยยังมีส่วนที่เป็นชุมนุมสหกรณ์ ซึ่งไม่ได้กล่าวโดยละเอียดในหน่วยนี้ โดยชุมนุมสหกรณ์เป็นการรวมตัวกันของสหกรณ์ตั้งแต่ห้าสหกรณ์ขึ้นไปในการจดทะเบียนเป็นชุมนุมสหกรณ์ โดยมีสมาชิกเป็นนิติบุคคลในรูปแบบสหกรณ์หรือชุมนุมสหกรณ์ แตกต่างกับสหกรณ์ซึ่งมีสมาชิกเป็นบุคคลธรรมดา ซึ่งมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 105 ชุมนุม และมีสมาชิกทั้งสิ้น 5,398 สหกรณ์ และมีสินทรัพย์รวม 194,494.43 ล้านบาท ในเรื่องที่ 15.1.1 สถานการณ์ของขบวนการสหกรณ์อธิบายโดยจำแนกตามหัวข้อ จำนวนสหกรณ์และสมาชิก ทุนดำเนินงาน สภาพคล่องทางการเงิน การดำเนินธุรกิจ ผลประกอบการ และปัญหาในขบวนการสหกรณ์ไทย ดังต่อไปนี้

1. จำนวนสหกรณ์และสมาชิก

ในปี 2563 จำนวนสหกรณ์และสมาชิกของประเทศไทยจำแนกเป็นสหกรณ์ในภาคการเกษตร และสหกรณ์นอกภาคการเกษตร ดังนี้

1.1 สหกรณ์ในภาคการเกษตร (Agricultural Cooperative Sector) มีจำนวน 3,148 สหกรณ์ คิดเป็น 52.56% ของจำนวนสหกรณ์ทั้งหมด ประกอบด้วย สหกรณ์ 3 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) สหกรณ์การเกษตร จำนวน 3,002 สหกรณ์ คิดเป็นสัดส่วนกึ่งหนึ่งหรือ 50.13% ของจำนวนสหกรณ์ทั้งหมด มีจำนวนสมาชิก 6,261,625 คน

2) สหกรณ์นิคม จำนวน 83 สหกรณ์ คิดเป็นสัดส่วน 1.38% ของจำนวนสหกรณ์ทั้งหมด มีจำนวนสมาชิก 190,812 คน

3) สหกรณ์ประมง จำนวน 63 สหกรณ์ คิดเป็นสัดส่วน 1.05% ของจำนวนสหกรณ์ทั้งหมด มีจำนวนสมาชิก 11,691 คน

1.2 สหกรณ์นอกภาคการเกษตร (Non-Agricultural Cooperative Sector) มีจำนวน 2,841 สหกรณ์ คิดเป็น 47.44% ของจำนวนสหกรณ์ทั้งหมด ประกอบด้วย สหกรณ์ 4 ประเภท ดังต่อไปนี้

1) สหกรณ์ร้านค้า จำนวน 108 สหกรณ์ คิดเป็นสัดส่วน 1.80% ของจำนวนสหกรณ์ทั้งหมด มีจำนวนสมาชิก 664,586 คน

2) สหกรณ์บริการ จำนวน 820 สหกรณ์ คิดเป็นสัดส่วน 13.69% ของจำนวนสหกรณ์ทั้งหมด มีจำนวนสมาชิก 443,785 คน

3) สหกรณ์ออมทรัพย์ จำนวน 1,374 สหกรณ์ คิดเป็นสัดส่วน 22.94% ของจำนวนสหกรณ์ทั้งหมด มีจำนวนสมาชิก 3,369,707 คน

4) สหกรณ์เครดิตยูเนียน จำนวน 539 สหกรณ์ คิดเป็นสัดส่วน 9.00% ของจำนวนสหกรณ์ทั้งหมด มีจำนวนสมาชิก 805,754 คน

สรุปจำนวนสหกรณ์และสมาชิกจำแนกเป็นสหกรณ์ในภาคการเกษตร และสหกรณ์นอกภาคการเกษตร ในประเทศไทย ปี 2563 ดังตารางที่ 15.1

ตารางที่ 15.1 ภาพรวมผลการดำเนินงานสหกรณ์ในประเทศไทย ปี 2563

ประเภทสหกรณ์	สหกรณ์	สมาชิก (คน)	ปริมาณธุรกิจ (ล้านบาท)	กำไร (แห่ง)	กำไร (ล้านบาท)	ขาดทุน (แห่ง)	ขาดทุน (ล้านบาท)	ไม่มีผล (แห่ง)
สหกรณ์การเกษตร	3,002	6,261,625	280,717.98	2,053	3,119.25	903	C/A	19
สหกรณ์นิคม	83	190,812	12,066.70	53	151.64	30	312.86	-
สหกรณ์ประมง	63	11,692	1,606.21	48	53.99	18	11.41	6
รวมสหกรณ์ในภาคการเกษตร	3,148	6,464,129	294,391	2,154	3,325	951	324	25
สหกรณ์ร้านค้า	108	664,586	4,220.45	82	220.36	26	13.69	-
สหกรณ์บริการ	820	443,785	20,148.39	601	649.28	199	151.80	20
สหกรณ์ออมทรัพย์	1,374	3,369,707	1,722,088.63	1,330	4,475.42	32	1,110.82	12
สหกรณ์เครดิตยูเนียน	539	805,754	38,430.98	450	2,004.32	87	148.25	2
รวมสหกรณ์นอกภาคการเกษตร	2,841	5,283,832	1,784,888	2,463	97,349	344	1,425	34
รวมทั้งสิ้น	5,989	11,747,961	2,079,279	4,617	100,674	1,295	1,749	59

ที่มา: สารสนเทศความรู้ทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2563. กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2565). และการคำนวณ.

2. ทุนดำเนินงาน

จากข้อมูลสารสนเทศความรู้ทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2563 (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2565) ขบวนการสหกรณ์ไทยมีทุนดำเนินงานทั้งสิ้น 3.33 ล้านล้านบาท ประกอบด้วย ส่วนใหญ่เป็นทุนของสหกรณ์ ร้อยละ 46.06 รองลงมาเป็นเงินรับฝากจากสมาชิก ร้อยละ 36.18 เงินกู้ยืมและเครดิตการค้า ร้อยละ 13.81 เงินรับฝากจากสหกรณ์อื่น ร้อยละ 2.38 และหนี้สินอื่น ร้อยละ 1.57 ด้านการใช้เงินลงทุนดังกล่าว พบว่า ส่วนใหญ่ลงทุนในการให้สินเชื่อแก่สมาชิกถึง ร้อยละ 71.53 และเงินลงทุนร้อยละ 14.60 ของทุนดำเนินงานทั้งสิ้น

ทุนในส่วนของผู้ถือหุ้น (สมาชิก) รวม 1.53 ล้านล้านบาท หรือคิดเป็น 46.06% ของทุนดำเนินงานทั้งสิ้น การใช้เงินทุนของสหกรณ์ ส่วนใหญ่เป็นการให้สินเชื่อแก่สมาชิก 71.53% ของทุนดำเนินงาน และเป็นเงินลงทุนระยะสั้นและระยะยาว คิดเป็น 14.60% ของทุนดำเนินงาน

3. สภาพคล่องทางการเงิน

จากข้อมูลสารสนเทศความรู้ทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2563 (กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2565) ในการดำเนินงาน พบว่า ทุนหมุนเวียนมีไม่เพียงพอกับภาระหนี้สินระยะสั้นได้ทั้งหมด เนื่องจากมีสินทรัพย์หมุนเวียนน้อยกว่าหนี้สินหมุนเวียนอยู่ในอัตราส่วนทุนหมุนเวียน 0.54 เท่า แสดงให้เห็นว่า สหกรณ์มีการนำเงินกู้ยืมระยะสั้นไปลงทุนในระยะยาว อาจมีผลกระทบต่อสภาพคล่องทางการเงินในการดำเนินงานธุรกิจ โดยเฉพาะหนี้สินส่วนใหญ่มาจากเงินรับฝากที่มีเงื่อนไขถอนเมื่อใดก็ได้ ได้แก่ เงินรับฝากออมทรัพย์ และออมทรัพย์พิเศษ

อย่างไรก็ตาม สำหรับในข้อเท็จจริงผู้เขียนเห็นว่าสหกรณ์ส่วนใหญ่มักกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเงินรับฝากออมทรัพย์พิเศษ เช่น การจำกัดจำนวนครั้งในถอน การมีเงื่อนไขการคงยอดบัญชีขั้นต่ำ การกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่แตกต่างตามวงเงินแต่ละชั้นในการคงบัญชี เป็นต้น จึงทำให้ยอดเงินฝากของสหกรณ์เป็นเงินรับฝากออมทรัพย์พิเศษส่วนใหญ่มีจำนวน และเป็นการลดและบรรเทาความเสี่ยงในด้านสภาพคล่องจากโอกาสการถอนจากสมาชิกในบัญชีดังกล่าว สำหรับเงินรับฝากประจำส่วนใหญ่มีจำนวนที่น้อยกว่าเงินรับฝากออมทรัพย์พิเศษเนื่องจากอาจมีภาระภาษีดอกเบี้ยเงินฝากเพิ่มขึ้น ทำให้ดอกเบี้ยที่สมาชิกได้รับจะถูกหักภาษี ณ ที่จ่าย สำหรับเงินรับฝากออมทรัพย์โดยทั่วไปในสหกรณ์จะใช้เป็นบัญชีที่ใช้ผูกกับระบบถอนหรือกู้เงินในระบบเอทีเอ็ม ซึ่งสหกรณ์ผูกไว้กับธนาคารที่ให้บริการระบบเอทีเอ็มกับสหกรณ์ และอาจผูกบัญชีกับระบบสวัสดิการบางอย่างเพื่อความสะดวกในรับ-จ่าย-โอนผ่านระบบธนาคาร และสำหรับสหกรณ์ที่เปิดบัญชีเงินรับฝากประจำที่กำหนดระยะเวลา เช่น 6 เดือน 12 เดือน 24 เดือน เป็นต้น ในทางทฤษฎีถือว่าเป็นบัญชีที่มีเงื่อนไขเวลาในถอนจึงทำให้มีความเสี่ยงน้อยในด้านปัญหาสภาพจากการถอนของสมาชิก และมีระยะเวลาของเงินที่ยาวกว่าเมื่อเทียบกับเงินรับฝากประเภทอื่น ทั้งนี้ ปัจจุบันสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียนซึ่งเป็นสหกรณ์ที่เป็นสถาบันการเงินเริ่มให้ความสำคัญกับการลดความเสี่ยง โดยการเพิ่มสัดส่วนการดำรงสินทรัพย์สภาพคล่องของสหกรณ์เพิ่มขึ้น ได้แก่ เงินสด เงินฝากชุมชนสหกรณ์หรือธนาคาร บัตรเงินฝาก และหลักทรัพย์รัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจที่กระทรวงการคลังกำกับประกัน และในหลายสหกรณ์ใช้นโยบายการลดความเสี่ยงโดยการเพิ่มสัดส่วนการจัดสรรทุนสำรองในโอกาสการจัดสรรกำไรประจำปีของสหกรณ์ให้มีสัดส่วนสูงกว่าร้อยละสิบของกำไรสุทธิ

4. การดำเนินธุรกิจ

ในระหว่างปี 2563 ขบวนการสหกรณ์ไทยในภาพรวมมีการดำเนินธุรกิจตามวัตถุประสงค์หลัก รวม 6 ด้าน ได้แก่ ธุรกิจรับฝากเงิน ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ธุรกิจแปรรูปผลผลิต และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีมูลค่ารวมทั้งสิ้น 2.08 ล้านล้านบาท

4.1 ธุรกิจรับฝากเงิน สมาชิกมีความสนใจเป็นอันดับสองรองจากธุรกิจสินเชื่อ เป็นการส่งเสริมให้สมาชิกรู้จักการออม โดยสหกรณ์จะรับฝากเงินจากสมาชิก ประเภทออมทรัพย์ หรือออมทรัพย์พิเศษ และประเภทการรับฝากประจำ

4.2 ธุรกิจสินเชื่อ เป็นการให้บริการสินเชื่อ (เงินกู้) ให้แก่สมาชิกและมีบางสหกรณ์อาจมีสินเชื่อหรือเงินให้กู้แก่สหกรณ์อื่น ซึ่งประเภทของสินเชื่อ ประกอบด้วย สินเชื่อระยะสั้น สินเชื่อระยะปานกลาง และสินเชื่อระยะยาว ในสหกรณ์บางประเภท ได้แก่ สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน นิยมเรียกประเภทสินเชื่อหรือเงินให้กู้แก่สมาชิกว่า เงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉิน เงินกู้สามัญ และเงินกู้พิเศษ

4.3 ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย เป็นการลงทุนโดยจัดหาสินค้าอุปโภคและบริโภคมาจำหน่ายแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไป เนื่องจากปัจจัยเศรษฐกิจทั้งภายในและภายนอกมีผลกระทบต่อการทำงานของสหกรณ์ โดยเฉพาะการผลิตภาคการเกษตรลดลง ส่งผลต่อรายได้ของสมาชิกรวมทั้งปัญหาหนี้ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นทำให้สมาชิกมีกำลังซื้อน้อยลงด้วย ซึ่งสินค้าประเภทน้ำมันเชื้อเพลิงมีสัดส่วนที่สูงเกือบครึ่งหนึ่งของมูลค่าสินค้าทั้งหมด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์ในภาคการเกษตร

4.4 ธุรกิจรวบรวมผลผลิต สหกรณ์จัดหาตลาดและขายผลผลิตให้ได้ราคาที่เป็นธรรม แต่มีปัญหาผลผลิตที่ลดลงเนื่องจากในพื้นที่บางแห่งประสบกับปัญหาภัยแล้งและบางพื้นที่มีฝนตกหนักทำให้ปริมาณผลผลิตออกสู่ตลาดน้อยส่งผลกระทบต่อธุรกิจรวบรวมผลผลิตของสหกรณ์ เช่น กรณียางพาราขณะที่มีความต้องการใช้จากทั้งภายในและภายนอกประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ทั่วโลกส่งผลให้มีความต้องการใช้ถุงมืออย่างมากขึ้น

4.5 ธุรกิจแปรรูปผลผลิต เป็นการรวบรวมผลผลิตทั้งจากสมาชิกและไม่ใช้สมาชิกมาเพื่อแปรรูปส่วนใหญ่ดำเนินการโดยสหกรณ์ภาคการเกษตร

4.6 ธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร การดำเนินธุรกิจให้บริการแก่สมาชิกและบุคคลทั่วไปส่วนใหญ่ทำโดยสหกรณ์ในภาคการเกษตร และมีบางส่วนพบในสหกรณ์นอกภาคการเกษตรประเภทสหกรณ์เครดิตยูเนียนและสหกรณ์บริการ

5. ผลการประกอบการ

จากข้อมูลในตารางที่ 15.1 ภาพรวมผลการดำเนินงานสหกรณ์ในประเทศไทย ปี 2563 ขบวนการสหกรณ์ไทยมีมูลค่าภาพรวมในการดำเนินธุรกิจ 2.08 ล้านล้านบาท ซึ่งมีสัดส่วนของธุรกิจสินเชื่อสูงถึง 58.94% และมีธุรกิจรับฝากเงิน 34.48%

ผลการประกอบการจากการดำเนินธุรกิจในภาพรวม มีกำไรสุทธิรวม 98,924.44 ล้านบาท ซึ่งคิดเป็น 29.67% ของรายได้รวมของสหกรณ์

ทั้งนี้ มีสัดส่วนของสหกรณ์จำนวน 4,617 สหกรณ์ที่ผลประกอบการมีกำไร โดยมีสัดส่วนของจำนวนสหกรณ์ ถึง 1,295 สหกรณ์ที่ประสบภาวะการขาดทุน ส่วนหนึ่งเป็นสหกรณ์ที่ไม่มีผลดำเนินงาน 59 สหกรณ์ โดยสหกรณ์ที่ไม่มีผลการดำเนินงานบางส่วนเกิดจากอยู่ระหว่างการตรวจบัญชียังไม่ได้ผ่านการรับรองบัญชีจากผู้สอบบัญชี หรือมีปัญหาจึงหยุดดำเนินงานชั่วคราว หรือการหยุดดำเนินงานอยู่ระหว่างการชำระบัญชีเพื่อเลิกกิจการ หรือเพิกเฉยทะเบียนสหกรณ์ยังไม่มีผลประกอบการ

6. ปัญหาในขบวนการสหกรณ์ไทย

ปัญหาที่พบในขบวนการสหกรณ์ไทย สามารถจำแนกประเด็นสำคัญ ได้แก่

6.1 ความเสี่ยงในด้านการบริหารเงินทุนที่ค่อนข้างสูง เนื่องจากการลงทุนในสินทรัพย์ระยะยาว คิดเป็น 79.88% ในจำนวนนั้นเป็นการให้สินเชื่อ 60.72% ซึ่งขึ้นอยู่กับสหกรณ์แต่ละแห่งมีนโยบายในการปล่อยสินเชื่อระยะสั้น (เงินกู้เพื่อเหตุฉุกเฉิน ปกติควรมีระยะเวลาใช้คืนไม่เกิน 12 เดือน) ระยะปานกลาง หรือระยะยาว (สหกรณ์ส่วนใหญ่เรียกว่า “เงินกู้สามัญ” ซึ่งส่วนใหญ่ใช้สมาชิกค้ำประกัน และ “เงินกู้พิเศษ” ซึ่งส่วนใหญ่ใช้หลักประกันในการจดจำนองและมีระยะเวลาส่งใช้คืนที่ยาวกว่า) ซึ่งมีระยะเวลาการใช้คืนที่สั้นและยาวแตกต่างกัน ดังนั้น การคุมสัดส่วนประเภทเงินกู้ที่แตกต่างกันย่อมมีผลต่อระยะเวลาเฉลี่ยของการใช้คืนที่แตกต่างกัน สหกรณ์มีการนำเงินกู้ยืมระยะสั้นไปลงทุนในระยะยาว อาจมีผลกระทบต่อสภาพคล่องทางการเงินในการดำเนินงานธุรกิจ ซึ่งที่มาของทุนดำเนินงานส่วนใหญ่มาจากเงินรับฝากที่มีเงื่อนไขถอนเมื่อใดก็ได้ ได้แก่ เงินรับฝากออมทรัพย์ และออมทรัพย์พิเศษ

ปัจจัยเสี่ยงของธุรกิจส่วนใหญ่เกิดจากปัญหาการเรียกเก็บหนี้ที่ถึงกำหนดชำระไม่ได้ (สูงถึงประมาณร้อยละ 5 ของยอดที่เรียกเก็บ) เนื่องจากส่วนใหญ่สมาชิกมีรายได้ลดลง หนี้ครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น จึงไม่มีเงินมาชำระหนี้สินได้ทัน ซึ่งส่งผลกระทบต่อเงินทุนหมุนเวียนต่อสหกรณ์ หรือทำให้เกิดการขาดสภาพคล่องในการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์

6.2 ปัญหาผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งผลกระทบต่อขบวนการสหกรณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหกรณ์ในภาคการเกษตร ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบการผลิตและการค้าทางการเกษตร มีสถานการณ์การจำกัดการข้ามพื้นที่ การทำงานแบบเวิร์กฟรอมโฮม (Work From Home: WFH) สินค้าที่จำหน่ายผ่านศูนย์จำหน่ายบางพื้นที่มีจำนวนลดน้อยลง

ภาพที่ 15.1 สภาวะวิธีการตลาดของสหกรณ์ในยุคนิวอร์มอล

จากภาพที่ 15.1 การปรับตัวกับวิถีชีวิตแบบนิวอร์มอล (New Normal) หรือความปกติวิถีใหม่ ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อสหกรณ์ การดำเนินงาน และสมาชิกสหกรณ์ ซึ่งสถานการณ์การระบาดมีความไม่แน่นอนสูง บางช่วงมีปริมาณการระบาดสูงในหลายพื้นที่ ส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ธุรกิจต่างๆ รวมทั้งธุรกิจของสหกรณ์ต้องเผชิญกับภาวะชะลอตัวอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับความขัดแย้งและความไม่แน่นอน ซึ่งถือเป็นหน่วยเศรษฐกิจฐานรากที่สำคัญทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสมาชิกของสหกรณ์ย่อมได้รับผลกระทบเช่นกัน ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงจากปัจจัยภายนอก การเพิ่มขึ้นของวิธีการตลาดเกิดการแข่งขันที่รุนแรงขึ้น โดยเฉพาะช่องทางการตลาดแบบออนไลน์ คู่แข่งขันนอกชนแบบต่างๆ สหกรณ์จำเป็นต้องขยายตลาดจากตลาดชุมชน ตลาดท้องถิ่น และตลาดในประเทศ ซึ่งลูกค้าของสหกรณ์ ได้แก่ สมาชิกและประชาชนทั่วไป และอาจสามารถขยายไปสู่ตลาดประเทศเพื่อนบ้านได้ ได้แก่ ประเทศกัมพูชา สปป.ลาว เมียนมา และเวียดนาม หรือเรียกว่ากลุ่มประเทศ CLMV (Cambodia, Laos, Myanmar & Vietnam) หรือตลาดประเทศเพื่อนบ้านซึ่งเป็นสมาชิกในอาเซียน (Asean) ซึ่งประกอบด้วย ไทย สิงคโปร์ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ บรูไน เวียดนาม พม่า ลาว และกัมพูชา ซึ่งมีความร่วมมือทางเศรษฐกิจร่วมกันที่เรียกว่า “ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน” (ASEAN Economic Community: AEC)

สุทธิและสะสมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จะใช้เพื่อชดเชยการขาดทุนในปีที่มีผลขาดทุนสุทธิประจำปีเท่านั้น) และต้องเริ่มระวังสหกรณ์ที่อยู่ในระดับพอใช้ และยังคงเพิ่มการเตือนภัยสำหรับสหกรณ์ที่ต้องปรับปรุงหรือสหกรณ์เหล่านี้มีค่าความเสี่ยงที่สูงกว่าเพราะมีทุนสำรองน้อยนั่นเอง

4) ปัญหาในด้านระบบการจัดการด้านการควบคุมภายใน (Internal Audit Control) ของสหกรณ์บางส่วนยังขาดประสิทธิภาพหรือไม่มีระบบการควบคุมภายในที่ดีเพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาในการทุจริตของผู้บริหารสหกรณ์หรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ เช่น ผู้จัดการ ผู้ที่ทำหน้าที่การเงินของสหกรณ์ เป็นต้น ในการทุจริตในการโกงหรือยักยอกเงินของสหกรณ์ เช่น การถอนเงินฝากของสหกรณ์ไปใช้ส่วนตัว การใช้หลักฐานการจ่ายเงินของสหกรณ์อันเป็นหลักฐานปลอม หรือหลักฐานอันเป็นเท็จจริงไม่ใช่รายการที่สหกรณ์สมควรจ่ายเงิน การใช้หลักฐานสัญญากู้ยืมปลอมลายมือชื่อ การยักยอกเงินที่สหกรณ์รับฝากจากสมาชิก เป็นต้น

กิจกรรม 15.1.1

1. จงอธิบายสถานการณ์ของขบวนการสหกรณ์มาพอสังเขป
2. จงอธิบายปัญหาที่สำคัญที่เกิดขึ้นกับขบวนการสหกรณ์ไทยมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 15.1.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.1 เรื่องที่ 15.1.1)

เรื่องที่ 15.1.2

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์สามารถแบ่งออกเป็น 3 ปัจจัย ประกอบด้วย ปัจจัยภายในสหกรณ์ ปัจจัยภายนอกสหกรณ์ และปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์ โดยแต่ละปัจจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ปัจจัยภายในสหกรณ์ (Internal Factors) ซึ่งประกอบด้วย คน (Man) เงินทุน (Money) เครื่องมือวัสดุและอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) หรือเรียกว่า หลัก 4M's

2) ปัจจัยภายนอกสหกรณ์ (External Factors) ซึ่งประกอบด้วย เศรษฐกิจ สังคม นโยบายรัฐ การเมือง กฎหมาย และเทคโนโลยี

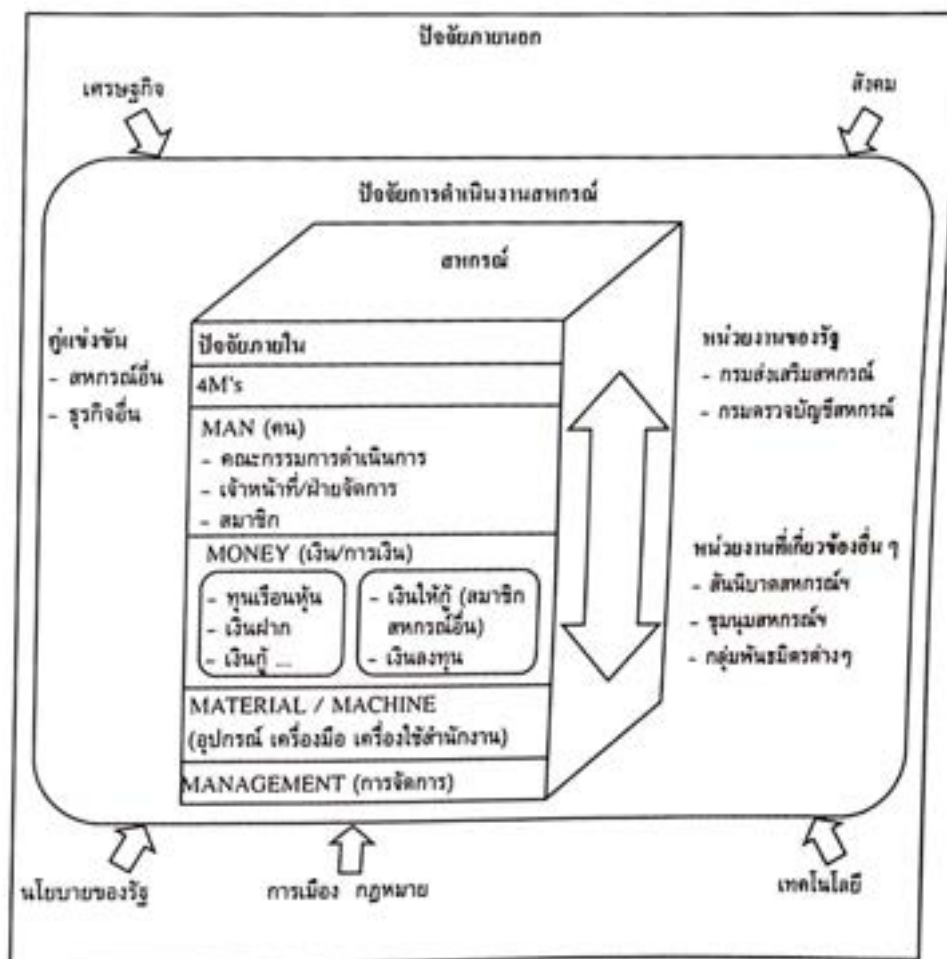
3) ปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์ (Operational Factors) ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยภายนอกสหกรณ์แต่มีลักษณะพิเศษกว่าปัจจัยภายนอกโดยทั่วไป เนื่องจากปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์จะมีส่วนเข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรงและใกล้ชิดต่อการดำเนินงานสหกรณ์มากกว่าปัจจัยภายนอกโดยทั่วไป เช่น การ

มีเจ้าหน้าที่ของกรมส่งเสริมสหกรณ์เข้าร่วมในการประชุมใหญ่ของสหกรณ์ การตัดสินใจในการบริหารจัดการของผู้บริหารสหกรณ์มีการหารือหรือขอคำแนะนำกับนายทะเบียนสหกรณ์ เป็นต้น ดังนั้น หากมีการนำปัจจัยนี้ไปใช้ในการวิเคราะห์ให้ใช้หลักการวิเคราะห์โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยภายนอกสหกรณ์นั่นเอง ซึ่งปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์ ประกอบด้วย

(1) หน่วยงานของรัฐในการกำกับดูแลสหกรณ์ ประกอบด้วย นายทะเบียนสหกรณ์ (Cooperative Registrar) กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ซึ่งมีหน้าที่ในการส่งเสริมและการกำกับดูแลสหกรณ์

(2) คู่แข่งขันของสหกรณ์ที่เป็นเอกชน สหกรณ์อื่น และธุรกิจอื่นที่ดำเนินธุรกิจอันมีลักษณะที่สหกรณ์ต้องแข่งขันธุรกิจลักษณะนั้นๆ

(3) หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน การพัฒนา การฝึกอบรม ได้แก่ สันนิบาตสหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์ตามประเภทสหกรณ์ สถานศึกษาให้ความรู้พัฒนาฝึกอบรมให้กับสหกรณ์และกลุ่มพันธมิตรของสหกรณ์

ภาพที่ 15.3 ปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก และปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์

1. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์

ปัจจัยภายในเป็นส่วนที่สหกรณ์สามารถใช้ในระบบบริหารจัดการที่ดี การควบคุม และการดำเนินงานที่ดีมีประสิทธิภาพให้บรรลุผลได้ เนื่องจากเป็นปัจจัยและทรัพยากรภายในองค์กรสหกรณ์ ซึ่งปัจจัยภายในของสหกรณ์เมื่อวิเคราะห์ในแต่ละปัจจัยย่อยของปัจจัยภายใน เมื่อเทียบกับองค์กรอื่นในลักษณะธุรกิจหรือประเภทธุรกิจเช่นเดียวกันซึ่งมีผลต่อการแข่งขัน หรือความได้เปรียบหรือเสียเปรียบ ซึ่งอาจพบว่า มีทั้งผลต่อองค์กรสหกรณ์ในเชิงบวกหรือเชิงลบ ในลักษณะที่เรียกว่า 1) ผลในเชิงบวก เรียกว่า "จุดแข็ง" (Strength) ซึ่งทำให้เกิดความได้เปรียบเมื่อเทียบกับคู่แข่ง หรือ 2) ผลในเชิงลบ เรียกว่า "จุดอ่อน" (Weakness) ซึ่งทำให้เกิดความเสียเปรียบเมื่อเทียบกับคู่แข่ง โดยแต่ละปัจจัยย่อยของปัจจัยภายในโดยใช้หลัก 4M's ซึ่งประกอบด้วยปัจจัย 4 ด้าน คือ

1.1 คน (Man) ซึ่งในสหกรณ์ประกอบด้วยกลุ่มคน 3 ฝ่าย ดังนี้

1.1.1 สมาชิก ในฐานะเจ้าของสหกรณ์ และเป็นผู้ใช้บริการสหกรณ์ หากสมาชิกสหกรณ์ในฐานะเจ้าของสหกรณ์ รู้ถึงสิทธิและหน้าที่ในฐานะสมาชิก ใช้สิทธิโดยเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการที่ดี ย่อมมีผลดีต่อสหกรณ์ หากสมาชิกสหกรณ์ในฐานะผู้ใช้บริการสหกรณ์มีส่วนร่วมต่อธุรกิจของสหกรณ์ เช่น สมาชิกร่วมซื้อหุ้นหรือฝากเงินกับสหกรณ์ย่อมเป็นการเพิ่มทุนดำเนินงานให้กับสหกรณ์ สมาชิกมีส่วนร่วมในธุรกิจรวบรวมของสหกรณ์ทำให้ปริมาณธุรกิจของสหกรณ์เพิ่มขึ้น สมาชิกมีส่วนร่วมซื้อสินค้าในธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายของสหกรณ์ทำให้ปริมาณธุรกิจเพิ่มขึ้น สมาชิกซึ่งกู้เงินกับสหกรณ์ชำระคืนหนี้แก่สหกรณ์ย่อมมีส่วนทำให้สหกรณ์มีความเข้มแข็งทางการเงิน เป็นต้น

1.1.2 คณะกรรมการดำเนินการ ในฐานะผู้บริหาร ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากมวลสมาชิก เป็นผู้กำหนดนโยบาย และกำกับนโยบายสหกรณ์ ซึ่งหากคณะกรรมการดำเนินการกำกับและควบคุมฝ่ายจัดการให้ดำเนินงานอย่างรอบคอบ ไม่ทุจริต หรือดำเนินงานสหกรณ์เป็นไปตามนโยบายภายใต้กรอบของกฎหมาย ตามกรอบวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ย่อมเป็นผลดีต่อสหกรณ์

1.1.3 ฝ่ายจัดการ ซึ่งเป็นคณะเจ้าหน้าที่หรือพนักงานของสหกรณ์ เป็นองค์ประกอบสำคัญในการทำให้สหกรณ์เจริญก้าวหน้า ซึ่งโดยปกติมีผู้จัดการเป็นหัวหน้าของฝ่ายจัดการ ซึ่งทำหน้าที่ดำเนินงาน ดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ทำงานให้บริการแก่มวลสมาชิก ลูกค้า และผู้รับบริการจากสหกรณ์ ซึ่งหากผู้จัดการ เจ้าหน้าที่หรือพนักงานของการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ให้เป็นผลดี โดยไม่ละเลยหลักการจัดการธุรกิจที่ดี มีระบบบัญชี และระบบการควบคุมภายในที่ดี ทำให้สหกรณ์มีส่วนเหลือหรือกำไรที่เหมาะสม ทำให้สหกรณ์สามารถจัดสรรผลกำไรบางส่วนคืนแก่มวลสมาชิก สามารถจัดสวัสดิการที่ดีและเหมาะสมแก่มวลสมาชิก และสามารถจัดสรรทุนสาธารณประโยชน์เพื่อเป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม

1.2 เงินทุน (Money) เงินทุนของสหกรณ์อาจจำแนกเป็นแหล่งเงินทุนภายในและแหล่งเงินทุนภายนอก โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 เงินทุนจากแหล่งเงินทุนภายใน ได้แก่

1) ทุนของสหกรณ์ ได้แก่ ทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง ทุนสะสมตามข้อบังคับ และกำไรสุทธิที่รอการจัดสรรหรือรอจ่าย

2) เงินรับฝากจากสมาชิก ซึ่งอาจเป็นเงินรับฝากออมทรัพย์ เงินรับฝากออมทรัพย์พิเศษ หรือเงินรับฝากประจำ

3) คำสัญญาใช้เงิน (Promissory Note) ที่ออกให้สมาชิกออม อาจเรียกว่า “ตั๋วพีเอ็น” ซึ่งสหกรณ์สามารถออกตั๋วสัญญาใช้เงินให้กับสมาชิก มีลักษณะเป็นหนี้กับสมาชิก โดยปกติบางสหกรณ์ใช้วิธีการออกตั๋วสัญญาใช้เงินที่มีกำหนดระยะเวลาที่จำกัด เช่น 3 เดือน ในสถานการณ์ที่มีการแข่งขันอัตราดอกเบี้ยเงินฝากจากธนาคารที่มีอัตราสูง เพื่อดึงลูกค้าเงินฝากจากสหกรณ์แทนที่สหกรณ์จะขึ้นดอกเบี้ยเงินฝากขึ้นแข่งขัน (ซึ่งหากทำเช่นนั้นก็จะทำให้ต้นทุนในแง่การดอกเบี้ยมีปริมาณที่สูง สหกรณ์ก็อาจออกตั๋วสัญญาใช้เงินที่ให้อัตราดอกเบี้ยสูงใจหัดเทียบกันออกมาทดแทนการถอนเงินจากสมาชิก ในลักษณะนี้ต้นทุนทางการเงินในการจ่ายดอกเบี้ยจะเพิ่มขึ้นจำกัดเฉพาะปริมาณเงินตั๋วสัญญาใช้เงินที่ออกในรุ่นนี้เท่านั้น) ในกรณีออกตั๋วสัญญาใช้เงินให้กับสมาชิกถือเป็นแหล่งเงินทุนภายใน

4) เงินทุนจากแหล่งเงินทุนเวียนคืน (Revolving Capital) กล่าวคือ จำนวนเงินที่สมาชิกจ่ายเพื่อซื้อหุ้นเรือนหุ้น จ่ายชำระหนี้ทั้งเงินต้นและดอกเบี้ยในแต่ละงวด ย่อมเกิดเงินทุนเวียนคืนให้แก่สหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์ประเภทที่มีระบบการหักเงินเดือนในการออมหุ้นและชำระหนี้ ย่อมมีกระแสเงินทุนเวียนคืนในแต่ละงวด (ปกติเป็นงวดเดือน) ทำให้สหกรณ์มีเงินทุนเวียนคืนที่ค่อนข้างแน่นอน ซึ่งเรียกว่า “บริหารกระแสเงินสด” แต่สหกรณ์บางประเภทไม่สามารถใช้ระบบหักเงินเดือนได้ เช่น สหกรณ์ในภาคการเกษตร อาจรับรู้รายได้ในรูปรายได้ค้ำรับ จึงเป็นการ “บริหารกระแสเงินแห้ง” ซึ่งยังไม่มีเงินสดมาหมุนเวียนทำให้เกิดปัญหาสภาพคล่อง และขาดโอกาสการนำเงินสดมาหมุนเวียนเพื่อสร้างรายได้ อีกทั้งรอบการชำระสินเชื่อในภาคการเกษตรที่ส่วนใหญ่ใช้รอบฤดูกาลทางการเกษตร ย่อมทำให้รอบกระแสเงินสดที่สามารถนำมาหมุนเกิดขึ้นช้ากว่ารอบกระแสเงินสดที่เป็นงวดรายเดือน

1.2.2 เงินทุนจากแหล่งเงินทุนภายนอก ได้แก่

1) เงินทุนจากแหล่งในขบวนการสหกรณ์ เช่น เงินกู้จากชุมนุมสหกรณ์ เงินกู้จากสหกรณ์อื่น เงินกู้จากกองทุนส่งเสริมสหกรณ์ และเงินรับฝากจากสหกรณ์อื่น

2) เงินทุนจากแหล่งนอกขบวนการสหกรณ์และสถาบันการเงินนอกขบวนการสหกรณ์ ได้แก่ เงินกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) เงินกู้ยืมการออกตั๋วสัญญาใช้เงิน (ในกรณีที่สหกรณ์ออกตั๋วสัญญาใช้เงินให้กับสถาบันการเงิน ถือเป็นแหล่งเงินทุนภายนอกของสหกรณ์) หรือเงินเบิกเกินบัญชีจากธนาคาร เช่น ธนาคารกรุงไทย ธนาคารออมสิน และธนาคารพาณิชย์อื่น และเงินทุนจากแหล่งอื่นๆ เช่น เงินกู้จากกองทุนเพื่อผู้ใช้แรงงานซึ่งให้กับสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน ในสถานประกอบการเอกชน

1.3 เครื่องมือและอุปกรณ์ (Material) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร รวมทั้งเครื่องใช้สำนักงาน คอมพิวเตอร์ และระบบโปรแกรม ที่สหกรณ์ใช้ในการดำเนินงานธุรกิจและบริการของสหกรณ์ เช่น

- เครื่องจักรและอุปกรณ์ในโรงงานนมที่สหกรณ์โคนมใช้ในกระบวนการผลิตนมยูเอชที
- เครื่องจักรและอุปกรณ์ในโรงสีที่สหกรณ์การเกษตรใช้แปรรูปและผลิตข้าวสารถุง
- คอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ ระบบโปรแกรม อุปกรณ์และเครื่องใช้สำนักงานที่สหกรณ์ใช้

การให้บริการเงินรับฝาก บริการสินเชื่อให้กับสมาชิก ใช้ในงานการประชุม เป็นต้น

1.4 การจัดการ (Management) การบริหารจัดการธุรกิจและบริการที่ดี การดำเนินงานธุรกิจสหกรณ์ การจัดการเชิงกลยุทธ์ การบริหารที่โปร่งใสมีระบบธรรมาภิบาลที่ดี การมีระบบบัญชีที่ดีมีมาตรฐานดำเนินงานโดยใช้หลักการสหกรณ์ ค่านิยมสหกรณ์ ในการดำเนินงานสหกรณ์จะมีทั้งการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์และการบริการสวัสดิการแก่สมาชิกสหกรณ์

การดำเนินธุรกิจส่วนใหญ่จะดำเนินงานตามวัตถุประสงค์หลัก รวม 6 ด้าน ได้แก่ ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจรับฝากเงิน ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ธุรกิจแปรรูปผลผลิต และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร

สำหรับสหกรณ์ประเภทสหกรณ์ออมทรัพย์ซึ่งดำเนินธุรกิจลักษณะเป็นสหกรณ์ทางการเงิน จึงดำเนินงานเฉพาะธุรกิจรับฝากเงินและธุรกิจสินเชื่อเป็นหลักและอาจมีธุรกิจบริการอื่นๆ เช่น การให้บริการด้านประกันชีวิต-ประกันภัยแก่สมาชิก เป็นต้น ส่วนสหกรณ์ประเภทสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนถึงแม้จะเป็นสหกรณ์ทางการเงินเช่นเดียวกับสหกรณ์ออมทรัพย์เช่นกัน แต่สหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนส่วนใหญ่มีวงสัมพันธ์ของสมาชิกโดยมีแดนดำเนินงานในชุมชน

2. ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์

ปัจจัยภายนอก (External Factors) ที่มีผลต่อการพัฒนาสหกรณ์ โดยปกติเป็นปัจจัยซึ่งสหกรณ์ไม่สามารถเข้าไปดำเนินการควบคุมหรือบริหารจัดการได้เองโดยตรงเนื่องจากเป็นปัจจัยภายนอกองค์กรสหกรณ์ ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง นโยบายรัฐ กฎหมาย การกำกับดูแล และเทคโนโลยี หรือเพื่อให้ง่ายในการจดจำ อาจใช้แนวทางการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกที่เรียกว่า “PEST Analysis” ในการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกก็ได้ ซึ่งประกอบด้วย การวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกหลัก 4 กลุ่มปัจจัย คือ 1) การเมือง (Political Factors) 2) เศรษฐกิจ (Economic Factors) 3) สังคม (Social Factors) และ 4) เทคโนโลยี (Technological Factors)

ปัจจัยเหล่านี้อาจมีผลกระทบต่อสหกรณ์ทั้งในเชิงบวกหรือเชิงลบใน 3 ลักษณะ กล่าวคือ 1) ไม่กระทบต่อสหกรณ์ 2) กระทบเป็นประโยชน์ต่อสหกรณ์ในเชิงบวก เรียกว่า “โอกาส” (Opportunities) หรือ 3) กระทบเป็นปัญหาต่อสหกรณ์ในเชิงลบ เรียกว่า “อุปสรรค” (Threats) บางครั้งมีผู้เรียกว่า “ภัยคุกคาม” ก็ได้ ขออธิบายแต่ละปัจจัยย่อยของปัจจัยภายนอก ดังต่อไปนี้

2.1 การเมือง ปัจจัยทางด้านการเมือง นโยบายรัฐ กฎหมาย และการกำกับดูแล ส่งผลเชิงบวกหรือเชิงลบต่อการดำเนินงานสหกรณ์ อาทิ การส่งเสริมสนับสนุนระบบสหกรณ์ การกำหนดนโยบายของรัฐที่มีต่อสหกรณ์ การแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่เกี่ยวกับสหกรณ์ เช่น การแก้ไขเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงพระราชบัญญัติสหกรณ์ การแก้ไขกฎกระทรวง ตลอดจนการกำกับดูแลจากภาครัฐซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อสหกรณ์ บางกรณีก็เป็นผลดีที่เกิดขึ้นต่อสหกรณ์ เช่น ช่วยให้สหกรณ์มีระบบธรรมาภิบาลเพิ่มขึ้น การส่งเสริมพัฒนาความสามารถเชิงธุรกิจ การกำกับดูแลการดำเนินงาน การกำกับดูแลควบคุมด้านความเสี่ยงของสหกรณ์ นโยบายต่างๆ ของรัฐบาล เชื่อมโยงไปถึงมาตรการต่างๆ ที่รัฐนำมาใช้รวมถึงกฎหมายซึ่งสหกรณ์ต้องถือปฏิบัติ ผู้บริหารสหกรณ์จึงต้องศึกษาการเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงของการเมือง

และกฎหมายที่จะเกิดขึ้นเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาในการวางแผนการดำเนินงานสหกรณ์ (ในกรณีการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิดจากภาครัฐ ทำให้เข้าใจคล้ายกับมีผลต่อการบริหารจัดการภายในของสหกรณ์โดยตรง จึงอาจเรียกว่า ปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์ ซึ่งยังคงถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยภายนอกนั่นเอง)

2.2 เศรษฐกิจ ปัจจัยทางเศรษฐกิจในลักษณะดีหรือเศรษฐกิจขยายตัว ย่อมชี้ให้เห็นถึงปริมาณการใช้ทรัพยากรและเป็นปัจจัยการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ย่อมส่งผลต่อโอกาสในการขยายตัวทางธุรกิจของสหกรณ์ แต่ถ้าหากเศรษฐกิจหดตัวหรือเศรษฐกิจตกต่ำก็อาจส่งผลกระทบต่อเชิงลบหรือเกิดอุปสรรคต่อธุรกิจสหกรณ์ การติดตามและคาดการณ์แนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจในอนาคตว่าจะมีแนวโน้มอย่างไรสามารถนำมาใช้ในการวางแผนเชิงกลยุทธ์หรือแผนพัฒนาสหกรณ์ได้อย่างเหมาะสม สิ่งที่นิยมนำมาใช้ในการพิจารณาปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตราดอกเบี้ย อัตราเงินเฟ้อ อัตราแลกเปลี่ยน อัตราการจ้างแรงงาน อัตราค่าแรงงานขั้นต่ำ และราคาสินค้าในตลาด เป็นต้น

2.3 สังคม ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งรูปแบบในการดำเนินชีวิตในพื้นที่แต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน อาจมีผลกระทบต่อเชิงบวกหรือผลกระทบต่อเชิงลบต่อการดำเนินธุรกิจของสหกรณ์ ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่นิยมนำมาพิจารณา ได้แก่ จำนวนประชากร อัตราการขยายตัวของประชากร ขนาดและจำนวนกลุ่มอาชีพต่างๆ ในพื้นที่ วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่มีผลต่อวิถีการบริโภค ซึ่งสหกรณ์สามารถพิจารณาใช้ประโยชน์จากโอกาสหรือหากมีผลเป็นอุปสรรคต่อสหกรณ์ ผู้บริหารสหกรณ์สามารถพิจารณาแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอุปสรรคดังกล่าว

2.4 เทคโนโลยี ความก้าวหน้าและการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยที่มีผลเชิงบวก (โอกาส) ต่อสหกรณ์ หากสหกรณ์สามารถประยุกต์และใช้เทคโนโลยีที่เกิดขึ้นย่อมสร้างความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของสหกรณ์ แต่หากสหกรณ์ไม่สามารถประยุกต์และใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมย่อมส่งผลกระทบต่อเชิงลบ (อุปสรรค) หรือขาดโอกาสต่อสหกรณ์ เช่น สภาพตลาดที่มีการใช้ระบบตลาดออนไลน์ของธุรกิจเอกชนอย่างแพร่หลาย หากสหกรณ์ยังไม่สามารถประยุกต์ใช้เทคโนโลยีของระบบตลาดออนไลน์ได้อย่างเหมาะสมย่อมขาดโอกาสและเสียเปรียบในเชิงการแข่งขัน เป็นต้น

ปัจจุบันการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ทั้งปัจจัยสภาพภายในสหกรณ์และปัจจัยภายนอกสามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้นในแง่ความสะดวก ความรวดเร็ว ความถูกต้อง เช่น การใช้ระบบคอมพิวเตอร์และโปรแกรมในงานเงินฝาก งานสินเชื่อ งานการขายสินค้าหน้าร้านสหกรณ์โดยใช้ระบบโปรแกรมขายพีโอเอส (Point of Sale) เป็นต้น

กรณีระบบการขายสินค้าหน้าร้านสหกรณ์โดยใช้โปรแกรมขายพีโอเอส ซึ่งประกอบด้วย เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์สลิปแบบม้วน ลิ้นชักเก็บเงิน และเครื่องสแกนบาร์โค้ด อาจมีอุปกรณ์อื่นเสริมตามความเหมาะสมของระบบ และมีโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่ออกแบบมาให้เหมาะสมกับงานสหกรณ์

3. ปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์

ปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์ (Operational Factors) ถือเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยภายนอกสหกรณ์ แต่มีลักษณะพิเศษที่เข้ามาเกี่ยวข้องโดยตรงกับองค์กรสหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์จำเป็นต้องปรับตัวหรือปฏิบัติให้สอดคล้อง บริหารจัดการตามคำแนะนำของนายทะเบียนสหกรณ์ และมีผลโดยตรงต่อการดำเนินงานสหกรณ์และกระทบต่อการดำเนินงาน การบริหารจัดการของสหกรณ์ซึ่งเป็นปัจจัยภายในของสหกรณ์ ทำให้เกิดความเข้าใจที่สับสนว่าคล้ายกับเป็นปัจจัยภายในของสหกรณ์ แต่แท้จริงยังถือว่าเป็นปัจจัยภายนอกซึ่งส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับปัจจัยย่อยที่เรียกว่า “กฎหมายและการกำกับดูแล” นั้นเอง มีบางส่วนเท่านั้นที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยย่อยในด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ (เช่น สภาพแวดล้อมแข่งขัน) ด้านสังคมและวัฒนธรรม และด้านเทคโนโลยี

เนื่องจากปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์ยังถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยภายนอก แม้จะลักษณะพิเศษที่ค่อนข้างใกล้ชิดและเกี่ยวข้องโดยตรงต่อสหกรณ์ ดังนั้น หากวิเคราะห์ปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์ จึงใช้แนวทางวิเคราะห์เหมือนกับการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกนั่นเอง กล่าวคือ ปัจจัยเหล่านี้อาจมีผลกระทบต่อสหกรณ์ทั้งในเชิงบวกหรือเชิงลบใน 3 ลักษณะ กล่าวคือ 1) ไม่มีผลกระทบต่อสหกรณ์ 2) มีกระทบเป็นประโยชน์ต่อสหกรณ์ในเชิงบวก เรียกว่า “โอกาส” (Opportunities) หรือ 3) มีกระทบเป็นปัญหาต่อสหกรณ์ในเชิงลบ เรียกว่า “อุปสรรค” (Threats)

กิจกรรม 15.1.2

1. จงอธิบายปัจจัยภายในสหกรณ์มาพอสังเขป
2. จงอธิบายปัจจัยภายนอกสหกรณ์มาพอสังเขป
3. จงอธิบายลักษณะพิเศษของปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์มาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 15.1.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.1 เรื่องที่ 15.1.2)

เรื่องที่ 15.1.3

แนวทางการพัฒนาสหกรณ์

กฤษฎา ประศาสน์วุฒิ (2553) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ ซึ่งได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาขบวนการสหกรณ์ในอนาคตเป็นหลักไว้ ดังต่อไปนี้

- 1) การพัฒนาด้านบุคคล ในขบวนการสหกรณ์ให้มีความรู้ทักษะความสามารถเข้าใจอุดมการณ์ หลักการสหกรณ์ และสามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพภายใต้วิธีการสหกรณ์และนำใจสหกรณ์
- 2) การพัฒนาด้านการบริหารจัดการ ให้ขบวนการสหกรณ์สามารถดำเนินการด้วยตนเองอย่างมีอิสระ ดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล สร้างความเป็นธรรมาภิบาลในการบริหาร สร้างความมั่นคงให้แก่สหกรณ์ และทำให้สหกรณ์เป็นองค์กรที่พึ่งทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม
- 3) การพัฒนาด้านการศึกษาอบรม เพื่อให้คนในขบวนการสหกรณ์มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องสหกรณ์อย่างถูกต้อง สร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานที่ให้การศึกษอบรม พัฒนาองค์กรกลาง คือ สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทยให้เป็นองค์กรสูงในด้านการให้การศึกษอบรมอย่างแท้จริง ตลอดจนสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาจัดตั้งสถาบันการสหกรณ์ เพื่อให้ความรู้แก่สมาชิกสหกรณ์โดยเฉพาะมากขึ้น
- 4) พัฒนาด้านกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ โดยเน้นการให้ความเป็นอิสระต่อขบวนการสหกรณ์ ให้สหกรณ์สามารถคิดเอง ทำเอง ได้อย่างมีอิสระตามอุดมการณ์และหลักการสหกรณ์ พยายามปรับเปลี่ยนแนวทางในบทบาทของภาครัฐที่เข้ามาให้ความสนับสนุน ส่งเสริมและพัฒนาขบวนการสหกรณ์ให้เข้มแข็งยิ่งขึ้นแทนการครอบงำและควบคุมอย่างเคร่งครัด ในเรื่องนี้อาจตรากฎหมายสหกรณ์ใหม่ โดยไม่ต้องพึ่งพาภาครัฐหรือให้พึ่งพาน้อยที่สุด
- 5) พัฒนาความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ โดยเน้นให้ความสัมพันธ์ระหว่าง 2 องค์กรระหว่างภาครัฐกับขบวนการสหกรณ์เป็นแบบพันธมิตรจับมือร่วมกัน มีศักดิ์ศรีและสถานภาพเท่าเทียมกันเสมอกัน หน่วยงานของรัฐที่เข้ามามีส่วนร่วมกับขบวนการสหกรณ์ควรอยู่ในฐานะให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ ที่ปรึกษาของขบวนการสหกรณ์ มิใช่การกำกับ ควบคุม คุกคาม และติดตามประเมินผล ต้องไม่ลืมว่าสหกรณ์คือ องค์กรที่เกิดขึ้นโดยสมาชิก และดำเนินงานเพื่อประโยชน์ของสมาชิก
- 6) พัฒนาสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสหกรณ์ ให้เกิดขึ้นทั้งในสหกรณ์ระดับปฐม ระดับมัธยม ระดับชาติ และสู่ระดับนานาชาติทั้งในระดับแนวตั้งและแนวนอน
- 7) พัฒนาการให้ความช่วยเหลือในด้านเทคโนโลยีและระบบสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกันระหว่างขบวนการสหกรณ์ให้เกิดความรวดเร็ว
- 8) พัฒนาด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ การพัฒนาด้านสถาบันการเงิน โดยตั้งสถาบันการเงินของสหกรณ์เป็นธนาคารหรือบริษัทเงินสหกรณ์ (Cooperative Bank) การพัฒนาด้านการตลาดมุ่งสู่ตลาดต่างประเทศ การพัฒนาด้านการจัดตั้งนิคมสหกรณ์การเกษตร เพื่อดำเนินธุรกิจสมบูรณ์แบบตั้งแต่ระบบการผลิต แปรรูป และจำหน่ายครบวงจร

สำหรับแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ในที่นี้ จะขอใช้แนวทางพัฒนาที่มุ่งพัฒนาโดยคำนึงถึงปัจจัยภายใน (Internal Factors) และปัจจัยภายนอก (External Factors) เป็นหลักในการพัฒนา ตามรายละเอียดในเรื่องที่ 15.1.2 โดยสหกรณ์สามารถเลือกแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับปัจจัยภายในสหกรณ์ที่มีอยู่ ทั้งด้านคน เงินทุน เครื่องมือและอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ ซึ่งบางส่วนของปัจจัยภายในอาจมีลักษณะที่เข้มแข็ง หรือมีจุดแข็ง และบางส่วนของปัจจัยภายในมีความอ่อนแอ หรือมีจุดอ่อน จึงควรต้องได้รับการพัฒนาปรับปรุง ประกอบกับการคำนึงถึงผลกระทบจากสภาพแวดล้อมของปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อสหกรณ์ในทางที่เป็นโอกาส (เชิงบวก) หรือผลกระทบที่เป็นอุปสรรค (เชิงลบ) หรือไม่มีผลกระทบก็ได้ ทั้งด้านนโยบายของรัฐ การเมือง กฎหมาย เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีที่เข้ามาเกี่ยวข้อง

แนวทางการพัฒนาสหกรณ์ที่ดีจะต้องพัฒนาโดยคำนึงถึงปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก พร้อมทั้งปรับตัว เรียนรู้ และปฏิบัติ หรือดำเนินงานให้สอดคล้องเหมาะสมกับดำเนินงานของสหกรณ์ เช่น การปฏิบัติตามแนวทางของกรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นต้น โดยใช้ “แนวทางพัฒนาแบบบูรณาการ” (Integrated development) โดยบูรณาการทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก (ซึ่งรวมทั้งปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์) เพื่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาในรูปแบบที่เป็นกลยุทธ์สามารถนำประยุกต์ในการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมได้ง่ายขึ้น

หลักในการพิจารณาวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก รวมทั้งปัจจัยการดำเนินงานของสหกรณ์ อาจใช้หลักการวิเคราะห์ที่เรียกว่า “การวิเคราะห์ SWOT” ซึ่งทฤษฎีการวิเคราะห์ SWOT คิดค้นโดยอัลเบิร์ต ฮัมฟรีย์ (Albert Humphrey) คือ การวิเคราะห์ปัจจัยภายในโดยวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกโดยวิเคราะห์โอกาสหรืออุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยด้านต่างๆ ของปัจจัยภายนอก อีกทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงในอนาคตรวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่ได้มีต่อองค์กร การที่รู้จุดแข็ง จุดอ่อน และความสามารถด้านต่างๆ ที่องค์กรมีอยู่ เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงานขององค์กรได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

1) จุดแข็ง (Strength) คือ ข้อได้เปรียบของกิจการ ลักษณะพิเศษหรือลักษณะเด่นขององค์กรที่เอื้อต่อการประสบความสำเร็จ สามารถนำมาใช้ประโยชน์และใช้แข่งขันกับคู่แข่งได้ เช่น เจ้าของกิจการมีทักษะและความรู้ในการดำเนินธุรกิจ การทำงานร่วมกันเป็นอย่างดีของบุคลากรในองค์กร และธุรกิจที่ลงทุนน้อยและคืนทุนเร็ว เป็นต้น

2) จุดอ่อน (Weakness) คือ ข้อด้อย ข้อเสีย หรือปัญหาภายในองค์กรที่ส่งผลกระทบต่อการทำงานที่สามารนำไปสู่ความล้มเหลวของการทำธุรกิจได้ เช่น มีระบบบริหารจัดการที่ไม่ดี อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่สูง ขาดระบบบัญชีที่ดีและมีมาตรฐาน และไม่มีระบบควบคุมภายในที่ดี เป็นต้น

3) โอกาส (Opportunity) เกิดจากปัจจัยภายนอกที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบในเชิงบวกเป็นประโยชน์กับการดำเนินงานขององค์กร เช่น การขยายตัวของเศรษฐกิจดี ความต้องการทางการตลาดมีมาก และเทคโนโลยีพัฒนารวดเร็วและประยุกต์ใช้ง่าย เป็นต้น

4) อุปสรรค (Threat) เกิดจากปัจจัยภายนอกที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบในเชิงลบเป็นอุปสรรคกับการดำเนินงานขององค์กร เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ สินค้าชนิดนั้นล้นตลาด และคู่แข่งจากธุรกิจภายนอกผลิตสินค้าชนิดนั้นได้คุณภาพดีและมีต้นทุนต่ำกว่า เป็นต้น

1. วิธีการพัฒนาสหกรณ์แบบบูรณาการ

ในการพัฒนาสหกรณ์ที่ดีสามารถใช้วิธีการพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) ดังต่อไปนี้

1.1 วิธีการพัฒนาสหกรณ์โดยใช้ปัจจัยภายในด้านใดด้านหนึ่งเป็นแกนหลัก เพื่อให้มีจุดเริ่มในการพัฒนาโดยใช้ปัจจัยภายในที่เป็น "จุดแข็ง" เช่น คน เงินทุน เครื่องมือและอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ เพื่อใช้ขับเคลื่อนการพัฒนาและกำจัดหรือลด "จุดอ่อน" ของปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อน จากนั้นจึงบูรณาการร่วมกับปัจจัยภายในด้านอื่นๆ ซึ่งสหกรณ์สามารถควบคุมและบริหารจัดการได้ให้เกิดการพัฒนาที่เป็นประโยชน์และเหมาะสม ซึ่งการพัฒนาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจจะต้องประกอบด้วยปัจจัยภายในหลายด้าน เช่น ทั้งปัจจัยย่อยด้านคน ด้านเงินทุน ด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เหมาะสม และวิธีในการบริหารจัดการหรือการดำเนินการที่เหมาะสม

อนึ่ง สำหรับปัจจัยภายในที่เป็นปัจจัยย่อยใดๆ เช่น ปัจจัยด้านคน ได้แก่ สมาชิก คณะกรรมการดำเนินการ และฝ่ายจัดการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่สหกรณ์ ยกตัวอย่างเช่น เมื่อวิเคราะห์ออกมาแล้ว พบว่าปัจจัยย่อยด้านฝ่ายจัดการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ ในแต่ละแผนกของสหกรณ์อาจมีความรู้ความสามารถ ความขยัน ความตั้งใจ และประสบการณ์ ตลอดจนทักษะที่ไม่เท่าเทียมกัน จึงอาจมีข้อเท็จจริงว่าบางส่วนเป็นจุดแข็งและบางส่วนเป็นจุดอ่อน ซึ่งข้อเท็จจริงเหล่านี้เมื่อวิเคราะห์ในแต่ละสหกรณ์แล้วอาจพบว่ามี ความแตกต่างกันออกไปในแต่ละสหกรณ์ก็เป็นได้

สำหรับปัจจัยภายนอกเป็นสิ่งที่องค์กรสหกรณ์ไม่สามารถดำเนินการบริหารจัดการได้เอง เนื่องจากเป็นผลที่เกิดจากปัจจัยภายนอกสหกรณ์ ซึ่งอาจมีผลกระทบในเชิงบวก (โอกาส) หรือเชิงลบ (อุปสรรค) ต่อสหกรณ์ สหกรณ์จะต้องพิจารณาเป็น 2 แนวทางย่อย คือ

1) สหกรณ์สามารถใช้ประโยชน์ที่เกิด "โอกาส" จากปัจจัยภายนอกได้ สำหรับปัจจัยภายนอกที่เกิดโอกาส เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกแต่ละด้าน เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ก็จะใช้โอกาสที่เกิดเป็นประโยชน์ในการพัฒนา

2) ดำเนินการหาแนวทางเพื่อป้องกัน ลดหรือหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่จะเกิด "อุปสรรค" ต่อการพัฒนา

1.2 แนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการจากข้อ 1 สามารถเพิ่มมิติการพัฒนาแบบบูรณาการที่ดียิ่งขึ้น โดยเพิ่มการใช้เครื่องมือที่เรียกว่า TOWS Matrix เพื่อบูรณาการในการพัฒนาโดยเพิ่มมิติการใช้ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกร่วมกันในการพัฒนา ซึ่งมีแนวทางย่อย 4 แนวทาง ดังต่อไปนี้

1) **แนวทางเชิงรุก** เป็นแนวทางที่ใช้จุดแข็งของปัจจัยภายใน เพื่อร่วมเสริมกับโอกาสที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจเรียกโดยย่อว่า SO (Strength "จุดแข็ง" กับ Opportunity "โอกาส")

2) **แนวทางเชิงแก้ไข** เป็นแนวทางที่ใช้โอกาสที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอก เพื่อลดหรือแก้ไขจุดอ่อนของปัจจัยภายใน ซึ่งอาจเรียกโดยย่อว่า WO (Weakness "จุดอ่อน" กับ Opportunity "โอกาส")

3) **แนวทางเชิงรับ** เป็นแนวทางที่ใช้จุดแข็งของปัจจัยภายใน เพื่อรองรับต่ออุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจเรียกโดยย่อว่า ST (Strength "จุดแข็ง" กับ Threat "อุปสรรค")

4) **แนวทางเชิงป้องกัน** เป็นแนวทางที่ใช้การลดจุดอ่อนของปัจจัยภายในเพื่อป้องกันอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจเรียกโดยย่อว่า WT (Weakness “จุดอ่อน” กับ Threat “อุปสรรค”)

ตัวอย่างที่ 1 เพื่อประกอบการอธิบายในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของช่องทางการตลาดแบบออนไลน์ของธุรกิจเอกชนจำนวนมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นเร็วมาก ซึ่งกระทบต่อการตลาดของสหกรณ์ สหกรณ์อาจใช้ทางเลือกในการพัฒนาตามแนวทาง ดังนี้

1) หากพบว่า สหกรณ์แห่งนั้นมีปัจจัยย่อยภายใน ด้านคนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพร้อมอยู่แล้ว ประกอบกับสามารถมีและใช้เครื่องมืออุปกรณ์ในการทำตลาดออนไลน์ มีสภาวะเงินทุนที่เพียงพอ และมีระบบการบริหารจัดการที่มีระบบมาตรฐาน ซึ่งถือว่าปัจจัยภายในของสหกรณ์ส่วนใหญ่เป็นจุดแข็ง ก็สามารถใช้นโยบายเชิงรุก (SO) ที่จะเพิ่มยอดขายทางการตลาดเนื่องจากโอกาสที่เกิดขึ้น

2) แต่ถ้าหากพบว่า สหกรณ์ยังไม่มีความพร้อมของปัจจัยภายใน ด้านคนโดยบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ยังขาดความรู้ความเชี่ยวชาญ ขาดเครื่องมืออุปกรณ์ที่เหมาะสม ขาดความพร้อมของเงินทุนที่เพียงพอ และมีระบบการบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นระบบที่สามารถรองรับการตลาดแบบออนไลน์ ซึ่งถือว่าปัจจัยภายในของสหกรณ์ส่วนใหญ่เป็นจุดอ่อน จึงควรใช้แนวทางเชิงแก้ไข (WO) เพื่อแก้ไขจุดอ่อนของปัจจัยภายในด้านต่างๆ เช่น การเพิ่มความรู้ทักษะให้แก่บุคลากร การเลือกใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่เหมาะสม การเสริมแหล่งเงินทุนภายในจากการระดมเงินออมหรือหาแหล่งเงินทุนภายนอกที่เหมาะสม การปรับปรุงระบบงานและระบบควบคุมทางบัญชีมาตรฐาน เป็นต้น ซึ่งอาจใช้แนวทางเชิงแก้ไข (หรือ WO) จะเป็นการแก้ไขหรือลดในส่วนของปัจจัยย่อยแต่ละปัจจัยภายในที่เคยจุดอ่อนให้ดีขึ้น ซึ่งโอกาสของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นสามารถเรียนรู้หรือประยุกต์ใช้ง่ายขึ้น ประกอบกับสามารถนำเครื่องมืออุปกรณ์ที่เป็นไปได้ง่ายขึ้น เช่น ปัจจุบันสามารถใช้สมาร์ทโฟนในการประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการทำตลาดออนไลน์ได้ง่ายขึ้น เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 2 เพื่อประกอบการอธิบายในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเพื่อให้สหกรณ์ปฏิบัติตามแนวทางธรรมาภิบาลที่เข้มงวดและเคร่งครัด สหกรณ์อาจใช้ทางเลือกในแนวทางการพัฒนา ดังนี้

1) หากพบว่า สหกรณ์แห่งนั้นมีระบบกลไกธรรมาภิบาลของตนเองที่ติดอยู่แล้ว (ปัจจัยภายในด้านการบริหารจัดการ) ก็สามารถใช้นโยบายเชิงรับ (ST) ได้

2) แต่ถ้าหากพบว่า สหกรณ์แห่งนั้นยังไม่มีความพร้อมในระบบธรรมาภิบาลของตนเองที่ดี ก็จะสามารถใช้นโยบายเชิงป้องกัน (WT) โดยมุ่งลดจุดอ่อนของปัจจัยภายในด้านต่างๆ เพื่อป้องกันอุปสรรคที่จะเกิดขึ้นเนื่องจากการปรับใช้ให้สอดคล้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบธรรมาภิบาลตลอดจนการกำกับควบคุมจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งสหกรณ์อาจทำให้ระบบธรรมาภิบาลให้ดีขึ้นโดยเป็นการลดจุดอ่อน เช่น การเร่งพัฒนาให้ความรู้ การสนับสนุนด้านการเงินในการพัฒนาทีมงาน การประยุกต์ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่เหมาะสม การวางระบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับระบบและรายงานต่างๆ วางมาตรฐานระบบควบคุมภายในที่มีมาตรฐาน ซึ่งเมื่อสหกรณ์สามารถบรรลุผลของการพัฒนาตามแนวทางนี้ปัจจัยภายในที่เคยเป็นจุดอ่อนอาจกลับกลายเป็นจุดแข็งในภายหลังก็เป็นได้

2. แนวทางการพัฒนาสหกรณ์แบบบูรณาการ

แนวทางการพัฒนาสหกรณ์ขอเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาสหกรณ์แบบบูรณาการ โดยบูรณาการทั้งปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอก ซึ่งรวมทั้งปัจจัยการดำเนินงานสหกรณ์ อนึ่ง แนวทางการพัฒนานี้ ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์และปรับปรุงแนวทางให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงเพิ่มเติมได้ ซึ่งอาจมีความซับซ้อนของปัจจัยที่แตกต่างออกไปของแต่ละองค์กร เช่น ในปัจจัยภายในย่อยๆ แต่ละปัจจัยขององค์กรถึงแม้เป็นปัจจัยเดียวกันก็ตามบางองค์กรอาจเป็น "จุดแข็ง" แต่บางองค์กรอาจเป็น "จุดอ่อน" ก็ได้ เพื่อประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ได้อย่างเหมาะสม ตามเหตุและปัจจัยที่เป็นข้อเท็จจริงของแต่ละองค์กร จึงขอเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาโดยใช้ปัจจัยภายในเป็นแกนหลักในการพัฒนา โดยจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

2.1 กลุ่มแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในด้านคน (Man) เป็นแกนหลักในการพัฒนา ดังนี้

แนวทางที่ 1 การพัฒนาสมาชิกถือเป็นจุดมุ่งหมายหลักในการดำเนินงานของสหกรณ์ อาจมีแนวทางการพัฒนา โดยพัฒนาให้สมาชิกเข้าใจวัตถุประสงค์และความสำเร็จที่แท้จริง คือ สหกรณ์มีส่วนทำให้ฐานะเศรษฐกิจของสมาชิกและครอบครัวมีฐานะเศรษฐกิจดีขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

แนวทางที่ 2 พัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิก ทั้งด้านการใช้สิทธิของสมาชิกในการเลือกตั้งคณะกรรมการที่ดี การเลือกตั้งผู้ตรวจสอบกิจการที่ดี การมีส่วนร่วมในธุรกิจหรือบริการของสหกรณ์ เช่น ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายของสหกรณ์ และธุรกิจรวบรวมผลผลิต เป็นต้น

แนวทางที่ 3 ส่งเสริมสมาชิกที่เป็นเกษตรกร เรียนรู้การจัดการฟาร์มที่ดี การจัดการอาชีพเกษตรกรรมที่ดีและเหมาะสม การเกษตรอินทรีย์ การเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม แนวทางการเพิ่มรายได้หลายทาง แนวทางการลดรายจ่ายในรูปแบบการเปลี่ยนซากพืชหรือมูลค่าเพื่อเป็นปุ๋ยหมัก หรือทำน้ำหมักชีวภาพ การใช้ประโยชน์จากก๊าซชีวภาพ เป็นต้น และส่งเสริมให้สมาชิกสหกรณ์ในภาคการเกษตรผลิตผลผลิตที่มีคุณภาพเหมาะสม เช่น การเกษตรปลอดสารพิษ สินค้าที่ได้มาตรฐานรับรอง เช่น การผลิตทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม หรือ Good Agriculture Practices (GAP) หลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร หรือ Good Manufacturing Practice (GMP) และมาตรฐานอาหารฮาลาล (Halal) เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดโอกาสและช่องทางการขยายตลาดของเกษตรกร

แนวทางที่ 4 สหกรณ์ควรเน้นสินเชื่อเพื่อการผลิตและค้ำยอดอาชีพสมาชิก (Income Generating Loan) ซึ่งสมาชิกจะใช้เป็นเงินเพื่อพัฒนาอาชีพ พัฒนาระบบการผลิตทำให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่เกิดกับสมาชิกและครอบครัวได้ชัดเจน เรียกว่าการสร้าง "New Money" มากกว่าการให้สินเชื่อเพื่อการบริโภค (Consumption Loan) ซึ่งหากพบข้อเท็จจริงว่าบางครั้งสมาชิกกู้ยืมเงินสหกรณ์ไปใช้ในการผลิตทางการเกษตร แต่กลับนำเงินส่วนใหญ่ไปใช้จ่ายในการบริโภคสิ้นเปลืองหมดไป ทำให้เงินทุนไม่เพียงพอในระบบการผลิต และทำให้เกิดความล้มเหลวในการผลิตจึงไม่สามารถทำให้เกิดการสร้างเงินใหม่ให้เพียงพอในสังขาระคินหนี้เงินกู้แก่สหกรณ์ การที่สมาชิกหรือเกษตรกรกู้ยืมเงินมาเพื่อการบริโภค ถือเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้วงจรหนี้ของเกษตรกรส่วนใหญ่ติดอยู่ในกับดักวงจรหนี้

แนวทางที่ 5 สหกรณ์ควรส่งเสริมและกำกับติดตามในการปล่อยเงินกู้ (สินเชื่อ) ที่ให้แก่สมาชิกสหกรณ์เป็นเงินกู้หรือหนี้ที่เกิดประโยชน์ (Useful Loan) และควบคุมหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกสหกรณ์เป็นเงินกู้หรือหนี้ที่เกิดโทษ (Non-Useful Loan/Wicked Loan) กล่าวคือ

1) เงินกู้หรือหนี้ที่เกิดประโยชน์ ทำให้สมาชิกมีโอกาสได้เป็นเจ้าของที่ดิน บ้าน ได้ทุนทำกิน ต่อยอดหรือขยายงานอาชีพ เช่น ซื้อวัวนมมาเลี้ยง การศึกษาของครอบครัว เป็นต้น

2) เงินกู้หรือหนี้ที่เกิดโทษ ซึ่งเมื่อติดตามการใช้เงินกู้ของสมาชิก อาจพบว่ามีลักษณะการใช้จ่ายแบบสุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายเกินความจำเป็นเกินพอดี ก่อหนี้หลายทาง หรือใช้ไปในอบายมุข การพนัน สิ่งเสพติดมอมเมา ในบางรายอาจมีลักษณะกู้หนี้เพื่อปลดหนี้ที่มีหลายทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการติดหนี้นอกระบบสถาบันการเงิน

แนวทางที่ 6 สหกรณ์ควรเร่งบ่มเพาะเสริมสร้างความรู้ในการจัดการเงินส่วนบุคคลให้แก่สมาชิก (Personal Financial Management) การจัดการการเงินส่วนบุคคลเป็นการจัดการความสัมพันธ์ของกลุ่มการเงินสำคัญ 4 กลุ่ม โดยเทียบกับช่วงเวลาที่เหมาะสม (อาจเทียบเป็นช่วงเวลารายเดือน) คือ

1) การจัดการสมดุลระหว่างรายได้รวมและรายจ่ายรวม (รายได้รวมทุกแหล่งของสมาชิกควรมากกว่ารายจ่ายรวม)

2) การจัดการการเงินส่วนบุคคลของสมาชิกแต่ละครอบครัวที่ดี กล่าวคือ

- หากมีรายได้รวมทุกแหล่งควรมากกว่ารายจ่ายรวม

- ทำให้มีโอกาสที่มีทรัพย์สินรวมเพิ่มขึ้น (เงินออมรวมอยู่ในส่วนนี้)

3) การจัดการการเงินส่วนบุคคลของสมาชิกแต่ละครอบครัวที่ไม่ดี กล่าวคือ

- หากรายได้รวมทุกแหล่งน้อยกว่ารายจ่ายรวม ถือว่ามีปัญหาการจับจ่ายใช้สอยและจะเกิดภาวะการก่อหนี้เพิ่มขึ้น

- ทำให้มีโอกาสที่มีการก่อหนี้สินรวมเพิ่มขึ้น (เพื่อนำมาชดเชยรายได้ที่ไม่เพียงพอ) วงจรการก่อหนี้เพิ่มจะยิ่งเพิ่มภาระรายจ่ายที่เพิ่มขึ้นจากการที่จะต้องชำระหนี้คืนทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ซึ่งในบางรายอาจไม่สามารถชำระคืนเงินต้นได้เลย อาจส่งชำระเฉพาะดอกเบี้ยเท่านั้น

- ยิ่งถ้าเป็นหนี้ที่มาจากเงินกู้นอกระบบสถาบันการเงิน ก็มักจะมีอัตราดอกเบี้ยสูงและมักจะเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด (สหกรณ์ควรณรงค์ไม่ให้สมาชิกไปมีหนี้นอกระบบ และช่วยให้การปรึกษาและช่วยเหลือให้สมาชิกสามารถจัดการหนี้ได้อย่างถูกต้องวิธี)

แนวทางที่ 7 การพัฒนาองค์ความรู้ที่ถูกต้องให้กับคณะกรรมการดำเนินการ ในฐานะผู้บริหารสหกรณ์การกำกับและควบคุมดูแลฝ่ายจัดการของคณะกรรมการดำเนินการ ให้ดำเนินงานอย่างรอบคอบ ไม่ทุจริต ภายใต้กรอบของกฎหมาย ตามกรอบวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ ในฐานะที่เป็นผู้กำหนดนโยบายและกำกับนโยบายของสหกรณ์ให้สอดคล้องต่อวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ และเจตนารมณ์ในที่ประชุมใหญ่ของมวลสมาชิก ให้เป็นผลดีต่อมวลสมาชิกและสหกรณ์ ซึ่งในปัจจุบันคณะกรรมการดำเนินการจะต้องได้รับการพัฒนาองค์ความรู้เพิ่มขึ้นในหลายด้านให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลง ได้แก่ การบริหารจัดการ การเงิน บัญชี การบริหารความเสี่ยง ธรรมภิบาล กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานสหกรณ์ เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดแนวทาง และการควบคุมจรรยาบรรณและจริยธรรมของคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์

แนวทางที่ 8 การพัฒนาหรือส่งเสริมฝ่ายจัดการให้มีความรู้ความสามารถให้มีการเรียนรู้
อย่างต่อเนื่อง ทั้ง Upskill (เพิ่มเติมความรู้ทักษะ) และ Reskill (สร้างทักษะใหม่) เพื่อให้พนักงาน
 เจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ในฝ่ายต่างๆ ให้มีความรู้ความสามารถทันต่อสภาวะการแข่งขันและการปรับตัวให้
 ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในธุรกิจ หรือเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง พัฒนาทักษะให้ทันต่อสภาวะการแข่งขัน
 หรือทักษะที่จำเป็นที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น ความรู้และทักษะในการค้าของสหกรณ์แบบออนไลน์ ซึ่งจะทำให้เกิด
 โอกาสและช่องทางการขยายตลาดของสหกรณ์ เป็นต้น

แนวทางที่ 9 การบ่มเพาะยุวสมาชิกสหกรณ์ เพื่อให้รองรับและเสริมสร้างสมาชิกที่
เข้มแข็งรุ่นใหม่ในอนาคต ในรูปสมาชิกสมทบในกรณีที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย (อายุ
 20 ปีบริบูรณ์) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ระบบสหกรณ์ที่เกี่ยวกับหลักการสหกรณ์ ค่านิยมสหกรณ์ อุดมการณ์
 สหกรณ์ วิธีการสหกรณ์ การส่งเสริมการออม และประโยชน์ของสหกรณ์ที่มีต่อชุมชนและสังคม เพื่อให้
 เกิดการสืบทอดสมาชิกรุ่นใหม่ต่อไป ซึ่งปัจจุบันโอกาสที่สหกรณ์จะมีสมาชิกสมทบที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ
 จะมีได้ในสหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยนที่ตั้งในสถานศึกษาซึ่งอาจรับผู้ศึกษา
 ในสถานศึกษานั้นเท่านั้น ซึ่งทำให้เกิดข้อจำกัดต่อการเรียนรู้ของยุวสหกรณ์ในรูปแบบสมาชิกสมทบ

ตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ ฉบับที่ 3 มาตรา 41 (วรรคแรก และวรรค 2) "...ตามมาตรา 33/1
 อาจรับสมาชิกสมทบได้สมาชิกสมทบต้องเป็นบุคคลธรรมดา ซึ่งบรรลุนิติภาวะ (เว้นแต่ สหกรณ์ร้านค้า
 สหกรณ์ออมทรัพย์ และสหกรณ์เครดิตยูเนี่ยน ที่ตั้งในสถานศึกษาอาจรับผู้ศึกษาในสถานศึกษานั้น ซึ่งยัง
 ไม่บรรลุนิติภาวะเป็นสมาชิกสมทบได้ ..."

2.2 กลุ่มแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในด้านเงินทุน (Money) เป็น
 แกนหลักในการพัฒนา ดังนี้

แนวทางที่ 10 สหกรณ์สามารถพัฒนาส่งเสริมการออมได้หลายรูปแบบ ซึ่งจะส่งผลด้าน
 การเงินให้กับสมาชิกได้ในที่สุด กล่าวคือ

1) การออมที่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ทุนเรือนหุ้น และเงินฝากกับสหกรณ์ทุกประเภท
 โดยทั่วไปกลุ่มสมาชิกที่ฐานะทางการเงินที่ต่ำกว่า เช่น รายได้น้อยกว่าย่อมมีโอกาสในการออม
 น้อยกว่า

2) การออมในรูปแบบอื่นที่อาจไม่เป็นตัวเงินที่ชัดเจน ได้แก่

(1) การส่งเสริมให้สมาชิกร่วมในสวัสดิการรูปแบบต่างๆ เช่น ฌาปนกิจ
 สงเคราะห์ และสวัสดิการประกันชีวิตกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งการออมเหล่านี้จะได้รับสิทธิตามเงื่อนไขของสวัสดิการ
 ที่กำหนดไว้ ถึงแม้จะยังไม่สามารถนับเป็นตัวเงินในเบื้องต้นได้ เนื่องจากจะได้รับตามเงื่อนไขหรือเงื่อนไข
 ที่กำหนด (บางกรณีอาจไม่สามารถรับเองได้ โดยทายาทเป็นผู้รับแทน เช่น กรณีเสียชีวิต) และจะเป็น
 ตัวเงินที่เป็นไปตามเงื่อนไขของระบบสวัสดิการในภายหลัง ซึ่งระบบนี้อาจกล่าวได้ว่าสหกรณ์มีส่วนช่วยให้
 สมาชิกมีโอกาสเข้าถึงระบบการคุ้มครองต่อคุณภาพและความมั่นคงของชีวิตได้ง่ายขึ้น

(2) การออมที่ไม่เป็นตัวเงินในการส่งเสริมวิถีชีวิตที่ดี สอดคล้องตามแนวทาง
 ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) เป็นการบ่มเพาะปลูกฝัง
 ความเข้มแข็งให้กับสมาชิกในฐานะที่สหกรณ์เป็นองค์กรธุรกิจเพื่อสังคม (Social Enterprise Organization)
 ได้แก่

- การส่งเสริมให้สมาชิกออมความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพ และการดำรงชีพ ที่เรียกว่า “ความรู้ที่ติดตัว สร้างเงินทองได้” (Knowledge Can Create New Money)
- การส่งเสริมให้สมาชิกปลูกพืชที่อาจเรียกว่าเป็น “การออมไว้ในดิน” เช่น เมล็ดพริกออมไว้ในดินกลายเป็นต้น สมาชิกใช้บริโภคและลดรายจ่ายในครัวเรือน ซึ่งการออมแบบนี้ อาจส่งผลต่อการลดรายจ่ายในชีวิตประจำวันของสมาชิกและอาจมีรายได้เสริมในภายหลัง ซึ่งเป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่สมาชิก เช่น บ่มเพาะแนวคิด “ปลูกทุกอย่างที่กินได้ กินทุกอย่างที่ปลูก” เป็นต้น การส่งเสริมการออมแบบนี้มีส่วนช่วยในการลดรายจ่ายในชีวิตประจำวันของสมาชิกสหกรณ์ และทำให้มีส่วนของรายได้คงเหลือที่เพิ่มขึ้นนั่นเอง อนึ่ง การส่งเสริมการออมด้วยรูปแบบทางเลือกที่เหมาะสมย่อมทำให้เกิดทางเลือกสำหรับสมาชิกกลุ่มที่มีฐานะเศรษฐกิจต่ำกว่าได้มีโอกาสในการออมในรูปแบบที่เหมาะสมกับตนเองเพิ่มขึ้น และจะมีโอกาสการออมที่เป็นตัวเงินได้ในที่สุด

แนวทางที่ 11 การส่งเสริมให้สมาชิกสามารถพัฒนารายได้ สหกรณ์สามารถดำเนินการดังนี้

1) ส่งเสริมหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้สมาชิกปรับใช้ในชีวิตประจำวัน โดยมุ่งลดรายจ่าย (รายจ่ายที่สามารถลดได้มาก คือ รายจ่ายที่ไม่จำเป็น) เพื่อให้เกิดรายได้คงเหลือเพิ่มขึ้น หากสมาชิกที่เป็นเกษตรกรควรส่งเสริมการใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ รวมทั้งการประยุกต์โคกหนองนาโมเดล เพื่อสร้างผลผลิตในหลายรูปแบบทดแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดการเกื้อกูลในระบบการผลิต (Synergy) เช่น ซากพืชอาจใช้เป็นปัจจัยในการเลี้ยงสัตว์ และมูลสัตว์อาจนำมาเป็นปุ๋ยในการปลูกพืช เป็นต้น และยังเป็นการลดต้นทุนและความเสี่ยงในระบบการผลิต กล่าวในแง่หลักการ ก็คือ “มุ่งส่งเสริมให้สมาชิกสามารถลดจ่าย และมีรายได้คงเหลือที่เพิ่มขึ้น”

2) ส่งเสริมให้สมาชิกพัฒนารายได้แบบหลายช่วงเวลา โดยเฉพาะรายได้ช่วงสั้นให้มากขึ้น ทั้งรายได้รายวัน รายเดือน และรายได้ตามฤดูกาล (เป็นรายได้ช่วงระยะยาว ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการก่อหนี้เพื่อหาเงินสดมาใช้จ่ายในครัวเรือนและใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ และเมื่อรายได้ออกมาก็ต้องนำมาใช้หนี้เหล่านี้ ซึ่งบางครั้งก็ไม่เพียงพอ เนื่องจากได้ปริมาณผลผลิตน้อยหรือมีปัญหาราคาสินค้าที่ตกต่ำ) การส่งเสริมให้เกิดรายได้ช่วงระยะเวลานั้น ตัวอย่างเช่น

(1) รายได้จากท่อนไขไก่ จากการเก็บผักต่างๆ ซึ่งส่วนหนึ่งสามารถใช้บริโภคในครัวเรือน (ลดรายจ่ายประจำวัน) และบางส่วนสามารถจำหน่าย (เพิ่มรายได้รายวันอย่างต่อเนื่อง)

(2) รายได้จากรวบรวมน้ำนมส่งสหกรณ์ ทำให้เกิดรายได้รายงวดครึ่งเดือน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า อาชีพสมาชิกผู้เลี้ยงโคนมกับสหกรณ์เป็นเกษตรกรที่เสมือนกับมีเงินเดือนหรือรายได้ประจำอยู่กับสหกรณ์ ในลักษณะเช่นนี้เป็นการเพิ่มโอกาสในการระดมเงินทุนแก่สหกรณ์และการชำระหนี้กับสหกรณ์ โดยมีข้อสังเกตว่า ในประเด็นนี้แต่เดิมเกษตรกรจะมีเพียงรายได้จากผลผลิตตามฤดูกาลซึ่งอาจเป็นระยะเวลาหลายเดือนหรือปี ทำให้เกิดปัญหาสภาพคล่องกระแสเงินสดในการจับจ่ายใช้สอย และมักเป็นสาเหตุในการผลิตและการดำรงชีพของเกษตรกรที่มักวนเวียนอยู่กับการเป็นหนี้ หรือ “กู้ไปกิน” และเมื่อจะลงทุนในการผลิตรอบใหม่ก็ต้องกู้ เช่น ไม่มีเงินทุนในการซื้อเมล็ดพันธุ์ ซื้อปุ๋ย เป็นต้น

แนวทางที่ 12 การพัฒนาด้านเงินทุนของสหกรณ์ ซึ่งอาจใช้แนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1) พัฒนาการบริหารจัดการกระแสเงินสดให้มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น อาทิ การเพิ่มสัดส่วนของรายได้ที่เป็นเงินสดให้มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น และลดส่วนรายได้ค้างรับที่เป็นเงินแห่ง ซึ่งสหกรณ์ในภาคการเกษตรส่วนใหญ่จะมีรายได้ค้างรับและเป็นหนี้ค้างชำระในสัดส่วนที่สูง

2) พัฒนาแหล่งเงินทุนของสหกรณ์ล่วงหน้า ซึ่งทำให้สามารถบริหารจัดการและควบคุมได้ง่ายขึ้น โดยประยุกต์ใช้กระดาษทำการในพยากรณ์กระแสเงินสดล่วงหน้า 3-6 เดือน (Pro-Forma Cash Flow) เพื่อให้สหกรณ์สามารถใช้ประโยชน์ในการบริหารปริมาณกระแสเงินสดเข้าและปริมาณกระแสเงินสดออกในแต่ละเดือนล่วงหน้าอย่างน้อย 3 เดือน หรือ 6 เดือน ได้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้บริหารสามารถเข้าใจสภาวะกระแสเงิน “ขาด” หรือ “เกิน” ซึ่งเทคนิคการบริหารโดยใช้กระดาษทำการในพยากรณ์กระแสเงินสดล่วงหน้าเป็นหน้าที่ของผู้บริหารสหกรณ์ที่จะต้อง “บริหารกระแสเงินสดสมดุล” คือ

(1) หากรู้ล่วงหน้าว่าช่วงเดือนใดจะมีภาวะกระแสเงินขาด ก็สามารถวางแผนเตรียมการหาแหล่งกระแสเงินเข้าเพิ่มเติม โดยการเร่งระดมเงินออม หรือหาจากแหล่งเงินทุนภายนอกไว้ล่วงหน้า

(2) หากรู้ล่วงหน้าว่าช่วงเดือนใดจะมีภาวะกระแสเงินเกิน ก็สามารถวางแผนเตรียมการหาแนวทางทางเลือกในช่องทางใช้เงินทุนอย่างเหมาะสม และเกิดประโยชน์แก่สหกรณ์ไว้ล่วงหน้า โดยคำนึงถึงผลตอบแทนและความเสี่ยงของการใช้เงินทุน

แนวทางที่ 13 เพิ่มประเภทสินเชื่อที่กำหนดชำระหนี้แบบงวดรายเดือนหรือระยะเวลาผิดระยะสั้นสำหรับการสินเชื่อเพื่อผลิต เพื่อให้เกิดรายได้ระยะสั้นในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น สำหรับสหกรณ์ในภาคการเกษตร ทั้งนี้เพื่อเพิ่มกระแสเงินสดให้กับสหกรณ์

2.3 กลุ่มแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในด้านเครื่องมือวัสดุและอุปกรณ์ (Material) เป็นแกนหลักในการพัฒนา ดังนี้

แนวทางที่ 14 พัฒนาเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าแบบออนไลน์ โดยใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ ได้แก่ สมาร์ทโฟน โน้ตแพด และคอมพิวเตอร์ เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด และขยายตลาดสินค้าของสหกรณ์ ซึ่งอาจประยุกต์ใช้ในสหกรณ์ในภาคการเกษตร และสหกรณ์ประเภทร้านค้า

แนวทางที่ 15 การสื่อสารข้อมูลระหว่างสหกรณ์และสมาชิกควรเพิ่มการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ซึ่งทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกับสมาชิกได้รวดเร็วและทั่วถึง เช่น การใช้ไลน์กลุ่ม การใช้ Line Official Account การใช้ Facebook เป็นต้น

2.4 กลุ่มแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในด้านการจัดการ (Management) เป็นแกนหลักในการพัฒนา ดังนี้

แนวทางที่ 16 การใช้ระบบการหักเงินเดือนหรือค่าจ้าง ณ ที่จ่าย (Salary Deduction) เป็นรายงวดเดือน (ซึ่งส่วนมากเป็นรายเดือน มีบางส่วนหน่วยงานจ่ายค่าจ้างเป็นงวดครึ่งเดือน) สำหรับสหกรณ์บางประเภท เช่น สหกรณ์ประเภทออมทรัพย์ ซึ่งเรียกว่าเป็นกลไก “การออมก่อน” อันทำให้เกิดระบบการออมแบบนำซิมบ่อทราย และทำให้เกิดการสะสมของเงินออมของสมาชิกอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะพบว่าสหกรณ์ที่สามารถดำเนินการเช่นนี้ได้จะปรากฏว่าสามารถมีเงินออมในรูปทุนเรือนหุ้นสะสมจะมีมากกว่า

สหกรณ์ที่ไม่ใช้ระบบนี้ ทั้งนี้ สำหรับสหกรณ์บางประเภทที่มีการรวบรวมผลผลิตส่งให้สหกรณ์อย่างต่อเนื่อง และสหกรณ์มีการจ่ายเงินค่าผลผลิตเป็นงวด 15 วัน ทำให้มีรายได้ที่ค่อนข้างแน่นอน ตัวอย่างเช่น สหกรณ์โคนม ก็สามารถดำเนินการหักสะสมเงินออมในการซื้อหุ้น หรือชำระหนี้กับสหกรณ์ได้อย่างต่อเนื่องได้เช่นกัน อาจกล่าวได้ว่ามีลักษณะใกล้เคียงกับระบบหักเงินเดือนหรือค่าจ้าง ณ ที่จ่ายนั่นเอง

แนวทางที่ 17 การนำแนวคิดการค้าที่เป็นธรรม (Fair Trade) มาปรับใช้ในสหกรณ์ในภาคการเกษตร ซึ่งจะทำให้สหกรณ์เป็นกลไกที่เกิดประโยชน์ชัดเจนในตลาดสินค้าภาคเกษตร ซึ่งแต่เดิมสหกรณ์บางแห่งจะทำหน้าที่ในธุรกิจรวบรวมผลผลิตจากสมาชิก (ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้รวบรวมท้องถิ่น) แล้วส่งจำหน่ายต่อไปยังผู้ค้ารายใหญ่ในตลาดต่อไป แต่ถ้าหากสหกรณ์สามารถใช้แนวทางการค้าที่เป็นธรรม จะทำให้สหกรณ์เป็นกลไกสำคัญซึ่งจะเกิดประโยชน์กับเกษตรกร (ในฐานะผู้ผลิต) และประชาชน (ในฐานะผู้บริโภค) โดยสหกรณ์จะต้องทำหน้าที่อย่างเข้มแข็งในฐานะคนกลางที่ไม่เอารัดเอาเปรียบ โดยการรับซื้อผลผลิตในราคาที่เป็นธรรมจากเกษตรกร (Reasonable Price) ตามระดับคุณภาพของผลิตผล (Grading System) ใช้ค่านิยมความเที่ยงธรรม ชั่งตวงวัดถูกต้องตามมาตรฐาน ห้ามใช้กลไกการเอารัดเอาเปรียบหรือการกดราคาซื้อ หรือทุบราคาซื้อให้ตกต่ำ ถ้าสหกรณ์ทำได้เรียกว่า “เป็นธรรมต่อผู้ผลิตหรือเกษตรกร” ในขณะเดียวกันสหกรณ์จะต้องควบคุมการบวกเพิ่มราคาในการขายส่งให้มีส่วนเหลือมกำไรตามสมควรและเหมาะสม (สหกรณ์มีช่องทางที่แสวงหากำไรสูงสุด) ซึ่งจะทำให้ระดับราคาสินค้าในการขายปลีกแก่ผู้บริโภคมีราคาที่เหมาะสมและไม่แพงมาก เรียกว่า “เป็นธรรมต่อผู้บริโภคหรือประชาชน”

แนวทางที่ 18 ส่งเสริมการผลิตหรือแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า (Value Added Production) และการพัฒนานวัตกรรมการผลิตเชิงสร้างสรรค์ ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ที่แตกต่างและดีกว่าเดิม รวมทั้งการใช้แนวทางหรือรูปแบบการผลิตที่มุ่งลดต้นทุนในการผลิต เช่น การลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร เป็นต้น

แนวทางที่ 19 ให้ความสำคัญในการใช้ระบบบัญชีมาตรฐานที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน ระบบการควบคุมภายในที่รอบคอบและรัดกุม การพัฒนาระบบงานที่เหมาะสมสอดคล้องในการดำเนินงานต่างๆ ของสหกรณ์ ตลอดจนสามารถปรับใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมสอดคล้องในการดำเนินงาน

แนวทางที่ 20 การส่งเสริมพัฒนาการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องจักร อุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ดีขึ้นและมีความเหมาะสม ดังนี้

1) สำหรับสหกรณ์ในภาคการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับด้านการผลิต ควรมีการปรับปรุงหรือพัฒนาด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่ดีขึ้น ต้นทุนในการผลิตที่ลดลง หรือเกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่ทำให้เกิดความต้องการใหม่ในตลาด เช่น การผลิตสินค้าจากการสกัดสารเวชภัณฑ์จากข้าว เป็นต้น

2) สำหรับสหกรณ์นอกภาคการเกษตรที่ไม่เกี่ยวข้องกับด้านการผลิตแต่เกี่ยวข้องกับบริการ ควรมีการปรับปรุงหรือพัฒนาในการเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทันสมัยและเหมาะสม เช่น การใช้ระบบบัตรเอทีเอ็ม การใช้เครื่องปรับสมดุลเงินฝากแบบอัตโนมัติ และการบริการระบบทางการเงินของสหกรณ์ผ่านโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน เป็นต้น

แนวทางที่ 21 ส่งเสริมการจัดการอุปทาน (Supply Management) สำหรับสหกรณ์ในภาคการเกษตร สำหรับสินค้าเกษตรเพื่อให้อุปทานอยู่ในระดับที่สมดุลตามความต้องการของตลาดและสภาวะราคาสินค้าเกษตรในแต่ละช่วงเวลา การจัดการอุปทานสำหรับผลิตผลทางการเกษตรสามารถประยุกต์ใช้ในสินค้าการเกษตร อาทิ พืชผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ ปลา เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จัดการปริมาณอุปทานของสินค้าให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ซึ่งช่วยลดความผันผวนด้านราคา 2) การจัดการอุปทานสามารถใช้การแปรรูปด้วยวิธีการต่างๆ อาทิ แปรรูปบรรจุกระป๋อง อบแห้ง แช่แข็ง ดองเค็ม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อยืดอายุทางการตลาด และ 3) ทำให้เกิดรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่เพิ่มขึ้น ตัวอย่างเช่น

1) สหกรณ์ที่รวบรวมผลไม้ สามารถใช้กลไกการคัดเกรดผลิตผล โดยผลผลิตจำนวนหนึ่งหากมีจำนวนที่ออกมามากในขณะนั้น เพราะเป็นช่วงฤดูกาลปกติของผลไม้ชนิดนั้น ทำให้ระดับดกต่ำ ก็สามารถคัดแยกผลไม้ส่วนหนึ่งในการแปรรูปแบบอุตสาหกรรม ซึ่งทำให้ระดับปริมาณของอุปทานบางส่วนถูกยืดอายุการตลาดให้ยาวขึ้น และปริมาณอุปทานส่วนหนึ่งที่จำเป็นต้องขายเป็นผลไม้สดในตลาดมีปริมาณที่ลดลง และจะทำให้ระดับราคามีการปรับตัวเพิ่มขึ้น

2) สหกรณ์โคนม สามารถจัดการอุปทานเพื่อขยายระยะเวลาในทางการตลาด ในลักษณะรูปแบบของการแปรรูปน้ำนมดิบให้ระยะเวลาหรือ อายุทางการตลาดที่มากขึ้น โดยมีทางเลือก ดังนี้ 1) นมพาสเจอร์ไรส์ ซึ่งมีระยะเวลาการตลาดไม่เกิน 5-7 วัน (ขึ้นกับเทคโนโลยีในการผลิต) 2) นมยูเอชที มีระยะเวลาการทำตลาด 6 เดือน และ 3) นมผง ซึ่งสามารถมีระยะเวลาการทำตลาดได้หลายปี

3) สหกรณ์ที่รวบรวมอ้อย สามารถใช้แนวทางจัดการอุปทานแบบ Food and Energy โดยการนำปริมาณอ้อยส่วนหนึ่งเพื่อนำส่งเข้าโรงงานผลิตน้ำตาล และหากมีปริมาณส่วนเกินก็สามารถจัดการนำส่งเข้าโรงงานแปรรูปเป็นเอทานอล (Ethanol) ซึ่งสามารถใช้เป็นส่วนผสมในน้ำมันเบนซิน แก๊สโซฮอล์

อนึ่ง สหกรณ์ที่รวบรวมผลผลิตทางการเกษตรบางชนิด เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง มันสำปะหลัง เป็นต้น สามารถใช้การจัดการอุปทานแบบ Food and Energy ได้เช่นกัน และผลผลิตปาล์ม น้ำมันก็สามารถใช้แนวทางจัดการอุปทานแบบ Food and Energy ได้เช่นกันที่เรียกว่าการผลิตน้ำมันพืชจากปาล์มน้ำมัน หรือการผลิตเพื่อเป็นส่วนผสมในไบโอดีเซล นั่นเอง

แนวทางที่ 22 การยกระดับเพื่อพัฒนาสู่ระบบเกษตรอุตสาหกรรม (Agro-Industry) สหกรณ์ในภาคการเกษตรในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น ให้มากกว่าการดำเนินงานเพียงแค่การรวบรวมผลผลิตจากเกษตรกรแล้วจำหน่ายผลิตผลทางการเกษตรในลักษณะของสินค้าขั้นต้นเท่านั้น การพัฒนาสู่ระบบเกษตรอุตสาหกรรมทำให้เกิดการสร้างมูลค่าเพิ่ม (Value Added) ให้กับสินค้าการเกษตรเพิ่มขึ้น อีกทั้งยังมีส่วนช่วยลดความผันผวนของราคาซื้อขายพืชผลทางการเกษตรเนื่องจากระบบสหกรณ์จะคำนึงถึงผลประโยชน์ที่เหมาะสมที่เกิดกับสมาชิกซึ่งเป็นเกษตรกร ตัวอย่างเช่น สหกรณ์การเกษตรในยุโรปหลายประเทศ ซึ่งมีเกษตรกรเลี้ยงสุกร โดยสหกรณ์เป็นโรงงานชำแหละ แปรรูปเนื้อสุกร และผลิตให้เป็นไส้กรอก หมูแฮม เพื่อส่งจำหน่ายในตลาดให้กับผู้บริโภค

แนวทางที่ 23 การพัฒนาปรับใช้เทคโนโลยีสำหรับสหกรณ์ ซึ่งสหกรณ์จะต้องพัฒนาการใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ และระบบสารสนเทศ ตลอดจนการเชื่อมโยงเครือข่ายเทคโนโลยี ให้สอดคล้องกับการใช้เทคโนโลยี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเทคโนโลยีทางการเงิน (Fin Tech) ที่เกิดขึ้น และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพื่ออำนวยความสะดวกแก่สมาชิกผู้รับบริการ เพิ่มศักยภาพเชิงการแข่งขันกับคู่แข่ง เช่น การถอนเงินผ่านเครื่องเอทีเอ็ม (ATM) การปรับสมุดคู่ฝากผ่านเครื่องปรับสมุดอัตโนมัติ (PUM) การโอนเงินโดยใช้แอปพลิเคชันกระเป๋าเงินอิเล็กทรอนิกส์ ในโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน (e-Wallet) เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับสหกรณ์ออมทรัพย์และสหกรณ์เครดิตยูเนียน ซึ่งมีสถานะการแข่งขันทางการเงินที่เพิ่มขึ้นและได้รับผลกระทบอย่างรวดเร็ว

แนวทางที่ 24 การพัฒนาระบบการจัดการด้านการควบคุมภายใน (Internal Audit Control) ของสหกรณ์ให้ดียิ่งขึ้น โดยเน้นการเพิ่มระบบการสอบทานหุ้น หนี้ (เงินกู้ยืมของสมาชิก) และเงินฝาก (เงินรับฝากจากสมาชิก) ให้มีช่องทางและวิธีการเพิ่มขึ้น และรวดเร็วเพิ่มขึ้น เพื่อแก้ปัญหาการทุจริตของผู้บริหารสหกรณ์หรือเจ้าหน้าที่ของสหกรณ์ เช่น การยกยอกเงินจากบัญชีเงินฝากของสมาชิก เป็นต้น ซึ่งขอเสนอแนวทาง ดังนี้

1) ระบบการสอบทานหุ้น หนี้ และเงินรับฝากของสมาชิก ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติตามมาตรฐานการสอบบัญชี ซึ่งผู้สอบบัญชีของสหกรณ์สามารถดำเนินการทำเอกสารส่งทางไปรษณีย์ไปยังสมาชิกเพื่อให้สมาชิกตอบยืนยันกลับมายังผู้สอบบัญชีตามปกติจะจัดทำปีละครั้ง วิธีการนี้มีข้อดีที่ทำให้อย่างน้อยหากมีรายการที่ปรากฏทางบัญชีของสหกรณ์ หากสมาชิกพบว่ามีความแตกต่างกับยอดที่สมาชิกรับรู้ ก็จะเป็นช่องทางที่ทำให้เกิดการตรวจสอบที่รัดกุมเพิ่มขึ้นและระบบควบคุมภายในที่ดีขึ้น (อาจเพิ่มเป็นการจัดทำแบบรอบครึ่งปีก็ได้ เพื่อให้มีรอบระยะเวลาการสอบทานที่เร็วขึ้นแต่มีค่าใช้จ่ายในการดำเนินการเพิ่มขึ้น)

2) ติดตั้งเครื่องปรับสมุดคู่ฝากอัตโนมัติ (Passbook Update Machine: PUM) เพื่อให้สมาชิกสามารถปรับสมุดเงินฝากเพื่อให้ทราบยอดบัญชีเคลื่อนไหวและยอดคงเหลือที่เป็นปัจจุบันได้ด้วยตนเองอย่างรวดเร็ว (บางครั้งพบว่ากรณีการทุจริตโดยยกยอกเงินในบัญชีเงินฝากของสมาชิก) อาจเป็นบัญชีที่สมาชิกไว้วางใจให้เจ้าหน้าที่พิมพ์ยอดในสมุดคู่ฝากให้ แต่ไม่ตรงกับยอดที่เป็นจริงในระบบสารสนเทศของสหกรณ์ (พูดง่าย ๆ ก็คือ ยอดจากระบบเงินฝากจริงกับยอดที่จงสร้างขึ้นมาของผู้ทุจริตแล้วพิมพ์ปลอมลงสมุดบัญชีให้กับสมาชิก ซึ่งมียอดที่แตกต่างกันแต่สมาชิกไม่ทราบ) ดังนั้น การเพิ่มกลไกของระบบที่สมาชิกปรับสมุดคู่ฝากได้ด้วยตนเองย่อมทำให้เกิดโอกาสในการทุจริตได้ยากขึ้นนั่นเอง

3) ใช้ระบบส่งข้อความผ่าน SMS เพื่อแจ้งให้สมาชิกทราบเมื่อมีรายการธุรกรรมเกิดขึ้นกับบัญชีเงินฝากของสมาชิก เช่น รายการฝากเงิน รายการถอนเงิน รายการโอนเงิน เป็นต้น หรือรายการสำคัญอื่นๆ เช่น การอนุมัติเงินกู้ยืมให้กับสมาชิก เป็นต้น ระบบนี้ถือว่าเป็นกลไกการควบคุมภายในที่ทำให้เกิดระบบการสอบทานยอดที่รวดเร็ว

4) สหกรณ์สามารถพัฒนาระบบแอปพลิเคชันที่ใช้กับโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน (Mobile Application) เพื่อให้สมาชิกสามารถตรวจรายการทางบัญชีของตนเองได้อย่างรวดเร็ว (สมาชิกจะต้องดาวน์โหลดและติดตั้งโปรแกรมที่สหกรณ์พัฒนาขึ้น และต้องได้รับชื่อบัญชีพร้อมรหัสผ่านจาก

สหกรณ์) การตรวจสอบรายการเหล่านี้สมาชิกจะทำได้เฉพาะส่วนที่เป็นรายการในบัญชีของตนเองเท่านั้น และถือว่าทำให้เกิดระบบสอบทานยอดได้อย่างรวดเร็ว ทั้งนี้ ระบบนี้ย่อมมีค่าใช้จ่ายในการลงทุนพัฒนาระบบที่สูง จึงทำให้สหกรณ์ที่มีกำลังงบประมาณน้อยทำได้ยาก

5) สหกรณ์สามารถเลือกประยุกต์ใช้งานกับแอปพลิเคชันผ่านการใช้งานในโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟนที่เหมาะสม เช่น Line Official Account เป็นต้น โดยมีการเชื่อมโยงเพื่อแจ้งรายการยอดบัญชีของสมาชิกผู้ใช้งานระบบ (User account) และรหัสผ่าน (Password) เพื่อยืนยันตัวตนสมาชิกผู้ใช้งานระบบ และเข้าถึงข้อมูลเฉพาะสมาชิกผู้นั้นเท่านั้นไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลสมาชิกคนอื่นได้ ซึ่งเป็นการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล การประยุกต์ใช้งานเช่นนี้จะทำให้เกิดระบบที่สมาชิกสามารถสอบทานยอดได้ด้วยตนเองอย่างรวดเร็วทุกช่วงเวลา ซึ่งทำให้เพิ่มกลไกการควบคุมภายในที่ตนเอง ในการใช้บริการและเชื่อมโยงฐานข้อมูลนี้สหกรณ์จะมีค่าใช้จ่ายในการใช้บริการเช่นกัน

ทั้งนี้ มีข้อเท็จจริงเพิ่มเติมว่า ถึงแม้สหกรณ์ส่วนหนึ่งอาจมีการพัฒนาใช้เว็บไซต์ที่เกี่ยวกับข้อมูลของสหกรณ์อยู่แล้ว แต่มีลักษณะเป็นข้อมูลทั่วไปซึ่งเผยแพร่ได้ ไม่ใช่ข้อเฉพาะของสมาชิกซึ่งเป็นข้อมูลส่วนบุคคล จึงไม่ทำให้เกิดระบบการสอบทานยอด เว้นแต่สหกรณ์จะพัฒนาเว็บไซต์ให้สามารถเข้าถึงชั้นข้อมูลแบบอินทราเน็ต (Intranet) ได้ ซึ่งสหกรณ์จะต้องมีระบบการเข้าถึงโดยใช้บัญชีของสมาชิกผู้ใช้งานระบบ (User Account) และรหัสผ่าน (Password) เพื่อยืนยันตัวตนสมาชิกผู้ใช้งานระบบถึงอย่างไรก็ตาม ในเว็บส่วนใหญ่ของสหกรณ์ยังคงมีข้อจำกัดในการใช้งานเมื่อใช้ผ่านโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน

3. บทสรุปและบทวิเคราะห์ในการพัฒนาสหกรณ์

เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจหลักคิดเบื้องต้นในการพัฒนาและสามารถพัฒนาต่อยอดเพิ่มเติมได้ ผู้เขียนซึ่งได้เสนอแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ไว้ในหน่วยนี้ สามารถเป็นแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในเป็นแกนหลักในการพัฒนา ซึ่งจะพบข้อเท็จจริงว่าเมื่อใช้ปัจจัยภายในด้านใดด้านหนึ่งเริ่มในการพัฒนาแล้ว จะส่งผลร่วมกับปัจจัยด้านอื่นซึ่งเป็นองค์ประกอบของปัจจัยได้เช่นกัน เช่น เมื่อส่งเสริมการออมด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อสมาชิกก็อาจส่งผลต่อด้านเงินทุนและการจัดการการชำระคืนสินเชื่อ เป็นต้น ซึ่งขอวิเคราะห์เป็นตัวอย่างบางส่วน ดังนี้

โดยกลุ่มแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในด้านคน (Man) เป็นแกนหลักในการพัฒนา สำหรับปัจจัยภายในด้านคนในสหกรณ์ ประกอบด้วย คน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) สมาชิก 2) คณะกรรมการดำเนินการ และ 3) ฝ่ายจัดการหรือพนักงานของสหกรณ์ โดยเริ่มพัฒนาจากปัจจัยภายในที่เป็นแกนหลักแล้วจึงบูรณาการพัฒนาร่วมกับปัจจัยภายในด้านอื่นๆ อีกทั้งยังสามารถบูรณาการพัฒนาร่วมกันโดยใช้ทั้งปัจจัยภายในและใช้ปัจจัยภายนอกเพื่อเกิดแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการที่ดียิ่งขึ้นตามความเหมาะสม

ตัวอย่างการวิเคราะห์แนวทางที่ 1 มุ่งพัฒนาโดยใช้ปัจจัยภายในด้านคนเป็นแกนหลักแล้ว จะพบว่า การพัฒนาที่ดีจะต้องบูรณาการใช้ปัจจัยภายในด้านอื่นๆ ได้แก่ การจัดการ (องค์ความรู้ การฝึกอบรม) เงินทุน (งบประมาณในการดำเนินการ) เครื่องมืออุปกรณ์ (ที่ใช้ร่วมในการดำเนินการ) ร่วมในการพัฒนา

ให้เหมาะสมสอดคล้อง และสามารถพิจารณาใช้ผลกระทบจากปัจจัยภายนอกร่วมบูรณาการในการพัฒนา เช่น โอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการส่งเสริมจากหน่วยงานในการฝึกอบรม เป็นต้น

ตัวอย่างการวิเคราะห์แนวทางที่ 10 มุ่งพัฒนาโดยใช้ปัจจัยภายในด้านเงินทุนเป็นแกนหลัก โดยมุ่งพัฒนาส่งเสริมการออมซึ่งมีแนวทางหลายรูปแบบของการออม มีทั้งการออมที่เป็นตัวเงินและการออมบางรูปแบบอาจจะยังไม่เป็นตัวเงินที่ชัดเจนในเบื้องต้น แต่จะทำให้เกิดการพัฒนาโดยจะต้องบูรณาการใช้ปัจจัยภายในด้านอื่นๆ ได้แก่ ให้เกิดความเข้มแข็งต่อสมาชิกสหกรณ์ (คณะกรรมการดำเนินการวางนโยบาย/ฝ่ายจัดการดำเนินการ/สมาชิกสหกรณ์ที่เข้าร่วมการส่งเสริม) การจัดการ (องค์ความรู้ด้านการออม การจัดการวิธีการออม การฝึกอบรม) เงินทุน (งบประมาณในการดำเนินการ) เครื่องมืออุปกรณ์ (ที่ใช้ร่วมในการดำเนินการ) ร่วมในการพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้อง และสามารถพิจารณาใช้ผลกระทบจากปัจจัยภายนอกร่วมบูรณาการในการพัฒนา เช่น โอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการส่งเสริมจากภาครัฐในการส่งเสริมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น หรือแม้แต่การเพิ่มแนวทางพัฒนาเชิงแก้ไข (WO) โดยใช้โอกาสจากองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งสามารถเรียนรู้ผ่านสื่อต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย และมีตัวอย่างที่ดีและประสบความสำเร็จจำนวนมาก ซึ่งอาจเรียกตัวอย่างเหล่านี้ว่า “ปราชญ์ชาวบ้าน”

ตัวอย่างการวิเคราะห์แนวทางที่ 14 มุ่งพัฒนาโดยใช้ปัจจัยภายในด้านเครื่องมือและอุปกรณ์เป็นแกนหลัก โดยมุ่งพัฒนาเครื่องมือและอุปกรณ์ให้มีความทันสมัยและเหมาะสมสำหรับสหกรณ์ ซึ่งจะต้องบูรณาการใช้ปัจจัยภายในด้านอื่นๆ ได้แก่ ด้านคนที่เกี่ยวข้อง การจัดการ (องค์ความรู้ การฝึกอบรม) เงินทุน (งบประมาณในการดำเนินการ) ร่วมในการพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้อง และสามารถพิจารณาใช้ผลกระทบจากปัจจัยภายนอกร่วมบูรณาการในการพัฒนา เช่น สภาวะการแข่งขันจากคู่แข่งในตลาด โอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการส่งเสริมจากหน่วยงานในการฝึกอบรม เป็นต้น

ตัวอย่างการวิเคราะห์แนวทางที่ 16 มุ่งพัฒนาโดยใช้ปัจจัยภายในด้านการจัดการระบบการหักเงินเดือนหรือค่าจ้างเป็นรายงวดเป็นแกนหลัก จะต้องบูรณาการใช้ปัจจัยภายในด้านอื่นๆ ได้แก่ นโยบายที่เหมาะสมของคณะกรรมการดำเนินการ ความรู้ความเข้าใจของฝ่ายจัดการในการดำเนินงานการหักเงินเดือนค่าจ้าง ณ ที่จ่าย ด้านเงินทุน (การดำเนินการมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระแสเงินสดหมุนเวียน) การใช้เครื่องมืออุปกรณ์ (ที่ใช้ร่วมในการดำเนินการ) ร่วมในการพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้อง และสามารถพิจารณาใช้ผลกระทบจากปัจจัยภายนอกร่วมบูรณาการในการพัฒนา เช่น โอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยีที่เหมาะสม การส่งเสริมจากหน่วยงานในการฝึกอบรม และโอกาสของกฎหมายสหกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการการหักเงินเดือนและค่าจ้าง ณ ที่จ่าย เป็นต้น

ตามเจตนารมณ์ของแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ ที่ได้นำเสนอแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ไว้ในหน่วยนี้ มีลักษณะเป็นแนวทางตัวอย่างเบื้องต้นซึ่งหากผู้เรียนเข้าใจอย่างดีแล้ว ย่อมจะสามารถพัฒนาเพิ่มแนวทางการพัฒนาสหกรณ์ หรือนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้นในแต่ละสหกรณ์ได้อย่างเหมาะสม ภายใต้ข้อเท็จจริงของปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกของสหกรณ์แต่ละแห่ง ซึ่งอาจมีข้อเท็จจริงที่แตกต่างกัน

กิจกรรม 15.1.3

1. จงอธิบายแนวทางการพัฒนาสหกรณ์แบบบูรณาการมาพอสังเขป
2. จงยกตัวอย่างแนวทางการพัฒนาสหกรณ์แบบบูรณาการของสหกรณ์ในภาคการเกษตรมาพอสังเขป
3. จงยกตัวอย่างแนวทางการพัฒนาสหกรณ์แบบบูรณาการของสหกรณ์นอกภาคการเกษตรมาพอสังเขป
4. จงวิเคราะห์แนวทางในการพัฒนาสหกรณ์ โดยเลือกจากกลุ่มแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในด้านคน ด้านเงินทุน ด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ และด้านการจัดการมาอย่างละ 1 แนวทาง

(โปรดทำกิจกรรม 15.1.3 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.1 เรื่องที่ 15.1.3)

แผนการสอนตอนที่ 15.2

แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนไทย

โปรดอ่านหัวเรื่อง แนวคิด และวัตถุประสงค์ของตอนที่ 15.2 แล้วจึงศึกษารายละเอียดต่อไป

หัวเรื่อง

- 15.2.1 สถานการณ์ของธุรกิจชุมชนไทย
- 15.2.2 ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชน
- 15.2.3 แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน

แนวคิด

1. ธุรกิจชุมชนของไทยสามารถจำแนกออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ธุรกิจชุมชนในรูปแบบกลุ่มเกษตรกร 2) ธุรกิจชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน และ 3) ธุรกิจชุมชนในลักษณะที่เป็นวิสาหกิจขนาดกลางหรือวิสาหกิจขนาดย่อม โดยจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลหรือไม่เป็นนิติบุคคล มีทั้งรูปแบบที่ไม่เป็นทางการและรูปแบบที่เป็นทางการ โดยปัญหาของธุรกิจชุมชนไทยที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) ปัญหาในการเข้าถึงสินเชื่อของธุรกิจชุมชน 2) ธุรกิจชุมชนไม่มีโครงสร้างหรือระบบงานที่ชัดเจน 3) ธุรกิจชุมชนขนาดเล็กและขนาดย่อมไม่มีหลักทรัพย์หรือหลักประกันไม่เพียงพอ 4) ธุรกิจชุมชนมีลักษณะการจัดองค์กรอาจยังไม่ชัดเจน 5) ธุรกิจชุมชนขนาดเล็กส่วนใหญ่มีขนาดระบบบัญชีที่ดี ระบบงานที่ดี และไม่มีการเก็บเอกสารการดำเนินงานเป็นระบบ 6) ปัญหาผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 7) ปัญหาในการแข่งขันที่รุนแรงกับธุรกิจเอกชนรายใหญ่ และ 8) ปัญหาในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือสินค้าของธุรกิจชุมชน
2. ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชนสามารถอธิบายโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ปัจจัยภายในธุรกิจชุมชน และ 2) ปัจจัยภายนอกธุรกิจชุมชน
3. การพัฒนาธุรกิจชุมชนแบบบูรณาการสามารถใช้ปัจจัยภายในด้านใดด้านหนึ่งเป็นแกนหลักเพื่อให้มีจุดเริ่มในการพัฒนา โดยใช้ปัจจัยภายในที่เป็นจุดแข็งเพื่อใช้ขับเคลื่อนการพัฒนา และกำจัดหรือลดจุดอ่อนของปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อน จากนั้นจึงบูรณาการร่วมกับปัจจัยภายในด้านอื่นๆ และสามารถเพิ่มมิติการพัฒนาแบบบูรณาการที่ดียิ่งขึ้น โดยเพิ่มการใช้เครื่องมือ TOWS Matrix เพื่อบูรณาการในการพัฒนาโดยใช้ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกร่วมกันในการพัฒนา

วัตถุประสงค์

1. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.2.1 “สถานการณ์ของธุรกิจชุมชนไทย” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายสถานการณ์ของธุรกิจชุมชนไทยได้
2. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.2.2 “ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายปัจจัยภายในที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชนได้
3. เมื่อศึกษาเรื่องที่ 15.2.3 “แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน” แล้ว นักศึกษาสามารถอธิบายแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนได้

เรื่องที่ 15.2.1

สถานการณ์ของธุรกิจชุมชนไทย

ธุรกิจชุมชนเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจของชุมชนอันประกอบด้วย กิจกรรมทางการผลิต กิจกรรมทางการขายผลผลิต กิจกรรมการซื้อและการบริโภคของชุมชน ชุมชนจะต้องยึดโดยอาศัยความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ในอันที่จะพัฒนากลุ่มธุรกิจของชุมชนที่จัดตั้งขึ้นให้มีความเจริญเติบโต ซึ่งเป็นพื้นฐานในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนที่อยู่ในภาคชนบทให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น หรืออาจกล่าวว่าเป็นกิจกรรมเศรษฐกิจทั้งภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม และภาคบริการโดยคนในชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกับผลประโยชน์ และร่วมมีส่วนเป็นเจ้าของ โดยอาศัยทุน ทรัพยากร และศักยภาพในชุมชน ทั้งนี้เป็นการพัฒนาคนในชุมชนและจิตสำนึกร่วมกัน

ปัจจุบันธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่จะดำเนินการจดทะเบียนให้มีลักษณะองค์กรที่เป็นทางการ ซึ่งมีสถานภาพนิติบุคคลที่ได้รับการรับรองตามกฎหมายเฉพาะ ในการดำเนินธุรกิจและประโยชน์ทางด้านภาษีเงินได้นิติบุคคล และได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนตามเงื่อนไขและรูปแบบขององค์กรที่จดทะเบียน ซึ่งอาจดำเนินการในรูปแบบหลากหลาย โดยในที่นี้อาจจำแนกเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

- 1) ธุรกิจชุมชนในรูปแบบกลุ่มเกษตรกร (Farmer Group) จดทะเบียนเป็นกลุ่มเกษตรกรและเป็นนิติบุคคลภายใต้พระราชบัญญัติสหกรณ์
- 2) ธุรกิจชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน (Small and Micro Community Enterprise: SMCE)
- 3) ธุรกิจชุมชนในลักษณะที่เป็นวิสาหกิจขนาดกลางหรือวิสาหกิจขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises: SMEs)

อนึ่ง สำหรับสหกรณ์ขนาดเล็กและมีแดนดำเนินงานในชุมชนที่จำกัด ถึงแม้ว่ามีลักษณะเข้าข่ายหรือคล้ายกับการเป็นองค์กรธุรกิจชุมชนก็ตาม ซึ่งจะไม่กล่าวไว้ในส่วนนี้ เนื่องจากรวมอยู่ในภาพขบวนการสหกรณ์ที่ได้อธิบายในตอนที่ 15.1 แล้ว

สำหรับรูปแบบองค์กรในแบบที่ 2 และแบบที่ 3 ถึงแม้จะมีการขึ้นทะเบียนหรือจดทะเบียนกับหน่วยงานที่ทำหน้าที่ส่งเสริม แต่อาจมีลักษณะที่ไม่มีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลหรืออาจมีการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลได้ในหลายรูปแบบเพื่อให้มีสถานภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย (ที่สำคัญ คือ เพื่อประโยชน์ในทางภาษีและสิทธิต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง อาทิ การออกไปกำกับภาษี การร่วมแข่งขันในการประมูลกับหน่วยงานต่างๆ) การดำเนินการจดทะเบียนนิติบุคคล เช่น สามารถจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลภายใต้รูปแบบนิติบุคคลที่เป็นสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร บริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด เป็นต้น สำหรับรูปแบบขององค์กรธุรกิจชุมชน มีทั้งรูปแบบที่ไม่เป็นทางการและรูปแบบที่เป็นทางการ ได้แก่

- 1) กลุ่มที่ไม่เป็นทางการ (Informal Group) คือ ไม่มีการจดทะเบียนตามกฎหมายใดๆ มีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน แต่ไม่สามารถทำนิติกรรมในนามของกลุ่มได้ (ต้องทำในนามบุคคลธรรมดาที่เป็นตัวแทนกลุ่ม)

2) กลุ่มที่เป็นทางการ (Formal Group) คือ กลุ่มที่มีการจดทะเบียนตามกฎหมาย เช่น กลุ่มเกษตรกร บริษัทจำกัด หรือห้างหุ้นส่วนจำกัด

ธุรกิจชุมชนไทยในระยะเริ่มต้นมีลักษณะการใช้แนวทางกระตุ้นการรวมตัว ในบางองค์กรยังไม่มี การจดทะเบียนนิติบุคคลเป็นเพียงการรวมกลุ่มบุคคล บางกลุ่มมีลักษณะเป็นรูปแบบองค์กรพัฒนาหลาย รูปแบบซึ่งขึ้นอยู่กับได้รับการได้รับการสนับสนุนจากบางหน่วยงานโดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐ บางครั้งอาจ เรียกว่ามีหลายป้าย มักเกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนากิจกรรมทางธุรกิจในชุมชนนั้น ตัวอย่างเช่น กลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต สถาบันการเงินชุมชน ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มออมทรัพย์ชุมชนภายใต้การส่งเสริมของสหกรณ์เครดิตยูเนียน องค์กรธุรกิจชุมชนเหล่านี้อาจมีความ สำเร็จในกิจกรรมการผลิต การดำเนินงานและบริการเบื้องต้น แต่รูปแบบการรวมตัว และระบบงานยังต้อง ได้รับการพัฒนาต่อยอดอีกมาก การรวมตัวธุรกิจชุมชนแบบเดิมจะมีลักษณะและข้อจำกัดหลายด้าน เช่น การพัฒนาด้านผลิตภัณฑ์ การพัฒนาด้านการตลาด การพัฒนาระบบการควบคุมภายใน การพัฒนาการ เจริญเติบโตขององค์กรธุรกิจชุมชนในระยะยาว และการไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ที่ชัดเจนตามกฎหมายของ องค์กรธุรกิจชุมชนแต่ละรูปแบบที่ได้รับการสนับสนุนตามกฎหมาย เป็นต้น

บางส่วนของธุรกิจชุมชนที่ดำเนินธุรกิจผลิตสินค้าหรือบริการมีจำนวนมากที่เข้าร่วมโครงการหนึ่ง ตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรือสินค้าโอท็อป (One Tambon One Product: OTOP) ซึ่งเป็นแนวทางผลิต หรือจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นหรือชุมชนให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ที่ สอดคล้องกับวัฒนธรรมในแต่ละท้องถิ่น สามารถจำหน่ายในตลาดทั้งตลาดในท้องถิ่น ตลาดภายในประเทศ และต่างประเทศ และมีการจัดระดับสินค้าโอท็อปเป็นระดับตั้งแต่ 1 ดาว ถึง 5 ดาว ดังนี้

- 1 ดาว หมายถึง คุณภาพต่ำ
- 2 ดาว คุณภาพต่ำแต่สามารถพัฒนาได้
- 3 ดาว คุณภาพปานกลางแต่สามารถพัฒนาเพื่อการส่งออกได้
- 4 ดาว คุณภาพสูงแต่ยังต้องได้รับการปรับปรุง
- 5 ดาว คุณภาพสูงสามารถส่งออกได้

1. สถานการณ์ของธุรกิจชุมชน

สำหรับสถานการณ์ของธุรกิจชุมชนในประเทศไทย มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.1 ธุรกิจชุมชนในรูปแบบกลุ่มเกษตรกร (Farmer Group) กลุ่มเกษตรกรจดทะเบียนภายใต้ พระราชบัญญัติสหกรณ์และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยกลุ่มเกษตรกร ซึ่งอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มเกษตรกรเป็น องค์กรธุรกิจชุมชนหรือองค์กรฐานชุมชน (Community Base Organization) โดยที่เกษตรกรที่จะรวมตัว จัดตั้งกลุ่มเกษตรกรจะต้องเป็นบุคคลธรรมดา จำนวนไม่น้อยกว่า 30 คน มีสัญชาติไทยและบรรลุนิติภาวะ เป็นบุคคลผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก ไม่เป็นบุคคลล้มละลาย อยู่ในท้องที่กลุ่มเกษตรกรนั้น ดำเนินการอยู่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม จำนวน กลุ่มเกษตรกรในประเทศไทย จากข้อมูลสารสนเทศนำร่องทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2563

(กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2565) สรุปผล ณ วันที่ 30 กันยายน 2563 กลุ่มเกษตรกรในประเทศไทยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 3,566 กลุ่ม โดยมีจำนวนสมาชิกรวมทั้งสิ้น 393,364 คน ดังตารางที่ 15.2

ตารางที่ 15.2 จำนวนกลุ่มเกษตรกรในประเทศไทย ปี 2563

ประเภท	จำนวน	คิดเป็นร้อยละ	จำนวนสมาชิก (คน)	คิดเป็นร้อยละ
ทำนา	1,641	46.02	201,072	51.25
ทำสวน	786	22.04	92,304	23.53
เลี้ยงสัตว์	563	15.78	42,609	10.86
ทำไร่	476	13.35	47,730	12.16
เลี้ยงสัตว์น้ำ	53	1.49	4,567	1.16
อื่นๆ	47	1.32	4,082	1.04
รวม	3,566	100.00	393,364	100.00

ที่มา: สารสนเทศนำสู่ทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2563. กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2565).

กลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มที่มีรูปแบบการดำเนินงานคล้ายคลึงกับสหกรณ์การเกษตร แตกต่างกันตรงที่สมาชิกของกลุ่มเกษตรกรเป็นกลุ่มที่ประกอบอาชีพเฉพาะด้าน เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงสัตว์น้ำ และอื่นๆ โดยมีสมาชิกเป็นองค์ประกอบในการบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรให้ดำเนินงานอย่างมั่นคง เมื่อเทียบกับสหกรณ์การเกษตรจะพบว่า จำนวนสมาชิกในกลุ่มเกษตรกรส่วนใหญ่มีจำนวนสมาชิกน้อยกว่าสหกรณ์การเกษตร และค่อนข้างมีแดนดำเนินงานที่แคบกว่าตั้งแต่ระดับหมู่บ้านหรือหลายหมู่บ้าน และระดับตำบล ลักษณะการดำเนินธุรกิจมีรูปแบบคล้ายกับสหกรณ์การเกษตร ได้แก่ ธุรกิจรับฝากเงิน ธุรกิจสินเชื่อ ธุรกิจรวบรวมผลิตผล ธุรกิจแปรรูปผลิตผล ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร

จากตารางที่ 15.2 จะพบว่า จำนวนกลุ่มเกษตรกรทำนามีจำนวนมากที่สุด คือ 1641 กลุ่ม คิดเป็น 46.05% ของจำนวนกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด รองลงมา คือ กลุ่มเกษตรกรทำสวน 786 กลุ่ม คิดเป็น 22.04% โดยมีกลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ 563 กลุ่ม กลุ่มเกษตรกรทำไร่ 476 กลุ่ม กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์น้ำ 53 กลุ่ม และกลุ่มเกษตรกรอื่นๆ 47 กลุ่ม ซึ่งคิดเป็น 15.78% 13.35% 1.49% และ 1.32% ของจำนวนกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด ตามลำดับจากมากไปน้อย

ภาพรวมของกลุ่มเกษตรกรของไทย มีจำนวนสมาชิกของกลุ่มเกษตรกรเรียงลำดับจากมากไปน้อย คือ กลุ่มเกษตรกรทำนา จำนวน 201,072 คน มากที่สุดประมาณครึ่งหนึ่งซึ่งคิดเป็น 51.25% ของจำนวนสมาชิกกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด รองลงมา คือ กลุ่มเกษตรกรทำสวน 92,304 คน คิดเป็น 23.53% นอกจากนั้นเป็นกลุ่มเกษตรกรทำไร่ 47,730 คน กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์ 42,609 คน กลุ่มเกษตรกรเลี้ยงสัตว์น้ำ 4,567 คน กลุ่มเกษตรกรอื่นๆ 4,082 คน คิดเป็น 12.16% 10.86% 1.16% และ 1.04% ตามลำดับ

ทุนดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร รวม 4,771.31 ล้านบาท ส่วนใหญ่มาจากหนี้สิน 53.22% (จากเงินเบิกเกินบัญชีและเงินกู้ระยะสั้น 29.03% เงินรับฝากจากสมาชิก 9.43% เงินรับฝากจากกลุ่มเกษตรกรอื่น 3.53% และหนี้สินอื่น 11.24%) และทุนของกลุ่มเกษตรกร 46.78%

การลงทุนของกลุ่มเกษตรกร การลงทุนส่วนใหญ่เป็นการให้สมาชิกกู้ยืม 44.56% ของทุนดำเนินงาน ซึ่งเป็นการลงทุนในสินทรัพย์หมุนเวียน 77.26% และสินทรัพย์ไม่หมุนเวียน 22.74%

ผลการดำเนินงานธุรกิจของกลุ่มเกษตรกรในปี 2563 พบว่า มีปริมาณธุรกิจรวมทั้งสิ้น 6,196.81 ล้านบาท โดยมีธุรกิจสินเชื่อมีสัดส่วนมากที่สุด คิดเป็น 36.68% ของปริมาณธุรกิจทั้งหมด รองลงมา คือ ธุรกิจรวบรวมผลผลิต 36.12% นอกจากนั้นเป็นธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่าย 12.99% ธุรกิจแปรรูปผลผลิต 10.08% ธุรกิจรับฝากเงิน 3.80% และธุรกิจให้บริการและส่งเสริมการเกษตร 0.33%

สรุปภาพรวมผลการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกรไทย พบว่า ผลการดำเนินงานโดยมีกำไรจำนวน 3,073 แห่ง (คิดเป็น 86.17% ของจำนวนกลุ่ม) กำไรสุทธิรวม 185.77 ล้านบาท มีผลการดำเนินงานขาดทุน 477 แห่ง (คิดเป็น 13.38% ของจำนวนกลุ่ม) และไม่มีผลการดำเนินงาน 16 แห่ง (คิดเป็น 0.45%) อาจกล่าวได้ว่าประมาณร้อยละ 13.83 ของกลุ่มเกษตรกรประสบปัญหา

1.2 ธุรกิจชุมชนในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน (Small and Micro Community Enterprise: SMCE) วิสาหกิจชุมชนเป็นกิจการของชุมชนเกี่ยวกับการผลิตสินค้า การให้บริการ หรือการอื่นๆ ที่ดำเนินการโดยคณะบุคคลที่มีความผูกพัน มีวิถีชีวิตร่วมกันและรวมตัวกันประกอบกิจการดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็ นนิติบุคคลในรูปแบบใด (เช่น สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร บริษัทหรือห้างหุ้นส่วน เป็นต้น) หรือไม่เป็นนิติบุคคล (การรวมกลุ่มคน) เพื่อสร้างรายได้ และเพื่อการพึ่งพาตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน

การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน สามารถยื่นขอจดทะเบียนต่อกรมส่งเสริมการเกษตร ซึ่งมีสิทธิประโยชน์ คือ ได้รับการรับรองตามกฎหมาย และมีสิทธิขอรับการส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาตามมาตรการที่คณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนกำหนดให้มี (ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2562) ทั้งนี้ วิสาหกิจชุมชนตั้งแต่ 2 แห่งขึ้นไปสามารถรวมตัวกันจดทะเบียนเป็นเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนได้

วิสาหกิจชุมชนเป็นการประกอบการขนาดเล็กและขนาดเล็กมาก เพื่อจัดการทุนของชุมชนอย่างสร้างสรรค์ เพื่อการพึ่งพาตนเองและความเพียงพอของครอบครัวและชุมชน “ทุน” ในที่นี้ไม่ได้หมายถึงแต่เพียงเงิน แต่รวมถึงทรัพยากร ผลผลิต ความรู้ ภูมิปัญญา ทุนทางวัฒนธรรม และทุนทางสังคม ให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน ยังประโยชน์ให้ชุมชนผู้เป็นเจ้าของวิสาหกิจนั้นเป็นหลัก มีการจัดการกระบวนการคิด การจัดการผลผลิตและทรัพยากรทุกขั้นตอน โดยมีภูมิปัญญาขององค์กรชุมชนหรือเครือข่ายขององค์กรชุมชน

ประโยชน์ที่ประชาชนจะได้รับจากการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

1) การรวมตัวกันของคนในชุมชนในการประกอบการวิสาหกิจชุมชนมีความมั่นคง และได้รับการรับรองตามกฎหมาย

2) การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนทำให้เกิดการจัดระเบียบในการสนับสนุน ซึ่งภาครัฐจะสามารถให้การสนับสนุนได้ตรงตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

3) วิสาหกิจชุมชนที่ยื่นขอจดทะเบียนจะได้รับการพัฒนาเป็นผู้ประกอบการ มีการพัฒนาและใช้ประโยชน์จากศักยภาพของทุนชุมชน ซึ่งได้แก่ ทรัพยากรในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น

4) ระบบเศรษฐกิจชุมชนจะมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ มีความพร้อมที่จะพัฒนาสำหรับการแข่งขันทางการค้าในอนาคต

รูปธรรมของสินค้าจากธุรกิจชุมชนที่เห็นได้ชัดเจน ก็คือ สินค้า OTOP หรือสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จำนวนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อนุมัติการจดทะเบียนแล้ว จากผลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2564 (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2565) จำนวนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายของไทยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 143,088 แห่ง ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มประเภทกิจการการผลิตสินค้า และกลุ่มประเภทกิจการการให้บริการ ซึ่งแต่ละกลุ่มกิจการประกอบด้วยประเภทวิสาหกิจชุมชนดังต่อไปนี้

1) **กลุ่มกิจการการผลิตสินค้า** มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 126,472 แห่ง ในกลุ่มนี้ประกอบด้วยประเภทกิจการ จำนวน 18 ประเภท ได้แก่ การผลิตพืช การผลิตปศุสัตว์ การแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร การผลิตปัจจัยการผลิต ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื้อผ้า การผลิตประมง เครื่องจักรสาน ผลิตภัณฑ์สมุนไพร เครื่องดื่ม เครื่องไม้เฟอร์นิเจอร์ ของชำร่วย/ของที่ระลึก ดอกไม้ประดิษฐ์ เครื่องปั้น เครื่องประดับ/อัญมณี สิ่งประดิษฐ์จากโลหะ เครื่องหนัง เครื่องจักรกล และการผลิตสินค้าอื่นๆ

2) **กลุ่มประเภทกิจการการให้บริการ** มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 16,616 แห่ง ในกลุ่มนี้ประกอบด้วยประเภทกิจการ จำนวน 6 ประเภท ได้แก่ ออมทรัพย์ชุมชน ร้านค้าชุมชน ท้องเที่ยว สุขภาพ ซ่อมเครื่องจักรกล และบริการอื่นๆ

ตารางที่ 15.3 สรุปจำนวนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนที่อนุมัติการจดทะเบียนแล้ว
จำแนกตามประเภทกิจการ

ประเภทกิจการ		จำนวน (แห่ง)		
		วิสาหกิจชุมชน	เครือข่ายวิสาหกิจชุมชน	รวม
การผลิตสินค้า				
1.	การผลิตพืช	39,057	301	39,358
2.	การผลิตปศุสัตว์	28,021	174	28,195
3.	การแปรรูปและผลิตภัณฑ์อาหาร	14,110	123	14,233
4.	การผลิตปัจจัยการผลิต	9,292	70	9,362
5.	ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื้อผ้า	7,835	46	7,881

ตารางที่ 15.3 (ต่อ)

ประเภทกิจการ		จำนวน (แห่ง)		
		วิสาหกิจชุมชน	เครือข่าย วิสาหกิจชุมชน	รวม
6.	การผลิตประมง	4,962	22	4,984
7.	เครื่องจักรสาน	4,157	20	4,177
8.	ผลิตภัณฑ์สมุนไพร	3,607	41	3,648
9.	เครื่องตีม	3,212	19	3,231
10.	เครื่องไม้/เฟอร์นิเจอร์	1,126	8	1,134
11.	ของชำร่วย/ของที่ระลึก	1,031	3	1,034
12.	ดอกไม้ประดิษฐ์	925	3	928
13.	เครื่องปั้น	269	1	270
14.	เครื่องประดับ/อัญมณี	182	0	182
15.	สิ่งประดิษฐ์จากโลหะ	166	2	168
16.	เครื่องหนัง	144	0	144
17.	เครื่องจักรกล	89	0	89
18.	การผลิตสินค้าอื่นๆ	7,557	65	7,622
การให้บริการ				
1.	ออมทรัพย์ชุมชน	3,785	20	3,805
2.	ร้านค้าชุมชน	2,017	35	2,052
3.	ห้องเที่ยว	1,910	46	1,986
4.	สุขภาพ	591	11	602
5.	ซ่อมเครื่องจักรกล	39	0	39
6.	บริการอื่นๆ	8,003	129	8,132

ที่มา: ผลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2564. กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565).

จากข้อมูลในตารางที่ 15.3 พบว่า จำนวนแห่งของวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายอาจมีจำนวนแห่งที่แท้จริงอาจมีจำนวนที่น้อยกว่าตัวเลขจำนวนรวม เนื่องจากข้อมูล พบว่า วิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสามารถประกอบกิจการได้มากกว่าหนึ่งประเภทกิจการ โดยมีการนับจำนวนจำแนกตามประเภทกิจการแต่ไม่ได้ตามจำนวนแห่งของวิสาหกิจชุมชนหรือกล่าวง่ายๆ ว่าวิสาหกิจชุมชนบางแห่งมีการจดทะเบียนมากกว่าหนึ่งประเภทกิจการนั่นเอง ซึ่งจากตารางที่ 15.3 พบว่า ประเภทกิจการวิสาหกิจชุมชนและเครือข่าย สามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่มประเภทกิจการ คือ 1) ประเภทกิจการการผลิต และ 2) ประเภทกิจการการให้บริการ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) **กลุ่มประเภทกิจการการผลิต** ซึ่งมีประเภทกิจการที่มากที่สุด คือ การผลิตพืชจำนวน 39,958 แห่ง รองลงมาเป็นการผลิตสัตว์จำนวน 28,165 แห่ง อันดับที่สามเป็นการแปรรูปและผลิตผลิตภัณฑ์อาหารจำนวน 14,233 แห่ง นอกจากนั้นเป็นการผลิตปัจจัยการผลิต 9,362 แห่ง ผลิตภัณฑ์ผ้าทอ/เสื้อผ้า 7,881 แห่งการผลิตประมง 4,984 แห่ง เครื่องจักรสาน 4,177 แห่ง ผลิตภัณฑ์สมุนไพร 3,648 แห่ง เครื่องดื่ม 3,231 แห่ง เครื่องไม้/เฟอร์นิเจอร์ 1,134 แห่ง ของชำร่วย/ของที่ระลึก 1,034 แห่ง ดอกไม้ประดิษฐ์ 928 แห่ง เครื่องปั้น 270 แห่ง เครื่องประดับ/อัญมณี 182 แห่ง สิ่งประดิษฐ์จากโลหะ 168 แห่ง เครื่องหนัง 144 แห่ง เครื่องจักรกล 89 แห่ง และการผลิตสินค้าอื่นๆ 7,622 แห่ง

2) **กลุ่มประเภทกิจการการให้บริการ** ซึ่งมีประเภทกิจการที่มากที่สุด คือ ออมทรัพย์ชุมชนจำนวน 3,805 แห่ง รองลงมา คือ ร้านค้าชุมชน จำนวน 2,052 แห่ง อันดับสาม คือ ท้องเที่ยว จำนวน 1,986 แห่ง นอกจากนั้นเป็นประเภทกิจการให้บริการสุขภาพ บริการซ่อมเครื่องจักรกล และบริการอื่นๆ โดยมีจำนวน 602 แห่ง 39 แห่ง และ 8,132 แห่ง ตามลำดับ

1.3 **ธุรกิจชุมชนในลักษณะที่เป็นวิสาหกิจขนาดกลางหรือวิสาหกิจขนาดย่อม (Small and Medium Enterprises: SMEs)** โดยธุรกิจชุมชนในลักษณะที่เป็นวิสาหกิจขนาดกลางหรือวิสาหกิจขนาดย่อม ซึ่งได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ลักษณะธุรกิจชุมชนที่เป็นวิสาหกิจขนาดกลางหรือวิสาหกิจขนาดย่อม ตามนิยามในกฎกระทรวงกำหนดลักษณะของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2562 ดังนี้

วิสาหกิจขนาดย่อม ได้แก่ กิจการที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1) กิจการผลิตสินค้าที่มีจำนวนการจ้างงานไม่เกิน 50 คน หรือมีรายได้ต่อปีไม่เกิน 100 ล้านบาท

2) กิจการให้บริการ กิจการค้าส่ง หรือกิจการค้าปลีก ที่มีจำนวนการจ้างงานไม่เกิน 30 คน หรือมีรายได้ต่อปีไม่เกิน 50 ล้านบาท

วิสาหกิจขนาดกลาง ได้แก่ กิจการที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

1) กิจการผลิตสินค้าที่มีจำนวนการจ้างงานเกินกว่า 50 คน แต่ไม่เกิน 200 คน หรือมีรายได้ต่อปีเกินกว่า 100 ล้านบาท แต่ไม่เกิน 500 ล้านบาท

2) กิจการการให้บริการ กิจการค้าส่ง หรือกิจการค้าปลีก ที่มีจำนวนการจ้างงานเกินกว่า 30 คน แต่ไม่เกิน 100 คน หรือรายได้เกินกว่า 50 ล้านบาทต่อปีแต่ไม่เกิน 300 ล้านบาทต่อปี

จากรายงานสถานการณ์ SME 2563 (สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม, 2565) พบว่า ประเทศไทยมี SME จำนวน 3 ล้านกว่าราย คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 99.8 ของจำนวนวิสาหกิจทั่วประเทศ มีความสำคัญไม่ใช่เพียงเข้าถึงผู้บริโภคและผู้รับบริการในทุกพื้นที่ แต่ยังมีแรงงานกว่า 12 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 82.2 ของการจ้างงานทั่วประเทศ และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจจำนวน 6,551,718 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 42.2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศไทย หรือ GDP (Gross Domestic Product)

2. ภาพรวมของธุรกิจชุมชนไทย

สำหรับภาพรวมของธุรกิจชุมชนไทย ขออธิบายโดยง่ายโดยอ้างอิงภาพรวมที่ได้จากรายงานผลการวิจัยสถานภาพธุรกิจชุมชน 2562 เนื่องจากไม่พบข้อมูลทางสถิติโดยตรงที่เกี่ยวกับภาพรวมของธุรกิจชุมชนไทย ซึ่งมีรูปแบบของธุรกิจชุมชนหลายรูปแบบ มีทั้งรูปแบบที่เป็นทางการและรูปแบบไม่เป็นทางการ มีทั้งที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลและไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล และประกอบกับธุรกิจชุมชนไทยส่วนใหญ่มีการดำเนินงานที่ค่อนข้างทับซ้อน หรืออาจจดทะเบียนหรือขึ้นทะเบียนกับหลายหน่วยงานทั้งที่เป็นองค์กรที่ตั้งในสถานที่แห่งเดียวกัน ซึ่งบางที่อาจเรียกว่าเป็น “องค์กรหลายป้าย” ซึ่งขึ้นอยู่กับลักษณะของการได้รับการส่งเสริมหรือสนับสนุนจากหน่วยงานหลายหน่วยงานจึงทำให้เป็นเรื่องยากที่จะรวบรวมข้อมูลโดยตรง) ในที่นี้จึงขออธิบายภาพรวม โดยอ้างอิงจากผลจากงานวิจัยดังกล่าวเป็นหลัก งานวิจัยดังกล่าวสำรวจข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ตัวอย่างของธุรกิจชุมชน จำนวน 795 ตัวอย่าง (โดยมีข้อสังเกตว่างานวิจัยนี้ไม่รวมกลุ่มตัวอย่างที่เป็นองค์กรสหกรณ์)

จากรายงานวิจัยดังกล่าว พบว่า จากข้อมูลกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมีลักษณะการดำเนินธุรกิจที่ถือว่าเป็นแกนหลักส่วนใหญ่เป็นรูปแบบวิสาหกิจชุมชนคิดเป็นสัดส่วน 17.49% รองลงไปเป็นกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต 17.36% เป็นร้านธงฟ้าประชารัฐ 17.23% เป็นกลุ่มเกษตรกร 16.73% นอกจากนั้นเป็นตลาดนัดชุมชน ตลาดประชารัฐ และธุรกิจส่วนตัวคิดเป็น 10.94% 10.19% และ 10.00% ตามลำดับ

และจากงานวิจัยดังกล่าว พบว่า สินค้าและบริการของธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นกิจการด้านร้านค้า 29.27% ตลาด 19.68% การแปรรูปและผลิตภัณฑ์ 15.01% การผลิตของใช้ของตกแต่งและของที่ระลึก 11.19% การผลิตผ้า เสื้อผ้า และเครื่องแต่งกาย 8.98% การผลิตด้านการเกษตร เช่น พืช ปศุสัตว์ ประมง 7.38% นอกจากนั้นเป็นการผลิตสมุนไพรที่ไม่ใช่อาหาร การบริการทางการเงินออมทรัพย์และสินเชื่อ โอมสแตย์หรือที่พัก การท่องเที่ยว บริการสุขภาพ โรงสี และปั้มน้ำมัน ในสัดส่วน 2.95% 2.34% 1.23% 0.74% 0.49% 0.49% และ 0.25% ตามลำดับ

3. ปัญหาในระบบธุรกิจชุมชนไทย

ปัญหาที่พบในระบบธุรกิจชุมชนไทย สามารถจำแนกประเด็นปัญหาที่สำคัญ ได้แก่

3.1 ปัญหาในการเข้าถึงสินเชื่อของธุรกิจชุมชน เนื่องจากธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่ไม่เอื้อให้เกิดการต่อยอดเติบโต โดยเฉพาะปัญหาด้านการขาดโอกาสด้านสินเชื่อ เนื่องจากการประเมินความน่าเชื่อถือเน้นให้

ความสำคัญกับข้อมูลที่ชัดเจนด้านการเงินและหลักประกันเป็นหลัก ข้อมูลไม่น่าเชื่อถือ หรือไม่แน่นอน จึงมีปัญหาในการเข้าถึงสินเชื่อกับสถาบันการเงิน

จากผลสำรวจของศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย (2562) พบว่า สภาพปัญหาในการเข้าถึงสินเชื่อหรือในการกู้เงินจากธนาคารของกลุ่มธุรกิจชุมชนที่มีความต้องการสินเชื่อ (คิดเป็น 50.90% ของธุรกิจชุมชน) สภาพปัญหาที่สำคัญโดยเรียงลำดับจากสัดส่วนปัญหาของธุรกิจชุมชน จากมากไปน้อย คือ ประวัติการชำระหนี้ไม่ดี 15.94% สมาชิกไม่มีเงินหรือมีรายได้น้อย 15.22% ไม่มีประวัติการเคลื่อนไหวทางการเงินหรือมีการเคลื่อนไหวทางการเงินไม่สม่ำเสมอ 11.96% ไม่มีบัญชีที่ชัดเจน 10.51% ผลตอบแทนของธุรกิจน้อยหรือไม่ดีเทียบกับธุรกิจอื่น 9.78% ไม่มีหลักประกันหรือมีหลักประกันไม่พอ 9.42% เป็นกิจการใหม่ 9.06% งบประมาณไม่ดี 6.52% ไปติดต่อธนาคารมาแล้วไม่ผ่าน (อนุมัติสินเชื่อไม่ผ่าน) 6.52% ไม่มีแผนธุรกิจที่ดี 2.54% ไม่รู้จะติดต่อธนาคารอย่างไร 2.17% และอื่นๆ ได้แก่ ค่าประกันยุ่งยากและกู้เงินได้น้อย 0.36%

3.2 ธุรกิจชุมชนไม่มีโครงสร้างหรือระบบงานที่ชัดเจน ทำให้ระบบการบริหารจัดการขึ้นอยู่กับผู้นำที่เริ่มต้น เมื่อดำเนินงานต่อไปเกิดการเปลี่ยนแปลงสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นทำให้ขาดการต่อยอดในการพัฒนา และระบบการบริหารจัดการขาดการปรับตัวให้ดีขึ้น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเป็นองค์กรที่ไม่เป็นทางการ จึงขาดการส่งเสริมและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น ธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันมีแนวโน้มที่ลดลง หรือมีการปรับตัวจดทะเบียนในรูปแบบอื่นเพื่อให้มีรูปแบบการส่งเสริมที่ชัดเจน เช่น ปรับตัวเป็นวิสาหกิจชุมชน เป็นต้น

3.3 ธุรกิจชุมชนขนาดเล็กและขนาดย่อมไม่มีหลักทรัพย์หรือหลักประกันไม่เพียงพอ ถึงแม้จะมีบรรษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม หรือ บสย. (ซึ่งเป็นรัฐวิสาหกิจภายใต้การกำกับดูแลของกระทรวงการคลัง) มาช่วยค้ำประกันสินเชื่อให้แก่ผู้ประกอบการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดก็ตาม ซึ่งบสย. จะพิจารณาในการค้ำประกันสินเชื่อให้แก่ธุรกิจชุมชนโดยคิดค่าธรรมเนียมการค้ำประกัน (ตามอัตราที่กำหนดไว้หรือตามข้อตกลง) ซึ่งก็ทำให้เป็นการเพิ่มภาระในด้านดอกเบี้ยเงินกู้ที่เพิ่มขึ้นให้แก่ธุรกิจชุมชนนั่นเอง

3.4 ธุรกิจชุมชนมีลักษณะการจัดองค์การอาจยังไม่ชัดเจน ธุรกิจชุมชนที่ยังไม่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลส่วนใหญ่จะเกิดจากการรวมตัวดำเนินกิจการจากผู้นำที่เริ่มต้นดำเนินงานและกิจกรรมของกลุ่มธุรกิจชุมชนนั้น ลักษณะการจัดองค์การที่ยังไม่ชัดเจน มีการรวมตัวระหว่างกลุ่มผู้นำและกลุ่มสมาชิกที่ร่วมดำเนินงานกิจกรรมนั้น ซึ่งอาจได้รับความนิยมในช่วงแรกและถ้าระบบการมีส่วนร่วมและการจัดสรรผลประโยชน์ยังไม่เป็นมาตรฐานที่เหมาะสม สังเกตได้จากกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนและยังไม่มีรูปแบบองค์กรที่ชัดเจน มักจะพบว่า เครื่องมืออุปกรณ์และปัจจัยการผลิตต่างๆ ก็จะได้รับอยู่ที่บ้านของผู้นำกลุ่มเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งถ้าหากสมาชิกที่มาร่วมกลุ่มเห็นว่าตนเองสามารถแยกไปตั้งกลุ่มใหม่เองโดยหวังเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ที่มากขึ้นหรือดีกว่าเดิมก็เป็นได้ เรียกว่ามีลักษณะ “ตั้งแล้วแยกวง”

3.5 ธุรกิจชุมชนขนาดเล็กส่วนใหญ่มีขาดระบบบัญชีที่ดี ระบบงานที่ดี และไม่มี การเก็บเอกสารการค้ำอย่างเป็นระบบ เกณฑ์โดยเฉพาะธุรกิจชุมชนที่อยู่ในรูปแบบการก่อตัวของกลุ่มบุคคล แต่ดำรงอยู่ในรูปแบบการจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลลักษณะอื่น เช่น สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร บริษัทจำกัด เป็นต้น

ก็จะต้องปรับตัวให้เข้ากับระบบและกลไกการสนับสนุน กำกับ และดูแล โดยเฉพาะระบบบัญชีและมีการกำกับควบคุมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบตามที่ตามกฎหมายเฉพาะ ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงาน

เพิ่มเติมจากผลสำรวจของศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย (2562) พบว่า ในการจัดทำบัญชีของธุรกิจชุมชน มีเพียง 45.59% ของธุรกิจชุมชนที่มีการจัดทำบัญชีเป็นกิจลักษณะ และมีการจัดทำบัญชีแบบมีทำบ้างไม่เป็นกิจจะลักษณะและรูปแบบในการจัดทำบัญชีในปัจจุบันของธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่จัดทำเป็นบัญชีซึ่งบ่งกำไรขาดทุนง่ายๆ 45.21% รองลงมาเป็นการจดเพียงแคเป็นรายรับรายจ่ายและคงเหลือในแต่ละวัน 15.50% และส่วนน้อยจึงจะสามารถจัดทำเป็นบัญชีมาตรฐานมีงบกำไรขาดทุนและงบดุลซึ่งมีเพียง 19.28% เท่านั้น

3.6 ปัญหาผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรค COVID-19 ซึ่งส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ รวมทั้งผลกระทบต่อขบวนการธุรกิจชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทั้งในภาคการผลิต การอุตสาหกรรม การค้าและการบริการ มีสถานการณ์การจำกัดการข้ามพื้นที่ การทำงานแบบเวิร์คฟรอมโฮม (Work From Home: WFH) โดยทำงานที่บ้าน สินค้าที่จำหน่ายผ่านศูนย์จำหน่ายบางพื้นที่มีจำนวนลดน้อยลง การปรับตัวกับวิถีชีวิตแบบนิว نرمอล (New Normal) หรือความปกติวิถีใหม่ ซึ่งย่อมส่งผลกระทบต่อโดยตรงต่อการดำเนินงานธุรกิจชุมชน ซึ่งสถานการณ์การระบาดมีความไม่แน่นอนสูง บางช่วงมีปริมาณการระบาดสูงในหลายพื้นที่หลายจังหวัด ส่งผลกระทบต่อธุรกิจและการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน ต้องเผชิญกับภาวะชะลอตัวหรือลดลงอย่างต่อเนื่อง เช่น สินค้าชุมชน และการท่องเที่ยวชุมชน เป็นต้น

3.7 ปัญหาของธุรกิจชุมชนในการแข่งขันที่รุนแรงกับธุรกิจเอกชนรายใหญ่ ที่มีความได้เปรียบกว่าทั้งในด้านเงินทุน ในด้านต้นทุนต่อหน่วยของผลิตภัณฑ์ แปรนต์สินค้าที่มีการโฆษณาผ่านสื่อต่างๆ

3.8 ปัญหาในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือสินค้าของธุรกิจชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่ยังต้องได้รับการพัฒนาอีกหลายด้าน ได้แก่ คุณภาพสินค้า การพัฒนารูปแบบและการออกแบบผลิตภัณฑ์ ดันทุนการผลิต การออกแบบหีบห่อ และการพัฒนาด้านการตลาดและช่องทางการตลาด เป็นต้น

กิจกรรม 15.2.1

1. จงอธิบายสถานการณ์ของธุรกิจชุมชนไทยมาพอสังเขป
2. จงอธิบายปัญหาที่สำคัญที่เกิดกับภาพรวมของธุรกิจชุมชนไทยมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 15.2.1 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.2 เรื่องที่ 15.2.1)

เรื่องที่ 15.2.2

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชน

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชนสามารถอธิบายโดยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ปัจจัยภายในธุรกิจชุมชน (Internal Factors) ซึ่งประกอบด้วย คน (Man) เงินทุน (Money) เครื่องมือและอุปกรณ์ (Material) และการจัดการ (Management) หรือเรียกว่า หลัก 4M's และ 2) ปัจจัยภายนอกธุรกิจชุมชน (External Factors) ประกอบด้วย เศรษฐกิจ สังคม นโยบายรัฐ การเมือง กฎหมาย และเทคโนโลยี

อนึ่ง สำหรับปัจจัยในการดำเนินงานธุรกิจชุมชน (Operational Factors) ซึ่งได้แก่ หน่วยงานของรัฐในการกำกับดูแลธุรกิจชุมชน อาทิ กรมส่งเสริมสหกรณ์ และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรมส่งเสริมการเกษตร สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม กรมการพัฒนาชุมชน กรมพัฒนาธุรกิจการค้า เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานเหล่านี้มีหน้าที่ในการส่งเสริม พัฒนา การกำกับดูแล ภายใต้ภารกิจตามกฎหมายเฉพาะในแต่ละหน่วยงาน และหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน การพัฒนา การฝึกอบรม ทั้งนี้ สำหรับปัจจัยการดำเนินงานธุรกิจชุมชนขออธิบายโดยรวมอยู่ในปัจจัยภายนอก เนื่องจากถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของปัจจัยภายนอก และการดำเนินงานของธุรกิจชุมชนมีลักษณะการส่งเสริมจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน ซึ่งมีส่วนเข้ามาร่วมส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานธุรกิจชุมชน

1. ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชน

ปัจจัยภายในเป็นส่วนที่ธุรกิจชุมชนสามารถใช้ระบบบริหารจัดการที่ดี การควบคุม และการดำเนินงานที่ดีมีประสิทธิภาพให้บรรลุผลได้ เนื่องจากเป็นปัจจัยและทรัพยากรภายในขององค์กรธุรกิจชุมชน ซึ่งสามารถอธิบายได้โดยใช้หลัก 4M's ประกอบด้วยปัจจัย 4 ด้าน คือ

1.1 คน (Man) ในธุรกิจชุมชนประกอบกลุ่มคน ซึ่งอาจประกอบด้วย ผู้บริหารหรือผู้มีอำนาจกระทำการแทนธุรกิจชุมชน ซึ่งเป็นผู้กำหนดทิศทางหรือนโยบายขององค์กร คณะผู้ดำเนินงานหรือฝ่ายจัดการซึ่งทำหน้าที่ดำเนินกิจการ และสมาชิกธุรกิจชุมชนซึ่งมีส่วนร่วมในธุรกิจชุมชน ในหลายธุรกิจชุมชน การรวมกลุ่มอาจเริ่มต้นจากแกนนำที่พัฒนาจากการนำของปราชญ์ชาวบ้านซึ่งเป็นการต่อยอดจากภูมิปัญญาท้องถิ่น

หากเป็นนิติบุคคลที่จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลในรูปสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกรก็สามารถแบ่งบุคคลเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ 1) สมาชิกกลุ่มผู้ร่วมดำเนินงานในฐานะเจ้าของธุรกิจชุมชน หากสมาชิกธุรกิจชุมชนมีส่วนร่วมต่อธุรกิจของธุรกิจชุมชน เช่น สมาชิกร่วมสะสมหุ้นเพื่อเพิ่มทุนหรือฝากเงินเพิ่มทุนดำเนินงานให้กับธุรกิจชุมชน มีส่วนร่วมในธุรกิจรวบรวมและการผลิตของธุรกิจชุมชน สมาชิกมีส่วนร่วมซื้อสินค้าในธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายของธุรกิจชุมชนทำให้ปริมาณธุรกิจเพิ่มขึ้น สมาชิกซึ่งกู้เงินกับธุรกิจชุมชนชำระคืนหนี้แก่ธุรกิจชุมชนย่อมมีส่วนทำให้ธุรกิจชุมชนมีความเข้มแข็งทางการเงิน เป็นต้น 2) คณะกรรมการ

ดำเนินการในฐานะผู้บริหาร ซึ่งได้รับการเลือกตั้งจากมวลสมาชิก เป็นผู้กำหนดนโยบายและกำกับนโยบาย ธุรกิจชุมชน ซึ่งหากคณะกรรมการดำเนินการกำกับและควบคุมฝ่ายจัดการให้ดำเนินงานอย่างรอบคอบ สุจริต ดำเนินงานธุรกิจชุมชนเป็นไปตามนโยบายภายใต้กรอบของกฎหมาย ตามกรอบวัตถุประสงค์ของ ธุรกิจชุมชน และ 3) ฝ่ายจัดการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของธุรกิจชุมชน ซึ่งโดยปกติมีผู้จัดการ ซึ่งทำหน้าที่ เป็นหัวหน้าในการดำเนินงาน ดำเนินธุรกิจของธุรกิจชุมชน ทำงานให้บริการแก่ลูกค้า หรือประชาชน ผู้บริโภคสินค้าหรือบริการจากธุรกิจชุมชน ซึ่งหากผู้จัดการ เจ้าหน้าที่หรือพนักงานของธุรกิจชุมชนดำเนินงานให้เป็นผลดี โดยไม่ละเลยหลักการจัดการธุรกิจที่ดี มีระบบบัญชี ระบบการควบคุมภายในที่ดี ทำให้ ธุรกิจชุมชนมีส่วนเหลือหรือกำไรที่เหมาะสม ทำให้ธุรกิจชุมชนสามารถจัดสรรผลกำไรอย่างเหมาะสมแก่ ผู้ร่วมลงทุนและฝ่ายต่างๆ ของธุรกิจชุมชน สามารถจัดสวัสดิการที่ดีและเหมาะสมแก่สมาชิกกลุ่มธุรกิจ ชุมชนและต่อชุมชนนั้น

1.2 เงินทุน (Money) เงินทุนของธุรกิจชุมชนอาจจำแนก ได้ดังนี้

1) *เงินทุนจากแหล่งเงินทุนภายใน* ซึ่งเกิดจากการรวบรวมทุน การร่วมกันทำกิจกรรมผลิต สินค้าเพื่อหารายได้นำมาสะสม การสะสมทุนส่วนใหญ่เกิดจากการออม เงินรับฝากจากสมาชิกกลุ่ม เช่น กลุ่มออมทรัพย์ชุมชน หรือการออมตามรูปแบบเฉพาะขององค์กร เช่น ถ้าเป็นสหกรณ์หรือกลุ่มเกษตรกร ก็จะมีการสะสมทุนเรือนหุ้น ทุนสำรอง และทุนสะสมตามข้อบังคับ เป็นต้น

2) *เงินทุนจากแหล่งเงินทุนภายนอก* ได้แก่ เงินกู้จากเงินกู้จากการสนับสนุนผ่านหน่วยงาน ของทางราชการที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมเงินกู้ยืมจากสถาบันการเงินอื่น เช่น ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจ ขนาดกลางและขนาดย่อมแห่งประเทศไทย ธนาคารออมสิน และธนาคารพาณิชย์อื่น เป็นต้น

1.3 *เครื่องมือและอุปกรณ์ (Material)* เป็นปัจจัยที่เกี่ยวกับอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร รวมทั้ง เครื่องใช้สำนักงาน คอมพิวเตอร์ และระบบโปรแกรม ที่ธุรกิจชุมชนใช้ในการดำเนินงานธุรกิจ การแปรรูป การผลิตสินค้าและบริการของธุรกิจชุมชน เช่น

- เครื่องจักรและอุปกรณ์ในโรงงานที่ใช้ในกระบวนการผลิตนมยูเอชที
- เครื่องจักรและอุปกรณ์ในโรงงานที่ใช้ในการอบกาแฟ
- เครื่องจักรและอุปกรณ์โรงสีที่ใช้แปรรูปและผลิตข้าวสารถุง
- กี้ออผ้าและอุปกรณ์ในการผลิตผ้าพื้นเมือง
- คอมพิวเตอร์ เครื่องพิมพ์ ระบบโปรแกรม อุปกรณ์และเครื่องใช้สำนักงานที่ธุรกิจชุมชน

1.4 *การจัดการ (Management)* ระบบการบริหารจัดการธุรกิจและบริการที่ดี การจัดการเชิงกลยุทธ์ การบริหารที่โปร่งใส มีระบบธรรมาภิบาลที่ดีและป้องกันการทุจริต มีระบบบัญชีที่ดีมีมาตรฐาน ดำเนินงาน โดยใช้หลักการธุรกิจ ค่านิยมและเป้าหมายของธุรกิจชุมชนที่ดี วิธีการพัฒนาธุรกิจชุมชนที่ดี ย่อมทำให้ ธุรกิจชุมชนบรรลุวัตถุประสงค์ของธุรกิจชุมชน การจัดการตามแผนธุรกิจที่ดี เกิดประโยชน์แก่สมาชิกชุมชน ในชุมชนและสังคม และสามารถพัฒนาธุรกิจชุมชนได้อย่างเหมาะสม

2. ปัจจัยภายนอกที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชน

ปัจจัยภายนอก (External Factors) ที่มีผลต่อการพัฒนาธุรกิจชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยที่ธุรกิจชุมชนไม่สามารถเข้าไปดำเนินการ ควบคุม หรือบริหารจัดการโดยตรงได้ เนื่องจากเป็นปัจจัยที่เป็นสภาพแวดล้อมอยู่ภายนอกองค์กรธุรกิจชุมชน ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองนโยบายรัฐ กฎหมาย การกำกับดูแล และเทคโนโลยี หรืออาจใช้ PEST Analysis ในการวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกก็ได้ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยหลัก 4 กลุ่มปัจจัย คือ การเมือง (Political Factors) เศรษฐกิจ (Economic Factors) สังคม (Social Factors) และเทคโนโลยี (Technological Factors)

ปัจจัยภายนอกเหล่านี้อาจมีผลกระทบต่อธุรกิจชุมชนทั้งในเชิงบวกหรือเชิงลบใน 3 ลักษณะ ดังนี้
1) ไม่กระทบต่อธุรกิจชุมชน 2) กระทบเป็นประโยชน์ต่อธุรกิจชุมชน เรียกว่า “โอกาส (Opportunities)” และ 3) กระทบเป็นปัญหาต่อธุรกิจชุมชน เรียกว่า “อุปสรรค” (Threats)

2.1 การเมือง ปัจจัยการเมือง นโยบายรัฐ กฎหมาย และการกำกับดูแล ส่งผลเชิงบวกหรือเชิงลบต่อการดำเนินงานธุรกิจชุมชน อาทิ การส่งเสริมสนับสนุนระบบธุรกิจชุมชน นโยบายของรัฐที่มีต่อธุรกิจชุมชน การแก้ไขเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่ส่งผลกระทบต่อธุรกิจชุมชน เช่น การแก้ไขเพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมกำกับดูแลธุรกิจชุมชนบางกรณีก็เป็นผลดีที่เกิดขึ้นต่อธุรกิจชุมชน เช่น ช่วยให้มึระบบธรรมาภิบาลเพิ่มขึ้น การส่งเสริมพัฒนาความสามารถเชิงธุรกิจ การกำกับดูแลการดำเนินงานนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล เชื่อมโยงไปถึงมาตรการต่างๆ ที่รัฐนำมาใช้รวมถึงกฎหมายซึ่งธุรกิจชุมชนต้องถือปฏิบัติ ผู้บริหารธุรกิจชุมชนจึงต้องศึกษาการเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงของการเมืองและกฎหมายที่จะเกิดขึ้น เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาในการวางแผนการดำเนินงานธุรกิจชุมชน

ปัจจัยภายนอกด้านนี้ หากมีลักษณะเกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่มีภารกิจเข้ามาเกี่ยวข้องในการส่งเสริมกำกับดูแลใกล้ชิดกับองค์กรธุรกิจชุมชน และอาจส่งผลกระทบต่อการตัดสินใจหรือการบริหารจัดการซึ่งเป็นปัจจัยภายในขององค์กรธุรกิจชุมชน บางทีจึงมีผู้เรียกว่าปัจจัยการดำเนินงานธุรกิจชุมชนนั่นเอง

2.2 เศรษฐกิจ ปัจจัยทางเศรษฐกิจในลักษณะดี (เศรษฐกิจเจริญเติบโต) หรือเศรษฐกิจไม่ดี (เศรษฐกิจตกต่ำ) ย่อมชี้ให้เห็นถึงปริมาณการใช้ทรัพยากร และเป็นปัจจัยการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ถ้าหากเศรษฐกิจดีย่อมส่งผลกระทบต่อขยายตัวทางธุรกิจของธุรกิจชุมชน (โอกาส) แต่ถ้าหากเศรษฐกิจไม่ดีหรือหดตัวอาจส่งผลกระทบต่อธุรกิจธุรกิจชุมชน (อุปสรรค) การติดตามและคาดการณ์แนวโน้มทางด้านเศรษฐกิจในอนาคตว่าจะมีแนวโน้มอย่างไร สามารถนำมาใช้ในการวางแผนธุรกิจหรือแผนพัฒนาธุรกิจชุมชนได้อย่างเหมาะสม สิ่งที่นิยมนำมาใช้ในการพิจารณาปัจจัยทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ อัตราดอกเบี้ย อัตราเงินเฟ้อ อัตราแลกเปลี่ยน อัตราการจ้างแรงงาน อัตราค่าแรงงานขั้นต่ำราคาสินค้าในตลาด และดัชนีความเชื่อมั่นของผู้บริโภค เป็นต้น

2.3 สังคมและวัฒนธรรม ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งรูปแบบในการดำเนินชีวิตในพื้นที่แต่ละท้องถิ่นหรือชุมชน อาจมีผลกระทบเชิงบวกหรือผลกระทบต่อการทำงานธุรกิจของธุรกิจชุมชน ปัจจัยทางสังคมและวัฒนธรรมที่นิยมนำมาพิจารณา ได้แก่ จำนวนประชากร อัตราการขยายตัวของประชากร สัดส่วนของประชากรในวัยทำงาน ขนาดและจำนวนกลุ่มอาชีพต่างๆ ในพื้นที่ วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่ส่งผลกระทบต่อวิถีการบริโภค ซึ่งธุรกิจชุมชนสามารถพิจารณาใช้ประโยชน์จากโอกาสหรือ

หากมีผลกระทบในเชิงลบเป็นอุปสรรคต่อธุรกิจชุมชน ผู้บริหารธุรกิจชุมชนสามารถพิจารณาแก้ไขหรือหลีกเลี่ยงอุปสรรคดังกล่าวได้

2.4 เทคโนโลยี ปัจจัยภายนอกด้านเทคโนโลยีเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความก้าวหน้า และการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นเป็นปัจจัยที่มีผลเชิงบวก (โอกาส) ต่อธุรกิจชุมชนหากธุรกิจชุมชนสามารถประยุกต์และใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ย่อมสร้างโอกาสความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน แต่ถ้าหากธุรกิจชุมชนไม่สามารถประยุกต์ปรับตัวรองรับและใช้ประโยชน์ได้อย่างเหมาะสมย่อมส่งผลกระทบเชิงลบ (อุปสรรค) ในการพัฒนาเมื่อเทียบกับคู่แข่ง หรือทำให้ขาดโอกาสต่อธุรกิจชุมชน เช่น สภาพตลาดที่มีการใช้ระบบช่องทางการตลาดออนไลน์ขององค์กรธุรกิจเอกชน หากไม่สามารถปรับตัวนำมาใช้ประโยชน์ได้ ย่อมทำให้เกิดการเสียเปรียบต่อคู่แข่งในธุรกิจ เป็นต้น

ปัจจุบันการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้ทั้งปัจจัยภายในของธุรกิจชุมชนและผลกระทบจากปัจจัยภายนอก หากสามารถประยุกต์ใช้ในดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ดีขึ้นในแง่ความสะดวก ความรวดเร็ว ความถูกต้อง และระบบงานที่ดี เช่น การใช้ระบบคอมพิวเตอร์และโปรแกรมในงานเงินฝาก งานสินเชื่อ และงานการขายสินค้าหน้าร้านโดยใช้ระบบขายพีโอเอส (Point of Sale) เป็นต้น

กิจกรรม 15.2.2

1. จงอธิบายปัจจัยภายในธุรกิจชุมชนมาพอสังเขป
2. จงอธิบายปัจจัยภายนอกธุรกิจชุมชนมาพอสังเขป

(โปรดทำกิจกรรม 15.2.2 ในคู่มือการศึกษาตอนที่ 15.2 เรื่องที่ 15.2.2)

เรื่องที่ 15.2.3

แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชน

แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนที่ดีจะต้องพัฒนาโดยคำนึงถึงปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก พร้อมทั้งปรับตัว เรียนรู้ และปฏิบัติหรือดำเนินงานให้สอดคล้องเหมาะสมกับดำเนินงาน เช่น การปฏิบัติตามแนวทางของกรมส่งเสริมการเกษตรและกรมการพัฒนาชุมชน เป็นต้น โดยใช้แนวทางพัฒนาแบบบูรณาการ (Integrated Development) โดยบูรณาการทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอก (ซึ่งรวมทั้งปัจจัยการดำเนินงานธุรกิจชุมชน) เพื่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาในรูปแบบที่เป็นกลยุทธ์สามารถนำประยุกต์ในการปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมได้ง่ายขึ้น

หลักในการพิจารณาวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก (รวมทั้งปัจจัยการดำเนินงาน) ของธุรกิจชุมชน อาจใช้หลักการวิเคราะห์ที่เรียกว่าการวิเคราะห์ SWOT ซึ่งทฤษฎีการวิเคราะห์ SWOT คิดค้นโดยอัลเบิร์ต ฮัมฟรีย์ (Albert Humphrey) คือ การวิเคราะห์ปัจจัยภายในโดยวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และวิเคราะห์ปัจจัยภายนอกโดยวิเคราะห์โอกาส หรืออุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยด้านต่างๆ ของปัจจัยภายนอก อีกทั้งสิ่งที่เกิดขึ้นและแนวโน้มการเปลี่ยนในอนาคต รวมทั้งผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ที่ได้มีต่อองค์กร การที่ธุรกิจชุมชนรู้จักจุดแข็ง จุดอ่อน และความสามารถด้านต่างๆ ที่องค์กรมีอยู่ เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงานขององค์กรได้อย่างเหมาะสม ดังนี้

1) จุดแข็ง (Strength) คือ ข้อได้เปรียบของกิจการ ลักษณะพิเศษหรือลักษณะเด่นขององค์กรที่เอื้อต่อการประสบความสำเร็จ สามารถนำมาใช้ประโยชน์และใช้แข่งขันกับคู่แข่งได้ เช่น เจ้าของกิจการมีทักษะและความรู้ในการดำเนินธุรกิจ การทำงานร่วมกันเป็นอย่างดีของบุคลากรในองค์กร และธุรกิจที่ลงทุนน้อยและคืนทุนเร็ว เป็นต้น

2) จุดอ่อน (Weakness) คือ ข้อด้อย ข้อเสีย หรือปัญหาภายในองค์กรที่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน ที่สามารถนำไปสู่ความล้มเหลวของการทำธุรกิจได้ เช่น มีระบบบริหารจัดการที่ไม่ดี อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมที่สูง ขาดระบบบัญชีที่ดีและมีมาตรฐาน และไม่มีระบบควบคุมภายในที่ดี เป็นต้น

3) โอกาส (Opportunity) เกิดจากปัจจัยภายนอกที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบในเชิงบวกเป็นประโยชน์กับการดำเนินกิจการขององค์กร เช่น การขยายตัวของเศรษฐกิจดี ความต้องการทางการตลาดมีมาก และเทคโนโลยีพัฒนารวดเร็วและประยุกต์ใช้ง่าย เป็นต้น

4) อุปสรรค (Threat) เกิดจากปัจจัยภายนอกที่เป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบในเชิงลบเป็นอุปสรรคกับการดำเนินกิจการขององค์กร เช่น ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ สินค้าชนิดนั้นล้นตลาด และคู่แข่งจากรัฐกิจภายนอกผลิตสินค้าชนิดนั้นได้คุณภาพดีและมีต้นทุนต่ำกว่า เป็นต้น

1. วิธีการพัฒนาธุรกิจชุมชนแบบบูรณาการ

การพัฒนาธุรกิจชุมชนที่ดีสามารถใช้วิธีการพัฒนาแบบบูรณาการ ดังต่อไปนี้

1.1 วิธีการพัฒนาธุรกิจชุมชนโดยใช้ปัจจัยภายในด้านใดด้านหนึ่งเป็นแกนหลัก เพื่อให้มีจุดเริ่มในการพัฒนาโดยใช้ปัจจัยภายในที่เป็น "จุดแข็ง" เช่น คน เงินทุน เครื่องมือและอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ เพื่อใช้ขับเคลื่อนการพัฒนาและกำจัดหรือลด "จุดอ่อน" ของปัจจัยภายในที่เป็นจุดอ่อน จากนั้นจึงบูรณาการร่วมกับปัจจัยภายในด้านอื่นๆ ซึ่งธุรกิจชุมชนสามารถควบคุมและบริหารจัดการได้ให้เกิดการพัฒนาที่เป็นประโยชน์และเหมาะสม ซึ่งการพัฒนาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจจะต้องประกอบด้วยปัจจัยภายในหลายด้าน เช่น ทั้งปัจจัยย่อยด้านคน ด้านเงินทุน ด้านเครื่องมือและอุปกรณ์ที่เหมาะสม และวิธีในการบริหารจัดการหรือการดำเนินการที่เหมาะสม

อนึ่ง สำหรับปัจจัยภายในที่เป็นปัจจัยย่อยใดๆ เช่น ปัจจัยด้านคน (ได้แก่ สมาชิก คณะกรรมการ ดำเนินการ และฝ่ายจัดการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ธุรกิจชุมชน) ยกตัวอย่างเช่น เมื่อวิเคราะห์ออกมาแล้วพบว่า ในปัจจัยย่อยด้านฝ่ายจัดการหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของธุรกิจชุมชนในแต่ละแผนกของธุรกิจชุมชน อาจมีความรู้ความสามารถ ความขยัน ความตั้งใจ และประสบการณ์ ตลอดจนทักษะที่ไม่เท่าเทียมกัน จึงอาจมีข้อเท็จจริงว่า บางส่วนเป็นจุดแข็ง และบางส่วนเป็นจุดอ่อน ซึ่งข้อเท็จจริงเหล่านี้เมื่อวิเคราะห์ในแต่ละธุรกิจชุมชนแล้ว อาจพบว่ามีความแตกต่างกันออกไปในแต่ละธุรกิจชุมชนก็เป็นได้

สำหรับปัจจัยภายนอกเป็นสิ่งที่องค์กรธุรกิจชุมชนไม่สามารถดำเนินการบริหารจัดการได้เอง เนื่องจากเป็นผลที่เกิดจากปัจจัยภายนอกธุรกิจชุมชนซึ่งอาจมีผลกระทบในเชิงบวก (โอกาส) หรือเชิงลบ (อุปสรรค) ต่อธุรกิจชุมชน ธุรกิจชุมชนสามารถพิจารณาเป็น 2 แนวทางย่อย คือ

1) ธุรกิจชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ที่เกิด "โอกาส" จากปัจจัยภายนอกได้ (สำหรับปัจจัยภายนอกที่เกิด "โอกาส" เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอกแต่ละด้าน เช่น การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ก็จะใช้โอกาสที่เกิดเป็นประโยชน์ในการพัฒนา)

2) ดำเนินการหาแนวทางเพื่อป้องกัน ลดหรือหลีกเลี่ยงความเสี่ยงที่จะเกิด "อุปสรรค" ต่อการพัฒนา

1.2 แนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการจากข้อ 1 และสามารถเพิ่มมิติการพัฒนาแบบบูรณาการที่ดียิ่งขึ้น โดยเพิ่มการใช้เครื่องมือที่เรียกว่า TOWS Matrix เพื่อบูรณาการในการพัฒนาโดยเพิ่มมิติการใช้ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกร่วมกันในการพัฒนา ซึ่งมีแนวทางย่อย 4 แนวทาง ดังต่อไปนี้

1) **แนวทางเชิงรุก** เป็นแนวทางที่ใช้จุดแข็งของปัจจัยภายใน เพื่อร่วมเสริมกับโอกาสที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจเรียกโดยย่อว่า SO (Strength "จุดแข็ง" กับ Opportunity "โอกาส")

2) **แนวทางเชิงแก้ไข** เป็นแนวทางที่ใช้โอกาสที่เกิดขึ้นจากปัจจัยภายนอก เพื่อลดหรือแก้ไขจุดอ่อนของปัจจัยภายใน ซึ่งอาจเรียกโดยย่อว่า WO (Weakness "จุดอ่อน" กับ Opportunity "โอกาส")

3) **แนวทางเชิงรับ** เป็นแนวทางที่ใช้จุดแข็งของปัจจัยภายใน เพื่อรองรับต่ออุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจเรียกโดยย่อว่า ST (Strength "จุดแข็ง" กับ Threat "อุปสรรค")

4) **แนวทางเชิงป้องกัน** เป็นแนวทางที่ใช้การลดจุดอ่อนของปัจจัยภายในเพื่อป้องกันอุปสรรคที่เกิดจากปัจจัยภายนอก ซึ่งอาจเรียกโดยย่อว่า WT (Weakness "จุดอ่อน" กับ Threat "อุปสรรค")

ตัวอย่างที่ 1 เพื่อประกอบการอธิบายในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของช่องทางการตลาดแบบออนไลน์ของธุรกิจเอกชนจำนวนมาก เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเกิดขึ้นเร็วมาก ซึ่งกระทบต่อการตลาดของธุรกิจชุมชน ธุรกิจชุมชนอาจใช้ทางเลือกในการพัฒนาตามแนวทาง ดังนี้ 1) หากพบว่า ธุรกิจชุมชนแห่งนั้นมีปัจจัยย่อยภายในด้านคนที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพร้อมอยู่แล้ว ประกอบกับสามารถมีและใช้เครื่องมืออุปกรณ์ในการทำตลาดออนไลน์ มีสภาวะเงินทุนที่เพียงพอ และมีระบบการบริหารจัดการที่มีระบบมาตรฐาน ซึ่งถือว่าปัจจัยภายในของธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นจุดแข็ง ก็สามารถใช้นโยบายเชิงรุก (SO) ที่จะเพิ่มยอดทางการตลาดเนื่องจากโอกาสที่เกิดขึ้น และ 2) แต่ถ้าหากพบว่า ธุรกิจชุมชนยังไม่มีความพร้อมของปัจจัยภายใน ด้านคนโดยบุคลากรหรือเจ้าหน้าที่ของธุรกิจชุมชนยังขาดความรู้ความเชี่ยวชาญ ขาดเครื่องมืออุปกรณ์ที่เหมาะสม ขาดความพร้อมของเงินทุนที่ไม่เพียงพอ และมีระบบการบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นระบบที่สามารถรองรับการตลาดแบบออนไลน์ ซึ่งถือว่าปัจจัยภายในของธุรกิจชุมชนส่วนใหญ่เป็นจุดอ่อน จึงควรใช้แนวทางเชิงแก้ไข (WO) เพื่อแก้ไขจุดอ่อนของปัจจัยภายในด้านต่างๆ เช่น การเพิ่มความรู้ทักษะให้แก่บุคลากร การเลือกใช้เครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่เหมาะสม การเสริมแหล่งเงินทุนภายในจากการระดมเงินออม หรือหาแหล่งเงินทุนภายนอกที่เหมาะสม การปรับปรุงระบบงานและระบบควบคุมทางบัญชีมาตรฐาน เป็นต้น ซึ่งอาจใช้แนวทางเชิงแก้ไข (หรือ WO) จะเป็นการแก้ไขหรือลดในส่วนของปัจจัยย่อยแต่ละปัจจัยภายในที่เคยจุดอ่อนให้ดีขึ้นซึ่งโอกาสของเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นสามารถเรียนรู้หรือประยุกต์ใช้ง่ายขึ้น ประกอบกับสามารถนำเครื่องมืออุปกรณ์ที่เป็นไปได้ง่ายขึ้น เช่น ในปัจจุบันสามารถใช้สมาร์ทโฟน ในการประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์ในการทำตลาดออนไลน์ได้ง่ายขึ้น เป็นต้น

ตัวอย่างที่ 2 เพื่อประกอบการอธิบายในกรณีที่มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายเพื่อให้ธุรกิจชุมชนปฏิบัติตามแนวทางธรรมาภิบาลที่เข้มงวดและเคร่งครัด ธุรกิจชุมชนอาจใช้ทางเลือกในแนวทางการพัฒนา ดังนี้ 1) หากพบว่า ธุรกิจชุมชนแห่งนั้นมีระบบกลไกธรรมาภิบาลของตนเองที่ดีอยู่แล้ว (ปัจจัยภายในด้านการบริหารจัดการ) ก็สามารถใช้นโยบายเชิงรับ (ST) ก็ได้ และ 2) แต่ถ้าหากพบว่า ธุรกิจชุมชนแห่งนั้นยังไม่มีความพร้อมในระบบธรรมาภิบาลของตนเองที่ดี ก็สามารถใช้นโยบายเชิงป้องกัน (WT) โดยมุ่งลดจุดอ่อนของปัจจัยภายในด้านต่างๆ เพื่อป้องกันอุปสรรคที่จะเกิดขึ้น เนื่องจากการปรับใช้ให้สอดคล้องกับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับระบบธรรมาภิบาล ตลอดจนการกำกับควบคุมจากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งธุรกิจชุมชนอาจปรับปรุงบริหารจัดการให้ระบบธรรมาภิบาลให้ดีขึ้นโดยเป็นการลดจุดอ่อน เช่น การเร่งพัฒนาให้ความรู้ การสนับสนุนด้านการเงินในการพัฒนาทีมงาน การประยุกต์ใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่เหมาะสม การวางระบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับมาตรฐานระบบและรายงานต่างๆ วางมาตรฐานระบบควบคุมภายในที่มีมาตรฐาน ซึ่งเมื่อธุรกิจชุมชนสามารถบรรลุผลของการพัฒนาตามแนวทางนี้ ปัจจัยภายในที่เคยเป็นจุดอ่อนอาจกลับกลายเป็นจุดแข็งในภายหลังก็เป็นได้

2. แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนแบบบูรณาการ

แนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนขอเสนอเป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจชุมชนแบบบูรณาการ โดยบูรณาการทั้งปัจจัยภายใน และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อดำเนินงานธุรกิจชุมชน หนึ่งแนวทางการพัฒนานี้ผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์และปรับปรุงแนวทางให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เป็นจริงเพิ่มเติมได้ ซึ่งอาจมีความซับซ้อนของปัจจัยที่แตกต่างออกไปของแต่ละองค์กร เช่น ในปัจจัยภายในย่อยๆ แต่ละปัจจัยขององค์กรถึงแม้เป็นปัจจัยเดียวกันก็ตามบางองค์กรอาจเป็น "จุดแข็ง" แต่บางองค์กรอาจเป็น "จุดอ่อน" ก็ได้ เพื่อประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม ตามเหตุและปัจจัยที่เป็นข้อเท็จจริงของแต่ละองค์กร จึงขอเสนอเป็นแนวทางการพัฒนาโดยใช้ปัจจัยภายในเป็นแกนหลักในการพัฒนา โดยจำแนกออกเป็น 4 กลุ่ม ดังต่อไปนี้

2.1 กลุ่มแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในด้านคน (Man) เป็นแกนหลักในการพัฒนา ดังนี้

แนวทางที่ 1 การพัฒนาสมาชิกและบุคคลที่มีส่วนร่วมในชุมชน ถือเป็นจุดมุ่งหมายหลักในการดำเนินงานของธุรกิจชุมชน อาจมีแนวทางการพัฒนาให้สมาชิกและบุคคลที่มีส่วนร่วมเข้าใจวัตถุประสงค์และความสำเร็จที่แท้จริง คือ ธุรกิจชุมชนมีส่วนทำให้ฐานะเศรษฐกิจของสมาชิกและบุคคลที่มีส่วนร่วมในชุมชนมีฐานะเศรษฐกิจดีขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นในชุมชนหรือท้องถิ่น

แนวทางที่ 2 พัฒนาการมีส่วนร่วมของสมาชิกธุรกิจชุมชน ในการดำเนินธุรกิจหรือบริการของธุรกิจชุมชน เช่น ธุรกิจจัดหาสินค้ามาจำหน่ายของธุรกิจชุมชน ธุรกิจรวบรวมผลผลิต ธุรกิจการผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ และการจำหน่ายสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ เป็นต้น

แนวทางที่ 3 ส่งเสริมสมาชิกที่เป็นเกษตรกร เรียนรู้การจัดการฟาร์มที่ดี การจัดการอาชีพเกษตรกรที่ดีและเหมาะสม การเกษตรอินทรีย์ แนวทางการเพิ่มรายได้หลายทาง แนวทางการลดรายจ่ายในรูปแบบการเปลี่ยนซากพืชหรือมูลค่าเพื่อเป็นปุ๋ยหมัก หรือทำน้ำหมักชีวภาพ การใช้ประโยชน์จากก๊าซชีวภาพ และการเกษตรที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

แนวทางที่ 4 ส่งเสริมให้สมาชิกธุรกิจชุมชนในภาคการผลิตผลผลิตผลที่มีคุณภาพเหมาะสมและมีมาตรฐานรับรอง เช่น การเกษตรปลอดสารพิษ สินค้าที่ได้มาตรฐานรับรอง เช่น การผลิตทางการเกษตรที่ดีและเหมาะสม หรือ Good Agriculture Practices (GAP) หลักเกณฑ์วิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร หรือ Good Manufacturing Practice (GMP) และมาตรฐานอาหารฮาลาล (Halal) เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดโอกาสและช่องทางการขยายตลาดของเกษตรกร โดยองค์กรธุรกิจชุมชนต้องพัฒนาปัจจัยภายในด้านต่างๆ ได้แก่ ระบบเชื่อมโยงทางการตลาดที่รองรับกลไกการส่งเสริม ได้แก่ การรับซื้อผลผลิตตามมาตรฐาน การกำหนดราคาซื้อตามมาตรฐานสินค้า และการต่อยอดทางการตลาดกับกลุ่มลูกค้าสินค้ามาตรฐานเหล่านี้ เป็นต้น พร้อมทั้งใช้โอกาสจากกระแสความต้องการของตลาดในความนิยมของสินค้าเหล่านี้ โดยเน้นตลาดลูกค้ากำลังซื้อสูง ลูกค้าที่เน้นสุขภาพ ลูกค้าตลาดต่างประเทศ เป็นต้น

แนวทางที่ 5 ส่งเสริมให้สมาชิกของธุรกิจชุมชนโดยเงินเชื่อเพื่อการผลิตและต่อยอดอาชีพสมาชิก (Income Generating Loan) ซึ่งสมาชิกจะใช้เป็นเงินเพื่อพัฒนาอาชีพพัฒนาระบบการผลิตทำให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจที่เกิดกับสมาชิกและครอบครัวได้ชัดเจน เรียกว่า การสร้าง

“New Money” มากกว่าการให้สินเชื่อเพื่อการบริโภค (Consumption Loan) ซึ่งหากพบข้อเท็จจริงว่า บางครั้งสมาชิกกู้ยืมเงินธุรกิจชุมชนไปใช้ในการผลิตทางการเกษตร แต่กลับนำเงินส่วนใหญ่ไปใช้จ่ายในการบริโภคสิ้นเปลืองหมดไปทำให้เงินทุนไม่เพียงพอในระบบการผลิต และทำให้เกิดความล้มเหลวในการผลิตจึงไม่มีความสามารถในการสร้างเงินใหม่ให้เพียงพอในสังขาระคินหนี้เงินกู้แก่ธุรกิจชุมชน (หลักคิดที่ควรใช้ คือ ในการประกอบอาชีพของสมาชิก เพื่อใช้ในการครองชีพและการบริโภคในครัวเรือนเป็นหลัก หากไม่เพียงพอก็ควรมีการทบทวนหรือปรับปรุงในการดำเนินการประกอบอาชีพที่เหมาะสม และอาจใช้แนวทางการปรับวิถีชีวิตในการดำรงชีพตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดการการเงินส่วนบุคคลประกอบกันได้) ทั้งนี้ การที่สมาชิกหรือเกษตรกรกู้ยืมเงินมาเพื่อการบริโภค ถือเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้วงจรหนี้ของเกษตรกรส่วนใหญ่ติดอยู่กับดักวงจรหนี้ตัวเอง

แนวทางที่ 6 ธุรกิจชุมชนควรส่งเสริมให้ความรู้และกำกับติดตามในการให้เงินกู้ (สินเชื่อ) ให้แก่สมาชิกธุรกิจชุมชนให้เป็นเงินกู้หรือหนี้ที่เกิดประโยชน์ (Useful Loan) และควบคุมหลีกเลี่ยงไม่ให้เกิดการปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกธุรกิจชุมชนที่เป็นเงินกู้หรือหนี้ที่เกิดโทษ (Non-Useful Loan หรือ Wicked Loan) กล่าวคือ

- 1) เงินกู้หรือหนี้ที่เกิดประโยชน์ ทำให้สมาชิกมีโอกาสได้เป็นเจ้าของที่ดิน บ้าน ได้ทุนทำกิน ต่อยอดหรือขยายงานอาชีพ เช่น การซื้อวัวนมมาเลี้ยง การซื้อไก่ไข่มาเลี้ยง การศึกษาของครอบครัว เป็นต้น
- 2) เงินกู้หรือหนี้ที่เกิดโทษ ซึ่งเมื่อติดตามการใช้เงินกู้ของสมาชิก อาจพบว่ามีลักษณะการใช้จ่ายแบบสุรุ่ยสุร่าย ใช้จ่ายเกินความจำเป็นเกินพอดี ก่อหนี้หลายทาง หรือเข้าไปในอบายมุข การพนัน สิ่งเสพติดมอมเมา ในบางรายอาจมีลักษณะกู้หนี้เพื่อปลดหนี้เนื่องจากมีหลายทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการติดหนี้ดอกเบี้ย

แนวทางที่ 7 ธุรกิจชุมชนควรเร่งบ่มเพาะเสริมสร้างความรู้ในการจัดการเงินส่วนบุคคลให้แก่สมาชิก (Personal Financial Management) การจัดการการเงินส่วนบุคคลเป็นการจัดการความสัมพันธ์ของกลุ่มการเงินสำคัญ 4 กลุ่ม โดยเทียบกับช่วงเวลาที่เหมาะสม (อาจเทียบเป็นช่วงเวลา รายเดือน) คือ

- 1) การจัดการสมดุลระหว่างรายได้รวมและรายจ่ายรวม (รายได้รวมทุกแหล่งของสมาชิกควรมากกว่ารายจ่ายรวม)
- 2) การจัดการการเงินส่วนบุคคลของสมาชิกแต่ละครอบครัวที่ดี กล่าวคือ
 - หากมีรายได้รวมทุกแหล่งควรมากกว่ารายจ่ายรวม
 - ทำให้มีโอกาสที่มีทรัพย์สินรวมเพิ่มขึ้น (เงินออมรวมอยู่ในส่วนนี้)
- 3) การจัดการการเงินส่วนบุคคลของสมาชิกแต่ละครอบครัวที่ไม่ดี กล่าวคือ
 - หากรายได้รวมทุกแหล่งน้อยกว่ารายจ่ายรวม ถือว่ามีปัญหาการจับจ่ายใช้สอยและจะเกิดภาวะการก่อหนี้เพิ่มขึ้น
 - ทำให้มีโอกาสที่มีการก่อหนี้สินรวมเพิ่มขึ้น (เพื่อนำมาชดเชยรายได้ที่ไม่เพียงพอ) วงจรการก่อหนี้เพิ่มจะยิ่งเพิ่มภาวะรายจ่ายที่เพิ่มขึ้น จากการทำต้องชำระหนี้คินทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย ซึ่งในบางรายอาจไม่สามารถชำระคินเงินต้นได้เลย อาจส่งชำระเฉพาะดอกเบี้ยเท่านั้น

- ยิ่งถ้าเป็นหนี้ที่มาจากเงินกู้ยืมจากระบบสถาบันการเงิน ก็มักจะมีอัตราดอกเบี้ยสูงและมักจะเกินกว่าอัตราที่กฎหมายกำหนด (ธุรกิจชุมชนควรแรงค์ไม่ให้สมาชิกไปกู้ยืมหนี้จากระบบ และช่วยให้การปรึกษาและช่วยเหลือให้สมาชิกสามารถจัดการหนี้ได้อย่างถูกวิธี)

แนวทางที่ 8 การพัฒนาองค์ความรู้ที่ถูกต้องให้กับผู้บริหาร ในฐานะผู้บริหารธุรกิจชุมชน ในการกำกับและควบคุมดูแลทีมงานให้ดำเนินงานอย่างรอบคอบ ไม่ทุจริต ภายใต้กรอบของกฎหมาย ตามกรอบวัตถุประสงค์ของธุรกิจชุมชน ในฐานะที่เป็นผู้กำหนดนโยบายและกำกับนโยบายของธุรกิจชุมชนให้สอดคล้องต่อวัตถุประสงค์ของธุรกิจชุมชน ให้เป็นผลดีต่อธุรกิจชุมชน ซึ่งในปัจจุบันผู้บริหารธุรกิจชุมชน ควรจะต้องได้รับการพัฒนาองค์ความรู้เพิ่มขึ้นในหลายด้านให้สอดคล้องกับสภาวะการแข่งขันที่เพิ่มขึ้น ได้แก่ การบริหารจัดการ การเงิน บัญชี การบริหารความเสี่ยง ธรรมภิบาล การควบคุมภายใน ระบบภาษีที่เกี่ยวข้อง และกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานธุรกิจชุมชน เป็นต้น

แนวทางที่ 9 พัฒนาหรือส่งเสริมทีมงานและเจ้าหน้าที่ของธุรกิจชุมชนให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็น โดยให้มีการเรียนรู้เพิ่มเติมอย่างต่อเนื่อง ทั้ง Upskill (การเพิ่มเติมทักษะ) และ Reskill (การสร้างทักษะใหม่) เพื่อให้ทีมงานและเจ้าหน้าที่ของธุรกิจชุมชนในฝ่ายต่างๆ ให้มีความรู้ความสามารถทันต่อสภาวะการแข่งขันและการปรับตัวให้ทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในธุรกิจ หรือเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลง พัฒนาทักษะให้ทันต่อสภาวะการแข่งขันหรือทักษะที่จำเป็นที่เกิดขึ้นใหม่ เช่น ความรู้และทักษะในการค้าของธุรกิจชุมชนแบบออนไลน์ ซึ่งจะทำให้เกิดโอกาสและช่องทางการขยายตลาดของธุรกิจชุมชน ความรู้ในพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และความรู้ในการออกแบบหีบห่อสินค้า เป็นต้น

การพัฒนาให้ทันกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบการค้าแบบออนไลน์ เครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี เช่น ระบบคอมพิวเตอร์ การพัฒนาปรับปรุงระบบงาน ระบบเทคโนโลยีที่จำเป็นมาใช้ และควรเร่งพัฒนาทีมงานให้ทันต่อระบบที่จำเป็นในการแข่งขันกับธุรกิจเอกชน อย่างไรก็ตาม การลงทุนด้านเทคโนโลยีต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับขนาดของกิจการและเงินทุนของธุรกิจชุมชน

2.2 กลุ่มแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในด้านเงินทุน (Money) เป็นแกนหลักในการพัฒนา ดังนี้

แนวทางที่ 10 ธุรกิจชุมชนสามารถพัฒนาส่งเสริมการออมได้หลายรูปแบบ ซึ่งจะส่งผลด้านการเงินให้กับสมาชิกได้ในที่สุด กล่าวคือ

1) การออมที่เป็นตัวเงิน ได้แก่ ทุนเรือนหุ้น และเงินฝากกับธุรกิจชุมชนทุกประเภท ซึ่งโดยทั่วไปกลุ่มสมาชิกที่ฐานะทางการเงินที่ต่ำกว่า เช่น ผู้ที่มีรายได้น้อยกว่าย่อมมีโอกาสในการออมแบบนี้ต่ำกว่า

2) การออมในรูปแบบอื่นที่อาจไม่เป็นตัวเงินที่ชัดเจน ได้แก่

(1) การส่งเสริมให้สมาชิกร่วมในสวัสดิการรูปแบบต่างๆ เช่น ฌาปนกิจสงเคราะห์ และสวัสดิการประกันชีวิตกลุ่ม เป็นต้น ซึ่งการออมเหล่านี้จะได้รับสิทธิตามเงื่อนไขของสวัสดิการที่กำหนดไว้ ถึงแม้จะยังไม่สามารถนับเป็นตัวเงินที่ชัดเจนในเบื้องต้นได้ เนื่องจากการได้รับผลประโยชน์ที่เป็นตัวเงินจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขหรือเงื่อนไขที่กำหนด (บางกรณีอาจไม่สามารถรับเองได้ โดยทายาทเป็นผู้รับแทน เช่น กรณีเสียชีวิต) การเป็นตัวเงินที่เป็นไปตามเงื่อนไขหรือเงื่อนไขของระบบสวัสดิการ

ในภายหลัง ซึ่งระบบนี้อาจกล่าวได้ว่าธุรกิจชุมชนมีส่วนช่วยให้สมาชิกมีโอกาสเข้าถึงระบบการคุ้มครองต่อคุณภาพและสร้างความมั่นคงของชีวิตได้

(2) การออมที่ไม่เป็นตัวเงินในการส่งเสริมวิถีชีวิตที่ดี สอดคล้องตามแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy Philosophy: SEP) เป็นการบ่มเพาะต้นกล้าความเข้มแข็งให้กับสมาชิกองค์กรธุรกิจชุมชน ได้แก่ การส่งเสริมให้สมาชิกออมความรู้ที่จะเป็นประโยชน์ต่อประกอบอาชีพ และการดำรงชีพ ที่เรียกว่า “ความรู้ที่ติดตัว สร้างเงินทองได้” (Knowledge Can Create New Money)

- การส่งเสริมให้สมาชิกปลูกพืชที่อาจเรียกว่าเป็น “การออมไว้ในดิน” เช่น เมล็ดพริกออมไว้ในดินปลูกเป็นต้นพริก สมาชิกใช้บริโภคและลดรายจ่ายในครัวเรือน ซึ่งการออมแบบนี้ อาจส่งผลต่อการลดรายจ่ายในชีวิตประจำวันของสมาชิกและอาจมีรายได้เสริมในภายหลัง ซึ่งเป็นการส่งเสริมวิถีชีวิตตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้แก่สมาชิก เช่น บ่มเพาะแนวคิด “ปลูกทุกอย่างที่กินได้ กินทุกอย่างที่ปลูก” เป็นต้น การส่งเสริมการออมแบบนี้มีส่วนช่วยในการลดรายจ่ายในชีวิตประจำวันของสมาชิกธุรกิจชุมชน และทำให้มีส่วนของรายได้คงเหลือที่เพิ่มขึ้นนั่นเอง

- การส่งเสริมการออมด้วยรูปแบบทางเลือกที่เหมาะสมย่อมทำให้เกิดทางเลือกสำหรับสมาชิกกลุ่มที่มีฐานะเศรษฐกิจด้อยกว่าในชุมชนได้มีโอกาสในการออมในรูปแบบที่เหมาะสมกับตนเองเพิ่มขึ้น และจะทำให้มีโอกาสการออมที่เป็นตัวเงินได้ในที่สุด

แนวทางที่ 11 การส่งเสริมให้สมาชิกสามารถพัฒนารายได้ ธุรกิจชุมชนสามารถดำเนินการดังนี้

1) ส่งเสริมหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้สมาชิกปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งโดยมุ่งลดรายจ่าย (รายจ่ายที่สามารถลดได้มาก คือ รายจ่ายที่ไม่จำเป็น) เพื่อให้เกิดรายได้คงเหลือเพิ่มขึ้น หากสมาชิกที่เป็นเกษตรกรควรส่งเสริมการใช้เกษตรทฤษฎีใหม่ รวมทั้งการประยุกต์โคกหนองนาโมเดลเพื่อสร้างผลผลิตในหลายรูปแบบทดแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพียงอย่างเดียว ทำให้เกิดการเกื้อกูลในระบบการผลิต (Synergy) เช่น ซากพืชอาจใช้เป็นปัจจัยในการเลี้ยงสัตว์ และมูลสัตว์อาจนำมาเป็นปุ๋ยในการปลูกพืช ซากพืชและมูลสัตว์สามารถใช้หมักทำน้ำหมักชีวภาพ เป็นต้น และยังเป็นการลดต้นและลดความเสี่ยงในระบบการผลิต กล่าวในแง่หลักการ ก็คือ “มุ่งส่งเสริมให้สมาชิกสามารถลดจ่าย และมีรายได้คงเหลือที่เพิ่มขึ้น”

2) ส่งเสริมให้สมาชิกพัฒนารายได้แบบหลายช่วงเวลา โดยเฉพาะรายได้ช่วงสั้นให้มากขึ้น ทั้งรายได้รายวัน รายเดือน และรายได้ตามฤดูกาล (เป็นรายได้ช่วงระยะยาว ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของ การก่อกองหนี้เพื่อหาเงินสดมาใช้จ่ายในครัวเรือนและใช้จ่ายในการประกอบอาชีพ และเมื่อรายได้ออกมา ก็ต้องนำมาใช้หนี้เหล่านี้ ซึ่งบางครั้งก็ไม่เพียงพอเนื่องจากได้ปริมาณผลผลิตน้อยหรือมีปัญหาราคาสินค้าที่ตกต่ำ) การส่งเสริมให้เกิดรายได้ช่วงระยะเวลาสั้น ตัวอย่างเช่น

- รายได้จาก การเก็บไข่ไก่ จากการเก็บผักต่างๆ (ซึ่งจะเห็นได้ว่า ไข่ไก่หรือ ผักต่างๆ สามารถใช้บริโภคในครัวเรือน ซึ่งเป็นการลดรายจ่ายในครัวเรือน และหากมีจำนวนที่เกินความจำเป็นในการบริโภค ก็สามารถจำหน่ายในการสร้างรายได้ระยะสั้นได้อย่างต่อเนื่อง)

- รายได้จากการรวบรวมน้ำมันส่งธุรกิจชุมชน ทำให้เกิดรายได้รายงวดครึ่งเดือน ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า อาชีพสมาชิกผู้เลี้ยงโคนมกับธุรกิจชุมชนเป็นเกษตรกรที่เสมือนกับมีเงินเดือนอยู่กับธุรกิจชุมชน ในลักษณะเช่นนี้เป็นการเพิ่มโอกาสในการระดมเงินทุนแก่ธุรกิจชุมชนนั่นเอง

มีข้อสังเกตว่า ในประเด็นนี้แต่เดิมเกษตรกรจะมีเพียงรายได้จากผลผลิตตามฤดูกาล ซึ่งอาจเป็นรอบระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวหลายเดือนถึงรายปี ทำให้เกิดปัญหาสภาพคล่องกระแสเงินสดในการจับจ่ายใช้สอยและมักเป็นสาเหตุในการผลิตและการดำรงชีพของเกษตรกรที่มีกวนเวียนอยู่กับการเป็นหนี้ เช่น ไม่มีเงินทุนในการซื้อเมล็ดพันธุ์ ซื้อปุ๋ย เป็นต้น

แนวทางที่ 12 การพัฒนาด้านเงินทุนของธุรกิจชุมชน ซึ่งอาจใช้แนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1) พัฒนาการบริหารจัดการกระแสเงินสดให้มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น อาทิ การเพิ่มสัดส่วนของรายได้ที่เป็นเงินสดให้มีสัดส่วนที่เพิ่มขึ้น และลดส่วนรายได้ค้างรับที่เป็นเงินแห่ง ซึ่งธุรกิจชุมชนในภาคการเกษตรส่วนใหญ่จะมีรายได้ค้างรับและเป็นหนี้ค้างชำระในสัดส่วนที่สูง

2) ความรัดกุมในการจัดการกระแสเงินสด ธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก (Small Community Enterprise) หรือธุรกิจชุมชนขนาดเล็กมาก (Micro Community Enterprise) ควรเพิ่มความรัดกุมในการจัดการกระแสเงินสดรายวันในแต่ละวันให้เพียงพอ

3) เพิ่มโอกาสในการเข้าถึงสินเชื่อขององค์กรธุรกิจชุมชนและหาแหล่งสินเชื่อที่มีอัตราดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งองค์กรธุรกิจชุมชนอาจต้องดำเนินการลดจุดอ่อนของปัจจัยภายในหลายด้าน อาทิ การปรับปรุงแบบการดำเนินงานให้มีระบบการบริหารจัดการที่ยังไม่เป็นระบบที่ดี การทำระบบบัญชีที่ยังไม่มีมาตรฐาน สร้างระบบรายได้ที่ไม่แน่นอน การผลิตสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐานสินค้า คุณภาพผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่ดีพอ ต้นทุนสูง ต้องพัฒนาอัตลักษณ์ที่ชัดเจนของสินค้าชุมชน และพัฒนารูปแบบและหีบห่อสินค้าให้ดีขึ้น เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือที่เพิ่มขึ้นและเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงสินเชื่อง่ายขึ้น และสำหรับองค์กรธุรกิจชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ก็ควรมีการจดทะเบียนในรูปแบบที่เหมาะสม เพื่อให้มีโอกาสที่จะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในการพัฒนาธุรกิจชุมชนเพื่อให้เข้าถึงระบบสินเชื่อธุรกิจชุมชนขนาดเล็ก อันเนื่องจากการขาดข้อมูลทางการเงินที่ชัดเจนตามหลักการวิเคราะห์สินเชื่อของธนาคาร ซึ่งต้องใช้ข้อมูลด้านการเงินเป็นหลักแล้ว อาจพิจารณาเพิ่มเติมด้วยข้อมูลด้านที่ไม่ใช่การเงิน (Non-Financial Data) หรือข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติมให้มีผลในการพิจารณาเพิ่มขึ้น ได้แก่

1) ข้อมูลประกอบด้านกิจการ เช่น ระดับการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน สุขภาพ เครือข่าย การพัฒนาบุคลากร และอัตลักษณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

2) ด้านการตลาด เช่น ส่วนแบ่งตลาด อันดับในตลาด และช่องทางการขาย เป็นต้น

3) ด้านการผลิตสินค้าหรือ/บริการ เช่น การพัฒนาในเชิงวิจัยและพัฒนา และการยื่นขอทรัพย์สินทางปัญญา เป็นต้น

4) ด้านข้อมูลอื่นๆ ที่น่าสนใจพิจารณา เช่น โอกาสในทางการตลาด เป็นต้น

แนวทางที่ 13 เพิ่มประเภทสินเชื่อที่กำหนดชำระหนี้แบบงวดรายเดือนหรือระยะเวลาการผลิตสำหรับสินเชื่อเพื่อการผลิต เพื่อให้เกิดรายได้ระยะสั้นในสัดส่วนที่เพิ่มขึ้นสำหรับธุรกิจชุมชนในภาคการเกษตร ทั้งนี้เพื่อเพิ่มกระแสเงินสดให้กับองค์กรธุรกิจชุมชน อาจใช้ระบบการคิดดอกเบี้ยที่มีอัตรา

ต่ำกว่า หรือใช้มาตรการช่วยเหลือด้านอื่นๆ เช่น การให้สิทธิเมล็ดพันธุ์พืชในราคาพิเศษ การให้สิทธิซื้อสินค้าที่จำเป็นในราคาพิเศษ และการสะสมยอดคะแนนเพื่อการเฉลี่ยคืนในภายหลัง เป็นต้น

ในกรณีนี้ธุรกิจชุมชนจำเป็นจะต้องพัฒนาแบบบูรณาการร่วมกับปัจจัยภายในด้านอื่นๆ ได้แก่ การส่งเสริมและพัฒนาในระดับสมาชิกในชุมชน ในหลายแนวทางเพื่อให้สมาชิกมีระบบหลายทาง รายได้หลายช่วงเวลา และการปรับใช้แนวทางตามทางปรัชญาพอเพียงในระดับครัวเรือนของสมาชิก เป็นต้น

2.3 กลุ่มแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในด้านเครื่องมือวัสดุและอุปกรณ์ (Material) เป็นแกนหลักในการพัฒนา ดังนี้

แนวทางที่ 14 การพัฒนาเพิ่มช่องทางการจำหน่ายสินค้าแบบออนไลน์ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) โดยใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ที่สะดวกขึ้นในปัจจุบัน ได้แก่ สมาร์ทโฟน โน้ตแพด และคอมพิวเตอร์ เพื่อเพิ่มช่องทางการตลาด และขยายตลาดสินค้าของธุรกิจชุมชน ซึ่งอาจประยุกต์ใช้ในธุรกิจชุมชนในภาคการเกษตรและธุรกิจชุมชนประเภทร้านค้า สำหรับธุรกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สินค้าของข้าวสวยหรือธุรกิจบริการโฮมสเตย์ สามารถที่จะประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนสนใจเรื่องราวหรือความน่าสนใจในพื้นที่ ทิวทัศน์ หรือประวัติความเป็นมาที่น่าสนใจ เป็นต้น

แนวทางที่ 15 การสื่อสารข้อมูลระหว่างธุรกิจชุมชน สมาชิกของธุรกิจชุมชน และลูกค้าเป้าหมาย ควรเพิ่มการใช้สื่อสังคมออนไลน์ (Social Media) ซึ่งทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกับสมาชิกได้รวดเร็วและทั่วถึง เช่น การใช้ไลน์กลุ่ม การใช้ Line Official Account การใช้ Facebook การใช้ Instagram เป็นต้น ซึ่งเป็นแนวทางที่ทำให้การสื่อสารข้อมูลมีความรวดเร็วและทั่วถึง

แนวทางที่ 16 การส่งเสริมพัฒนาการใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องจักร อุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ดีขึ้นและมีความเหมาะสม ดังนี้

1) สำหรับธุรกิจชุมชนในภาคการเกษตรที่เกี่ยวข้องกับด้านการผลิต ควรมีการปรับปรุงหรือพัฒนาด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ที่ดีขึ้น ต้นทุนในการผลิตที่ลดลง หรือเกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่ทำให้เกิดความต้องการใหม่ในตลาด เช่น การผลิตสินค้าจากการสกัดสารเวชภัณฑ์จากข้าว เป็นต้น

2) สำหรับธุรกิจชุมชนนอกภาคการเกษตรที่ไม่เกี่ยวข้องกับด้านการผลิตแต่เกี่ยวข้องกับการบริการ ควรมีการปรับปรุงหรือพัฒนาในการเครื่องมือ เครื่องใช้ที่ทันสมัยและเหมาะสม เช่น การใช้ระบบบัตรเอทีเอ็ม การใช้เครื่องปรับสมดุลเงินฝากแบบอัตโนมัติ และการบริการระบบทางการเงินของธุรกิจชุมชนผ่านโทรศัพท์มือถือแบบสมาร์ทโฟน เป็นต้น

2.4 กลุ่มแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในด้านการจัดการ (Management) เป็นแกนหลักในการพัฒนา ดังนี้

แนวทางที่ 17 ส่งเสริมการจดทะเบียนของธุรกิจชุมชนให้มีรูปแบบที่เป็นทางการ เป็นนิติบุคคลโดยจดทะเบียนในรูปแบบ เช่น สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร ห้างหุ้นส่วน หรือบริษัท เป็นต้น เพื่อให้มีโครงสร้างองค์กรและรูปแบบการดำเนินงานที่ชัดเจน ซึ่งสามารถรองรับสถานภาพทางกฎหมาย การออกไปกำกับสินค้า รองรับระบบภาษีเงินได้นิติบุคคล (จากฐานะกำไรสุทธิ แต่หากจดทะเบียนเป็นสหกรณ์ หรือกลุ่มเกษตรกร จะได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล) การทำให้ธุรกิจชุมชนมีรูปแบบองค์กรทางนิติบุคคลที่เป็นทางการจะเพิ่มความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเข้าถึงสินเชื่อได้ง่ายกว่าการเป็นองค์กรที่ไม่เป็นทางการ

อนึ่ง การเป็นองค์กรที่ไม่เป็นทางการ เป็นการดำเนินงานในรูปบุคคลหรือกลุ่มบุคคล การดำเนินงานจึงมีปัญหาในด้านการออกไปกำกับสินค้า ใบเสร็จรับเงิน การรับรู้รายได้มักจะมีปัญหาในกรณี ที่รายได้เข้าไปสู่บุคคลซึ่งจะมีปัญหาในด้านภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา (ซึ่งคิดจากฐานรายได้ โดยหักค่าใช้จ่าย และค่าลดหย่อน) ดังนั้น จึงมักรับรู้หรือแสดงรายรับแบบสองบัญชีหรือไม่บันทึกรายได้ส่วนหนึ่ง ตัวอย่าง ที่พบได้จากการดำเนินงานบางแห่งพยายามหลีกเลี่ยงการออกไปเสร็จตามกฎหมาย หรือยกเลิกการรับเงิน ผ่านระบบ “เป่าตั้ง” (G-Wallet) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “โครงการคนละครึ่ง” ของรัฐบาล เนื่องจากหาก ถูกพบว่าบุคคลเจ้าของบัญชีที่ผูกกับระบบมียอดรายได้สูงจะต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาที่สูงขึ้นนั่นเอง

แนวทางที่ 18 ส่งเสริมการพัฒนาธุรกิจชุมชนในแนวทางเพื่อความยั่งยืนและเป็นองค์กร ที่อยู่กับชุมชน ซึ่งจะให้เห็นความจำเป็นของธุรกิจชุมชน โดยมุ่งเน้นประเด็นที่เป็นหลักสำคัญ ดังนี้

- 1) ชุมชนหรือธุรกิจชุมชนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตหรือทรัพยากรในท้องถิ่นหลัก
- 2) ใช้หลักการหรือเป้าหมายการร่วมกัน มีส่วนร่วมและแบ่งปันพึ่งพากันในชุมชน อย่างเสมอภาค เคารพหลักการอยู่ร่วมกันของชุมชนกับสิ่งแวดล้อม
- 3) สร้างทุนของชุมชนหรือกองทุนของชุมชน ในหลายแบบเพื่อความมั่นคงยั่งยืนและ เพื่อสวัสดิการแก่ชุมชน
- 4) ธุรกิจชุมชนทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นวิสาหกิจชุมชน ธุรกิจชุมชน หรือสถาบันการเงินชุมชน เน้นหลักการมีส่วนร่วมและกระจายผลประโยชน์ ควบคู่กับการสร้างสวัสดิการให้เกิดขึ้นกับสมาชิก ในชุมชน
- 5) ธุรกิจชุมชนที่มาจากฐานการผลิตต่างๆ โดยเฉพาะที่มุ่งเน้นปัจจัยที่สามารถ ตอบสนองต่อตลาดในชุมชนและตลาดอื่นได้

แนวทางที่ 19 การนำแนวคิดการค้าที่เป็นธรรม (Fair Trade) มาปรับใช้ในธุรกิจชุมชนใน ภาคการเกษตร ซึ่งจะทำให้ธุรกิจชุมชนเป็นกลไกที่เกิดประโยชน์ชัดเจนในตลาดสินค้าภาคเกษตร ซึ่งแต่ เดิมธุรกิจชุมชนบางแห่งจะทำหน้าที่ในธุรกิจรวบรวมผลผลิตจากสมาชิก (ทำหน้าที่เป็นเพียงผู้รวบรวม ท้องถิ่น) แล้วส่งจำหน่ายต่อไปยังผู้ค้ารายใหญ่ในตลาดต่อไป แต่ถ้าหากธุรกิจชุมชนสามารถใช้แนวทาง การค้าที่เป็นธรรมจะทำให้ธุรกิจชุมชนเป็นกลไกสำคัญซึ่งจะเกิดประโยชน์กับเกษตรกร (ในฐานะผู้ผลิต) และประชาชน (ในฐานะผู้บริโภค) โดยธุรกิจชุมชนจะต้องทำหน้าที่อย่างเข้มแข็งในฐานะคนกลางที่ ไม่เอารัดเอาเปรียบ โดยการรับซื้อผลผลิตในราคาที่เป็นธรรมจากเกษตรกร (Reasonable Price) ตาม ระดับคุณภาพของผลผลิต (Grading System) ใช้ค่านิยมความเที่ยงธรรม ซึ่งดวงวัดถูกต้องตามมาตรฐาน ห้ามใช้กลไกการเอารัดเอาเปรียบหรือการกดราคารับซื้อหรือทุบราคารับซื้อให้ตกต่ำ ถ้าธุรกิจชุมชนทำได้ เรียกว่า “เป็นธรรมต่อผู้ผลิตหรือเกษตรกร” ในขณะเดียวกันธุรกิจชุมชนจะต้องควบคุมการบวกเพิ่มราคา ในการขายส่งให้มีส่วนเหลือมกำไรตามสมควรและเหมาะสม ซึ่งจะทำให้ระดับราคาสินค้าในการขายปลีก แก่ผู้บริโภคมีราคาที่เหมาะสมและไม่แพงมาก เรียกว่า “เป็นธรรมต่อผู้บริโภคหรือประชาชน”

แนวทางที่ 20 ส่งเสริมการผลิตหรือแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า (Value Added Produc- tion) และการพัฒนานวัตกรรมการผลิตเชิงสร้างสรรค์ ทำให้เกิดผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ที่แตกต่างและดีกว่าเดิม รวมทั้งการใช้แนวทางหรือรูปแบบการผลิตที่มุ่งลดต้นทุนในการผลิต เช่น การลดการใช้สารเคมีทางการ เกษตร เป็นต้น

แนวทางที่ 21 ส่งเสริมการใช้ระบบบัญชีมาตรฐานที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบัน และมีระบบการควบคุมภายในที่รอบคอบรัดกุม การพัฒนาระบบงานที่เหมาะสมสอดคล้องในการดำเนินงานต่างๆ ของธุรกิจชุมชน ตลอดจนสามารถปรับใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมสอดคล้องในการดำเนินงาน

การพัฒนาให้ทันกับเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระบบการค้าแบบออนไลน์ เครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยี เช่น ระบบคอมพิวเตอร์ การพัฒนาปรับปรุงระบบงานระบบเทคโนโลยีที่จำเป็นมาใช้ และควรเร่งพัฒนาบุคคลแบบ Upskill และ/หรือ Reskill ให้ทันต่อระบบที่จำเป็นในการแข่งขันกับธุรกิจเอกชน อย่างไรก็ตาม การลงทุนด้านเทคโนโลยีต้องเลือกใช้ให้เหมาะสมกับขนาดของกิจการ และเงินทุนของธุรกิจชุมชน

ในการพัฒนาปัจจัยภายในด้านการจัดการด้านระบบบัญชีนี้ จะต้องบูรณาการปัจจัยภายในด้านคน (พนักงาน ทีมงาน) ของธุรกิจชุมชน ซึ่งอาจมีจุดอ่อนด้านองค์ความรู้ ซึ่งอาจจะต้องพัฒนาเพิ่มทักษะหรือจัดหาบุคลากรที่มีฐานความรู้เพียงพอ พร้อมทั้งบูรณาการปัจจัยภายในด้านอื่น เช่น เครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็นในระบบ อีกทั้งสามารถบูรณาการใช้ออกมาจากปัจจัยภายนอกที่มีการส่งเสริมด้านความรู้ การฝึกอบรม จากหน่วยงานต่างๆ อาทิ กรมพัฒนาธุรกิจการค้า สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เป็นต้น

แนวทางที่ 22 ส่งเสริมการจัดการอุปทาน (Supply Management) สำหรับธุรกิจชุมชนที่ผลิตในภาคการเกษตร เพื่อทำให้อุปทานอยู่ในระดับที่สมดุลตามความต้องการของตลาดและสภาวะราคาสินค้าเกษตรในแต่ละช่วงเวลา การจัดการอุปทานสำหรับผลิตผลทางการเกษตรสามารถประยุกต์ใช้ในสินค้าการเกษตร อาทิ พืชผัก ผลไม้ เนื้อสัตว์ ปลา เป็นต้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จัดการปริมาณอุปทานของสินค้าให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ซึ่งช่วยลดความผันผวนด้านราคา 2) การจัดการอุปทานสามารถใช้การแปรรูปด้วยวิธีการต่างๆ อาทิ แปรรูปบรรจุกระป๋อง อบแห้ง แช่แข็ง ดองเค็ม เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อยืดอายุทางการตลาด และ 3) ทำให้เกิดรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่เพิ่มขึ้น ตัวอย่างเช่น

1) กรณีธุรกิจชุมชนที่รวบรวมผลไม้ สามารถใช้กลไกการคัดเกรดผลิตผล โดยผลผลิตจำนวนหนึ่งหากมีจำนวนที่ออกมามากในขณะนั้น เพราะเป็นช่วงฤดูกาลปกติของผลไม้ชนิดนั้น ทำให้ระดับตกต่ำ ก็สามารถคัดแยกผลไม้ส่วนหนึ่งในการแปรรูปแบบพื้นฐาน เช่น การตากแดด การเชื่อม การดอง เป็นต้น ซึ่งทำให้ระดับปริมาณของอุปทานบางส่วนถูกยืดอายุการตลาดให้ยาวขึ้น และปริมาณอุปทานส่วนหนึ่งที่ต้องขายเป็นผลไม้สดในตลาดมีปริมาณที่ลดลง และจะทำให้ระดับราคามีการปรับตัวเพิ่มขึ้น

2) กรณีธุรกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคนม สามารถจัดการอุปทานเพื่อขยายระยะเวลาในทางการตลาด ในลักษณะรูปแบบของการแปรรูปน้ำนมดิบให้ระยะเวลาหรือ อายุทางการตลาดที่มากขึ้น โดยมีทางเลือก ดังนี้ 1) นมพาสเจอร์ไรส์ ซึ่งมีระยะเวลาการตลาดไม่เกิน 5-7 วัน (ขึ้นกับเทคโนโลยีในการผลิต) 2) นมยูเอชที มีระยะเวลาการทำตลาด 6 เดือน และ 3) นมผง ซึ่งสามารถมีระยะเวลาการทำตลาดได้หลายปี

3) กรณีธุรกิจชุมชนที่รวบรวมอ้อย สามารถใช้แนวทางจัดการอุปทานแบบ Food and Energy โดยการนำปริมาณอ้อยส่วนหนึ่งเพื่อนำส่งเข้าโรงงานผลิตน้ำตาล และหากมีปริมาณส่วนเกิน

ก็สามารถจัดการนำส่งเข้าโรงงานแปรรูปเป็นเอทานอล (Ethanol) ซึ่งสามารถใช้เป็นส่วนผสมในน้ำมันเบนซินแก๊สโซฮอล์

อนึ่ง สำหรับธุรกิจชุมชนที่รวบรวมผลผลิตทางการเกษตรบางชนิด เช่น ข้าวโพด ข้าวฟ่าง มันสำปะหลัง เป็นต้น สามารถใช้การจัดการอุปทานแบบ Food and Energy ได้เช่นกัน และผลผลิตปาล์มน้ำมันก็สามารถใช้แนวทางการจัดการอุปทานแบบ Food and Energy ได้เช่นกัน ที่เรียกว่าการผลิตน้ำมันพืชจากปาล์มน้ำมัน หรือการผลิตเพื่อเป็นส่วนผสมในไบโอดีเซล นั่นเอง

3. บทสรุปและบทวิเคราะห์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชน

เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจหลักคิดในการพัฒนาตามที่ได้เขียนได้เสนอแนวทางการพัฒนาธุรกิจชุมชนไว้ในหน่วยนี้ และสามารถนำไปพัฒนาต่อยอดตามสถานการณ์และข้อเท็จจริงที่แตกต่างกันออกไป ในการพัฒนาสามารถเป็นแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในเป็นแกนหลักในการพัฒนา ซึ่งจะพบข้อเท็จจริงว่าเมื่อใช้ปัจจัยภายในด้านใดด้านหนึ่งเริ่มในการพัฒนา จะส่งผลร่วมกับปัจจัยด้านอื่นซึ่งเป็นองค์ประกอบของปัจจัยได้เช่นกัน เช่น เมื่อส่งเสริมการออมด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงต่อสมาชิกก็อาจส่งผลต่อปัจจัยด้านเงินทุนและการจัดการการชำระคืนสินเชื่อ เป็นต้น ซึ่งขอวิเคราะห์เป็นเพียงตัวอย่างบางส่วน ดังนี้

กลุ่มแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการโดยใช้ปัจจัยภายในด้านคน (Man) เป็นแกนหลักในการพัฒนา สำหรับปัจจัยภายในด้านคนในธุรกิจชุมชน ประกอบด้วย คน 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) สมาชิก 2) คณะกรรมการดำเนินการ และ 3) ฝ่ายจัดการหรือพนักงาน โดยเริ่มพัฒนาจากปัจจัยภายในที่เป็นแกนหลักแล้วจึงบูรณาการพัฒนาร่วมกับปัจจัยภายในด้านอื่นๆ อีกทั้งยังสามารถบูรณาการพัฒนาร่วมกันโดยใช้ทั้งปัจจัยภายในและใช้ปัจจัยภายนอกเพื่อเกิดแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการที่ดียิ่งขึ้นตามความเหมาะสม

ตัวอย่างการวิเคราะห์แนวทางที่ 1 มุ่งพัฒนาโดยใช้ปัจจัยภายในด้านคนเป็นแกนหลักแล้ว จะพบว่า การพัฒนาที่ดีจะต้องบูรณาการใช้ปัจจัยภายในด้านอื่นๆ ได้แก่ การจัดการ (องค์ความรู้ การฝึกอบรม) เงินทุน (งบประมาณในการดำเนินการ) เครื่องมืออุปกรณ์ (ที่ใช้ร่วมในการดำเนินการ) ร่วมในการพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้อง และสามารถพิจารณาใช้ผลกระทบจากปัจจัยภายนอกร่วมบูรณาการในการพัฒนา เช่น โอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยีที่เหมาะสม และการส่งเสริมจากหน่วยงานในการฝึกอบรม เป็นต้น

ตัวอย่างการวิเคราะห์แนวทางที่ 10 มุ่งพัฒนาโดยใช้ปัจจัยภายในด้านเงินทุนเป็นแกนหลัก โดยมุ่งพัฒนาส่งเสริมการออมซึ่งมีแนวทางหลายรูปแบบของการออม มีทั้งการออมที่เป็นตัวเงินและการออมบางรูปแบบอาจจะยังไม่เป็นตัวเงินที่ชัดเจนในเบื้องต้น แต่จะทำให้เกิดการพัฒนาโดยจะต้องบูรณาการใช้ปัจจัยภายในด้านอื่นๆ ได้แก่ ให้เกิดความเข้มแข็งต่อสมาชิกธุรกิจชุมชน (คณะกรรมการดำเนินการวางนโยบาย/ฝ่ายจัดการดำเนินการ/สมาชิกธุรกิจชุมชนที่เข้าร่วมการส่งเสริม) การจัดการ (องค์ความรู้ด้านการออม การจัดการวิธีการออม การฝึกอบรม) เงินทุน (งบประมาณในการดำเนินการ) เครื่องมืออุปกรณ์ (ที่ใช้ร่วมในการดำเนินการ) ร่วมในการพัฒนาให้เหมาะสมสอดคล้อง และสามารถพิจารณาใช้ผลกระทบจากปัจจัยภายนอกร่วมบูรณาการในการพัฒนา เช่น โอกาสทางด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยีที่เหมาะสม การส่งเสริมจากภาครัฐในการส่งเสริมตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น หรือแม้แต่การเพิ่ม

บรรณานุกรม

- กฤษฎา ประศาสน์วุฒิ. (2556). หน่วยที่ 15 การพัฒนาขบวนการสหกรณ์ไทย. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการสหกรณ์ หน่วยที่ 8-15* (ฉบับปรับปรุงครั้งที่ 2). สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2565, 17 มกราคม). *สารสนเทศความรู้ทางการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ปี 2563*. สืบค้นจาก https://www.cad.go.th/ewt_dl_link.php?nid=45742&filename=info_ebook
- กรมตรวจบัญชีสหกรณ์. (2565, 22 มกราคม). *สารสนเทศความรู้กลุ่มเกษตรกร ปี 2563*. สืบค้นจาก <https://cadlearning.cad.go.th/E-tBOOK/Ebook/group/group64.html>
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565, 17 มกราคม). *พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 และพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2562*. สืบค้นจาก <https://sceb.doae.go.th>
- กรมส่งเสริมการเกษตร. (2565, 17 มกราคม). *ผลการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ตัดยอดธันวาคม 2564*. สืบค้นจาก <https://www.sceb.doae.go.th/regis.html>
- กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2565, 22 มกราคม). *คู่มือการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร*. สืบค้นจาก <https://www.cpd.go.th>
- ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน. (2565, 23 มกราคม). สืบค้นจาก <https://souvenirbuu.wordpress.com/ธุรกิจของที่ระลึก-2/ธุรกิจชุมชน/ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับ/ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับธุรกิจชุมชน>.
- ชุมนุมสหกรณ์เครดิตยูเนียนแห่งประเทศไทย จำกัด. (2565, 29 กุมภาพันธ์). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับสหกรณ์เครดิตยูเนียน*. สืบค้นจาก https://www.cultthai.coop/cultthai/images/pic_news60/study/book-1-new.pdf
- ประพันธ์ เศวตนันท์. (2538). *เศรษฐศาสตร์สหกรณ์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์พยากรณ์เศรษฐกิจและธุรกิจ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. (2565, 4 กุมภาพันธ์). *สถานภาพธุรกิจชุมชน 2562*. สืบค้นจาก http://cebfi.utcc.ac.th/upload/analysis_file/file_th_461d30y2019.pdf
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2560). *แผนส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2560-2564)*. ฝ่ายนโยบายและแผน SMEs.
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2565, 1 กุมภาพันธ์). สืบค้นจาก <https://www.sme.go.th>
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2565, 23 มกราคม). *พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม พ.ศ. 2543*. สืบค้นจาก https://www.sme.go.th/upload/mod_download/ca69-20-2548-a0001.pdf
- สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. (2565, 1 กุมภาพันธ์). *รายงานสถานการณ์ SME ปี 2563*. สืบค้นจาก <https://www.sme.go.th>
- เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการสาขาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์. *การสหกรณ์ในศตวรรษใหม่ โอกาส 100 ปี การสหกรณ์ไทย (2459-2559)*. ภาควิชาสหกรณ์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- SWOT Analysis. (2565, 27 มีนาคม). สืบค้นจาก <https://www.moneywecan.com/swot-analysis/>
- SWOT Analysis. (2565, 27 มีนาคม). สืบค้นจาก https://en.wikipedia.org/wiki/SWOT_analysis